

שבוע פרשת פקודי

(10 - 16 March 2024)

ל' אדר ראשון - ו' אדר שני תשפ"ד

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה'י' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכָל לְבַבְכֶּם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּנּוּ אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִגְגָךְ וְתִירֶשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׂדְךָ לְבַהֲמֶיךָ, וְאָכְלָתָּ וְשִׂבְעָתָּ: הַשְׁמִירוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶּם, וְסִרְתֶּם וְעִבְדֶּתֶם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשְׁמִימִים וְלֹא יִהְיֶה מִמֶּנּוּ וְהֶאֱדַמָּה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֶבְרָתֶם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם: וְשִׁמְתֶם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶּם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדָבָר בֶּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְכֶם, וּבְלִכְתְּכֶם בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּכֶם, וּבְקוּמְכֶם: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְכֶם, וּבְשַׁעְרֵיכֶם: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמִימִים עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כִּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדִרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכִּנֹּף פִּתִּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהִיִּיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקֶּבֶל עַל־ מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעְדָּ בְּמוֹד: מַצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כְּפִי שְׁמִתְחַלֵּק לִימֵי הַחוּדֶשׁ. יְהִי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאַל־יִבָּזְרוּנוּ, שִׁיבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹךְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהִחַזְרָתָ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקימורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבַבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בֶּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וְקִשְׁרְתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֵיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִיעוּנוּ אֶל מִצְוֹתֵי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס... שכן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שִׁמְחָתִי בְּאִמְרִים
לִי בֵּית יְיָ גִּלְדִּי: ב עֲמֻדֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ
בְּשַׁעְרֵיךָ יְרוּשָׁלַם: ג יְרוּשָׁלַם הִבְנוּהָ
כְּעִיר שֶׁחִבְרָה־לָּהּ יַחַד: ד שְׁשֵׁם עָלוּ
שְׂבָטִים שְׂבָטֵי־יָהּ עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְהַדוֹת
לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה יֵשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפַּט
כִּסְאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאָלוּ שְׁלוֹם
יְרוּשָׁלַם יִשְׁלֹוּ אֶהְבִּיךָ: ז וְהִירִשְׁלוֹם
בְּחִילֶךָ שְׁלוֹהָ בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן אֲחִי
וְרַעֲי אֲדַבְּרָה־נָּא שְׁלוֹם בְּךָ: ט לְמַעַן בֵּית־
יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לְךָ:

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב
שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלֶיךָ
נִשְׁאָתִי אֶת עֵינֵי הַיֹּשְׁבִי
בְּשָׂמִים: ב הִנֵּה כְּעֵינִי
עֹבְרִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם
כְּעֵינִי שִׁפְחָה אֶל יַד
גְּבֻרָתָהּ כִּן עֵינֵינוּ אֶל
יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שְׁיַחְנֵנוּ:
ג חָנְנוּ יְיָ חָנְנוּ כִּי רַב
שְׁבַעְנוּ בּוֹ: ד רַבַּת שְׂבָעָה
לָהּ נִפְשָׁנוּ הִלְעַג הַשָּׂאֲנָנִים
הִבּוּ לָנָא יוֹנִים:

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לִלְוִי יְיָ
שֶׁהָיָה לָנוּ יְאֹמַר־נָא יִשְׂרָאֵל:
ב לִלְוִי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוֹם
עֲלֵינוּ אָדָם: ג אֲזִי חַיִּים בְּלַעְנוּ
בְּחֵרוֹת אָפָם בָּנוּ: ד אֲזִי הַמִּים
שִׁטְפוּנוּ נִחַלָּה עֵבֶר עַל־נִפְשָׁנוּ:
ה אֲזִי עֵבֶר עַל־נִפְשָׁנוּ הַמִּים
הַיּוֹדוּנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שְׁלֹא נִתְּנָנוּ
טָרֶף לְשֹׁנֵיהֶם: ז נִפְשָׁנוּ כְּצִפּוֹר
נִמְלָטָה מִפֶּחַ יוֹקְשִׁים הַפַּח
נִשְׁכָּר וְאֶנְחָנוּ נִמְלָטָנוּ: ח עֲזָרְנוּ
בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה שְׂמִים וְאַרְץ:

נקודות משיחות קודש - מזמור קכב מתוך "תהילות מנחם"

ד - ששם עלו שבטים שבטי י-ה עדות לישראל

עבודת ה"שבטים"

א. בפסוק "ששם עלו שבטים שבטי י-ה עדות לישראל" יש לדייק¹: (א) בתחילה כתוב "שבטים", ולאחרי זה "שבטי י-ה". (ב) על "שבטי י-ה" דוקא נאמר "עדות לישראל". והענין בזה, השבטים נקראו "שבט" מלשון המשכה², על דרך ענף האילן הנקרא "שבט", שנמשך מן האילן ולחוץ (ועל דרך "כוכבא דשביט"³, שהוא כוכב שאינו הולך עם שאר הכוכבים, אלא נמשך והולך חוצה מהם⁴). ויש בזה ב' פרטים: (א) שנמשך לחוץ. (ב) שעדיין שייך לגוף האילן וחלק ממנו. וכמו כן בענין השבטים: (א) שהיו המשכה מהאבות (אברהם יצחק ויעקב⁵) בחינת מרכבה דאצילות, לעולמות (שמחוץ לאצילות) בריאה יצירה עשי'. (ב) גם למטה ניכר מקורם ושרשם שבאצילות.

כלומר, האבות מקומם ומדריגתם הוא בעולם האצילות, ששם הכל באחדות עם אור איין-סוף, ואילו השבטים מקומם ומדריגתם הוא בעולם הבריאה (ובכללות - בריאה, יצירה,

המשך בעמוד 169

(1) בפרש"י כאן מבואר הענין עפ"י פשט.

(2) ראה תר"א ויחי קג, ב. סה"מ תרפ"ט ע' 179. ורש"י.

(3) ברכות נח, ב.

(4) פרש"י שם.

(5) "אין קורין אבות אלא לשלושה" (כמחז"ל ברכות טז, ב).

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 200..... שולחן ערוך עם הערות וצינונים
201..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
203..... תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 219..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 220..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 221..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 223..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהריי"צ

- 224..... ספר המאמרים - תרפ"ט.
225..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
227..... רשימת המאסר.
228..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ.

הוספות

- 50..... ילקוט לוי יצחק על התורה
54..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
162..... נביאים וכתובים.
170..... עין יעקב - מסכת ברכות.
229..... נקודה משיחת קודש מעובדת.
230..... חומש לקריאה בציבור.
237..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש.
238..... לוח זמנים.
239..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה איש יהודי היה בשושן הבירה
פורים, ה'תשל"ג. 5

התוועדיות

- משיחות ש"פ פקודי, ד' אדר-שני, ה'תשמ"ט. 18
שיחת חג הפורים, ה'תשל"ג. 28

לקוטי שיחות

- פרשת פקודי, כרך כא. 44

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת פקודי. 55
לוח לתהלים היומי. 69
תניא יומי. 70
לוח 'היום יום'. 81

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם. 84
שלושה פרקים ליום. 88
פרק אחד ליום. 135
ספר המצוות. 160

לימוד מוהולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת נדרים. 164
גמרא עם ביאור - מסכת בבא מציעא. 172
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'. 201

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

נאמר במגילת אסתר:

1 איש¹ יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן
 2 שמעי בן קיש איש ימיני² משבט בנימין. ואיתא מובא בגמרא³
 3 ובמדרשים⁴, כולן על שמו נקראו (שכל השמות שנזכרו
 4 כאן, יאיר שמעי כו', מלבד
 5 הפירוש הפשוט שהם שמות אבותיו
 6 של מרדכי קאי מכוונים על
 7 מרדכי, להיותם תארים של
 8 מרדכי עצמו), בן יאיר, בן
 9 שהאיר עיניהם של ישראל
 10 בתפלתו, בן שמעי, בן
 11 ששמע (הקב"ה) אל תפלתו,
 12 בן קיש, בן שהקיש על שגרי
 13 רחמים (דלתי תפלה)⁵
 14 ונפתחו לו. וצריך להבין,
 15 מהו הטעם שפאשר הוצרכו
 16 לפעול הצלת ישראל, הרי זה
 17 נעשה על ידי ענין התפלה
 18 דוקא וההצלה לא התרחשה באופן
 19 אחר, אלא דוקא על ידי תפלה?
 20 ובמיוחד צריך להבין, דהנה,
 21 על פי המבואר בתרגום שני⁶
 22 על מגילת אסתר ובמדרשי
 23 חז"ל⁷ שהמן היה מבני בניו
 24 של עמלק (כמובא ב"לקוט
 25 שמעוני": "בשכר אגג [מלך עמלק]
 26 שהיה בוכה ומתחנן בשעה שהיה
 27 חבוש בבית האסורים אמר אוי לי שמא
 28 אבד זרעי מן העולם יצא ממנו המן"),
 29 נמצא, שכללות ענין התוכן
 30 הכללי של הפורים הרצון של המן
 31 מזרע עמלק להשמיר את היהודים ונס
 32 הצלתם היה המושף למלחמת
 33 עמלק, והרי במלחמת עמלק
 34 קתיב⁸ כתוב בתורה ויבא עמלק

בס"ד. פורים, ה'תשל"ג

(הנחה בלתי מוגה)

1 איש¹ יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי
 2 בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני².
 3 ואיתא בגמרא³ ובמדרשים⁴, כולן על שמו
 4 נקראו (שכל השמות שנזכרו כאן, יאיר שמעי
 5 כו', קאי על מרדכי, להיותם תארים של
 6 מרדכי), בן יאיר, בן שהאיר עיניהם של ישראל
 7 בתפלתו, בן שמעי, בן ששמע (הקב"ה) אל
 8 תפלתו, בן קיש, בן שהקיש על שגרי רחמים
 9 (דלתי תפלה)⁵ ונפתחו לו. וצריך להבין, מהו
 10 הטעם שפאשר הוצרכו לפעול הצלת ישראל,
 11 הרי זה נעשה על ידי ענין התפלה דוקא.
 12 ובמיוחד צריך להבין, דהנה, על פי המבואר
 13 בתרגום שני⁶ ובמדרשי חז"ל⁷ שהמן היה מבני
 14 בניו של עמלק, נמצא, שכללות ענין הפורים
 15 היה המושף למלחמת עמלק, והרי במלחמת עמלק קתיב⁸ ויבא עמלק וילחם
 16 עם ישראל ברפידים, ומפרש בגמרא⁹ מאי לשון רפידים, שריפו עצמן מדברי
 17 תורה, ואם בן לכאורה היה צריך להיות גם ביטול ותיקון ענין זה (שריפו
 18 עצמן מדברי תורה) על ידי התורה דוקא. ועל דרך זה צריך להבין בנוגע
 19 למלחמת עמלק גופא, שענין זה בא בגלל שבני ישראל היו במעמד ומצב
 20 דרפידים, שריפו עצמן מדברי תורה, ואף על פי כן נאמר¹⁰ והיה כאשר ירים
 21 משה ידו וגבר ישראל, ואיתא בגמרא¹¹ וכי ידיו של משה עושות מלחמה
 22 כו', אלא לומר לך, כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדים
 23 את לבם לאביהם שבשמים (שזהו ענין התפלה) היו מתגברים כו', ולכאורה,

ביאור בדרך אפשר

36 וילחם עם ישראל ברפידים, ומפרש בגמרא⁹ מאי מהו
 37 לשון רפידים, שריפו החלישו בני ישראל עצמן מדברי תורה,
 38 ואם בן לכאורה היה צריך להיות בתור חלק מענין ההצלה בפורים
 39 גם ביטול ותיקון ענין זה (שריפו עצמן מדברי תורה) על
 40 ידי חיזוק בענין התורה דוקא
 41 ואם כן מדוע היתה ההצלה דוקא על
 42 ענין התפלה?
 43 ועל דרך זה צריך להבין
 44 בנוגע למלחמת עמלק גופא
 45 עצמה, שענין זה של מלחמת עמלק
 46 בא בגלל שבני ישראל היו
 47 במעמד ומצב דרפידים,
 48 שריפו החלישו עצמן מדברי
 49 תורה, ואף על פי כן נאמר¹⁰
 50 בתורה והיה כאשר ירים
 51 ידו וגבר ישראל, ואיתא מובא
 52 בגמרא¹¹ וכי ידיו של משה
 53 עושות מלחמה כו', אלא
 54 לומר לך, כל זמן שהיו
 55 ישראל מסתכלים כלפי
 56 מעלה ומשעבדים את לבם
 57 לאביהם שבשמים (שזהו
 58 ענין התפלה) היו מתגברים
 59 כו', הרי שגם במלחמת עמלק

(1) מאמר זה הוא המשך למאמר שלפניו – ד"ה זכור דש"פ ויקרא, פ' זכור (תורת מנחם התוועדיות ח"א ע' 214 ואילך).
 (2) אסתר ב, ה. (3) מגילה יב, ב. (4) ילקוט שמעוני רמז תתרנא. (5) שם רמז תתרנא. (6) ג, א. ד, יג. ח, כה. (7) מסכת סופרים
 פי"ג ה"ו. תדבא"ר פכ"ה. ילקוט שמעוני בשלח רמז רסח. (8) בשלח יז, ח. (9) סנהדרין קז, א. (10) בשלח שם, יא. (11) ר"ה
 כט, א (במשנה).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שלאחר יציאת מצרים, הניצחון של בני ישראל במלחמה היה דוקא על ידי
2 ענין התפילה 'מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדים את לבם לאביהם שבשמים'
3 וְלִקְאוֹרָה, מֵהִי הַשְׁיִיכוֹת וְקֹשֶׁר הָעֲנִינִים, שְׁפִינָן שְׁרִיפוֹ
4 יְדִיהֶם מִדְּבַרֵי תוֹרָה, הִנֵּה הַתִּיקוֹן עַל זֶה עַל הַחֲלִישוֹת בַּעֲנִין
5 הַתּוֹרָה הִיָּה דּוֹקָא עַל יְדֵי
6 שְׁמִשְׁעָבִידִים לָבָם לְאַבְיָהֶם 1
7 שְׁבִשְׁמִים (עֲנִין הַתְּפִלָּה) וְהִרִי 2
8 לְבִאֲוֹרָה תִּיקוֹן הַחֲלִישוֹת בַּעֲנִין הַתּוֹרָה 3
9 הִיָּה צִרִיךְ לִהְיוֹת עַל יְדֵי הַתַּחֲזָקוֹת 4
10 בַּתּוֹרָה. ?
- 11 (ב) וַיֵּשׁ לְבָאֵר תַּחֲלִילָה כְּלָלוֹת 5
12 הָעֲנִין דְּמַלְחָמָה עֲמָלָק 6
13 (שְׁקִשׁוֹר עִם כְּלָלוֹת הָעֲנִין 7
14 דְּפּוֹרִים, כְּנֻזְכָּר לְעִיל שְׁהֵן הִיָּה 8
15 מִזֹּרַע עֲמָלָק), שְׁעַל זֶה עַל מַלְחָמָה 9
16 עֲמָלָק נֶאֱמָר 12 חֲצִיּוֹ תּוֹרָה זְכוֹר 10
17 אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עֲמָלָק 11
18 וְגו', וְלָכֵן בְּגִלל מֵה שַׁעֲשָׂה לָךְ 12
19 עֲמָלָק תִּמְחָה אֶת זְכָר עֲמָלָק 13
20 גו', לֹא תִשָּׁכַח 13, וְיִתִּירָה 14
21 מִזֶּה, לֹא זֶה בְּלִבְךָ שְׁמִצּוֹה עַל בְּנֵי 20
22 יִשְׂרָאֵל לִמְחֹת אֶת זְכָר עֲמָלָק אֵלָּא יִתֵּר 21
23 עַל כֵּן, הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר מִחָה 22
24 אֶמְחָה אֶת זְכָר עֲמָלָק 14, כִּי־ 23
25 שְׁמִלְחָמָה לַהֲוִי' בְּעֲמָלָק 24
26 מְדוֹר דּוֹר 15 לְעוֹלָם, לְנֹצֵחַ וְהַחֲלִ 25
27 מִמַּלְחָמָה עֲמָלָק בַּפֶּעַם 26
28 הָרִאשׁוֹנָה כַּעַת יִצְאֵת מִצְרַיִם, וְגַם 27
29 לְאַחֲרֵי זֶה בְּזִמְנָה הָזֶה, 28
30 כְּדֹאִיתָא בְּגִמְרָא 16 29
31 שְׁהֵמָּן הִיָּה מִזֹּרַע עֲמָלָק, 30
32 וּמְרֻדֵּי הִיָּה מִזֹּרַע שְׁאֹל 31
33 הַמֶּלֶךְ שְׁלָחַם בְּאַגַּג מֶלֶךְ 32
34 עֲמָלָק], וְהִינֵנּוּ, שְׁמִלְחָמָה 33
35 עֲמָלָק הוּא עֲנִין עִיקָרִי שְׁנוֹגֵעַ 34
36 לְכָל הַדּוֹרוֹת, וְלֹא רַק לְזִמְנָה מִסּוּיָם, 35
37 וְעַד שְׁאֲמָרוּ רַ"ל 17 בַּמִּדְרָשׁ 36
38 שְׁאֲפִילוּ כָּאֲשֶׁר כָּל הַמּוֹעֲצִים 37
39 בְּטָלִים, יָמֵי הַפּוֹרִים אֵינָם 38
40 בְּטָלִים לְעוֹלָם, שְׁנֶאֱמָר 18 39
- 41 בְּמַגִּילַת אֶסְתֵּר וַיָּמִי הַפּוֹרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעֲבֹרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים 40
42 וְזָכְרָם לֹא יִסּוּף מִזֹּרַעַם, וְעַל פִּי דְּבָרֵי הָרַמְבַּ"ם 19, הָרִי 41
43 זֶה קָאִי מַכּוּן לֹא רַק עַל הַגָּאוּלָּה וְהַהֲצָלָה שֶׁל יָמֵי הַפּוֹרִים, אֲלָא 42
44 גַּם הַצָּרוֹת דְּפּוֹרִים, שְׁזוּהִי מִחֲשָׁבֶת הָקֵן, שְׁזוּהִי עֲנִין 43
45 מַלְחָמָה עֲמָלָק, יִהְיֶה גַּם זֶה 44
46 לְדוֹרֵי דוֹרוֹת (וְזֶה לִשּׁוֹן הַרַמְבַּ"ם: 45
47 "כֹּל סִפְרֵי הַנְּבִיאִים וְכָל הַכְּתוּבִים 46
48 עֲתִידִין לִיבְטֹל לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ חוּץ 47
49 מִמַּגִּילַת אֶסְתֵּר וְהִרִי הִיא קִיּוּמָה 48
50 כַּחֲמִשָּׁה חֳדָשֵׁי תּוֹרָה וְכַלּוּכּוֹת שֶׁל 49
51 תּוֹרָה שֶׁבַע-פַּה שְׁאִינָן בְּטָלִין לְעוֹלָם. 50
52 וְאִף עַל פִּי שְׁכַל זְכוֹרֵן הַצָּרוֹת יִבְטֹל 51
53 שְׁנֵאֲמַר 'כִּי נִשְׁכַּחוּ הַצָּרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת 52
54 וְכִי נִסְתָּרוּ מַעֲיָנִי, יָמֵי הַפּוֹרִים לֹא 53
55 יִבְטְלוּ שְׁנֵאֲמַר וַיָּמִי הַפּוֹרִים הָאֵלֶּה לֹא 54
56 יַעֲבֹרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזָכְרָם לֹא יִסּוּף 55
57 מִזֹּרַעַם"). 56
58 וְעוֹד זֹאת, צִרִיךְ בִּיאור לְגַבִּי 57
59 מַלְחָמָה עֲמָלָק וְעַנִּינָה לְדוֹרוֹת 58
60 שְׁמִלְחָמָה עֲמָלָק הִיא תִּנְאִי 59
61 לְבָנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כְּדֹאִיתָא 60
62 כְּפִי שְׁמוּבָא בְּגִמְרָא בְּמִסְכָּת 61
63 סְנֵהֲדִרִין 20 שְׁלֹשׁ מִצּוֹת נֶצְטוּ 62
64 יִשְׂרָאֵל בְּכִנְיֻסְתָּן לְאַרְצָן, 63
65 לְהַעֲמִיד לָהֶם לְמִנּוֹת לָהֶם מֶלֶךְ, 64
66 וּלְהַכְרִית זִרְעוֹ שֶׁל עֲמָלָק, 65
67 וּלְבָנוֹת לָהֶם בֵּית הַבְּחִירָה. 66
68 וּבְלִשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ 21 (עַל הַכְּתוּב 67
69 בַּתּוֹרָה בְּשִׁיכוֹת לְמַלְחָמָה עֲמָלָק 'כִּי יִד 68
70 עַל כֵּס יִי', שְׁנֵאֲמַר 'כֵּס' וְלֹא 'כֵּסֶ' 69
71 וִי-הִי, שְׁתֵּי אוֹתִיוֹת מִשֶּׁם מִהוּ' וְלֹא שֶׁם 70
72 שְׁלֹם שֶׁל אַרְבַּע אוֹתִיוֹת יִי-הוּדָה' כָּל 71
73 זִמְנָן שְׁזָרְעוּ שֶׁל עֲמָלָק 72
74 בְּעוֹלָם, לֹא הִשָּׁם שְׁלֹם וְלֹא 73
75 הַפֶּסֶא שְׁלֹם. אֲבָד זִרְעוֹ שֶׁל 74
76 עֲמָלָק, הִשָּׁם שְׁלֹם וְהַפֶּסֶא 75
77 שְׁלֹם. וְלָכֵן, כְּדִי שְׁיֻכַּל 76
78 לִהְיוֹת בְּנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ 77
- 79 כָּל זִמְנָן שְׁזָרְעוּ שֶׁל עֲמָלָק, לֹא הִשָּׁם שְׁלֹם 78
80 וְלֹא הַפֶּסֶא שְׁלֹם. אֲבָד זִרְעוֹ שֶׁל עֲמָלָק, הִשָּׁם שְׁלֹם וְהַפֶּסֶא שְׁלֹם. וְלָכֵן, כְּדִי 79

(12) תצא כה, יז. (13) שם, יט. (14) בשלח יז, יד. (15) שם, טז. (16) ראה מגילה יג, רע"א. (17) מדרש משלי פ"ט, ב. ילקוט שמעוני משלי רמז תתקמד. (18) אסתר ט, כח. (19) סוף הל' מגילה. וראה אג"ק חכ"ו ע' שמת בהערה (ד"ה וזכרם). (20) כ, ב. (21) תנחומא ס"פ תצא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁעִנְנוּ לְהִיּוֹת בֵּית עוֹלָמִים בֵּית נִצְחִי לְהִקְבֵּ"ה, שְׁזָהוּ עֲנִנָּן
- 2 הַשֶּׁם שְׁלֹם וְהַפֶּסֶא שְׁלֹם, צָרִיף תַּחֲלָה לְהִכְרִית זִרְעוֹ שֶׁל
- 3 עֲמֶלֶק [וַיֵּשׁ גַּם תְּנַאי קָדוֹם לָזֶה, שְׁצִרִן הַתַּקִּים עוֹד קוֹדֵם לִכֵּן
- 4 שְׁלִפְנֵי מִלְחָמָת עֲמֶלֶק צָרִיף לְמִנּוֹת לָהֶם מֶלֶךְ]. וְצָרִיף
- 5 לְהִבִּין, מֵאֵי טַעְמָא מִהוּ הֵטַעַם
- 6 וְהִסִּיבָה לִכֵּן שְׁכָל זֶה הוּא דִּוְקָא
- 7 בְּמִלְחָמָת עֲמֶלֶק, דְּלִקְאוּרָה
- 8 הָרִי זֶה שְׁיִיף יוֹתֵר בְּמִלְחָמָת
- 9 שְׁבַעָה עֲמִמִּין, הַמִּלְחָמָה שַׁעֲשׂוּ
- 10 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִם שְׁבַעַת הַעַמִּים בְּכִיבוֹשׁ
- 11 אֶרֶץ כְּנַעַן עִם כְּנִיסַתָּם לְאֶרֶץ שְׁזוּהִי
- 12 הַכְּנִיסָה לְאֶרֶץ בְּכִיבוֹשׁ שְׁבַעַת הַעַמִּים
- 13 עֵיקָר הַכּוֹנֵנָה שְׁפִשְׁבִּיל זֶה
- 14 הָיָה כֹּל עֲנִין יִצְיָאָת מִצָּרִים,
- 15 כְּדִי לְבֹאֹ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה
- 16 וּרְחֻבָּהָ²², לְאַחֲרֵי כִיבוֹשׁ
- 17 שְׁבַעָה עֲמִמִּין הַמְּנִיִּים בַּכְּתוּב,
- 18 הַכְּנַעֲנִי וְהַחֲתִי גו'²², (וְהָאֵל לִשׁוֹן
- 19 הַכְּתוּב: "וְאִרְדָּה לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם
- 20 וְלִהְיוֹתָ מִן הָאֶרֶץ הַהִיא אֶל אֶרֶץ
- 21 טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל אֶרֶץ זֹבַת חֶלֶב וְדִבְשׁ
- 22 אֶל מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחֲתִי וְהָאֱמֹרִי
- 23 וְהַפְּרִזִּי וְהַחֲוִי וְהַיְבוֹסִי"), וְאִילּוֹ
- 24 הָעֲנִין דְּמִלְחָמָת עֲמֶלֶק הָיָה
- 25 רַק בִּינְתִּיִּים בֵּין הַיִּצְיָאָה מִמִּצְרַיִם
- 26 לְכְּנִיסָה לְאֶרֶץ, כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב בְּדֶרֶךְ
- 27 בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם¹². וְאַף עַל
- 28 פִּי כֵן, הִנֵּה דִּוְקָא בְּמִלְחָמָת
- 29 עֲמֶלֶק וְלֹא גִבִּי הַמִּלְחָמָה עִם שְׁבַעַת
- 30 הַעַמִּים נֶאֱמָר זְכוּר גו', לֹא
- 31 תִּשְׁכַּח, וְאִילּוֹ הָעֲנִין
- 32 דְּמִלְחָמָת שְׁבַעָה עֲמִמִּין
- 33 לְכִיבוֹשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (שְׁזוּהִי
- 34 עֵיקָר הַכּוֹנֵנָה שֶׁל יִצְיָאָת מִצְרַיִם
- 35 כְּנֻזְרָה לְעִיל), אֵינוֹ קָשׁוּר עִם
- 36 זְכִירָה תְּמִידִית וְלֹא נֶאֱמָר עַל זֶה
- 37 צִיּוּר 'זְכוּר', וְצִרִין לְהִבִּין מִהוּ טַעַם
- 38 הַדָּבָר.?
- 39 (ג) וְהָעֲנִין בְּזֶה, פִּדְיוֹעַ
- 40 הַבִּיאוֹר שְׁנִתְּבָאָר לְעִיל²³
- 41 בְּמֵאֲמָר דִּיבּוֹר הַמִּתְחִיל 'זְכוּר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עֲמֶלֶק' שְׁנֵאֲמָר בִּשְׁבַת פִּרְשָׁת

- 42 וִיקְרָא, שְׁבַת זְכוּר (שְׁמֵאֲמָר זֶה הוּא הַמִּשְׁכָּן אֵלָיו) בְּפִירוּשׁ הַכְּתוּב²⁴
- 43 בַּתּוֹרָה בְּנִבְוֹת בַּלַּעַם רִאשִׁית גּוֹיִם עֲמֶלֶק וְאַחֲרִיתוֹ עַדִּי אוֹבֵד,
- 44 שְׁעֶמֶלֶק הוּא הָרִאשִׁית הַהִתְחַלָּה שֶׁל כָּלִלוֹת הַגּוֹיִם, שֶׁהֵם
- 45 שְׁבַעִים אוֹמּוֹת, שְׁנִכְלָלִים שְׁבַעִים הָאוֹמּוֹת בְּשְׁבַע הָאוֹמּוֹת
- 46 שֶׁהָיוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּל אַחַת
- 47 מֵהֶן כּוֹלֶלֶת עֶשֶׂר אוֹמּוֹת (כִּי אֶרֶץ
- 48 יִשְׂרָאֵל הִיא הָעֵיקָר שֶׁל כָּל
- 49 הָעוֹלָם²⁵ (כְּדִבְרֵי הַגִּמְרָא, תְּנוּ רַבֵּנּוּ,
- 50 אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִבְרָאָת תַּחֲלִילָה וְכָל הָעוֹלָם
- 51 כּוֹלּוֹ נִבְרָא לְכַסּוֹף שְׁנֵאֲמָר 'עַד לֹא עָשָׂה
- 52 אֶרֶץ וְחוּצוֹת', אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִשְׁקָה
- 53 אוֹתָהּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעִצְמוֹ, וְכָל
- 54 הָעוֹלָם כּוֹלּוֹ עַל יְדֵי שְׁלִיחַ שְׁנֵאֲמָר
- 55 'הַנּוֹתָן מִטֵּר עַל פְּנֵי אֶרֶץ וְשׁוֹלַח מִיָּם
- 56 עַל פְּנֵי חוּצוֹת', אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שׁוֹתָה מִי
- 57 גִּשְׁמִים, וְכָל הָעוֹלָם כּוֹלּוֹ מִתְמַצִּית
- 58 שְׁנֵאֲמָר 'הַנּוֹתָן מִטֵּר עַל פְּנֵי אֶרֶץ' וְגו',
- 59 אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שׁוֹתָה תַּחֲלִילָה וְכָל הָעוֹלָם
- 60 כּוֹלּוֹ לְכַסּוֹף שְׁנֵאֲמָר 'הַנּוֹתָן מִטֵּר עַל
- 61 פְּנֵי אֶרֶץ' וְגו' מִשְׁלַל לְאִדָּם שֶׁמִּגְבֵּל אֶת
- 62 הַגְּבִינָה, נוֹטֵל אֶת הָאוֹכֵל וּמְנִיחַ אֶת
- 63 הַפְּסוּלֹת"), וְעַל דֶּרֶךְ זֶה שְׁבַע
- 64 אוֹמּוֹת שְׁבַעָרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא
- 65 עֵיקָר וְתַמְצִית הָעוֹלָם הֵם כָּלִלוֹת
- 66 שְׁבַעִים אוֹמּוֹת הָעוֹלָם²⁶ וְכִמוּ
- 67 שִׁכְתָּב אֲדוֹמ"ר הָאֲמַצְעִי ב'תּוֹרַת חִיִּים',
- 68 "בְּדֶרֶךְ כָּלֵל כָּל הָעַ' שְׁרִים הֵן כָּלּוּלִים
- 69 בּו' מִדּוֹת בְּלִבָּד וְהֵן הַכְּנַעֲנִי וְהַחֲתִי כו'
- 70 רַק שֶׁנִּחְלָקִים כָּל אֶחָד וְאֶחָד לִי כִידּוּעַ,
- 71 וְאַחֲרַי כֵּן מִתְחַלְּקִים עוֹד לְרִכְבּוֹת
- 72 מִדְּרוֹגוֹת..."). וְאַף עַל פִּי
- 73 שְׁעֶמֶלֶק אֵינוֹ נִמְנָה בְּמִנָּן
- 74 שְׁבַע הָאוֹמּוֹת, וְאֵם כֵּן צָרִיף בִּיאוֹר
- 75 אֵיךְ עֲמֶלֶק הוּא הָרִאשִׁית שֶׁל שְׁבַעִים
- 76 הָאוֹמּוֹת שֶׁהֵם פְּרִטִּים בְּשְׁבַע הָאוֹמּוֹת,
- 77 הָרִי יְדוּעַ שְׁבַעֲנִין רִאשִׁית שֶׁל
- 78 כָּל דָּבָר יֵשׁ שְׁנֵי אָפְנִים, יֵשׁ
- 79 רִאשִׁית שֶׁל גּוֹיִם שְׁנִכְלָל
- 80 בְּהַגְוִיִּים, לְהִיּוֹתוֹ הָרִאשׁוֹן
- 81 בִּינְיָהֶם וְאַחֲרַי מֵהֶם, וַיֵּשׁ רִאשִׁית
- 82 שֶׁהוּא מִבְּחוּץ וְסוֹבֵב לָהֶם וּמְקִיף עֲלֵיהֶם וְאֵינוֹ חֵלֶק מֵהֶם.

(22 שמות ג, ח. 23) ד"ה זכור (הנ"ל הערה 1). (24) בלק כד, כ. (25) ראה תענית יו"ד, א. ועוד. (26) ראה גם תו"ח יתרו שצה, ב [ער, ג].

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ובאופן כזה האופן השני של ראשית מבחור הוא ענינו של עמלק
2 לגבי שאר הגוים (שבע האומות, שהם כללות כל אומות
3 העולם), שהיה עמלק ראשיתם ועיקרם, ועד שהיה למעלה
4 מהם (בענין דלעומת זה של היפך הקדושה, היינו שעמלק היה מנגד
5 לקדושה יותר מכל האומות)²⁷
- 6 כמבואר בתורת החסידות בהרחבה. 1 וסובב להם ומקיף עליהם. ובאופן כזה הוא
7 וזהו כיון שעמלק הוא 'ראשית' לכל 2 ענינו של עמלק לגבי שאר הגוים (שבע
8 הגוים ונגד לקדושה יותר מכל האומות 3 האומות, שהם כללות כל אומות העולם), שהיה
9 הטעם שדוקא בעמלק נאמר 4 ראשיתם ועיקרם, ועד שהיה למעלה מהם
10 ואחריתו עדי אובד, שבסופו של 5 (בענין דלעומת זה)²⁷. וזהו הטעם שדוקא
11 דבר יאבד לגמרי וצריך למחות אותו 6 בעמלק נאמר ואחריתו עדי אובד, מה שאין כן
12 לגמרי מה שאין כן בשאר 7 בשאר האומות, ודוקא בעמלק צריך להיות
13 האומות שבהם לא נאמר 'עדי אבד' 8 זכירה תמידית, הן באופן של קיום ועשה, זכור,
14 רמחה תמחה, ודוקא בעמלק 9 והן באופן של לא תעשה, לא תשכח.
15 צריך להיות זכירה תמידית, 10 ויש לבאר ענין זה בעבודה רוחנית, שלכן
16 הן באופן של קיום ועשה 11 מצות זכירת עמלק היא מצוה תמידית²⁸,
17 מצות עשה, זכור, והן באופן 12 בכל זמן ובכל מקום, אפילו בזמן הגלות, לפני
18 של לא תעשה, לא תשכח. 13 מינוי מלך (ולא כמו מלחמת עמלק בפשוטה
19 ויש לבאר ענין זה של החומרה 14 שהיא לאחר מינוי מלך דוקא), והיא מצוה
20 המיוחדת של עמלק בעבודה 15 שחיובה על כל יחיד ויחיד²⁸, (ולא כמו מלחמת
21 רוחנית שכל אחד ואחד עובד את 16 עמלק בפשוטה שהיא מצוה
22 ה', שלכן מאחר שלמצוה של מחיית 17 ידי המלך³⁰ אשר יצא לפניו ואשר יבוא
23 עמלק יש גם שממעות רוחנית בעבודת 18 לפניו ואשר יבוא לפניו ואשר יבוא
24 ה' של כל אחד מצות זכירת 19 עמלק בפעולה, והוא יבוא
25 עמלק היא מצוה תמידית²⁸, 20 עמלק בפעולה, והוא יבוא
26 הנהגת בכל זמן ובכל מקום, 21 התנאי³² (שמוסיף על לשון המשנה³³) בכל דור
27 אפילו בזמן הגלות, ואפילו 22 ודור ובכל יום יום חייב אדם לראות עצמו
28 לפני מינוי מלך (ולא כמו 23 כאילו הוא יצא היום ממצרים, והפנונה בזה
29 מלחמת עמלק בפשוטה 24 היא כדי שיבוא אל ארץ טובה ורחבה (כפי
30 שהיא לאחר מינוי מלך 25 שענין זה הוא בעבודה), ועל זה באה האזהרה (באווארעניש) שפדרך
31 דוקא כנזכר לעיל), והיא מצות 26 בצאתכם ממצרים לא יהיה הענין של עמלק אשר קרך בדרך³⁴, שענין זה
32 זכירת עמלק מצוה שחיובה על 27 אינו בכלל שבע מדות רעות, שהם בדוגמת שבע האומות, אלא הוא ראשית
33 כל יחיד ויחיד²⁸, (ולא כמו 28 גוים, למעלה ועמוק יותר מהם, ומקור ושושן להם, בדלקמן.
34 מלחמת עמלק בפעולה, והוא יבוא 29 גוים, למעלה ועמוק יותר מהם, ומקור ושושן להם, בדלקמן.
35 מלחמה עם העם העמלקי בפועל
36 שהיא מצוה על הציבור²⁹,
37 על ידי המלך³⁰ שעל המלך נאמר

(27) ראה סידור עם דא"ח רפא [תיא], א ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי פורים ס"ע תקנו ואילך. ד"ה זכור תרס"ה. פר"ת (סה"מ תרס"ה ע' ריא [שיח]. פר"ת ע' רעח). רד"ה ראשית גוים עמלק פר"ת לכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע (סה"מ תר"פ-תרפ"א ע' א). (28) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ה. סהמ"צ להרמב"ם ומנין המצות בריש ספר היד (מ"ע קפט). וראה לקו"ש חכ"א ע' 192. (29) ראה סהמ"צ להרמב"ם בסוף המ"ע. (30) ראה רמב"ן ס"פ בשלח. לקו"ש חט"ז ע' 302 הערה 31. ר"ד כז אדר שני תשמ"ו (התועדויות תשמ"ו ח"ב ע' 839). (31) פינחס כז, יז. (32) פמ"ז. (33) פסחים קטז, ב. (34) תצא כה, יח. תנחומא תצא ט. פרש"י עה"פ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ד) וביאור הענין, דהנה, ענין המדות הרעות האופן והדרך של
2 התעוררות ו'הולדת' מידות רעות בלב האדם הוא על דרך המדות
3 בקדושה³⁵, שבאים ומתעוררים 'נולדים' בלב האדם על ידי
4 ההתבוננות בשכל, שזהו ענין המשמעות הפנימית של הכתוב אם
5 הבנים שמחה³⁶, כשם שהאם מולידה בנים כך הבינה שבשכל האדם
6 'מולידה' מידות פמבואר
7 פתניא³⁷ שעל ידי ההתבוננות בשכל נולדים מדות דקדושה
8 (וזה לשונו: "... השכל שבנפש המשתכלת שהוא המשכיל כל דבר נקרא
9 בשם חכמה כ"ח מ"ה וכשמוציא כחו אל הפועל שמתבונן בשכלו להבין דבר
10 לאשורו ולעמקו מתוך איוה דבר חכמה המושכל בשכלו נקרא בינה והן הם אב
11 ואם המולידות אהבה ה' ויראתו ופחדו כי השכל שבנפש המשתכלת כשמתבונן
12 ומעמיק מאד בגדולת ה' איך הוא ממלא כל עולמן וסובב כל עולמן
13 וכולא קמיה כלא חשיב, נולדה ותעוררה מדת יראת הרוממות במוחו
14 ומחשבתו לירא ולהתבונן מגדולתו ית' שאין לה סוף ותכלית, ופחד ה'
15 בלבו ושוב יתלהב לבו באהבה עזה כרשפי אש בחשיקה וחפיצה ותשוקה
16 נפש שוקקה לגדולת אין סוף ברוך הוא..."), והיינו, שבפאשר
17 מתבונן בשכלו בגדולת ה' וגבורת ה' וכו', וקמו
18 שגאמר³⁸ בתהילים טעמו וראו כי טוב ה' והיינו שמתבונן עד
19 שמגיע להכרה בטוב שבאלוקות, אזי נעשית אצלו אהבה גדולה
20 ואהבה רבה וזהו ענין ההתבוננות בשכל נולדת אהבה פלתי רצויה,
21 פתניא³⁷ שעל ידי ההתבוננות בשכל נולדת אהבה פלתי רצויה,
22 פתניא³⁷ שעל ידי ההתבוננות בשכל נולדת אהבה פלתי רצויה,
23 פתניא³⁷ שעל ידי ההתבוננות בשכל נולדת אהבה פלתי רצויה,
24 פתניא³⁷ שעל ידי ההתבוננות בשכל נולדת אהבה פלתי רצויה,
25 פתניא³⁷ שעל ידי ההתבוננות בשכל נולדת אהבה פלתי רצויה,
26 פתניא³⁷ שעל ידי ההתבוננות בשכל נולדת אהבה פלתי רצויה,
27 פתניא³⁷ שעל ידי ההתבוננות בשכל נולדת אהבה פלתי רצויה,
28 פתניא³⁷ שעל ידי ההתבוננות בשכל נולדת אהבה פלתי רצויה,
29 פתניא³⁷ שעל ידי ההתבוננות בשכל נולדת אהבה פלתי רצויה,
30 פתניא³⁷ שעל ידי ההתבוננות בשכל נולדת אהבה פלתי רצויה,
31 פתניא³⁷ שעל ידי ההתבוננות בשכל נולדת אהבה פלתי רצויה,
32 פתניא³⁷ שעל ידי ההתבוננות בשכל נולדת אהבה פלתי רצויה,
33 פתניא³⁷ שעל ידי ההתבוננות בשכל נולדת אהבה פלתי רצויה,
34 פתניא³⁷ שעל ידי ההתבוננות בשכל נולדת אהבה פלתי רצויה,
35 פתניא³⁷ שעל ידי ההתבוננות בשכל נולדת אהבה פלתי רצויה,
36 פתניא³⁷ שעל ידי ההתבוננות בשכל נולדת אהבה פלתי רצויה,
37 פתניא³⁷ שעל ידי ההתבוננות בשכל נולדת אהבה פלתי רצויה,
38 פתניא³⁷ שעל ידי ההתבוננות בשכל נולדת אהבה פלתי רצויה,
39 פתניא³⁷ שעל ידי ההתבוננות בשכל נולדת אהבה פלתי רצויה,
- דהנה, נפש הבהמית היא היושרת למטה³⁹ (כלשון הכתוב בקהלת, "מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה, ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ"). ויש לה לנפש הבהמית גם שכל, אלא שגם השכל יורד למטה, ומתבונן בתענוגי עולם הזה הגשמי שהם תענוגים נחותים וארציים, ומזה פא האדם להכניס את עצמו (אריינלאזן זיך להכניס את עצמו) בתענוגי עולם הזה החמרי, ונעשה אצלו התגברות החמירות, ועד שנולדה אהבה חזקה כו' לדברים חומריים, ועל דרך זה יראה כלפי דברים חומריים, ועל דרך זה כל פרטי שבע המדות רעות, שהם הלעומת זה הניגוד של שבע מדות הטובות שמצד הקדושה. ודהנה, כדי לבוא ממצרים, מוצרים והגבלות בעבודת ה' אל ארץ טובה ורחבה, עבודת ה' בדרגה נעלית ולעשות לו יתברך דירה בתחתונים⁴⁰, לעשות העולמות הנחותים, ובעיקר את העולם הזה הגשמי, למקום ראוי לגילוי אלוקות והשראת השכינה, כדברי המדרש וכמבואר בחסידות שזו המטרה והתכלית שבשבילה נברא העולם, כל אחד ואחד בחלקו בעולם⁴¹, הניתן לו במיוחד לברר ולתקן (כמבואר בספר התניא, "... כי כללות ישראל שהם ששים רבוא נשמות פרטיות הם כללות החיות של כללות העולם, כי בשבילם נברא וכל פרט מהם הוא כולל ושייך לו החיות של חלק אחד מששים רבוא מכללות העולם התלוי בנפשו החיונית להעלותו לה' בעלייתו, דהיינו במה שמשמש מעולם הזה לצורך גופו ונפשו החיונית לעבודת ה' כגון אכילה ושתייה ודומיהם ודירה וכל כלי תשמישו אלא ששים רבוא נשמות פרטיות אלו הן ששים רבוא שרש מתחלק לששים רבוא ניצוצות שכל ניצוץ הוא נשמה אחת...") צריך לקבוע את שבע מדות

(35) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי שם ע' תקמג ואילך. ע' תקנד ואילך. ד"ה זכור וד"ה והי' כאשר ירים משה פר"ת (סה"מ פר"ת ע' רעז ואילך. ע' רצ ואילך). (36) תהלים קיג, ט. וראה זהר ח"א ריט, א. ח"ב פד, א. פה, ב. פרדס שער ערכי הכינויים ערך אם הבנים. לקו"ת שמע"צ פח, ד. ובכ"מ. (37) פרק ג. (38) תהלים לד, ט. (39) ע"פ לשון הכתוב – קהלת ג, כא. (40) ראה תניא פל"ו. (41) ראה תניא פל"ו. סה"מ ה'שי"ת ע' 111 ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הָרַעוּת (וּכְמִבּוֹאֵר בְּכִמְהָ מְקוֹמוֹת⁴² בתורת החסידות בְּאֵרוּכָה
2 שְׁעִיקָר עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּזֶמֶן הַזֶּה זמן הגלות היא בְּנוֹגֵעַ
3 לְהַמְדוֹת והעבודה בתיקון המוחין תהיה בעיקר לעתיד לבוא, בימות
4 המשיח). וְעֵנִין זֶה תִּיקוּן וְכִיבוּשׁ שֶׁבַע הַמִּידוֹת הרעות של הנפש
5 הבהמית נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי
6 הַהִתְבּוֹנְנוֹת שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית 1 מְקוֹמוֹת⁴² בְּאֵרוּכָה שְׁעִיקָר עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּזֶמֶן
7 בְּגוֹלוֹת ה' בְּאוֹתִיּוֹת בְּמִילִים כְּאֵלוֹ 2 הַזֶּה היא בְּנוֹגֵעַ לְהַמְדוֹת). וְעֵנִין זֶה נַעֲשֶׂה עַל
8 וּבִהֶסְבֵּרָה כְּזוֹ שִׁיְהִיו מוֹכִינִים 3 יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוֹת שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית בְּאוֹתִיּוֹת כְּאֵלוֹ
9 גַּם לְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית (עַל יְדֵי 4 וּבִהֶסְבֵּרָה כְּזוֹ שִׁיְהִיו מוֹכִינִים גַּם לְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית
10 אֲמַצְעוֹת הַנֶּפֶשׁ הַשְּׂכֵלִית⁴³ 5 (עַל יְדֵי אֲמַצְעוֹת הַנֶּפֶשׁ הַשְּׂכֵלִית⁴³), וְעַל יְדֵי זֶה
11 שְׁהִיא מַעֲיֵן 'מְתוּיָן' בֵּין הַנֶּפֶשׁ 6 הַנֶּה הָאֱהָבָה דְקָדוּשָׁה, אֲהָבָה טוֹבָה, מְבַטֵּלַת אֶת
12 הָאֱלֹקִית לְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית), וְעַל יְדֵי 7 הָאֱהָבָה רָעָה, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּכָלִלוֹת שְׁבַע הַמִּידוֹת.
13 זֶה שֶׁהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִשְׁפִּיעָה עַל 8 אֲמָנָם יִשְׁנֹו גַם הָעֵנִין דְּרָאשִׁית גּוֹיִם עֲמָלָק,
14 הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית וּמְתַקֶּנֶת אוֹתָהּ הַנֶּה 9 אֲהָבָה דְקָדוּשָׁה, אֲהָבָה
15 הָאֱהָבָה דְקָדוּשָׁה, אֲהָבָה 10 וְהֵינֵינוּ⁴⁴, שֶׁבְּאֲשֶׁר אוֹמְרִים לוֹ עֵנִין שֶׁל אֱלֹקוֹת
16 טוֹבָה, מְבַטֵּלַת אֶת הָאֱהָבָה 11 וְשֶׁל יְהוּדוֹת, וּמְסִבִּירִים לוֹ בְּשִׂכָּל עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה
17 רָעָה, הָאֱהָבָה לְאֱלֹקוֹת מְבַטֵּלַת אֶת 12 מוֹנֵחַ בְּשִׂכָּלוֹ, וְאֵינֹו יָכוֹל לְשַׁלּוֹל זֹאת, אֲזִי
18 הָאֱהָבָה לְעֵנִי הָעוֹלָם וְעַל דֶּרֶךְ זֶה 13 מִתְחִיל מַעֲנִין הַקְרִירוֹת, בְּאֶמְרוֹ שֶׁאֵין מִמָּה
19 כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּמִידַת הָאֱהָבָה, כֵּן הוּא 14 לְהַתְפַּעֵל, וְלָמָּה צָרִיף לְצַאת מִהַפְּלִים, וְלָמָּה
20 בְּכָלִלוֹת שְׁבַע הַמִּידוֹת כְּמוֹ מִידַת 15 לְמַנוֹעַ עֲצָמוֹ (זִיף אֶפְזָאגֵן) מְרַצְנוֹתֵיו וְתַאֲוֹתֵיו
21 הִירָאָה וְכֵן שֶׁאֵר הַמִּידוֹת. 16 וְכוּ'. וּמַצִּד עֵנִין הַקְרִירוֹת נַעֲשֶׂה אַחֵר כֶּף הָעֵנִין
22 אֲמָנָם מַלְבֵּד שְׁבַע הַמִּידוֹת (שִׁכְנַג 17 דְּהִיּוֹם אוֹמֵר לוֹ עֲשֶׂה כֶּף וְלִמְחֵר אוֹמֵר לוֹ עֲשֶׂה
23 שְׁבַע הָאוֹמוֹת) שְׁאוּפֵן הַתִּיקוּן וְהִבְיּוֹר 18 כֶּף עַד שֶׁאוֹמֵר לוֹ לָךְ עֲבוֹד עֲבוֹדָה זָרָה⁴⁵, וְעַד
24 שֶׁלָּהֶם נִתְבָּאָר לְעִיל יִשְׁנֹו גַם 19 לְאוּפֵן שֶׁמְתַפְּנוֹן לְמֵרֹד בּוֹ אֵף עַל פִּי שִׁיּוּדַע אֶת
25 הָעֵנִין דְּרָאשִׁית גּוֹיִם עֲמָלָק, 20 רְבוּנוֹ⁴⁶, וְהֵינֵינוּ, שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁהִסְבִּירוֹ לוֹ בְּאוּפֵן
26 שֶׁהוּא עֵינִין בְּלִי רְצוֹי בְּפִי עֲצָמוֹ, 21 שְׁגַם בְּשִׂכָּלוֹ הַגֵּם הָרִי הוּא יוֹדַע אוֹדוֹת הַקֶּבֶ"ה
27 מַלְבֵּד שְׁבַע הַמִּידוֹת הרעות, וּבִלְשׁוֹן 22 שֶׁהוּא רְבוּנוֹ, אֵף עַל פִּי כֵן הָרִי הוּא מוֹרֵד בּוֹ,
28 הַכְּתוּב אוֹדוֹת עֲמָלָק אֲשֶׁר קָרָה, 23 וְיִתִּירָה מִזֶּה, שֶׁמְכַוֵּן לְמֵרֹד בּוֹ. וְכִפִּי שְׂרֹאִים
29 שֶׁהוּא עֵנִין הַקְרִירוֹת אֲדִישׁוֹת, 24 גַּם בְּטַבְעִי בְּנִי אָדָם, שִׁישׁ מִי שֶׁתּוֹקֵף הָרָצוֹן
30 וְהֵינֵינוּ⁴⁴, שֶׁבְּאֲשֶׁר אוֹמְרִים לוֹ 25 וְהָעֵדֶר הַהִתְפַּעֲלוֹת הִיא מַצִּד אֵיזָה מַעֲלָה,
31 לְאֶדָם שִׁישׁ בּוֹ אֶת עֵינִין עֲמָלָק עֵנִין 26 וּבְלִשׁוֹן הַכְּתוּב⁴⁷ חֲכָם בְּחֻכְמָתוֹ גְּבוּר בְּגִבּוּרָתוֹ
32 שֶׁל אֱלֹקוֹת וְשֶׁל יְהוּדוֹת, 27 אוֹ עֲשִׂיר בְּעֶשְׂרוֹ, שֶׁהֵם שְׁלֹשֶׁת הַקּוּיִן הַכּוֹלְלִים
33 וּמְסִבִּירִים לוֹ בְּשִׂכָּל עַד
34 שֶׁנַּעֲשֶׂה הָעֵנִין בְּאֱלֹקוֹת וּבִיהוּדוֹת
35 מוֹנֵחַ בְּשִׂכָּלוֹ וְנִקְלַט אֲצִלוֹ כְּרָאוֹ
36 מִבְּחִינַת הַשְּׂכָל וְהַהִיּוּן, וְאֵינֹו יָכוֹל
37 לְשַׁלּוֹל זֹאת בְּנִימוּקִים שְׂכָלִים,
38 אֲזִי מִתְחִיל מַעֲנִין הַקְרִירוֹת, בְּאֶמְרוֹ שֶׁאֵין מִמָּה לְהַתְפַּעֵל,
39 וְטוֹעֵן שֶׁאֵנָם הַדְּבָר מִתְקַבֵּל עַל דַּעְתּוֹ אֲבָל אֵין צוּרֵךְ לְהַתְרַגֵּשׁ מִכֵּךְ וְלָמָּה

(42) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה ח"ב ע' תתב ואילך. ע' אימ"ט ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"א ע' ד ואילך. אוה"ת בראשית ח"ז תתשסח, א ואילך. (43) ראה סה"מ תרכ"ו ע' צד. ה'ש"ת ע' 98. (44) ראה גם ד"ה והי' כאשר ירים משה פר"ת (סה"מ פר"ת ע' רצב ואילך). (45) שבת קה, ב. (46) לשון חז"ל – תו"כ ופרש"י בחוקותי כו, יד. ובכ"מ בדא"ח הובא לשון זה על עמלק (וראה לקו"ש חכ"א ע' 193 הערה 38). (47) ירמ"י ט, כב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הָאֲדָם, חָכָם בְּחִכְמָתוֹ - קו הַיְמִינִי כִּי הַחֲכָמָה הִיא בְּקוֹ הַחֲסֵד,
- 2 גָּבוּר בְּגִבּוּרָתוֹ - קו הַשְּׂמָאלִי מִדַּת הַגְּבוּרָה, וְעֶשְׂרִי בְּעֶשְׂרוֹ -
- 3 קו הָאֲמֻצְעִי⁴⁸ (כַּמְבוּאָר ב'שְׁעָרֵי אוֹרָה' לַאֲדָמוֹר הָאֲמֻצְעִי לִגְבֵי עֵינִי זֶה
- 4 כִּפִּי שֶׁהוּא בְּקִדּוּשׁ: "... זֶהוּ שֶׁאֲמָרוּ ר"ל עַל ג' דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד עַל תּוֹרָה
- 5 וְעוֹבְדָה וְגַמְלִיּוֹת חֲסִדִּים שֶׁהֵן בַּחֲנִית ג'
- 6 קוֹיִן דְּאֲצִילוֹת חַח"ן [נַחֲמָה, חֲסֵד, נֶצַח
- 7 - קו הַיְמִינִי] בִּג"ה [בִּינָה, גְּבוּרָה, הוֹד
- 8 - קו הַשְּׂמָאלִי] דַּת"י [דַּעַת, תַּפְאֲרַת,
- 9 יִסּוּד - קו הָאֲמֻצְעִי] תּוֹרָה בַּחֲנִית קו
- 10 הָאֲמֻצְעִי דַּת"י כִּידּוּעַ, וְעוֹבְדָה הִרִי הֵן
- 11 הַקְּרִבּוֹת שֶׁעֲכָשׁוּ הַתַּפְלָה בַּמָּקוֹם
- 12 קֶרֶבֶן, וְגַמְלִיּוֹת חֲסִדִּים הוּא מִצּוֹת
- 13 הַצַּדִּיקָה וְחֲסֵד שְׂכוּלָל כָּל הַמִּצּוֹת כְּמוֹ
- 14 שֶׁכְּתוּב וְצַדִּיקָה תִּהְיֶה לָנוּ כִּי נִשְׁמָר כו'
- 15 וְעַל יְדֵי ג' אֱלֹהִים נִמְשָׁךְ כָּל בַּחֲנִית
- 16 עֲצֻמוֹת אוֹר אֵין סוּף דּוּקָא לַמַּטָּה...
- 17 וְרָאִי לֹה מִמָּה שֶׁכְּתוּב אֵל יִתְהַלֵּל חֲכָם
- 18 בַּחֲכָמָתוֹ שֶׁהוּא חַח"ן גָּבוּר בְּגִבּוּרָתוֹ
- 19 בִּג"ה וְעֶשְׂרִי בְּעֶשְׂרוֹ קו הָאֲמֻצְעִי דַּת"י
- 20 כִּי אִם זֹאת יִתְהַלֵּל כו' הַשֶּׁכֶל יוֹדוּעַ
- 21 אוֹתִי מִמֶּשׁ לַעֲשׂוֹת חֲסֵד וּמִשְׁפָּט וְצַדִּיקָה
- 22 בֶּאֱרִיךְ דּוּקָא שֶׁהֵן ג' אֱלֹהִים דִּתּוֹרָה
- 23 וְעוֹבְדָה וְגַמ"ח כִּי בִּאלֹהִים חֲפֻצָּתִי
- 24 דּוּקָא..."). אָבֵל יֵשׁ מִי שִׂידָע
- 25 בְּעֶצְמוֹ שְׂאִין לוֹ בְּמָה
- 26 לְהַתְהַלֵּל, בִּידָעוּ שֶׁהוּא
- 27 מוֹשְׁלָל מִכָּל מַעֲלָה וְעֵינֵינוּ
- 28 טוֹב, וְאֵין בּוֹ לֹא חֲכָמָה וְלֹא גְבוּרָה
- 29 וְלֹא עוֹשֶׁר וְאָף עַל פִּי כֵן יֵשׁ
- 30 אָצִילוּ עֵינֵינוּ שֶׁל חוּצָפָה,
- 31 מִלְּכוּתָא בְּלֹא תַּגָּא⁴⁹, מַלְכוּת לֹא כַּתֵּר (כְּדִבְרֵי הַגְּמָרָא: "אֲמַר רַב
- 32 שֶׁשֶׁת: חוּצָפָא, מַלְכוּתָא [מַלְכוּת] בְּלֹא תַּגָּא [כַּתֵּר] הִיא [רִשׁ": שְׁתוּקָפָה
- 33 וְאִמְתָּה מְרֻבִּים וְאֵין חֲסֵד לֹה אֵלָּא כַּתֵּר מַלְכוּתָא], דְּכַתִּיב וְאֵנִכִּי הַיּוֹם רַךְ וּמִשׁוֹת
- 34 מֶלֶךְ וְהַאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה בְּנֵי צְרוּיָה קִשִּׁים מִמֶּנִּי", הִרִי שְׁבִנִי צְרוּיָה בְּתוּקָף חוּצָפָתָם
- 35 הִיוּ חֲזִיקִים כְּדוּד עֲצוּמוֹ, לֹמַר שֶׁכָּף הוּא רְצוּנוֹ מְבַלִּי כָּל הַסֵּבֶר וְלֹא
- 36 כְּתוּצָא מִמַּעַלָּה כְּלִשְׁחִי, וְעוֹשֶׂה זֹאת בְּכָל הַתּוּקָף שֶׁזֶהוּ עֵינֵינוּ עֲמֵלֶךְ
- 37 בִּנְפֶשׁ הָאָדָם.
- 38 (ה) וְהִנֵּה כֹּאשֶׁר הָאָדָם נִמְצָא בְּמַצֵּב בְּזָה שִׁישׁ בִּנְפֶשׁוֹ אֵת עֵינֵינוּ 'עֲמֵלֶךְ'
- 39 שֶׁהוּא, כַּמְבוּאָר לַעֲלִי, קִרְיֹת וְאִדְּשׁוֹת לַעֲנִי אֱלֻקוֹת וִיהוּדוֹת, בְּלִי הַסֵּבֶר
- 40 וְנִימוּק שְׁכִלִי וְהִינֵנִי, מוֹכֵן, שְׂאִי אֶפְשָׁר לְהַתְגַּבֵּר עָלָיו (אִים

- בייִקוּמַעַן לְהַתְגַּבֵּר עָלָיו וּלְנַצַּח אוֹתוֹ) עַל יְדֵי הַתְּבוּנָנוֹת בְּשִׁכְלִי,
- שְׁהִירִי הוּא כָּכָר יוֹדָע אֵת רְבוּנוֹ, וְאָף עַל פִּי כֵן לְמִוֹת שִׁישׁ
- לוֹ הַכְנָה וְהַכְרָה בִּאלוּקוֹת מְכַוֵּן לְמִרּוֹד בּוֹ. וְלָכֵן הָעֵינֵינוּ דְּמִלְחָמָה
- עֲמֵלֶךְ הוּא עַל יְדֵי שְׁקוּדָם לָזֶה לְפָנֵינוּ הִצִּיאָה לְמַלְחָמָה עֲמֵלֶךְ
- מְעַמִּידִים לָהֶם מָלָךְ, וְהִינֵנִי,
- שְׁצִירִיךְ הָאָדָם הַרוּצָה לְהַתְגַּבֵּר עַל
- עֵינֵינוּ 'עֲמֵלֶךְ' בִּנְפֶשׁוֹ וּלְנַצַּח אוֹתוֹ
- לְפַעוֹל בְּעֶצְמוֹ לְמִנּוֹת מָלָךְ
- עַל הָעִיר קְטָנָה שְׁלוֹ⁵⁰ עַל יִסּוּד
- הַפְּסוּק בְּקִהֲלַת "עִיר קְטָנָה וְאֲנָשִׁים בָּהּ
- מַעֲט וְכֹא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל וְסַבֵּב אוֹתָהּ
- וּבִנְהָ עֲלֶיהָ מִצּוּרִים גְּדוֹלִים", מוֹסְבֵר
- בְּסִפְרֵי הַתְּנִיָּא עַל הַמַּלְחָמָה בֵּין הַנֶּפֶשׁ
- הָאֱלֻקִּית לְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, "כִּי הַגּוֹף
- נִקְרָא עִיר קְטָנָה וְכֹמוֹ שְׁנֵי מַלְכִּים
- נִלְחָמִים עַל עִיר אַחַת שְׂכָל אַחַד רוּצָה
- לְכַבֵּשׁהּ וְלִמְלוֹךְ עָלֶיהָ דִּהִינּוּ לְהַתְּנִיָּה
- יִוְשִׁיבָהּ כְּרַצְנוֹ וְשִׁיחֵי סָרִים לְמִשְׁמַעְתּוֹ
- בְּכָל אֲשֶׁר יִגְזוֹר עֲלֵיהֶם. כֵּךְ שְׁתִּי
- הַנֶּפֶשׁוֹת הָאֱלֹהִית וְהַחַיִּית הַבְּהֵמִית
- שֶׁמַּהֲקִלֶּפָה נִלְחָמוֹת זֶה עַם זֶה עַל הַגּוֹף
- וְכָל אֲבִירֵי שֶׁהָאֱלֹהִית חֲפָצָה וְרַצְנוֹהָ
- שֶׁתָּהָא הִיא לְבַדָּה הַמוֹשְׁלָת עָלָיו
- וּמִנְהִיגָתָהּ וְכָל הָאֲבִירִים יִהְיוּ סָרִים
- לְמִשְׁמַעְתָּה... אֵךְ נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית
- שֶׁמַּהֲקִלֶּפָה רַצְנוֹהָ לְהַפֵּךְ מִמֶּשׁ...".
- וְהָעֵינֵינוּ בְּזָה, הַמִּשְׁמַעוֹת שֶׁל 'מִינֵינוּ
- מֶלֶךְ' כַּהֲכָנָה וְהַקְדָּמָה לְמַלְחָמָה עֲמֵלֶךְ
- בְּמוֹכֵן הַרוּחָנִי שֶׁל הַדְּבָרִים דְּהִנֵּה⁵¹,
- בְּנוֹגַע לְמָלָךְ, אֵימָתָה מוֹכָא
- בְּגִמְרָא בְּמַסְכַּת בְּרָכוֹת⁵² שְׁפִינֵינוּ שְׁפָרַע שׁוֹב אֵינוֹ זוֹקָף,
- כַּמְבוּאָר בְּגִמְרָא שְׂאֵדָם רִגִּיל, 'הַדְּיוּט', הַמַּתְפַּלֵּל שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, כּוֹרַע וּמִשְׁתַּחֲוֶה
- בְּאִמְרֵת הַמִּילָה 'בְּרוּךְ' וְזוֹקָף בְּאִמְרֵת הַמִּילָה ה', אֲבָל הַמֶּלֶךְ, כִּיּוֹן שְׁכַרַע,
- שׁוֹב אֵינוֹ זוֹקָף, עַד סִיּוּם הַתְּפִלָּה. וְלִפִּי פְּשׁוּטָה הַסִּיכָה הִיא כִּי מֵאַחֵר שֶׁלִּמְלֶךְ
- יֵשׁ תּוּקָף וְהַתְּנַשּׂאוֹת, הִרִי הוּא צָרִיךְ זְהִירוֹת גְּדוּלָה יוֹתֵר מִפְּנֵי גִּזְוָה, כִּי כָּל
- שֶׁהָאָדָם גְּדוֹל יוֹתֵר רָאוּ לוֹ לְהַרְבוֹת יוֹתֵר בְּסִימְנֵי הַכְּנַעָה וּבִיטוּל, וְהִינֵנִי,
- וּמִשְׁמַעוֹת הָעֵינֵינוּ עַל פִּי חֲסִידוֹת הִיא שְׂאֵף עַל פִּי שְׂאֵל הַמֶּלֶךְ יִשְׁנֹו
- עֵינֵינוּ שֶׁל תּוּקָף, וְעַד שְׂאֵמֶר מְלָכָא עָקֵר טוֹרָא⁵³, הַמֶּלֶךְ אוֹמֵר
- וְהָרֵךְ נַעֲקֵר מִמְּקוֹמוֹ, הִרִי אֲדָרְבָּה, תּוּקָף זֶה שִׁישְׁנוֹ בְּמֶלֶךְ פּוֹעֵל
- אָצִילוּ גַם תּוּקָף הַבִּיטוּל יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הַבִּיטוּל שֶׁל אָדָם רִגִּיל, וְכִלְשׁוֹן

(48) מֵאֲמָרֵי אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן תַּקְס"ח ח"ב ע' תִּשְׁכַּח. שְׁעָרֵי אוֹרָה ל, ב. (49) סְנֵהֲדִרִין קה, א. (50) קִהֲלַת ט, יד. נִדְרִים לֵב, ב. תְּנִיָּא פ"ט (יד, א). (51) רָאִה אוֹה"ת דְּרוּשִׁים ל' זְכוֹר ע' א'תִּשְׁפַּג וְאִילָךְ. סֵה"מ תְּרִנ"ו ע' שְׁלָה וְאִילָךְ. (52) לֵד, ב. (53) ב"ב ג, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 רבינו הנקן באגרת הקודש⁵⁴ על יסוד המאמר 'כולא קמיה כלא
2 חשיב', הכל לפניו, לפני הקדוש ברוך, כלא [כאילו אינו] נחשב, דכל
3 שהוא קמיה יותר לפניו יותר, היינו קרוב יותר לאלוקות הוא יותר
4 כלל (וזה לשונו באגרת הקדוש שם: "קטני מכל החסדים ומכל כו'. פירוש
5 שבכל חסד וחסד שהקדוש ברוך הוא
6 עושה לאדם צריך להיות שפל רוח
7 במאד, כי חסד דרועא ימינא, וימינו
8 מתבקני, שהיא בחינת קרבת אלהים
9 ממש ביתר שאת מלפנים, וכל הקרוב
10 אל ה' ביתר שאת והגבה למעלה
11 מעלה, צריך להיות יותר שפל רוח
12 למטה מטה כמו שכתוב מרחוק ה'
13 נראה לי, וכנודע דכולא קמי' דווקא
14 כלא חשיב. ואם-כן כל שהוא קמי'
15 יותר הוא יותר כלא ואין ואפס", והוא
16 כל כך 'כלא'. עד שמתבטל
17 ממציאותו לגמרי (עו ווערט
18 אויס מציאות הוא חדל מלהיות
19 מציאות), ולכן, באשר המלך
20 בא לידי הפנה שצריך להיות
21 פורע מתוך ביטול לאלוקות, הרי
22 זה הביטול אצלו בכל התוקף,
23 ששוב אינו זוקף. וזהו גם
24 הטעם הפנימי על כך שבספירת
25 המלכות (הקשורה לענין
26 המלך) יש שתי הקצוות⁵⁵,
27 מצד אחד לית לה מגרמה
28 כלום⁵⁶, אין לה כלום משל עצמה
29 (וכל ענינה של ספירת המלכות הוא
30 להביא ולהמשיך למטה מהאור והשפע
31 שבספירות שמעלה) ומצד שני
32 ושרש המלכות הוא ברישא
33 דלא אתידע⁵⁷ ראש שלא נודע,
34 דרגה גבוהה באלוקות שלא נודעת ולא באה לידי גילוי (מה שאין בן
35 זעיר אנפין הם המידות חסד וגבורה וכו' הנקראות 'פנים קטנות' (כי ביחס
36 לאור המאיר במוחין, האור המאיר במידות הוא מועט) בעתיקא אחיד
37 ותליא⁵⁸, אחוה ותלוי במדרגת 'עתיק יומין' בחיצוניות עתיק⁵⁹
38 שלמטה מ'רישא דלא אתידע' ששייכת לפנימיות עתיק, ובלשון הרבי
39 הרש"ב, 'עצמות עתיק').
40 ובפירט על פי המבואר בדרושים מאמרי חסידות אלו באור
- התורה⁶⁰ לאדמו"ר הצמח צדק בענין מינוי מלך, שמלך הוא
לשון זכר, דהיינו ר'מינוי מלך' פירושו שבספירת המלכות
נעשה הענין דייחוד דבר ונוקבא,
וכפי שנתבאר במאמר הקודם, דיבור המתחיל 'זכור את אשר עשה לך עמלק',
שלפי פנימיות הענין למעלה באלוקות
'מינוי מלך' היינו המשכת בחינת
המידות הנקראות 'זעיר אנפין' שהיא
כמבואר בתורת הסוד בחינת זכר
(המשפיע) לבחינת המלכות שהיא
בחינת נקבה (המקבל), ומוסיף שם עוד
ש'זעיר אנפין' היא בחינת 'סובב כל
עלמין' (האור האלוהי ה'מקיף' שאינו
מתלבש בפנימיות) ר'מלכות' היא
בחינת 'ממלא כל עלמין' (האור
שמתלבש בפנימיות) ר'מינוי מלך' היינו
המשכת וגילוי בחינת ה'סובב' באופן
ש'זעיר אנפין' יאיר ויתגלה ב'מלכות',
יחוד 'ז"א' (זכר) ר'מלכות' (נוקבא),
ר'מינוי מלך' בדרגה גבוהה יותר, הוא
כאשר נמשך ב'מלכות' משרשה העליון
(שלמעלה מהשורש של 'זעיר אנפין',
כנזכר לעיל), שאז הרי זה באופן
של התנשאות עצמי, וכידוע
שיש שני אפנים
בהתנשאות⁶¹ תחושה של רוממות,
יש התנשאות של המלך
הקשורה עם טעם על פי שכל,
או התנשאות של המלך שהיא
בערך יחסית אל העם, ויש
עיקר ענין ההתנשאות, שהיא
התנשאות עצמית, שבטבע
ובעצם מהותו הרי הוא המלך
מנושא, שזהו ענינה של
ספירת המלכות כפי שהיא מצד שרשה ברישא דלא
אתידע. הראש שלא נודע, פנימיות ועצמות בחינת 'עתיק', וזו דרגה גבוהה
יותר משרש המידות, בחינת 'זעיר אנפין' ועל ידי גילוי בחינה זו, שהיא ענין
'מינוי מלך' כפי שהוא במדרגה גבוהה, יכול להיות הניצחון במלחמת עמלק.
וענינו של האמור לעיל על ענין 'מינוי מלך' כפי שהוא למעלה באלוקות
בעבודת כל אחד מישראל, שמצד זה שבני ישראל
מושגשים בעצמות האלקות (ובעומק יותר משגש התורה

(54) סימן ב. (55) ראה סה"מ עטר"ט ע' צו ואילך. (56) ראה זהר ח"א לג, ב. קלה, ב. רלו, ב. רמט, ב. ח"ב רטו, א. ועוד.
(57) ראה עץ חיים שער יג (שער א"א) פ"ב. סה"מ תרנ"ט ע' יא [טו]. וש"נ. (58) זח"ג רצב, א (אד"ז). (59) ראה סה"מ
תרנ"ט שם. (60) שם (ע' א'תשפד). (61) ראה המשך תער"ב פק"ב (ח"א ע' רלו [שכ] ואילך). (62) ראה סה"מ תרנ"ט ע' יג

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ובני ישראל 'קדמו' אפילו לתורה⁶², וכמבואר בפתניא⁶³ שגנפּש
 - 2 השנית בישראל (וכמו שכתוב לפני זה⁶⁴: לְכָל אִישׁ
 - 3 יִשְׂרָאֵל כּו') הִיא חֵלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל מִמָּשׁ, מעצמות האלוקות
 - 4 הנה גם כפי שבאים נשמות ישראל באופן של ממש מלשון
 - 5 ממשות⁶⁵, שזהו כפי
 - 6 שהנשמה מלובשת בגוף
 - 7 הגשמי, גם אז, כשהנשמה מלובשת
 - 8 בגוף גשמי, עדיין יש ביכלתו של
 - 9 כל איש ישראל כל יהודי
 - 10 למנות לו מלך, היינו, שיהיה
 - 11 אצלו תוקף המלך כמו שהוא
 - 12 במלכות העצמית ולא רק כפי
 - 13 שהוא באופן יחסי כמו לגבי העם, עד
 - 14 להתנשאות עצמית בעצם
 - 15 המהות, ותוקף זה יומשך אצלו
 - 16 באופן של ממש, ויובא לידי
 - 17 ביטוי מעשי וממשי בעיר
 - 18 קטנה⁵⁰, ברמ"ח אברי גופו,
 - 19 ובכל עניניו במחשבה דיבור
 - 20 ומעשה שכולם יתנהגו בפועל כרצון
 - 21 הנפש האלוקית שתהיה המלך האחד
 - 22 והיחיד השולט על 'העיר קטנה' זה
 - 23 הגוף.
 - 24 ועל ידי זה שהאדם ישליט על
 - 25 עצמו את נפשו האלוקית (ואדרבה:
 - 26 זו היא העצה היחידה שעל
 - 27 ידה) יוכל להתגבר על
 - 28 קליפת עמלק - לא על ידי
 - 29 התבוננות שכלית שהרי עמלק הוא
 - 30 קליפה של חוצפה ללא טעם, אלא
 - 31 באופן של גזירת המלך
 - 32 ותוקף המלכות, אמר מלכא
 - 33 עקר טורא, המלך אומר וההר
 - 34 נעקר, שנעשה האדם על עצמו ועל
 - 35 גופו כמו מלך בהיכלו,
 - 36 דהיינו, כמו שבחינת
 - 37 המלכות היא למעלה, עד
 - 38 למלכות העצמית שהיא במעלה
 - 39 הכי גדולה ובתוקף הכי גדול.
 - 40 וזהו גם מה שגאמר דווקא
 - 41 בענין זה של עמלק הציווי זכור את
- אשר עשה לך עמלק⁶⁶, היינו, שלא די ללמוד אודות
- מלחמת עמלק וכיצא בזה, אלא צריך להיות ענין של
- זכירה (זכור) דוקא, כי, ענין הזכירה הוא
- להוציא את הדבר משינויי הזמן, ולעשותו בלתי מוגבל בגדרי
- הזמן והיינו, שאף על פי שעל
- דרך הרגיל הרי ככל שחולף הזמן
- יכולים לשפוח דבר שנעשה
- ישן, הנה על זה הוא הציווי
- זכור גו', שענין זה יהיה
- אצלו אצל האדם הזוכר ללא
- שינויים, למעלה מכל ענין
- של מדידה והגבלה בזמן
- (וגם במקום) מעל ומעבר לגדריים
- ולמיגבלות של הזמן שבהם יש שינויים
- והבדלים בין עבר, הווה ועתיד (וגם
- מעל ומעבר לגדרי ומיגבלות המקום,
- כי הזכירה צריכה להיות בכל מקום),
- והיינו, שאין זה כמו ענין
- השכל, התבוננות והשגה
- (שעל ידה באמצעות ההתבוננות
- לא יכולים לפעול על עמלק
- שכבר יודע את רבונו ובכל זאת
- מורד בו, פנוצר לעיל), שפזה
- בהבנה והשגה שכלית ניתוסף על
- ידי ענין הזמן, וככל שהזמן עובר
- יש תוספת הבנה כמו שכתוב⁶⁷
- באיוב רב שנים יודיעו חכמה
- (פנוצר לעיל²³), אלא זהו
- ענין שהזמן אין לו שליטה
- עליו וכשם שהזמן לא מוסיף בו, כך
- הזמן לא מחליש אותו, להיותו
- למעלה מהתבוננות והשפלה,
- ורק על ידי זה זיכרון תוך
- התעלות מגדרי הזמן יכולים
- להתגבר על עמלק.

[יח] ואילך. המשך תרס"ו ע' רל [שה] ואילך. (63 רפ"ב. 64 ספ"א. 65 ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' תד (נעתק ב"היום יום" כג מנ"א). שם ע' תז. ועוד. 66 ראה אוה"ת דרושים לפ' זכור ע' א'תשצו ואילך. 67 איוב לב, ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ו) וְהָיָה בַּחֲנִינָה זֶה שֶׁעַל יְדֵה יְכוּלִים לְהִתְגַּבֵּר
2 עַל רֵאשִׁית גּוֹיִם עֲמָלֶק שְׁהוּא הִיפָךְ הַקְדוּשָׁה, הִיא בַּחֲנִינָה רֵאשִׁית
3 דְּקְדוּשָׁה, שְׁזוּהִי בַּחֲנִינָה חֲזֵה יִחִידָה שֶׁבִּנְפֶשׁ לְנִשְׁמָה יֵשׁ חֲמֵשׁ
4 שְׁמוֹת שֶׁהֵם חֲמֵשׁ בַּחֲנִינוֹת, נִפְש־רוּחַ-נִשְׁמָה-חֵיה-יִחִידָה וּמוֹסָבֵר עַל כֵּךְ
5 שֶׁהַבַּחֲנִינוֹת נִרְ"ג הֵם כּוֹחוֹת 'פְּנִימִיִּים'
6 שֶׁל הַנִּשְׁמָה שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בְּגוּף
7 בַּהֲתַלְבְּשוֹת פְּנִימִית, וְאִילוּ חֵיה-יִחִידָה
8 הֵם כּוֹחוֹת 'מְקִיפִים' הַנְּעִלִים יוֹתֵר, וְעַל
9 כֵּךְ מִבּוֹאֵר כֹּאֵן שֶׁ'חֵיה יִחִידָה' הֵם
10 ה'רֵאשִׁית' שֶׁעַל יְדֵה אִפְשֵׁר לְהִתְגַּבֵּר עַל
11 'רֵאשִׁית גּוֹיִם עֲמָלֶק'. וְלִכְּנֹן נֶאֱמַר
12 בְּפִרְשֵׁת בְּשִׁלַּח מִזֶּה אֲמַחָה
13 אֶת זִכְרֵ עֲמָלֶק¹⁴, מִלְחָמָה¹⁵ הִינּוּ
14 לְהוֹי' בְּעֲמָלֶק¹⁵ הִינּוּ
15 שֶׁהִתְגַּבְּרוּת עַל עֲמָלֶק הִיא עַל יְדֵי
16 כּוֹחוֹת אֱלֹקִיִּים נְעִלִים וּמַחֲיִית עֲמָלֶק
17 הִיא עַל יְדֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וּמִלְחָמָה
18 עֲמָלֶק הִיא מִלְחָמָה שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
19 הוּא (וּפְסוּקִים אֵלּוּ שֶׁבִּפְרִשְׁתָּ בִּשְׁלַח
20 נִאֲמָרוּ עוֹד לִפְנֵי שֶׁנֶּאֱמַר בְּפִרְשֵׁת
21 כִּי תֵצֵא, בְּפִרְשֵׁת 'זִכּוֹר' הַצִּיּוּרִי תִּמְחָה
22 הִינּוּ שֶׁהָאֵדָם יִמַּח אֶת זִכְרֵ
23 עֲמָלֶק¹³), כִּי מִלְחָמָה עֲמָלֶק
24 אֵינָה עַל יְדֵי חֶלֶק הַנִּשְׁמָה
25 הַמְּלוּבֶשֶׁת בְּגוּף (שֶׁבִּזְהָה הִיא
26 עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד
27 וְלִכְּנֹן מִתִּיחַס הַצִּיּוּרִי 'תִּמַּח אֶת זִכְרֵ
28 עֲמָלֶק'), כִּי אִם עַל יְדֵי חֶלֶק
29 הַנִּשְׁמָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּשֵׁם (חֵיה)
30 (וְיִחִידָה⁶⁸, לְהִיּוֹתָהּ כָּלִי
31 לִיחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם⁶⁹, וְחֶלֶק זֶה
32 שֶׁל הַנִּשְׁמָה נִקְרָא 'חֵיה' כִּי הוּא כָּלִי
33 רֵאיוֹ לְאֱלֹקוֹת (וּכְמִבּוֹאֵר בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה
34 לְאִדְמָר "הֶזֶן": "... יִחִידָה הוּא בַּחֲנִינָה
35 הַרְצוֹן פְּשׁוּט שֶׁלֹּמְעֵלָה מִן הַחֲכָמָה,
36 וְיִחִידָה הוּא לִשׁוֹן נִקְבָה שֶׁמִּקְבֵּל
37 מִיחִיד כִּי הִיא רַק תְּשׁוּקָתָה לִיחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם בִּלְבָד, לִיכַלל בְּעֲצֻמּוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ
38 דּוֹקָא וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב מִי לִי בְּשִׁמְשִׁי וְעַמִּךְ לֹא חִפְצִי בֶּאֱרֹץ כְּרִי, שְׁמִים וְאֶרֶץ גֵּן
39 עֵדֶן עֲלִיּוֹן וְתַחְתּוֹן כְּבוֹלֵם לֹא חִפְצִי רַק אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ בִּלְבָד... וּבַחֲנִינָה זֶה יִשְׁנָה
- אִפִּילוּ בַּפְּחוּתִי הֶעֱרַךְ כִּי כָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ בּוֹ בִּטְבֵּעוֹ בַּחֲנִינָה מִסִּירוֹת
נֶפֶשׁ וְרִצּוֹן זֶה שֶׁלֹּמְעֵלָה מִהִשְׁכָּל, וּכְמִבּוֹאֵר בְּפִרְשֵׁת שֶׁגַּם מִי שֶׁאֵין לוֹ אֵלָּא
נֶפֶשׁ אוֹ נֶפֶשׁ דְּנֶפֶשׁ, מְכַל-מְקוֹם גַּם בַּחֲנִינָה יִחִידָה כְּלוּלָה בְּה"י וְזוֹהוּ
מִלְחָמָה לְהוֹי' בְּעֲמָלֶק, הִינּוּ, הוֹי' שֶׁכָּכֵל אֶחָד בִּישְׂרָאֵל,
נִיצוֹץ בּוֹרָא, נִיצוֹץ אֱלֹקִי
שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בְּנִיצוֹץ נִבְרָא שֶׁנִּמְצָא
בְּנִשְׁמָה שֶׁהִיא יִחִידָה
שֶׁבִּנְפֶשׁ⁷⁰, וְעַל יְדֵי זֶה בְּכוּחַ
ה'יִחִידָה' שֶׁבִּנְפֶשׁ שִׁישׁ בְּה אֹרֶךְ אֱלֹקִי
נִיצוֹץ בּוֹרָא וְהִינּוּ מַחֲיִית עֲמָלֶק מִצַּד
הָאֱלֹקוֹת פּוֹעֵל אַחֵר כִּף הָעֵנָן
דְּתִמְחָה אֶת זִכְרֵ עֲמָלֶק מַחֲיִית
עֲמָלֶק מִצַּד הָאֵדָם.
אֲמָנָם עִם הֵיּוֹת שֶׁהִתְגַּבְּרוּת
עַל רֵאשִׁית גּוֹיִם עֲמָלֶק וְהַנִּצְחוֹן
בְּמִלְחָמָה עֲמָלֶק וּמַחֲיִית עֲמָלֶק הִיא
עַל יְדֵי בַּחֲנִינָה רֵאשִׁית
דְּקְדוּשָׁה, בַּחֲנִינָה חֲזֵה וְיִחִידָה
דְּקָא, כְּמִבּוֹאֵר לְעִיל, מִכָּל
מְקוֹם, צְרִיכִים לְקַשֵּׁר בַּחֲנִינָה
זֶה שֶׁל 'חֵיה יִחִידָה' הַנְּעִלִית
מִהֲתַלְבְּשׁוֹת בְּגוּף עִם חֶלֶק
הַנִּשְׁמָה הַמְּלוּבֶשֶׁת בְּגוּף
(בַּחֲנִינוֹת נִפְש־רוּחַ-נִשְׁמָה), כִּינּוֹן
שֶׁהִיא בַּחֲנִינָה הַנִּשְׁמָה שֶׁכֵּן מִתְלַבֵּשֶׁת
בְּגוּף זֶה שֶׁמִּנְהִיגָה אֶת
הַמְּלוּבֶשֶׁת בְּפּוֹעֵל (אֵלָּא שֶׁהַכּוֹחוֹת
עַל זֶה בָּאִים מִבַּחֲנִינוֹת חֵיה יִחִידָה), כִּפִּי
שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר.
וְיִוִּבֵן בְּהֶקְדָּם הַמְּבֹאֵר
בְּאִרוּכָה בְּדְרוּשֵׁי מֵאֲמָרִי
הַחֲסִידוֹת שֶׁל פּוֹרִים בִּשְׁנַת
תִּר"פ⁷¹, שֶׁאֶחָד הָעֵנָנִים
שֶׁעַל יָדָם נִעֲשִׂית הִתְגַּבְּרוּת
עַל עֲמָלֶק הוּא עַל יְדֵי
הַקְּרִיאָה בְּתוֹרָה דְּפָרֶשֶׁת זִכּוֹר
בְּתוֹרָה, כִּפִּי שְׁעוֹשִׂים בִּשְׁבַת זִכּוֹר' מִיָּד שֶׁנָּה שֶׁהוּא עֵנָן הַקְּרִיאָה
בְּתוֹרָה שֶׁבְּכֶתֶב דּוֹקָא. דְּהֵנָּה, יֵשׁ שְׁנֵי עֵנָנִים בְּתוֹרָה, יֵשׁ
בְּתוֹרָה עֵנָן שֶׁל הֶכְנָה וְהַשְׁגָּה בִּשְׁכָל הָאֵדָם, שֶׁעִיקְרוֹ שֶׁל עֵנָן

(68) ראה ד"ה זכור וד"ה והי' כאשר ירים משה פר"ת (סה"מ פר"ת ע' רעח ואילך. ע' רפז ואילך). וראה גם ד"ה זכור וד"ה והי' כאשר ירים משה – תש"ל (תורת מנחם התוועדויות חנ"ט ע' 308 ואילך; ע' 323 ואילך). (69) ראה לקו"ת פ' ראה כה, א. סה"מ תרצ"ו ע' 57. וש"נ. 70) ראה עץ חיים שער מב (שער דרושי אבי"ע) פ"א. הובא בלקו"ת שם כז, א. 71) סה"מ פר"ת ע' רצה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

אלקים, והנחתן יהיו כדבעי ושלל יסחי דעתו מהם. ובמצות ציצית שיהיו
נעשים כמצותן ותיקונן כהלכתן ושלל יהיו מסוככין וכחאי גוונא. ובמצות
שבת בזהירות יתירה ובהוספה מחול על הקדוש ובהכנת שבת, ושכיום השבת
קדש יהיה לא כמו בימי החול כו'. וכחאי גוונא בכל המצות. וזה עצה גדולה
לבטל קליפת עמלק".

ומבין, שפדי שתהיה
הקריאה בתורה בפועל
בדיבור, שהוא הדיבור נחשב
מעשה זוטא⁷⁵, מעשה קטן וכן
קיום מצוות מעשיות
בהידור, שנהו מעשה
בפועל, הרי יש צורך
במחשבה בדיבור ומעשה שהכל
האמצעים דרכם הנשמה פועלת בגוף
ובאה לידי ביטוי, ששניכים לחלק
הנשמה המלוכשת בגוף.
ולכן צריך לקשר את היחידה
שבנפש (ראשית דקדושה)
עם בחינות נפש רוח ונשמה
המלוכשים בגוף שאז פועלת
היחידה יש לה השפעה גם על חלקי
הנשמה המלוכשים בגוף. וענין זה
של חיבור חלקי הנשמה שלמעלה
מהתלבשות בגוף עם חלקי הנשמה
שמלוכשים בגוף נעשה על ידי
התפלה, שהוא התפילה סלם
מצב ארצה וראשו מגיע
השמימה⁷⁶, ענין המחבר בין
ה'ארץ' התחתונה ל'שמים' העליונים
לקשר את הרגל שבנשמה
שמלוכש בגוף עם הראש
שבנשמה שלמעלה מהתלבשות
בגוף, ראשית דקדושה,
שמבטל את הענין הראשית
גוים עמלק כי על ידי קישור
וחיבור זה הראשית פועלת גם
בחלקים של הנשמה שכן יורדים
להתלבש בגוף.

(ז) וזהו הפירוש הפנימי בכתוב
איש יהודי גו' ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש גו',
והיינו, שלכל לראש (עוד לפני שמזכירים שמו של מרדכי

ההבנה השכלית בתורה שבפועל פה, אף יש גם ענין הקריאה
בתורה שבכתב, פירוש הפסוק דין⁷² שגם מי שלא ידע מאי
קאמר אינו יודע (אינו מבין) מה הוא אומר כשקורא בתורה שבכתב,
הרי הוא מברך את ברכות התורה שמברכים לפניו ולאחריה לפני

הקריאה בתורה ואחרי הקריאה בתורה
(כמו שכתב רבנו חזקן בהלכות תלמוד
תורה: "אם מוציא בשפתיו אף על פי
שאנו מבין אפילו פירוש המלות מפני
שהוא עם-הארץ הרי זה מקיים מצות
ולמדתם, ולפיכך כל עם-הארץ מברך
ברכת התורה בשחר לפני הפסוקים וכן
כשעולה לספר תורה"). וזהו ענין
קריאת פרשת זכור בתורה
שבכתב (שלבמה דיעות, ועד
לפסק דין בשלחן ערוך⁷³,
הרי זו מצות עשה מן
התורה), שעיקר ענינה אינו ההבנה
וההשגה של הדברים אלא עצם
הקריאה בתורה וזכירה זו על ידי
קריאת פרשת זכור בתורה בשבת
שלפני פורים היא ההקנה שעל
ידה נעשית בימי הפורים
מפלת המן (בדברי הגמרא
במסכת מגילה⁷⁴ שקריאת פרשת
זכור היא בשבת שלפני פורים כדי
להקדים 'זכירה' בקריאת הפרשה
בתורה ל'עשיה' ביום הפורים עצמו),
שהיא מפלת המן בפורים מעין
מפלת ומחית עמלק לעתיד
לבוא (לא רק תמחה גו' מצד
האדם, אלא מחה אמתה גו'
מצד הקדוש ברוך הוא שהיא מחית
עמלק לגמרי). ועוד מבואר
שם⁷¹, במאמרי פורים של שנת
תר"פ שביטול קליפת עמלק
נעשה גם על ידי מצוות
מעשיות, והיינו ההשתדלות
בקיום המצוות וההידור
בהם, כמבואר שם: "גם עצה לבטל
קליפת עמלק על ידי מצות מעשיות והיינו ההשתדלות בקיום המצות וההידור
בהם, וכמו במצוות תפילין בכתובת הפרשיות על ידי סופר מומחה ורא-

(72) ה' ת"ת פ"ב ס"ב. (73) או"ח סתרפ"ה ס"ז. (74) ל, א. (75) סנהדרין סה, א. (76) ויצא כת, יב. זהר ח"א רסו, ריש ע"ב.
ח"ג שו, ריש ע"ב. תקנ"ז תמ"ה (פג, א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהַתְּאֵרִים שְׁלוֹ) נִקְרָא אִישׁ יְהוּדִי, כְּדֹאִיתָא כְּפִי שְׁמוּבָא
 2 בְּגִמְרָא⁷⁷ אֲמַאי קָרִי לִיה לְמָה קְרָאוּ לוֹ יְהוּדִי (אָף עַל פִּי
 3 שְׁמִבְנִימִין קָאָתִי בֹא, וְלֹא מִשְׁבַּט יְהוּדָה) עַל שׁוֹם שְׁכַפֵּר בְּעִבּוּדָה
 4 זָרָה, שְׁכָל הַכּוֹפֵר בְּעִבּוּדָה זָרָה נִקְרָא יְהוּדִי (בִּינּוֹן שְׁכָל
 5 הַכּוֹפֵר בְּעִבּוּדָה זָרָה כְּאִילוֹ
 6 מוֹדָה בְּכָל הַתּוֹרָה⁷⁸ וְנִקְרָא
 7 יְהוּדִי עַל שֵׁם שְׁמוּדָה וּבִמְתָּה שֶׁל
 8 הַתּוֹרָה), כְּפִי שְׁמִשְׁכִּין וּמִבְּאֵר.
 9 וְהַעֲנִין בְּזָה, שְׁפָאָשֶׁר צָרִיכִים
 10 לְבַטֵּל וּלְמַחֲוֹת אֶת הָעֲנִינִן שֶׁל
 11 הָמֶן וְעַמְלָק, שְׁעִינִים הוּא אֲשֶׁר
 12 קָרָה בְּדֶרֶךְ, שִׁידֹעַ אֶת רְבוּנוֹ וּמִכְּוִין לְמֵרֹד בּוֹ, צָרִיךְ לְהִיטֹת
 13 וּמִכְּוִין לְמֵרֹד בּוֹ, כְּמִבְּאֵר לְעִיל
 14 צָרִיךְ לְהִיטֹת הָעֲנִינִן דְּאִישׁ
 15 יְהוּדִי, שֶׁהוּא עֲנִין הַהוּדָא
 16 שְׁמוּדָה וּמִסְכִּים וּמִאֲמִין בִּאֲמַת שֶׁל
 17 הָאֱלֹהִימוֹת וְהַתּוֹרָה שֶׁלְמַעֲלָה
 18 מִהַתְּבֻנָּנוֹת וְהַשְּׁגָה, וְהַהוּדָא
 19 הִיא לֹא כְּתוּצָא מִהֲבִנָּה שְׁכִלִית אֶלָּא
 20 עַל-שְׁכִלִית וְהוּא עֲנִין הַמְּסִירָת
 21 נְפֶשׁ שְׁלִמְעֵלָה מִטַּעַם וְדַעַת שְׁמִצָּד
 22 בְּחִינַת חֵיה וְיַחֲדָה שְׁבִנְפֶשׁ.
 23 וְעֲנִין זֶה נִמְשָׁךְ וּפּוֹעֵל לְשָׁנוֹת
 24 גַּם אֶת כָּלִלוֹת הַהִנְהָגָה
 25 שְׁמִצָּד בְּחִינַת נְפֶשׁ רוּחַ
 26 וְנִשְׁמָה שְׁבִנְפֶשׁ, כְּנוֹכַח לְעִיל
 27 שְׁבִינִיּוֹת 'חֵיה וְיַחֲדָה' פּוֹעֵלוֹת
 28 וּמִשְׁפִּיעוֹת גַּם עַל הַמַּעֲשֵׂה בְּפּוֹעֵל עֵד
 29 שְׁכָל עִבּוּדָתוֹ גַּם הַחֲלָקִים שֶׁל
 30 הַשֶּׁכֶל וְהַמַּעֲשֵׂה מִיּוֹסֶדֶת וּבִנְיָה
 31 עַל הִיּוֹתוֹ אִישׁ יְהוּדִי, שְׁמוּדָה
 32 בְּכָל הַתּוֹרָה כּוֹלָה וְהַהוּדָא
 33 שְׁלִמְעֵלָה מִהַשֶּׁכֶל וְנוֹכַחַת מִהַיְחִידָה
 34 פּוֹעֵלֶת וּמִשְׁפִּיעָה גַּם עַל שָׂאֵר חֲלָקִי
 35 הַנִּשְׁמָה.
 36 וּמִנְּמִשְׁיָךְ בְּכָתוּב וּשְׁמוֹ
 37 מְרִדְכִי, כִּי הַמִּשְׁכָּת עֲנִין
 38 הַהוּדָא (אִישׁ יְהוּדִי), עֲנִין
 39 הַמְּסִירָת נְפֶשׁ שְׁמִצָּד חֵיה
 40 וְיַחֲדָה, שְׁתַּהֲיָה לֵה פְּעוּלָה וְהַשְׁפָּעָה
 41 בְּבִחִינַת נְפֶשׁ רוּחַ וְנִשְׁמָה,
- נַעֲשִׂית עַל יְדֵי הַתְּפִלָּה (בְּנִזְכֹּר לְעִיל סְעִיף ו'), וְלִכְּנֹן צָרִיךְ
 לְהִיטֹת תְּחִילָה לְחִיבוֹר הָאֲמֹר בֵּין חֲלָקֵי הַנִּשְׁמָה הָעֲנִינִן
 דְּמְרִדְכִי, כְּדֹאִיתָא כְּפִי שְׁמוּבָא בְּגִמְרָא⁷⁹ שֶׁהוּא הַשֵּׁם 'מְרִדְכִי'
 מְלִשׁוֹן מֶר דְּרֹר⁸⁰, שֶׁהוּא עֲנִין הַמְּרִירוֹת שְׁקוֹדֵם הַתְּפִלָּה,
 כְּפִסָּק דִּין הַשְּׁלָחַן עֲרוּךְ⁸¹ עַל
 יְסוֹד הַמִּשְׁנָה⁸² אֵין עוֹמְדִין
 לְהַתְּפַלֵּל אֶלָּא מִתּוֹךְ כּוֹבֵד
 רֹאשׁ, הַכְּנַעַת וּשְׁפִלוֹת שֶׁהוּא עֲנִין
 הַמְּרִירוֹת שְׁקוֹדֵם הַתְּפִלָּה.
 וְלֹאֲחֲרֵי זֶה יִשְׁנוּ הָעֲנִינִן דְּבִין
 יָאִיר בֶּן שְׁמַעֲי בֶּן קִישׁ,
 שְׁרוּמִז עַל עֲנִין הַתְּפִלָּה
 (בְּנִזְכֹּר לְעִיל סְעִיף א שֵׁם הוֹבָא
 מֵאֲמֹר חֲכָמִינוּ ז"ל "בֶּן שְׁמַעֲי, שְׁמַעֲי שְׁמַעֲי
 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶל תְּפִלוֹת, בֶּן קִישׁ
 שֶׁהִקִּישׁ עַל שְׁעֵי רַחֲמִים (דְּלִתֵי תְּפִלָּה)
 וּנְפַתּוֹ לֹר"), וּבִאֲוֹפֶן שְׁעוֹלָה
 בְּכָל שְׁלֹשֶׁת הַקּוֹיִן קוֹ הִימִין
 וְהַחֲסֵד, קוֹ הַשְּׁמָאל וְהַגְּבוּרָה, וְקוֹ
 הָאֲמַצְעִי וְהַתְּפִאֲרָת, שְׁזָהוּ בֶּן יָאִיר,
 עֲנִין הָאוֹרָה, שֶׁהוּא עֲנִין
 הַחֲכָמָה שְׁהִיא בְּקוֹ הִימִין, בֶּן
 שְׁמַעֲי, עֲנִין הַשְּׁמִיעָה, שֶׁהוּא
 עֲנִין הַבִּינָה שְׁהִיא בְּקוֹ הַשְּׁמָאל,
 וּבֶן קִישׁ, שֶׁהִקִּישׁ עַל שְׁעֵי
 רַחֲמִים (אוֹ שְׁעֵי תְּפִלָּה),
 שֶׁהוּא עֲנִין קוֹ הָאֲמַצְעִי⁸³
 (כְּמִבְּאֵר לְעִיל בְּסְעִיף ד').
 וְזֶהוּ גַּם מֵה שְׁמִסִּים הַכְּתוּב
 אִישׁ יְמִינִי, כְּפִי שְׁמִבְּאֵר
 כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי
 אֲדָמוֹ⁸⁴רִי שְׁאִישׁ יְמִינִי
 פִּירוּשׁוֹ שְׁמִבִּיט עַל כָּל אֶחָד
 מִשְׁרָאֵל בְּעִין יְמִין, בְּעִין טוֹבָה

(77) מגילה יג, א. (78) קידושין מ, א. (79) מגילה י"ד, ב. (80) תשא ל, כג. (81) או"ח סצ"ג ס"ב. (82) ברכות ל, ב. (83) אוה"ת מגילת אסתר ע' י. (84) סד"ה איש יהודי תש"א (סה"מ תש"א ע' 74).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁזָהוּ עֲנִין וְאַהֲבַת לְרַעַף כְּמוֹךְ⁸⁵, שְׁזָהוּ הַהֲקָדְמָה לְעִבּוּדַת
- 2 הַתְּפִלָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּינוּ הִזְקֵן בְּהִקְדַּמַּת סִידוּרוֹ⁸⁶, נִכּוֹן
- 3 לומר קודם התפלה הריני מקבל עלי מצות עשה של
- 4 וְאַהֲבַת לְרַעַף כְּמוֹךְ. וְלֹאֲחֲרֵי שִׁשְׁנָה הָעֲלִיָּה הַתַּעֲלוּת
- 5 דְּעִבּוּדַת הַתְּפִלָּה בְּכָל שְׁלֹשֶׁת
- 6 הַקְּוִין הַנִּזְכָּרִים לְעִיל, עַד
- 7 שֶׁרָאשׁוּ מִגִּיעַ הַשְּׂמִימָה, שְׁהִיא
- 8 הַתְּקִיבּוּת לֵאלּוּקוֹת בְּדֶרֶךְ שֶׁל הַתַּעֲלוּת
- 9 מִלְּמִטָּה לְמַעְלָה אֲזִי נַעֲשִׂית גַּם
- 10 הַהִמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה
- 11 בְּעֲנֵן הַמִּלְחָמָה לְהוֹי' ¹
- 12 בְּעִמְלָק, עַל יְדֵי קְרִיאַת ²
- 13 הַתּוֹרָה בְּפֶרֶשֶׁת זִכּוֹר וְקִיּוֹם ³
- 14 הַמִּצְוֹת בְּהִידוּר, וְעַד שְׁזָהוּ ⁴
- 15 הַמַּלְחָמָה בְּעִמְלָק הַכֵּנָה קְרוּבָה ⁵
- 16 לְכִיבוּשׁ אֶרֶץ טוֹכָה וּרְחֻבָּהּ, ⁶
- 17 אֶרֶץ שְׁבַע אוֹמּוֹת. ⁷
- 18 (ח) וְזֶהוּ הַעֲבוּדָה שֶׁל מַחֲיית עִמְלָק ⁸
- 19 'אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ', כַּמְבוּאָר לְעִיל ⁹
- 20 בְּאִירִיכוֹת כָּלִלוֹת עֲנִין יְמֵי ¹⁰
- 21 הַפּוֹרִים הָאֵלֶּה בְּכָל שָׁנָה ¹¹
- 22 וְשָׁנָה, מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה ¹²
- 23 מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וְעִיר¹⁸, שָׁאֲז נַעֲשֶׂה מַחֲדָשׁ הָעֲנִין ¹³
- 24 כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב בְּמַגִּילַת אֶסְתֵּר שָׁאֲז ¹⁴
- 25 בְּפּוֹרִים מִיָּדִי שְׁנָה בִּשְׁנָה נַעֲשֶׂה ¹⁵
- 26 מַחֲדָשׁ הָעֲנִין דְּזִכּוֹר אֶת אֲשֶׁר ¹⁶
- 27 עָשָׂה לָךְ עִמְלָק בְּדֶרֶךְ ¹⁷
- 28 בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם, וְהִינֵנוּ, ¹⁸
- 29 שֶׁכָּאֲשֶׁר בְּנִי יִשְׂרָאֵל יוֹצֵאִים ¹⁹
- 30 בְּכָל יוֹם מִמִּצְרַיִם וּגְבוּלִים ²⁰
- 31 דְּלַעֲוֹמַת זֶה שֶׁל הִפֵּךְ הַקְּדוּשָׁה, ²¹
- 32 וְאֶפִּילוֹ יוֹצֵאִים מִמִּצְרַיִם ²²
- 33 וּגְבוּלִים דְּקְדוּשָׁה עֲצֻמָּה, ²³
- 34 וְעוֹבְדִים אֶת ה' לְמַעְלָה מִהַגְבָּלוֹת, אֲזִי ²⁴
- 35 צְרִיכִים לְהַבְטִיחַ לְוֹדָא שְׁלֹא ²⁵
- 36 יִהְיֶה הָעֲנִין דְּאֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ ²⁶
- 37 (בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם) אֲדִישׁוֹת ²⁷
- 38 לְעִנְיִי קְדוּשָׁה, וְעַל אַחַת כְּמָה ²⁸
- 39 וְכְּמָה שְׁלֹא תִהְיֶה הַתּוֹצָאָה ²⁹
- 40 מִעֲנִין זֶה, שְׁזָהוּ עֲנִין דִּידְעַ

את רבונו ומכוין כו'. וענין זה לוודא שלא יהיו ענינים לא רצויים
אלו בעבודת האדם נעשה על ידי עבודת התפלה, שזהו ענין
שמשעבדים בני ישראל לבם לאביהם שבשמים, ועל ידי זה
וגבר ישראל במלחמת עמלק. ואז נעשה מעמד ומצב
שליהודים היתה אורה
ושמחה וששון ויקר⁸⁷, כלשון
הכתוב על ימי הפורים הן בדרשת
חז"ל⁸⁸ אורה זו תורה, שמחה זה יום טוב, ששון זו
מילה, ויקר אלו תפילין
(שעל זה על התפילין נאמר⁸⁹
בתורה וראו כל עמי הארץ כי
שם הוי' נקרא עליך ויראו
מפני). והן אורה ושמחה
וששון ויקר בפשוטו, בן
תהיה לנו⁹⁰. ובאופן דמיסמך
גאולה לגאולה⁹¹ כדברי הגמרא
שבשנה מעוברת ימי הפורים הם
בחדש אדר שני, הסמוך לחדש ניסן,
כדי לסמך את גאולת פורים לגאולת
פסח, כך מסמיכים את פורים לגאולה
- גאולה האמיתית והשלימה
בקרוב ממש. עליה נאמר⁹²
כימי צאתך מארץ מצרים
ארצנו נפלאות הרי שגם הגאולה
העתידה לבוא קשורה ביציאת מצרים,
וכאמור שעל ידי יציאת מצרים
ברוחניות, עבודה של יציאה
מהגבלות, באים לגאולת פורים
וממנה לגאולה השלימה.

ומכוין כו'. וענין זה נעשה על ידי עבודת
התפלה, שזהו ענין שמשעבדים לבם לאביהם שבשמים, ועל ידי זה וגבר
ישראל. ואז נעשה מעמד ומצב שלייהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר⁸⁷,
הן בדרשת חז"ל⁸⁸ אורה זו תורה, שמחה זה יום טוב, ששון זו מילה, ויקר
אלו תפילין (שעל זה נאמר⁸⁹ וראו כל עמי הארץ כי שם הוי' נקרא עליך
ויראו מפני), והן אורה ושמחה וששון ויקר בפשוטו, בן תהיה לנו⁹⁰. ובאופן
דמיסמך גאולה לגאולה⁹¹ - גאולה האמיתית והשלימה בקרוב ממש, עליה
נאמר⁹² כימי צאתך מארץ מצרים ארצנו נפלאות.

(85) קדושים יט, יח. (86) לפני "מה טובו". וראה לקו"ש חכ"ה ע' 347. (87) אסתר ח, טז. (88) מגילה טז, ב. (89) תבא כח, י. (90) נוסח הברלה. - להעיר שהקביעות דפורים שנה זו (תשל"ג) היא במוצש"ק. (91) ראה מגילה ו, סע"ב. (92) מיכה ז, טו.

התוועדויות

בס"ד. משיחות ש"פ פקודי, ד' אדר שני ה'תשמ"ט.

תרגום מאידית

23 ספר בתורה הו"ע⁸ בפני עצמו⁹ (כפי שרואים
24 בפשטות גם מהתוכן דכל ספר)¹⁰ – הרי זה
25 בודאי¹¹ זמן המתאים לעשות חשבון הנפש וסך-
26 הכל מהתוכן דהספר, ההוראה והעבודה שלו,
27 ולהתכונן במיוחד להעבודה החדשה הבאה בספר
28 החדש.
29 כל ענין בתורה הוא בתכלית הדיק. ולכן מובן,
30 שה(תוכן של ה)חשבון וסך הכל בסיום ספר שמות
31 וההכנה להעבודה שלאח"ז, מרומזים בתורה גופא
32 – בחלק שקוראים ולומדים בסיום ספר שמות –
33 פרשת פקודי (שתוכנו הגלוי הוא חשבון וסך-הכל),
34 ולאח"ז – בתחילת ספר ויקרא, פרשת ויקרא.
35 כדלקמן.
36 ב. בספר שמות (שהוא ספר שלם בפ"ע כנ"ל)

1 א. בשבת זו סיימו את ספר השני מחמשה
2 חומשי תורה – ספר שמות.
3 כל סיום בתורה ובקדושה בכלל צריך לעורר
4 אצל היהודי (המסיים) התעוררות מיוחדת לעשות
5 חשבון צדק וסך-הכל מעבודתו בתקופה שלפנ"ז,
6 וגם להתכונן לשלב החדש בעבודה, שמתחילה
7 עכשיו, ובנדו"ד – התחלת ספר ויקרא.
8 כפי שרואים בסיומים דתקופות השונות בחייו
9 (ובעבודתו) של יהודי: בסוף השנה – חודש אלול,
10 חודש החשבון¹ על שנה שעברה, שיהודי צריך
11 לעשות חשבון הנפש וסך הכל מהנהגתו במשך
12 השנה, וגם לעשות ההכנות המתאימות לשנה
13 החדשה: בסוף כל חודש – ערב ר"ח (שנקרא "יום
14 כיפור קטן"²) זמן המתאים לעשות החשבון
15 דהעבודה במשך החודש, ולהתכונן לחודש החדש:
16 ערב שבת³ (וגם – שבת⁴) הוא זמן לחשבון הנפש
17 ולעשות סך-הכל מכל השבוע, והכנה לשבוע
18 החדש⁵: ועד שבכל יום – הזמן לזה הוא בסוף
19 היום, בקריאת שמע שעל המטה, לפני "בידך
20 אפקיד רוחי".

21 מזה מובן, שכן הוא גם כאשר מסיימים תקופה
22 (בחיים עם ה)תורה⁶ – ספר שלם בתורה⁷, שכל

(8) היינו, אף שסיפור המאורעות בכל הספרים הם המשך אחד.
מ"מ כל ספר הו"ע בפ"ע ויש בו תוכן מיוחד ששונה משאר
הספרים. ולהעיר מהכלל (פסחים ו, ב. וש"נ) שאין מוקדם
ומאוחר בתורה (אבל כן הוא גם בספר אחד עצמו). וראה גיטין
ס, א - אבל בכל פעם יש טעם ע"ז (ראה של"ה תב, ב).
(9) כנראה מדויק חלוקת ספרים בחז"ל – ראה הערות הבאות.
וראה שבת קטז, א. ולהעיר מגיטין שם. רמב"ם הל' ס"ת פ"ז
ה"ד"טז. וראה שם פ"ח - החלוקה לה' ספרים. וראה סוטה לו,
ריש ע"ב בנוגע ל"חומש שני" (שמות) ו"חומש פקודים"
(במדבר); ושם מ' ב (במשנה). ע"ז כה, א בנוגע לספר בראשית
(ספר הישר). ועוד.

(10) ראה ב"ר פ"ג, ה (וראה שם פס"ד, ח): ה' פעמים כתיב
כאן אורה כנגד חמשה חומשי תורה כו', ספר בראשית שבו
נתעסק הקב"ה וברא את עולמו כו'. ספר ואלה שמות שבו יצאו
ישראל מאפיליה לאורה כו'. ספר ויקרא שהוא מלא הלכות רבות
כו', ספר במדבר שהוא מבדיל בין יוצאי מצרים לבאי הארץ כו',
ספר משנה תורה שהוא מלא הלכות רבות כו'.

(11) ובמכ"ש וק"ו מהחשבון בסיום תקופות הנ"ל בזמן העולם
(בסוף שנה, סוף חודש וכו'), עאכ"כ בסיום ספר בתורה - שהיא
מקור כל הדברים שבעולם. אסתכל באורייתא וברא עלמא (זח"ב
קסא, רע"ב), ובשביל התורה נברא כל העולם (פרש"י ר"פ
בראשית).

(1) ראה ספר המאמרים אידיש ע' 75, 78, 129. וראה לקוטי
מהרי"ל הל' ימים הנוראים. ל"ת להאריז"ל עה"פ (תצא כא, יג)
ובכתה גו' ירח ימים. טואו"ח ר"ס תקפא. לקו"ת ד"ה אני לדודי.
וראה לקו"ש ח"ט ע' 590 (ועוד) בהערה ד"ה חודש אלול.

(2) ראה אוה"ת בא ע' רנג, ועוד.
(3) ראה אגה"ת ספ"י (בלילה) "לפני יום השבת".
(4) אותיות תשב (אלא שהתשובה דשבת (עצמו) היא תשובה
עילאה, הבאה אחרי ההקדמה דתשובה תתאה לפני השבת) -
אגה"ת שם.

(5) שמתברך מיום השבת (זח"ב סג, ב. פח, א).
(6) כפתגם אדה"ז הידוע: שצריך לחיות עם הזמן, עם פרשת
השבוע ("היום יום" ב' חשון. ס' השיחות תש"ב ע' 29 ואילך).
(7) ובפרט (ע"פ מנהג ישראל) שבסיום הספר מכריזים "חזק
חזק ונתחזק" - ראה לקו"ש חכ"ה ע' 474. וש"נ.

ועד – השלימות בזה¹⁹, ע"י "ועשו לי מקדש
ושכנתי בתוכם"²⁰, שבנ"י עשו משכן להקב"ה החל
מעשייתם ומלאכתם בהבאת נדבות המשכן,
מהדברים הגשמיים שבעולם ("זהב וכסף ונחושת
גו'"), שמה יעשו משכן להקב"ה כמסופר
בפרטיות בהמשך דספר שמות²¹ (ובפרט –
בסיומו) אודות הציווי על עשיית המשכן וכלי
המשכן, ואח"כ אודות העשי' בפועל.

ג. ולאח"ז באים לסיום והמשך דספר שמות –
פ' פקודי, ששם מדובר בפרט אודות החשבון
וט"הכל של העבודה ד"ועשו לי מקדש"²².

– שבזה רואים בפשטות ובגלוי איך שהחשבון
וסך-הכל בסיום התקופה (ספר שמות) בתורה
מודגש בחלק התורה בסיום ספר זה (כנ"ל סוס"א)
–

כמודגש גם בשם הפרשה (שמורה על תוכן כל
הפרשה) – "פקודי", כפרש"י: "בפרשה זו נמנו כל
משקלי נדבת המשכן לכסף ולזהב ולנחושת ונמנו
כל כליו לכל עבודתו". זאת אומרת: "פקודי" הוא
לשון מנין וחשבון, ו"פקודי המשכן" הוא החשבון
והסך-הכל דנדבות המשכן וכל כליו לכל עבודתו.
כמפורט בפרטיות בהמשך הפרשה:

ונמצא, שבפ' פקודי, בסיום ספר שמות –
עושים החשבון וסך-הכל דכללות העבודה
שאודותי' מדובר בספר זה (החל מ"אלה שמות
בנ"י הבאים מצרימה", יצי"מ, מתן תורה,
שהשלימות מכל זה הוא): "ועשו לי מקדש", בכדי
שיהי' "ושכנתי בתוכם", דירה לו יתברך
בתחתונים.

ומזה יש לימוד והוראה בנוגע לעבודתו של
יהודי ב"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", בתוך

(19) כדאיא במדרש (במדב"ר פי"ג, ב. פי"ב, ו. ובכ"מ)
"אימתי שרתה השכינה בארץ ביום שהוקם המשכן", שאז נשלמה
המשכת השכינה בארץ שהתחילה במתן תורה, כי במ"ת הי'
בעיקר הגילוי מלמעלה, ושלמותה היא כשנעשה ע"י עבודת
המטה דוקא – "ועשו לי מקדש גו'" (ראה בארוכה לקו"ש חכ"א
ע' 150 ואילך. ושי"נ).

(20) תרומה כה, ח.

(21) בפרשיות תרומה, תצוה, תשא ויקהל.

(22) ויש לומר שיש בזה גם חידוש לגבי העבודה ד"ועשו לי'
מקדש" בפרשיות שלפנ"ז (לפני החשבון וסך-הכל) – ראה לקמן
ס"ו.

1 משתקפת כללות עבודת האדם¹², מתחלתה ועד
2 סופה:

3 התחלת הספר "ואלה שמות בנ"י הבאים
4 מצרימה", הירידה בגלות מצרים¹³, המורה
5 ומבטאת (בעבודת האדם) – כללות ירידת הנשמה
6 (בנ"י) (למצרים לשון) מיצר הגוף ומיצר העוה"ז
7 הגשמי והחומרי.

8 ובהמשך לזה¹⁴ – אודות השבירה ובירור
9 (דקליפת) מצרים ע"י עשר המכות, שזה קאי על
10 כללות העבודה דבירור וזיכוך גשמיות וחומריות
11 העולם: ועד – שמביא ליצי"מ, להשתחרר מעול
12 השעבוד דהמצרים וגבולים דהעולם, כהכנה¹⁵,
13 ל"תעבדון את האלקים על ההר הזה"¹⁶ מ"ת¹⁷ שאז
14 נתבטלה הגזירה דעליונים לא ירדו למטה
15 ותחתונים לא יעלו למעלה¹⁸, ואני המתחיל – וירד
16 ה' על הר סיני ונתן תומ"צ, ביחד עם הכח לעשות
17 מעוה"ז הגשמי (חפצא של) קדושה, ולהשלים
18 תכלית בריאת כל העולמות – לעשות דירה לו
19 יתברך בתחתונים.

(12) לאחר ספר בראשית – שתוכנו בעיקר ע"ד הבריאה (לפני
שנתגלה בה כוונת בריאתה בשביל התורה ובשביל ישראל – ראה
לקו"ש חט"ז ע' 478). וע"ד עבודת האבות, דאף שהיו למעלה
מהעולם. הרי עבודתם היתה הכנה – מעשה אבות סימן לבנים –
לעבודת הבנים (ראה לקו"ש ח"ו ע' 238). שהתחלתה היא בעיקר
בספר שמות*, שבו ע"ד יצי"מ (לידת עם ישראל) ומתן תורה וכו'
(כדלקמן בפנים). וראה תו"ח (לך פר, א ואילך. ח"ש קלה, ב
ואילך) שספר בראשית הוא "שרש ומקור למצות שיכתבו בס'
שמות ושאר הספרים".
(13) משא"כ אצל האבות לא הי' שייך גלות – ראה לקו"ש
ח"ו שם.

(14) בפרשיות וארא בא ובשלח.

(15) וגם גלות מצרים (בתחלת ספר שמות) היא הכנה למ"ת,
כמבואר בכ"מ (תו"א עד, א. ועוד) שגלות מצרים הי' "כור
הברזל" (ואתחנן ד, כ) שעל ידו נתברר ונזדכך ישראל, ועל ידם
– נזדכך העולם, ועי"ז נעשה ההכנה להגילוי דמתן תורה כו'.

(16) שמות ג, יב וראה תו"א סז, סע"ב. וראה בארוכה לקו"ש
ח"א ע' 265 ואילך. ח"ו ע' 239.

(17) בפרשת יתרו. ובהמשך לזה – הדינים בפ' ואלה המשפטים
(מה הראשונים מסיני אף אלה מסיני. וגם בסיום הפרשה – ע"ד
מתן תורה).

(18) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג. ועוד.

(* ובלשון רש"י (ר"פ בראשית), שהתחלת התורה היא ע"ד "כח
מעשיו הגיד לעמו" ("בראשית ברא אלקים גו'"), ואח"כ ע"ד
המצוות, (החל מ') ההודש הזה לכם" שבספר שמות).

25 ואע"פ שג' דרגות אלו מורים על סוגים שונים
26 בבנ"י (ובעולמות), הרי מובן שכל סוג (גם צדיק)
27 יש בו בפרטיות גם הג' דרגות ד"זהב" "כסף"
28 ו"נחושת" (עידית, בינונית וזיבורית) לפי ערכו:
29 מצד עבודתו בעולם (ששם נמצאים כל ג' הדרגות),
30 וגם בעבודה פרטית שלו²⁹: חלק העבודה עם
31 כחותיו הנעלים, העבודה עם הכחות בינוניים,
32 והעבודה עם הכחות תחתונים.

33 ומכיון שכללות חיי האדם וסדר השתלשלות
34 נחלקים לג' סוגים אלו – לכן הם כוללים העבודה
35 ד"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", שיהודי יתן
36 (ינדב) מה"זהב" "כסף" ו"נחושת" שלו למשכן
37 לה'. ואח"כ – לעשות החשבון וסך-הכל בזה –
38 "נמנו כל משקלי³⁰ החשבון לכסף ולזהב
39 ולנחושת".

40 ה. אח"כ ממשיך רש"י – "ונמנו כל כליו לכל
41 עבודתו":

42 בעבודה ד"ועשו לי מקדש" – ובהמשך לזה
43 בחשבון וסך-הכל דהעבודה – לא מספיק (לעשות
44 החשבון רק מ) "נדבת המשכן" דזהב וכסף ונחושת
45 – הנדבות שנותן מרכושו (כחותיו וכספו וכיו"ב
46 שהקב"ה נתן ברשותו), אבל לא נוגע לו מה עושים
47 עם הנדבות (הוא סומך שהשני יעשה החשבון
48 בנוגע לזה),

49 אלא צ"ל גם "נמנו כל כליו" – הוא צריך
50 לעשות חשבון גם בנוגע לכלים שעושים (מהזהב
51 וכסף ונחושת) למשכן,

52 ה"כלים" שעושה ממנו עצמו [כמבואר בספרים
53 שכאו"א מכלי המשכן ישנו בעבודת האדם
54 (המזבח – כנגד הלב, וכיו"ב)] ומחלקו בעולם –
55 ככלים קדושים למקדש ה' (שבכל או"א).

1 כאו"א²³ – שבעמדו בסיום התקופה בתורה
2 (שמסיימים ספר שמות), עליו לעשות ולמסור
3 "פקודי המשכן" – חשבון וסך-הכל מכללות
4 עבודתו בנתינה ומסירה (לנדבת המשכן), ובעשיית
5 כל עניניו הגשמיים משכן ומקדש להקב"ה דירה לו
6 יתברך – חשבון צדק איך ובאיזה אופן התנהג בזה.

7 וזה צ"ל באופן ד"אלה פקודי"²⁴, "אלה" לשון
8 גילוי – חשבון ברור ומדויק. שרואים בגלוי ויכולים
9 להראות באצבע ואומר (זה, ובלשון רבים) – "אלה
10 פקודי המשכן" מהמשכן לה' שהיהודי עשה.

11 ד. ובפרטיות יותר – כמובן מדיוק לשון רש"י,
12 "בפרשה זו נמנו כל משקלי נדבת המשכן לכסף
13 ולזהב ולנחושת ונמנו כל כליו לכל עבודתו":

14 החשבון בעבודה הנ"ל (ד"ועשו לי מקדש
15 ושכנתי בתוכם") צ"ל מ"כל משקלי נדבת
16 המשכן", מכל הנדבות שבנ"י נותנים למשכן.

17 שנחלקים "לכסף ולזהב ולנחושת": כללות חיי
18 (ועבודת) האדם, כשם שהעולם וסדר השתלשלות
19 (כל העולמות) נחלקים לג' דרגות: עידית (חלק
20 הכי מובחר) – זהב²⁵, בינונית – כסף, וזיבורית
21 (חלק התחתון) – נחושת. ובסגנון אחר: ראש, תוך
22 וסוף.

23 ובעבודת האדם: צדיק בינוני²⁶ ורשע²⁷.
24 ובעולמות: בריאה יצירה ועשי²⁸.

(23) ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו (ד"ה ושני פסוקים) אלשיך עה"פ תרומה כה, ח קרוב לסופו (ד"ה עוד יתכן). של"ה סט, א. רא, א. שכה, ב. שכו, ב.
(24) ולהעיר שכן נקראת הפרשה ("אלה פקודי") בסדור הרס"ג (סדר קריאת התורה) וברמב"ם (ב"סדר תפלות" שלו (בסו"ס אהבה) בסופו).

(25) ובזה גופא - עידית שבעידית, זהב טהור (שהי' במשכן).
(26) ועפ"ז אולי יש לומר הטעם פנימי* שרש"י מקדים כסף לפני זהב – היפך סדרם בהמשך הפרשה (ועד"ז לעיל בהציווי – תרומה כה, ג; ויקהל לה, ה. וכן בההבאה – שם, כב"כ. וראה גם תשא לא, ד. ויקהל לב, לד), והיפך דרגת חשיבותם – כי "מדת הבינוני היא מדת כל אדם ואחרי' כל אדם ימשוך" (תניא רפי"ד). ועצ"ע.

ומה שבתניא מקדים הביאור דדרגת צדיק (ורשע) (בפ"י"א) לפני דרגת בינוני (בפ"י"ב ואילך) – יש לומר, כי זה נוגע לשלימות הבנת דרגת הבינוני. ואכ"מ.

(27) ראה ברכות ז, ב. וראה תניא פ"א. פ"י ואילך.
(28) ראה אוה"ת משפטים (ע' א'קכח ואילך). שהם כנגד צדיק בינוני ורשע.

(*) הטעם ע"פ נגלה – ראה לקו"ש חכ"ו ע' 276 הערה 28.

(29) ואפילו כפי שהוא בדרגא הכי נעלית – ביוהכ"פ (אחת בשנה) – ישנם כמה דרגות ביום זה עצמו – חמש תפלות וכו', ועד"ז בנדר"ד – בחודש אדר, שבו בריא ותקיף מזלי' של ישראל [ובפרט שהוא שנה מעוברת, שנה תמימה, המורה על שלימות ותמימות העבודה, כמדובר כמ"פ במשך השנה] – ישנם דרגות בחודש זה עצמו: ימי הפורים, ושאר ימי החודש וכו'.
(30) והדיוק ב"משקלי נדבת המשכן הוא – עצם הענשי' (ולא רק הכוונה), ש"משקל" מורה על חומר וכמות הדבר (ולא (כ"כ) הצורה ואיכות) – ראה לקו"ש חכ"ו ע' 279.

36 "נמנו – בסך־הכל אחד – כל משקלי נדבת המשכן
37 לכסף ולזהב ולנחושת ונמנו כל כליו לכל עבודתו"
38 הרי זה איחד כל חלקי ופרטי המשכן, שכל
39 הפרטים הם חלק ממשכן אחד להשם.

40 והענין בעבודה: "פקודי המשכן" (שמאחד כל
41 הפרטים למנין אחד) מורה על עבודה מצד יחידה
42 שבנפש, שהיא דבר אחד עם יחיד שלמעלה³⁶
43 שעייז מגלים הקשר של כל הפרטים וכל כחות
44 הנפש – זהב כסף ונחושת, ו"כל כליו לכל
45 עבודתו" – עם יחידו של עולם, כך שזה משכן
46 אחד עליו אומר הקב"ה – ה' אחד – "ושכנתי
47 בתוכם".

48 ועד שפועלים כך גם בכל העולם כולו ובכל
49 סדר השתלשלות – שנחלק לג' הדרגות דזהב וכסף
50 ונחושת, שכל העולם וכל סדר השתלשלות, בכל
51 הדרגות שבהם (זהב וכסף ונחושת, וכל כליו וכל
52 עבודתו) – מלמעלה מעלה עד אין קץ עד למטה
53 מטה עד אין תכלית – מתאחדים בגלוי (אלה) עם
54 יחידו של עולם, שנעשה דירה (לשון יחיד) לו
55 יתברך.

56 ולאידך גיסא: בכדי שיוכלו למנות (פקודי) צ"ל
57 ניכרת ההתחלקות דכל דבר בפ"ע דוקא אז שיין
58 למנות. זאת אומרת, האחדות שנפעלת ע"י המנין
59 (שכל הענינים הם חלק מסך־הכל אחד), אינה
60 מבטלת מציאות הפרטים, אלא אדרבה – חודרת
61 בהם, שנוסף לזה שיש משכן אחד (הכולל ריבוי
62 חלקים), נמשכת חשיבות וקדושה מיוחדת בכל
63 כלי לעצמו (נוסף לקדושה כללית כחלק מקדושת
64 המשכן בכלל)³⁷.

65 כלומר, שיחידה ויחידו של עולם (אינו שולל
66 מציאות הפרטים, אלא) נמשך וחודר בכל הפרטים
67 ופרטי פרטים, כפי שהם בצירום הם.

1 ויתירה מזה: אפשר לחשוב שמספיק החשבון
2 דהכלים שעושים מהנדבות (אבל בנוגע לניצול
3 הכלים בפועל – הרי זה חשבון בפני עצמו ע"י
4 אחר). לכן מוסיף רש"י "כל כליו) לכל עבודתו":
5 נוסף לחשבון דהכלים, צ"ל גם החשבון בנוגע
6 לעבודה בפועל עם הכלים (שאז ישנו "ושכנתי
7 בתוכם"), כמסופר בארוכה בפרשה (גם) אודות
8 העבודות בפועל עם כלי המשכן – "ויתן³¹ את
9 השולחן גו' ויערוך עליו ערך לחם גו', וישם את
10 המנורה גו' ויעל הנרות גו', וישם את מזבח הזהב
11 גו' ויקטר עליו קטרת וגו'".

12 ולהוסיף (ע"ד ובלשון החסידות), ע"פ המבואר
13 בלקו"ת פרשתנו³² – שב' הענינים "אלה פקודי
14 המשכן, משכן העדות", קאי על ו"ה (והנגלות),
15 וי"ה (הנסתרות), גם – מ"ע ומל"ת. זאת אומרת –
16 ש"כל עבודתו" של יהודי (שנשמתו כוללת³³ כל
17 האותיות דשם הוי"ה)³⁴ כוללת העבודה בבחי' ו"ה
18 – "עסק התורה והמצוות" בפועל, ובבחי' י"ה –
19 בחכמה ובינה³⁵. ובכללות – עבודה גשמית (כפי
20 שהוא – מעובדי ה' בגופם), ועבודה רוחנית
21 (עובדי ה' בנשמתם).

22 ו. וי"ל, שנוסף לזה ש"אלה פקודי המשכן"
23 (בסיום ספר שמות) מורה על החשבון וסך־הכל
24 דהעבודה ד"ועשו לי מקדש" (שעלי' מסופר
25 בפרשיות שלפנ"ז) – ניתוסף עייז גם חידוש בעצם
26 העבודה ד"ועשו לי מקדש". שלכן דוקא בפרשה
27 זו – לאחר החשבון וסך־הכל מסופר אודות
28 הקמת המשכן בפועל, שעייז נמשכת השראת
29 השכינה למטה ("ושכנתי בתוכם").

30 בשעה שישנו רק הציווי על נדבת המשכן
31 ועשיית המשכן וכלי המשכן וגם בעשי' בפועל,
32 ואין עדיין החשבון וסך־הכל ד"אלה פקודי
33 המשכן" – הרי אז כל פרטי המשכן הם כמו
34 חלקים נפרדים, שאינם מאוחדים עדיין כמשכן אחד
35 לה' ("ועשו לי מקדש" לשון יחיד); אבל כאשר

36 לקו"ת ראה כה, א. וראה ע"ח שער דרושי אבי"ע פ"א.
וראה ברכת ערב יוהכ"פ תשמ"ז בתחלתו. וש"נ.

37 ראה בארוכה לקו"ש חכ"א ע' 252 ואילך, שזהו החידוש
דפ' פקודי, שנוסף להציווי כללי של עשיית מקדש בכלל (הכולל
ריבוי פרטים), נעשה חשיבות גם בכל פרט ופרט. ועיי"ש, ש"ל
שזהו ההוספה ברמב"ם (סהמ"צ מ"ע כ), שלאחרי שכתב שכל
כלי המשכן הם "מחלקי המקדש והכל יקרא מקדש", מוסיף
"וכבר ייחד הציווי בכל חלק וחלק".

31 פרשתנו מ, כב ואילך.

32 ד, ג ואילך. ז, א.

33 כמ"ש כי חלק הוי"ע עמו, שנשמת האדם היא חלק הוי"
ב"ה (אגה"ת פ"ד. וראה לקו"ת ר"פ ראה. ובכ"מ).

34 שבהן כלולות כל העשר ספירות, וכל סדר ההשתלשלות
(ראה אגה"ת שם).

35 אגה"ת שם בסוף הפרק.

ו"ל, שזהו גם החידוש ד"אלה פקודי המשכן",²²
 ש"ע עשיית החשבון וסך-הכל (אחת) דכל נדבת
 המשכן בכסף וזהב ונחשת (עניני העולם) וכו' ²⁴
 כמשכן אחד לה' אחד – פועלים הגילוי ד"אחת" ²⁵
 בל"ט מלאכות שבעולם (שלמדים מל"ט המלאכות ²⁶
 שבמשכן⁴⁵), כך שנעשה "אלה" (עם הכולל) ²⁷
 בגימטריא ארבעים. ²⁸

וכל זה – בכחו של משה – "אשר פוקד ע"פ ²⁹
 משה", ועד"ז בעבודת כאו"א – ע"י משה ³⁰
 שבקרב⁴⁶, שמושל ושולט ופועל עליו ועד – ³¹
 בעבודתו בפועל. ³²

ז. ועפ"ז מובנת גם ההוספה שב"אלה פקודי ³³
 המשכן" (בסיום ספר שמות) לגבי כל הפרשיות ³⁴
 הקודמות שבספר זה, החל מהתחלת הספר – ³⁵
 "ואלה שמות בניי הבאים מצרימה": ³⁶

עולם מצ"ע הוא באופן ד"מצרימה", מיצר ³⁷
 וגבול, ש"חסר אחת" ⁴⁷. דוקא ע"י עבודתם של ³⁸
 ישראל בספר שמות בכלל, ובפרט לאחר מ"ת עד ³⁹
 לעבודתם בעשיית המשכן, ועד שלימותה – "אלה ⁴⁰
 פקודי המשכן" (שמאחדים כל הפרטים במשכן, ⁴¹
 כנ"ל), הרי הם משלימים ה"אחת", ומגלים הקשר ⁴²
 דעניני העולם עם יחידו של עולם. ⁴³

ח. עפ"ז יובן גם, שלאחרי "אלה פקודי ⁴⁴
 המשכן" (ההתאחדות דכל נדבת המשכן וכל כליו ⁴⁵
 לכל עבודתו) – יכולה להיות אח"כ הקמת המשכן ⁴⁶

(45) וראה לקו"ש ח"א ע' 193, שלימוד הל"ט מלאכות בעולם ⁴⁵
 שרשם הוא מל"ט מלאכות שבמשכן, כדי ליתן כח להמשיך ⁴⁶
 קדושת הל"ט מלאכות שבמשכן לה' בל"ט מלאכות שבעולם – ⁴⁷
 ע"י גילוי יחידו של עולם (אחת) בל"ט מלאכות שמצ"ע מחולקות ⁴⁸
 הן. וראה גם קונטרס משיחת ש"פ ויקהל שנה זו (תשמ"ט). ⁴⁹
 ולהעיר מהטעם שמלאכת ההוצאה היא הנקודה ועיקר של כל ⁵⁰
 הל"ט מלאכות – כי תוכן כל המלאכות היא – לגלות שכל העולם ⁵¹
 רשות אחת היא, ליחידו של עולם (ראה תו"א צט, ד. לקו"ת ⁵²
 תזריע כא, ג. וראה לקו"ש ח"א ע' 68 ואילך). ⁵³

(46) תניא פמ"ב, ע"פ ברכות לג, ב. ⁴⁶
 (47) ולהעיר שגם התחלת הספר היא בתיבת "ואלה" ("אלה" ⁴⁷
 בתוספת וא"ו), היינו שבתחלת העבודה ניכר בגילוי ל"ט – ⁴⁸
 אלה*, דה"אחת" היא עדיין בהעלם, ונתגלה ע"י "אלה פקודי ⁴⁹
 המשכן". ⁵⁰

(* אלא שאעפ"כ, גם בהתחלת הספר ומכיון שענינו הוא עבודת ⁵¹
 הבנים, הכנה למ"ת ולמשכן. ראה לעיל הערה 12) – הוא למעלה ⁵²
 מהעולם כמו שהוא מצד עצמו. ולכן התחלתו הוא "ואלה" – אלה ⁵³
 בתוספת וא"ו.

1 וכל זה באופן ד"אלה פקודי המשכן", שנמשך ¹
 2 בגלוי (אע"פ שיחידה מצד עצמה היא בהעלם), ²
 3 ובה גופא – בגלוי בכל הפרטים ופרטי פרטים. ³

4 וי"ל, שענין זה (הגילוי דיחידו של עולם ⁴
 5 בהפרטים) נרמז גם בתיבת "אלה" (פקודי ⁵
 6 המשכן): "אלה" בגימטריא ל"ו³⁸, וביחד עם ג' ⁶
 7 האותיות (א' ל' ה') – הרי זה ל"ט³⁹ ועם הכולל ⁷
 8 – מ"ם. שזה מרמז על "ארבעים מלאכות חסר ⁸
 9 אחת" ⁴⁰ האסורות בשבת. וכידוע הדיוק בזה⁴¹, ⁹
 10 מדוע נאמר "ארבעים מלאכות חסר אחת" ולא ¹⁰
 11 "ל"ט מלאכות"? ¹¹

12 ואחד הביאורים בזה⁴²: ארבעים פעמים מלאכה ¹²
 13 נכתב בתורה, אלא שהמלאכה הארבעים – ¹³
 14 ה"אחת" – "התירו", בכדי שיהודי ישרים ע"י ¹⁴
 15 עבודתו⁴³. ¹⁵

16 ובסגנון אחר: העולם מצ"ע נברא באופן ¹⁶
 17 ד"ארבעים מלאכות חסר אחת" – המלאכות ¹⁷
 18 שבעולם נחלקים לל"ט – חסר שם גילוי השייכות ¹⁸
 19 דמלאכות העולם עם ה"אחת", יחידו של עולם⁴⁴. ¹⁹
 20 ויהודי ע"י עבודתו צריך לגלות בל"ט מלאכות את ²⁰
 21 ה"אחת". ²¹

(38) ראה גם לקו"ת פרשתנו ז, א. אוה"ת שם ע' ב'רלג. ד"ה ³⁸
 אורח תרס"ט. וכל העם תרצ"ט. ³⁹

(39) פירוש ר' מיוחס – הובא בתו"ש ויקהל אות ט' בהערות. ³⁹
 ולהעיר מירושלמי שבת פ"ז ה"ב שגם שם למדין ל"ט מלאכות ⁴⁰
 מ"אלה" (ורלא כבבבלי (שבת ע, א. וכו' בבמדבר"ר פכ"ח, כא) ⁴¹
 שלמדין מ"אלה הדברים"). ⁴²

(40) שבת עג, א במשנה. ⁴⁰
 (41) תויו"ט שבת שם. ⁴¹

(42) וראה גם אוה"ת ויקהל ע' ב'פט ואילך. ד"ה ארבעים ⁴²
 מלאכות תר"ל (ס"ע רמה ואילך. ע' רנד). סד"ה וביום השבת ⁴³
 עת"ר. ⁴⁴

(43) וע"ד הביאור במאחז"ל (ר"ה כא, ב. וש"נ) "נ' שערי בינה ⁴³
 נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה וספר אחת", שע"י עבודת משה ⁴⁴
 השלים ה"אחד" (ראה ד"ה חמישים שערי בינה תרנ"ג). ⁴⁵

(44) וזה ש"אלה" (גם דפ' ויקהל) עם הכולל בגימטריא ⁴⁴
 ארבעים (כנ"ל בפנים) – אף שהמלאכות בעולם הם רק ל"ט – יש ⁴⁵
 לומר, כי הכוונה דברייתא העולם היא שישאל ימשיכו בו ⁴⁶
 ה"אחד". ולכן כשמצרפים ל"אלה" (ל"ט המלאכות דעולם) את ⁴⁷
 ה"כולל", הכוונה והתכלית שלהם, היא בגימטריא ארבעים. אלא ⁴⁸
 שבתחילה, הכוונה והתכלית דהעולם היא בהעלם, והגימטריא של ⁴⁹
 האותיות ד"אלה" (הפרטים שבעולם) הוא ל"ט. ובכדי ⁵⁰
 שבהפרטים דעולם (התחלקות ופירוד) יהי' בגילוי ה"אחד", ⁵¹
 הכוונה והתכלית שלהם, הוא ע"י העבודה ד"אלה פקודי ⁵²
 המשכן". ⁵³

וצריך להבין⁵⁷: מהי השייכות שבין סדר
המסעות (שדוקא "בהעלות הענן גו' יסעו גו'") עם
תוכן הפרשה כאן, בהמדובר אודות השראת
השכינה במשכן⁵⁸?

ויוכן ע"פ דברי רש"י בסיום הפרשה: "בכל
מסע שהיו נוסעים ה' הענן שוכן במקום אשר יחנו
שם, מקום חנייתן אף הוא קרוי מסע כו', לפי
שממקום החני' חזרו ונסעו לכך נקראו כולן
מסעות".

התורה מוסיפה אודות ענין המסעות (לאחרי
שמדובר אודות השראת השכינה במשכן) בכדי
ללמד, שאפילו בחנייתן, חני' ע"פ תורה, ועד
ש"כמאן דקביע להו דמי"⁵⁹, ויתירה מזה – "הי'
הענן שוכן במקום אשר יחנו שם" (עד בחי' הכתר
במהותו ועצמותו) – היתה יכולה להיות קס"ד,
לכאורה, להישאר באותו מקום ולנוח, כי הגיעו
לתכלית השלימות: מלמדת אותנו התורה, ש(גם
בשעת החני' צריך לדעת ש)אח"כ יהי' "ובהעלות
הענן גו' יסעו גו'", צריך להמשיך בנסיעה ועלי'
למדריגה נעלית יותר.

ויתירה מזה: עד כדי כך מוכרח ענין הנסיעה.
שגם "מקום חנייתן אף הוא קרוי מסע, לפי
שממקום החני' חזרו ונסעו לכך נקראו כולן
מסעות": גם בשעת החני' עצמה – ובכל החניות
("כולן") – חני' קטנה או חני' גדולה, אפילו החני'
אחרונה מעבר לירדן, גמר המסעות במדבר,
ומתיישבים כבר בא"י, ארץ נשבת⁶⁰ – צריך יהודי
להרגיש "שממקום החני' חזרו ונסעו", ועד שהחני'
עצמה, "קרוי מסע", כי היא (לא חני', סוף, אלא)
מקבלת התוכן דנסיעה (להמשיך לעלות).

והטעם על זה הוא – כי זה "חנייתן", חני' של
יהודי – שנדרשת ממנו שתמיד יהי' מהלך, מחיל
אל חיל, ועד – בהליכה אמיתית שהיא שלא בערך.
מזה ישנו גם הלימוד בחיי יום יום של יהודי:
אפילו כאשר יהודי נח – וע"פ תורה צריך לנוח

1 בפועל, כהמשך הפרשה⁴⁸: "ויהי בחודש הראשון
2 באחד לחודש הוקם המשכן".

3 ובעבודה רוחנית: חודש ניסן בכלל קשור עם
4 "ניסי ניסים"⁴⁹ – גילוי שלמעלה ממדידה והגבלה
5 (ובספירות – בחי' הכתר), הדרגא ד"אחת"
6 (מלאכה הארבעים)⁵⁰. ובחודש ניסן עצמו –
7 "באחד לחודש", שאותו יום נטל ענשר עטרות⁵¹ –
8 בבחי' כתר (עטרה) עצמו – עשר עטרות.

9 ועד – כהמשך וסיום הפרשה⁵² – "ויכס הענן
10 את אוהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן" [כולל
11 בעבודה – "מלאכת המשכן" (ושכנתי בתוכם)
12 בתוך כאו"א], שהו"ע גילוי "בחי' הכתר כמו
13 שהוא במהותו ועצמותו"⁵³, ולכן "ולא"⁵⁴ יכול משה
14 לבוא אל אוהל מועד כי שכן עליו הענן גו'".

15 ט. כאשר מגיעים לסיום הספר – לאחרי שכבר
16 עשו העבודה דכל ספר שמות, עד לסיום שבזה –
17 "אלה פקודי המשכן", החשבון וסך-הכל, דכל
18 העבודה (כפי שעושים בסיום דכל תקופה בחיים,
19 כנ"ל ס"א), וגם הקמת המשכן בפועל – אפשר
20 לחשוב שבזה כבר גמרו, ועכשיו אפשר "לנוח".

21 על זה ישנו הלימוד מהפסוק האחרון ופרש"י
22 בסיום הפרשה והספר – שהסיום וסך-הכל צריך
23 לעורר עלי' נעלית יותר, שלב חדש בעבודתו נכמו
24 כל סיום בתורה וקדושה, שאינו רק סוף המדריגה
25 שלפני זה, אלא גם הכנה, המביאה למדריגה חדשה
26 ונעלית יותר⁵⁵:

27 בסיום הפרשה (לאחרי שהתורה מספרת ש"לא
28 יכול משה לבוא אל אוהל מועד כי שכן עליו הענן
29 גו'") נאמר⁵⁶: "ובהעלות הענן מעל המשכן יסעו
30 בני' בכל מסעיהם גו', כי ענן ה' על המשכן יומם
31 גו' לעיני כל ישראל בכל מסעיהם".

(48) מ, יז.

(49) ראה ברכות נז, רע"א ובחזק"ג מהרש"א שם.

(50) שהוא ע"ד גילוי שער הנו"ן (ראה לעיל הערה 43) –

שקאי על ספירת הכתר.

(51) פרש"י ר"פ שמיני. ועוד.

(52) מ, לד.

(53) לקו"ת ויקרא א, ב.

(54) פרשתנו שם, לה.

(55) ולכן בסיום תושב"כ (בשמח"ת) "מתכפין התחלה

להשלמה". וכן נוהגים בסיום הש"ס וכיו"ב. וכנוסח סיום הש"ס –

"הדרן עלך כו'".

(56) מ, לו ואילך.

(57) ראה גם לקו"ש חט"ז ע' 457 ואילך.

(58) ענין זה שייך לכאורה ב' בהעלותן ששם מסופר בארוכה

אודות סדר המסעות.

(59) עירובין נה, ב.

(60) בשלח טז, לה.

ו"ל, שזה נעשה אח"כ כלי לקבל גם מכתר
במהותו ועצמותו⁶⁶.

והכלי לזה הוא עי"ז שאצל משה ניתוסף
(לאחרי השלימות שלו של הקמת המשכן) תכלית
הביטול (ש"ל יכול לבוא), בבחי' אל"ף זעירא,
שהי' אצלו "לב נשבר ונדכה" ו"הגיע לדרגה הכי
נעלית בענוה, (לכן) נאמר ויקרא עם אל"ף
זעירא⁶⁷. ולכן הרי זה – ה"דכא ושפל רוח" – הי'
הכלי ל"מרום וקדוש אשכנ"ז⁶⁸ – עצם הכתר⁶⁹,
מרחב העצמי⁷⁰, שהוא גם כמו נקודה (זעירא),
למעלה מגילוי והתפשטות⁷¹.

יא. מזה גם הלימוד בנוגע לכאו"א – כי
"התורה היא נצחית ושייך בחינות אלו גם
עכשיו⁷², ובפרט מצד "בחי"73 אתפשטותא דמשה
בכל דרא (ש)היא בחי' הביטול שיש בכל אדם
שהוא מבחי' משה" – שע"י העסק בלימוד התורה
– "ממשיך"74 מבחי' המקיף דישת חשך סתרו
שהוא חשך והעלם בבחי' אור וגילוי, וע"ז נאמר
ותורה אור, להיות אור א"ס שורה למטה כמו
למעלה כו', שמעצמיות המקיף מאיר הארה גדולה
ועצומה בבחי' פנימית כו'".

66) שהרי אל"ף זעירא ("שהוא בחי' אלף ופלא ממש כמו
האלף רברבא כו' והוא בחי' יחיד ממש אלא שמצמצם שכינתו
כו' – אוה"ת ויקרא ע' ריח ואילך) "הוא הארה והמשכה
שמבחי' כי שכן עליו הענן דישת חושך סתרו" (לקו"ת שם ספ"ג
– א, ד). וראה לקו"ת שם (סע"ב), ש"נמשך לו הארה שעל ידי
זה יוכל אחר כך לבוא אל אוהל מועד אשר שכן עליו הענן –
והרי (בפש"מ) ענן זה הוא אותו הענן שלא יכול לבוא אליו קודם
דקריאה.

67) תורת אדה"ז – נדפסה בס' השיחות ה'ש"ת ע' 68. הובא
ונתבאר בלקו"ת ש"ח ע' 1 ואילך.

68) ישע"י נז, טו.

69) ע"ד הדרגא העליונה שבשער הנו"ן, פנימיות הכתר (ראה
אוה"ת שם ע' ריז), שלמעלה מהדרגא בשער הנו"ן ששייך למ"ט
שערים (ראה לקו"ת במדבר יב, א ואילך). ואף שנתבאר לעיל,
שע"י "אלה פקודי" מגלים בחי' "אחת" (שחסר מהבריאה), היינו
שער הנו"ן – הרי מובן שגם בדרגא העליונה בשער הנו"ן עצמה
ישנם כו"כ מדריגות.

70) ראה גם שיחת יום ג', אדר"ח שני ס"ז (תשמ"ט).

71) ע"ד הענין ד"מטבע של אש", צדקה בטהרתה, שהיא
למעלה מכל גדר ציור כו' – כמשנ"ת לעיל (קונטרס משיחת ש"פ
תשא שנה זו).

72) לקו"ת שם רפ"ד (א, ד).

73) שם (ב, א).

74) שם (א, ד ואילך).

1 מזמן לזמן⁶¹ – צריך (בשעת מעשה) לדעת
2 ולהרגיש שמזה צ"ל "חזרו ונסעו", למעלה יותר,
3 עד שבחני' עצמה נרגש שהיא (חלק מ)נסיעה⁶².

4 י. מזה מובן גם בנוגע להעבודה בסיום ספר
5 שמות:

6 לאחר שסיימו העבודה דעשיית והקמת
7 המשכן, כולל החשבון וסך-הכל ("אלה פקודי
8 המשכן") שבא בסיום תקופה זו, וכבר נפעל "כבוד
9 ה' מלא את המשכן" – ישנו מיד הלימוד, שביחד
10 עם זה אין צריך לישאר (חני'), אלא צ"ל מיד מסע
11 ועלי', שלב חדש במדרגה – ספר חדש בתורה
12 (ספר ויקרא) ויתירה מזה: ענין זה עצמו "מכריח"
13 ודוחף את בני' לעלות וליסע הלאה – "ובהעלות
14 הענן גו' יסעו".

15 כפי שהי' כאן בהמשך המאורעות גופא: בגלל
16 זה ש"כבוד ה' מלא את המשכן" "לא יכול משה
17 לבוא אל אוהל מועד כי שכן עליו הענן", כי "שכן
18 עליו הענן" הוא "המשכת והשראת אור א"ס ממקום
19 עליון ונורא מאד שנאמר בו ישת חשך סתרו כו'
20 שלא שייך בו שום גילוי השגה כו'":⁶³

21 ולאח"ז – בהתחלת ספר ויקרא – היתה עלי'
22 למדריגה נעלית יותר, שע"י "ויקרא אל משה" –
23 שע"י הקריאה נפעל (שיוכל ל)יכנס באוהל מועד⁶⁴,
24 ולקבל את הגילוי גם מבחי' ישת חשך סתרו,
25 מספירת הכתר, שע"ז מרמז האל"ף דויקרא (אל"ף
26 אותיות פלא – בחי' הכתר), עכ"פ כפי שזה
27 ב"אל"ף זעירא⁶⁵.

61) וכנראה בפועל בטבע בני אדם, שצריכים לנוח בכל יום
(ובפרט לאחר יגיעה גדולה).

ובפרט ע"י השינה – דבר המוכרח ע"פ טבע (עכ"פ בתוך
שלשה ימים – ראה רמב"ם הל' שבועות פ"ה ה"כ). וראה רמב"ם
הל' דעות (פ"ד ה"ד), ש"די לו לאדם לישן כו' שמונה שעות".

62) להעיר מסיפור ופתגם הרב המגיד: בבית הוא בכלל
באופן אחר, ולכן הנהגתו ואופן דירתו בעוה"ז היתה באופן עראי,
כמו באמצע הדרך (לקו"ת ח"ב ריד, א. עיי"ש). וראה אוה"ת
וישלה רכט, ב (ועד"ז שם וישב רסז, א) מכד הקמת ערך גר:
וכשם שגולה מעירו לעיר אחרת יקרא גר כן מצינו שהצדיקים
נקראים גרים, לפי שאין מחשבין העוה"ז לכלום ואין דירתן אלא
עראי.

63) לקו"ת ר"פ ויקרא (א, א).

64) תנחומא ר"פ ויקרא (א' וחי'). זהר שם (ג, ב). תנחומא
בהעלותך ו. ועוד. וראה לקו"ת שם פ"ב (א, ב).

65) הארת תור כמו שנמשך למטה על ידי צמצום – לקו"ת
שם, סע"ב.

משמשות, ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה 29
לפרשה ובין ענין לענין [ורש"י מוסיף לימוד מזה 30
לכאור'א!], ק"ו להדיוט הלומד מן ההדיוט": 31
אפילו כשמדובר אודות משה רבינו, כפי 32
ששומע ולומד תורה מהקב"ה ובדרגא דאזהל 33
מועד (גילוי מבחי' ישת חשך סתרו) – אין הקב"ה 34
עושה נס, שמשה יוכל לקלוט הכל בלי שום 35
הפסקה, אלא עושה הפסקות כדיבורו [וכך הרי זה 36
נעשה באופן נצחי], כדי "ליתן ריוח למשה 37
להתבונן בין פרשה לפרשה", שלא יצא 38
מההתפעלות וגם לא יחשוב שאינו צריך להבין 39
בהבנתו והשגתו (והעיקר הוא רק הגילוי של דבר 40
ה'). אלא צריך להתיישב ולהתבונן כדיבור הקב"ה 41
כדי להבין ושינוח ויוקלט בשכלו הוא. ועד שתורה 42
נקראת על שמו. ורק לאחר"ז – בא עוד דיבור. 43
ק"ו להדיוט הלומד מן ההדיוט": לפעמים 44
בגלל התענוג והקדושה של פירוש נפלא בתורה, 45
עלול האדם להתבלבל מצד רוב ההתפעלות. ולא 46
לשים לב (כדבעי) להבין היטב את הענין. 47
וע"ד הפתגם שמספרים בשם חסיד, משכיל 48
בחסידות, שפעם בלמדו מאמר חסידות, זעק מרוב 49
ההתפעלות (בלי שום קשר להלימוד לפניו 50
ולאחריו): מילים קדושות. לא מובנות.... 51
צריך לדעת, שאלו הם אמנם מילים קדושות, 52
אבל ביחד עם זה – לאחר שניתנו ליהודי (בכלל 53
כל התורה של הקב"ה – שמצד עצמה ארוכה 54
מארץ מדה ורחבה מני ים – אבל "נתן לנו את 55
תורתו"), שנברא גם עם שכל – יש בכח⁸⁰, 56
ומחוייב (בפרט בנוגע לתושבע"פ⁸¹) להתעכב 57
(ליתן ריוח) ולהתייגע להבין בשכלו הוא את 58
המילים הקדושות שלומד. ובפרט כפי דרישת 59
חב"ד – להבין כל דבר בחכמה בינה ודעת. 60
ומובן, שלא די בלימוד הענין, ואח"כ אמירת 61
קאפיטל תהלים שזה יוקלט אצלו, אלא העיקר צ"ל 62

ובפשטות: כאור'א (ע"י משה שבקרב) בכל זמן 1
ובכל מקום, גם בזמן הגלות⁷⁵, יש בכחו שיתגלו 2
אליו הגילויים הכי נעלים. ואין הדבר תלוי אלא 3
ברצונו – להסיר ההסתרה של הנה"ב⁷⁶, ע"י הוספה 4
בעבודתו בתומ"צ – הקב"ה מגלה לו הענינים הכי 5
נעלים [וברור שבכל מסיבה של ריבוי יהודים – 6
ישנם כו"כ שיש להם גילויים הכי נעלים], ואפילו 7
באם לא מרגישים⁷⁷ – אין זה משנה המציאות⁷⁸, 8
ועד שפועל עליו גם בגשמיות, 9
– השי"ת יעזור, שאצל כאור'א יתגלו גילויים 10
הכי נעלים, עד בחכמה בינה דעת שלו, ובמדותיו, 11
עד במחשבה דיבור ומעשה, ונזכה גם להרגישם – 12
אפילו באם לא מבינים אותם, כידוע שלפעמים 13
מרגישים שמתעלים למדרגה נעלית ולא מבינים 14
איך "הגיעו" לשם לאחר שיש לא לזה הכנות – 15
גילוי ואתעדל"ע מבחי' מקיף דמקיף (שלמעלה 16
אפילו מאתעדל"ע הבאה ע"י אתעדל"ת), מעין, או 17
עכ"פ ע"ד הגילוי ד"ויקרא אל משה"⁷⁹. 18
יב. לאידך גיסא צריך להדגיש, שלאחרי 19
שמקבלים בספר החדש בתורה (ספר ויקרא) גילוי 20
כזה נעלה ד"ויקרא אל משה" שמאפשר ליכנס 21
לאזהל מועד לשמוע דבר ה' (הנסיעה שלאחרי 22
החני', עד שמקום החני' קרוי מסע) – עלול האדם 23
פארלירן זיך" מתוך התפעלות והתלהבות, 24
ולחשוב שמספיק להתעלות כמה שיותר, ואין צריך 25
לחני'. 26
על זה ישנו הלימוד מפרש"י עה"פ "ויקרא אל 27
משה" שהיו הפסקות. "ומה היו הפסקות 28

(75) ואדרבה: בזמן חושך הגלות (ובפרט בעקבתא דמשיחא) נותנים מלמעלה כחות נפלאים, כדי לעמוד נגד הגזירות כו' שבגלות. ובפרט בדורות האחרונים, שכבר נגמרו לגמרי כל הגזירות ("ולא יהי עוד" – שערי תשובה (לאדהאמ"צ) ח"א ה, ב). וישנם רק הכחות נעלים והעליות (שבאו ע"י הירידות).

(76) וראה לקר"ת שם (ב, א).

(77) וע"ד כמה סיפורי מחז"ל – שהיו כו"כ שנתגלה אליהם

אליהו ולא ידעו מזה (עד לאחר זמן).

(78) וע"ד המשל הידוע מהחכמים היושבים בעגלה, דאף שהסוס חושב אודות התבן, והבעל-עגלה חושב ע"ד פרנסתו ופרנסת ב"ב – אין זה משנה אמיתית ההבנה והענין שבדברי החכמים היושבים בתוך העגלה (ראה שיחת ליל ש"ק פ' תשא תרפ"ח (נדפסה בהוספות לסה"מ תרפ"ח ס"ע רג ואילך). וראה שיחת ש"פ וראה תשמ"א. ועוד).

(79) ראה אזה"ת ויקרא שם. ד"ה ויקרא תרע"ח. תש"ה.

(80) והלימוד בזה הוא בהדגשה בריש ספר ויקרא (שבו נאמר ע"ד ההפסקות ליתן ריוח להתבונן) – שנקרא "ארי", "שהוא חזונו שבספרים" (תודה סיפרא – ברכות יח, ב), ומ"מ בכחו להבין ולהשיג זה בשכלו, ע"י ההפסקות כו'.
(81) ראה הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב.

בפנימיות באוהל מועד (בכח האתעדל"ע של
 ויקרא אל משה) – ע"י עסקו בלימוד תורת ה',
 וביחד עם זה – הרי הוא מפסיק⁸⁷ בין פרשה
 לפרשה, ליתן ריוח להתבונן ולהבין עם שכלו מה
 שלומד, כך שיקלוט בפנימיות הגילויים⁸⁸.
 וכשם ש"אלה פקודי המשכן" צ"ל בנוגע
 לעבודתו בעצמו, כמו"כ צריך להשתדל שאחרים
 יעשו החשבון וסך-הכל בנוגע לעבודתם ד"ועשו
 לי מקדש", ועד שממנה אורה יוצאה לכל העולם
 – שפועלים בכל העולם כולו (ע"י השפעה ועד גם
 על אוה"ע בנוגע לשבע מצוות בני נח).
 יד. מובן שזה נוגע במיוחד בענין שהזמן גרמא
 – בעמדנו בחודש אדר שני, בתוך השבועיים לפני
 פורים – לעשות כל ההכנות המתאימות לפורים,
 כולל – ללמוד הלכות פורים, וגם דרושי פורים
 (בתורת החסידות). ובאופן של הבנה והשגה
 (כנ"ל). ועד אליבא דנפשי, שזה יפעול על הלימוד
 עד במעשה בפועל.
 וגם – ההשתדלות בנוגע לאחרים: שכל יהודי
 עד בכל קצוי תבל (בגשמיות או ברוחניות) יהי לו
 כל צרכי החג לקיים כל מצוות פורים: מקרא
 מגילה, משלוח מנות איש לרעהו, מתנות
 לאביונים, סעודת פורים, שמחת פורים וכו'.
 ומענין לענין – הרי זה מעורר גם על ענין
 הצדקה בכלל (שזהו התוכן של כמה מצוות
 דפורים), שבמשך חודש אדר במיוחד יוסיפו עוד
 יותר בצדקה.
 טו. ויהי רצון, שע"י כל הוספות הנ"ל במעשינו
 ועבודתינו⁸⁹, נזכה מיד ל"הוקם המשכן", ובנדוד –
 ביהמ"ק השלישי, ביחד עם הגילוי דמשכן משה,
 וחזרת "מקדש (ראשון ושני) שנתמשכן בשני
 חורבנין" (כנרמז ב"המשכן משכן – שני פעמים")⁹⁰,
 ומשה ואהרן עמהם⁹¹,

1 – היגיעה בפועל, ואז ישנה ההבטחה⁸²: יגעתי
 2 ומצאתי⁸³.
 3 והוראה זו היא בהדגשה בנוגע למחנכים
 4 ומלמדים: אין לצאת י"ח ע"י לימוד הענין עם
 5 התלמיד, ולהסתמך שהקב"ה ימלא משאלות לבבו
 6 שהתלמיד יתייגע ויבין לבד, אלא צריכה להיות
 7 השתדלות מיוחדת ללמוד עם התלמיד באופן הכי
 8 טוב עד שיוכל להבין בשכלו הוא, ע"י לימוד
 9 באופן ד"ליתן ריוח להתבונן בין פרשה לפרשה
 10 ובין ענין לענין" – לימוד באופן ד"ואלה
 11 המשפטים אשר תשים לפניהם", "כשולחן הערוך
 12 ומוכן לאכול"⁸⁴ (כך שזה נעשה דם ובשר כבשרו
 13 ברוחניות, ועד – בגשמיות⁸⁵).
 14 יג. הסיכום מכל הנ"ל בנוגע לפועל:
 15 בעמדנו בשבת שמסיימים (בציבור ובברכה
 16 לפני' ולאחרי' ובאמירת אמן) ספר בתורה (שמות),
 17 ומתחילים לקרוא (בתפלת מנחה) ספר חדש
 18 (ויקרא) – הרי זה זמן המתאים לכאו"א (הן אלו
 19 שבדרגת זהב, או כסף או נחשת⁸⁶) להתבונן
 20 ולעשות חשבון צדק וסך-הכל מעבודתו במשך
 21 התקופה שעברה, ובכללות – העבודה ד"ועשו לי
 22 מקדש ושכנתי בתוכם", לעשות מכל חלקי החיים
 23 שלו משכן להשם, שישכון שם.
 24 ולא רק חשבון בנוגע לנדבותיו לצדקה לדברים
 25 טובים, אלא גם בנוגע לכלים שעושה מחייו עבור
 26 המשכן לה', ויתירה מזה – גם העבודה בפועל עם
 27 הכלים, כנ"ל בארוכה.
 28 ואינו מסתפק בזה, אלא כבר עושה ההכנות,
 29 ואח"כ מתעלה בפועל, לעלות מעלה מעלה
 30 בעבודת ה' ד"ועשו לי מקדש", ועד ש"נכנס"

(82) מגילה ו, ב.

(83) וע"י יגיעה זו – אפשר להגיע להשגה שלא בערך ליגיעתו
 (ע"ד המציאה בערך להגיעה להגבי אותה).

(84) ר"פ משפטים ובפרש"י.

(85) כידוע (והובא במאמרי חסידות) מחכמת הרפואה, שע"י
 העסק ויגיעה במושכלות בהבנה והשגה, נעשים קמטים
 (קנייטשן) במוח הגשמי, וע"ז נתגדל ונתרחב שטח מוח הגשמי,
 ומאפשר לו להשיג מושכלות עמוקות יותר כו'.

(86) ובפרט שע"י המנין (פקודי) משתווים כל הנמנים, שכל א'
 מהם נמנה כאחד, לא פחות ולא יותר (ע"ד העשיר לא ירבה והדל
 לא ימעט).

(87) ולהעיר ששבת זו (בין פ' שקלים ופ' זכור) נקראת "שבת
 הפסקה" (ראה אנציקלופי' תלמודית ערך ארבע פרשיות בסופו.
 וש"נ). וראה שיחת ש"פ תרומה תשמ"מ.

(88) ומובן, שלאחרי זה שגילויים אלו נתפסים בפנימיות, ישנם
 דרגות נעלות יותר שהן בבחי' מקיף. וכן למעלה מעלה (ראה
 לקו"ת ואתחנן ד"ה וידעת (הא') וביאוריו).

(89) ראה תניא רפ"ז.

(90) פרש"י ריש פרשתנו.

(91) ראה תוד"ה אחד – פסחים קיד, ב. יומא ה, ב.

8 גאולה האמיתית והשלמה, ואח"כ ("מיסמך")
9 גאולת פורים תשמ"ט, שחוגגים פורים שמח, "א
10 פייערדיקן פורים" ואח"כ – גאולת פסח. וכימי
11 צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות⁹⁶, נפלאות
12 אפילו בערך להנפלאות ביצי"מ⁹⁷.
13 ומתוך שמחה וטוב לבב, ושמחת עולם על
14 ראשם⁹⁸.

1 וילמדו "תורה חדשה מאתי תצא"⁹² מאוהל
2 מועד, באופן של ראי'⁹³, וביחד עם זה – בהבנה
3 והשגה בהפרטים וכו'.
4 ונתעלה, לילך – "מחיל אל חיל יראה אל אלקים
5 בציון"⁹⁴.
6 וכל זה – תיכף ומיד ממש, כך שנעשה "מיסמך
7 גאולה לגאולה"⁹⁵, אבל בסדר הפוך: קודם תהי'

(92) ישע' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

(93) ראה לקו"ת צו יז, א. ועוד.

(94) תהלים פד, ח. וראה ברכות בסופה.

(95) מגילה ו, סע"ב.

(96) מיכה ז, טו.

(97) אוה"ת עה"פ שם.

(98) ישע' לה, י. נא, יא.

המשך ביאור למס' בבא מציעא ליום שלישי עמ' א

15 אחריות נכסים, אין גובה בו המלוה לא ממשעבדי ולא מבני חרי
16 ומחמת כן אין סיבה שלא להחזיר את השטר, שהרי הוא אינו ראוי
17 כלל לגביה.
18 שואלת הגמרא: וכי מאחר שאינו גובה בשטר כלל, אמאי יחזיר,
19 הלא אין לשטר ערך כלל. משיבה הגמרא: אמר רבי נתן בר
20 אושעיא, המוצא מחזיר את השטר משום שהוא ראוי לצור על פי
21 צלוותיו של מלוה – לשמש ככסוי לצלוות של המלוה, וזהו
22 ערכו הממוני של השטר.
23 שואלת הגמרא: ושמא נהדריה להו – נחזירנו ללוה בכדי לצור על
24 פי צלוותיו של ללוה, שהרי ההחזרה למלוה אינה מחמת שנאמן
25 בטענתו, ומדוע השטר חוזר דווקא לרשותו. משיבה הגמרא: הלוה
26 אינו יכול לדרוש לקבל את השטר ואפילו לא בכדי לצור על פי
27 צלוותו, משום שהלוה הוא

1 בפתחיו וכן לו ובכל שטר חל שיעבוד בזמן חתימת העדים, מאי
2 איבא למימר – איך יבאר שמואל את משנתנו, הרי הוא סובר שאין
3 חוששים שכבר היה פרעון והודאת הלוה היא לשם קנוניא, וכמו כן
4 אין לחוש שמא כתב ללוות בניסן ולא לזה עד תשרי, שהרי
5 בחתימת העדים השתעבדו הקרקעות לפרעון החוב.
6 משיבה הגמרא: שמואל מוכיח למתניתין – שמואל יעמיד את
7 המשנה בפסאין חייב מודה בחובו, אלא טוען שלא היתה הלוואה
8 והשטר מזויף, ולכן אין מחזירים את השטר למלוה.
9 שואלת הגמרא: אי קבי כי אין קהן אחריות נכסים אמאי יחזיר
10 המוצא למלוה, נהי דלא גבי – אמנם אין המלוה גובה על ידי
11 השטר מן ממשעבדי שביד הלקוחות, אבל מקרקעות גבי חרי שביד
12 הלוה מנבי גבי – הוא גובה למרות שהלוה אינו מודה בחובו.
13 משיבה הגמרא: דברי שמואל הם למעמיה – (לשיטתו) דאמר
14 שמואל, אומר הרי רבי מאיר שטר חוב שאין בו – שלא נכתב בו

המשך ביאור למס' בבא מציעא ליום חמישי עמ' ב

14 לידו, ולכן כשהגולן קיבל את הכסף מכר לו את כל הזכויות
15 העתידות שיגיעו לו, וכאשר קנה את השדה מהבעלים הראשון,
16 אינו לוקח אלא בכדי שתעמוד הקרקע ביד הלוקח. מאי טעמא
17 תולים בו, מר זוטרא אמר, ניקח ליה דלא נקרייה גולןא – נוח לו
18 לגולן שהקונה לא יקרא לו גולן כאשר יוציאנה הגול מידו,
19 ובוודאי קנאה בכדי להעמיד ולהחזיק את הקרקע בידי הלוקח. רב
20 אשי אמר, ניקח ליה דליקו בהקנותיה – נוח לו לגולן לעמוד
21 בנאמנותו, ולכן הוא רוצה לזכות בשדה עבור הלוקח כדי
22 שישאר נאמן בעיניו.
23 מקשה הגמרא: מאי בינייהו. מתרצת הגמרא: איבא בינייהו באופן
24 דמית לוקח לאחר שקנאה הגולן מן הבעלים, ועתה בא הגולן
25 להוציא את הקרקע מבניו של הקונה, למאן דאמר – מר זוטרא,
26 שהטעם הוא דניחא ליה דלא לקרייה גולןא,

1 ולקחה ממנו במעות, מעות יש לו – ללוקח, אולם שבת אין לו.
2 ובנידון דלעיל (יד). ששכח הסופר ולא כתב בשטר את אחריות
3 נכסי החייב, ונמצא שאין שיעבוד נכסיו מופיע בשטר, הלכה היא
4 שאם חסרה אחריות בשטר אנו אומרים שמעות סופר הוא, ואכן
5 חל שיעבוד הנכסים, לפי שאין אדם מניח מעותיו בלא שיהיה
6 בטוח בכך. והלכה זו היא בין בשמרי הלואה, ובין בשמרי מקח
7 ומקבץ – שמקבל המוכר אחריות על הקרקע שאם תיטרף על ידי
8 בעלי חובותיו, יפצה את הלוקח.
9 הגמרא מביאה ספק באופן שהקונה ידע שהשדה אינה שייכת
10 למוכר ובכל זאת קנה את השדה ממנו: בעא מיניה שמואל מרב, מהו
11 חור הגולן ולקחה – קנה את השדה מבקלים הראשונים, מהו
12 שיוציא הגולן את הקרקע מיד הלוקח, שהרי עתה היא שלו. אמר
13 ליה רב, מה מפר לו ראשון – (הגולן) לשני – (ללוקח) כל זכות שתבא

בס"ד. שיחת חג הפורים, ה'תשל"ג.

בלתי מוגה

א. דובר כמ"פ¹ בארוכה בנוגע לכל המצוות שנאמר עליהם שהם "זכר" לענין שאירע אצל בני"ז בזמן שלפנ"ז, שבתור זכר לזה צריך לעשות מצוה (או כמה מצוות) – שאין הכוונה רק להזכר שלפני משך זמן אירע ענין מסויים, וזכרון זה מזכיר את השמחה שהיתה אז, ובגלל זה צריך לשמוח מעט גם עכשיו, אלא הכוונה היא – שהזכרון יהי' באופן שחזור "לחיות" ("איבערלעבן") את כל המאורע כדבר שאירע אצלו, בשנה זו ביום זה.

וע"ד שאומרים בהגדה בנוגע לגאולת פסח – הקשורה עם גאולת פורים, שלכן הם בסמיכות זל"ז, כלשון חז"ל²: "מיסמך גאולה לגאולה" – שהסיבה לכך שחוגגים את גאולת פסח ("מיטן גאַנצן שטורעם") היא בגלל ש"אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים (לפני אלפי שנים) הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים"³ (בפסח זה), ולכן צריך לחזור ו"לחיות" את הענין של יצי"מ באופן שבפסח זה הוא יוצא מענין העבדות לפרעה במצרים⁴.

וכיון שענין זה נדרש מיהודי ע"י תורת אמת – תורה שהיא בעצמה אמת, ותובעת מיהודי דברים אלו שביכלתו לפעול בעצמו שסוכ"ס יהיו גם אצלו באמת – הרי מובן, שבשעה שיהודי מתבונן ומתעמק בזה, הרי הוא "חי" את יצי"מ בליל הפסח, בחמשה עשר בניסן, באותו אופן כפי שהי' בפעם הראשונה.

ועד"ז גם בשאר ענינים ומצוות הקשורים עם זכרון של ענין שאירע בשנים שלפנ"ז – שהזכרון הוא כדי שע"י ההתבוננות בזה יבואו לחזור "לחיות" ענין זה באמיתיות, ולהיות באותו מעמד ומצב שהי' כשאירע הדבר בפעם הראשונה.

ב. וכן הוא בנוגע לימי הפורים:

ידוע פירוש האריז"ל⁵ על מ"ש במגילת אסתר⁶ "והימים האלה נזכרים ונעשים", שכאשר "הימים האלה" – ימי הפורים – "נזכרים", שנזכרים אודותם כפי שהתורה נותנת כח ודורשת מבנ"י להזכר אודותם, אזי "נעשים", שחוזרים ונעשים כל הענינים כפי שאירעו בפעם הראשונה.

ולכן, כשם ש"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר"⁷ בפורים הראשון – "כן תהי' לנו"⁸, שכך יכול להיות בכל פורים, כשבנ"י מתאספים יחד, "משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר"⁶, ו"נזכרים" אודות המאורע דפורים ע"י קריאת המגילה מתוך התבוננות הראוי', באופן שחוזרים ונעשים" כל הענינים שאירעו בימים האלה בפעם הראשונה.

ג. וזהו גם תוכן פירוש הבעש"ט⁹ על מאמר המשנה¹⁰ "הקורא את המגילה למפרע לא יצא":

הפירוש הפשוט ד"הקורא את המגילה למפרע" הוא – שקרא תחילה מה שכתוב בסוף¹¹ (בסדר הפוך). אבל הלשון "למפרע" יש בו משמעות נוספת – דבר שאירע בעבר.

(7) שם ח, טז.

(8) נוסח ה"הבדלה".

(9) ראה כש"ט בהוספות ס"ק. וש"נ. וראה גם שיחת פורים

תשכ"ז סי"ט (תורת מנחם – התועדויות חמ"ט ע' 195). שם

חע"א ע' 224. וש"נ.

(10) מגילה רפ"ב.

(11) תפא"י שם.

(1) ראה גם תורת מנחם – התועדויות חע"א ע' 88. וש"נ.

(2) מגילה ו, סע"ב.

(3) נוסח הגש"פ.

(4) ראה גם תורת מנחם – התועדויות חס"ו ע' 316. וש"נ.

(5) ראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד

(להחיד"א) פכ"ט.

(6) ט, כח.

- וכיון שהמשנה בחרה כאן ביטוי שיש בו שתי משמעויות – מבאר הבעש"ט, שבזה נכלל גם מי שלכאורה קורא את המגילה בכל הפרטים כדבעי, אלא שעושה זאת באופן ד"למפרע", שחושב שזהו ענין שאירע בעבר, ועכשיו הרי זה רק זכרון על מאורע ישן.
- ובאופן כזה "לא יצא" – שאינו יוצא י"ח הענין שהתורה דורשת ממנו בנוגע לפעולת קריאת המגילה.
- ד. ובמיוחד יש צורך באזהרה שלא יהי' הענין ד"למפרע" – בנוגע לקריאת המגילה דוקא:
- קריאת המגילה מתחילה בנוסח שיכול להביא לידי מחשבה שזהו ענין שהי' פעם ("למפרע") – שהרי התחלת המגילה היא: "ויהי בימי אחשורוש", והיינו, שעומדים לספר אודות מאורע שאירע בימי אחשורוש.
- ולכן יש צורך להבהיר מיד, שאכן בפעם הראשונה אירע הדבר "בימי אחשורוש", "הוא אחשורוש המולך וגו'", ככל הפרטים שנאמרו בהמשך המגילה; אבל, בכל פעם שיהודי קורא את המגילה כפי רצון התורה, הרי הוא חוזר ו"חיי" עוד הפעם את כל המאורע.
- ובפרט כשמתבוננים ורואים שגם עכשיו נמצאים באותו מעמד ומצב כפי שהי' אז – "עם אחד מפורז ומפורד בין העמים גו' ודתייהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים"¹², ככל פרטי הענינים שנאמרו במגילה; ויודעים ש"בכל דור ודור" ישנם כאלו שלא אוהבים יהודים ולא מרוצים מהם כו', אלא ש"הקב"ה מצילנו מידם"¹³; והחילוק הוא רק – שאז ראו את הנס גם בעיני בשר, ואילו עכשיו יש צורך להזכיר ולבאר שזהו באופן ש"אפילו בעל הנס אינו מכיר בניסו"¹³, כיון שלא רואים זאת בעיני בשר, אבל ישנו הנס ש"הקב"ה מצילנו מידם" בכל יום.
- ולכן הרי זה יום מיוחד לעבודה זו – לחזור ולחיות את העובדה שהקב"ה שומר את בני' בהיותם במעמד ומצב ד"מפורז ומפורד בין העמים" ומתנהגים באופן ש"דתייהם שונות מכל עם", ובשום אופן אינם מתערבים ב"עם" אחר,
- לא רק "עם" שמתייחס אליהם באופן בלתי רצוי, אלא אפילו "עם" שמתייחס אליהם באופן רצוי ונותן להם כל מה שהם צריכים, אין זה מאפשר להסיר ולבטל את המחיצה שבין ישראל לעמים – אלא מתנהגים בחיי היום-יום בדרך היהדות, כפי שמלך מלכי המלכים הקב"ה הורה לבני' כיצד להתנהג בחיי היום-יום.
- ה. ועיי' פועלים ש"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" – לא רק "היתה", בעבר, אלא גם באופן ש"כן תהי' לנו", בהווה, בימי הפורים.
- ומימי הפורים לוקחים זאת על כל השנה כולה – שתהי' שנה של אורה ושמחה וששון ויקר, הן כפשוטם, והן כפירוש חז"ל¹⁴ "אורה זו תורה כו' שמחה זה יו"ט כו' ששון זו מילה כו' ויקר אלו תפילין", והיינו, שבחיי היום-יום יהי' אצל בני' לימוד התורה וקיום המצוות (שנכללים בתפילין, ש"הוקשה כל התורה כולה לתפילין"¹⁵), ועיי' תחזק יותר המשכת ברכתו של הקב"ה, כולל גם שתהי' לבני' מנוחה מכל אויביהם מסביב – "בהניח ה' אלקיך לך מכל אויבך מסביב"¹⁶, ואדבר: "ונהפוך הוא"¹⁷, שכל האומות יתנו להם מלוא הכבוד והתהלה – "יקר".
- וכך מתכווננים כולם יחד – כל יהודי בכל מקום שנמצא, "משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר"¹⁸ – לענין ד"מיסמך גאולה לגאולה", לילך בקרוב ממש לגאולה ד"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"¹⁸, ע"י משיח צדקנו, ובעגלא דידן.

(16) ס"פ תצא.

(17) אסתר ט, א.

(18) מיכה ז, טו.

(12) שם ג, ח.

(13) נדה לא, א.

(14) מגילה טז, ב.

(15) קידושין לה, א. וש"נ.

* * *

- 1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
- ו. האמור לעיל אודות הצורך "לחיות" את ימי הפורים, והמוסר-השכל שיש ליקח מהם, לידע שיש לבני את הקב"ה ששומר עליהם בכל מקום שבו נמצאים, כיון שגם בהיותם במעמד ומצב ד"מפוזר ומפורד בין העמים" הרי הם "עם אחד" שמובדל לעצמו באופן ש"דתיים שונות מכל עם" – הרי זה ענין שנוגע ושייך לכל בני, אנשים ונשים וטף, ובלשון המגילה¹⁹ (שאומרים גם בנוסח "ועל הנסים" בתפלה וברכת המזון): "מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד".
- ז. וענין זה שולל את דברי האומרים שענינים אלו שייכים רק לאלו שמתעסקים עם חקירה, פילוסופיא ובניית השקפת עולם – להם צריך לספר מה שקורה בעולם עתה, ואפילו מה שאירע פעם בדורות שלפני²⁰, כיון שזוהי אומנותם, והם מבוגרים דיים להבין זאת;
- אבל לספר לאשה, שלפני אלפי שנים היתה גזירה על כלל ישראל כו', ולכן צריך להתנהג באופן ש"דתיים שונות מכל עם" – אין זה דבר שנוגע לה לדעת, כיון שהיא עסוקה יותר בהנהגת הבית כו'.
- ועאכ"כ שאין לבלבל בכך את מוחם ושכלם של ילדים; מוטב שיהיו להם חיים רגועים, מבלי להרגיש את עצמם שונים מכל עם. ועכ"פ לאחר שהילד יגדל ויעמוד על עמדו, אזי יספרו לו, שביכלתו לבחור בדרך זו או בדרך אחרת, ואם הוא רוצה – יכול לקרוא גם את המגילה...
- אך על זה אומרים, שצריך לספר ולבאר אודות ימי הפורים הן לאנשים והן לנשים והן לטף, ו"ביום אחד": אי אפשר להמתין עד שהילד יגדל, שהרי בינתיים הולך ומתעצב ונקבע טבעו ואופן הנהגתו כו'.
- הן אמת שצריך לספר זאת לכל אחד כלשנו ("עם ועם כלשנו"²⁰),
- מי שיודע לשון הקודש, מספרים לו את סיפור המגילה בלשון הקודש (בתוספת ביאור מפירוש רש"י – ל"טף", או מדברי המדרשים – למי שגדול יותר), ומי שלעת-עתה אינו יודע לשון הקודש, צריך לספר לו כלשנו: באנגלית, ברוסית, באיזו שפה שתהי' –
- אבל צריך לספר לו את כל סיפור המגילה מתחילתה ועד סופה, כהדין בשו"ע²¹ שצריך לשמוע את המגילה כולה, מהתיבות הראשונות: "ויהי בימי אחשורוש", עד לסופה: "ודובר שלום לכל זרעו".
- ח. ואלו שחושבים מה נוגע לילד לדעת אם מרדכי ה' משנה למלך אחשורוש, ואם אחשורוש מלך על מאה ועשרים ושבע מדינות – הרי זה ענין ששייך להקב"ה:
- הקב"ה ברא את האדם, והוא יודע כיצד צריך אדם, ובפרט יהודי, להתחנך בתור ילד (טף), באופן שיגדל להיות אדם בריא בכלל, ויהודי בריא בפרט, הן בנשמתו והן בגופו; יותר טוב ממה שיודע בורא האדם – בודאי לא יכול לידע מישהו אחר!
- וכיון שהקב"ה, בורא האדם ומנהיגו, צוה לספר לילד את כל סיפור המגילה – הרי זה בודאי דבר הדרוש.
- לכאורה יכולים לומר, שאין צורך לבלבל את הילד עם סיפור המגילה כולה, אלא מספיק לומר לו שישנו ענין של שמחה וצריך לשמוח. אבל אין האמת כן. אם הוא ילד יהודי, בודאי יוכל להבין ולקלוט את כל סיפור המגילה מההתחלה עד הסוף.
- ולא כמו אותם הורים שטועים לחשוב שזהו יותר מדי ענין של "נס" מכדי שהילד יוכל לקבל זאת²²
- שהרי אדרבה: האמונה של ילד היא הרבה יותר טהורה והרבה יותר בפשטות וללא קושיות! הלואי יתנו לו ההורים את כל הענינים בשלימותם – לא באופן מהול במים²³ ("פארוואסערט"), ולא מעורב

19) ג, יג. חע"א ע' 225. וש"נ.

20) שם, יב. ועוד. ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חכ"ט ע' 310. וש"נ.

21) ע"פ ישעי' א, כב (ובפרש"י).

22) אור"ח סתר"צ ס"ג. וראה גם תורת מנחם – התוועדיות

1 בענינים צדיים שמסלפים את האמת, או שעושים ממנו חצי אמת, ובודאי יתקבלו הדברים במלוא החיות
2 ובמלוא הפשטות, ויהיו חלק מחייו.

3 ט. וכמו"כ אין חילוק בזה ממקום למקום, שמישהו יאמר, שרק כשגרים בעיר גדולה שיש בה ריבוי
4 יהודים, וריבוי בתי-כנסיות ובתי-מדרשות ושיבות, הרי זה מקום מתאים לחגוג פורים בכל ה"שטורעם";
5 אלא זהו ענין ששייך "בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר".

6 כל מקום שבו נמצא יהודי – אין זה באופן שתעה והגיע לשם; מצד שכלו יכול לחשוב שתעה ולא
7 התכוין לכך, אבל מצד הקב"ה הרי זה באופן ש"מה" מצעדי גבר כוננו²⁴, היינו, שהקב"ה מנהיג כל
8 אדם, וכל יהודי בפרט, ומעמיד אותו במקום המתאים לו,

9 ובהיותו שם, אומר לו הקב"ה לחגוג שם את ימי הפורים באופן המבואר בשו"ע, יחד עם אשתו ובני
10 ביתו, כולל גם הטף, ואפילו הקטנים ביותר.

11 י. ואז ישנה ההבטחה ש"זכרם לא יסוף מזרעם"⁶:

12 ראו בפועל, שאלו שהלכו עם תחבולות בני אדם, והחליטו שאין להכריח את הילדים לילך בדרך
13 אחת, אלא יש להניח להם לגדול באופן פראי, ולאחרי כן, כשהילד יגיע לגיל י"ז-י"ח או כ' שנה, אזי
14 יבחר לעצמו את דרכו, אם רצונו לילך בדרך התורה והמצוה או להיפך ח"ו – הנה לא זו בלבד שהילדים
15 נאבדו רח"ל ליהדות, אלא הם נאבדו גם להוריהם, לאלו שרצו לחנכם בתחבולות בני אדם, ולא כפי
16 שצוה הקב"ה לחנך ילדים.

17 ודוקא כשמחנכים את הילדים כפי שצוה הקב"ה, אזי "זכרם לא יסוף מזרעם" – שהילד ירגיש שהוא
18 "זרע"; יש לו הורים, ויש לו קשר לאביו ואמו, לסבא ולסבתא, וכך חי' ומתנהלת משפחה מאוחדת –
19 "משפחה ומשפחה" – לא באופן שמפולגים בעולמות שונים ואף אחד לא רוצה עסק עם השני, אלא
20 מתוך אחדות, ורגש של נחת זמ"ז, וביחד מנהלים חיים של אורה ושמחה וששון (כולל גם לשמח גם
21 מסביבם) ויקר – לכבוד זה את זה, כי, כשהאב והאם הולכים בדרך של הסבא והסבתא, ראויים הם
22 לברכתו של הקב"ה שהבן והנכד יהיו יחד עמהם בתור משפחה אחת.

23 וכך מעמידים מיחידים – משפחות, וממשפחות שלמות ובריאות – מעמידים עם יהודי שלם ובריא,
24 שאין לו להתיירא כלל מכל העמים שנמצאים ב"שבע ועשרים ומאה מדינה", להיותו "עם אחד" שקשור
25 עם "ה' אחד"²⁵ ו"תורה אחת"²⁶, באופן ש"דתיים שונות מכל עם".

26 וכשמתנהגים כך בחיי היום-יום, זוכים לימים מאירים ושמחים ומכובדים, ובאופן כזה נעשית גם כל
27 השנה בשלימותה.

28 וכאמור לעיל (ס"ה) – סומכים "גאולה לגאולה", שנגאלים מכל העניים המבלבלים, הן העניים
29 שאינם טובים לאדם מבפנים, והן העניים המבלבלים שמחוץ לד' אמות שלו, וזוכים למנוחת הנפש
30 ומנוחת הגוף כדי ללמוד תורה ולקיים מצוות ולקיים אורח חיים יהודי, ובקרב ממש – לקבל פני משיח
31 צדקנו.

32 * * *

33 יא. ישנו עוד ענין שהמגילה מלמדת:

34 אע"פ שנמצאים במעמד ומצב ד"מפוזר ומפורד בין העמים", בכל "שבע ועשרים ומאה מדינה",
35 "מסוף העולם ועד סופו" (כלשון הגמרא²⁷), בכל כדור הארץ – הנה כשפוגשים יהודי בכל מקום שהוא,

(25) ואתחנן ו, ד. ועוד.

(26) בא יב, מט. ועוד.

(27) מגילה יא, א.

(24) תהלים לז, כג. וראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע'

תקסא (נעתק ב"היום יום" יד חשון). ח"ה ע' קג (נעתק ב"היום

יום" י תמוז). ח"ו ע' תז (נעתק ב"היום יום" ג אלול). ועוד.

- 1 מכירים שהוא שייך ל"עם אחד" ש"דתיים שונות מכל עם", וקשור ומתנהג ומרגיש כמו חבריו שנמצא
2 במדינה אחרת, ועד לכל שבע ועשרים ומאה מדינה שבכל העולם כולו.
- 3 דברים אלו שאמר המן הרשע, אינם "לשון הרע" שהוא היפך האמת – שהרי כשאסתר המלכה טענה
4 לאחשוורוש שצריך לבטל את הגזירה, לא אמרה שאין אמת בדבריו של המן ש"ישנו עם אחד מפורד
5 ומפורד בין העמים". ודתיים שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים; אילו הי' זה היפך האמת,
6 היתה אסתר צריכה לטעון מיד שנגזרה גזירה על יסוד טענות שאינן אמיתיות! ומזה גופא מוכח שאכן
7 זהו המעמד והמצב האמיתי²⁸.
- 8 וענין זה מלמדנו, שכל יהודי, היכן שיגלה, ובאיזו מדינה שבה יחי', ואיך שיהי' נראה בחיצוניותו
9 – הנה באמת שייך הוא לאותו "עם אחד" שאליו שייכים כל בני"י שנמצאים בכל שבע ועשרים ומאה
10 מדינה שבכל העולם כולו, ויתירה מזה: הוא שייך לאותו העם היהודי שהי' בדור שעבר, לפני שני דורות,
11 ולפני עשרות דורות, עד לאותם יהודים שעמדו בהר סיני וקיבלו את התורה.
- 12 והרי הענין של קבלת התורה שייך לפורים – כדאיתא בגמרא²⁹: "הדור קבלוה בימי אחשוורוש,
13 דכתיב³⁰ קיימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר", והיינו, שבמימי הפורים נעשה אישור וחזוק
14 בענין שבני"י "החלו לעשות"³¹ בשעה שנעשו לעם – במעמד הר סיני.
- 15 כלומר: כל בני"י, אנשים נשים וטף, בכל מקום שנמצאים כיום, בכל מקום ובכל מעמד ומצב – הנה
16 אפילו גויים יודעים שבני"י שייכים לעם שהוא חי באופן נצחי, החל ממעמד הר סיני עד לימינו אלו,
17 ועד לביאת משיח, וגם לאחר כן; ואין זה ענין שניתן לבעלותו של כל אחד, באופן שמתחיל ממנו או
18 מסתיים ח"ו בו – שהרי הוא חוליא שנמצאת באמצע שרשרת זהב שנמשכת ממעמד הר סיני עד לימינו
19 אלו, ולאחרי כן עד אין סוף, ובה נכלל כל אחד מישראל וכל בני"י אנשים נשים וטף, שמהם מורכבת
20 שרשרת הזהב.
- 21 יב. ומוכן מאליו, שלאחרי שהמגילה מספרת זאת, הרי בודאי שבני"י, שהם "עם חכם ונבון"³², אינם
22 זקוקים ח"ו לכך שגוי יזכיר להם שהם יהודים,
23 ובודאי לא ע"י ענין של גזירה רח"ל,
- 24 – וכפי שרואים שבגזירת המן לא הי' חילוק בין יהודי שחי במדינה זו או אחרת בכל השבע ועשרים
25 ומאה מדינה; בכל מקום שהיתה לו שליטה, היתה הגזירה בתקפה. ועד"ז בנוגע ל"המן"ים" שהיו בדורות
26 שלאח"ז, ועד ל"המן" ימח שמו וזכרו שהי' בדורנו, שגם הוא לא עשה חילוקים בין בני"י, אלא גזר על
27 כולם, ועד שאפילו אלו שחשבו שהם כבר התבוללו ונעשו חלק מהעם הגרמני, או שאר עמים כיו"ב,
28 הזכיר להם הגוי שהם יהודים, ע"י גזירה רח"ל³³ –
- 29 שכן, כשקוראים ולומדים את המגילה וחוזרים וחיים אותה, לא זקוקים לכך ש"הקב"ה מעמיד להן
30 מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירין למוטב"³⁴, אלא די בכך שהי' המן שהכריז
31 שלמרות עובדת היותו "מפורד ומפורד בין העמים" הרי זה "עם אחד"; היכן שנמצאים יהודים, הן
32 במקום, באיזו מדינה שתהי', והן בזמן, באיזה דור שיהי', אם בדורנו זה או עשרות דורות לפני"ז או
33 בדורות שלאח"ז – הרי הם "עם אחד" שמצטיין בכך ש"דתיים שונות מכל עם".
- 34 יג. וכאשר מתנהגים כך, אזי מתבטלים כל הגזירות, ואדרבה: "ונהפוך הוא"¹⁷, ועד ש"שמעם הולך

(28) ראה גם שיחת פורים תשכ"ט סל"ז ואילך (תורת מנחם – ואתחנן ד, ו.
– התוועדיות חנ"ה ע' 330 ואילך).
(29) שבת פח, א.
(30) אסתר ט, כז.
(31) שם, כג.
(32) ואתחנן ד, ו.
(33) ראה גם שיחת פורים תש"כ ס"ג ואילך (תורת מנחם –
התוועדיות חכ"ז ע' 429 ואילך).
(34) סנהדרין צז, ב.

- בכל המדינות³⁵, שבכל מקום מגעת הידיעה שכל אחד מישראל קשור עם "מרדכי היהודי"³⁶, כפירוש
הגמרא³⁷ "שכל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי", היינו, שכל דבר שהוא זר ליהדות נכלול גם ענין
שנקרא בשם "עבודה", אלא זוהי "עבודה שורה לו"³⁸, "זרה" לרוחניות ולנשמה שלו, ובמילא "זרה"
גם לגוף שלו, הרי הוא כופר בו ושולל אותו; וכך נקרא כל אחד מישראל בכל מקום שנמצא – "איש
יהודי"³⁹, "כי הגידו לו את עם מרדכי"⁴⁰, היינו, שאומרים לגויים, שידעו, שכל אחד מישראל, בפנימיותו
ולאמיתתו, מתנהג כמו מרדכי, ש"לא יכרע ולא ישתחוה"⁴¹; הוא לא משתחוה ל"אל זר", ולדברים שהם
זרים ליהדות.
- וענין זה נותן את הכח והחיות להשאר ולעמוד בתוקף, ובלשון הכתוב⁴²: "אתם נצבים היום כולכם",
כדאיתא במדרש⁴³ שאע"פ שאומות העולם מתמוטטין הנה "אתם נצבים (קיימים) היום", כאור היום.
וכאמור לעיל, שכל זה נעשה באופן ש"לא יסוף מזרעם", שנמשך אצל בנים ובני בנים, לעם יהודי
בריא ושמח, ועד שנעשה בבחינת "כמופת הייתי לרבים"⁴⁴ – דוגמא לכל העמים שמסביב כיצד צריכים
להתנהג בחיי יום-יום.
- יד. ויש בזה עוד נקודה וענין, שמדגישים יותר את היוקר והחשיבות בכך שכל אחד מישראל יתנהג
באופן המתאים לשייכותו לעם ישראל, כפי שנמשך ממעמד הר סיני במשך כל הדורות ובכל המקומות,
עד לימינו אלו ומקומנו זה:
- יש יהודים שנמצאים במעמד ומצב שמצד סיבות שאינן תלויות בהם כלל – מצד התנאים ששוררים
מסביבם – אינם יכולים לחגוג פורים בשמחה גדולה ובריש גלי.
- ומובן – ללא צורך בביאור והסבר – שהכוונה היא בפרט לאלו שנמצאים "מאחורי מסך הברזל",
שלעת-עתה אינם יכולים לרקוד ברחובות בשמחת פורים, וכדי לחגוג פורים עליהם לסגור את הדלתות
והחלונות, כיון שלולי זאת, הרי זה קשור עם סכנה וכו' וכו', ככל הפרטים שלא כדאי לדבר אודותם
ברבים.
- אך יש יהודים שזכו והצליחם הקב"ה להמצא במעמד ומצב ומקום שביכלתם לחגוג פורים במלוא
השמחה והחיות כפי שצוה הקב"ה בתורתו.
- ובכן⁴⁵: כאשר יהודים אלו, שנמצאים בחירות, חוגגים פורים כדבעי – הרי זה נותן תוספת כח, חיות
ותוקף לאותם יהודים שחוגגים פורים מאחורי דלתות וחלונות סגורים... שיוכלו לעמוד ולהתגבר על כל
הקשיים, ולהיות מוכנים לכך שבקרוב ממש יוציא הקב"ה אותם, אנשים נשים וטף, מן המיצר והשבי'
והרדיפות, בדרכי נועם, באופן טוב, שלא יזיק ח"ו לאף אחד, ומתוך שמחה,
- כך, שבפורים הבא (לאחרי שיגאלו מקודם לכן) יוכלו גם הם לרקוד ולחגוג פורים כפי שצריך לחגוג
אותו, ועד לאופן שלא זו בלבד שאין ליהודי להתיירא מהעמים שמסביבו, אלא אדרבה: "נפל פחד
היהודים עליהם"⁴⁶.
- ובענין זה יכול לעזור כל אחד מאתנו – עי"ז שבהיותו כאן יהי' אצלו פורים (לא "למפרע", אלא)
מאורע חי ביום זה, וישפיע על יהודי נוסף שגם אצלו יהי' כן, וביחד יעמידו את כל בני", בכל "שבע
ועשרים ומאה מדינה", בתור עם שיחגוג פורים לשנה הבאה בארץ הקודש.

(42) ר"פ נצבים.

(43) ראה תנחומא ר"פ נצבים. וראה גם סה"ש קיץ ה'ש"ת ע'

176.

(44) תהלים עא, ז.

(45) ראה גם תורת מנחם – התוועדיות ח"ס ע' 169. וש"נ.

(46) אסתר ח, יז.

(35) ע"פ אסתר שם, ד.

(36) שם ב, יג. ועוד.

(37) מגילה יג, רע"א.

(38) ב"ב קי, א.

(39) שם ב, ה.

(40) שם ג, ו.

(41) שם, ב.

1 ועוד בימים שלפנ"ז, תיכף ומיד, יהי' הענין ד"מיסמך גאולה לגאולה"² – שנזכה לגאולה האמיתית
2 והשלימה ע"י משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו.

3 [ניגנו הניגון "אי וואדיע מיא כו", וכ"ק אדמו"ר שליט"א עודד מאד את הנגינה. ואח"כ אמר: כיון
4 שנמצאים כאן יהודים מרוסיא – אולי יערכו "קונצרט" רוסי (החזן ר' בערל זאָלצמאַן ניגן הניגון "עך
5 טי זימליאַק" ("אחד מי יודע" ברוסית), ובסיום הניגון עודד כ"ק אדמו"ר שליט"א את הנגינה, ורמז
6 שישקרו)].

* * *

8 טו. כעת מותר כבר לספר אודות מאורע שאירע בשנת תרפ"ז, לפני פורים⁴⁷, כיון שכבר עברו ריבוי
9 שנים, והעיקר, כיון שרבינו נשיאנו בעצמו פירסם והדפיס זאת ברבים. ועתה חוזרים זאת, בגלל שזה
10 נוגע ובא בהמשך להמדובר לפנ"ז:

11 כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו נסע אז למוסקבא, שהיתה אז (ועדיין גם כיום) המקום החזק ביותר
12 בנוגע לממשלה שבמדינה ההיא, ולכן גם המקום החזק והתקיף ביותר בנוגע להתנגדות ליהדות, ובפרט
13 בשייכות לילדים.

14 וכאשר נודע שהוא עומד להגיע למוסקבא, ויהי' שם בפורים קטן, ויאמר מאמר חסידות בבית-הכנסת
15 (ביהכנ"ס היחידי שנשאר כיום במוסקבא) – הנה מיד נתפרסם הדבר בין בני", ומובן שנודע הדבר גם
16 ב"חלונות הגבוהים".

17 ואז הגיע מיד שליח מה"חלונות הגבוהים" – מאחינו בני", שהי' גם ידיד טוב – ואמר לו, שידע –
18 אף שמבין זאת מעצמו – שיש ידיעה ברורה שבשעה שיאמר המאמר חסידות יהיו נוכחים מרגלים
19 ("שפיאָנען") שמיד ימסרו (לאן שצריך...) אודות תוכן המאמר, ובמילא, עליו להתחשב בכך, ולידע מה
20 הם התוצאות שיכולים להיות מתוכן דבריו – אם ידבר באופן מבורך או לא.

21 כשרבינו נשיאנו הגיע בפורים קטן לביהכנ"ס – שהי' מלא עד אפס מקום ("א געפאָקטע שול") –
22 אמר מאמר חסידות שהי' מיוסד על הפסוק⁴⁸ "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז... להשבית אויב ומתנקם",
23 שתוכנו, שהתורה ("עוז", "אין עוז אלא תורה"⁴⁹) של ילדי ישראל תבטל את המציאות של "אויב
24 ומתנקם" – כל מי שרוצה להתנקם להיותו אויב ושונא ליהדות, ובמילא גם לבני".

25 ועל יסוד פסוק זה – לאחר שביאר בו כמה ענינים בהשכלה של תורת החסידות – פירש ואמר
26 במילים ברורות (שלא יוכלו לפרשן בב' אופנים, ולא יצטרכו למישהו אחר שיפרש את הדברים), שאין
27 להתחשב בשום דבר, אלא צריך להבטיח שמפיהם של ילדים קטנים, "עוללים ויונקים", יאמרו ענינים
28 ותיבות של תורה, ובודאי שעי"ז ישביתו ויבטלו "אויב ומתנקם".

29 מובן מאליו, שאמירת המאמר פעלה התעוררות חזקה (יותר מכמו שהי' עד אז), לעשות כל מה
30 שיכולים – וגם מה שלא יכולים... – שכל ילד יהודי שיכולים להגיע אליו יקבל חינוך של תורה ויהדות,
31 החל מילדים קטנים ביותר, עד ל"עוללים ויונקים", כולל גם אלו שהם כבר מבוגרים בשנים, אבל הם
32 עדיין ילדים קטנים ביהדות, ולעסוק בזה מבלי להתחשב בקשיים וגזירות, באנשים או ענינים שיכולים
33 ח"ו להפריע לכך.

34 טז. ענין זה מזכירים עתה בקשר ובהמשך להאמור לעיל, שכל יהודי, בכל דור ובכל מקום, הוא חלק
35 מעם ישראל הנצחי שנמשך ממעמד הר סיני עד סוף כל הדורות, ולכן מוכרחת הנהגתו להיות באופן
36 ש"דתיים שונות מכל עם", שע"ז יהי' ניכר עליו בכל מקום שנמצא במאה ועשרים ושבע מדינות שהוא

(48) תהלים ח, ג.

(49) מדרש תהלים עה"פ. ועוד.

(47) ראה גם שיחת פורים תשכ"ז בתחלתה (תורת מנחם –

התוועדות חמ"ט ע' 175). וש"נ.

- שייך ל"עם אחד" ש"לבדד ישכון"⁵⁰, עם שבכל זמן ובכל מקום יש לו אורח-חיים משלו – שבאופן כזה
צריך להתחיל לחנך את הילדים מקטנותם, בהיותם "עוללים ויונקים" שנמצאים עדיין בעריסה!
ואז בודאי שהקב"ה מקיים הבטחתו שענין זה מבטל "אויב ומתנקם" – כל אלו שאינם מרוצים
ושונאים יהדות, ובמילא אינם מרוצים ושונאים יהודים, כיון שיהודים ויהדות הם דבר אחד.
והרי אין הכוונה ל"יהדות" שהיא רק במשך כמה ימים בשנה, אלא בכל ימות השנה: כשם שאדם
חי לא רק כמה ימים בשנה, אלא בכל ימות השנה רוצה להיות אדם חי – כך אצל יהודים, יהדות, תורה
ומצוות, "הם חיינו ואורך ימינו"⁵¹, ועד שבכל יום ישנו הענין ד"אורך ימינו" – יום ארוך⁵², מלא בתוכן
טוב.
וכדי להבטיח זאת, הנה לכל לראש צריך לעשות כל מה שאפשר, ויותר מזה, שבאופן כזה יהי' חינוך
ודיבור הילדים – "מפי עוללים ויונקים", וזוהי ההבטחה על הקיום והעלי' והשגשוג בחזק וחיות של
כל עם ישראל.
יז. ואם דברים אלו נאמרו ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר במעמד ומצב של סכנת נפשות בפועל ממש (כפי
שהתפתחו הדברים אח"כ בנוגע אליו בעצמו, לאחר שאספו נגדו את כל החומר) – עאכ"כ אצלנו,
שהקב"ה זיכה והצליח אותנו להמציא במעמד ומצב שיכולים לפעול בכיוון זה מתוך שמחה וחפשויות,
ולא זו בלבד שאין רדיפות בגלל זה, אלא אדרבה: סוכ"ס יקבלו עוד סיוע מכוכ"כ שלעת-עתה אינם
מבינים את החשיבות שבדבר.
ובאותיות פשוטות (כאמור לעיל, שלא יהי' צורך בפירושים, ולא יוכלו לפרש באופנים שונים) –
שכל אחד ואחת צריך להשתדל בנוגע לחינוך ילדיו ונכדיו (וגם בנוגע לעצמו – אם הוא עדיין "ילד",
"עולל ויונק", בכל הקשור לידיעה מהי יהדות אמיתית), באופן של התעסקות יום-יומית בכיוון זה, ולא
להתיירא מפני קשיים.
ואלו שיש להם השפעה על (או שהם בעצמם) עסקנים ציבוריים, ועאכ"כ אם יש להם דעה מה
לעשות עם כספים שאפשר להשתמש בהם למטרות שונות – יחליטו ויעשו כל התלוי בהם להבטיח
שתהי' קדימה (בלשון המדינה: "פרייגרייטי") לנצלם עבור חינוך (כפי שנקרא כאן: "עדיוקיישאָן"), לחנך
יהודים ביהדות אמיתית שנמשכת ממעמד הר סיני באופן ש"התורה זו לא תהי' מוחלפת"⁵³ ("זי קען זיך
ניט בייטן און וועט זיך ניט בייטן"), כשם שעם ישראל לא יתחלף, מבלי להתחשב לא בהמן ולא
באחשוורוש ולא ביורשיהם.
וכאמור ריבוי פעמים: כסף – אם אין היום, יכולים ללוות, ולהחזיר מחר או מחרתיים; אבל ילד
שצריכים לחנכו – אי אפשר לדחות זאת למחר או מחרתיים, כיון שבינתיים הילד הולך וגדל, וחי במדינה
שיש בה השפעות שאינן רצויות עבורו, ואם לא יכניסו אותו לחינוך יהודי אמיתי היום, לא יודעים מה
יכול לקרות אתו רח"ל מחר!
ולכן: אם אין כסף במזומן – מצוה וחובה, ויתירה מזה: זכות קדוש, לכל אחד שיכול לעשות משהו
בזה – ללוות כסף היכן שרק ניתן, ובלבד להגדיל את האפשרויות של כל אלו שמתעסקים בחינוך הכשר,
חינוך ילדי ישראל באופן יהודי כשר, שיוכלו להכניס מספר היותר גדול של ילדים, ועד (ע"ד שנאמר
בנוגע ליצי"מ⁵⁴) שאפילו ילד אחד לא ישאר מחוץ לחינוך הכשר.

רפ"ט. הל' מלכים פ"א סה"ג. פיה"מ סנהדרין פ' חלק יסוד
התשיעי.

(54) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ריש ע' 118.

וש"נ.

(50) בלק כג, ט.

(51) נוסח תפלת ערבית – ע"פ לשון הכתוב ס"פ נצבים.

(52) ראה תו"א תולדות יח, סע"ד.

(53) עיקר הט' מ"ג העיקרים. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת

1 וכאשר כולם יחד יעבדו בכיוון זה, אזי תקויים ההבטחה "יגעת ומצאת"⁵⁵ – שאם רק תהי' יגיעה
2 אמיתית, הנה לא זו בלבד שהדבר יצליח, אלא יהי' גם ענין של "מציאה", יותר מאשר לפי ערך היגיעה.
3 וכך מעמידים בנים ובני בנים, חיילים וצבאות להקב"ה, שבקרוב יצאו מהגלות, ובזכותם יצאו גם
4 המחנכים, ההורים והזקנים, וכולם יחד ילכו לקבל פני משיח צדקנו, בגאולה האמיתית והשלימה.

* * *

6 יח. כל בני"ה הם "מאמינים בני מאמינים"⁵⁶. כולם מאמינים בכלל, ומאמינים בפרט שהקב"ה ברא
7 את העולם. ומזה מובן, שאין בעולם דבר מיותר, וכן לא חסר דבר לשלימות של העולם.

8 ובמכ"ש וק"ו מאדם בעל-שכל שעושה דבר מסוים, ורוצה שהי' באופן טוב – שבודאי ישתדל
9 להבטיח שני דברים: שלא יחסר בו דבר, ושלא יהי' בו דבר מיותר (כי דבר מיותר רק מבלבל, או שאפשר
10 להשתמש בו באופן אחר, לענין אחר); ועאכו"כ כשמדובר אודות הקב"ה, הרי בודאי ש"עולם על מילואו
11 נברא"⁵⁷, היינו, שבריאת העולם היתה באופן ש"וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד"⁵⁸, כך,
12 שאין שם דבר מיותר, ולא חסר שם דבר הדרוש לכך שהעולם יהי' "טוב מאד".

13 ובעולם גופא, שיש בו דברים שבהם נראה אלקות יותר, או שאלקות הוא בהעלם – הרי מובן, שאם
14 העולם בכלל הוא באופן ש"לא חסר ולא יתיר", הרי עאכו"כ ובמכ"ש וק"ו בנוגע לעניני יהדות ותומ"צ
15 שבעולם, שבהם מאיר אלקות בגלוי יותר, שהם בודאי באופן ש"לא חסר ולא יתיר".

16 ולכן יש ציווי החלטי בנוגע לתורה ומצוות: "לא תוסיפו גו' ולא תגרעו"⁵⁹, כי, אילו הי' צורך להוסיף,
17 הי' הקב"ה עושה זאת, וכן אילו הי' אפשר לגרוע דבר שהוא מיותר, לא הי' הקב"ה מכניס אותו בתומ"צ.
18 וזהו גם א' הטעמים לכך ש"תורה זו לא תהי' מוחלפת" ולא תשתנה, ולא יכול להיות בה שינוי –
19 להיותה תורת ה' ש"נתן לנו את תורתו".

20 ומזה מובן גם בנוגע לימים טובים, שכשנתיסוף בתורה עוד יו"ט, הרי מזה גופא מוכח שיו"ט זה
21 בא ללמדנו ענין שאי אפשר ללמדו משאר הימים טובים.

22 וכמו בנוגע ליו"ט של פורים, שלאחרי שכבר היו הימים טובים פסח ושבועות וסוכות (שעליהם
23 נאמר⁶⁰ "ושמחת בחגך"), ניתוסף גם היו"ט דפורים (ועד"ז חנוכה) – הרי זה גופא הוכחה שפורים מלמד
24 ענין שאי אפשר ללמדו משאר הימים טובים.

25 יט. ולכאורה, ההוראה שגם דבר שאירע לפני אלפי שנים, צריכים לא רק להזכירו, אלא לחיותו
26 מחדש כבפעם הראשונה – למדים גם מיצי"מ, כנ"ל בארוכה; מהי איפוא הנקודה המיוחדת שלמדים
27 מפורים, שאי אפשר ללמדה משאר הימים טובים (אפילו לא מחנוכה, שגם הוא מחוץ לשלש הרגלים),
28 שלכן הוצרכו להוסיף גם היו"ט דפורים?

29 ובהכרח לומר שזהו לימוד עיקרי שנוגע במיוחד – כמובן מדברי הגמרא שהובאו בשו"ע בנוגע
30 לשמחת פורים, שהיא גדולה יותר מהשמחה של שלש הרגלים (אע"פ שהם מן התורה, ואילו היו"ט
31 דפורים הוא מדברי סופרים), ועד ש"חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע"⁶¹, למעלה מכל ההגבלות,
32 ולא כמו בשאר הימים טובים, שבית-דין היו שולחים שלוחים להבטיח שלא ימשכו כ"כ בשמחה כו"⁶².

33 ובכן: הענין המיוחד של כל אחד משלש הרגלים פסח שבועות וסוכות (אחד לגבי השני) – נאמר
34 לנו בבירור ע"י אנשי כנסת הגדולה שקבעו את נוסח הברכות בתפלת העמידה של הימים טובים: בפסח

(59) ואתחנן ד, ב.

(60) פ' ראה טז, יד.

(61) מגילה ז, ב. וטוש"ע או"ח סתרצ"ה ס"ב.

(62) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סוסתקכ"ט. וש"נ.

(55) מגילה ו, ריש ע"ב.

(56) שבת צז, א.

(57) ראה ב"ר פיי"ב, ו. פיי"ג, ג. פי"ד, ז.

(58) בראשית א, לא.

- 1 — "זמן חרותנו", היינו, שהנקודה של חג הפסח היא ענין החירות, שמחג הפסח למדים מהי חירות
2 אמיתית; שבועות — "זמן מתן תורתנו" — מלמדנו מהי תורה אמיתית, מלשון הוראה⁶³; וסוכות, שמע"צ
3 ושמח"ת — "זמן שמחתנו" — מלמדנו מהי שמחה אמיתית.
- 4 אבל בנוגע לפורים אין תפלה מיוחדת, מלבד "ועל הניסים", ששם נתבאר רק סיפור הנס, אבל לא
5 נתפרש לכאורה מה פועל ומה למדים מיו"ט זה (ע"ד פעולת הפסח בנוגע לחירות, שבועות בנוגע למתן
6 תורה וסוכות בנוגע לשמחה).
- 7 כ. אך כשמעיינים במגילה רואים שהענין המיוחד שבו חלוק פורים משאר הימים טובים קשור עם
8 העובדה שבנ"י נמצאים בגלות:
- 9 פסח — קשור עם המצב של בנ"י כפי שיוצאים לגאולה; ב"זמן מתן תורתנו" — היו בנ"י במעמד
10 ומצב של עם חפשי לעצמו בכל הפרטים; ועד"ז "זמן שמחתנו", חג הסוכות, "באספך מגרנך ומיקבך"⁶⁴
11 — שנקבע מיד בצאתם ממצרים, ולאח"ז בכניסתם לארץ ישראל, בהיותם "איש תחת גפנו ותחת
12 תאנתו"⁶⁵.
- 13 אפילו חנוכה, שהי' כבר בזמן שהיתה שליטה ל"מלכות יון הרשעה", והיתה יכולה לגזור גזירות על
14 בנ"י — הרי בנ"י היו אז במעמד ומצב שהי' להם ביהמ"ק, וא"י היתה ברשותם, והיתה להם מלוכה
15 לעצמם (אלא ש"מלכות יון הרשעה" היתה חזקה ממנה).
- 16 משא"כ בזמן פורים — הרי שושן הבירה שבה נגזרה הגזירה היתה בחוץ-לארץ, ורוב בנ"י היו אז
17 בחוץ-לארץ. ויתירה מזה: אפילו לאחר נס פורים, שבטלה גזירת המן, נשארו בנ"י "עבדי אחשוורוש",
18 כדברי הגמרא⁶⁶: "אכתי עבדי אחשוורוש אנן", או בלשון המגילה: "מפוזר ומפורד בין העמים", וכפי
19 שמספרים חז"ל⁶⁷ שנפסקה אז בנייתו של ביהמ"ק וכו' וכו'.
- 20 וזהו הענין המיוחד שבפורים שממנו למדים ענין שלא ניתן ללמוד משאר הימים טובים, אפילו לא
21 מחנוכה — מהי מציאותו של יהודי, מה קורה עמו וכיצד צריכה להיות הנהגתו, בהיותו במעמד ומצב
22 ד"מפוזר ומפורד בין העמים".
- 23 לא די בכך — ואין זה "קונץ" — שבשעה שיש לבנ"י מלוכה משלהם, וחיים ב"ארץ אשר גוי עיני ה'
24 אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה"⁶⁸, ויש להם ביהמ"ק, אזי מתנהגים בדרך היהדות; אלא גם
25 במעמד ומצב ד"מפוזר ומפורד בין העמים" צריכה להיות ההנהגה באופן ש"דתיים שונות מכל עם"! ²⁵
- 26 ענין זה לא יכולים ללמוד משאר הימים טובים: מפסח למדים, שיהודי צריך לדעת שחירותו האמיתית
27 היא בשעה שמקיים את הציווי "משכו וקחו לכם צאן גוי" ושחטו הפסח"⁶⁹, שמושך ידו ופורש מכל סוגי
28 ה"עבודה זרה"; אבל לא שאפילו בידעו שלמחרת נשאר עדיין בגלות, צריך היום ומחר ומחרתיים
29 להתנהג באופן אחר מכל העמים שמסביבו!
- 30 כא. ובפרטיות יותר:
- 31 פורים מלמדנו, שבשעה שיהודים נמצאים בגלות, יודע אפילו גוי שהם "עם אחד", ש"דתיים שונות
32 מכל עם".
- 33 הוא נמצא אמנם בגלות, וחי במקום שיש בו חוקי המדינה וכו', כך, שאין לו שליטה על עצמו,

(63) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גוי"א ר"פ בראשית (בשם

(66) שם יד, א. ויש"ג.

(67) שם יא, א ובפרש"י.

(68) עקב יא, יב.

(69) בא יב, כא.

(64) פ' ראה שם, יג.

(65) מלכים-א ה, ה. ועוד.

- 1 — הן אמת שאין לאף אחד בעלות על יהדות, ובלשון הידוע⁷⁰, שהנשמה מלכתחילה לא נמצאת
2 בגלות, שאינו אלא בנוגע לגוף ועניניו, אבל אעפ"כ, הגוף הרי כן נמצא בגלות —
3 ויכול לחשוב, שכיון שהוא נמצא בקצה האחד של העולם, ויהודי נוסף נמצא בקצה השני של העולם
4 — למה עליו למסור את נפשו עבור יהודי שנמצא בקצה השני של העולם.
5 אבל אעפ"כ, עליו לדעת שזהו "עם אחד"; כל יהודי שנמצא במקום מסוים בכל קצוי תבל, הוא
6 חלק מ"עם אחד", כמו היהודי שנמצא בקצה השני של העולם.
7 וגם: אם הוא רואה שהגוי אינו מרוצה ממנו, מלמדת המגילה שמספרת אודות הטענה ש"למלך אין
8 שווה להניחם"⁷² — שאין מה להתפעל מזה!
9 כולם יודעים שיהודים מביאים תועלת למדינה, והם משתדלים בטובת המדינה, כמ"ש⁷¹ "ודרשו את
10 שלום העיר גוי' והתפללו בעדה" — פסוק שנאמר בתנ"ך אפילו בנוגע לנבוכדנאצר הרשע ומלכות בבל
11 שהחריבה את ביהמ"ק, ועאכ"כ בנוגע למלכות של חסד, ומלכות שיש בה יהודים שיושבים "בשער
12 המלך"⁷¹.
13 ואעפ"כ בא גוי וטוען: "למלך אין שווה להניחם"! — אבל אין מה להתפעל מזה!
14 וכמו"כ אין להתיירא מזה שבא גוי וטוען, שכאשר יהודי נמצא "בשער המלך", אין מקום לכך ש"לא
15 יכרע ולא ישתחוה" ל"אידיאלים" ול"איללים" שלהם משתחוים הגויים שמסביבו.
16 ויתירה מזה: אסור ליהודי ליפול בענין הבטחון, ולחשוש שתזיק לו העובדה שיש גוי שגם הוא יושב
17 "בשער המלך", ומנהל תעמולה לומר על יהודים שבגלל ש"דתיים שונות מכל עם" לכן "למלך אין
18 שווה להניחם".
19 ועל זה אומרים לו — שאדרכה: אם הוא יתנהג באופן ש"דתיים שונות מכל עם", הנה אע"פ שעדיין
20 לא הגיע הזמן לצאת מהמעמד ומצב של "עבדי אחשורוש" — הנה "הקב"ה מצילנו מידם", להוציא אותו
21 מכל הענינים המבלבלים, ולבטל את כל הגזירות שמפריעות ליהודי לעמוד בתוקף ולחיות חיים יהודיים.
22 ומוסיפים ואומרים לו, שאין הכוונה שעליו להתנהג כן בשעה שנמצא בביתו, ואף אחד לא רואה
23 אותו, כדי שלא להרגיז את העמים שמסביבו, אלא עליו להתנהג כן באופן גלוי, ולעשות זאת מתוך
24 שמחה שהיא ללא הגבלות!
25 ולא זו בלבד שהדבר לא יזיק למעמדו בעיני שאר העמים ו"בשער המלך", אלא אדרבה: זוהי הדרך
26 שמרדכי יהי' "משנה למלך אחשורוש"⁷², בשעה ש"אכתי עבדי אחשורוש אנן", שלעת-עתה המלך הוא
27 עדיין אחשורוש, כיון שנמצאים עדיין בגלות, וגלות שהוא חושך כפול ומכופל, כפירוש חז"ל⁷³ בנוגע
28 לשם אחשורוש: "שהושחרו פניהם של ישראל בימיו כשולי קדירה".
29 כב. וכפי שרואים זאת בפועל:
30 מעולם לא הי' מצב כזה, שדוקא במדינה שבה יכולים לחיות חיים יהודיים במלוא החפשויות ובכל
31 ה"שטורעם", תהי' אפשריות לומר על "חושך" — "אור", ועל "אור" — "חושך"!
32 על יהדות אמיתית — אומרים שזהו יותר מדי; זהו "פאנאטיזם" וקיצוניות, ואין זה "דמוקרטי" וכו'.
33 ולאידך גיסא, חותרים תחת קיום היהדות, רח"ל, ע"י פשרות ושאר ענינים כיו"ב, ועד לנישואי-
34 תערובת בין יהודי לגוי רח"ל, ועוד מוסיפים פשע על פשע — שמלבד האיסור שבדבר, הנה זה שעושה
35 זאת מתגאה בכך שהוא ערך את נישואי-התערובת, באמרו, שהוא "בונה" את עם ישראל, ע"ז שיוולד
36 "שיגעון" שירשמוהו בתור יהודי ויחנכוהו ע"פ דת ישראל!

(72) אסתר בסופה.

(70) ראה סה"ש תרפ"ז ריש ע' 170. וש"נ.

(71) ירמ' כט, ז.

מחריבים חיים של יהודי עי"ז שעורכים עבורו ענין שקוראים בשם "חתונה", מתוך הבטחות (לחנך את ה"שייגעץ" הנולד כיהודי) שאין בהן ממש, ואם יקיימו אותן, הרי זה ענין של חורבן! הוא מתגאה בכך שהוא זה שערך את נישואי התערובת, ודאג לקבל הבטחה לחינוך בדרך היהדות – בה בשעה שהוא בעצמו זקוק לכך שיתחילו לחנך אותו ולספר לו את האל"ף ב"ת של יהדות! אף פעם לא ה' כזה חושך וכזו "שחרות", "כשולי קדירה" – שבמדינה חפשית, כשיכולים לחנך ילדים בדרך היהדות האמיתית, ולרוות מהם נחת אמיתי, באים אנשים שקוראים את עצמם "מדריכים רוחניים", ואינם מתביישים לומר ולהדפיס שהם אלו שעורכים "חתונה" בין יהודים לאינם יהודים (לאחרי שמשיגים הבטחה שיחנכו את הילדים ברוח היהדות), ולא עוד אלא שמתגאים בכך, באמרו שהוא עוד "כהן", מזרע אהרן הכהן!...

ומוסיף להתגאות בכך שעשה זאת לא רק פעם אחת, אלא עשרות פעמים! ונוסף על אלו שמספרים מה שעושים – מי יודע כמה הם אלו שעושים במחשך מעשיהם, בשקט ובשתיקה, כדי שיוכל להקרא בשם "ראביי", ולקבל את השכירות שלו, על חשבון חורבן עם ישראל!

כזה חושך כפול ומכופל לא ה' אף פעם! בזמנים שהיו גזירות הכי קשות, במסעות הצלב וכו', לא העיז אף אחד לומר דבר כזה, ועוד להכריז שעי"ז "יבנה" את העם היהודי, את היהדות והכבוד היהודי! וכמדובר כמ"פ – הטענה היא לא רק למי שעושה זאת, אלא יש טענה גדולה יותר לאלו ששותקים: פלוני שייך לכו"כ ארגונים, שאליהם שייכים גם יהודים כאלו שמזדעזעים לשמע דברים כאלו. וא"כ – שואלים אותו – מדוע אינך עושה מאומה? הרי יש לך כח להטיל "ווטו"; אתה יכול להחליט שיוזקו אותו מהארגון, להחליט לצאת נגדו בעיתונים; באותו "שטורעם" שהוא מתגאה בכך – תדפיס בעיתון שדבריו אין להם שחר! לא רק שהם נגד הקב"ה, נגד התורה, ונגד עם ישראל, אלא זוהי פשוט שטות שאין בה ממש!

אבל הוא טוען שהוא "שותק"! הוא לא מונח בכל הענינים האלו; אין זה ענינו! ואז בא ה"כהן", רח"ל, וטוען ש"שתיקה כהודאה דמיא"⁷³, "מדשקת"⁷⁴ רבנן שמע מינה דניחא להו! ישנם "רבנן", רבנים אמיתיים, והם שותקים!

מה אתה שותק?! – אפילו כשמחריבים חיים של ילד יהודי אחד, הרי זה "עולם"⁷⁵ מלא! כג. וזוהי אחת הנקודות שאי אפשר ללמוד משאר הימים טובים: מגילת אסתר מספרת, שכדי להיות "משנה למלך אחשוורוש", – רק "משנה", דכיון שנמצאים בגלות, הנה הראשון הוא שר המדינה ששייך למלכות המדינה, אם זה ה"פרעזידענט" או באופן אחר – צריך להשאר "מרדכי", ו"מרדכי היהודי" – כדברי הגמרא⁷⁶: "קרי לי' יהודי אלמא מיהודה קאתי, וקרי לי' ימיני אלמא מבנימין קאתי .. לעולם מבנימין קאתי, ואמאי קרי לי' יהודי, על שום שכפר בעבודה זרה, שכל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי", ו"כל הכופר בה כמורה בכל התורה כולה"⁷⁶: תורה שבכתב ותורה שבעל-פה, כהפס"ד הברור ברמב"ם – אותו רמב"ם שמתחיל ספרו באמונה בהקב"ה: "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי", ובהמשך לזה כותב – שכל דבר שנאמר בתושבע"פ הרי זה "מעם ה'"⁷⁷, והכופר בזה ה"ה כופר בתורה (ועאכו"כ כשנעשה "מזיק", ע"י נישואי תערובות וכו' וכו').

(76) קידושין מ, א. וש"נ.

(77) הל' תשובה פ"ג ה"ח.

(73) יבמות פז, סע"ב. וש"נ.

(74) ראה גיטין נז, רע"א.

(75) סנהדרין לז, סע"א (במשנה). וש"נ.

1 וזהו מה שהמגילה מלמדת – שקיום המצוות אינו בגלל שע"ז יוצאים מיד מהגלות; אפילו אם
2 יודעים שמחר עדיין לא בא משיח ח"ו, והמעמד ומצב הכי נעלה שיכולים להגיע אליו הוא רק "משנה
3 למלך אחשורוש" – אין להתפעל מכל העולם, ואין להתפעל מהמלכות שמושלת ושולטת על "שבע
4 ועשרים ומאה מדינה", וכאמור לעיל, שבנוגע לכל ענין ששייך ליהדות, לתורה ומצוותי, לא קיים ענין
5 של גלות.

6 וכשיהודי טוען שהוא נמצא לבדו בין כל העמים, יהודי אחד בעיר שלימה – מלמדת המגילה, שגם
7 במעמד ומצב ד"מפוזר ומפורד בין העמים", אינו לבדו, אלא הוא חלק מ"עם אחד", יחד עם כל בני
8 ממעמד הר סיני עד סוף כל הדורות, ע"ז ש"דתייהם שונות מכל עם", ששומרים את ה"דתות", מנהגים
9 ומצוות התורה שנתן להם "ה' אחד", שהוא אחד בשמים ובארץ.

10 כד. ואז ישנה ההבטחה, שאע"פ ש"מפני חטאינו גלינו מארצנו"⁷⁸, ועדיין נשאר "משהו" מהחטאים
11 שצריך עדיין לתקן, ובמילא לא נסתיימה הגלות,

12 – ואדרבה, כאמור לעיל, שנמצאים בחושך כפול ומכופל, וכפי שאמר רבינו נשיאנו כמ"פ⁷⁹ שזהו
13 בדוגמת מה שרואים בטבע העולם, שבסיום הלילה, לפני שמתחיל הבוקר, מתגברת חשכת הלילה, או
14 שלפני שמתעוררים מהשינה אזי השינה היא עמוקה ביותר, ולכן, החושך הכפול ומכופל הוא דוקא
15 בעקבתא דעקבתא דמשיחא.

16 וע"ד שבגוף האדם יש אברים שבהם ניכר החיות בתוקף יותר, ויש אברים שבהם ניכר החיות באופן
17 של חלישות, ובאופן הכי חלש הרי זה בעקב (החלק התחתון) שברגל, ועד שמצינו באבות דר"נ⁸⁰
18 ש"מלאך המות שבאדם זהו עקבו של אדם" – עד"ז גם בכללות הדורות שהם כמו "קומה שלימה",
19 שהדורות הראשונים הם בדוגמת "ראש" "לב" ו"ידים", ועד לדורות האחרונים שנקראים בשם "עקב"
20 (לא רק "אחרון" או "סוף", אלא הלשון שבחרו הוא "עקב"), שהחיות שבו היא פחותה ביותר, ועד
21 שיכולים לדמות שאין בו חיות כלל, ולכן אז החושך הוא כפול ומכופל –

22 מספרת המגילה, שבשעה שיהודי עומד בתוקף ואומר ש"דתייהם שונות מכל עם", ואינו מתבייש בזה,
23 ובעמדו "בשער המלך", הנה בשעה ש"כל עבדי המלך" .. כורעים ומשתחווים להמן", אזי "מרדכי לא
24 יכרע ולא ישתחוה"⁴¹ – הרי זה מבטל את כל הגזירות,

25 ואדרבה: ע"ז נעשה "משנה למלך אחשורוש", היינו, שמגיע למעמד ומצב הכי נעלה שביכלתו להגיע
26 אליו, ש"רק הכסא אגדל ממך"⁸¹, והוא השני ("משנה") לגבוה ביותר בכל המדינה.

27 וענין זה נעשה הכנה ל"מיסמך גאולה לגאולה" – שמהקריאה והלימוד וההתבוננות בעניני פורים
28 באופן ש"חיים" זאת אח"כ בחיי יום-יום בענינים ד"אורה זו תורה" עד "ויקרא אלו תפילין"¹⁴, ועד
29 ל"אורה ושמחה וששון ויקר"⁷ כפשוטו בחיי יום-יום – באים בקרוב ממש לגאולה האמיתית והשלימה,
30 עלי' נאמר¹⁸ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

31 * * *

32 כה. עוד ענין מלמדת אותנו המגילה – בפרטי הענינים אודות המשתה שערך המלך אחשורוש.
33 ובהקדים האמור לעיל (ס"ז) שכל חלק במגילה, אפילו חלק קטן, אין להחסיר בקיום מצות מקרא
34 מגילה, ועאכ"כ ענין שלם שנתבאר בכמה פסוקים, בודאי שצריך לקרוא ולשמוע ולחזור ולחיות
35 ("דערהערן און איבערלעבן"), ועד שענין זה יהי' הוראה ולימוד בחיי היום-יום.

(80) ספ"א.
(81) מקץ מא, מ.

(78) נוסח תפלת מוסף דיר"ט.
(79) ראה סה"ש תרצ"ט ע' 316 ואילך.

ולכאורה, במבט ראשון, אינו מובן כלל מדוע צריכה המגילה לספר (ולכן צריך לקרוא) כל פרטי הענינים כיצד ערך אחשוורוש את "משתה המלך":

מה שנוגע לסיפור המגילה אודות ה"משתה" – הרי זה לכאורה רק העובדה ש"כטוב לב המלך ביין אמר .. להביא את ושתי המלכה"⁸², שזוהי הקדמה לידע כיצד הגיעה אסתר להיות מלכה; אבל מה נוגע כל פרטי הענינים אודותיו – שנערך "בחצר גינת ביתן המלך", "חור כרפס ותכלת וגו'" (שפירס להם למצעות), "מטות זהב וכסף (שערך לישב עליהם לסעודה) על רצפת גו' ודר וסוחרת"⁸³, והיינו, שהמגילה אינה מסתפקת לומר שהי' משתה גדול, אלא מונה גם את כל פרטי הענינים שניתנו לאורחים שהגיעו להשתתף במשתה המלך!

וכאשר קורים את המגילה בכל שנה, לאחר אמירת הברכה, וללא הפסק בין הברכה לקריאה – צריך לקרוא את כל הפרטים כיצד התהולל המלך אחשוורוש במשך מאה ושמונים יום, וכיצד הושיב את כל אלו שהזמין למשתה!

ועכצ"ל, שגם בענין זה יש לימוד והוראה; וכשם שכללות קריאת המגילה צריכה לעורר שמחה בלתי מוגבלת, הנה גם פרטי הענינים שבסיפור המגילה הם חלק מהענין שמעורר את השמחה הבלתי מוגבלת. כו. ובכן:

הסיפור אודות מאה ושמונים יום של הוללות ושכרות – מורה איזה "חכם גדול" הי' המלך אחשוורוש ובמה הי' מונח כו'; אבל לא נוגע כ"כ לספר גודל חכמתו של אחשוורוש ובמה הי' מונח במשך חצי שנה – שיצטרכו לקרות זאת בכל שנה במגילה.

אלא נקודת ועיקר סיפור זה – ללמדנו הוראה, שכאשר הקב"ה נותן לאדם אפשרות לעשות דבר מסויים, עליו לעשותו לפי האפשרויות שניתנו לו, ולא לחשוב שכיון שלמישהו אחר מספיקה מדה מסוימת, הנה גם הוא יכול לעשות כך, ועכ"פ קצת יותר מזה, דאף שאינו אלא מחצה מהאפשרויות שניתנו לו, הרי גם זה כבר דבר גדול, וכבר יצא ידי חובתו, אלא עליו לעשות זאת לפי האפשרויות שלו. – הוא לא יכול להסתפק ב"משתה" סתם, אלא עליו לעשותו "בחצר גינת ביתן המלך".

וזהו מה שמספרת המגילה, ש"כשבת המלך אחשוורוש על כסא מלכותו .. בשנת שלש למלכו", "כשנתקיים המלכות בידו" – "עשה משתה גו' בהראותו גו"⁸⁴, להראות שעושה משתה כפי שמתאים למלך שמולך על "שבע ועשרים ומאה מדינה"!

ולכן לא מספיק לספר שעשה "משתה גדול", שמזה מבינים שצריך לעשות דבר גדול, אלא יש צורך לספר את כל פרטי הדברים: "חור כרפס ותכלת .. מטות זהב וכסף על רצפת בהט וגו'", ככל פרטי הדברים שנימנו במגילה – דברים נפלאים!

והלימוד מזה:

אם המלך אחשוורוש, שלא הי' הכי פיקח... ("איבערגעשפיצטער"), מתנהג כך על דעת עצמו, כדי להראות שנתקיימה המלכות בידו – עאכו"כ בנוגע למי שקורא ולומד את המגילה, ומתבונן מה בא ללמד סיפור המגילה, שבידעו שיש לו שליחות מהקב"ה לעשות ענין של מצוה, לא די בכך שיעשה לא פחות ממישהו אחר שאין לו את האפשרויות שיש לו, או שיעשה קצת יותר ממנו, אלא אומרים לו: עליך לעשות "בכל מאדך"⁸⁵, "מאד שלך"⁸⁶ – למדוד את האפשרויות שלך, ולעשות יותר מזה!

עליך ללמוד מאחשוורוש: הוא לא הסתפק במשתה של מאה ושבעים יום, אלא מאה ושמונים יום! ולא הסתפק שהוא יהי' במעמד ומצב "כטוב לב המלך ביין", אלא דאג גם לכל אלו שנמצאים במלכותו,

(85) ואתחנן ו, ה.

(86) ראה תו"א מקץ לט, ריש ע"ד. ובכ"מ.

(82) אסתר א, יו"ד-יא.

(83) שם ה'ו (ובפרש"י).

(84) שם, ב'ד ובפרש"י.

- 1 ובאופן ש"הראוי לחצר – לחצר, הראוי לגינה – לגינה, הראוי לביתן – לביתן"⁸⁷, ושם יהיו להם עניני
2 המשתה – לא לפי הרגילות שלהם, אלא לפי יכלתו של המלך אחשוורוש, שלכן הי' זה באופן של "חור
3 כרפס ותכלת" וכל הפרטים שנזכרו במגילה.
- 4 בבואו למלא שליחותו של הקב"ה, ברור הדבר שצריך לעשות זאת ולהכנס לזה בכל כחותיו, בכל
5 כשרונותיו, ובכל אפשרויותיו; ולא לטעון, שכיון שעשה מה שעושה חברו, או שעשה ב"פ ככה, ג"פ
6 או ד"פ ככה, מה יש עוד לדרוש ממנו – שהרי הוא צריך למלא את השליחות של הקב"ה, ובשביל זה
7 ניתנו לו אפשרויות אלו.
- 8 ולדוגמא: מי שהוא עסקן ציבורי, מדרך רוחני, ואומר, שכיון שחינך את ילדיו בדרך היהדות, מה
9 יכולים עוד לדרוש ממנו; כיון שפעל לייסד חדר, תלמוד-תורה או ישיבה בשכונתו, יצא כבר י"ח עבור
10 כולם, עבור הקב"ה ועבור עם ישראל – אומרת המגילה: לא! עליך לעשות "חור כרפס ותכלת", "מטות
11 זהב וכסף" ו"בהט ושש" וכל שאר הענינים. ורק אז יכול להיות מעמד ומצב ד"כטוב לב המלך ביין";
12 רק אז הנך יכול לנוח בלב טוב ורגוע, מתוך ידיעה ש"חצר גינת ביתן המלך" מלאה עם אלו שערכת
13 עבורם "משתה", לא רק לפי הדרישה והרגילות שלהם, אלא לפי האפשרויות שהקב"ה נתן לך.
- 14 עסקן ציבורי, שידפוק על השולחן ויפעל שיתנו חצי מליון או מליון דולר עבור חינוך הכשר – אם
15 ביכלתו לפעול שיתנו שני מליון דולר, לא יצא י"ח כלל, לא עבור עצמו, לא עבור הקב"ה ולא עבור
16 עם ישראל, עד שיפעל שיתנו שתי מליון דולר!
- 17 מישהו אחר שנותן ח"י דולר – עשה כל מה שביכלתו, כיון שאינו יכול לעשות יותר מזה. הוא יכול
18 ליתן רק י"ז דולר, ונתן ח"י דולר; אבל מי שיכול ליתן שתי מליון דולר ונותן רק מליון אחד – לא יצא
19 י"ח כלל בניצול האפשרויות שנתן לו הקב"ה.
- 20 וזהו מה שמלמדת אותנו המגילה – דבר שלא יודעים מהיו"ט דפסח, ועאכו"כ שלא יודעים זאת
21 מהמעמד ומצב שבגלות, שאז הוא עסוק לדאוג מה יהי' אתו מחר, ועל זה אומרת לו המגילה: מה אתה
22 חושב אודות מחר?! – נמצא היום ילד יהודי שצריך לקבל חינוך יהודי, ויש ביכלתך להשיג שני מליון
23 דולר למטרה זו, אלא מאי, בשביל זה עליך לדפוק על השולחן – דפוק על השולחן, אל תישן ואל תנוח,
24 ותעבוד על זה במשך מאה ושמנים יום, עד שיהי' אצלך מעמד ומצב ד"כטוב לב המלך ביין!"
- 25 כזו. ועד"ז מי שהקב"ה נתן לו אפשרות שיוכל לכתוב בעיתון⁸⁸:
- 26 הן אמת שתפקידו לכתוב בעיתון "חדשות" – מה מתרחש במלחמה שנערכת בקצוי תבל, אבל זהו
27 רק לבוש חיצוני וקליפה חיצונית, שע"ז יוכל לנצל את האפשרויות שלו להפיץ יהדות, ולכן, בשעה
28 שכותב אודות הנעשה במלחמה, צריך לחפש דרך לכתוב באופן שיראו בזה את הענין של השגחה פרטית.
- 29 ולא די בכך שיודע זאת לעצמו, דכיון שיש לו אפשרות לשכנע את כל קוראי העיתון, אינו יוצא י"ח
30 כלל אם מסתפק רק בעצמו ובני-ביתו.
- 31 ועד"ז מי שהקב"ה נתן לו כשרון ואפשרות לכתוב ספר⁸⁹ [והרי ידוע פתגם רבינו נשיאנו⁹⁰ בשם
32 הצמח צדק, שדבר שבדפוס הוא לדורי דורות] – הנה ללא נפק"מ מהי ה"עטיפה" החיצונית ומהו התוכן
33 החיצוני של הספר, צריכה להיות פנימיותו באופן שלאחרי שקוראים חלק מהספר ועאכו"כ את כל הספר,
34 יצא הקורא עם הנחה והרגש ש"יש⁹¹ בעל הבית לבירה זו!"

(המו"ל).

90) אג"ק שלו ח"ב ע' שפב.

91) ראה ב"ר רפ"ל"ט.

(87) מגילה יב, א.

(88) ראה גם שיחת פורים תשכ"ד ס"ו ואילך (תורת מנחם – התוועדויות חל"ט ע' 139 ואילך).

(89) יש לציין שבהתוועדות נוכח הסופר מר חיים פוטוק

כשמסתכלים על העולם הפראי – צועקים: זהו "ג'ונגל"!... העולם נמצא תחת ממשלה של אנשים שמתנהגים באופן פראי, היפך השכל, וא"כ, היכן רואים את הבעה"ב והבעלות של ה"בירה"? ובכן: בגלל זה צוה עליו הקב"ה לכתוב ספר, ונתן לו את האפשרות והמציא לו מישהו שידפיס את הספר, כדי שעל ידו יבוא הקורא להכרה, אשר, מבלי הבט על כך שיש טפשים שחושבים שהעולם מתנהל ללא בעלות של בעה"ב, ו"איש הישר בעיניו יעשה"⁹², מי שיותר חזק הוא ינצח – הרי זה רק בחיצוניות, אבל סוכ"ס ינצח הצדק והישר וטוב, ובנוגע לבנ"י – תנצח היהדות!

ומה שטוען, שהוא מתנהג כראוי, מתוך אמונה בה', ומשפיע על כל אלו שמדבר עמהם שגם הם יאמינו בה' – תבוא עליו ברכה, שהציל הרבה אנשים והרבה יהודים, אבל אין זה מספיק כלל; אם יש לו "חור כרפס ותכלת", ספר או כמה ספרים, ובכמה שפות, שנמכר בכמה מקומות – הנה בכל מקום שמגיע הספר, צריכה להגיע המסקנה שלאחרי קריאת הספר לא ישאר ספק אצל הקורא שיש בורא שמנהיג את העולם, ומשגיח על כל אדם ועל כל יהודי לראות מה נעשה עמו, ונוגע להקב"ה אם יהודי זה מניח תפילין ומתנהג כפי שיהודי צריך להתנהג.

ואז, כשהספר הראשון הוא כדבעי – אזי מצליח גם בשני ובשלישי, ועד שנעשה "כטוב לב המלך ביין" – טוב לב באמת, והולך "מחיל אל חיל"⁹³, ובאופן ד"מעלין בקודש"⁹⁴, להמשיך ולהוסיף בהשפעה באופן גדול ורחב ועמוק יותר.

כת. וכאמור, זהו אחד הביאורים (שהרי הענינים והפירושים והרמזים שבתורה הם עד אין-סוף) בנוגע לתיאור המדויק בכל הפרטים של המשתה שערך אחשוורוש במשך מאה ושמונים יום ורצופים, מתוך עשירות הכי גדולה ו"שטורעם" הכי גדול, ורק לאחר"ז הי' יכול להיות מעמד ומצב ד"כטוב לב המלך ביין".

וכאמור, כיון שמספרים זאת בנוגע לאינו-יהודי, הרי עאכ"כ שכך צריך להיות אצל יהודי בשעה שהולך למלא שליחות של הקב"ה – והרי התכלית של כל דבר שיהודי עושה היא להיות שליח של הקב"ה "לעשות לו יתברך דירה בתחתונים" (כהלשון הידוע⁹⁵) – שבכל מקום שמגיע השפעתו, תגיע לשם הידיעה שישנו הקב"ה שמנהיג את העולם על כל פרטיו, ונוגעת לו הנהגת כל אדם וכל יהודי בפרט.

ועי"ז מצטרפים כולם – הכתב, המדריך הרוחני, וזה שמגייס עבור חינוך הכשר שני מליון דולר (לא פחות, אם ביכלתו לגייס סכום זה, ומי שיכול לגייס מליון דולר, מגייס מליון דולר) וכו' – ל"שרשרת הזהב" של "ישנו עם אחד", והולכים "מחיל אל חיל", ועד ש"שמעו הולך בכל המדינות"⁹⁶, וכל זה נעשה באופן של "אורה שמחה וששון ויקר".

המשך השיחה נדפס בדבר מלכות לפרשת ויקרא

(95) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.
(96) אסתר ט, ד.

(92) ס' שופטים יז, ו. כא, כה.
(93) תהלים פד, ח.
(94) ברכות כח, א. וש"נ.

לקוטי שיחות

פרשת פקודי

כרך כא

מתורגם ללשון הקודש

והרי בודאי יש כמה וכמה פירושים על הפסוק "זאת מנוחתי".²⁷

בנוסף לכך, לגבי שתי הדעות הראשונות מובן,²⁹ שההבדל איננו רק לגבי השאלה מי אמר "זאת מנוחתי עדי עד",³⁰ וכפי שמוכח מן הנאמר בתחילת הענין בזהר,³¹ ש"שפירו דעלמא וחזיו דעלמא" (=יופי העולם ומראהו) לא נראו "בעלמא (=בעולם) עד שאתבני ואתקם משכנא ועאל ארונא לגו קודשא" (=עד שנבנה והוקם המשכן ונכנס הארון אל הקודש). ומאז "אתחזי חזיו דכלא בעלמא ואתתקן עלמא (=נראה מראה הכל בעולם והותקן העולם) ואזלי בההוא משכנא ובההוא ארונא" (=והולכים במשכן ובארון ההוא) עד שהגיע הדבר "לההיא נקודה דאיהו (=לנקודה שהיא) יפה נוף חדוה דכולא (מקומה של אבן השתיה) כיון דמטי להתם (=שהגיע לשם) כדין פתח ארונא (=אז פתח הארון) ואמר". – אם כוונתו של רבי ייסא היא שלא הארון אמר זאת, אלא "כנסת ישראל", די היה באומרו "האי קרא כנסת ישראל אמרה ליה". אך מכך שהוא כופל ואומר "בשעתא דאתבניא ביה מקדשא ועאל ארונה לאתריה" מובן שבכוונתו להוסיף ולציין שהענין איננו קשור רק לארון עצמו, אלא גם לזמן דאתבני בי מקדשא.³²

כלומר, שההבדל בין שלוש הדעות הוא הן לגבי השאלה מי אמר "זאת מנוחתי עדי עד" – ה"ארון", "כנסת ישראל" או "קודשא בריך הוא", והן לגבי השאלה על מה נאמרו הדברים: על מקומו (קדש הקדשים – על אבן השתיה), על זמן בית המקדש או על הזמן שישאל עושים רצון ה'.

אך יש להבין:

(א) את מהות ההבדל בין שתי הדעות הראשונות: כיון

א.

"זאת מנוחתי עדי עד" – דברי הזהר

1 בספר הזהר בפרשתנו¹ נאמר, שכאשר הגיע הארון
2 בבית המקדש למקומו, על אבן השתיה² – "פתח ארונה
3 ואמר³: זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי איתיה. רבי ייסא
4 אמר: האי קרא (=פסוק זה) כנסת ישראל אמרה ליה
5 בשעתא דאתבני ביה מקדשא ועאל ארונה לאתריה
6 (=כנסת ישראל אמרה אותו בשעה שנבנה בית המקדש
7 והארון נכנס למקומו). רבי חזקיה אמר: קודשא בריך הוא
8 אמר ליה על כנסת ישראל (=הקדוש-ברוך-הוא אמר אותו
9 על כנסת ישראל) כד ישראל עבדין רעותיה (=כשישראל
10 עושים את רצון ה') דהא כדין קודשא בריך הוא יתיב על
11 כורסי יקריה וחיס על עלמא וברכה ושלוש וחביבותא
12 דכולא אשתכח (=כי אז הקדוש-ברוך-הוא יושב על כסא
13 כבודו ומרחם על העולם וברכה ושלוש ואהבת הכל
14 נמצא). וכדין אמר (=אז אמר) זאת מנוחתי עדי עד".

15 כפי שנראה בפשטות, נחלקות שלוש הדעות⁴
16 המובאות בזהר לשתיים: שתי הדעות הראשונות הן
17 בהתאם למשמעות הפשוטה של הפסוקים, העוסקים
18 בתקופה שבה הגיע הארון למקומו⁵,

19 אלא שלפי הדעה הראשונה אמר הארון "זאת מנוחתי
20 עדי עד", ולדעת רבי ייסא אמרה זאת כנסת ישראל,

21 ואילו לפי הדעה השלישית אין לכך קשר למשמעות
22 הפשוטה של הפסוקים, כאשר הארון הגיע למקומו בקדש
23 הקדשים.

24 אך אין ברור: אם הדעה השלישית אינה קשורה
25 למשכן ולמקדש ולכניסת הארון למקומו, שזהו תוכן דברי
26 הזהר כאן, לא היה פירוש זה צריך להיות מובא כאן?

(4) ראה אור החמה. מקדש מלך. לקוטי לוי יצחק לזהר – שג' דיעות כאן.

(5) ראה מלכים א ח – הקאפיטל ע"ד הבאת הארון למקומו, שבוה נתיקים מאמר דוד בתהלים (שם, יג"ד). וראה הערה הבאה.

(1) רכב, ב.

(2) ראה שם בזהר לפני זה. ובאור"ח לזהר: עד דמטי לההוא נקודה שהיא בית עולמים.

(3) תהלים קלב, יד.

19 בית מקדש לעבודת ה' וכדומה, ולכן אמרה זאת כנסת
20 ישראל.

21 ולדעת רבי חזקיה העיקר במשכן ובמקדש הוא
22 "ושכנתי בתוכם" – מנוחתו של הקדוש ברוך הוא כרוכה
23 בכך שהוא שוכן בין ובתוך ישראל¹⁰, ולכן הוא סובר
24 ש"קודשא בריך הוא אמר ליה על כנסת ישראל"¹¹.

25 אך כיון שאלו ואלו דברי אלקים חיים¹², ויותר מכך

26 בעניננו, לגבי הדעות המבוארות בזה, אשר "לית תמן
27 לא קשיא... ולא מחלוקת"¹³ – יש לומר, שמר אמר חדא
28 ומר אמר חדא ולא פליגי. כלומר לא זו בלבד שכל שלוש
29 הדעות הם אמת, משום שכל הענינים הללו קיימים
30 במקדש, אלא כל אחת מהן קיימת באופן עיקרי ובפועל,
31 אלא, שמדובר אודות שלוש תקופות שונות, כפי שיוסבר
32 להלן.

ג.

משכן, מקדש, ומקדש שלעתיד

33 בענין המקדש יש באופן כללי שלוש תקופות שונות: 33
34 המשכן¹⁴, בית המקדש בירושלים – הראשון והשני, בית
35 המקדש שלעתיד – הבית השלישי.

36 וכפי שמוסבר ונרמז גם בדברי חז"ל¹⁵ על התחלת
37 פרשתנו¹⁶ "אלה פקודי המשכן משכן העדות" – "המשכן

1 שלגבי שתייהן מדובר כאן על אותה תקופה ואותו ענין –
2 "ועאל ארונה לאתריה"⁶ – מהו ההבדל בין אמירת דברים
3 אלו על ידי הארון או על ידי כנסת ישראל?

4 (ב) בדעה הראשונה – מהו הקשר של ההקדמה אודות
5 בנין המשכן "ועאל ארונא לגו קדשא" במשכן, והרי
6 בפסוק "זאת מנוחתי עדי עד" מדובר אודות כניסת הארון
7 לבית המקדש.

ב.

הדעות השונות דנות בתכלית העיקרית של המשכן והמקדש

8 ההסבר לכך הוא: ההבדל בין שלוש הדעות הוא –
9 מהו העיקר במשכן ובמקדש:

10 לפי הדעה הראשונה, כלשון הרמב"ן⁷, "עיקר החפץ
11 במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון". ולכן
12 סוברת דעה זו ש"פתח ארונה ואמר זאת מנוחתי עדי עד",
13 בהגיעו למקומו בקדש הקדשים.

14 לדעת רבי ייסא העיקר במשכן ובמקדש הוא שיהיה
15 לישראל מקום קבוע לעבודת ה', כלשון הרמב"ם⁸ "בית ..
16 מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות וחוגגין אליו שלש
17 פעמים בשנה", ומטרה זו התבצעה בעיקר "בשעתא
18 דאתבני בי מקדשא ועאל ארונא לאתריה", ויש לישראל

6 משא"כ לעיל בזה (רכא, ב) "מנוחתו דא בי מקדשא דכתיב זאת
מנוחתי עדי עד", שאינו מדגיש שזהו כש"עאל ארונא לאתריה" בבי
מקדשא. ועד"ז בובחים קיט, א. ירושלמי מגילה ספ"א. מדרש תהלים יא
בתחלתו. שהש"ר פ"א, טז (ג). רמב"ם הל' ביהב"ח פ"א ה"ג. ועוד. אבל
במדרש תהלים מזמור קלב: מנוחה זו ירושלים וכה"א זאת מנוחתי כו'
ואמאי קרי לו מנוחה ע"ש נחת הארון. ובובחים (שם, ב) למ"ד זו וזו
ירושלים מאי מנוחה מנוחת הארון. אבל אינו מביא הכתוב זאת מנוחתי.
ואכ"מ.

7 ר"פ תרומה.

8 ריש הל' ביהב"ח.

9 ל' הרמב"ם בסהמ"צ מ"ע כ: שצונו לבנות בית הבחירה* לעבודה
בו יהי ההקדבה והבערת האש תמיד ואליה תהי' ההליכה והעלי' לרגל
והקבץ בכל שנה. והוא אמרו יתעלה ועשו לי מקדש.

ושם שורש יב: כמו ועשו לי מקדש כו' והוא שיהי' לנו בית מוכן
ובאר אליה ויחוגו בו ובו תהי' ההקדבה ובו יהי' הקבץ במועדים.
ולהעיר שבכל המקומות (הל' ביהב"ח שם. סהמ"צ שם ובשורש יב,
מנין המצות בריש ספר היד) הביא מהכתוב רק "ועשו לי מקדש" (ולא
סיומו – "ושכנתי בתוכם") – ראה לקמן בפנים. כן להעיר שהל' ביהב"ח

(* כ"ה בסהמ"צ לפנינו. ובהוצאת הר"ח העליר והר"י קאפאח: בית עבודה.

(** ע"ד הרגיל מלבד כשר"ח אדר (הסמוך לעיסן) חל בשבת (כבשנה זו) שקורין פרשת שקלים – (כי תשא) ומפטרין ביהודיע (מגילה ז. א. רמב"ם הל' תפלה פ"ג, ה"ב טושר"ע א"ר ח"ר ר"ס תרפה).

27 הוא נקרא אהל, ולא היתה בו קביעות²² ומנוחה, ואילו
28 בנינים של בתי המקדש היה קבוע במקום אחד²³.
29 אך שתי בתי המקדש לא היו בנינים נצחיים – הם
30 נלקחו מישראל (למרות שהמקום נותר בקדושתו, "שכינה
31 אינה בטילה"²⁴).

32 ואילו הבית השלישי יהיה בנין נצחי.

ה.

שלוש הדעות בזהר שלוש התקופות במקדש

33 ולפי זה ניתן להסביר את שלוש הדעות שבזהר: הדעה
34 הראשונה "פתח ארונא ואמר זאת מנוחתי עדי עד" באה
35 בהמשך ל"אתבני ואתקם משכנא ועאל ארונא לגו קדשא",
36 כי התחלתה ועיקרה של מנוחה זו, המתייחסת בעיקר
37 לארון, חלו במשכן²⁵. אך אין זו מנוחה בקשר לבית –
38 למשכן – עצמו, ולכן לגבי ישראל, לגבי מהותו של הבית
39 והמקום שהם קבלו, רואים²⁶ "כי לא באתם... אל המנוחה
40 ואל הנחלה".

41 בדעה השניה בזהר מדובר אודות תקופת המקדש –
42 "בשעתא דאתבני בי מקדשא ועאל ארונא לאתריה", שאז
43 היה מקום ובנין קבוע להשראת השכינה, ולכן הגיעו
44 ישראל "אל המנוחה ואל הנחלה", מקום קבוע המוכן
45 לעבודת ה'. וכלשון הרמב"ם²⁷: "כיון שנבנה המקדש
46 בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית²⁸
47 לה'... ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד
48 ובהר המוריה, שבה נאמר ויאמר דוד... וזה מזבח לעולה
49 לישראל ואומר²⁹ זאת מנוחתי עדי עד"³⁰.

50 בדעה השלישית מדובר, ולפחות ברמז, על שלימות
51 בית המקדש – על בית המקדש השלישי שלעתיד³¹.
52 בתקופה שבה יקיימו ישראל בשלימות את רצון ה' – "כד

1 משכן שני פעמים, רמז למקדש שנתמשכן בשני
2 חורבנין¹⁷. יוצא, שהפסוק מדבר כאן אודות: (א) אין
3 מקרא יוצא מידי פשוטו – אודות המשכן. (ב) ברמז אודות
4 ה"מקדש שנתמשכן", וממילא (ג) גם אודות בית המקדש
5 שלעתיד.

6 שהרי משום שבפסוק נרמז חורבן המקדש בביטוי
7 "משכן – שנתמשכן" מובן, שהמשמעות של "חורבנין"
8 איננה שבית המקדש הראשון והשני, שאותם כולל הפסוק
9 כאחד – "רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין"¹⁸ – יתבטל
10 ח"ו, אלא שהחורבן הוא באופן של משכון: המשכון יוצא
11 מרשות הלווה ונמצא אצל המלוה באופן זמני, ובסופו של
12 דבר הוא מושב ללווה – כך בעניינו, שהמקדש (הראשון
13 והשני) רק "נתמשכן" (בשני חורבנין), ולאחר מכן הוא
14 ישוב לישראל – בית המקדש השלישי שלעתיד.

ד.

הענין העיקרי שבכל אחת משלוש התקופות

15 ההבדל במהותם של שלשת הענינים הללו – משכן,
16 מקדש, ומקדש שלעתיד – הוא:

17 במשכן התקיימה בעיקר וראשית לכל מנוחת השכינה
18 שהיא הארון, דבר שלא היה לפני כן. יותר מכך: המנוחה
19 – "מנוחתי" שבארון התקיימה באופן קבוע בעיקר במשכן,
20 שבו היה הארון במקומו במשך כל תקופת קיום¹⁹ המשכן.
21 בעוד אשר בבתי המקדש – הרי במקדש השני לא היה
22 הארון מלכתחילה²⁰, ובמקדש הראשון לא היה הארון
23 במשך כל תקופת קיומו, כי בסוף התקופה "גנוז
24 יאשיהו"²¹.

25 זאת באשר לארון. ואילו בענין המנוחה במשכן
26 ובמקדש כולו, הרי להיפך: המשכן טולטל ממקום למקום,

(25) ראה בארוכה לקו"ש ח"א ע' 175 ואילך. חט"ז [המתורגם] ע' 499 ואילך. רש"י.

(26) ראה יב, ט.

(27) הל' ביהב"ח פ"א ה"ג. וראה בארוכה בביאור דברי רמב"ם אלה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 500 ואילך.

(28) משא"כ במת אלי' בהר הכרמל. ולהעיר מבין חנוני (מנחות בסופה. ראה אנצ' תלמודית בערכו. ושו"י). וראה אוה"ת חקת ע' תתיב ואילך.

(29) ועד"ז הוא בשהש"ר ובתו"א שם בהעליו דביהמ"ק לגבי המשכן – "משנבנה ביהמ"ק זאת מנוחתי עדי עד".

(30) ובפרטיות י"ל שזהו החילוק בין מקדש הא' ומקדש שני, דבית שני הי' גרול בבנין ובשנים (מנוחה ונחלה) מן הראשון (ב"ב ג, סע"א ואילך). וראה בכהנ"ל לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 63 ואילך. רש"י.

(31) וראה החילוק בין משכן, ביהמ"ק ומקדש דלעתיד (בל' החסידות) לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 17 ואילך.

(17) ראה בארוכה לקו"ש ח"א ע' 175 ואילך. חט"ז [המתורגם] ע' 499 ואילך. רש"י.

(18) לשון רש"י. ובשמו"ר ותנחומא שם רק "שנתמשכן שני פעמים".

וראה יפ"ת שם. וראה הלשון בשמו"ר פל"א, יו"ד. תנחומא ויקהל ט.

(19) דבנסוע המשכן – הרי כל המשכן נפרק.

(20) יומא כא, ב.

(21) דה"ב לה, ג. יומא נב, ב. ושו"ג. רמב"ם הל' בית הבחירה רפ"ד. ובפרט דלסתמא דגמ' דעת רשב"י (שם נג, סע"ב) – מארי' דספר הזהר – הארון גלה לבבל.

(22) ובלשון הרמב"ם ריש הל' ביהב"ח: והי' לפי שעה שנאמר כי לא באתם גר.

(23) ראה ש"ב ז, ו. פרש"י שם. שהש"ר פ"א, טז (ג). וזח"ב רמא, א.

תו"א ר"פ ויגש.
(24) ראה רמב"ם הל' ביהב"ח ספ"ו.

התורה היא כאשר העיסוק בתורה הוא מתוך מנוחה
וכאשר אין הפרעות ובלבולים, כדברי חז"ל³⁷ "לא ניתנה
תורה לדרוש אלא לאוכלי המן". וכפי שהסבר על כך
פעמים רבות, שכדי להבין ו"לקלוט" את התורה כראוי,
יש להיות משוחררים מכל הטרדות המבלבלות, בדומה
לאוכלי המן.

כאשר לימוד התורה הוא כראוי, הרי אז גדול תלמוד
שמביא לידי מעשה³⁸, התורה מיושמת במעשה המצוות
ומשפיעה על עשייתן בשלימות, ועל ידי כך נעשה בירור
וזיכרון בעולם. זה מתבטא ב"אתבני בי מקדשא...": נבנה
בעולם בנין קבוע לה³⁹, ויש בו כח והשפעה של מציאות
התורה – "ועאל ארונא לאתריה".

ואז, "בשעתא דאתבני", אומרת כנסת ישראל "זאת
מנוחתי עדי עד" – נוצרת שלימות במנוחתם של ישראל,
בבצעם את התכלית של "אני נבראתי לשמש את קוני"⁴⁰,
על ידי קיום רצונו – תורה ומצוות,

וכאשר "ישראל עבדין רעותיה" הרי אז "קודשא בריך
הוא אמר ליה על כנסת ישראל.. זאת מנוחתי עדי עד" –
נוצרת, כביכול, שלימותו של הקדוש־ברוך־הוא, כי
"ישראל וקודשא בריך הוא כולא חד"⁴¹.

את ההוכחה לכך, ובמה מתבטא הדבר, אומר ה"זהר"
"דהא כדין קודשא בריך הוא יתיב על כורסי יקריה וחייס
על עלמא וברכה ושלוש וחביבותא דכלא אשתכח" –
כאשר מציאות העולם אינה מפריעה לעבודתם של ישראל,
ולהיפך, העולם עצמו, אפילו בגשמיותו, מתנהל באופן של
ברכה ושלוש – מקום מתאים ומסייע לעבודתם של
ישראל⁴² – "כדין אמר זאת מנוחתי...". אז מתגלה שכנסת
ישראל מהווה "מכון לשבתו יתברך". מתבצעת התכלית

ישראל עבדין רעותיה" בשלימות – אז יהא בית נצחי, הוא
לא יילקח מעם ישראל לעולם, ואז אומר "קודשא בריך
הוא על כנסת ישראל" – "זאת מנוחתי עדי עד", כי
השראת הקדוש־ברוך־הוא בישראל היא באופן של
"מנוחתי עדי עד", מנוחה ונחלה נצחית בגלויה³².

ו.

כל פרטי המנוחה – ענין אחד

כשם שהמשכן, בית המקדש (הראשון והשני) והבית
השלישי אינם שלושה דברים נפרדים, אלא המשך אחד:
המצוה – בלשון יחיד – של "ועשו לי מקדש" התחילה
וקיימה בבניית המשכן, המשיכה³³ בבית המקדש הראשון
והשני, ותהיה בשלימותה³⁴ כמצות רצונך בבנין הבית
השלישי במהרה בימינו אמן,

כך גם הפרטים המודגשים בזהר – המנוחה בקשר
לארון, בית המקדש, כנסת ישראל, קודשא בריך הוא – אינם
דברים נפרדים, אלא המשך אחד.

כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את דיוקי הניסוח
בדעה השלישית אשר א) מרחיבה ומאריכה "דהא כדין
ייתב על כורסי יקריה וחייס על עלמא וברכה ושלוש
וחביבותא דכלא אשתכח" – וכן ב) לכאורה, מדוע קשור
ענין זה לכאן? כאן מדובר על דברי הקדוש־ברוך־הוא
"זאת מנוחתי עדי עד" רק "על כנסת ישראל", ולא בקשר
לעולם באופן כללי.

ז.

ארונא – עיסוק בתורה

ההסבר לכך הוא: "פתח ארוןא ואמר זאת מנוחתי עדי
עד..." זוהי העבודה של תורה³⁵, כמובן. והרי זוהי מהות
הארון – "אין בארון רק שני לוחות האבנים"³⁶. ושלימות

לעת"ל דוקא (תורת חיים ר"פ ויחי. המשך וככה פ"ז ואילך).

(35) ראה אוה"ת שם קפז, א בשו"ג.

(36) מ"א ח, ט. וראה דה"ב ח, יו"ד.

(37) מכילתא ר"פ בשלח. שם טז, ד.

(38) קדושין מ, ב. ב"ק יז, א.

(39) להעיר מלקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 69 ואילך. וראה לקו"ש

[המתורגם] חט"ז ס"ע 469 ואילך.

(40) קדושין בסופה.

(41) ראה זח"ג עג, א. וראה שם צג, ריש ע"ב.

(42) להעיר גם מלקו"ש שם ס"ע 512 ואילך. וכאן החידוש וההוספה

דלא רק שאין מציאות העולם מעלים ומסתיר על אלקות, אלא שנראה

לעיני בשר בהנהגה דגשמיות העולם. ולהעיר מרמב"ם ה"ל תשובה פ"ט.

(32) ראה ההמשך בזהר כאן* שמדמה ומשוה עבודת ומלאכת המשכן
ד"אשלימת מגרמה" ותכל כל עבודת משכן אהל מועד (פרשתנו לט, לב)
כגונא דא ויכולו השמים והארץ כו' ויכל אלקים ביום השביעי כו'
(בראשית ב, א-ב) עיי"ש. וראה אוה"ת (ויצא קצו, א) וביאורי הזהר
להצ"צ (ע' קא), שמקשר המנוחה כו' דביהמ"ק עם המנוחה דשבת.
ועפ"ז י"ל דהג' בחי' מנוחה הנ"ל הם מעין ודוגמת הג' בחי' שבתה
ומנוחה דשבת – ראה לקו"ת בהר מב, ג ואילך. סידור קפת, א ואילך.
המשך תרס"ז ע' תקמג ואילך. המשך תער"ב ח"ב ד"ה ראה אנכי (ע'
א'ק) ומאמרים שלאח"ז. ד"ה את שבתותי היש"ת (ע' 80 ואילך).
(33) ראה לעיל ע' 167-166. וש"נ. ולהעיר מצפצפ"נ עה"ת פרשתנו
מ, ט.
(34) דשלימות הדברים מהם נבנה ביהמ"ק ושלימות הבונים – יהי

(*) שמתחיל "ות"ח" בוא"ו ולא כהתחלת פ"ה הנ"ל "ת"ח" בלא וא"ו.

המשכן קבוע, כי במשך כל שבעת ימי המילואים היה
משה מעמיד את המשכן ומפרקו⁴⁸. ולמרות שכבר התחילו
לבצע את העבודות של ימי המילואים "אין קרויה עבודה
אצל עבודת כהנים"⁴⁹.

ביום השמיני למילואים "בחדש הראשון... באחד
לחודש הוקם המשכן"⁵⁰ - אז היתה "הקמתו לעמדה"⁵¹,
והעבודה במשכן יכלה להתבצע לאחר מכן.

וזהו ההבדל בין שני האופנים של הקמת המשכן
עצמו, בדומה להבדל⁵² שבין המשכן, שהיה בעיקר מנוחה
לארון, אך הוא עצמו היה דירת ארעי - אהל, לבין בית
המקדש, אשר היה דירת קבע, מקום מנוחה לכנסת ישראל.

רק מאוחר יותר, לאחר הקמת המשכן בשמיני
למילואים ולאחר ביצוע מספר עבודות, שרתה השכינה
בישראל, כנאמר בסיום פרשתנו⁵³ "וכבוד ה' מלא את
המשכן", שאז היה "וירא כבוד ה' אל כל העם"⁵⁴.

וזהו מעין המנוחה בבית המקדש השלישי, אשר
"קודשא בריך הוא אמר ליה על כנסת ישראל... זאת
מנוחתי עדי עד", וכנאמר בספורנו בסוף פרשתנו⁵⁵ על
הפסוק "ובהעלות הענן מעל המשכן": "וכל כך היתה
שריית השכינה קבע במשכן שלא היה מסתלק כלל משם
עד שהיו ישראל צריכים לנסוע, וזה לא היה בשילה ולא
בבית ראשון ולא בבית שני".

וגם במשכן היה זה דוקא "כד ישראל עבדין רעותיה"
בשלימות, שהרי התכלית של "תשרה שכינה בכס"
התבצעה באמצעות "קרבנותיו ועבודתו"⁵⁶ בשלימותם -
גם של אהרן.

ואז מנוחת המשכן היא בשלימות, "משכן העדות -
עדות לישראל שויתר להם הקדוש-ברוך-הוא על מעשה
העגל שהרי השרה שכירתו ביניהם"⁵⁷.

1 הפנימית של דירה לו יתברך - "לדור ולשכון בנשמות
2 ישראל"⁴³ למטה.

ה.

המשכן והמקדשות - המשך אחד

3 לפי זה מובן גם לגבי המשכן ובתי המקדשות,
4 הם מהווים המשך אחד, שהתחיל במשכן, כך שבת
5 המקדשות מביאים וגורמים לגילוי שבבנין הבית
6 השלישי⁴⁴.

7 כמודגש בדברי חז"ל הנ"ל "רמז למקדש שנתמשכן
8 בשני חורבנין על עוונותיהם של ישראל", שהשבת המקדש
9 אינה ענין נפרד כשלעצמו, אלא כמשכון, שתכלית לקיחתו
10 והחזקתו של המשכון היא כדי לוודא שהלווה ישיב את
11 החוב הקודם⁴⁵.

12 כלומר, דוקא העובדה "שנתמשכן" בית המקדש
13 הראשון והשני, היא עצמה גורמת ומוודא שישראל יתנהגו
14 כראוי⁴⁶, ולפיכך הוא ישוב.

ט.

שלוש תקופות בהקמת המשכן עצמו

15 כיון שהציווי "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", שזוהי
16 המצוה לדורות על בניית המשכן ובית המקדש, נאמר, לפי
17 פשוטו של מקרא, לגבי המשכן³³, הרי מובן, שבמשכן
18 עצמו נכללים כעין שלושת הענינים הללו: המשכן,
19 המקדש, הבית השלישי.

20 בהקמת המשכן בפרשתנו⁴⁷, לאחר "ותכל כל עבודת
21 משכן אהל מועד", היו שלוש תקופות:

22 תקופת הקמת המשכן בשבעת ימי המילואים, אשר
23 אמנם כבר הקימו אז את המשכן, הכניסו את הארון
24 וכדומה - בשונה מלפני כן כשלא היה ענין המשכן, ורק
25 נעשו המלאכות וההכנות להקמתו - אך עדיין לא היה

פרשתנו מ, לא.

(50) פרשתנו מ, יז.

51. רמב"ן פרשתנו מ, ב. וראה פירושו צו ה, ב.

(52) ראה גם לקו"ש ח"א ע' 181 ואילך. ור"נ.

(53) מ, לד-לה

(54) שמיני ט, כג. ובפרש"י שם.

(55) פסוק לו.

(56) פרש"י שמיני שם. רמב"ן פרשתנו שם.

(57) פרש"י ריש פרשתנו. ובתנחומא כאן: שהמשכן מעיד שהשכינה
בישראל. ועד"ז בשמור"ר פנ"א, ד.

(43) המשך תרס"ו ס"ע תסח. וראה תו"א משפטים עז, ד. אוה"ת שם
ע' א'רסד. ובכ"מ.

(44) וכן המשכן - שפעל ופותח בפעם הראשונה חזרת השכינה לארץ
לגנוני, וישכנו לעד כו' (ראה באתי לגני ה'ש"ת).

(45) ראה גם יפה תואר לשמור"ר פל"א, יו"ד.

(46) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 26 ואילך.

(47) שזהו פעם הראשונה. ולא הוצרך לחזור עוה"פ עכ"ז בכל (נסיעה
ו)חני', כיון שכבר "פתח".

(48) ספרי נשא ז, א. תו"כ מכילתא דמילואים ספ"א. במדב"ר פי"ב,

טו. פרש"י שמיני ט, כג. ובכ"מ.

(49) ל' רש"י יומא ג, ב (ד"ה תחלה במקום). וראה צפע"נ עה"ת

י. שלוש השלמויות

בשלימות: שלימות התורה – מנוחת הארון, שלימות עם
ישראל – "מנוחתי" של כנסת ישראל⁶⁰, השם (קודשא
ברוך הוא) שלם⁶¹,
ומתגלה לעיני כל העמים ש"קודשא בריך הוא אמר
ליה על כנסת ישראל... זאת מנוחתי עדי עד".
(משיחות ש"פ ויק"פ תשל"ו,
מנצח"ק ויק"פ תשל"ט)

ועל ידי העיסוק בתורת הבית שבכל התקופות³³ –
משכן, מקדש ראשון ושני – (תורה), אשר על ידי כך "אני
מעלה עליהם כאילו הם עוסקין בבנין הבית", וגורמים לכך
שלא יהא, כביאור חז"ל⁵⁸ "בנין ביתי בטל" (מצוות), על
ידי כך ממהירים ומחישים את גילוי הבית השלישי בפועל,
יגלה ויבוא משמים⁵⁹, שאז יהיה כל האמור לעיל

(58) תנחומא צו יד. ובכ"מ.

(59) פרש"י סוכה מא, סע"א. ר"ה ל, סע"א. ועוד. וכ"ה דעת הוזהר
– ח"א כח, א. ח"ב נט, סע"א. קה, סע"א. ח"ג רכא, א. ובכ"מ.
(60) ולהעיר שגם ארץ ישראל – קרוי כנסת ישראל (קהלת יעקב ערך

המשך ביאור למס' בנא מציעא ליום רביעי עמ' ב

כדעת שמואל שאינו גובה שבח והוא הדין פירות.
מיישבת הגמרא: אָמַר רַבָּא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִין בְּגוֹן שְׁנוּל שְׂדָה
מְחִבְרֵי מְלָאךְ פִּירוּת, וְאֵכֶל הַגּוֹלָן אֶת הַפִּירוּת וְחָפֵר בָּהּ בּוֹרוֹת שִׁיחִין
וְיַעְרֹת, וְנִמְצְאוּ הַקִּרְקַע פְּחוּתָה מְעֻרְכָה בִּשְׁעַת הַגּוֹלָה וְתוֹבֵעַ
הַגּוֹל אֶת מָה שֶׁהִפְסִיד הַגּוֹלָן בְּקִרְקַע, וּבִשְׂפָא נִגְזַל לְנִבּוֹת אֶת דְּמֵי
הַקֶּרֶן, גִּזְכָּה אֶף מִנְכָּסִים מְשׁוּעָבָדִים, כִּיּוֹן שֶׁהַלְקוּחוֹת יִדְעוּ שִׁיתֵּכֶן
שֶׁהַקִּרְקַע שֶׁנִּשְׁאָרָה בִּיד הַמוֹכֵר תִּימָצָא גּוֹלָה וְיִחְזְרוּ לְגִבּוֹת מִדָּם
אֶת קְלַקּוּלִיָּה, אֶךְ בִּשְׂפָא הַנִּגְזַל לְנִבּוֹת אֶת דְּמֵי הַפִּירוּת, גִּזְכָּה אוֹתָם
רַק מִנְכָּסִים בְּגִי חוּרִין, כִּיּוֹן שֶׁאֵין קוֹל עַל סְכוּם זֶה וְאֵין הַלְקוּחוֹת
יִדְעִים לְהִיזְהֹר מִגְּבִיָּיה מַחֲמַת תְּבִיעָה שֶׁל פִּירוּת.
יִישׁוּב נֹסֵף: רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמַר בְּגוֹן

הַבְּרִייתָא לְהִיָּה וּלְבִאָרָה שֶׁלֹּא כִּלְשׁוֹנָה הַפְּשׁוּט, תִּרְיִין נָמִי בְּכַעַל
חֹב – כִּיּוֹן שֶׁלְשׁוֹנָה מְשׁוּבֵשׁ אֲפֻשֶׁר לְהוֹסִיף וּלְבִאָרָה שֶׁאֵין כּוּוֹנָתָה
לְנִגּוֹל אֲלֵא לְבַעַל חֹב הַטּוֹרֵף אֶת הַקִּרְקַע מִהַלּוּקָה.
קוּשִׁיא נֹסֶפֶת מִהַבְּרִייתָא עַל דְּבָרֵי שְׁמוּאֵל: הָא שְׂמַע, נֹאמַר
בְּתַחֲלִיל אוֹתָה בְּרִייתָא, לְאַכְלִיל פִּירוּת שֶׁנִּאֲמַר בְּמִשְׁנָה כִּיָּצֵר, הָרִי
שְׁנוּל שְׂדָה מְחִבְרֵי וְהָרִי הִיא יוֹצֵאָה מִתַּחַת יָדוֹ, בְּשִׂהּוּא גִזְכָּה הָרִי
הוּא גִזְכָּה אֶת הַקֶּרֶן אֶף מִנְכָּסִים מְשׁוּעָבָדִים וְדְמֵי הַפִּירוּת גִּזְכָּה רַק
מִנְכָּסִים בְּגִי חוּרִין. וְיֵשׁ לְבָרֵר, הִיכִי דְמֵי, אֵילִימָא בְּדִקְתָּנִי, קִשְׁוָה, וְזֶלֶן
מִמָּנָן גְּבִי, אֵילָא לֹא – הָאֵם אֵין מְדוּבָר בְּגוֹן שְׁנוּל שְׂדָה מְחִבְרֵי
וּמְקַרָּה הַגּוֹלָן לְאַחֵר וְהַשְׂכִּיחָה הַלּוּקָה וְנַעֲשֶׂה בְּקִרְקַע פִּירוּת גְּמוּרִים,
וְבֵא הַנִּגּוֹל וְהוֹצִיא הַכֵּל מִתַּחַת יַד הַלּוּקָה, וְעַל זֶה מְבֹאֵר בְּבְרִייתָא
שֶׁחֹזֵר הַלּוּקָה וְגוֹבָה מִהַמוֹכֵר אֶת דְּמֵי הַקִּרְקַע וְהַפִּירוּת, וְשֶׁלֹּא

המשך ביאור למס' בנא מציעא ליום שישי עמ' ב

אֵיתִיבִיה רַבִּי יְרֵמְיָה לְרַבִּי אֲבָהוּ, שֶׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה (לַחֲלֹךְ ב.) כֹּל מַעֲשֶׂה
בֵּית דִּין תָּרִי זֶה יִחְזֹר לְמַלּוּה. וְהֵלֵךְ שֹׁטֵר חֹב זֶה שֶׁכְּתוּב בּוֹ הַנֶּפֶק
אֶף הוּא לֵיה, יְרֵמְיָה בְּרִי – יִרְמִיָּה בְּנִי, לֹא כֹל מַעֲשֶׂה בֵּית דִּין שְׁוִים
שִׁיחֻזִּיר לְבַעֲלֵיהֶם, אֵילָא אִימְתִי אֲנִי וְאֲמַרִים כִּי, בְּגוֹן שְׁהוֹחֹזֵק
הַלּוּה בְּכָפֶר – שֶׁכֶּבֶר כֶּפֶר בַּהֲלוּאָה (אַחֲרַת) שְׁלוּה בַּעֲבֹר, וְכִיּוֹן
שֶׁכֶּפֶר פֶּעַם אַחַת שׁוֹב אֵינִנוּ נֹאמֵן לֹמֵר פְּרַעְתִּי, וְרַק לְגַבִּי מְקַרָּה זֶה
שֶׁנִּינוּ שִׁיחֻזִּיר אֶת הַשֹּׁטֵר לְמַלּוּה. אוֹלַם הִיכֵן שֶׁלֹּא הוֹחֹזֵק כְּפָרָן, לֹא
יִחְזֹרֵנוּ לְמַלּוּה.
אָמַר רַבָּא, וּמִשּׁוֹם דְּהוֹחֹזֵק בְּכָפֶר תִּדָּא זְמָנָא תּוֹ לֹא פָּרַע כָּלָל – וְכִי
מִשּׁוֹם הוֹחֹזֵק פֶּעַם אַחַת לְכַפֵּרָן לְפִיכָךְ אֵין חוֹשְׁשִׁים כָּלֵל שֶׁפֶרַע
אֶת חוּבוֹ, וְאֵם אִירַע שְׁשִׁילָם וְלֹא נִזְהָר לְשׁוּמֵר שֹׁטֵר יִפְסִיד וְלִכֵּן
יִחְזֹרֵנוּ אֶת הַשֹּׁטֵר לְמַלּוּה. אֵילָא אָמַר רַבָּא, מִתְּנִיתִין שֶׁכֶּל מַעֲשֶׂה בֵּית
דִּין לֹא יִחְזֹר, דְּנָה רַק בְּשִׁטְרָא חֲלָמָאֲתָא וְאַדְרָכְתָּא כְּדִלְעִיל, אֶךְ לֹא
בְּשִׁטְרָא חֹב, וְכִדְרֵי יוֹדָא שֶׁהַעֲמִיד כֵּן כֹּאמֹר לְמַעֲלָה.
הַגְמָרָא עוֹסֶקֶת בְּעִנְיָנוּ שֶׁל כְּפָרָן: וְכִפְרָן – הַכּוֹפֵר בַּחוּבוֹ, הוֹאִיל
וְאֵתָא לִידָן – כִּיּוֹן שֶׁבֹא לִידְנוּ וְעַסְקֵנוּ בְּדִינוּ, נִימָא בֵּיה מְלֵתָא –
נֹאמַר בּוֹ דְּבַר הַלְכָה אַחֵר. אָמַר רַב יוֹסֵף בְּרַ מְנוּיָם, אָמַר רַב נַחֲמָן,
אָמְרוּ לֹא בֵּית דִּין לְכַפֵּרָן צָא תֵּן לֹא לְמַלּוּה אֶת הַחוּב שֶׁתּוֹבֵעַ מִמֶּךָ

מִשְׁתַּמֵּי לֵיה – שֶׁבִּשְׁעַת הַפִּירָעוֹן אֲכַן תִּבְעַת אֶת שֹׁטְרוֹ בְּכַדִּי
לְקוֹרְעוֹ, וְאִילוּ הַמַּלּוּה הִשְׁתַּמֵּת מִמֶּנּוּ, דְּאָמַר לֵיה הַמַּלּוּה, לְמַחֵר
יִהְיֶה לָּהּ, דְּהַשְׁתָּא לִיתִיה גְּבִיאִי – מִחֵר אֲבִיאֲנוּ לָךְ שְׁעָתָה אֵינוּ נִמְצָא
בִּידִי, אִי נָמִי אֲפִשְׁטִי דְּסִפְרָא זִידִי לֵיה – וְאֲפֻשֶׁר עוֹד לֹמֵר שֶׁלֹּא
קִרְעוּ הַלּוּה, כִּי הִשְׁאִירוּ הַמַּלּוּה אֲצִילוּ עַד שִׁישְׁלָם לוֹ הַלּוּה אֶת דְּמֵי
הַסּוֹפֵר שֶׁכְּתַב אֶת הַשֹּׁטֵר וְכִי יִתֵּכֶן שֶׁבִּשְׁעַת הַהֲלוּאָה לֹא הִיָּה בִּידִי
הַלּוּה לְשִׁלָּם אֶת שֶׁכֶר הַסּוֹפֵר שֶׁכְּתַב אֶת הַשֹּׁטֵר, וְהַמַּלּוּה שִׁילָם
זֹאת בְּמִקּוּמוֹ. וְנִמְצָא שֶׁאֲכַן חוֹשְׁשִׁים לְפִרְעוֹן, וְאֵין מְשִׁיבִים שֹׁטֵר
הַנִּמְצָא בְּשׁוֹךְ;
עוֹד דְּבַר הַמוֹצָא שֹׁטֵר חֹב: אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַמוֹצָא
שְׂמַר חֹב בְּשׁוֹךְ אֶף עַל פִּי שְׁכָתוֹב בּוֹ הַנֶּפֶק – אִישׁוֹר בֵּית הַדִּין
שֶׁנִּתְקַיֵּם הַשֹּׁטֵר בְּפִנִּי, וּמִמִּילָא מוֹכֵחַ שֶׁהַהֲלוּאָה הִתְבַּצְּעָה, לֹא
יִחְזֹר – אֶת הַשֹּׁטֵר לְכַעֲלִים – לְמַלּוּה. לֹא מִיִּבְעִיָּא הִיכָא דְּלֹא כְּתוּב
בּוֹ הַנֶּפֶק לֹא יִחְזֹרֵנוּ לְמַלּוּה, דְּאֵיכָא לְמִימַר שֶׁהַלּוּה כְּתַב לְמַלּוּה
שֹׁטֵר זֶה בְּכַדִּי לְלוֹת בּוֹ לְבִטּוֹף לֹא לֵיה, אֵילָא אֲפִילוּ אִם כְּתוּב בּוֹ
הַנֶּפֶק, וּמִאִי נִיהו – מַהִי מִשְׁמַעוֹתוֹ, דְּמִקּוּיָם – שְׁקִימוּ אֶת הַשֹּׁטֵר
בְּבֵית דִּין בְּעַדִּיו וּבְפִנִּי הַלּוּה כִּי שְׁבוּדָאִי לוֹה בְּשֹׁטֵר זֶה, מִכֵּל מִקּוּם
לֹא יִחְזֹרֵנוּ אֶת הַשֹּׁטֵר לְמַלּוּה, מִשּׁוֹם דְּחִיָּשִׁין לְפִרְעוֹן.

ילקוט לוי יצחק על התורה

זו - והיה לאות על ידכה ולמופת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים

קבד

ביאור מאחז"ל (שבת יג, א) תנא דבי אליהו מעשה בתלמיד א' ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש ת"ח ומת בחצי ימיו והיתה אשתו נוטלת תפיליו ומחזרתם בבהכ"נ ובבהמ"ד ואמרה להם כתיב בתורה כי הוא חייך ואורך ימיו וכו' מפני מה מת בחצי ימיו, ואמר לה אליהו וכו'

תני דבי אליהו, מעשה בתלמיד א' ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש תלמידי חכמים הרבה, ומת בחצי ימיו והיתה אשתו נוטלת תפיליו ומחזרתם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ואמרה להם, כתיב בתורה (דברים ל, כ), כי הוא חייך ואורך ימיו, בעלי ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש תלמידי חכמים הרבה מפני מה מת בחצי ימיו, ולא היה אדם מחזירה דבר, פעם אחת נתארחתי אצלה והיתה מסיחה כל אותו מאורע, ואמרתי לה בתי בימי נדוּתך מה הוא אצלך, אמרה לי חס ושלום, אפי' באצבע קטנה לא נגע [בן], בימי לבוּנִיךְ מהו אצלך, אכל עמי ושתה עמי וישן עמי בקירוב בשר ולא עלתה דעתו על דבר אחר, ואמרתי לה ברוך המקום שהרגו שלא נשא פנים לתורה שהרי אמרה תורה (ויקרא יח, יט) ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב.

שבת יג, סוף ע"א

ושימש תלמידי חכמים. להסבירו סתומות המשנה וטעמיה והוא הנקרא תלמוד:

נדוּתִיךְ. כל שבעה של ראייה ראשונה:

ליבונִיךְ. כגון זבה שסופרת שבעה נקיים משפסקה וצריכה להיות לובשת לבנים לבדיקה שמא תראה ותסתור ספירתה:

בנדת טומאתה. ועד שתבא במים לטבילה היא בנדתה דמרבין מתהיה בנדתה בהוייתה תהא עד שתבא במים בתורת כהנים:

רש"י

למה נטלה תפיליו ומחזרת כו'. ואי משום דתפילין מאריכין ימיו של אדם כדרז"ל² במס' מנחות וכמ"ש בפע"ח שער התפילין פ"א ע"ש. לכן נטלה תפיליו להראות שהניח תפילין כל ימיו. וא"כ למה לא האריך ימיו. ומת בחצי ימיו. הרי טענתה לא ה' משום התפילין רק מפני ששנה כו' ובתורה כתיב כי הוא חייך ואורך ימיו.

ו"ל מפני שבתפילין כתיב³ למען תהי' תורת ה' בפיך. שהתפילין גורמים ללימוד תורה הרבה שיהיו דברי תורה שגורים בפיו. א"כ הגורם למה ששנה כו' הוא התפילין.

כי תפילין הם בחי' מוחין' חב"ד. וכן תורה היא בחי'

(1) בסמך זה יבואר ששה דיוקים בהמאחז"ל, והם:

(א) למה נקטה שלש פרטים אלו, (1) "ששנה הרבה", (2) "וקרא הרבה", (3) "ושימש ת"ח הרבה"?

(ב) בהג"ל מה טעם "סדר" הדברים, דלכאורה מתחלה הוא "קרא הרבה" - שהוא מקרא, ואח"כ הוא "שנה הרבה" משנה, למה מתחיל ב"ששנה הרבה"?

(ג) "ושימש תלמידי חכמים" פרש"י "להסבירו סתומות המשנה וטעמיה" והוא הנק' תלמוד", מהו הוכחת רש"י דשימש ת"ח, אינו שירות ועבודה לשמש ת"ח ע"ד מ"ש במשנה אבות פ"ו מ"ה, וכן (ברכות ז, ב) גדול שימושה יותר מלימוד. כתובות צו, א. ועוד?

(ד) "והיתה אשתו נוטלת תפיליו", למה נטלה תפיליו, הרי טענתה לא ה' משום התפילין אלא מפני ששנה הרבה ובתורה כתיב כי הוא חייך ואורך ימיו?

(ה) למה אמרה האשה שלשה פרטים, (1) "אכל עמי", (2) "ושתה עמי", (3) "וישן עמי בקירוב בשר"?

(1) למה מת האיש בחצי ימיו דוקא?

(2) ראה מנחות מד, א "אמר ריש לקיש כל המניח תפילין מאריך ימים שנא' (ישעי' לא, טז) ה' עליהם יחיו ולכל בהן חיי רוחי ותחלימני והחייני". ראה לעיל סימנים קא. קב. קג.

(3) בא יג, ט.

(4) ראה תניא פרק מא וז"ל: יתבונן איך שאור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין וממלא כל עלמין הוא רצון העליון הוא מלוּבש באותיות וחכמת התורה או בציצית ותפילין אלו ובקריאתו או בלבישתו הוא ממשיך אורו ית' עליו דהיינו על חלק אלוה ממעל שבתך גופו ליכלל וליבטל באורו יתברך.

ודרך פרט בתפילין ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו שבנפשו האלהית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ס ב"ה המלוּבשות דרך פרט

מוחין חב"ד.

ויש לומר⁵:

קריאה בתושב"כ הוא בבניה. ה' חומשי תורה לנגד ה' ראשונה בינה. ובן⁶ חמש למקרא.

שנה משנה. תושבע"פ. הוא חכמה. כי בן י'7 למשנה י' דחכ' ועיין בלק"ת⁸ בד"ה ושאבתם מים בששון ע"ש.

בפרשת קדש והיה כי יביאך דהיינו שלא להשתמש בחכמתו וביתו שבנפשו בלתי לה' לבדו וכן ליבטל ולכלול בחי' הדעת שבנפשו הכולל חו"ג שהן יראה ואהבה שבלבו בבחי' דעת העליון הכולל חו"ג המלוכב בפ' שמע והיה אם שמוע והיינו כמ"ש בש"ע לשעבד הלב והמוח כו'.
(5) מבאר הג' לשונות שאמרה האשה בטענתה:

(א) שנה הרבה,

(ב) קרא הרבה,

(ג) ושימש תלמידי חכמים.

והם כנגד חכמה בינה דעת.

(6) ראה הערה 9.

(7) ראה תניא אגרת התשובה פ"ד וז"ל: "כי הו"ד שהיא בחי' נקודה לבד מרמות לחכמתו ית' שהיא בבחי' העלם והסתר קודם שבאה לבחי' התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה... ואחר שבאה לבחי' התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה לעלמין סתימין נכללות ונרמות באות ה"א שיש לה בחי' התפשטות לרוחב המורה ומרמז על הרחבת הביאור וההבנה" ע"ש. לקוטי תורה פ' ראה יח, א.

(8) אבות פרק ה משנה כב.

(9) לקוטי תורה דרושים לסוכות פ, א וז"ל: "והנה נודע ענין תורה שבכתב ותורה שבעל פה, שתורה שבכתב הוא רק בחינת אותיות וצירופיהן וכמארו"ל (ראה זח"ב כד, א. זח"ג יט, א. פט, ב. קנט, א. רסה, ב), כל התורה שמותיו של הקב"ה, ולכן כל אותיותיה מנויות לבל יעדיף ויחסר וכל אות צ"ל בדמותו ותבניתו והנגיעה פוסלת, והנה האותיות הן בבחינת בינה. וכנראה בחוש שכשנבא השכל לכלל הבנה והשגה מתגלים בו בחי' אותיות במחשבה. אבל בבחי' חכמה שהוא למעלה משכל המושג אין בו בחי' אותיות עדיין. וזהו ענין אותיות התורה שהתושב"כ היא בבחי' בינה ובינה נקרא ספר תורה כמ"ש בזהר ויקהל (דף ר, א). והיינו בחינת אותיות המחשבה וכו' (ולכן חמשים יום מוצ"מ עד מתן תורה כנגד חמשים שערי בינה, וביום החמשים שער הנה ניתנה תורה וע' בזהר תצוה דף קפ"ג ע"א).

ותושבע"פ היא בחי' חכמה ושם אין האותיות עיקר כל כך אלא השכל וההשכלה היא העיקרית המתגלית בתוך האותיות ולכן אין מדקדקין באותיותיה כ"כ, כי בתושבע"פ העיקר היא החכמה וההשכלה וכמו שאמרו בגמ' מאי טעמא דר' מאיר כו' שהוא בחי' טעמים והוא בחי' חכמה כנודע. עיי"ש. וראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג' סי' קמג.

גם יל"פ בהיפך, מקרא חכמה מוסר¹⁰ אביך. ומשנה בינה תורת¹¹ אמך.

גמרא שהוא שימוש ת"ח. וגמרא היא מחברת משנה ומקרא כמו מנה"מ אמר קרא. הוא דעת¹² המחבר חו"ב.

(10) השמטת זוהר חלק ב דף רעו, ב וז"ל: דבר אחר, כבד את אביך, זו תורה שבכתב, ואת אמך, דא תורה שבעל פה, דכמה דאבא יהיב שפע לאימא (כי כמו שאבא נותן שפע לאימא), הכי נמי יהיב שפע תורה שבכתב לתורה שבעל פה (כמו כן נותנת התורה שבכתב שפע לתורה שבעל פה). ראה גם הערה 11.

ראה אור התורה פ' מטות עמוד א' שלג וז"ל: תושב"כ נק' מוסר אביך ואב מזריע לובן שממנו עצמות כו' וכנזכר ברע"מ פ' שופטים גרמין בנויין על מוחא דאיהו מיא כו', ותושבע"פ נק' תורת אמך ואם מזרעת אודם שממנו בשר בחי' גבורות היינו כל ד"ס שהם חומרות וסייגים. עיי"ש.

וראה לקוטי תורה שמיני עצרת פה, ב. ועוד.

(11) ראה תורת מנחם התועדויות ה'תשנ"ב חלק א עמוד 433 וז"ל: כתיבא "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך", וארו"ל מוסר אביך תושב"כ, תורת אמך תושבע"פ. תושב"כ היא בחי' חכמה ("אביך") ותושבע"פ היא בחי' בינה ("אמך") ג: בתושב"כ – נאמרו כל המצוות, רק שהן בקיצור נמרץ בלי ביאור, כי "רצון העליון ב"ה המלוכב בתרי"ג מצות שבתורה שבכתב הוא מופלא ומוכסה תמיר ונעלם" (נקודת החכמה, שלמעלה מהשגה). ותורה שבע"פ – היא גילוי ופירוש וביאור הדברים שנאמרו בתושב"כ בנקודה (הרחבת הבינה, שמגלית ומבארת נקודת החכמה). עיי"ש המשך הביאור שהוא ג"כ ע"ד החילוק בין נגלה לתורה ופנימיות התורה. וראה לקוטי שיחות חלק כה ע' 162.

(א) משלי א, ח.

(ב) כ"ה (בשם ארו"ל) בסד"ה אריב"ל סה"מ תש"ב (וכ"ה במטה משה שער השלישי. וראה כנפי יונה ח"א פ"ד). ובאגה"ק שם (קנא, א) הוא בשם זוהר. וראה זח"ב פה, א ובאזה"ח שם. שם רעו, ב. וראה יהל אור להצמח צדק ע' תרמא. ועוד. מ"מ ללקו"ת שמע"צ פה, א.

(ג) ראה זח"ב פה, א: מוסר אביך דא היא חכמה ואל תטוש תורת אמך דא היא בינה. וראה אוה"ח שם.

(ד) אגה"ק שם (קנ, ב).

(12) ראה אור התורה שיר השירים ח"א עמוד רכ וז"ל: הנה בחי' חכמה שבאדם כשבאה בבחי' גילוי במוחו הוא כשמשכיל האדם באיזו השכלה ונפול לו השכלה והמצאה חדשה והיא אז בעת נפילתה ממקורה עדיין למעלה מן ההשגה והבנה דהיינו שעדיין אינו יכול להסביר ולבאר אותה כלל לזולתו וגם לעצמו, אלא הסברא והשכל ההוא עדיין בבחי' כח היולי והוא הנק' ברק כמו ברק הגשמי כך יבריק ויבהיק ממקור החכמה איזו סברא והשכלה, ונק' בחי' זו יסוד דאבא, והנה אח"כ במעט רגע יוכל להסביר זאת ההשכלה לזולתו

ולכן בן ט"ו לגמרא לנגד י"ה שהוא חיבור חו"ב.

והיינו ע"ד הד' פרשיות דתפילין שהם חו"ב ודעת הכולל חו"ג. לכן היתה נטלת תפיליו שהם גרמו לו מה ששנה הרבה כו'. והי' צריך להאריך ימים. ומפני מה מת בחצי ימיו.

וי"ל יש ג' בחי' תפילין דרש"י מוחין דאימא, ודר"ת מוחין דאבא¹³, ודשמושא רבא שהוא חיבור ב' הדעות דרש"י ודר"ת גם יחד כמ"ש בפע"ח שער התפילין פ"י ע"ש. הנה התלמיד ההוא הניח כל הג' תפילין הללו. ותפילין דרש"י מוחין דאימא גרמו לו ששנה הרבה, שמשנה תושבע"פ הוא בבניה, ותפילין דר"ת מוחין דאבא גרמו לו שקרא הרבה במקרא תורה שבכתב חכמה. ותפילין דשמושא רבא. גרמו לו ששימש ת"ח הרבה. כי שמושא גורם שימוש.

וטענתה הי' שהיא היא¹⁴ היתה גורמת לו שיאריך ימים, ולמה מת בחצי ימיו. והנה מזה הבין דבי אליהו שע"כ לומר שהיא היא גרמה לו מה שמת ג"כ. והוא מפני שהי' בקירוב אצלה בימי לבונה, שאכל עמה¹⁵ ושתה עמה וישן עמה

בהתפשטות ריבוי דברים בהרחבה גדולה ונק' בחי' הסבר הזה בשם בינה כנודע והוא בחי' יש שנתפס בכלים וצירופי אותיות, אבל הברקת הסברה נק' חכמה והוא בחי' אין... ובוה יובן ענין שחז"ב מרומזים באותיות י"ה דשם הוי"ה, כי הנה החכמה שהיא בבחי' נקודה וברק זהו בחי' י"ד והבינה שהיא התפשטות ההשגה היא בחי' ה' וכו'. והנה בחי' הממוצעת המחבר ומזווג חכמה עם בינה הוא הדעת, דעת הוא לשון התקשרות כמו שכתוב והאדם ידע כו', דהיינו שיהי' מקושר בעומק נקודת הלב במחשבת הבינה שמתבונן, משא"כ בינה לבדה הוא היות האופן במחשבה לבד ואינו נוגע לעצמותו דהיינו ללבו כלל, אבל שיהי' רעותא דליבא התלהבות לבבו ודבקו בהענין שמחשב ומתבונן עד שיהי' כולו בהענין דבוק מאד בכל חושיי גופו זהו נק' דעת, והוא גורם שיתחבר בחי' חכ' לבינה דהיינו שיגרום ברוב חזק ההתבוננות עד שיהי' בהבינה בחי' ראי' ראיית הנשמה כנ"ל וד"ל. עיי"ש.

(13) ראה לעיל סי' צב.

(14) שהיא היא היתה גורמת לו. ראה לקמן סי' קכה, דתפילין של ראש בחי' ז"א בא בסיבת תפילין של יד בחי' מלכות – נוקבא.

ועיין תורת מנחם – ספר המאמרים מילוקט חלק ד עמוד קח ואילך.

(15) מבאר, דהג' פרטים (לעיל הערה 1 שאלת א', ד') הם שלשה כנגד שלשה: (א) זה שאכל עמה לא הועיל מה ששנה הרבה, (ב) מה ששתה עמה לא הועיל מה שקרא הרבה, (ג) ומה שישן עמה לא הועיל מה ששימש הרבה.

בקירוב בשר.

אכילה הוא בושט דבינה, ושת' הוא בקנה דחכ' (כמו שר"י האופים מוחין דקטנות דבינה, ושר המשקים מוחין דקטנות דחכמה). הנה מפני שאכל עמה לא הועיל לו מה

(16) ראה לקוטי תורה מהאריז"ל פרשת וישב וז"ל: והנה אלו [הג' שרים] נעשים מן שלשה אלקים מוחין דקטנות, כיצד, ממוח החכמה דקטנות נעשה סוד הקנה והוא שר המשקים, ומהבינה דקטנות הוושט שהוא שר האופים, ומהוורידין שהוא מוח דעת נעשה שר הטבחים. והנה מלך במצרים נקרא פרעה כי פרעה כללות כל האחרונים של הגרון ונקרא עורף כי פרעה גי' עורף גם פרעה אותיות הערף, ואמנם זה העורף כולל ג' בחינות תחתיו שהם קנה וושט וורידין ובאלו הג' מתלבשין הג' מוחין עילאין.

חכמה בקנה, והענין, כי הקנה עומד מצד ימין ולכן החכמה מתפשטת בו וגם כי הקנה יורד אל הריאה והריאה שואבת כל מיני משקים, ופי' הדבר הוא זה כי אע"פ שנראה מדברי התיקונים כי הריאה שואבת המשקים והכרס והאצטומא שואבת המאכל, והרי מצינו במקום אחר כי קנה הוא דוגמת עולם הבא שאין בו לא אכילה ולא שתי', וגם אנו רואין בחוש שאם יעבור טפת מים בקנה יחנק האדם וימות, וא"כ הרי אנו רואין כי הקנה סימפון הריאה ולא זולתו וא"כ מהיכן שואבת הריאה המשקים. אך הענין הוא כי המים והמשקים ג"כ עוברים דרך הוושט כדרך שעובר המאכל, אך כשיורדין המשקים בושט ופוגעים כנגד מקום הריאה ע"י החום הגדול שבלב כנודע אז הריאה שואבת המשקים דרך המחיצות ונותנת על הלב שהוא המלך שיתקרב. ונחזור אל הענין כי הריאה שואבת המשקים והמים שהם סוד קו החסד הימין ולכן מוח החכמה מתפשטת בו.

ומוח הבינה מתפשט תוך הוושט שהם סוד המאכלים, כי כל המזונות הם מצד הגבורה קו שמאל.

ומוח דעת מתפשטת בקו האמצעי שהם סוד הוורידין ומזרקין שהם יושבין בין הקנה וושט והם עיקר חיות האדם שהוא הד' הנקרא נפש האדם וכו'.

ונבאר מלת משקה ואופה וטבחים, כי משקה הוא הקנה אשר בו הריאה שואבת כל מיני משקים, והאופה הוא הוושט שהוא אופה ומבשל כל המאכלים, וטבחים הוא ורידים והמזרקין המוציאין דם ובהם עיקר השחיטה להוציא דם לכן נקרא שר הטבחים כי הם סוד הוורידין המתפשטים בכל איברי הגוף למלאם מן הדם והוא סוד דעת עליון אשר נאמר עליו ובדעת חדרים ימלאו ומתפשטים בכל הגוף והחסדים שהוא סוד הדם וחיות האדם מתפשט בכל האדם.

ואמנם כללות ג' שרים אלו הם ג' שמות אלקים ולכן המקום הסובלם כולם נקרא גרון גי' ג' אלקים פשוטים, גרון גי' חר"ן וז"ס (תהלים סט, ד) נחר גרני כי הגרון נעשה נחר כי הוא בחינת אלקים היורדין שהוא בחי' דינים בחרן שהוא סוד הדינין, ע"ש. ראה גם תורה אור קב, ג. ועוד.

אם שלא עלתה על דעתו דוקא להתייחד עמה ממש. לא הועיל לו מה ששימש ת"ח הרבה. ומת בחצי ימיו. כי כתיב¹⁸ אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם. דמים הוא דמי נדה וזיבה. הנה אם ה' בקירוב אצלה בימי נדוּתה וזיבתה לא ה' מגיע לחצי ימיו ג"כ כמו"ש לא יחצו ימיהם. אך מפני שבימי נדוּתה וזיבתה לא ה' בקירוב אצלה כלל. ורק בימי לבונה. לכן הגיע לחצי ימיו עכ"פ. וברצות ה' אבאר המאמר הזה במק"א א"ה.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס סוף עמוד נא
ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סי' קסה

(18) תהלים נה, כד.

ששנה הרבה משנה דבינה¹⁷. ומפני ששתה עמה לא הועיל לו מה שקרא הרבה. מקרא דחכמה. ומפני שישן עמה במטה אחת. (שמטה הוא דעת המחבר חו"ב. כמו"ש במ"א בס"ד בענין מטה כסא ספסל). כי איש ואשה הם התרין עטרין דדעת. שהם במוח א' היינו קירוב בשר.

(17) ובוה יובן שאלה ב' הנ"ל, ומבואר בשני אופנים,

(א) דנקט "ששנה הרבה" (בחי' בינה) בראשונה שהוא כנגד "שאכל עמה", שאמרה ג' דברים עפ"י הסדר אכילה שתי' לינה.
(ב) דהשלשה פרטים ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש ת"ח הם כנגד הג' בחי' דתפילין, רש"י בחי' בינה, ר"ת חכמה, שימוש רבא כתר, וע"כ נקטה ששנה הרבה בראשונה וכו' שהוא כנגד הסדר דתפילין וד"ל.

המשך ביאור למס' בבא מציעא ליום שני עמ' 1

השתעבדו נכסי הלוח. השתעבדו נכסי הלוח. מתרצת הגמרא: כָּל שְׁמָרִי לֹא רִיעִי לֹא נִמְצָא בָּהֶם אִיזָה פָּגֶם שִׁגְרוּם לַחֲשׂוֹשׁ בָּהֶם לַפְּסוּל, אֲבָל הֵנִי – שְׁטוּת אֵלּוּ שְׁנִמְצָאוּ, רִיעִי – יֵשׁ בָּהֶם פָּגֶם מִחֲמַת נְפִילָתָם, שֶׁאֵנוּ רוֹאִים שֶׁהַמְּלוּחָ לֹא נִזְהָר בָּהֶם וְיֵשׁ לַחֲשׂוֹשׁ שֶׁמֶּאֱסָבִיב הַדֶּבֶר הַיָּא מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׁטֵר פְּסוּל.
מקשה הגמרא: אִם קִיַּמְתָּ אֲפֻשְׁרוֹת שֶׁל כְּתִיבַת שְׁטֵר בְּלִי שִׁישְׁתִּמְשׁוּ בּוֹ מִיד אֲלֵא רַק לֵאחֹר זִמְן, אֲלֵא הָא דִּתְנִין (בבא בתרא קסו:): כֹּתְבִין שְׁמָר לֵלֹחָ אֶף עַל פִּי שְׂאִין מְלֹחָ עִמּוֹ מִשּׁוּם שֶׁהַלּוּחָ יִכּוֹל לַחֲיִיב אֶת עֲצֻמוֹ לַמְּרוֹת שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂתָה עֲדִין הַהֲלוּחָ, וְקִשָּׁה, לְכַתְּחִילָה הֵיכֵי כְּתִיבָנָהּ – אֵיךְ לַכְּתִיחִילָה מוֹתֵר לַכְּתוּב שְׁטֵר בִּאֻפֶּן זֶה, אֲמַנָּם בְּכָל שְׁטֵר הַבָּא לַפְּנִינוּ אֵין חוֹשְׁשִׁים שֶׁמֶּאֱסָבִיב נִכְתָּב קוֹדֶם זִמְן הַהֲלוּחָ, אֲבָל לַכְּתִיחִילָה כֹּאשֶׁר הַלּוּחָ בֹּא לַכְּתוּב שְׁטֵר הַלּוּחָ בְּלִי שֶׁהַמְּלוּחָ אִתּוֹ, נִחְוֹשׁ – נַחֲשׁוֹשׁ שְׁמָר כְּתִיב הַלּוּחָ אֶת הַשְּׁטֵר בְּכִדִּי לֵלֹחָ לְפָנֵינוּ וְלֹא לֵלֹחָ עַד תִּשְׁרִי, וּמִמִּילָא לֹא הִשְׁתַּעֲבָדוּ הַקִּרְקַעוֹת עַד תִּשְׁרִי שֶׁבּוֹ הִיתָה הַלּוּחָ, וְאִתִּי לְמַטְרָף – וַיּוּבֹא הַמְּלוּחָ לַגְּבוּת מִהַלְקוֹחוֹת שְׁאֵלָא בְּדִין.
מִיִּישֵׁבַת הַגְּמָרָא: אֲמַר רַב אֶסִּי, אֵין לַחוּשׁ שֶׁמֶּאֱסָבִיב לֹא תִהְיֶה הַהֲלוּחָ עַד לֵאחֹר זִמְן, מִשּׁוּם שֶׁשְּׁמִנָּה זֶה עוֹסֵקֶת

בעינו והשטר נפל מהמלוח, וממילא הגבייה מהלקוחות היא כדין. ואי – ואם נעמיד את המשנה כְּשֶׁאֵין חֵיִיב מוֹדָה בְּחוּבוֹ אֲלֵא טוֹעֵן שְׁפָרַע אֶת הַהֲלוּחָ, אִם כֵּן גַּם כִּי וְכֹאשֶׁר אֵין בְּהֵן – בְּשְׁטוּת אֲתֵרִיּוֹת נִכְסִים אֲמַר יְחִיר, נִהִי דֵּלֵא נְבִי מְקִשְׁעָדִי, מְכַנִּי חֲרִי מְנַכָּא גָבִי – אֲמַנָּם עַל יְדֵי הַשְּׁטֵר אֵין גּוֹבִים מְנַכְסִים הַמְשׁוּעֲבָדִים שֶׁנִּמְכְּרוּ וְאֵין חֲשֵׁשׁ שֶׁנִּגְבָּה מִהַלְקוֹחוֹת שֶׁלֹּא כְּדִין, אֲבָל עֲדִין גּוֹבִים מְנַכְסִים בְּנֵי חוּרִין שֶׁלֹּא נִמְכְּרוּ, וְיִתְכֵּן שֶׁגְּבִייה זֶה הִיא שֶׁלֹּא כְּדִין.
מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: לְעוֹלָם מְדוּבָר בְּשִׁתְּיָב מוֹדָה, וְהָכֵא תִּינִי מְעָמָא – וּבִמְשִׁנֵּינוּ זֶהוּ הַטַּעַם שֶׁאֵין מַחֲזִירִים אֶת הַשְּׁטֵר לַמְּלוּחָ, מִשּׁוּם דְּתִשְׁרִינֵינוּ שְׁמָר כְּתִיב הַלּוּחָ אֶת הַשְּׁטֵר בְּכִדִּי לֵלֹחָ לְפָנֵינוּ וְלִמְעֵשָׂה לֹא לֵלֹחָ בּוֹ עַד תִּשְׁרִי וְכִיּוֹן שִׁיטְבֵּרוּ שֶׁהַהֲלוּחָ הִיתָה בְּנִיסָן, עַל כֵּן אִתִּי לְמַטְרָף – יְבֹא הַמְּלוּחָ לַגְּבוּת מִהַלְקוֹחוֹת שֶׁקֵּנוּ אֶת הַקִּרְקַע לֵאחֹר הַזִּמְן הַכְּתוּב בְּשְׁטֵר וְקוֹדֶם הַהֲלוּחָ בְּפוֹעַל, שְׁלֵא בְּדִין, שֶׁהֲרִי בִּזְמַן שֶׁקֵּנוּ אֶת הַקִּרְקַע עֲדִין לֹא נִשְׁתַּעֲבָדָה.
מקשה הגמרא: אי הָכֵי, כָּל שְׁמָרִי הַלּוּחָ דִּתִּי לְקָמָן – הַבֵּאִים לַפְּנִינוּ נִחְוֹשׁ לַחוּ הָכֵי – נַחֲשׁוֹשׁ בָּהֶם לַפְּסוּל זֶה, וּמִסְפָּק לֹא נִרְצִיא אֶת הַקִּרְקַע מִיד הַלְקוֹחוֹת שֶׁמֶּאֱסָבִיב נִכְתָּבוּ קוֹדֶם זִמְן הַהֲלוּחָ אֲלֵא אִם כֵּן יְבִיא הַמְּלוּחָ רֵאִיָּה מִתִּי הִגִּיעַ הַשְּׁטֵר לִידוֹ שֶׁרַק אִז

המשך ביאור למס' בבא מציעא ליום שישי עמ' א

הָיָה עוֹבְדָא – הִיָּה מִקְרָה מַעֲיֵן זֶה בְּפִימְכָדִיתָא, וְדִינוּ כְּדִינוּ שֶׁל רַב וְאִתְּבָהּ – וְהִקְשׁוּ עַל כֵּךְ מִהִבְרִייתָא הָאֲמוּרָה, וְאֲמַר לָהּ רַב יוֹסֵף, קוֹשִׁיא זֶה אֵינָה צְרִיכָה לְפָנִים, וְאֲמַר לִיה אֲבִי לְרַב יוֹסֵף צְרִיכָה לְפָנִים וְלִפְנֵי לְפָנִים, דְּהָכֵא סְמָכָא דְעִתִּיָּה, הָכֵא לֹא סְמָכָא דְעִתִּיָּה, וְכֹאמוּר.
בְּרִייתָא שֶׁהוּבָאָה לְעִיל שְׁנִינוּ, שֶׁאִם מִכֵּר לַחֲבִירוֹ מִה שִׁירֵשׁ מֵאֲבִיו וְמֵה שֶׁתַּעֲלָה מִצְדוֹתוֹ לֹא אִמֵּר כְּלוּם, אֲבָל אִם אִמֵּר, מֵה שִׁירֵשׁ מֵאֲבִיו הַיּוֹם וְמֵה שֶׁתַּעֲלָה מִצְדוֹתוֹ הַיּוֹם, דְּבִרְיוֹ קִיַּמִּים.
הַגְּמָרָא מְבֹאֵרֶת אֶת הַחִלּוּק שֶׁבֵּין הִירִישָׁא לְסִיפָא: וְאִמֵּי שְׁנָא רִישָׁא וְאִמֵּי שְׁנָא סִיפָא, אֲמַר רַבִּי יוֹחֲנָן, מֵה שְׁנִינוּ בְּסִיפָא שֶׁאִם אִמֵּר מֵה שְׁאִירֵשׁ מֵאֲבִי הַיּוֹם דְּבִרְיוֹ קִיַּמִּים, טַעֲמוֹ שֶׁל דָּבָר הוּא מִשּׁוּם שֶׁכֵּאֵן מְדוּבָר כְּשֶׁעוֹשֶׂה זֹאת עוֹבֵר בְּכֹד אֲבִיו – שֶׁהִיָּה אֲבִיו גּוֹסֵס וְצָרִיךְ מַעוֹת לְקַבְּרָה וּלְתַכְרִיכִים, וּמוֹחֶהר הוּא שֶׁלֹּא לַהֲשִׁיחַ אֲבִיו בְּבִיּוּן, וְלָכֵן תִּקְנֵנוּ חֲכָמִים שֶׁהַמְכִּירָה תַּחּוּל. וְכֵן כֹּאשֶׁר מוֹכֵר לַחֲבִירוֹ מֵה שֶׁתַּעֲלָה מִצְדוֹתֵי הַיּוֹם

דְּעִתִּיָּה – סוֹמֵךְ הַלּוּקָה בְּדַעְתּוֹ עַל הַמוֹכֵר, וְהָכֵא, בְּמוֹכֵר מֵה שִׁירֵשׁ מֵאֲבִי, לֹא סְמָכָא דְעִתִּיָּה – לֹא סִמְכָה דַּעְתּוֹ עָלָיו, וּלְפִיכֵךְ לֹא חָלָה הַמְכִּירָה. וְטַעַם הַדֶּבֶר, הָכֵא, לְגַבִּי הַלּוּקָה שְׂדֵה גְזוּלָה, סְמָכָא דְעִתִּיָּה דְאִזְוִיל טַרְח וּמִיתִי לִית, כִּי תִיבִי דֵּלֵא נִקְרִיָּה גְזוּלָה – סוֹמֵךְ הַלּוּקָה עַל הַגְּזוּלִין שִׁיטְרָה וְיוֹצִיאָנָה מִן הַבַּעֲלִים הָרָאשׁוֹנִים בְּדַמִּים, בְּכִדִּי שֶׁלֹּא יִקְרָא גְזוּלִין. אֲוֹלָם הָכֵא, בְּמוֹכֵר יִרְוֹשָׁה אוֹ דִּגִּי הַמְצוּדָה, לֹא סְמָכָא דְעִתִּיָּה עַל הַמוֹכֵר, שֶׁכֵּן אֵין כָּל וְדֹאוֹת שֶׁאֵכֵן תִּפְּוֹל הִירוּשָׁה בְּיָדוֹ, כִּי שֶׁמֶּאֱבִיו שֶׁל הַמוֹכֵר יִתֵּן אֶת נִכְסָיו בְּמַתָּנָה לֵאחֹר, וְכֵן אֵין הוּא סוֹמֵךְ דַּעְתּוֹ שֶׁתַּעֲלָה הַמְצוּדָה דִּגִּים וְעוֹפוֹת.
שְׁלִחוֹתָ אֶת קוֹשִׁיתּוֹ שֶׁל רַב שֶׁשֶׁת, לְקַמִּיָּה דְרַבִּי אֲבָא בְּרִי וְכָדָא, אֲמַר לָהּ רַבִּי אֲבָא בְּרִי וְכָדָא, קוֹשִׁיא זֶה אֵינָה צְרִיכָה לְפָנִים – אֵין צוֹרֵךְ לַהֲכַנִּיסָה לְפָנֵי בְּנֵי הִישִׁיבָה, לְפִי שֶׁלֹּא יִדְעוּ לְתַרְצָה. אֲמַר רַבָּא, קוֹשִׁיא זֶה צְרִיכָה לְפָנִים וְלִפְנֵי לְפָנִים – יֵשׁ לַהֲכַנִּיסָה לְפָנֵי בְּנֵי הִישִׁיבָה כִּי בּוֹדִאי יִתְרַצָּה. מִשּׁוּם דְּהָכֵא סְמָכָא דְעִתִּיָּה וְהָכֵא לֹא סְמָכָא דְעִתִּיָּה, כֹּאמוּר.

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

הם יקומו בגופם הקודם, אלא שלא יזכו בחלק מיחד עבונם. הם יאלצו להזון מאוצרות הצדקה הגנוזים לאותם שלא זכו.

(אגרות קודש ח"ב עמ' סה. מתוך "לקראת שבת")

משיח יתרוץ את הקשיות

האדמו"ר הצמח צדק דבר פעם על ביאת המשיח, והיה זה באחד מהזמנים שעליהם נאמר שמשיח אינו יכול לבא אז.

שאל אחד הנוכחים: היתכן, הלא כתוב שבזמן כזה אינו יכול להגיע?

ענה הצמח צדק: שיבוא, וכאשר יבוא הרי יתרצו כל הקשיות - אזי יתרצו גם קשיה זו.

(לקו"ש ח"א ע' 272. מתוך "לקראת שבת")

כל רגע יקר

אף שנאמר בדרא דעקבתא דמשיחא, "כי לא בחפזון תצאו", הדברים אמורים כשתתחיל הגאולה והיציאה מהגלות בפעל, מה שאין כן ברגעים האחרונים דימי הגלות, אדרבה: כל רגע ורגע מתגדל ערכו יותר ויותר. שכן עוד מעט יגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ, ולכן ההכרח לנצל כל רגע ורגע באופן היותר מועיל.

(אג"ק ח"ג עמ' תמד)

מן המצר דוקא

"כשאומרים ליהודי שברגע אחד המשיח מסגל לבוא, מתחיל הוא לערף חשבון בדבר מצב העולם בכלל שהוא בחשך כפול ומכפל, ובמצבו בפרט, וטוען הוא "איך יכול להיות שברגע אחד יהיה דלוג שפזה מתכלית השפלות לתכלית המרחב?"

והפענה לזה: "כימי צאתה מארץ מצרים ארצנו נפלאות" - 'מן המצר' של מצרים דוקא מגיעים למרחב העצמי, וברגע אחד מתכלית העני והשפלות יגיעו לתכלית המרחב להגאולה העתידה.

(ליל ב' דחג הפסח תש"כ. מתוך "לקראת שבת")

דרישה ותביעה באמת

הדבר היחיד שמעכב עדין את הגאולה הוא - הצורך בכך שבני ישראל יבקשו וידרשו ויתבעו מהקב"ה להביא את הגאולה האמתית והשלמה!

ופשוט, שדרישה ותביעה זו צריכה להיות באמתית, ולא באפן של העמדת פנים כו', כלשון העולם: לצבט את הלחיים כדי שהרואים יחשבו שהוא בשמחה... הינו, שענין זה צריך להיות נוגע לו באמת, ואז, גם הדרישה והתביעה היא באמתית.

(תורת מנחם תשמ"ז ח"ב ע' 165. מתוך "לקראת שבת")

פיצד יגיעו הגופות בזמן תחית המתים לארץ ישראל?

המלאך גבריאל מוליך את גופות מתי חוץ לארץ לארץ ישראל. לצדיקים יעשה הקב"ה מחלות מיחדות בהן יעברו, כדי למנע מהם את צער גלגול העצמות. וכאמור, הנשמה תפנס לגוף לאחר שיגיעו לארץ ישראל.

(אגרות קודש ח"ב עמ' סה. מתוך "לקראת שבת")

מי ומי הרוקדים

כשיבוא המשיח, ויחיו המתים. ויקומו לתחיה האבות הקדושים, השבטים, משה ואהרן, כל הנביאים, כל התנאים והאמוראים. וגאונ' וצדיקי כל הדורות - ישתעשעו כלם עם היהודים הפשוטים.

הרקוד הראשון ילך משה רבנו עם יהודים אלו, שכן עליהם עומדת התורה הקדושה, לא על הגאונים מחדשי הדושים, והרקוד האמתי ילך דוד המלך עם מגידי תהלים פשוטים אלו.

(אגרות קודש אדמו"ר הרי"צ ח"ז עמ' שא. מתוך "לקראת שבת")

מי יקום בתחית המתים?

כל ישראל, ללא יוצא מן הפלל, יש להם חלק לעולם הבא - הינו תחית המתים. גם אותם שהגדרו על ידי חז"ל כ"אלו שאין להם חלק לעולם הבא" - יטלו חלק בתחית המתים. גופם אמנם יכלה ויאבד, אך נשמתם שהיא נצחית, תתלבש בגוף אחר. אפשרות נוספת:

חומש יומי

פרשת פקודי

~ יום ראשון ל' אדר-א' ~

כא אליו מנגי משפנא משפנא דסדודתא
די אתמני על מימרא דמשה פלחן לינאי
בידא דאיתמר בר אהרן כהנא:

לח (כא) אלה פקודי המשפן משפן הערת אשר
פקד על-פי משה עבדת הלויים ביד איתמר
בן-אהרן הכהן:

השרה שכינתו ביניהם. עבדת הלויים • פקודי
המשפן וכליו, הוא עבודה המסורה ללויים במדבר
לשאת ולהוריד ולהקים, איש איש למשאו המפקד
עליו כמו שנאמר בפרשת נשא. ביד איתמר • הוא
היה פקיד עליהם למסר לכל בית אב, עבודה
שעליו.

ד"י אלה פקודי • בפרשה זו נמנו כל משקלי
נדבת המשפן לפסוף ולזהב ולנחשת, ונמנו כל כליו
לכל עבודתו. המשפן משפן • שני פעמים, רמז
למקדש שנתמשפן בשני חרבנין על צוונותיהן של
ישראל. משפן הערת • עדות לישראל, שויתר
להם הקדוש-ברוך-הוא על מעשה העגל, שהרי

~ נקודות משיחות קודש ~

באיזה פסוק מונים? בספר הפרדס לרש"י מובא שהפסוק
הוא "ואני ברכ חסדך אבא ביתך, אשתתוה אל היכל
קדשך ביראתך", שיש בו עשר מלים. ואולם, אף שתכן
הפסוק קשור במיוחד לבית-הכנסת, נהגו בדורות
האחרונים למנות בפסוק "הושיעה את עמך וברך את
נחלתך ורעם ונשאם עד העולם". ויש לומר שהסבה לכך
היא, משום שבעקבות דמשיחא, כאשר יהודים נפגשים
יחד, הבקשה והמשאלה הראשונה שלהם היא "הושיעה
את עמך" – שתבא כבר הגאולה.

(מהתוועדות שבת-קודש פרשת ויקהל-פקודי תשמ"ג)

חז"ל אומרים (בבא-מציא מב, א) שאין הכרחה שורה אלא
בדבר הסמוי מן העין, ועל-כן ספירת הדבר מהנה גורם
מפריע לכרחה. אבל כאשר הספירה נעשית "על-פי
משה", הדבר מביא את המשכת השכינה וממשיך ברכה
בלתי מגבלת.

לכן ההלכה קובעת שאין למנות את ישראל, אפילו לדבר
שבקדשה – כדי לדעת, למשל, אם יש 'מנין' – אלא
באמצעות פסוק. ויש לומר שגם מנין זה הוא בכלל
"אשר פוקד על-פי משה", שהרי הפסוק הוא מ'תורת
משה'.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

ב'שתבח שיר ושבחה, ונגנן חמש
עשרה ברוך ברוך שזמר, ונגנן
חמש עשרה ווי"ן באמת וציב וכו':
ביד איתמר. אף-על-פי שמשה רבינו
ממונה על הכל, הוצרך למנות איתמר
עמו, לפי שאין עושין שררה על
הציבור בפחות משנים: תורה כב

ממלאכת המשפן, אמר להם משה
רוצה אני שיהא המשפן עדות, וחרו
וקנו ומצאו שהושמו בווי"ן לעמודים.
ודריש ליה מהמלאכה היתה דים
(לעיל לו ז), קח ראשי תיבות ויעלו חמש
עשרה ווי"ן, כלומר חמש עשרה
יתר. ומיד נתן משה חמש עשרה
שבחות להקדוש-ברוך-הוא, והן

(כא) אלה פקודי. למה נאמר המשפן
שני פעמים, לפי שעתיד להתמשפן
שני פעמים, ראשון ושני:
הערת. שהוא עדות לאומות העולם
שנתרצה הקדוש-ברוך-הוא על
מעשה העגל ששכינה שורה שם.
דבר אחר, שהיה עדות למשה, כי
בשעה שהשדוהו שגנב שקלים

(כב) וּבְצִלָּאֵל בֶּן-אֹרִי בֶן-חֹר לְמִטָּה יְהוּדָה עֲשֵׂה
את כָּל-אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה:

לענין להתנדב להכין מה שיהיו צריכין, מה לי מה שמתנדב תחלה, וענין ב"תוספות" פרק ה' (ברכות ט). ואם תאמר, מנלן שמשה רבינו עליו-השלום צוה לבצלאל הפך הענין? ויש לוומר, דכתיב בפרשת ויקהל: "ויקרא משה אל בצלאל ואל אהליאב וגו'" וקצר מה שדבר עמהם, והאי קרא מדכתיב: "כל אשר צוה ה' את משה" חזונו דהיה מצוה להם בהפך, ודוק היטב), אמר לו בצלאל: מנהג העולם לעשות תחלה בית, ואחר-כך משים כלים בתוכו. אמר לו: כך שמעתי מפי הקדוש-ברוך-הוא. אמר לו משה: בצל אל היית? כי בודאי כך צוה לי הקדוש-ברוך-הוא, וכן עשה, המשכן תחלה ואחר-כך עשה כלים.

וּבְצִלָּאֵל בֶּן-אֹרִי וגו' עֲשֵׂה את כָּל-אֲשֶׁר-צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה • 'אשר צוה אותו משה' אין כתיב כאן, אלא 'כל אשר צוה ה' את משה', אפלו דברים שלא אמר לו רבו, הסכימה דעתו למה שנגמור למשה בסיני, כי משה צוה לבצלאל לעשות תחלה כלים ואחר-כך משכן (לא לענין צווי להתנדב קאמר, דהא אדרבה להפך צוה הקדוש-ברוך-הוא בפרשת תרומה, מתחלה הכלים: שלחן, מנורה, וריעות, ואחר-כך צווי הקרשים. וצווי משה רבינו עליו-השלום, ריש ויקהל, תחלה המשכן ואהלו, ואחר-כך הכלים. אלא מירי לענין צווי לפועל, איך יפעל כסדר, ותמצא בפרשת 'פיתש'א': "ראה קראתי בשם בצלאל וגו'", הקצר מתחלה "את אהל מועד", ואחר-כך הכלים, אבל

~ נקודות משיחות קודש ~

ידם נעשה מקום להשראת השכינה. התפלה אף היא מעלה ענינים ארציים למעלה, כדוע שהתפלה היא בבחינת "סולם מצב ארצה (ענינים ארציים) וראשו מגיע השמימה".

כשם שתפלה ענינה להעלות את החמירות הנמוכה של העולם, בן עליה להעלות גם את החלקים התחתונים והנחותים שבנפש. לכן מונים את י"ח הצוויים רק מהכתובים שבהם נזכרו גם בצלאל וגם אהליאב, כי בצלאל היה מגדולי השבטים, ואילו אהליאב היה מהשבטים הירודים (רשי"י שמות לה, לד). וכאמור, התפלה ענינה הוא להעלות לא רק את ה'בצלאל' שבנפש אלא גם את ה'אהליאב' שבה.

(לקוטי שיחות, כרך א, עמוד 199)

ובצלאל... עשה את כל אשר צוה ה' את משה (לח, כב) ב'ירושלמי' (ברכות פרק ד הלכה ג) מובא ש"ח הברכות שבתפלת שמונה-עשרה, הן כנגד י"ח הצוויים ("באשר צוה ה'") המופיעים בפרשתנו, מ'ואתו אהליאב' (פסוק כג) עד לסוף הפרשה. אבל 'אשר צוה ה'') האמור בפסוק זה איננו מן המנין, מאחר שנוצר בו רק בצלאל בלי אהליאב.

ויש להבין: (א) מה הקשר בין ברכות התפלה למשכן? (ב) מדוע מונים אף ורק את הפסוקים שנוצר בהם גם אהליאב?

אלא: תכן המשכן ותכן ענין התפלה – חד הוא: ברור וזכוף הדברים הנחותים ביותר, והפיקתם למשכן להשראת השכינה. המשכן נבנה מחמרים גשמיים שעל-

כג ועמה אהליאב בן אחיסמך לשבט דין נגר ואמן וציר בתכלא ובארגווא ובצבע זהורי ובבצא:

(כג) וְאֵתֹו אֶהֱיָאֵב בֶּן-אֲחִיסֻמָּךְ לְמִטָּה-דִּין חֲרֹשׁ וְחֶשֶׁב וְרָקִם בְּתִכְלֹת וּבְאֲרֻגְמֹן וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבִשְׂשִׁים: ם

כד כל דהבא דאתעבד לעבידא בכל עבדת קידשא והיה דהב ארמונתא עסרין ותשע פסרין ושבע מאה ותלתין סלעין בסלעי קידשא:

(כד) כָּל-הַזֹּהָב הָעָשׂוּי לְמִלְאכָה בָּכָל מְלָאכַת הַקֹּדֶשׁ וְיָהּ וְזֶה הַתְּנוּפָה תִּשַּׁע וְעֶשְׂרִים כֶּכֶר וְשֶׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:

כ"י • ששים מנה, ומנה של קדש כפול היה, הרי הכפר מאה ועשרים מנה, והמנה עשרים וחמשה סלעים, הרי כפר של קדש שלשת אלפים שקלים. לפיכך, מנה בפרוטרוט כל השקלים שפחותין במנינם משלשת אלפים, שאין מגיעין לכפר.

(כח) וַכֹּסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מֵאֵת כֶּכֶר וְאַלְף וְשֶׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:

(כז) בָּקַע לְגִלְגָּלֶת מַחְצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכָל הָעֵבֶר עַל־הַפְּקָדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה לְשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וְשִׁלְשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁים:

כ"י • בקע הוא שם משקל של מחצית השקל. **לשש מאות אלף וגו' •** כך היו ישראל, וכך עלה מנינם אחר שהוקם המשכן בספר 'במדבר', ואף עתה בנדבת המשכן כך היו, ומנין חצאי השקלים של שש מאות אלף עולה מאת כפר, כל אחד של

(כז) וַיְהִי מֵאֵת כֶּכֶר הַכֹּסֶף לְצִקָּת אֶת אֲדֹנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֵת אֲדֹנֵי הַפֶּרֶכֶת מֵאֵת אֲדֹנִים לְמֵאֵת הַכֶּכֶר כֶּכֶר לְאֶדָן:

כ"י • לצקת בתרגומו: 'לאתבא'. **את אדני הקדש •** של קרשי המשכן שהם מ"ח קרשים ולהם

(כח) וְאֶת־הָאֶלֶף וְשֶׁבַע הַמֵּאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עֶשֶׂה וַיֹּוִם לַעֲמוּדִים וְצִפָּה רִאשִׁיהֶם וַחֲשֵׁק אֹתָם:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כח) וַכֹּסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה. אינו אומר כסף התרומה ולא כסף התנופה כמו שאומר נחשת התנופה, להגיד לך שֶׁכֶּסֶף מִנֵּן הָעֵדָה עוֹלָה לְמִנֵּן זֶה כֶּסֶף הָיָה צָרִיף לְמִלְאֶת הַמִּשְׁכָּן בְּצִמְצוּם: **וּבְכֹסֶף וּנְחֹשֶׁת פִּירַשׁ הַכְּתוּב מֵהַנֶּשֶׁה בָּהֶם, לְפִי שְׂרֹוב הַכֶּלִים נֶעְשׂוּ מֵהֶם, אֲבָל בְּזָהָב לֹא פִירַשׁ לְפִי שְׁלֹא נֶעְשָׂה מִמֶּנָּה כְּלִי שֶׁלֵּם רַק הַמְּנוּרָה וְהַכְּפוֹרֶת וְצִיפּוּי לְקֶרְשִׁים וְלַבַּדִּים וְלַמִּזְבֵּחַ הַזֶּהָב וְלַשֻּׁלְחָן: בֹּא וְרֹאֵה כִּמָּה חֲבִיב הַמִּשְׁכָּן שֶׁהוּא כְּנֹגֵד בְּרִייתוֹ שֶׁל עוֹלָם. כִּיצַד, בַּיּוֹם**

הָרִאשׁוֹן בְּרִאשִׁית וְגו' אֵת הַשָּׂמִים (בראשית א א), וְכָתִיב (תהלים קד ב) נֹטָה שָׁמַיִם כִּפְרִיעָה, וְכִנְגְדוֹן בַּמִּשְׁכָּן וְעִשִׂית רִיעַת עֲזִים (לעיל כו ז), בַּשָּׁנִי יְהִי רִקִּיעַ וְיִהְיֶה מְבֻדֵּל (בראשית א ו), וְכִנְגְדוֹן בַּמִּשְׁכָּן וְהַבְּדִילָה הַפֶּרֶכֶת לָכֵם (לעיל כו ג), בַּשְּׁלִישִׁי יָקוּוּ הַמִּים (בראשית א ט), וְכִנְגְדוֹ וְעִשִׂית כִּיּוֹר (לעיל א יח), שָׁשִׁים הַמִּים מְכֻוֹסִין. בְּרִבְעִי יְהִי מֵאֵרֶת (בראשית א יד), וְכִנְגְדוֹ וְעִשִׂית מְנֹרֶת זָהָב (לעיל כה לא), בַּחֲמִישִׁי יִשְׁרְצוּ הַמִּים וְעוֹף יַעֲוִף (בראשית א ה), וְכִנְגְדוֹ וְהִיוּ הַכְּרוּבִים פֶּרְשֵׁי כְנָפִים (לעיל כה ו), בַּשִּׁשִּׁי נִבְרָא אָדָם (בראשית א כז), וְכִנְגְדוֹ

וְאֶתֶּה הַקָּרֵב אֵלֶיךָ אֵת אֶהֱרֹן אֲחִיךָ (לעיל כח א), בַּשְּׁבִיעִי וְיִכְלֹו (בראשית ב א), וְכִנְגְדוֹ וְתָכַל (לעיל כח ב), וְלִשְׁשׁ כְּתִיב (בראשית ב ג) וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים, וְכִנְגְדוֹ וְיִבְרָךְ אֹתָם מִשָּׁה (לעיל כח ג), לִשְׁשׁ כְּתִיב (בראשית שם) וַיִּקְדֵּשׁ אוֹתוֹ, וְכִנְגְדוֹ וַיִּמְשַׁח אוֹתוֹ וַיִּקְדֵּשׁ אוֹתוֹ (במדבר ז א), וְכִנְגְדוֹ שָׂמִים, בֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים, שָׁשִׁים שְׂכִינֹת הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא. וְכִנְגְדוֹ הָאֶרֶץ וּפְרִי הָאֶרֶץ, הַשּׁוֹלְחָן וְשְׁתֵּי מַעֲרֹכוֹת שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים, שֶׁשׁ הַמַּעֲרֹכוֹת כְּנֹגֵד שְׁשֵׁה עֲתִים, נֹרַע וְקָצִיר וְקוֹר וְחוּם וְקִיץ וְחוֹרֶף: חֶסֶלֶת פֶּרֶשֶׁת פְּקוּדֵי

נח"י • וַצַּפֶּה רְאִשֵּׁיהֶם • שֶׁל עֲמֻדִים, מִהֵן, שֶׁבִּכְלָן כְּתִיב: "וַצַּפֶּה רְאִשֵּׁיהֶם וַחֲשֻׁקֵיהֶם כֶּסֶף".

כט וַנַּחֲשֵׁת דְּחִמָּה שְׂבָעִין כִּכְרִין וַתְּרִין
אַלְפִין וְאַרְבַּע מָאָה סִלְעִין:

(כט) וַנַּחֲשֵׁת הַתְּנוּפָה שְׂבָעִים כֶּכֶר וְאַלְפִים וְאַרְבַּע
מֵאוֹת שֶׁקֶל:

ל ועבד בה ית סמכי תרע משכן זמנא וית
מדבחה דנחשא וית סרדא דנחשא די לה
וית כל מני מדבחה:

(ל) וַיַּעַשׂ בָּהּ אֶת־אֲדָנִי פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת מִזְבֵּחַ
הַנֶּחֱשֵׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנֶּחֱשֵׁת אֲשֶׁר־לוֹ וְאֵת כָּל־כְּלֵי
הַמִּזְבֵּחַ:

לא וית סמכי דדרתא סחור סחור וית סמכי
תרע דרתא וית כל סבי משכנא וית כל סבי
דרתא סחור סחור:

(לא) וְאֶת־אֲדָנִי הַחֲצֵר סָבִיב וְאֶת־אֲדָנִי שַׁעַר הַחֲצֵר
וְאֵת כָּל־יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־יִתְדֹת הַחֲצֵר
סָבִיב:

א ומן תכלא וארגנא וצבע זהורי עבדו
לבושי שמושא לשמשא בקודשא ועבדו
ית לבושי קודשא די לאהרן כמא די פקיד
י ית משה:

לט (א) ומן התכלת והארגמן ותולעת השני עשו
בגדישרד לשרת בקדש ויעשו את־בגדי הקדש
אשר לאהרן כאשר צוה יהוה את־משה: פ

שמכסים בהם כלי הקדש בשעת סלוק מסעות,
שלא היה בהם שש.

נח"י • ומן התכלת והארגמן וגו' • שש לא נאמר
כאן, ומכאן אני אומר שאין בגדי שרד הללו בגדי
כהנה, שבבגדי כהנה היה שש, אלא הם בגדים

~ יום שני א' אדר-ב' ~

כ ועבד ית אפודא דהבא תכלא וארגנא
וצבע זהורי ובין שזיר:

(כ) וַיַּעַשׂ אֶת־הָאֹפֶד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשֹּׁר:

ג ורדיו ית טסי דהבא וקציצו חוטין
למעבד בגו תכלא ובגו ארגנא ובגו צבע
זהורי ובגו בוצא עובד אמן:

(ג) וַיִּרְקְעוּ אֶת־פָּחִי הַזֶּהָב וְקָצְצוּ פִּתִּילִם לַעֲשׂוֹת
בְּתוֹךְ הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹךְ הָאֲרָגָמָן וּבְתוֹךְ
הַשָּׁנִי וּבְתוֹךְ הַשֵּׁשׁ מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב:

הטס, לעשות אותן פתילים מערבין עם כל מין
ומין בחשן ואפוד, שנאמר בהן "זהב", חוט אחד
של זהב עם ששה חוטין של תכלת, וכן עם כל
מין ומין, שכל המינים חוטין כפול ששה, וזההב
חוט שביעי עם כל אחד ואחד.

נח"י • וירקעו • כמו (תהלים קלו): "לרקע הארץ".
בתרגומו: 'ורדיו טסין', היו מרדדין מן הזהב,
אשטנדר"א בלע"ז (אויזעהנען), טסין דקות. כאן
הוא מלמדך היאך היו טווין את הזהב עם החוטין,
מרדדין טסין דקין וקוצצין מהן פתילים לארץ

ד בתפן עבדו לה מלפפן על תרין סטרוהי
יתלפף:

(ד) בְּתִפְתַּת עָשׂוּ־לוֹ חֲבֵרֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו חֲבֵר:

הַיְהוָה מִן תְּקוּנָהּ דִּי עֲלוּהִי מִנָּה הוּא
כְּעוֹבְדוּהִי דְהָבָא תְּכֵלֵא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעֵי
זָהָבִי וּבוּץ שְׁזִיר כְּמֵא דִּי פְקִיד יִי יְיָ
מִשָּׁה:

וְעַבְדֵּי יְיָ אֲבָנֵי בֹרֵלָא מִשְׁקָעֵן מִרְמָצֵן
דְּדָהָב גְּלִיפֵן קְתָב מִפְרָשׁ עַל שְׁמֵהּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל:

וְשׂוּי יִתְהוֹן עַל כְּתָפָא דְאִפּוֹדָא אֲבָנֵי
דוּכְרָנָא לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמֵא דִּי פְקִיד יִי יְיָ
מִשָּׁה:

חַוְעַבְדֵּי יְיָ חוּשְׁנָא עוֹבֵד אֲמֵן כְּעוֹבְדֵי
אִפּוֹדָא דְהָבָא תְּכֵלֵא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעֵי זָהָבִי
וּבוּץ שְׁזִיר:

ט מִרְבַּע הוּא עֵיף עַבְדֵּי יְיָ חוּשְׁנָא זֵרְתָא
אַרְפָּה וְזֵרְתָא פְתִיחַ עֵיף:

י וְאֲשִׁלִּימוּ בֵּה אַרְבַּעַת סְדְרֵי אֲבָן טָבָא
סְדְרָא קְדָמָאָה סִמְקוֹן יֶרְקוֹן וּכְרָקוֹן סְדְרָא
קָדָ:

יא וְסִדְרָא תַנְנָא אֲזַמְרָגִדִּין שְׁבִזִּי
וְסִבְחָלוֹם:

יב וְסִדְרָא תְּלִיתָאָה קְנַבְרִי טְרָקִיא וְעִין
עֲגֻלָּא:

יג וְסִדְרָא רְבִיעֵאָה כְּרוֹם יִמָּא וּבוֹרֵלָא
וּפְנִתְרִי מִשְׁקָעֵן מִרְמָצֵן דְּדָהָב
בְּאֲשִׁלְמוּתְהוֹן:

יד וְאֲבָנֵי עַל שְׁמֵהּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִין תְּרִמִּי
עֲסָרִי עַל שְׁמֵהּ תְּהוֹן קְתָב מִפְרָשׁ כְּגִלּוּף
דְּעֲזָאָה גָבֵר עַל שְׁמֵהּ לְתִרִין עֲסָר שְׁבִטִין:

טו וְעַבְדֵּי עַל חוּשְׁנָא תְּכִין מִתְחַמֵּן עוֹבֵד
גְּדִילוֹ דְּהָב דְּכִי:

טז וְעַבְדֵּי תְּרִמִּין מִרְמָצֵן דְּדָהָב וּמִרְמִין עֲזָקוֹן
דְּדָהָב וּיְהִיבוּ יְיָ תְּרִמִּין עֲזָקָתָא עַל תְּרִין
סְטֵרִי חוּשְׁנָא:

(ה) וַחֲשַׁב אֶפְדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו מִמֶּנּוּ הוּא כְּמַעֲשֵׂהוּ
זֶהב תְּכֵלֵת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזֹר
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס

(ו) וַיַּעֲשׂוּ אֶת־אֲבָנֵי הַשֹּׁהַם מִסִּבָּת מִשְׁבַּצַּת זֶהב
מִפְתָּחַת פְּתוּחֵי חוּתָם עַל־שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ז) וַיִּשֶׂם אֹתָם עַל כְּתָפַת הָאֹפֶד אֲבָנֵי זָכָרֹן לְבָנֵי
יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

(ח) וַיַּעַשׂ אֶת־הַחֹשֶׁן מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב כְּמַעֲשֵׂה אֹפֶד
זֶהב תְּכֵלֵת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזֹר:

(ט) רְבֹוע הָיָה כָּפוֹל עָשׂוּ אֶת־הַחֹשֶׁן זֵרֶת אֲרָפֹו
וְזֵרֶת רַחְבּוֹ כָּפוֹל:

(י) וַיְמַלְאוּ־בֹו אַרְבַּעַת טוּרֵי אֲבָן טוּר אָדָם פְּטֻדָּה
וּבְרָקֶת הַטּוּר הָאֶחָד:

(יא) וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נָפֹד סַפִּיר וַיְהִלֵּם:

(יב) וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לָשֶׁם שָׁבוֹ וְאַחֲלָמָה:

(יג) וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תְּרִשִׁישׁ שֹׁהַם וַיִּשְׁפָּה מוֹסִבָּת
מִשְׁבַּצַּת זֶהב בְּמִלֵּאתָם:

(יד) וְהָאֲבָנִים עַל־שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵנָּה שְׁתֵּים
עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמוֹת פְּתוּחֵי חֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ
לְשָׁנִים עֶשֶׂר שְׁבִט:

(טו) וַיַּעֲשׂוּ עַל־הַחֹשֶׁן שְׁרָשֶׁרֶת גְּבֻלַּת מַעֲשֵׂה עֶבֶת
זֶהב טְהוֹר:

(טז) וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי מִשְׁבַּצַּת זֶהב וּשְׁתֵּי טַבַּעַת זֶהב
וַיִּתְּנוּ אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבַּעַת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן:

וַיִּהְיוּ תַרְתִּין גְּדִילְתָא דְּדֶהֱבָה עַל תַּרְתִּין
עֲזָקְתָא עַל סְטְרֵי חוּשְׁנָא:

יח ויהיו תרתין גדילתא דעל תרתין סטרוהי
יהבו על תרתין מרמצתא ויהבנון על כתפי
אפודא לקבל אפוחי:

יט ועבדו תרתין עזקן דדֶהֱבָה ושוויאו על
תרין סטרי חושנא על ספתה די לעבדא
דאפודא מלגיו:

כ ועבדו תרתין עזקן דדֶהֱבָה ויהבנון על
תרתין כתפי אפודא מלרע מלקבל אפוחי
לקבל בית לופי מעלוי להמין אפודא:

כא ויחדון ית חושנא מעזקתה לעזקתא
דאפודא בחוטא דתכלתא למחוי על המין
אפודא ולא יתפרק חושנא מעלוי אפודא
כמא די פקיד יי ית משה:

(י) וַיִּתְּנוּ שְׁתֵּי הָעֲבֹתָת הַזֹּהָב עַל־שְׁתֵּי הַמָּפָּעֹת
עַל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן:

(יח) וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתָת נָתַנוּ עַל־שְׁתֵּי
הַמְּשַׁבָּצֹת וַיִּתְּנֵם עַל־כַּתְּפֵת הָאֹפֶד אֶל־מוֹל פָּנָיו:

(יט) וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי מַבְעָת זָהָב וַיִּשְׂימוּ עַל־שְׁנֵי קְצוֹת
הַחֹשֶׁן עַל־שַׁפְּתוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֶבֶר הָאֹפֶד בֵּיתָה:

(כ) וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי מַבְעָת זָהָב וַיִּתְּנֵם עַל־שְׁתֵּי כַתְּפֵת
הָאֹפֶד מִלְמַטָּה מִמוֹל פָּנָיו לַעֲמֹת מִחֲבֵרָתוֹ מִפְּעֹל
לְחֹשֶׁב הָאֹפֶד:

(כא) וַיִּרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִמַּבְעָתָיו אֶל־מַבְעָת הָאֹפֶד
בִּפְתִּיל תְּכֵלֶת לְהִיֵּת עַל־חֹשֶׁב הָאֹפֶד וְלֹא־יִזַּח
הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֹפֶד כֹּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

~ יום שלישי ב' אדר-ב' ~

כב ועבדו ית מעילא דאפודא עובד מחי גמיר
תכלתא:

כג ופוסם מעילא כפיל לגוה כפוסם שרין
תורא מקף לפומה סחור סחור לא יתבצע:

כד ועבדו על שפולי מעילא רמוני תכלא
וארגונא וצבע זהורי שזיר:

כה ועבדו זגיא דהב דכי ויהבו ית זגיא בגו
רמוניא על שפולי מעילא סחור סחור בגו
רמוניא:

כו זגא ורמונא זגא ורמונא על שפולי
מעילא סחור סחור לשמשא כמא די פקיד
יי ית משה:

(כב) וַיַּעֲשׂוּ אֶת־מְעִיל הָאֹפֶד מַעֲשֵׂה אָרָג כָּלִיל
תְּכֵלֶת:

(כג) וּפִי־הַמְעִיל בְּתוֹכוֹ כְּפִי תַחְרָא שִׁפְּהָ לְפָנָיו סָבִיב
לֹא יִקָּרַע:

(כד) וַיַּעֲשׂוּ עַל־שׁוּלֵי הַמְעִיל רְמוֹנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי מִשְׁזָר:

(כה) וַיַּעֲשׂוּ פַעֲמֹנֵי זָהָב טָהוֹר וַיִּתְּנוּ אֶת־הַפַּעֲמֹנִים
בְּתוֹד הָרְמוֹנִים עַל־שׁוּלֵי הַמְעִיל סָבִיב בְּתוֹד
הָרְמוֹנִים:

(כו) פַּעֲמֹן וְרִמֹּן פַּעֲמֹן וְרִמֹּן עַל־שׁוּלֵי הַמְעִיל סָבִיב
לְשִׁרֵּת כֹּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס

(כו) וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַכֶּתֶנֶת שֵׁשׁ מַעֲשֵׂה אֹרֶג לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו:

(כח) וְאֵת הַמִּצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאֶת־פָּאָרֵי הַמִּגְבָּעַת שֵׁשׁ וְאֶת־מִכְנְסֵי הַבֶּד שֵׁשׁ מִשְׁוֹר:

כ"ח - וְאֶת־פָּאָרֵי הַמִּגְבָּעַת • תַּפְאֶרֶת הַמִּגְבָּעוֹת, הַמִּגְבָּעוֹת הַמִּפְאָרוֹת.

(כט) וְאֶת־הָאֲבֵנִים שֵׁשׁ מִשְׁוֹר וְתַכְלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מַעֲשֵׂה רֶקֶם בְּאֶשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ׀

~ נקודות משיחות קודש ~

ולא עוד אלא שלשתיקוּן יש אותו תכן: עבודת ה' וּמַמְאֵר ב'ז"ל: "אין לך אהבה במקום יראָה וירָאָה במקום אהבה, אלא במדת הקב"ה בלבד".

(לקוטי שיחות, כרך כט, עמ' 126)

וְאֵת הָאֲבֵנִים שֵׁשׁ מִשְׁוֹר וְתַכְלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי (לט, כט) צָמֵר וּפְשֻׁטָּן הֵם שְׁנֵי הַפָּכִים, חֶסֶד וּגְבוּרָה, שְׂאִין חֲבוּרִין עוֹלָה זָפָה. אָמֵנָם, זֶהוּ בַעֲנִיגֵי הָעוֹלָם בְּלִבְד, בָּהֶם מְרַגְּשֵׁת בְּתַקְרָה 'מַצִּיאֻתָּה' שֶׁל כָּל מִדָּה; אֲכַל בְּקִדְשָׁה, שְׁעִנְיָנָה בְּטוֹל לְהַקְבִּי"ה, אֵין שְׁתֵּי הַמִּדּוֹת מִגְדּוֹת זֶה לָזֶה,

(ל) וַיַּעֲשׂוּ אֶת־צִיץ נֹר־הַקֹּדֶשׁ זָהָב טָהוֹר וַיַּכְתְּבוּ עָלָיו מִכְתָּב פְּתוּחֵי חוֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה:

(לא) וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת לְתֵת עַל־הַמִּצְנֶפֶת מִלְמַעְלָה בְּאֶשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ׀

בראשו, ושני חוטין היו בכל קצה וקצה, אחת ממעל ואחת מתחת לצד מצחו, וכן באמצעו, שפך הוא נוח לקשור, ואין דרך קשירה בפחות משני חוטין. לכך נאמר על פתיל תכלת: "ועליו פתיל תכלת". וקושר ראשיהם השנים כלם יחד מאחוריו למול ערפו, ומושיבו על המצנפת. ואל תתמה שלא נאמר: 'פתיל תכלת', הואיל ומרבין הן, שגרי מצינו בחשן ואפוד "וירכסו את החשן וגו'", ועל-כרחך פחות משנים לא היו, שגרי בשני קצות החשן היו שתי טבעות החשן, ובשתי כתפות האפוד היו שתי טבעות האפוד שפגגדן, ולפי דרך קשירה ארבעה חוטין היו, ומפל-מקום פחות משנים אי-אפשר.

כ"ח - לְתֵת עַל הַמִּצְנֶפֶת מִלְמַעְלָה • וְעַל־יְדֵי הַפְּתִילִים הָיָה מוֹשִׁיבֵן עַל הַמִּצְנֶפֶת כְּמִין כֶּתֶר, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר הִצִּיץ עַל הַמִּצְנֶפֶת, שְׁהָרִי ב'שְׁחִיטָה קִדָּשִׁים' שְׁנִינוּ: 'שְׁעָרוֹ הָיָה נִרְאָה בֵּין צִיץ לַמִּצְנֶפֶת, שֶׁשֶׁם מִנִּית תְּפִלִּין, וְהִצִּיץ הָיָה נָתוּן עַל הַמִּצְנֶפֶת. הָרִי הַמִּצְנֶפֶת לְמַעְלָה וְהִצִּיץ לְמַטָּה, וּמָהוּ "עַל הַמִּצְנֶפֶת מִלְמַעְלָה"? וְעוֹד הַקְּשִׁיטָה בָּהּ: כָּאֵן הוּא אוֹמֵר "וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת", וּבַעֲנֵן הַצּוּאָה הוּא אוֹמֵר (לְפִיל כח): "וַיִּשְׁמַת אֹתוֹ עַל־פְּתִיל תְּכֵלֶת", וְאוֹמֵר אָנִי: פְּתִיל תְּכֵלֶת זֶה, חוּטִין הֵן לְקִשְׁרוֹ בָּהֶן בַּמִּצְנֶפֶת, לְפִי שֶׁהִצִּיץ אֵינֹו אֵלָּא מֵאֵזן לְאֵזן, וּבִמָּה יִקְשְׁרוּנוּ בַּמִּצְנֶפֶת? וְהִיוּ קְבוּעִין בּוֹ חוּטֵי תְּכֵלֶת לְשְׁנֵי רָאשֵׁיו וּבְאִמְצָעִיתוֹ, שֶׁבָּהֶן קוֹשְׁרוֹ וְתוֹלָהוּ בַּמִּצְנֶפֶת כְּשֶׁהוּא

(לב) וַתָּכַל כָּל-עֲבֹדַת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ: פ
 כִּי־יַעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל • אֶת הַמְּלָאכָה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגו'.

~ נקודות משיחות קודש ~

כף גם בעבודת האדם לבוראו: בתחלה על האדם לעבד את עבודתו ככל יכולתו ולמצות את כל אפשרויותיו, אף עדין אין זה מספיק להשקיע השקיעה ב'בית-מקדשו' הפרטי. עליו להביא את מלאכת עבודתו ולהתקשר אל ה'משה' שבדור ("אתפשטותא דמשה בכל דרא"), אשר מחבר את בני ישראל לאביהם שבשמים ("אנכי עומד בין ה' ובניכם"), ורק אז יוכל ה'משכן' הפרטי לקום ולהתקיים.

(לקוטי שיחות, כרך יא, עמוד 127)

ויַעֲשׂוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה... וַיָּבִיאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶל מֹשֶׁה (לט, לב-ג)
 שלא היו יכולים להקימו... ומשה העמידו (רש"י)
 שני פסוקים אלו מלמדים אותנו כיצד יכול האדם להגיע למחלית שלמותו בהקמת ה'משכן' הפרטי לה' יתברך.
 בבנין המשכן הגשמי, נדרשו בני ישראל לעשותו תחלה עם כל פרטיו ("ככל אשר צוה ה'"), אף עדין לא נתנה להם ה'רשות להקימו, ורק כשהביאوهו אל משה הוקם המשכן.

~ יום רביעי ג' אדר-ב' ~

(לג) וַיָּבִיאוּ אֶת-הַמִּשְׁכָּן אֶל-מֹשֶׁה אֶת-הָאֹהֶל וְאֶת כָּל-בָּלְיֵי קָרְסָיו קָרְשָׁיו בְּרִיחָיו וְעַמֻּדָיו וְאֹדְנָיו:

הקדוש-ברוך-הוא: איך אפשר הקמתו עלי-ידי אדם? אמר לו: עסק אתה בידך, נראה במקימו, והוא נזקף וקם מאליו, וזהו שגאמר: "הוקם המשכן", הוקם מאליו, מדרש רבי תנחומא.

כִּי־יַבִּיאוּ אֶת-הַמִּשְׁכָּן וְגו' • שלא היו יכולין להקימו, ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן, הניח לו הקדוש-ברוך-הוא הקמתו, שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כבוד הקדשים, שאין כח באדם לזקפן, ומשה העמידו. אמר משה לפני

~ נקודות משיחות קודש ~

צוה ה' לאמר, "פרש רש"י "צוה ה' לי לאמר לכם". ומכיון שהצויה היה שבני ישראל יבנו את המשכן, אסור היה למשה לעשות זאת.

(לקוטי שיחות, כרך ו', עמ' 222)

שלא עשה משה שום מלאכה במשכן (רש"י לט, לג) ממה שכתב "שום מלאכה" משמע שפנתו גם להבאה (נדבת המשכן), שנקראת 'מלאכה' (ויקהל לו, רז). ותמוה, איך לא קים את צווי ה' "קחו מאתכם תרומה". ויש לומר, דהנה בריש פרשת ויקהל, על הפסוק "זה הדבר אשר

(לד) וְאֶת-מִכְסֵּה עוֹרֹת הָאֵילָן הַמֵּאֲדָמִים וְאֶת מִכְסֵּה עֹרֹת הַתְּחָשִׁים וְאֶת פְּרֻכַת הַמִּסָּד:

(לה) אֶת-אַרְוֶן הָעֵדֻת וְאֶת-בִּדְיוֹ וְאֶת הַכַּפֹּרֶת:

(לו) אֶת־הַשִּׁלְחָן אֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֵת לֶחֶם הַפָּנִים: לויתן תִּתֶּנָּה יְיָ כָּל מְנוּחֵי וְיֵת לֶחֶם אֲפִיָּא:

(לז) אֶת־הַמִּנְחָה הַטְּהֹרָה אֶת־גִּרְתֶּיהָ גֵּרֶת הַמַּעֲרֹכָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֵת שֶׁמֶן הַמָּאֹר:

(לח) וְאֵת מִזְבַּח הַזֹּהֵב וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת קִטְרֵת הַסַּמִּים וְאֵת מִסַּךְ פֶּתַח הָאֹהֶל:

(לט) אֵת מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בִּדְיוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ:

(מ) אֵת קַלְעִי הַחֹצֵר אֶת־עַמֻּדֶיהָ וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֶת־הַמָּסוֹךְ לְשַׁעַר הַחֹצֵר אֶת־מִיתָרָיו וְיִתְדֶיהָ וְאֵת כָּל־כֵּלֵי עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל מוֹעֵד:

(מא) אֶת־בִּגְדֵי הַשָּׂרָד לְשָׂרֵת בִּקְדָּשׁ אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן:

(מב) כָּל־אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הָעֲבֹדָה:

(מג) וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹתָהּ בְּאִשֶּׁר צִוָּה יְהוָה בֶּן עֲשׂוֹ וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה: פ

כ"י וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה • אָמַר לָהֶם: יְהִי־רָצוֹן שְׁתַּשְׁרָה שְׂכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם, (תהלים צ): "וְיִהְיֶה נֶעֱמֶה

ה' אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וְגו'", והוא אֶחָד מֵאֲחַד־עֶשֶׂר מִזְמוּרִים שֶׁב־תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה.

~ נקודות משיחות קודש ~

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל דְּבָרָיו. אָבָל בֵּינוֹן שָׁגם הַמְזֻמָּרִים שֶׁלֹּא־חֲרִי־זָה אֶמְרָם מֹשֶׁה, מוֹכֵן שָׁגם מֶה שֶׁכָּתוּב בְּאַמְצַע – הַכֹּל הוּא מְדַבְּרֵי מֹשֶׁה.

(לקוטי שיחות, כרך יא, עמ' 171)

והוא אֶחָד מֵאֲחַד־עֶשֶׂר מִזְמוּרִים שֶׁב־תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה (רש"י לט, מג) וְקִשָּׁה, לְשֵׁם מֶה מְצִינֵן רש"י דָּבָר זֶה, וְהָרִי פֶסוּק זֶה מוֹפִיעַ בְּסִיּוּם "תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה" עֲצוּמוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר: אִם הָיָה בֶּן זֶה הַמְזֻמָּר שֶׁל מֹשֶׁה, הָיָה אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהַתְּחִלַּת הַמְזֻמָּר הוּא, אֲבָן, שֶׁל מֹשֶׁה, אָבָל סִיּוּמוֹ הוּא מֶה שֶׁעֲנִי

~ יום חמישי ד' אדר-ב' ~

מ (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) בַּיּוֹם-הַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַחַד לַחֲדָשׁ תָּקִים אֶת-
מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד:

ב ביום ראשון הראשון באחד לחודש תקים את
את משכן אהל מועד:

(ג) וַשְׁמַתָּ שָׁם אֶת אַרְוֹן הָעֵדוּת וְסִפְתָּ עַל-הָאָרֶץ
אֶת-הַפְּרָכֶת:

ג ותשמיש שם את ארון העדות וספת על הארץ
ארון את פרכתא:

כ"י • וְסִפְתָּ עַל-הָאָרֶץ • לְשׁוֹן הַגָּנָה, שֶׁהָיָה מְחַצֵּה הָיְתָה.

(ד) וַהֲבֵאתָ אֶת-הַשֻּׁלְחָן וְעֹרֶכְתָּ אֶת-עֶרְכוֹ וַהֲבֵאתָ
אֶת-הַמִּנְחָה וְהַעֲלִיתָ אֶת-נִרְתִּיהָ:

ד ותעל את פתורא ותסדר את סדרה ותעל
את מנרתא ומדלק את בוצינהא:

כ"י • וְעֹרֶכְתָּ אֶת עֶרְכוֹ • שְׁתִּי מַעֲרָכוֹת שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים.

(ה) וַנִּתְּנָה אֶת-מִזְבַּח הַזֹּהֵב לְקַטֹּרֶת לִפְנֵי אַרְוֹן
הָעֵדוּת וַשְׁמַתָּ אֶת-מָסַךְ הַפֶּתַח לְמִשְׁכַּן:

ה ותתן את מדבחה הזהב לקטרת לפני ארון
קדם ארון דסהדותא ותשמיש את פרכא
דמנרתא למשכנא:

(ו) וַנִּתְּנָה אֶת מִזְבַּח הָעֹלָה לִפְנֵי פֶתַח מִשְׁכַּן
אֹהֶל-מוֹעֵד:

ו ותתן את מדבחה העולה לפני פתח משכן
משכנא משכן זמנא:

(ז) וַנִּתְּנָה אֶת-הַכִּיֹּר בֵּין-אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ
וַנִּתֵּן שָׁם מֵיִם:

ז ותתן את כיורא בין משכן זמנא ובין
מדבחה ותתן תמן מים:

(ח) וַשְׁמַתָּ אֶת-הַחֹצֵר סָבִיב וַנִּתְּנָה אֶת-מָסַךְ שַׁעַר
הַחֹצֵר:

ח ותשמיש את החצר סחור סחור ותתן את
פרכא דתרע דרמא:

(ט) וְלָקַחְתָּ אֶת-שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִשַּׁחְתָּ אֶת-הַמִּשְׁכָּן
וְאֶת-כָּל-אֲשֵׁר-בּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אוֹתוֹ וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו וְהָיָה
קֹדֶשׁ:

ט ותסב את משחא דרבוותא ותרכי את
משכנא ואת כל די בה ותקדש יתה ואת כל
מנוהי ויהי קודשא:

(י) וּמִשַּׁחְתָּ אֶת-מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו וְקִדַּשְׁתָּ
אֶת-הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קֳדָשִׁים:

י ותרכי את מדבחה העולה ואת כל מנוהי
ותקדש את מדבחה ויהי מדבחה קדש
קודש:

(יא) וּמִשַּׁחְתָּ אֶת-הַכִּיֹּר וְאֶת-כָּנּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אוֹתוֹ:

יא ותרכי את כיורא ואת כסיסה ותקדש
יתה:

(יב) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־אֶהֱרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרַחַצְתָּ אֹתָם בַּמַּיִם:

יב ותקרב ית אהרן וית בניהו לתרע משפן זמנא ומסחי יתהון במיא:

(יג) וְהִלַּבְשְׁתָּ אֶת־אֶהֱרֹן אֶת בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ וּמִשְׁחַת אֹתוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְכַתַּן לִי:

יג ומלביש ית אהרן ית לבושי קודשא ותרבי יתה ותקדש יתה וישמש קדמי:

(יד) וְאֶת־בָּנָיו תִּקְרִיב וְהִלַּבְשְׁתָּ אֹתָם כְּתֵנָת:

יד וית בניהו תקרב ומלביש יתהון כתינין:

~ נקודות משיחות קודש ~

וְאֶת בָּנָיו תִּקְרִיב וְהִלַּבְשְׁתָּ אֹתָם כְּתֵנָת (מ, יד) וְאֵלּוּ בְּפָרַשְׁתָּ תִּצְנֶה (כט, ח"ט) נִזְכְּרוּ גַם הָאֲבֻנִּים וְהַמִּגְבָּעֵת. וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּהְיָה בְּשִׁבְעַת יָמֵי הַמְּלוּאִים לְבָשׁוּ אֶהֱרֹן וּבָנָיו אֶת הַבְּגָדִים כְּדִי לְחַנֹּקָם לְכַהֵנָה, וְלָכֵן הִלְבִּישׁ מֹשֶׁה אֹתָם אֶת כָּל הַבְּגָדִים, כִּי זֶה תִּפְקִידוֹ – לְחַנֹּקָם בְּכַהֲנָה. אָכֵל בַּיּוֹם

הַשְּׁמִינִי לְבָשׁוּ אֶת הַבְּגָדִים בְּתִפְקִידָם כְּכַהֲנִים, וְלָכֵן הִלְבִּישׁ אֹתָם רַק אֶת הַבְּגָד הַעֲקָרִי, הַמְּכַסֶּה אֶת כָּל הַגּוּף, כְּדִי לְחַנֹּקָם בְּכָף לַעֲבוֹדַת הַכַּהֲנָה.

(לקוטי שיחות, כרך כו, עמ' 288)

(טו) וּמִשְׁחַת אֹתָם פֶּאֶשֶׁר מִשְׁחַת אֶת־אֲבִיהֶם וְכַהֲנוּ לִי וְהִיָּה לְהִיָּת לָהֶם מִשְׁחַתָּם לְכַהֲנֵת עוֹלָם לְדֹרֹתָם:

טו ותרבי יתהון כמא די רבימא ית אביהון וישמשון קדמי ותהי למיהוי להון רביתיהון לכהנות עלם לדריהון:

(טז) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ בֵּן עֲשֵׂה: ׀

טז ועבד משה ככל די פקיד יי יתה בן עבד:

~ יום שישי ה' אדר-ב' ~

(יז) וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ הָיָה הַמִּשְׁפָּן:

יז ויהיה בירחא קדמאא בשתא תנימא בחד לירחא אהקם משפנא:

(יח) וַיָּקָם מֹשֶׁה אֶת־הַמִּשְׁפָּן וַיִּתֵּן אֶת־אֲדָנָיו וַיִּשֶׂם אֶת־קִרְשָׁיו וַיִּתֵּן אֶת־בְּרִיחָיו וַיָּקָם אֶת־עַמּוּדָיו:

יח ואקם משה ית משפנא ויהב ית סמכוהי ושוי ית דפוהי ויהב ית עברוהי ואקם ית עמודוהי:

(יט) וַיַּפְּרֹשׁ אֶת־הָאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁפָּן וַיִּשֶׂם אֶת־מִכְסֵּה הָאֹהֶל עָלָיו מִלְּמַעְלָה פֶּאֶשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ׀

יט ופרס ית פרסא על משפנא ושוי ית חופאא ומשפנא עלוהי מלעלא כמא די פקיד יי ית משה:

כ"י • ויפרש את האהל • הן זריעות העצים.

כַּוְנָסִיב וַיִּהְיֶה יְתַּ סְהִדוּתָא לְאַרְוֵנָא וְשׁוּי יְתַּ
אַרְיִחָא עַל אַרְוֵנָא וַיִּהְיֶה יְתַּ כְּפָרְתָא עַל
אַרְוֵנָא מְלַעֲלָא:

(כ) וַיִּקַּח וַיִּתֵּן אֶת־הָעֵדוּת אֶל־הָאָרֶן וַיִּשֶׂם אֶת־
הַבָּדִים עַל־הָאָרֶן וַיִּתֵּן אֶת־הַכְּפָרֹת עַל־הָאָרֶן
מִלְמַעְלָה:

נשי"א • את העדות • הלוחות.

~ נקודות משיחות קודש ~

בלמוד התורה – נמצא הקב"ה בשכלו של האדם

הָאָדָם וְהַמַּצּוּה אֵינֶם מִתְאַחֲדִים, וְלִדְוִיגְמָא יָד הַעוֹסֶקֶת
בְּנֻטִּילַת לִוְלָב, הִנֵּה אִף שְׂבִינְד זֶה קָיָם אֶת רְצוֹן הַקָּבִ"ה,
מִכָּל־מָקוֹם אֵין הֵיךְ עֲצָמָה מִתְאַחֲדַת עִם הַקָּבִ"ה בְּעֲצָמוֹ.
מִה־שְּׂאִין־כֵּן בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, מִכִּינֵן שְׂ"אֹרִיתָא וְקוֹדֶשֶׁא־
בְּרִיף־הוּא כּוּלָּא חֵד", הִנֵּה בְּהִכְנַת דְּבַר תּוֹרָה, עַל־יְדֵי
שְׂחֻכְמַת ה' בְּקִרְבּוֹ, שׁוֹרָה הַקָּבִ"ה בְּעֲצָמוֹ בְּשִׁכְלוֹ שֶׁל
הָאָדָם. וְנִמְצָא, דְּשִׁכְלֵ הָאָדָם בְּעֲצָמוֹ מֵאַחַד עִם הַקָּבִ"ה
(וראה בזה בארוכה תניא פ"ח).

וְזֶה גַם הַחֲלּוּק בֵּין כָּלִּלֹת הַמִּשְׁכָּן וְהָאָרֶן עֲצָמוֹ:

"מָקוֹם אָרֶן אֵינּוּ מִן הַמִּדָּה". שְׂבִינְדוֹן, מִכִּינֵן שָׁבוּ הָיוּ
הַלּוּחוֹת – הַתּוֹרָה – הִנֵּה בְּתוֹךְ "מָקוֹמוֹ" וְ"מִדָּתוֹ" שְׂרָתָה
הַשְּׂכִינָה בְּגִלּוּי. אָכֵל בְּשָׂאֵר הַמִּשְׁכָּן, אִף שֶׁגַּם שָׁם שְׂרָתָה
הַשְּׂכִינָה, אָכֵל מָקוֹם הַמְּזֻבָּח (עַל־דֶּרֶךְ־מִשְׁל) נִשְׂאָר
בְּמִדָּתוֹ, וְלֹא שְׂרָתָה שָׁם שְׂכִינָה בְּאוֹתוֹ אִפֵּן כְּבָאָרֶן.

(על־פי 'לקוטי שיחות' כרך טז, עמוד 434 ואילך)

עַל הַפָּסוּק "וַיִּקַּח וַיִּתֵּן אֶת הָעֵדוּת אֶל הָאָרֶן" (מ, כ)
מִפְּרִשׁ רַש"י, הָעֵדוּת – הַלּוּחוֹת.
וְהִנֵּה אֵיחָד ב'שְׂמֹת רַבָּה' (פ"ג, ב) "בְּשַׁעָה שְׂאָמֵר הַקָּבִ"ה
לְמִשְׁה, עֲשֵׂה הַמִּשְׁכָּן, כֹּא וְאָמֵר לְכַצֵּלָל. אָמֵר לוֹ: מִהוּ
הַמִּשְׁכָּן הַזֶּה? אָמֵר לוֹ: שְׂיִשְׁרָה הַקָּבִ"ה שְׂכִינָתוֹ בְּתוֹכּוֹ,
וּמִלְמַד לְיִשְׂרָאֵל תּוֹרָה. אָמֵר לוֹ בְּצִלָּל: וְהִכֵּן הַתּוֹרָה
נְתוּנָה? אָמֵר לוֹ . . . הָאָרֶן."

וְלִכְאוּרָה תְּמוּנָה, הָרִי יְדוּעִים דְּבָרֵי הַמִּכְבָּן שְׂ"עָקֵר הַחֲפִץ
בְּמִשְׁכָּן . . . מָקוֹם מְנוּחַת הַשְּׂכִינָה שֶׁהוּא הָאָרֶן,
דְּהַשְׂרָאֵת הַשְּׂכִינָה הִיחָה בְּעִיקָר בְּאָרֶן, וְאִם־כֵּן מִדּוּעַ
אֵיחָד בְּמִדְרָשׁ שֶׁהָאָרֶן הוּא בְּשִׁכְלֵ הַתּוֹרָה?
וַיֵּשׁ לֹאמֵר דִּקָּא גּוּפָא מְרַמֵּז הַמִּדְרָשׁ, שֶׁהַשְּׂרָאֵת הַשְּׂכִינָה
בְּאִפֵּן הָכִי נִעְלָה הִיא דּוֹקָא עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה. דִּקָּה הַשְּׂרָאֵת
הַשְּׂכִינָה בְּכִנִּי יִשְׂרָאֵל הִיא עַל־יְדֵי לְמוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם
הַמִּצְוֹת. וְהַחֲלּוּק בֵּינֵיהֶם הוּא:
בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת – מָקָם הָאָדָם אֶת רְצוֹן הַקָּבִ"ה, אָכֵל

כֹּא וְאָעַל יְתַּ אַרְוֵנָא לְמִשְׁכָּנָא וְשׁוּי יְתַּ
פְּרָכְתָּא דְּפָרְסָא וְאָטַל עַל אַרְוֵנָא דְּסִהֲדוּתָא
כְּמָא דִּי פְקִיד יְיָ יְתַּ מִּשְׁה:

(כא) וַיָּבֵא אֶת־הָאָרֶן אֶל־הַמִּשְׁכָּן וַיִּשֶׂם אֶת־פְּרֻכַּת
הַמִּסְכָּי וַיִּסֹּךְ עַל אַרְוֵן הָעֵדוּת בְּאִשֶּׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: ׀

כב וַיִּהְיֶה יְתַּ פְּתוּרָא בְּמִשְׁכָּן זְמָנָא עַל צִדָּא
דְּמִשְׁכָּנָא צְפוּנָא מִכְּרָא לְפְרָכְתָּא:

(כב) וַיִּתֵּן אֶת־הַשְּׁלָחַן בְּאֹהֶל מוֹעֵד עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן
צָפְנָה מִחוּץ לְפְרֻכַּת:

נשי"א • עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן צָפְנָה • (דמא לג) בְּחֻצִּי הַצְּפוּנִי שֶׁל רֹחַב הַבֵּית. יֶרֶךְ • כְּתִרְגוּמוֹ: 'צִדָּא', כְּיֶרֶךְ הַזֶּה
שֶׁהוּא בְּצִדּוֹ שֶׁל אָדָם.

כג וַיִּסְדֹּר עֲלוּהֵי סִדּוּר דְּלַחֲם קֹדֶם יְיָ כְּמָא
דִּי פְקִיד יְיָ יְתַּ מִּשְׁה:

(כג) וַיַּעֲרֹךְ עָלָיו עֵרֹךְ לַחֵם לִפְנֵי יְהוָה בְּאִשֶּׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ׀

כד וְשׁוּי יְתַּ מְנִרְתָּא בְּמִשְׁכָּן זְמָנָא לְקַבֵּל
פְּתוּרָא עַל צִדָּא דְּמִשְׁכָּנָא לְדְרוּמָא:

(כד) וַיִּשֶׂם אֶת־הַמְּנִרָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד נֹכַח הַשְּׁלָחַן
עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן נִגְבָּה:

(כה) וַיַּעַל הַנֶּחֱרֵת לִפְנֵי יְהוָה פֶּאֶשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: ׀

(כו) וַיֵּשֶׁם אֶת־מִזְבֵּחַ הַזֶּהב בְּאֶהֱל מוֹעֵד לִפְנֵי
הַפֶּרֶכֶת:

(כז) וַיִּקְטֹר עָלָיו קְטֹרֶת סַמִּים פֶּאֶשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: ׀

כ"י • וַיִּקְטֹר עָלָיו קְטֹרֶת • שְׁחִירִית וְעֹרֵכִית, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל ז): "בִּבְקָר בִּבְהִיטִיבוֹ אֶת הַנִּירוֹת וְגו'".

~ שבת קודש ו' אדר-ב' ~

(כח) וַיֵּשֶׁם אֶת־מִסְךְ הַפֶּתַח הַמִּשְׁכָּן:
כח וְשׂוּי יֵת פֶּרֶסָא דְתַרְעָא לְמִשְׁכָּנָא:

(כט) וַיֹּאֵל מִזְבֵּחַ הָעֹלָה שֵׁם פֶּתַח מִשְׁכָּן אֶהְל־
מוֹעֵד וַיַּעַל עָלָיו אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה פֶּאֶשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ׀

כ"י • וַיַּעַל עָלָיו וְגו' • אֵף בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְמַלּוּאִים,
שֶׁהוּא יוֹם הַקָּמֶת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁמֶשׁ מֹשֶׁה וְהַקָּרִיב
קָרְבָּנוֹת צָבוּר, חוּץ מֵאוֹתָן שֶׁנֶּצְטָה אֲהֵרֹן בּוֹ בַּיּוֹם,
שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט): "קָרֵב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וְגו'". אֶת־

הָעֹלָה • עֲלֵת הַתָּמִיד. וְאֶת־הַמִּנְחָה • מִנְחַת
נִסְכִּים שֶׁל תָּמִיד, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל כט): "וְעֲשׂוֹן סֹלֶת
בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן וְגו'".

(ל) וַיֵּשֶׁם אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֶהֱל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ
וַיִּתֵּן שִׁמְהָ מַיִם לְרִחְצָה:

ל וְשׂוּי יֵת פִּיּוּרָא בֵּין מִשְׁכָּן זִמְנָא וּבֵין
מִדְבָּחָא וַיְהִי תַמָּן מִיָּא לְקִדְוֶשׁ:

(לא) וַרְחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנֵיו אֶת־יְדֵיהֶם
וְאֶת־רַגְלֵיהֶם:

לא וַיִּקְדְּשׁוּן מִנֵּה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנוֹהֵי יֵת
יְדֵיהוֹן וַיֵּת רַגְלֵיהוֹן:

כ"י • וַרְחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנֵיו • יוֹם שְׁמִינִי לְמַלּוּאִים הָשׁוּוּ כָּלֶם לְכַהֲנָה, וְתַרְגוּמוֹ: 'וַיִּקְדְּשׁוּן
מִנֵּה'. בּוֹ בַּיּוֹם קָדַשׁ מֹשֶׁה עִמָּהֶם.

(לב) בְּבֹאֵם אֶל־אֶהֱל מוֹעֵד וּבִקְרַבְתֶּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ
יִרְחֲצוּ פֶּאֶשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ׀

לב בְּמַעֲלֵהוֹן לְמִשְׁכָּן זִמְנָא וּבִמְקַרְבֵּהוֹן
לְמִדְבָּחָא וַיִּקְדְּשׁוּן כְּמָא דִּי פִקִּיד יֵת מֹשֶׁה:

כ"י • וּבִקְרַבְתֶּם • כְּמוֹ וּבִקְרַבְתֶּם, כְּשִׁיקְרָבוֹ.

(לג) וַיִּקֶּם אֶת־הַחֹצֵר סָבִיב לְמִשְׁכָּן וְלַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן
אֶת־מִסְךְ שַׁעַר הַחֹצֵר וַיְכַל מֹשֶׁה אֶת־הַמִּלֻּאכָה: פ

לג וַיִּבְנֶה אֶת הַחֹצֵר סָבִיב לְמִשְׁכָּן וְלַמִּדְבָּחָא וַיִּתֵּן
וַיִּבְנֶה אֶת הַחֹצֵר סָבִיב לְמִשְׁכָּן וְלַמִּדְבָּחָא וַיִּתֵּן
וַיִּבְנֶה אֶת הַחֹצֵר וַיְכַל מֹשֶׁה אֶת הַמִּלֻּאכָה:

(ד) וַיְכַסּוּ הָעֶנָן אֶת-אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּכְבֹּד יְהוָה מִלֵּא
אֶת-הַמִּשְׁכָּן:

(ה) וְלֹא-יָכֹל מֹשֶׁה לָּבוֹא אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד כִּי-שָׁכַן
עָלָיו הָעֶנָן וַיִּכְבֹּד יְהוָה מִלֵּא אֶת-הַמִּשְׁכָּן:

כ"י • וְלֹא-יָכֹל מֹשֶׁה לָּבוֹא אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד • (תורת
כהנים פרשת ויקרא) וְכָתוּב אַחַד אוֹמֵר (במדבר ד'): "וַיִּכְבֹּא
מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד", בָּא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהַכְרִיעַ

(ו) וַבְּהֶעֱלֹת הָעֶנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּכָל מַסְעֵיהֶם:

(ז) וְאִם-לֹא יַעֲלֶה הָעֶנָן וְלֹא יִסְעוּ עַד-יִוָּם הָעֲלֹתוֹ:

(ח) כִּי עֲנָן יְהוָה עַל-הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְלַיְלָה תִּהְיֶה
לֵילָה בּוֹ לַעֲיֹנִי כָל-בֵּית-יִשְׂרָאֵל בְּכָל-מַסְעֵיהֶם:

כ"י • לַעֲיֹנִי כָל-בֵּית-יִשְׂרָאֵל בְּכָל-מַסְעֵיהֶם • בְּכָל
מַסַּע שֶׁהָיוּ נֹסְעִים, הָיָה הָעֶנָן שׁוֹכֵן בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר
יָתְנוּ שָׁם. מָקוֹם חֲנֻיָּתָן אֵף הוּא קָרוֹי מַסַּע, וְכֵן

~ נקודות משיחות קודש ~

שֶׁהַתְּעֻלּוֹת זֶה כָּבֹד הַתְּחִילָה בְּגִלּוֹת מִצְרַיִם. כִּי מִכִּיּוֹן
שֶׁמִּטְרַת ה' חֲנִיָּה' מְלַכְתְּחִלָּה הִיא ה'מַסַּע' שֶׁלֹּאֲחֲרֶיהָ,
כְּלוּמֹר: מִטְרַת הַגִּלּוֹת הִיא הַגְּאֻלָּה, הָרִי בַּפְּנִימִיּוֹת
וּבְהֶעֱלֵם – 'חֲנִיָּה' זֶה הִיא כָּבֹד לִפְנֵי בֶן 'מַסַּע'.
(לקוטי שיחות, כרך ו', עמ' 238)

בְּכָל מַסְעֵיהֶם (מ, לח) לִפְנֵי שֶׁמִּמָּקוֹם הַחֲנִיָּה חֲזָרוּ וְנִסְעוּ,
לָכֵן נִקְרָאוּ כָּל מַסְעוֹת (רש"י) בְּתַחֲלַת הַסֵּפֶר מִסֵּפֶר עַל
יְרִידָה גְדוּלָּה – גִּלּוֹת מִצְרַיִם. לְאַחַר מִבְּנֵי מִסֵּפֶר עַל
הַתְּעֻלּוֹת גְּדוּלָּה – הַמִּשְׁכָּת אֱלֹקִיּוֹת לְמֹשֶׁה עַל יְדֵי יִצְחָאֵל
מִצְרַיִם, מִתֵּן תּוֹרָה, וְהַקְּמַת הַמִּשְׁכָּן. וּבִסְיוֹם הַסֵּפֶר מְדַבֵּר,

צ"ב פסוקים, בל"י כ"ל סימן. (ראה אג"ק חלק כ"א עמוד רכח הובא להלן) חסלת פרשת פקודי

חֹזֶק חֹזֶק וְנִתְחַזֵּק

~ נקודות משיחות קודש ~

סימן פְּרִשְׁת פְּקוּדֵי

שֶׁבְּגִימְטְרִיא "בְּלִי כָל", וְאַחַד הַמִּדְּפִסִּים טָעָה, וְהִבִּין זֶה
כִּפְשׁוּטוֹ, שֶׁאֵין סִימָן לִפְרָשָׁה זֶה, וְהִשְׁמִיט הַסִּימָן...

(מתוך אגרת להרה"ג ר' אלכסנדר סענדר יודאסין ע"ה, נדפסה בסוף ספרו
תו"ת על הש"ס – מתוך 'לקראת שבת')

בְּרַב הַמְּשִׁים נִכְתָּב בְּסִיּוֹם כָּל פְּרָשָׁה מִנֵּי הַפְּסוּקִים
שֶׁבְּפְרָשָׁה עִם סִימָן לְמִנְיָן זֶה, אֵךְ בְּסוֹף פְּרִשְׁת פְּקוּדֵי לֹא
נִרְשָׁם סִימָן, וּבְפְשׁוּטוֹת הוּא טְעוֹת הַדְּפוס.

וְאוּלַּי יֵשׁ לוֹמֵר, שֶׁבְּמָקוֹר הָיָה כָּתוּב "בְּלִי כָל סִימָן",
וְהַפְּנוּגָה בָּזָה הִיָּתָה שֶׁיֵּשׁ בְּסִדְרָה זֶה צ"ב פְּסוּקִים

ההפמרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רלד - רלו

לוח תהלים

יום ראשון, ל' אדר א' < פרק כ. מפרק כמה עד סוף פרק קנ

יום שני, א' אדר ב' < פרק כ. מפרק א עד סוף פרק ט

יום שלישי, ב' אדר ב' < מפרק י עד סוף פרק יז

יום רביעי, ג' אדר ב' < מפרק יח עד סוף פרק כב

יום חמישי, ד' אדר ב' < מפרק כג עד סוף פרק כח

יום שישי, ה' אדר ב' < מפרק כט עד סוף פרק לד

שבת קודש, ו' אדר ב' < פרק כ. מפרק לה עד סוף פרק לח

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מותפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממוקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון ל' אדר-א' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' מוג, פרק לד. והנה... עד עמ' מוג, כמ"ש לקמן.

לשכינה, ומעין זה – במשהו מהתבטלות האבות והנביאים, זכו – כל, ישראל במעמד הר סיני, – באותו מעמד, עמדו כולם בהתבטלות במציאות להקב"ה, בדמיון כלשהו להתבטלות במציאות של האבות והנביאים. רק שלא יכלו לסבול, – ביטול רב כזה, במאמר ר"ל¹ שעל כל דבור – של עשרת הדיברות, פרחה נשמתו בו, – אלא שהקב"ה החזיר להם את הנשמות ב"טל" של תחיית המתים², שהוא – "פרחה נשמתו", ענין פשוט במציאות, הנזכר לעיל. – המוסבר לעיל. לבן – מפני שלא יכלו "לסבול" את גילוי האור האין-סופי, עד שהשפיע עליהם ה"ביטול" במציאות, שהנשמה לא

פרק לד. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שלעתים מסויימות, על האדם לזכך את נפשו ולהאיר אותה בשמחת הלב, על-ידי התבוננותו בענין יחוד ה' האמיתי, איך שהקב"ה יחיד ומיוחד, וכל הבריאה בטלה במציאות לגביו, כאילו אינה קיימת כלל.

והנה, מודעת זאת – ידוע הדבר, ש"האבות הן הן המרכבה"³, – כאמור, רומז המושג "מרכבה", לדבר שבטל לגמרי למישהו, ואין לו שום רצון אחר, אלא רצונו של מי שהוא בטל אליו, כמו "מרכבה" שנתונה לגמרי לרצון הנוהג בה. שכל ימיהם לעולם, לא הפסיקו אפילו שעה אחת מלקשר דעתם ונשמתם לרצון העולמים בפשוט הנזכר לעיל ליחודו ותפארתו.

– האבות עמדו תמיד בביטול במציאות להקב"ה, בהרגשתם התמידית את ייחודו האמיתי; ואחריהם – היו אלה, כל הנביאים, כל אחד לפי מדרגת נשמתו ונשמתו, – התבטלותו במציאות של כל נביא, היה בהתאם לרום מדרגת נשמתו ולגודל השגתו, ומדרגת משה רבנו עליו-השלום היא העולה על כלן, – על כל מדרגות הנביאים, שאמרו⁴ עליו: שכינה מדרגת מתן גורנו של משה, – משה רבנו היה בטל במציאות להקב"ה בצורה כזו, שדיבורו היה דיבור של השכינה. וכשהתבטלות גורנו של האדם לדיבורו, כך היה ביטול גורנו של משה

ליקוני אמרים

פרק לד והנה מודעת זאת שהאבות הן הן המרכבה שכל ימיהם לעולם לא הפסיקו אפי' שעה אחת מלקשר דעתם ונשמתם לרצון העולמים בביטול הנ"ל ליחודו ית' ואחריהם כל הנביאים כל אחד לפי מדרגת נשמתו והשגתו ומדרגת משה רבנו היא העולה על כולן שאמרו עליו שכינה במעמד הר סיני רק שלא יכלו לסבול כמאמר ר"ל שעל כל דיבור פרחה נשמתו בו שהוא ענין ביטול במציאות הנ"ל לכן מיד אמר להם לעשות לו משכן ובו קדשי הקדשים להשראת שכינתו שהוא גילוי יחודו ית' כמ"ש לקמן

תוכל להישאר בגוף, מיד אמר להם לעשות לו משכן ובו – במשכן, – קדשי הקדשים – להשראת שכינתו, – שבקדשי הקדשים של המשכן, תשרה השכינה, שהוא – השראת השכינה היא: גילוי יחודו ותפארתו, – של הקב"ה, כמו שיתבאר לקמן⁵. – שבמה התבטאה השראת השכינה במשכן ובמקדש – והרי מלא כל הארץ כבודו? – בהתגלות יחוד ה' בהם, כלומר: ענין זה שהקב"ה "אין עוד מלבדו", האיר שם בהתגלות, ולא בצורה מוסתרת כפי שהדבר הוא בעולם. הרי, שהתגלות "יחוד ה' האמיתי" לבני ישראל, היתה על-ידי המשכן והמקדש.

1. ראה לעיל פרק כג. 2. ראה זהר פרשת פנחס דף רלב, א; רד"ל על שמות רבה סוף פרשה ג. 3. שבת פח, ב. 4. כפי שיוסבר להלן בפרק לו. 5. פרק נג.

~ יום שני א' אדר-ב' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 86, ומשחרב בהמ"ק... עד עמ' 86, ה' לו:

האבות והנביאים להיות "מרכבה" ו"משכן" להתגלות יחוד ה'; ואילו אני, כשאין בי אפילו שמץ מהשגתם, אי אפשר לי להגיע, על-ידי השגתי, למציאות של "מרכבה" ו"משכן"; אי לזאת – מכיון שכך, אַעֲשֶׂה לוֹ – להקב"ה, מִשְׁכָּן וּמִכּוֹן לְשִׁבְתּוֹ, – באותה צורה שהיא ביכלתי, הוא הַעֲסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה – שכאמור, התורה היא הרי "משכן ומכון לשבתו יתברך", כִּפִּי הַפְּנָאִי שְׁלִי, בְּקִבְיּוֹת עֵתִים – ללימוד התורה, בְּיוֹם וּבְלַיְלָה, בְּדַת הַנִּתְנָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּהַלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה, – עד כמה שכל אחד לפי השגתו ומצבו, מחוייב על פי ההלכה ללמוד תורה, וּכְמֵאמֶר רַ"ז ל': "אִפְלוּ פֶּרֶק אֶחָד שְׁחִירִית כּו'". – ופרק אחד ערבית, אם אין באפשרותו ללמוד יותר משני פרקים – הרי

זו מצות תלמוד תורה שלו שנמשכת אצלו תמיד, והוא נעשה על-ידי-זה משכן ומכון לשבתו יתברך. וְכֹה יִשְׁמַח לְבּוֹ וְיִגִּיל, וְיִתֵּן הוֹדָאָה עַל חֻלְקוֹ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵב, עַל שֹׁכְהָ לְחַיּוֹת אֲשֻׁפוּיָן – מארח, לַגְבוּרָה – להקב"ה, על-ידי התורה ש"ניתנה" מפי הגבורה, פְּעָמִים בְּכָל יוֹם, כִּפִּי הָעֵת וְהַפְּנָאִי שְׁלֹו, – שיש לו ללמוד תורה, בְּמִסְתַּי יְדוֹ – כפי האפשרות שניתנה לו, אֲשֶׁר הִרְחִיב ה' לוֹ: – את הזמן ללמוד תורה.

וּמִשְׁחָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ – אֵין לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא בְּעוֹלָמוֹ מִשְׁכָּן וּמִכּוֹן לְשִׁבְתּוֹ, הוּא יַחְדּוֹ יִתְבָּרַךְ, – מקום בו יבוא לידי ביטוי והתגלות, יחודו של ה' יתברך. אחרי חורבן בית המקדש, אֵין מקום כזה בנמצא, אֶלָּא אַרְבַּע אֲמוֹת שֶׁל הַלְכָה, – בתורה בלבד מתגלה יחוד ה', שְׁהוּא – ההלכה היא, רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ וְחֻכְמָתוֹ, הַמְּלַבְּשִׁים בְּהַלְכוֹת הַעֲרוּכוֹת לְפָנָיו. – ומאחר שבהלכות התורה מלוובשים רצונו וחכמתו של הקב"ה – זהו רצונו של הקב"ה שכך וכך יהיה פסק הדין, וחכמתו של הקב"ה היא ה"שכל" של ההלכה – ורצונו וחכמתו של הקב"ה, הם דבר אחד אתו; הרי שבתורה ישנו הגילוי של יחוד ה'. וְלִכֵּן, אַחֲרֵי שִׁיעוּמֵי הָאֲדָמָה מִחֻשְׁבָּתוֹ בְּעֵינָיו בְּטוֹל הַנּוֹכַח לְעֵיל כִּפִּי יִכְלֶתוּ, וְזֹאת יִשִּׁיב אֶל לְבּוֹ: – יתבונן בדברים הבאים: בִּי מִהוּיֹת קָמֶן שְׂכָלִי וְשׁוֹרֵשׁ נִשְׁמָתִי מְהֻיָּל, – אינני מסוגל, בגלל קטנות שכלי ושרש נשמתי, לְחַיּוֹת מְרַבָּה וּמִשְׁכָּן לְיַחְדּוֹ יִתְבָּרַךְ בְּאֲמַת לְאֻמָּתוֹ, מֵאַחֲרֵי דְלִית מִחֻשְׁבָּה דְלִי תַפִּיסָא וּמִשְׁנֵת בּוֹ יִתְבָּרַךְ כָּלֵל וּכְלָל – אֵין בכוח שכלי ומחשבתי כלל וכלל, "לתפוס" ולהשיג את הקב"ה, שוֹם הַשְּׁנָה בְּעוֹלָם, וְלֹא שְׁמֵין מִנְהוּ – ולא משהו, מִחֻשְׁנֵת הָאֲבוֹת וְהַנְּבִיאִים, – על-ידי השגתם באלקות, היה בכוח

ליקוטי אמרים

ומשחרב בהמ"ק אין להקב"ה בעולמו משכן ומכון לשבתו הוא יחודו ית' אלא ארבע אמות של הלכה שהוא רצונו ית' וחכמתו המלוובשים בהלכות הערוכות לפניו ולכן אחר שיעמיק האדם מחשבתו בענין ביטול הנ"ל כפי יכלתו זאת ישיב אל לבו כי מהיות קמן שכלי ושרש נשמתי מהכיל להיות מרכבה ומשכן ליחודו ית' באמת לאמיתו מאחר דלית מחשבה דילי תפיסא ומשגת בו ית' כלל וכלל שום השגה בעולם ולא שמץ מנהו מהשגת האבו' והנביאים אי לזאת אעשה לו משכן ומכון לשבתו הוא העסק בת"ת כפי הפנאי שלי בקביעות עתים ביום ובלילה כדת הניתנה לכל אחד ואחד בהלכות תלמוד תורה וכמאמר רז"ל אפי' פרק אחד שחרית כו' וכוה ישמח לבו ויגיל ויתן הודאה על חלקו בשמחה ובטוב לבב על שזכה להיות אושפיוכן לגבורה פעמים בכל יום כפי העת והפנאי שלו כמסת ידו אשר הרחיב ה' לו:

זו מצות תלמוד תורה שלו שנמשכת אצלו תמיד, והוא נעשה על-ידי-זה משכן ומכון לשבתו יתברך. וְכֹה יִשְׁמַח לְבּוֹ וְיִגִּיל, וְיִתֵּן הוֹדָאָה עַל חֻלְקוֹ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵב, עַל שֹׁכְהָ לְחַיּוֹת אֲשֻׁפוּיָן – מארח, לַגְבוּרָה – להקב"ה, על-ידי התורה ש"ניתנה" מפי הגבורה, פְּעָמִים בְּכָל יוֹם, כִּפִּי הָעֵת וְהַפְּנָאִי שְׁלֹו, – שיש לו ללמוד תורה, בְּמִסְתַּי יְדוֹ – כפי האפשרות שניתנה לו, אֲשֶׁר הִרְחִיב ה' לוֹ: – את הזמן ללמוד תורה.

~ יום שלישי ב' אדר-ב' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 86, ואם ירחיב ה'... עד עמ' 86, כמ"ש לקמן.

ליקוטי אמרים

אמין", – אז, הוא מחליט, יקדיש יותר ויותר מזמנו ללימוד תורה, ו"מחשבה טובה כו'". – אותה מחשבה טובה,

ואם ירחיב ה' לו עוד אזי טהור ידים יוסיף אומץ ומחשבה טובה כו' וגם שאר היום כולו שעוסק במשא ומתן

ואם – הוא חושב לעצמו ומחליט: יִרְחִיב ה' לו עוד – ויהיה לו יותר פנאי ללמוד תורה, אֲזִי "טהור ידים יוסיף

שהחליט במחשבתו, ש"לכשירחיב" ילמד תורה יותר ויותר (עד לכל היום כולו), נחשבת כאילו אכן עשה כך (כמאמר חכמינו ז"ל⁸: "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה")⁹, וְגַם שָׁאֵר הַיּוֹם בָּלוּ שְׁעוֹסֶק בְּמִשְׁאֵל וּמִתֵּן, יִהְיֶה מְכוּן לְשִׁבְתּוֹ יִתְבָּרַךְ, – על-ידי,

ליקוטי אמרים

יהיה מכוון לשבתו ית' בנתינת הצדקה שיתן מוגיעו שהיא ממדותיו של הקב"ה מה הוא רחום וכו' וכמ"ש בתיקונים חסד דרועא ימינא ואף שאינו נותן אלא חומש הרי החומש מעלה עמו כל הארבע ידות לה' להיות מכוון לשבתו ית' כנודע מאמר רז"ל שמצות צדקה שקולה כנגד כל הקרבנות ובקרבנות היה כל החי עולה לה' ע"י בהמה אחת וכל הצומח ע"י עשרון סלת אחד כלול בשמן כו' ומלבד זה הרי בשעת התורה והתפלה עולה לה' כל מה שאכל ושתה ונהנה מארבע הידות לבריות גופו כמ"ש לקמן.

אֶחָד בָּלוּל בְּשִׁמּוֹן כו'. – שהיו מביאים לקרבן מנחה. כך גם במתן צדקה: על-ידי נתינת חלק אחד מפרנסתו לצדקה – הוא מעלה גם את שאר החלקים. וּמִלְבָּד זֶה, הָרִי בְּשַׁעַת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה עוֹלָה לַה' כָּל מַה שְּׁאָכַל וְשָׁתָה וְנִהְנָה מִ"אַרְבַּע יְדוֹת" לְבְרִיאוֹת גּוֹפּוֹ, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאֵר לְקָמֵן. – הרי שגם שאר זמנו, שהקדיש אותם להרוויח את ארבעת החלקים לצרכיו הוא – נעשים למשכון ולמכוון לשבתו יתברך, על-ידי תורתו ותפלתו. באמור לעיל הוסבר שאחרי שאדם מגיע למיריות ול"לב נשבר", על-ידי חשבון מצבו הרוחני, שאינו כמו

שצריך להיות – ישתדל האדם להגיע לאחר מכן לשמחה אמיתית; ופרטים שונים בשמחה זו: – השמחה על יציאת נפשו האלקית מגלות הגוף והנפש הבהמית, והתעלותו ושובו למקור האלקי על-ידי תורה ומצוות: – השמחה על קרבת האלקים בשעת התעמקותו בענין "יחוד ה' האמיתי"; – וחידושו הגדולה מן השמחה השוררת למעלה, על-ידי שהוא שבר והכניע את ה"סטרא אחרא"; להלן יוסבר, שכל הפרטים האלה בשמחה, אינם סותרים לעובדה, שיחד עם זה יהיה נתון במיריות וכלב נשבר בגלל מצב גופו ונפשו הבהמית; שכן, אף שמיריות ושמחה הן שתי תנועות הנוגדות אחת את השניה – הרי, מאחר שהן נובעות משני גורמים שונים, יש באפשרות שני הלכי רוח מנוגדים אלה למשול יחד בנפשו של האדם.

כלומר: שעל-ידי ההתנהגות במדת החסד, נעשה האדם כלי ו"מכוון" ל"דרועא ימינא", לחסדו של הקב"ה. וְאִם שְׁאִינֵנוּ נוֹתֵן אֱלֹא חֶמֶשׁ – מפרנסתו, זהו השיעור המירבי לנתינת צדקה – ממילא מוקדש לצדקה רק החלק החמישי משעות עבודתו במשך היום. כיצד, אפוא, הוא יכול בשאר ארבעת חלקי היום, שהוא מקדיש לצרכיו, להיות "מכוון לשבתו יתברך"? – התשובה היא: הָרִי תְּחִלָּשׁ – שהוא נותן לצדקה, מַעֲלָה עִמּוֹ כָּל – שאר, הָאֲרְבַּע יְדוֹת לַה', לְהִיּוֹת מְכוּן לְשִׁבְתּוֹ יִתְבָּרַךְ, כְּנֻדֵּעַ מֵאִמֵּר רַז"ל¹² שְׁמִצּוֹת צְדָקָה שְׁקוּלָה כְּנֻגַּד כָּל הַקִּרְבָּנוֹת, וּבְקִרְבָּנוֹת הָיָה כָּל הַחַי – כל בעלי החיים, עוֹלָה לַה' עַל-יְדֵי בְּהֵמָה אֶחָת, – שהביאו לקרבן, וְכָל הַצּוֹמֵחַ – היה עולה, עַל-יְדֵי "עֶשְׂרֹן סֶלֶת

8. קידושין מ, א. 9. בהתאם להסברו הנרחב של כ"ק אדמו"ר שליט"א באחת משיחותיו הקדושות, הכוונה במה שמוסיף שיחליט באם יהיה לו יותר זמן - ילמד יותר, והקב"ה מצרף מחשבה טובה זו למעשה - היא: כדי שיהיה במשך כל היום משכון ומכוון לשבתו, לא רק בשעה שהוא לומד פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית - הרי זה על-ידי החלטתו שכשיעזור לו השי"ת ויהיה לו יותר זמן פנוי, ילמד יותר, בזמן הפנוי הרב יותר - הוא יכול הרי לקוות ולהתברך שיהיה זה "כל היום", שתהיה מלאכתו נעשית על-ידי אחרים ויהיה לו זמן ללמוד כל היום. החלטתו זו, שאז ילמד כל היום. כשהיא - אותה מחשבה - מצורפת ונחשבת כ"מעשה", הרי זה אמור למשך כל היום, שבמשך כל היום יהיה משכון ומכוון לשבתו יתברך; ולכן הכניס רבנו הזקן נקודותיים (: לפני המלים "ואם ירחיב", כדי להפריד ענין זה ולהראות שיש לכך יותר שייכות למה שהוא אומר להלן, שהוא מחפש עצות איך להיות כל היום משכון ומכוון לשבתו. אלא שהוא מחפש להלן עצות על הזמן הנותר מהיום שאין הוא לומד בו - על-ידי ענין הצדקה - הרי זה מפני ש"מחשבה טובה" היא רק "כאילו עשאה", ברם. הדבר הרי לא נעשה בפועל - בא רבנו הזקן ואומר שביכולתו להיות משכון ומכוון לשבתו במעשה בפועל על-ידי ענין הצדקה. 10. שבת קלג, ב. 11. תיקוני זהר, תיקון א. 12. סוכה מט, ב; בבא בתרא ט, א.

~ יום רביעי ג' אדר-ב' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 86, והנה בכל פרטי... עד עמ' 86, מסמרא דא:

נובעת מסיבה אחרת. ובהא' ג'ונא איתא ב'הר"י: – בדומה לזה נאמר ב"זוהר": "ב'כ'ה ת'קיעא ב'לבאי מסמרא דא, ו'חדוה ת'קיעא ב'לבאי מסמרא דא": – בכיה תקועה בלבי מצד אחד, וחדוה תקועה בלבי מצד אחר. – רבי אלעזר ברבי שמעון, בשמעו מאביו, רבי שמעון (בר יוחאי), סודות התורה בענין חורבן בית המקדש – אמר, שבשעת מעשה היה לבו גם עצוב – מחורבן בית המקדש, שרק עתה נודע לו גודל החורבן, וגם שמח, בצד השני של לבו, מסודות התורה שנתגלו לו. הרי, כשישנן שתי סיבות נפרדות – יכולות שתי "תנועות" מנוגדות, כמו בכיה ושמחה, לבוא לידי ביטוי באותו זמן.

והנה, ב'כל פרטי מיני שמחות הנפש הנזכרים לעיל – אין מהן מניעה להיות "נבזה בעיניו נמאס", – ושיהיו לו, ו"לב נשבר", ורוח נמוכה – בשעת השמחה ממש, – באותו זמן ממש שהוא שרוי בשמחה, יכול שתהיה לו גם מרירות ולב נשבר וכדומה. מאחר כי היותו נבזה בעיניו וכו' – הוא מצד הגוף ונפש הבהמית, – מהחשבונות המראים לו את שפלות גופו ונפשו הבהמית, והיותו בשמחה – הוא מצד נפש האלהית וניצוץ אלהות המלבש בה – בנפש האלקית, להחיותה, בנזכר לעיל [בפרק לא]. – ולכן, אין המרירות והשמחה סותרות ומפריעות אחת לשניה, כי כל אחת מהן

ליקוטי אמרים

והנה בכל פרטי מיני

שמחות הנפש הנ"ל אין מהן מניעה להיות נבזה בעיניו נמאס ולב נשבר ורוח נמוכה בשעת השמחה ממש מאחר כי היותו נבזה בעיניו וכו' הוא מצד הגוף ונפש הבהמית והיותו בשמחה הוא מצד נפש האלהית וניצוץ אלהות המלוכש בה להחיותה כנ"ל [בפ' לא] וכה"ג איתא בזהר בכיה תקיעא בלבאי מסמרא דא וחדוה תקיעא בלבאי מסמרא דא:

~ יום חמישי ד' אדר-ב' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 86, פרק לה. והנה... עד עמ' מו, תורתם ועבודתם.

שיתעורר בלבו רצון והחלטה ללמוד תורה ולקיים מצוות; והלב הרי שולט על כל שאר האברים, שהם כלים שעל ידם מבצע האדם את רצונו והחלטתו. לאחר מכן הסביר רבנו הזקן, שגם מי שאין לו ידיעה בגדלותו של הקב"ה ואין באפשרותו להתבונן בכך – גם הוא ביכולתו להגיע לאהבת ה' וליראת ה', על ידי שיעור בתוכו את ה"אהבה המסותרת" אל הקב"ה, הנמצאת בלב כל יהודי, והכוללת בתוכה גם יראה, הפחד שלא להינתק מהקב"ה, גם הוא ביכולתו לקיים תורה ומצוות "בלבבך", עם הלב, באהבה ה' וביראת ה'. בהמשך באים מספר פרקים המסבירים את הדרכים כיצד להרחיק את האפשרויות של ההפרעות בעבודת ה'; וכיצד יוכל תמיד לעבוד את השי"ת בשמחה, שהיא עיקר גדול בעבודת ה'. ברם, ממה שמסיים את הפסוק "כי קרוב" במלה "לעשותו", מוכח, שעיקר ותכלית הכל הוא קיום מצוות במעשה. בהתאם לכך תוסבר, בפרקים הבאים, הסגולה המיוחדת והנעלית שישנה במצוות מעשיות. [מן הענין לזכור מה שלמדנו, ש"בינוני" נקרא מי שלא עבר עבירה מימיו, לא במעשה, לא דיבור ואף לא במחשבה; ורק בכוחות הפנימיים שבלבו, חזק

פרק לה. לפני שאנו מתחילים ללמוד פרק ל"ה, כדאי להזכיר שוב – כפי שנאמר בקיצור בפרק י"ז – שספר ה"תניא" (כפי שכתוב בדף-השער) מיוסד על הפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאד בפין ובלבבך לעשותו", שקל מאד לקיים תורה ומצוות "בפין ובלבבך", כלומר, בשלשת כוחות הביצוע הנקראים "לבושים"; "בפין" – בכוח הדיבור, "בלבבך" – בכוח המחשבה, ו"לעשותו" בכוח המעשה; ובמובן עמוק יותר, רומזת המלה "בלבבך" גם על רגשי הלב הפנימיים – אהבה ויראה להקב"ה. על כך שאל בפרק י"ז, שלכאורה זהו נגד החוש שלנו, כי אין הדבר קל כל-כך להגיע לרגש מלא של אהבה לה' ושל יראה ממנו – והתורה הרי מדברת כלפי כל הדורות – כיצד, איפוא, "קרוב הדבר מאד" לקיים תורה ומצוות באופן של "בלבבך", באהבת ה' וביראת ה'? ! והסביר שם, שהמלה "לעשותו" היא פירושו של "בלבבך", כלומר, מדובר בסוג כזה של "בלבבך", אהבה כזו, המביאה ל"לעשותו", לקיום תורה ומצוות במעשה – רגש כזה הוא "קרוב מאד". כלומר, אחרי שיתעמק במוחו בגדלותו של הקב"ה, והמוח הרי שולט בטבעו על הלב, יביא הדבר

מִתְלַבְּשִׁים בְּנוֹפֶם בְּנוֹכֵר לְעֵיל, – (בפרק י"ב), שאין ה"בינוני" מאפשר ללבושי הנפש הבהמית להתלבש בגופו – לעשות, לדבר ולחשוב במה שאסור; וְאִם-כֵּן – מאחר שעצם הנפש הבהמית נשאר בו בתוקפו, נשאלת השאלה: לִמָּה זֶה יִרְדּוּ נִשְׁמוֹתֵיהֶם – של ה"בינונים", לְעוֹלָם-הַזֶּה לִינַע – להתייגע, לְרִיק חֲסִידוֹשְׁלוֹם, לְהִלָּחֵם כָּל יְמֵיהֶם עִם הַיָּצֵר, וְלֹא יָכֻלוּ לוֹ? – ואף שבפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שמלחמתו זו של ה"בינוני" בנפש הבהמית – שלא להרשות השתלטותה במחשבה, דיבור ומעשה – גורמת למעלה נחת-רוח רבה, ואם כן אין זה "לריק"!

אף-על-פי-כן "לשם כך לא צריכה עדיין להיות ההתלבשות בנפש הבהמית, אדרבה – עליהם להיות שני צדדים נוגדים ושונאים וכו' וכשהנפש האלקית מנצחת, יעשה ויפעל בלי הנפש הבהמית כו'" – לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: מאחר שחידושה של הנפש האלקית "לכופף את הסטרא-אחרא" באה על ידי ההתלבשות בתוך הנפש הבהמית – ולא באופן ששתי הנפשות מתבצרות בעמדותיהן הנפרדות – הרי זה מורה, שבנוסף ל"אתכפא סטרא-אחרא" ולנחת-רוח היוצאת מכך, קיימת כאן כוונה נוספת, לפעול בתוך הנפש הבהמית עצמה – ואם-כן נשאת הקושי: בפרט זה, לפעול על הנפש הבהמית, יוצא הדבר שה"בינוני" עמל כל ימי חייו לשוא חסידו שלום? אלא: וְתָהִי זֹאת נִחְמָתָם, לְנִחְמָתָם בְּכַפְּלִים לְתוֹשִׁיָה, וְלִשְׁמֹחַ לָבָם בַּח' הַשּׁוֹכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ תוֹרָתָם וְעִבּוּדָתָם. – כלומר, נחמתם ושמתם של ה"בינונים", תהיה באור האלקי השוכן אתם בשעה שהם לומדים תורה ועוסקים בעבודת ה'.

עדיין היצר הרע, ולכן אפשר שתהיינה לו תאוות גם לדברים אסורים – מזה יכולים לעלות בו גם הרהורי עבירה, אלא שה"בינוני" לוחם מיד עם יצרו הרע, ואינו מאפשר לו להביא לביצוע את רעיונותיו ואף לא לחשוב ולהרהר בהם.

וְהִנֵּה, לְתוֹסַפַּת בִּיאור תִּבְתּ "לְעִשּׂוֹתוֹ", – שבפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיו ובלבבך לעשותו", שכפי האמור, מורה המלה "לעשותו" על מעלה גדולה ומיוחדת בקיום מצוות במעשה, וְגַם לְהִכִּין מַעֲט מוֹעִיר – וכן להבין, לפחות במקצת, את תְּכֵלִית בְּרִיאַת ה' בִּיְנוֹנִים – "שנבראו באופן שישארו בינונים, שאין לאדם הבחירה בזה כל כך כו' (פי"ד) – לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: מהי תכלית בריאת הבינונים – בהדגשת המלה בריאת – שנבראו באופן להישאר בינונים, שלא כל אחד יש לו הבחירה במידה כזו – להתעלות למעלה מדרגת ה'בינונים', ועליהם להישאר תמיד במדרגת ה'בינונים', כפי שהוסבר בפרק י"ד, וְיִירֶדְתָּ נִשְׁמוֹתֵיהֶם לְעוֹלָם הַזֶּה, – ומהי תכלית ירידת נשמותיהם לעולם הזה, באופן של לְהִתְלַבֵּשׁ בְּנוֹפֶם הַבְּהֵמִית שְׁמֵהּקִלְפָה וְסִטְרָא-אֲחֵרָא, – שהיא ההיפך מהנשמה; מֵאַחֵר שֶׁלֹּא יוֹכֻלוּ לְשַׁלְּחָה – להשתחרר מן הנפש הבהמית, כָּל יְמֵיהֶם, – ואף לא, וְלְדַחְתָּהּ מִמְּקוֹמָהּ מִחֻלָּל הַשְּׁמָאִלִי שְׂבֻלָּב – באופן שֶׁלֹּא יַעֲלוּ מִמֶּנָּה – מהנפש הבהמית, הַרְהוּרִים אֶל הַמֵּת, – גם דבר זה לא יהיה בידם לבצע, כִּי מְהוּתָהּ וְעִצְמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שְׁמֵהּקִלְפָה, הִיא בְּתַקְפָּהּ וּבְגִבּוּרָתָהּ אֲצִלָּם כְּתוּלְדָתָהּ, – ומלחמתם בנפש הבהמית אין לה השפעה על עצם הנפש הבהמית, רק – וכל שהוא מצליח להשיג במלחמתו היא רק שְׁלִבּוּשִׁיהָ אֵינֶם

ליקוטי אמרים

פרק לה והנה לתוספת ביאור תיבת לעשות
וגם להבין מעט מוֹעִיר תכלית בריאת הבינונים וירידת נשמותיהם לעו"ה להתלבש בנפש הבהמית שמהקליפה וס"א מאחר שלא יוכלו לשלחה כל ימיהם ולדחותה ממקומה מחלל השמאלי שבלב שלא יעלו ממנה הרהורים אל המוח כי מהותה ועצמותה של נפש הבהמית שמהקליפה היא בתקפה ובגבורתה אצלם כתולדתה רק שלבושיה אינם מתלבשים בגופם כנ"ל וא"כ למה זה ירדו נשמותיהם לעו"ה לוינע לריק ח"ו להלחם כל ימיהם עם היצר ולא יכלו לו ותהי זאת נחמתם לנחמם בכפליים לתושיה ולשמח לבם בה' השוכן אתם בתוך תורתם ועבודתם

אף-על-פי-כן "לשם כך לא צריכה עדיין להיות ההתלבשות בנפש הבהמית, אדרבה – עליהם להיות שני צדדים נוגדים ושונאים וכו' וכשהנפש האלקית מנצחת, יעשה ויפעל בלי הנפש הבהמית כו'" – לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: מאחר שחידושה של הנפש האלקית "לכופף את הסטרא-אחרא" באה על ידי ההתלבשות בתוך הנפש הבהמית – ולא באופן ששתי הנפשות מתבצרות בעמדותיהן הנפרדות – הרי זה מורה, שבנוסף ל"אתכפא סטרא-אחרא" ולנחת-רוח היוצאת מכך, קיימת כאן כוונה נוספת, לפעול בתוך הנפש הבהמית עצמה – ואם-כן נשאת הקושי: בפרט זה, לפעול על הנפש הבהמית, יוצא הדבר שה"בינוני" עמל כל ימי חייו לשוא חסידו שלום? אלא: וְתָהִי זֹאת נִחְמָתָם, לְנִחְמָתָם בְּכַפְּלִים לְתוֹשִׁיָה, וְלִשְׁמֹחַ לָבָם בַּח' הַשּׁוֹכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ תוֹרָתָם וְעִבּוּדָתָם. – כלומר, נחמתם ושמתם של ה"בינונים", תהיה באור האלקי השוכן אתם בשעה שהם לומדים תורה ועוסקים בעבודת ה'.

~ יום שישי ה' אדר-ב' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' מו, והוא בחקדים לשון... עד עמ' מו, בראשו עכ"ל.

"הַחֶכֶם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ"
– "וְכִי בָּא אֶתֶר עֵינָיו
דְּבָר נֶשׁ כו', – וכי
באיזה מקום נמצאות

ליקוטי אמרים

והוא בחקדים לשון הינוקא [בוהר פ' בלק] על פסוק
החכם עיניו בראשו וכי באן אתר עיניו דבר נש כו' אלא

והוא, בְּתַקְפָּהּ – נקדים
תחילה ציטוט לְשׁוֹן
הַיְנוּקָא' [בוהר פְּרָשַׁת
בְּלָקִי] עַל פְּסוּקִי:

– אותו אור ה"דולק" על ראשו (המאיר על נשמתו) זקוק לשמן. בגין דגופא דבר-נש איהו פתילה, ונהורא אדליק לעילא, – שכן, גופו של אדם משול לפתילה (ממנה נמשך האור ובה קבועה האש) והאש בוערת מעליה; ושלמה מלכא צוח ואמרי: – ושלמה

המלך "צוח" ומצוה: ושמן על ראשך אל יחסר, דהא נהורא ד'בראשו' אצטריך למשחא, – שכן, האור שעל ראשו זקוק ל"שמן", ואינו עובראן מבאן, – ואלה הם מעשים טובים שאדם עושה. המעשים הטובים מהווים השמן לאותו אור. ועל דא החכם עיניו בראשו,

– ועל כך, עיניו של החכם בראשו, והוא דואג שלא יחסר ה"שמן", המעשים הטובים, לצורך אותו אור, עד כאן לשונו. של ה"זוהר".

עיניו של אדם. האם הם במקום אחר, שהפסוק אומר שדווקא "בראשו" הם עיניו של אדם? אלא קרא הכי הוא ודאי, – אלא בודאי כוונת הפסוק היא: דתנן: – שהרי למדנו, לא יתך בר נש בגלוייה דרישא ארבע אמות, – אל ילך אדם ארבע אמות בגלוי ראש;

מאי מעמא, – מדוע? דשכינתא שריא על רישיה, – כי שכינה שורה על ראשו. ולכן, וכל חכם עינוהו ומילוי ברישיה אינון, – עיניו של כל חכם (כל התעניינותו ותשומת לבו, ולכן גם) דיבוריו (מרוכזים) בראש. כלומר: ברהמא דשריא וקנא על רישיה, – באור

השכינה ה"שורה" ו"קיים" על ראשו; וכד עינוי תמן, לנדע, – וכשעיניו (התעניינותו ומבטו) מוסבים לשם, עליו לדעת דההוא נהורא דאדליק על רישיה – אצטריך למשחא,

ליקוטי אמרים

קרא הכי הוא ודאי דתנן לא יתך בר נש בגלוי דרישא ארבע אמות מאי מעמא דשכינתא שריא על רישיה וכל חכם עינוהו ומילוי ברישיה אינון בההוא דשריא וקיימא על רישיה וכד עינוי תמן לנדע דההוא נהורא דאדליק על רישיה אצטריך למשחא בגין דגופא דב' איהו פתילה ונהורא אדליק לעילא ושלמה מלכא צוח ואמר ושמן על ראשך אל יחסר דהא נהורא דבראשו אצטריך למשחא ואינון עובראן מבאן וע"ד החכם עיניו בראשו עכ"ל.

~ שבת קודש ו' אדר-ב' ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' מד, והנה ביאור... עד עמ' 90, והמשכיל יבין:

ואז מתקיימת האש ומאירה אור זך. מכאן מובן מדוע אין הגוף יכול לשמש כשמן לאור השכינה השורה על האדם, כי הגוף נשאר במציאותו ואינו נהפך לחלק מהאש עצמה. אבל הנשמה שהיא חלק אלקה, יכולה לכאורה, להיעשות לשמן לאור השכינה, מכיון שביכלתה להיהפך לאור הקדושה

השורה על האדם. ואם כך – מדוע על האדם להזדקק למעשים טובים דוקא. שהם ישרו כשמן? מבאר ומבין לכל משכיל, – רבנו הזקן מסביר להלן, שנשמתו של אדם – אף של צדיק גמור שעובד את הקב"ה ביראה ובאהבה בתענוגים – בכל זאת, אין היא בטלה במציאות, עד כדי כך שתהפך לגמרי לאור ה', שהרי היא בכל זאת איזו מציאות – שהרי יש מי שירא, ויש מי שאוהב; וכך ישנם כאן שני דברים, שהאחד אוהב את השני או ירא מפניו.

והנה ביאור משל זה, – שב"זוהר", שהמשיל אור השכינה לאור הנר שאינו מאיר ונאחז בפתילה בלי שמן, וכך אין השכינה שורה על גוף האדם שנמשל לפתילה, אלא עלידי מעשים טובים דוקא, – שהאדם עושה, המשמשים כ"שמן" לאותו אור, ולא די לו בנשמתו, שהיא חלק אלוה ממעל, להיות היא – שהנשמה תהיה כשמן לפתילה – כלומר, שהנשמה תשמש "שמן" לפתילה, הגוף, שהרי טבע האש להימשך למעלה, ואין היא נאחזת

למטה, כ"אם עלידי אחיזתה בפתילה הבוררת או בעץ הבורר; אך מאידך הפתילה עצמה נאכלת במהירות, והאש נעתקת ממנה מהר; זאת ועוד: אש כזו הבאה מהפתילה בלבד לא תפיק אור זך, מכיון שאין הפתילה מותאמת לגמרי להיהפך לאש – ולכן נזקקים לשמן, שהוא חומר הנהפך לגמרי לאש,

ליקוטי אמרים

והנה ביאור משל זה שהמשיל אור השכינה לאור הנר שאינו מאיר ונאחז בפתילה בלי שמן וכך אין השכינה שורה על גוף האדם שנמשל לפתילה אלא ע"י מעשים טובים דווקא ולא די לו בנשמתו שהיא חלק אלוה ממעל להיות היא כשמן לפתיל' מבואר ומובן לכל משכיל כי הנה נשמת האדם

פְּנִימִית רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ, וְאִין שֵׁם הַסֵּתֶר פְּנִים כָּלָל – שְׁכָן, המצוות הן הן רצונו הפנימי של הקב"ה בכל הבריאה. למשל: אדם עוסק במסחר ומרוויח, וברוח זה הוא מפרנס את משפחתו – הרי שרצונו לעסוק במסחר ולהרוויח הוא רצון חיצוני בלבד; הרצון הפנימי והאמיתי הוא לפרנס את משפחתו – ובגלל רצון זה, הוא כבר רוצה גם להרוויח, ולשם כך הוא רוצה לעסוק במסחר. הדברים יובנו כך גם בהקשר לענינו: רצונו של הקב"ה בקיומם של עולמות ונבראים

(חיצוניות הרצון) הוא רק כדי שיהיו יהודים שיְקִימוּ את המצוות (פנימיות הרצון), ודבר זה מציאותי רק כשישנו עולם שנברא. ומכיון שהמצוות הן הרצון הפנימי והאמיתי, ושום דבר אינו מסתיר עליהן, הרי במילא: אִין תְּחִינָה

שְׁבָחָם – שבמצוות, דָּבָר נִפְרָד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ כָּלָל, אֵלָּא הוּא מִיְחָד וְנִכְלָל בְּרְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ, וְהָיוּ לְאַחֲדִים מִמֶּשׁ בְּיָחוּד נִמְרוֹ. – ולכן מובן הדבר, שרק המצוות יכולות לשמש "שמן" לאור השכינה, כי הן נהפכות ממש ומתמזגות באורו של הרצון העליון, כמו השמן שנהפך ומתמזג באש הנו [על-ידיה] נכלל ברצון העליון לא רק הכוח של הנפש האלקית המקיים את המצוה, אלא גם כוח המעשה של הגוף המקיים את המצוה המעשית, כמו הכוח שמניח את התפילין, או שמחזיק את האתרוג וכדומה, הרי הוא נכלל באור ה' של הרצון העליון, כפי שיסביר רבנו הזקן בהמשך]. להלן מוסבר, מדוע אי אפשר שתהיה השראת השכינה על האדם על ידי אהבה ודבקות רוחניות בין הנשמה לאלקות, אלא על ידי קיומן של מצוות: וְהִנֵּה, עֲנִין הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה, הוּא גִלּוֹי אֱלֹהוּתוֹ יִתְבַּרְךָ וְאוֹר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא בְּאִזְוָה דָּבָר, – שכן, בעצם הרי נמצא הקב"ה בכל מקום, וכשאומרים שעל דבר זה שורה השכינה, הכוונה היא להתגלות האלקית על אותו דבר, וְהִנֵּה לֹמֵר, – כלומר: שְׂאוֹתוֹ דָּבָר נִכְלָל בְּאוֹר ה' וְכִמְלָל לֹ בְּמִצִּיאוֹת לְגִמְרִי, שְׂאוֹ הוּא שְׂשׂוּרָה וּמִתְגַּלָּה בֹּ ה' אֶחָד. – השראת השכינה פירושה – התגלות השכינה, וההתגלות באה רק היכן שישנה התבטלות. אֵכָל כָּל מַה שְּׁלֹא כִמְלָל

ולכן, אין הנשמה יכולה לשמש כשמן לאור ה'. ורק מצוות ומעשים טובים, שכפי שיסביר להלן, הם דבר אחד עם אור ה' – יכולים לשמש כשמן לאור ה' המאיר ביהודי. ועל כך הוא אומר ב"תניא": כִּי הִנֵּה נִשְׁמַת הָאָדָם, אֵפְלוֹ הוּא צָדִיק

נִמְרוֹ עוֹבֵד ה' בְּיָרָאָה וְאֶהְיָה בְּתַעֲנוּגִים –

שהוא מרגיש באהבה את התענוג מאלקות, דבר הנחשב למדריגה נעלית ביותר; אֶף-עַל-פִּי-כֵן אֵינָה – נשמתו איננה כִּמְלָל בְּמִצִּיאוֹת לְגִמְרִי לְכִמְלָל וְכִלָּל בְּאוֹר ה' מִמֶּשׁ, לְהִיּוֹת לְאַחֲדִים וּמִיְחָדִים בְּיָחוּד נִמְרוֹ, – עם אור ה', רַק הוּא דָּבָר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ – יֵרָא ה' וְאֶהְיָה; – הוא ירא את ה', הוא אוהב את ה'. כלומר: אין הנשמה נהפכת לגמרי לאור ה', כמו השמן הכלה לגמרי ונהפך לאור הנו. ולכן אין הנשמה עצמה יכולה לשמש כ"שמן" לאור ה'.

מִהֶ-שְּׂאִין-כֵּן הַמִּצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, שֶׁהֵן רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ – הקב"ה רוצה, שיהודי יקיים אותה מצוה; וְרְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ הוּא מְקוֹר תְּחִינָה לְכָל הָעוֹלָמוֹת וְהַנְּבִרָאִים, – אמנם גם כל העולמות והנבראים חיים רק מכיון שהקב"ה רוצה שהם יחיו; אך ההבדל בין הרצון המחיה את הבריאה לבין הרצון שבמצוות מתבטא בכך, שהעולמות והנבראים שואבים את חיותם מהרצון העליון, על ידי שְׂיֻרְד – הרצון העליון, אֲלֵיהֶם עֲלִיָּדִי צִמְצוּמִים רַבִּים וְהַסֵּתֶר פְּנִים שֶׁל רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ-הוּא – "פנים" היינו פנימיות, פנימיות של הרצון העליון מסתתרת, ומאירה רק חיצוניותו של הרצון וְיִרְדֵּת הַמְּדִרְגָּה, – ממדריגה עליונה לתחתונה ממנה, עַד שְׂיֻכְלוּ לְהִתְהוּוֹת וְלְהִבְרָאוֹת יֵשׁ מֵאִין – ושיוכלו להיות וְדָבָר נִפְרָד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, וְלֹא יִכְמְלוּ בְּמִצִּיאוֹת – שכן, אילו התהוותם מהרצון העליון היתה שלא על ידי הצמצומים הרבים ו"הסתרת פנים" וכו' – לא היו הם בציור של "יש" ו"דבר נפרד", אלא היו בטלים במציאות לגמרי. דוקא כשפנימיות הרצון העליון "מסתתרת" וגם חיצוניות הרצון העליון באה לידי גילוי על ידי צמצומים רבים וירידת המדריגות – קיימת אפשרות להתהוותם של העולמות והנבראים, כְּנִזְכָּר לְעִילִי, מִהֶ-שְּׂאִין-כֵּן הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵן

ליקוטי אמרים

אפי' הוא צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה בתענוגות אעפ"כ אינה כמילה במציאות לגמרי ליבטל וליכלל באור ה' ממש להיות לאחדים ומיוחדים ביחוד גמור רק הוא דבר בפני עצמו ירא ה' ואוהבו. משא"כ המצוות ומעשים טובים שהן רצונו ית' ורצונו ית' הוא מקור החיים לכל העולמות והברואים שיורד אליהם על ידי צמצומים רבים והסתרת פנים של רצון העליון ב"ה וירידת המדרגות עד שיוכלו להתהוות ולהבראות יש מאין ודבר נפרד בפני עצמו ולא יבטלו במציאות כנ"ל משא"כ המצוות שהן פנימיות רצונו ית' ואין שם הסתרת פנים כלל אין החיות שבהם דבר נפרד בפני עצמו כלל אלא הוא מיוחד ונכלל ברצונו ית' והיו לאחדים ממש ביחוד גמור. והנה ענין השראת השכינה הוא גילוי אלהותו ית' ואור א"ס ב"ה באיזה דבר והיינו לומר שאותו דבר נכלל באור ה' ובטל לו במציאות לגמרי שזו הוא ששורה ומתגלה בו ה' אחד אבל כל מה שלא

שְׁבָחָם – שבמצוות, דָּבָר נִפְרָד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ כָּלָל, אֵלָּא הוּא מִיְחָד וְנִכְלָל בְּרְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ, וְהָיוּ לְאַחֲדִים מִמֶּשׁ בְּיָחוּד נִמְרוֹ. – ולכן מובן הדבר, שרק המצוות יכולות לשמש "שמן" לאור השכינה, כי הן נהפכות ממש ומתמזגות באורו של הרצון העליון, כמו השמן שנהפך ומתמזג באש הנו [על-ידיה] נכלל ברצון העליון לא רק הכוח של הנפש האלקית המקיים את המצוה, אלא גם כוח המעשה של הגוף המקיים את המצוה המעשית, כמו הכוח שמניח את התפילין, או שמחזיק את האתרוג וכדומה, הרי הוא נכלל באור ה' של הרצון העליון, כפי שיסביר רבנו הזקן בהמשך]. להלן מוסבר, מדוע אי אפשר שתהיה השראת השכינה על האדם על ידי אהבה ודבקות רוחניות בין הנשמה לאלקות, אלא על ידי קיומן של מצוות: וְהִנֵּה, עֲנִין הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה, הוּא גִלּוֹי אֱלֹהוּתוֹ יִתְבַּרְךָ וְאוֹר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא בְּאִזְוָה דָּבָר, – שכן, בעצם הרי נמצא הקב"ה בכל מקום, וכשאומרים שעל דבר זה שורה השכינה, הכוונה היא להתגלות האלקית על אותו דבר, וְהִנֵּה לֹמֵר, – כלומר: שְׂאוֹתוֹ דָּבָר נִכְלָל בְּאוֹר ה' וְכִמְלָל לֹ בְּמִצִּיאוֹת לְגִמְרִי, שְׂאוֹ הוּא שְׂשׂוּרָה וּמִתְגַּלָּה בֹּ ה' אֶחָד. – השראת השכינה פירושה – התגלות השכינה, וההתגלות באה רק היכן שישנה התבטלות. אֵכָל כָּל מַה שְּׁלֹא כִמְלָל

ו"טעם": "פירוש" – מהי משמעות התלבשותו של הקב"ה בספירת החכמה; ו"טעם" – מדוע אין הוא מתאחד בשום דבר רק אחרי התלבשותו בספירת החכמה. וְהִינוּ מְשֻׁם שְׁאִין סוף בְּרוּךְ-הוּא, הוּא אֶחָד הָאֵמֶת, – ה"אחד" האמיתי, כלומר: שְׁהוּא לְבָדוּ

הוּא וְאֵין זולתו, וְזוּ הִיא מְדִיגַת הַחֲכָמָה וְכַוְּ: – מְדִיגַת הַחֲכָמָה הִיא ה"הֲרַגְשָׁה" שְׁהוּא לְבָדוּ נִמְצָא, וּבִלְעָדוּ אֵין דְּבַר קִיִּים. זוּהִי הַמְשַׁמְעוֹת שְׁאוֹר אֵין-סוֹף מִתְלַבֵּשׁ בַּסְפִּירַת הַחֲכָמָה: אוֹר אֵין-סוֹף מִתְגַּלָּה כְּמוֹ ש"הוּא לְבָדוּ וְאֵין זולתו", וּלְכֵן אֵין הוּא מִתְאָחַד בְּשׁוּם דְּבַר, רַק אַחֲרֵי שְׁהוּא מִתְלַבֵּשׁ תַּחֲלִיל בַּסְפִּירַת הַחֲכָמָה. שְׁכֵן, אוֹר אֵין-סוֹף מִתְאָחַד רַק בְּדְבַר שְׁהוּא בְּטֵל בְּמִצִּיאוֹת וְהוּא "נִרְגַּשׁ" כְּמוֹ ש"הוּא לְבָדוּ וְאֵין

זולתו". הֲרַגְשָׁה זוֹ הִיא, כְּאִמּוֹר, מְדִיגַת הַחֲכָמָה. תּוֹכְנָה שֶׁל הַגְהָה זוֹ, הוּא עֲנִין עֲמוּק בַּחֲסִידוּת, וּבַעֲזֵרַת ה' יוֹכֵן בַּהֲרַחֲבָה יוֹתֵר בַּהֲמִשָּׁךְ הַשִּׁיעוּרִים. מִמָּה שֶׁלֹּמְדוֹ עַד עַתָּה, מוֹכֵן מְדוּעַ הַמִּצְוֹת דּוֹקָא נַעֲשׂוֹת ל"שִׁמּוֹן" לְאוֹר הַשְּׂכִינָה, וְלֹא הַנִּשְׁמָה עֲצֻמָּה, אוֹ הַעֲבוּדָה הָרוּחָנִית שֶׁל דְּבָקוֹת וְאִהְבָּה. לְהֵלֵךְ יוֹסֵבֵר שֶׁבְּמִצְוֹת עֲצֻמָּן קִיִּים הַבְּדֵל בַּעֲנִין: עַל יְדֵי מִצְוֹת הַמִּחְשָׁבָה וְהַדִּיבּוֹר, בָּאָה הַשְּׂרָאָת הַשְּׂכִינָה עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית. וְאִילוּ, כְּדִי לַהֲמַשִּׁיךְ אֶת אוֹר הַשְּׂכִינָה עַל הַגּוֹף וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית, הִרִי זֶה דּוֹקָא עַל יְדֵי מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, הַנַּעֲשׂוֹת עִם הַגּוֹף, וּבִנְיוֹל יֵתֵר שֶׁל כּוֹחַ הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית מַחֲמִיהָ אֶת הַגּוֹף.⁵ וְהִנֵּה, כְּשֶׁהָאֲדָם עוֹסֵק בְּתוֹרָה, אֵינוֹ נִשְׁמָתוֹ, שְׁהִיא נִפְשׁוֹ הָאֱלֵהִית, עִם שְׁנֵי לְבוּשֵׁי הַפְּנִימִים לְבָדָם, שְׁהֵם בְּחַ הַדִּיבּוֹר וּמִחְשָׁבָה – "מִחְשָׁבָה" – הַכּוֹחַ לַחֲשׁוֹב, הִיא לְבוּשׁ פְּנִימִי שֶׁל הַנֶּפֶשׁ, בַּהִיּוֹתָ מֵאֻחַדָּת עִם הַנֶּפֶשׁ; שֶׁלֵּכֵן הַמִּחְשָׁבָה פּוֹעֶלֶת תְּמִיד, בְּלִי הַפֶּסֶק, מִפְּנֵי שְׁהִיא קְשׁוּרָה בִּקְרִיב יוֹתֵר עִם הַנֶּפֶשׁ – וְהַנֶּפֶשׁ הִרִי נִמְצָאָת תְּמִיד. כֵּךְ גַּם כּוֹחַ הַדִּיבּוֹר, הוּא לְכוּשׁ פְּנִימִי שֶׁל הַנֶּפֶשׁ – בַּהֲשׁוּאָה לְכוּחַ הַמַּעֲשֶׂה הַפּוֹעֵל בְּדְבַר שְׁהוּא נִפְרָד לְגִמְרֵי מִן הָאָדָם. וּבִשְׁעָה שָׂאָדָם לוֹמֵד תּוֹרָה, הִרִי הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית וְשְׁנֵי הַלְבוּשִׁים: דִּיבּוֹר וּמִחְשָׁבָה, נִכְלָלוֹת בְּאוֹר ה' – שְׁהוּא אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא וּמִיחֲדוּת בּוֹ בְּיַחְדוֹד גְּמוּר. וְהִיא הַשְּׂרָאָת הַשְּׂכִינָה עַל נִפְשׁוֹ הָאֱלֵהִית, כְּמֵאֲמָר רַז"ל⁶

אֵלִיו בְּמִצִּיאוֹת לְגִמְרֵי – אֵין אוֹר ה' שׁוֹרָה וּמִתְגַּלָּה בּוֹ. וְאֵף צִדִּיק גְּמוּר שְׁמִתְדַּבֵּק בּוֹ – בַּהֲקֵב"ה, בְּאִהְבָּה רַבָּה – שְׁהִיא מְדִיגָה נַעֲלָה בְּיוֹתֵר בְּדִרְגוֹת הָאִהְבָּה וְהַדְּבָקוֹת לַהֲקֵב"ה, בְּכֹל זֹאת: הִרִי לִית מִחְשָׁבָה תְּפִיסָא בִּיהַ בְּלָל בְּאֵמֶת, – אֵין מִחְשָׁבָה שֶׁתּוֹכֵל "לְתַפּוֹס" (לַהֲשִׁיג) אֶת הַקֵּב"ה בְּאֵמֶת. כִּי אֵמֶת – הַעֲנִין שֶׁל "ה' אֱלֹהִים אֵמֶת" – הוּא יַחְדוֹד וְאַחֲדוּת, – שֶׁל הַקֵּב"ה, שְׁהוּא לְבָדוּ הוּא, וְאֵפֶס בְּלָעָדוּ מִמֶּשׁ, – כְּפִי שֶׁלֹּמְדוֹ בְּפֶרֶק כ', שְׁאֵמִית עֲנִין אַחְדוּת ה' אֵינָה מִתְבַּטָּאָת רַק בְּכֵךְ שְׁהוּא אֶל אֶחָד; אֲלֹא, שֶׁרַק הוּא נִמְצָא, וּבִלְעָדוּ אֵין שׁוּם דְּבַר קִיִּים – כִּי הַכֹּל בְּטֵל לַהֲקֵב"ה. וְאֵם-כֵּן זֶה הָאוֹהֵב, – הַצִּדִּיק, עֲלִיו אֲנִי אוֹמְרִים שְׁהוּא אוֹהֵב אֶת הַקֵּב"ה, שְׁהוּא יֵשׁ –

בַּהֲרַגְשָׁתוֹ, בְּכֵךְ שְׁמוּרָגֵשׁ כִּכָּן זֶה מִי שְׁאוֹהֵב, וְלֹא אֵפֶס – לִית מִחְשָׁבָה דִּילִיָּה תְּפִיסָא בִּיהַ בְּלָל, – הִרִי שְׁאֵין מִחְשָׁבָתוֹ שֶׁל הַצִּדִּיק (הוּא וְכוּחוֹתֵי) "תּוֹפֶסֶת" וּמִשִּׁיגָה אֶת הַקֵּב"ה כֹּלֵל, וְאֵין אוֹר ה' שׁוֹרָה וּמִתְגַּלָּה בּוֹ, אֲלֹא עַל-יְדֵי קִיּוֹם הַמִּצְוֹת, שְׁהֵן רְצוֹנוֹ וְחֲכָמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ מִמֶּשׁ בְּלִי שׁוּם הֶסְתֵּר פְּנִיָּם. – פְּנִימִיּוֹת רְצוֹנוֹ וְחֲכָמָתוֹ שֶׁל הַקֵּב"ה אֵינָנָה מִסְתַּתֵּר כֹּלֵל בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת, וּלְכֵן, דּוֹקָא עַל-יְדֵי קִיּוֹם הַמִּצְוֹת יִכּוּלָה לְהִיּוֹת בְּאָדָם הַשְּׂרָאָה וְהַתְּגַלּוּת שֶׁל אוֹר הוֹי, וְלֹא עַל יְדֵי עֲבוּדָה רּוּחָנִית מוֹפְשֻׁטָּה. הַגְהָה בִּיחֹס לְמָה שֶׁנֶּאֱמַר כֵּאֵן, שֶׁהַתְּגַלּוּת שֶׁל אֱלֻקוֹת וְאוֹר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא בְּדְבַר, בָּאָה דּוֹקָא כְּשֶׁהַדְּבַר בְּטֵל בְּמִצִּיאוֹת לַחְלוּטִין וְנִכְלָל בְּאוֹר ה' – וּמִשׁוּם כֵּךְ, גַּם צִדִּיק גְּמוּר, עַל אֵף דְּבָקוֹתוֹ וְאִהְבָּתוֹ הָרַבָּה ("אִהְבָּה רַבָּה") לְאֱלֻקוֹת, אֵין ה"מִחְשָׁבָה" שֶׁלוֹ, "תּוֹפֶסֶת" וּמִשִּׁיגָה כֹּלֵל אֶת הַקֵּב"ה, אֲלֹא דּוֹקָא עַל יְדֵי קִיּוֹמָן שֶׁל הַמִּצְוֹת שְׁהֵן רְצוֹנוֹ וְחֲכָמָתוֹ שֶׁל הַקֵּב"ה – אוֹמֵר רַבְנֵי הַזֶּקֶן בַּהֲגָה: * (וְכֵאֲשֶׁר שְׁמַעְתִּי מִמּוֹרֵי עַל-יִדְּהַשְּׁלֹם, – הֶרֶב הַמַּגִּיד מִמְּזִרִיטֵשׁ, פְּרוּשׁ וְיַעֲקֹב לְמָה שְׁכָּתוּב ב'עֵין חַיִּים', שְׁאִמּוֹר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא אֵינוֹ מִתְיָחַד אִפְּלוֹ בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת אֲלֹא עַל-יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹת תַּחֲלִיל בַּסְפִּירַת הַחֲכָמָה, – דּוֹקָא אוֹ, בְּאִמְצָעוֹת סְפִירַת ה"חֲכָמָה", מִתְאָחַד הַקֵּב"ה עִם עֲנִינֵי עוֹלָם הָאֲצִילוּת. וְעַל כֵּךְ אִמֵּר הֶרֶב הַמַּגִּיד מִמְּזִרִיטֵשׁ "פִּירוּשׁ"

ליקוטי אמרים

בְּטֵל אֵלִיו בְּמִצִּיאוֹת לְגִמְרֵי אֵין אוֹר ה' שׁוֹרָה וּמִתְגַּלָּה בּוֹ וְאֵף צִדִּיק גְּמוּר שְׁמִתְדַּבֵּק בּוֹ בְּאִהְבָּה רַבָּה הִרִי לִית מִחְשָׁבָה תְּפִיסָא בִּיהַ כֹּלֵל בְּאֵמֶת כִּי אֵמִיתָת ה' אֱלֹהִים אֵמֶת הוּא יַחְדוֹד וְאַחֲדוּת שְׁהוּא לְבָדוּ הוּא וְאֵפֶס בְּלָעָדוּ מִמֶּשׁ. וְא"כ זֶה הָאוֹהֵב שְׁהוּא יֵשׁ וְלֹא אֵפֶס לִית מִחְשָׁבָה דִּילִיָּה תְּפִיסָא בִּיהַ כֹּלֵל וְאֵין אוֹר ה' שׁוֹרָה וּמִתְגַּלָּה בּוֹ אֲלֹא ע"י קִיּוֹם הַמִּצְוֹת שְׁהֵן רְצוֹנוֹ וְחֲכָמָתוֹ יֵת' מִמֶּשׁ בְּלִי שׁוּם הֶסְתֵּר פְּנִיָּם* וְהִנֵּה כְּשֶׁהָאָדָם עוֹסֵק בְּתוֹרָה אֵינוֹ נִשְׁמָתוֹ שְׁהִיא נִפְשׁוֹ הָאֱלֵהִית עִם שְׁנֵי לְבוּשֵׁי הַפְּנִימִים לְבָדָם שְׁהֵם כַּח הַדִּיבּוֹר וּמִחְשָׁבָה נִכְלָלוֹת בְּאוֹר ה' א"ס ב"ה וּמִיחֲדוּת בּוֹ בְּיַחְדוֹד גְּמוּר וְהִיא הַשְּׂרָאָת הַשְּׂכִינָה עַל

הגהה

(וְכֵאֲשֶׁר שְׁמַעְתִּי מִמּוֹרֵי ע"ה פ"ה וְיַעֲקֹב לְמ"שׁ בַּע"ח שְׁאוֹר א"ס ב"ה אֵינוֹ מִתְיָחַד אִפְּלוֹ בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת אֲלֹא ע"י הַתְּלַבְּשׁוֹת תַּחֲלִיל בַּסְפִּירַת הַחֲכָמָה וְהִינוּ מְשֻׁם שְׁאִין סוף בְּרוּךְ-הוּא אֶחָד הָאֵמֶת שְׁהוּא לְבָדוּ הוּא וְאֵין זולתו וְזוּ הִיא מְדִיגַת הַחֲכָמָה וְכַוְּ:)

5. ראה לקמן פרק לו. ועיין ביאור מהר"י שי קארף. 6. אבות ג, ו.

ש'אִפְלוּ אֶחָד שְׂיוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שְׂכִינָה עִמּוֹ". – השכינה שורה אז על נפשו האלקית ושני לבושיה, מחשבה ודיבור, בהם היא מתלבשת כשהוא חושב ומדבר תורה. אִךְ כְּדִי לְהַמְשִׁיךְ אוֹר וְהָאֵרֶת הַשְּׂכִינָה גַם עַל גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית, שְׁהִיא –

הנפש הבהמית, הַחַיּוֹנִית, הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּגוּפוֹ מִמֶּשׁ – היא מחיה את הגוף בחייו הגשמיים – צִרְרָה לָקֵנָם מַעֲשִׂיּוֹת הַנַּעֲשׂוֹת עַל-יְדֵי הַגּוֹף מִמֶּשׁ, – בכוח המעשה. שְׂאֵז בְּכֹחַ הַגּוֹף מִמֶּשׁ שְׂבַעֲשִׂיָּה ז' – למשל: כשאדם מניח תפילין, ישנו כאן הכוח הגופני המניע את היד ומבצע אֶתָּה מצות הנחת תפילין בפועל ממש. במילא מהווה כוח זה חלק מאותה מצוה – שיהודי מניח תפילין – ולכן הוא נִכְלָל בְּאוֹר ה' וְרִצּוֹנוֹ, וּמִיָּחָד בּוֹ בִּיחּוּד גָּמוּר,

וְהוּא – כוח הגוף, לְבוֹשׁ הַשְּׂלִישִׁי שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית. – כמו שלמדנו בפרק ד', שמעשה המצוות מבוצע על ידי הלבוש השלישי – לבוש המעשה – של הנפש האלקית. וְאֵיךְ – כשכוח המעשה נכלל ומאוחד עם הרצון העליון, גַּם בְּכֹחַ נֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית שֶׁבְּגוּפוֹ מִמֶּשׁ שְׂמַקְלֶפֶת נִגְה, – כפי שלמדנו בפרק א' שהנפש הבהמית היא מקליפת נוגה, נִתְהַפֵּךְ מֵרַע לְטוֹב וְנִכְלָל מִמֶּשׁ בְּקִדּוּשָׁה בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית מִמֶּשׁ, מֵאֲחֵר שְׁהוּא – כוח זה, הוּא הַפּוֹעֵל וְעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה, – אף שעשיית מצוה באה מהנפש האלקית, מעיר כאן רבנו הזקן, שהנפש האלקית לבדה אין בכוחה לפעול על הגוף לבצע פעולה גשמית, כהנחת תפילין. אלא, דוקא על-ידי הנפש הבהמית, שהיא ה"ממוצע" בין הנפש האלקית לבין הגוף, יכול הגוף להיות מופעל מהנפש האלקית, שְׂבַלְעָדוֹ – בלי כוחה של הנפש החיונית, לֹא הִיתָה נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית פּוֹעֵלֶת בְּגוֹף כָּלָל, כִּי הִיא – הנפש האלקית, רוֹחֵנִיית, וְהַגּוֹף נִשְׁמִי וְחִמְרִי, – ורוחניות וגשמיות הן שני דברים נוגדים; וְהַמִּמְצָע בִּינֵיהֶם – בין הנפש האלקית לבין הגוף, הִיא נֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית הַבְּהֵמִית הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּדָם הָאֵדָם שֶׁבְּלָבוֹ וְכָל הַגּוֹף. – [הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "המדובר (ונוגע) ומודגש כאן הוא עניין הפעולה. ויש לומר גם כן שהוא מפני ההתחברות הנפש (גם הנפש הבהמית) בגוף הוא בכח המפליא לעשות (ש"ע אר"ח)". כ"ק אדמו"ר שליט"א מתכוון (לפע"ה)]

בהערתו זו: במדובר כאן שה"נפש החיונית הבהמית" היא ה"ממוצע" בין הנפש האלקית לבין הגוף, הכוונה היא (וכאן זה נוגע ומודגש) לתיווך בפעולת הנפש האלקית בגוף: הנפש האלקית הרוחנית יכולה להפעיל את הגוף (לעשות מצוה) רק באמצעות הנפש החיונית

ליקוטי אמרים

נפשו האלהית כמארו"ל שאפי' אחד שיושב ועוסק בתורה שכינה עמו. אך כדי להמשיך אור והארת השכינה גם על גופו ונפשו הבהמית שהיא החיונית המלוכשת בגופו ממש צריך לקיים מצות מעשיות הנעשים ע"י הגוף ממש שאז כח הגוף ממש שבעשיה זו נכלל באור ה' ורצונו ומיוחד בו ביחוד גמור והוא לבוש השלישי של נפש האלהית ואזי גם כח נפש החיונית שבגופו ממש שמקליפת נוגה נתהפך מרע לטוב ונכלל ממש בקדושה כנפש האלהית ממש מאחר שהוא הוא הפועל ועושה מעשה המצוה שבלעדו לא היתה נפש האלהית פועלת בגוף כלל כי היא רוחנית והגוף גשמי וחומרי והממוצע ביניהם היא נפש החיונית הבהמית המלוכשת בדם האדם שבלבו וכל הגוף ואף שמהותה ועצמותה של נפש הבהמית שבלבו שהן מדותיה הרעים עדיין לא נכללו בקדושה מ"מ מאחר דאכתכפין לקדושה ובע"כ עונין אמן ומסכימין ומתריצין לעשיית המצוה ע"י התגברות נפשו האלהית שבמוח ששליט על הלב והן בשעה זו

הגוף, בא על ידי "כח המפליא לעשות", כלומר: בצורה פלאית ועל-טבעית (ולא שזה מתאפשר על ידי ממוצע). הנפש הבהמית היא כזו, שהגשמיות שברוחניות שלה, יש לה שייכות ובאפשרותה להתלבש ברוחניות שבגשמיות של האדם העולים מן הדם. ומכיון שהנפש הבהמית היא ה"ממוצע" בין הנפש האלקית לבין הגוף, ועל ידה "פועלת" הנפש האלקית בגוף ועושה את מעשה המצוה – לכן נכלל גם כוחה בקדושה בשעת עשיית המצוה. להלן מסביר רבנו הזקן, כיצד על ידי קיום מצוה אחת, ישנה השראת השכינה על כל גוף האדם: וְאֵף שְׂמַחְוֹתָהּ וְעִצְמוֹתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁבְּלָבוֹ, שֶׁהֵן מְדוּתֶיהָ הָרָעוֹת, עֲדִין לֹא נִכְלָלוּ בְּקִדּוּשָׁה, – שכן, רק הלבושים וכוחות הביצוע של הנפש הבהמית, שעל ידם המצוה נעשית, נכללים בקדושה, ולא המדות שהן המהוות עצם הנפש הבהמית – כפי שלמדנו בפרק י"ב, שבצדיקים בלבד, נכללות המדות בקדושה; מִכָּל-מְקוֹם מֵאֲחֵר דְּאֵתְכַפֵּין לְקִדּוּשָׁה, – מכיון שהמדות הרעות נכנעות לקדושה, וּבְעַל-כִּרְחֵן עוֹנִין אִמָּן, – למעשיה של הנפש האלקית, וּמִסְכִּימִין וּמִתְרִיצִין לַעֲשִׂיַת הַמִּצְוָה, עַל-יְדֵי הַתְּגַבְרוּת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמוֹחַ שֶׁשְּׁלִיט עַל הַלֵּב, – כפי שלמדנו בפרק י"ב, שעל אף שרגשי הלב ב"בינוני" לא נכללו בקדושה, אבל יש בו הכוח לשלוט עליהם, על ידי התבוננות בגדלות הוי' ברוך-הוא במוחו, ולפעול על הלב בקשר לעשיית

אחד שאינו עוסק במצוה (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א – כלומר: בהשראת השכינה על הגוף עצמו, אפשר גם לחלק בין ההשראה הבאה על ידי קיום מצוה, להשראה שעל עשרה מישראל וכו' – כמפורט). – בא רבנו הזקן לומר שכל אחד מאופני השראת השכינה,

אינו פועל שינוי ח"ו או ריבוי באור. ההבדל הוא רק בכך, כיצד קולטים את ההשראה אותם גופים שעליהם שורה השכינה. ואילו באור עצמו אין שום שינוי. ובלשון ה"תניא": "והנה, כל בחינת המשכת אור השכינה, שהיא בחינת גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא – שכן, הקב"ה הרי נמצא בכל מקום, אלא שהוא מוסתר מהנבראים – החידוש

שבהשראת השכינה הוא, שישנה ההתגלות של אור אין-סוף, גילוי זה של אור אין-סוף אינו נקרא שנוי חסד ושלום בו יתברך, ולא רבוי, – העובדה שקודם לא היתה השראת השכינה ולאחר מכן היא ישנה – אינה אומרת שבהקב"ה נשתנה או ניתוסף משהו ח"ו על מה שהיה קודם, בראייתו בסינהדרין⁸ – כמו שהגמרא אומרת במסכת סנהדרין: "אמר ליה ההוא מינא לרבן גמליאל, – מין מסויים אמר לרבן גמליאל: אמריתו כל בי עשרה שכינתא שריא, – אתם אומרים שעל כל עשרה מישראל שורה השכינה, כמה שכינתא אית לכו?" – אם כך, כמה שכינות יש לכם? והשיב לו – רבן גמליאל: משל מאור השמש הנכנס בחלונות רבים בו, – אף שאור השמש מאיר על ידי חלונות אין-ספור, אין בכך משום "ריבוי" של כל מיני אורות, אלא הוא אור אחד – אור השמש; כך גם כשאור השמש מאיר דרך זכוכית צבועה, והאור מקבל את צבע הזכוכית – הרי שאין בכך משום "שינוי" באור עצמו – אור השמש נשאר תמיד

מצוות בפועל, ונה – המדות הרעות של הנפש הבהמית, הן בשעה זו – כשהנפש האלקית מתבוננת בגדולתו של הקב"ה, בבחינת גלות ושנה, – הן כאילו ישנות ונמצאות בגלות, בנוכח לעיל, – בפרק י"ב. ולכך אין זו מניעה – אין בכך

משום מניעה, מהשראת השכינה על גוף האדם בשעה זו. – להלן ממשיך רבנו הזקן להסביר כיצד אכן ישנה השראת השכינה על כל גוף האדם על ידי מצוה אחת. יתנינו, – כלומר: שפך נפש החיונית המלכש בעשיית המצוה, – למשל: כוח המעשה של היד המניחה תפילין, הוא נכלל ממש באור ה' ומיוחד בו ביוחד גמור, – הכוח הזה מתמזג ומתאחד

לגמרי עם אור ה' שבמצוה, ועל ידי זה ממשיך הארה – אור אלקי שבבחינת "הארה", לכללות נפש החיונית שכלל הגוף, וגם על הגוף הנשמי, – ולא רק על האבר המקיים את המצוה, באיזו צורה נמשכת ההארה על כל נפש החיונית ועל כל הגוף? – בבחינת מקיף מלמעלה מראשו ועד רגליו. – בהקיפה את הנפש הבהמית ואת הגוף. והו' שבתוב: "ושכינתא שריא על רישיה" – "על" דיקא. – על דוקא, על הראש, בבחינת מקיף; וכן "אכל בי עשרה שכינתא שריא". – וכך גם מה שחכמינו ז"ל אומרים, שעל כל עשרה יהודים שורה שכינה, שאין הכוונה שהשראת השכינה מורגשת בתוכם, אלא היא שורה עליהם, באופן של מקיף. מכיוון שלפי האמור, קיימים הבדלים בדרגות השונות של השראת השכינה: כפי שהיא בנפש האלקית, כפי שהיא בכוח הנפש הבהמית העושה את המצוה⁹, כפי שהיא בנפש הבהמית בכלל, וכפי שהיא בגוף שהיא בבחינת מקיף בלבד, על ידי עשיית מצוה, על עשרה שאינם עוסקים במצוה, על

7. "הוא לשון הזהר דלעיל" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כיון שאיסור גילוי הראש (דבזוהר) הוא תמיד – גם שלא בשעת עשיית מצות, מובן דהטעם ע"ז – דשכינתא שריא – הוא ג"כ תמיד, דתמיד שריא (ולא שנעשה זה ע"י עשיית מצוה), ולכן צ"ע בפי' התניא". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם זה אינו שייך לעשיית מצוה (ובזה תובן קצת השייכות כאן)". הרבי שליט"א מתרץ בהערתו האמורה: לכאורה אין למאמר חכמינו ז"ל זה כל שייכות לענינו בו מדובר אודות האור המקיף הנמשך על הנפש הבהמית ועל הגוף על ידי מצוה, שכן מה שהשכינה שורה על כל עשרה בישראל, זהו תמיד, גם כשאין הם עוסקים במצוה. אלא, מתרץ הרבי שליט"א: אדרבה, היא הנותנת. רבנו הזקן רוצה הרי לומר שהארת השכינה מאירה בדרך מקיף על כל הנפש הבהמית ועל כל הגוף (כפי שאומר הלשון "מראשו ועד רגליו") ולא רק על אותו חלק בגוף או אותו כוח של הנפש הבהמית המבצע את המצוה בפועל. לכן מביא רבנו הזקן מאמר חכמינו ז"ל זה, המדבר אודות כל בי עשרה – גם כשאין הם בשעת מעשה עוסקים במצוה – ובכל זאת שורה השכינה עליהם – בדרך מקיף על כל פנים. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע – שה"ה נכלל באור ה'. ולא עוד – שנכלל ממש". 11. לט, א.

כך גם בנמשל, ביחס להשראת השכינה, שהאור עצמו הוא אותו אחד, בלי שינוי וריבוי ח"; כל ההבדל נובע רק מן הצורה שבה אור זה מתקבל בעצם שעליו הוא שורה, והמשפיל יבין: – בין חסידים היתה ל"והמשכיל יבין", הוספה של ביטוי: "והעובד מרגיש". כלומר: מי שעובד את ה' מרגיש את הענין, שהוא למעלה בהרבה מאשר להבין.

בגוונו העצמי. רק שבעיני המסתכל נראה האור בגוון אחר, מפני שהוא מקבל את האור על ידי השתקפותו בזכוכית הצבועה. ומאכן ה"שינוי" כביכול, הנראה לו. משל נוסף על כך (קרוב יותר לחושו של אדם): מים הנמצאים בכלי של זכוכית ומקבלים צבע הכלי – הרי שהמים עצמם לא נשתנו בצורתם, כי בהוצאת המים מהכלי, אין להם יותר צבע הכלי.

המשך ביאור למס' בוא מצינע ליום שבת קודש עמ' א

מקשה הגמרא: מאי שנא מהא דתנן – במה שונה דין זה ממה ששנינו במשנתנו (לעיל יב); מצא שמי חוב, אם יש בך אחריות נכסים, שמעמיד הלוה את נכסיו באחראים לחובו, שאם לא ישלם יגבה מהם המלוה, לא יחזיר המוצא שטרות אלו, ואוקימנא – העמדנו משנה זו באופן פשטיק מודה בחוב שבשטר, והטעם שלא יחזירו משום ששאם כתב ללוה בנים ובאמת לא לוה עד תשרי שלאחריו, ונמצא שאם מכר הלוה נכסים בין ניסן לתשרי, אין המלוה רשאי לגבות מהם, כיון שנמכרו קודם ההלוואה, ואיני למפרע לקוחות מניסן ועד תשרי – ויבוא המלוה להוציא מלקוחות שקנו ממנו נכסים בין ניסן לתשרי על ידי שטר זה, ותהיה גבייה זו שלא בדין שהרי נמכרו נכסים אלו קודם ההלוואה כאמור, ולכן לא יחזיר. ורואים שלא אמרנו – אין אומרים אנו כסברא המבוארת לעיל דאם בן מלוה גופיה לא שביק – שהמלוה עצמו יסרב להלוות בשטר זה, ומשום דאמר ליה ללוה כתוב שטרך אחריתא – כתוב שטר אחר בזמן של תשרי משום החשש דלמא שמי רבן ופספדי לי – שמה ישמעו על כך בית דין ויפסלו את השטר שמה יודע לבית הדין ששטר זה מוקדם ויפסלוהו, אבל ביארנו דברי רב כהנא, אומרים סברא זו שלא ירצה המלוה להשתמש בשטר זה משום החשש שמה ישמעו על כך בית דין. מתרצת הגמרא: אמרי, הים – בדין משנתנו שלא יחזיר השטר מחשש שכתב ללוה בניסן ולא לוה עד תשרי, אכן יש טעם לחשש משום דאית ליה ריוחא – יש לו רווח בכך שיחזיק את השטר, דקא מריף לקוחות – שיכול הוא לטרוף בכך מהלקוחות כל משך הזמן שקנו מניסן ועד תשרי, והוא זמן רב, לכך אף שקיים החשש שמה יודע לבית הדין ששטר זה מוקדם ויפסלוהו, מכל מקום מינה ניהא ליה – נוח לו להחזיק בשטר, ולא אמר ולא מיד – ולא לומר ללוה דבר, ולכן חוששים אנו ולא יחזיר את השטר הנמצא. אבל קא – כאן במצא שטר שזמנו באותו יום, בין דלית ליה ריוחא – באופן זה ששתי ההלוואות נעשו באותו היום אין למלוה רווח של זמן נוסף בכדי להוציא נכסים מן הלקוחות, דסוף סוף שטרך האידנא בתיב – שהרי אף השטר של ההלוואה הראשונה זמנו הוא באותו יום, מאי איכא דקמריף לקוחות – מה רווח יש במה שישתמש בשטר הלוואה הראשון לענין טריפת הלקוחות, וכיון שאין לו רווח בדבר על כן שטרך שנתמחל שיעבדו לא שביק – בשטר שכבר הלוה בו קודם ונפרע החוב ונמחל שיעבדו, עשוי הוא רק להפסיד אם יודע הדבר לבית דין שאו לא יתנוהו לגבות מן הלקוחות כלל, לכך לא יניח ללוה להשתמש בשטר הראשון, ומשום כך אין חוששים לדבר, ונאמן הלוה במה שאומר שלא פרע.

הגמרא דנה בחיובי ממון שהם מ'תנאי בית דין' כגון כתובה, שאין אדם חייב בה אלא מתקנת חכמים, וכן מזון אשה ובנות לאחר גירושין: אמר רבי תניא בר אבא אמר רבי יוחנן, המלוען אחר מעשה בית דין – תבעה האשה את כתובתה בבית הדין וטען הבעל ואמר פרעתי ממון זה שלא בפני עדים,

לגביה ותהיה גביית קרקע זו שלא בדין, שהרי אין שיעבוד נכסים למלוה על פה, כאמור. ויש לברר באיזה אופן אמר רבי יוחנן את דבריו, אית – איתמי רוצה הלוה לחזור וללוות באותו שטר, אילימא – אם נאמר שההלוואה השניה היתה למפרע, וליומא קרא – או ליום שלאחריו, מאי אריא – מדוע נקט רבי יוחנן בדבריו "שפבר נחמל שעבדו", תיפוק ליה שיש לפסול שטר זה מטעם אחר, דהוה ליה מוקדם – פסול של שטר מוקדם, שזמנו של שטר זה הוא מוקדם מזמן ההלוואה, ותנן – הלא שנינו במשנה (שביעית פ"י מ"ה), שמי חוב המוקדמין פסילין, ואם כן מטעם זה יש לפסול את השטר, אלא לאו – האם אין מדובר כאן שההלוואה השניה התקיימה אף היא ביומיה – באותו היום שבו נעשתה ההלוואה הראשונה, שלאחר ההלוואה הראשונה, פרע הלוה את חובו, ועוד באותו היום לוה בשנית, ועל כך אנו אומרים ששטר זה פסול משום שנמחל שיעבדו, ולא משום שטר מוקדם, שהרי התאריך הנכתב בו, אמת הוא לגבי שתי ההלוואות, אלא – מוכח מכך, פריע איתמי ביומיה – פורע אדם חובו אף ביום ההלוואה עצמו. והיינו שלא כמא שאמרת בשם רבי יוחנן שאין חוששים לכך.

מתרצת הגמרא: אמר ליה רבי אסי לרבי זירא, מי קא אמין דלא פריע כלל – וכי אמרתי שלא קיים כלל מציאות כזו שפורע אדם את ההלוואה באותו היום, לא כך אמרתי, אלא דלא שביקתי איתמי דפריע ביומיה קא אמין – כל שאמרתי הוא רק שלא מצויים בני אדם שפורעים באותו היום, וכיון שכן אין חוששין לכך, אולם אם אכן אירע דבר זה ולוה אדם פעמיים באותו יום, לואת הוצרך רבי יוחנן לומר שאין חזר ולוה באותו השטר.

ביאור נוסף לדינו של רבי יוחנן, שהמוצא שטר חוב בשוק וכו' יחזירו לבעלים: רב בנהא אמר, מדובר במקרה פשטיק מודה שעדיין לא פרע, ולכן יחזיר לבעלים.

שואלת הגמרא: אי הכי – אם אכן מדובר כאשר החייב מודה, מאי למיכא – מה נתחדש בהלכה זו, הלא ודאי שעל המוצא להחזיר למלוה.

מיישבת הגמרא: מהו דתימא – היה מקום לומר כי האי מפריע פריעיה – הלוה אכן פרע את חובו, והאי דקא אמר לא פריעתי – הטעם שאומר שעדיין לא פרע, הוא משום דקבעי מחדר למוצא ביה זמנא אחריית – רוצה הוא לחזור וללוות בשטר זה פעם נוספת, ולפשיטי דפסרא תיש – ורוצה הוא להרזיח את המעות שצריך לשלם לסופר עבור כתיבת השטר, ומשום כך מודה בשטר זה, בכדי שיוכל ללוות בו בשנית, ואם כן משום חשש זה אין להחזירו למלוה שהרי כבר נפרע, קא משמע לן – מחדש רבי יוחנן בדבריו שאין חוששים לכך ומחזירים את השטר למלוה. והטעם שאין חוששים, משום דאם בן – אם אכן כבר נפרע החוב והיה הלוה מבקש להשתמש בשטר בשנית, הלא מלוה גופיה לא שביק – המלוה עצמו לא היה מניחו לעשות כן, כיון דפריע שמיני בן רבן ופספדי לי חושש המלוה שמה בית דין ישמעו שכבר נפרע החוב ונמחל שיעבדו, ולא יניחו לו לטרוף מנכסי הלוה שנמכרו ללקוחות.

לוח היום יום ...

יום ראשון	יום ראשון ל אדר א, ר"ח ה'תש"ג שיעורים. חומש: פקודי, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: קמה-קנ. תניא: פרק לד. והנה . . . מג כמ"ש לקמן. אאמו"ר אמר: א חסיד מאכט א סביבה. אויב ניט, דארף ער גוט א טאפ טאן בא זיך אין פעקל, וואס טוט זיך מיט איהם אליין. און דאס אליין וואס ער מאכט ניט קיין סביבה – דארף איהם צוברעכען ווי א קינעלע (קיסם). און ער דארף פרעגען בא זיך אליין: וואס טו איך אויף דער וועלט? — תרגום — אָדנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] אָמַר: חֲסִיד יוֹצֵר סְבִיבָה. אִם לֹא – עָלָיו לְפַשְׁט בְּכָלֵיו, מָה מַצְבּוֹ הָאִשִּׁי. וְדָבָר זֶה עֲצָמוֹ, שְׂאִינוּ יוֹצֵר סְבִיבָה – צָרִיף לְשַׁבְּרוֹ [=אֶת רוּחוֹ] בְּקִיסָם. וְעָלָיו לְשַׁאֵל אֶת עֲצָמוֹ: מָה אֲנִי עוֹשֶׂה בְּעוֹלָם הַזֶּה?
יום שני	יום שני א אדר שני, ר"ח ה'תש"ג שיעורים. חומש: פקודי, שני עם פירש"י. תהלים: א"ט. תניא: ומשחרב . . . 86 ה' לו. בְּנִצְלָה וְיָבֹא: זָכְרָנוּ ה' אֱלֹקֵינוּ בּוֹ – בֵּי'ת דְּגוֹשָׁה – וּפְקֻדָּנוּ בּוֹ – בֵּי'ת רַפּוּיָה.
יום שלישי	יום שלישי ב אדר שני ה'תש"ג שיעורים. חומש: פקודי, שלישי עם פירש"י. תהלים: י"ז. תניא: ואם ירחיב . . . 86 כמ"ש לקמן. הַפֶּרֶכָה צָרִיכָה לְאִיזָה דָּבָר שֶׁתֵּאָחַז בּוֹ, וְכִמוֹ הַמָּטָר – עַל שְׂדֵה חֲרוּשָׁה וְזֵרוּעָה, אוֹ הַיּוֹרֶה וּמִלְקוֹשׁ – עַל תְּבוּאֹת הַשְּׂדֵה וְהַפָּרָם. אָבֵל בְּשְׂדֵה בּוֹר לֹא חֲרוּשָׁה וְלֹא זֵרוּעָה, אִין הַמָּטָר יוֹרֶה וּמִלְקוֹשׁ מְבִיאִים תּוֹעֵלֶת.
יום רביעי	יום רביעי ג אדר שני ה'תש"ג שיעורים. חומש: פקודי, רביעי עם פירש"י. תהלים: יח-כב. תניא: והנה בכל . . . 86 מסטרא דא. מענה הצ"צ לחסיד בקי בש"ס כו' ומשכיל גדול בחסידות: קבלת עול איז משנה דעם מהות. דורך קבלת עול פון א עבד פשוט, וואס בשעת ער שלאפט איז אויך ניכר דער עול העבדות זיינער, קען אפילו א למדן און א גאון אויך קומען צו דער מעלה און חשיבות פון א פראסטמימות'דיקען מסירתנפש איד.

תרגום

מַעֲנֶה הַצֵּמַח צֶדֶק" לְחִסִּיד בְּקִי בֶשׁ"ס כּו' וּמִשְׁכִּיל גָּדוֹל בְּחִסְדוֹת: קִבְּלַת עַל מִשְׁנֶה אֶת הַמַּהוּת. עַל יְדֵי קִבְּלַת עַל שֵׁל עֶבֶד פְּשוּט, שֶׁגַּם בְּשִׁנְתוֹ נִכְרַע עָלָיו עַל עֲבֻדוֹתוֹ, יְכוֹל גַּם לַמְדוֹן וְגֵאוֹן לְהַגִּיעַ לְמַעֲלָתוֹ וְחִשְׁבוֹתוֹ שֶׁל יְהוּדֵי שֵׁל מִסִּירַת נֶפֶשׁ פְּשוּט וְתַמִּים.

יום חמישי

יום חמישי

ד אדר שני

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, חמישי עם פירש"י.

תהלים: כג"כח.

תניא: פרק לה. והנה . . . מד ועבודתם.

צו חסידות ביים מיטעלען רבי'ן, איז געווען זייער שטיל, דאך פלעגט ער בשעת חסידות זאגען: שא, שא.

דער טאטע האט עס ערקלערט, אז דאס איז געווען אויף להשקט נביעת המוחין. און האט מיט דעם מבאר געווען דעם מאמר הזהר סבא דעתוהי סתים דשקט ושכיך.

תרגום

בַּעַת אֲמִירַת הַחֲסִידוֹת אָצַל אֲדָמוֹ"ר הָאֲמֻצִּי שָׁרַר שְׁקֵט מַחְלָט. לְמִרוֹת זֹאת נִהְגָּה לִזְמַר תוֹךְ כְּדֵי אֲמִירַת חֲסִידוֹת: שֵׁא! שֵׁא!
אָבָא [=אֲדָמוֹ"ר הַרַ"ב] הַסִּבִּיר, שֶׁהַדָּבָר נַעֲשֶׂה כְּדֵי לְהַשְׁקִיט [=לְרַסֵּן] אֶת נְבִיעַת הַמּוֹחִין, [הַמַּעֲלָה בַּמַּחֲשָׁבָה דַּעוֹת נִגְדוֹת] וּבִכְךָ בָּאֵר מֵאֵמֶר הַזֶּהר "סָבָא דַּעְתוּהִי סְתִים, דְּשָׁקִיט וְשָׁכִיךְ" [=זֶקֶן דַּעְתוֹ מִפְּלֶאָה מְשׁוּם שְׁשׁוּקֵט וּמִיִּשְׁבּ].

יום שישי

יום שישי

ה אדר שני

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, ששי עם פירש"י.

תהלים: כט"לד.

תניא: והוא בהקדם . . . מד בראשו עכ"ל.

לְמוֹד הַנִּגְלָה, לְמוֹד הַחֲסִידוֹת וְעֲבוּדָה בְּפַעַל – כָּלֵם כָּאֶחָד מִכְרָחִים הַמָּה. וְלֹא זֶה בְּלִבְדֵּי דְאִינוּ שִׁיךְ לִזְמַר שֶׁהָאֶחָד יִדְחָה אוֹ יִדְחָה מִפְּנֵי חֲבֵרוֹ, אֲלֵא אֲדַרְבֵּה הֵם מְסִיעִים זֶה לָזֶה, וּכְמֵאֵמֶר "וְלֹא עִם הָאֶרֶץ חֲסִיד" – שְׁצַרִּיךְ לִהְיוֹת לְמוֹד הַנִּגְלָה, "אִיזְהוּ חֲסִיד הַמִּתְחַסֵּד עִם קוֹנוֹ", – שְׁצַרִּיךְ לִהְיוֹת לְמוֹד הַחֲסִידוֹת, וְתַכְלִית הַלְמוּד הֵלֵא הוּא הָעֲבוּדָה בְּפַעַל.

שבת קודש

שבת

ו אדר שני

ה'תש"ג

הפטורה: ותשלם כל המלאכה.

בברכות הפטורה אומרים תמיד: גאמן ורחמן אתה, תושיע ותשמוח.

שיעורים. חומש: פקודי, שביעי עם פירש"י.

תהלים: לה"לח.

תניא: והנה ביאור . . . והמשכיל יבין.

מִקְבֵּל אָצַל זְקֵנֵי אֲנִ"ש: סֵפֶר הַתְּנִיָּא הוּא לְקוּטֵי עֲצוֹת מֶה שֶׁעָנָה רַבֵּנוּ הַגָּדוֹל לְאֲנִ"ש עַל יְחִידוֹת בְּשָׁנוֹת תַּק"מ-תַּק"ן. בְּקִיץ תַּקנ"ב הִתְחִיל לְסַדֵּר אֶת סֵפֶר

הַתִּנְיָא בְּצוּרְתּוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא עָתָה לְפָנֵינוּ. תַּקֵּנָה – כְּבָר הָיוּ הָעֲתִיקוֹת רַבּוֹת מִמֶּנּוּ, וּבְמִשָּׁךְ הַזֶּמֶן נִשְׁתַּבְּשׁוּ, וְגַם הַתְּחִילוֹ לְזַיְפוֹ. וּמֵהָאֵי טַעְמָא [=וּמִסְבָּה זוֹ] נִזְדָּרְזוּ רַבֵּנוּ לְמַסְרוֹ לְדָפוּס. יֵשׁ גַּסָּח אַחֵר: עֲשָׂרִים שָׁנָה כָּתַב רַבֵּנוּ אֶת סֵפֶר הַתִּנְיָא, וְדִיק בְּכָל תְּבָה וְתְבָה. בְּשָׁנַת תַּקֵּנָה כְּבָר הָיָה צָרוּף וְזָקוּק, וְאִזּוּ נָתַן רְשׁוּת לְהַעֲתִיקוֹ, וּכְשָׂרְבוּ הָעֲתִיקוֹת וְנִשְׁתַּבְּשׁוּ מָסְרוּ לְדָפוּס.

הַ"צִּמְח צֶדֶק" סֵפֶר אֲשֶׁר, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה לְחַיָּיו – שָׁנַת תַּק"ן – אָמַר רַבֵּנוּ הַגָּדוֹל דְּרוֹשׁ "מִשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ תְּהִי צֶדִיק כו'", וְהוּא הוּא שְׁלֹשֶׁת פְּרָקִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל סֵפֶר הַתִּנְיָא.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג אדר, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר אברהם דוב שי

שלום וברכה!

במענה על הפתקא שלו שצירף למכתבו של מר... שי.

הרי לדעתי צריך הי' (א) להשתדל כפי האפשרי, ובאופן דיפלומטי, שמר... שי יעתיק ממקום בו נמצאת הבחורה, וכמו שמתפללים כאו"א ואל תביאנו לידי נסיון. (ב) להסביר להני"ל, אשר מה שכותב שכאב לו כשקרא מכתב שקבל ממנו, אבל מה לעשות דין זה דין, וכו'. הנה אדברה צריך להיות שמח שנודע לו הדין בעוד מועד, כי תורתנו הק' נקראת תורת חיים גם כפשוטה, היינו חיי עולם הזה ותורה לשון הוראה, זאת אומרת שאם אין נוהגים, חס ושלום, כפי הוראות אלו, - הרי זהו היפך האושר והיפך חיים כדבעי בשביל כל הצדדים העושים כזה, הן בשביל האברך והן בשביל הבחורה, וכשנשמר מצעד זה הרי הציל את עצמו וגם את הבחורה מענין שהי' עלול להביא ח"ו שואה על שניהם וכו'. ובימי הפורים, שהמשיכו על כל הדורות ליהודים אורה וששון ויקר - יאיר השי"ת את עיני כאו"א לראות האמת גם בזמן הזה ובמקום הזה.

בברכה,

מ. שניאורסאהן

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון ל' אדר-א' ~

השוואת חתימות והשוואת תמונות

זההים לסימנים שראו אצל הרוצח – אין מרשיעים אותו על סמך זאת. וכן בענייננו: כאשר מזהים את כתב היד רק על פי הדמיון בינו לכתב אחר הרי זה בבחינת 'סימן' בלבד, וכשם שסימן אינו נחשב כבירור גמור לחייב מיתה כך גם אינו מועיל להוציא ממון מיד המוחזק.

ויש שדנו על פי זה: האם אפשר להתיר עגונה באמצעות השוואת תמונת המת לתמונתו של הבעל, שלכאורה הרי זה כהשוואת חתימות שיש הסוברים שאינה מועילה כבירור מן התורה? (ראה שו"ת ברכת רצ"ה סי' ג, לבושי מרדכי מהדו"ת אהע"ז סי' ה). אך למעשה כתבו הפוסקים שההלכה כדעת הסוברים שהשוואת החתימות מהווה בירור מוחלט (ולא רק קולא מדרבנן), ולכן היא מועילה אף לענין היתר אשת איש (שו"ת עין יצחק אהע"ז א, סי' לא). ועוד כתבו כי אין לדמות כלל השוואת חתימות להשוואת תמונות, שכן כתבי יד או חתימות (גם של אותו אדם) מטבע הדברים אינם זהים לחלוטין אלא רק דומים זה לזה, ולכן יתכן שדינם רק כסימנים ולא כבירור גמור, אולם תמונה משקפת את דמות האדם בריוק מוחלט, וכאשר תמונת הנהרג זהה לתמונת הבעל אין לך בירור גדול מזה (לבושי מרדכי שם).

הלכות עדות פרק ו, הלכה ב: בְּאֶחָד מִחֻמְשֵׁי דְרָבִים יִתְקַנֵּם הַשֹּׁמֵר בְּבֵית דִּין... הַדָּרֵךְ הַחֲמִישִׁית, שִׁיְהִיָּה כְּתָב יָדוֹ יוֹצֵא בְשִׁטְרוֹת אֲחֵרִים, וְעוֹדְכִין בֵּית דִּין זֶה הַכְּתָב לְאוֹתוֹ הַכְּתָב שֶׁבְשִׁטְרוֹת הָאֲחֵרוֹת וְיִהְיֶה דוֹמָה זֶה לָזֶה, וְיִרְאֶה לָהֶם כְּיָחַד, שֶׁכְּתָב יָדִי אֵלּוּ הוּא כְּתָב יָדִי אֵלּוּ.

לגבי אימות חתימות העדים על ידי השוואתן לחתימות שבשטרות אחרים, יש אומרים שקיום זה מועיל דווקא לשטר, אולם אם התובע מציג כתב יד של הלווה המאשר שלוה ממנו כסף (ללא חתימות עדים) אין להסתמך עליו אלא על ידי עדים המכירים בעצמם את כתב ידו של הלווה, אך לא באמצעות השוואתו לכתב יד אחר (טור חו"מ סי' סט בשם רב שרירא גאון).

וטעם הדבר, משום שהשוואת כתבי יד (או חתימות) אינה בירור גמור, והיא רק 'קולא' שהקילו חכמים בקיום שטרות מאחר ועיקר הצורך בקיומם אינו אלא מדבריהם (כדלעיל ה"א), אולם לכתב יד של הלווה אין דין שטר ולכן כדי להסתמך עליו נדרש בירור מוחלט ולכן אין די בהשוואת החתימות. וה'קצות החושן' (סי' מו סק"ח) ביאר זאת על פי הנאמר בגמרא (תולין צה, ב) כי עדים הבאים להרשיע אדם במעשה רצח, אם אינם מזהים אותו בפירוש אלא ע"פ סימנים בגופו

~ יום שני א' אדר-ב' ~

שימוש בחפץ חברו ללא רשות

אמנם, הסמ"ע (חו"מ לד, לו) פירש שהרמב"ם מתיר הוא משום שהאריס מורה לעצמו היתר לקחת, ואע"פ שבאמת אין הדין כן, מכל מקום אינו נחשב מחמת כך להעיד שקר והוא כשר לעדות.

אמנם, מלשון הרמב"ם "אינו גנב וכשר לעדות" משמע יותר שבאמת אינו עובר על איסור, ולא שטועה ומורה היתר לעצמו שלא כדין (ראה ברכת משה על המחנ"א שם, ב), אך בספר 'קול אליהו' (ח"ב אהע"ז ב) כתב כי אין ללמוד מכאן היתר לשימוש בנכסי חברו ללא רשות, כי בגמרא (פנהדרין כו, ב) מבואר שההיתר נאמר רק באריס ולא באדם אחר. וטעם החילוק, כי כאשר בעל הבית לוקח את האריס הרי כיון שכן דרך האריסים, מלכתחילה הוא מסכים לכך וכאילו

הלכות עדות פרק י, הלכה ה: אֲרִים שֶׁלָּקַח דָּבָר מוֹעֵט מִן הַפְּרוֹת שֶׁכָּבְרוּ בִּימֵי נִסְחָן וְיָמֵי תַּשְׁרִי, קָדָם שֶׁתִּגְמַר מִלֵּאכֶתָם – אִם עַל פִּי שֶׁלָּקַח שְׁלָא מִדַּעַת פֶּעַל הַשָּׂדֶה – אֵינוֹ גֹּנֵב, וְכִשְׁר לְעֵדוּת; שְׂאִין פֶּעַל הַשָּׂדֶה מְקַפֵּיד עַל זֶה.

האם מותר להשתמש בחפץ של חברו ללא רשות, כאשר ברור לחלוטין שהיה מסכים לכך ברצון? כתב ה'מחנה אפרים' (הלכות גזילה סי' י) שהדבר שנוי במחלוקת בין התוספות לרמב"ם. לדעת התוספות (ב"מ כב, א), גם אם ברור שהבעלים היה מסכים, כל עוד לא ניתנה רשות בפועל אסור להשתמש, אך הרמב"ם כאן כותב שמותר לאריס לקחת דבר מועט מן הפירות בימי ניסן משום שבעל השדה אינו מקפיד עליו, הרי שלדעתו הדבר מותר.

מפני אהבתם אותו, אסור לו ליהנות בה בלא דעת הבעלים". ומכל מקום, "מותר לבן ביתו של אדם ליתן פרוסה לעני שלא מדעתו, לפי שכך נהגו בעל בתים ומתחילה נתרצה בעל הבית בכך".

נתן רשות מפורשת, אך במקרה לא רגיל שהבעלים לא העלה על דעתו, אסור למרות שברור שאם היה יודע היה מסכים (ראה יד רמ"ה לסנהדרין שם, ובברכת משה למחנ"א שם).
וכן פסק אדמו"ר הזקן (הלכות מציאה ופיקדון, ד"ה): "ואפילו ברור לו שכשיודע לבעליו שהוא נטלה אזי ישמחו ויגילו

~ יום שלישי ב' אדר-ב' ~

'מדבריהם' ו'מדברי סופרים' – מדאורייתא או מדרבנן?

עדים כשרים, ואם נעשו בפני קרובים מצד האם – לשיטת הרמב"ם שמדין תורה הם כשרים לעדות, מדין תורה הקידושין חלים (רמ"א חו"מ שם ס"ב).
אולם הש"ך (שם, סק"א) כתב שגם לדעת הרמב"ם קרובי האם פסולים לעדות מדאורייתא כנלמד מן הכתוב, אלא שדרכו של הרמב"ם לכנות דינים שחכמים דרשו מהפסוקים 'מדברי סופרים', אך תוקפם כדין תורה, כפי שכתב בהלכות אישות (פ"א"ה"ב) "האשה נקנית בכסף מדברי סופרים" משום שאין הדבר מפורש בכתוב אלא נלמד מדרשה, אף שקידושי כסף (או שווה כסף) הם בוודאי מדאורייתא.

וה'נודע ביהודה' (אה"ע"ו תניא סי'עו) השיב על דברי הש"ך כי הלשון 'מדברי סופרים' (שבו משתמש הרמב"ם בהלכות אישות) יכול להתפרש גם על דין מדאורייתא, כפי שאמרו בגמרא (סנהדרין פח, ב) שמניין הבתים בתפילין הוא 'מדברי סופרים' אע"פ שבוודאי הוא מדין תורה, אך את הלשון 'מדבריהם' (הנאמר כאן) מצינו רק על דין מדרבנן, ולכן בוודאי כוונת הרמב"ם כאן היא שקרובי האם פסולים לעדות רק מדרבנן.

הלכות עדות פרק יג, הלכה א: הקרובים פסולין לעדות דין תורה, שנאמר: "לא יומתו אבות על בנים, ובנים לא יומתו על אבות". מפי השמועה למדו, שבכלל לאו זה, שלא יומתו אבות על פי בנים, ולא בנים על פי אבות; והוא הדין לשאר הקרובים. אין פסול בדין תורה, אלא קרובים ממשפחת אב בלבד... אבל שאר הקרובים מן האם, או מדרך האישות – כלן פסולין מדבריהן.

הרמב"ם מחלק בין קרובים מצד האב הפסולים לעדות מן התורה, לקרובים מצד האם הפסולים מדרבנן, משום שפסול הקרובים נלמד מהכתוב "לא יומתו אבות על בנים" (על פי עדות בנים), ולא הוזכרו קרובים מצד האם.

ואע"פ שבגמרא (סנהדרין כח, א) למדו מיתור הלשון "לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות" (ולא נכתב "ובנים לא יומתו עליהם") – לרבות גם את קרובי האם, מאחר ואין זה מפורש בכתוב הרי זה דין מדרבנן אלא שמצאו לו רמז בכתוב (ראה כסף משנה, סמ"ע חו"מ סי' לג סק"ז).

ונפקא מינה למעשה בין עדים הפסולים מהתורה לפסולים מדרבנן היא לגבי קידושין שחלים רק כשנעשו בפני

~ יום רביעי ג' אדר-ב' ~

האוהב והשונא שאינם כשרים לדון

בדיעבד. ועוד: חכמים שפסלו אוהב ושונא מלדון למדו זאת מהפסוק "והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו" (סנהדרין כט, א), וכיון שהאיסור מן התורה – אפילו בדיעבד פסול.
והב"ח (חו"מ שם ס"ח) כתב לחלק (ע"פ הרא"ש והרי"ף סנהדרין שם):

אוהב שהוא שושבינו (ידידו המשמחו בימי חופתו) או רעו כנפשו, וכן שונא שלא דיבר עמו שלושה ימים מחמת איבה – פסול מן התורה "ואפילו דיעבד אין דינו דין ככל שאר פסולים מדאורייתא, דאין לחלק בין לכתחילה לדיעבד", אבל אוהב סתם שאינו רעו כנפשו וכן מי שאינו שונא גמור – אף שאינם פסולים מן התורה, לכתחילה לא ידונו.

הלכות עדות פרק טז, הלכה ו: ויש פשר להעיד, ואינו פשר לדון: האוהב, והשונא...

וכן כתב הרמב"ם בהל' סנהדרין (פכ"ג ה"ו): "אסור לדיין לדון למי שהוא אוהבו אע"פ שאינו שושבינו ולא רעו אשר כנפשו, ולא למי ששונאהו אע"פ שאינו אויב לו ולא מבקש רעתו". ולדעת ה'בית יוסף' (חו"מ סי' ז ס"ג) הרמב"ם סובר שאיסור זה הוא לכתחילה, אבל בדיעבד אם דן את אוהבו או את שונאו – דינו דין.

אך ה'לחם משנה' (ד"ה האוהב) כתב שאף בדיעבד אין דינו דין, כי לעיל (פ"ג ה"ט) כתב הרמב"ם "האוהב והשונא כשר לעדות אע"פ שהוא פסול לדיינות", ו'פסול' משמע אפילו

לדון. ואילו מהפסוק "והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו" למדו (שם כט, א) שאוהב ושונא פסולים לדון מן התורה. והחילוק הוא: אוהב גמור שאוהבו כנפשו ושונא גמור שלא דיבר עמו שלושה ימים מאיבה, פסולים מן התורה ואין דינם דין אף בדיעבד. אך אוהב ושונא סתם כשרים לדון מן התורה ומדברנן אסורים לדון לכתחילה, אבל בדיעבד דינם דין.

וגם ה'קריית ספר' (להמבי"ט, סנהדרין פכ"ג) הוכיח שיש לחלק בין אוהב ושונא סתם לאוהב ושונא גמור: בגמרא (סנהדרין ז, ב) למדו מהפסוק "לא תכירו פנים במשפט" – "לא תכירוהו", היינו, שאם בעל הדין אוהב אל תזכהו משום כך, וכן למדו – "לא תנכרהו", היינו, אם בעל הדין שונא אל לא תיעשה לו כנכרי ותחייבו, ומשמע שכשרים

~ יום חמישי ד' אדר-ב' ~

הכחשה והזמה כאחת

ואומרים שבכלל לא היו במקום המעשה ("עמנו הייתם"), אין הראשונים נאמנים להעיד על עצמם כמו שאינם נאמנים להכחיש אם יעידו עליהם שחיללו שבת, כי האחרונים מעידים בתורת 'עדות' והראשונים הם 'בעלי הדבר'.

וכאשר האחרונים הם עדי 'הכחשה' ו'הזמה' כאחת, כדברי הרמב"ם כאן שעדותם היא "ביום זה ובמקום זה היינו עמכם ועם אלו כל היום, ולא היו דברים מעולם" – אף שהם מזיזים את העדים, כיון שגם מכחישים את עצם המעשה אומר הרמב"ם "הרי זו הכחשה".

ומקשה ה'לחם משנה': אבל סוף סוף יש כאן גם 'הזמה' ומדוע לא יהיו האחרונים נאמנים?

ומבאר הגר"ע איגר (תשובות סי' ריב): כיון שלגבי המעשה שעליו מעידים העדים (בנוסף לעדותם על גוף העדים) הרי הם מכחישים זה את זה, הרי כל כת פסולה לעדות מספק, ולכן אין אחת יכולה להזים את השניה.

הלכות עדות פרק יח, הלכה ב: עדים שפאו ואמרו: 'ראינו זה שהרג את זה'... ואחר שהעידו ונבדקו, פאו שנים עדים אחרים ואמרו: 'ביום זה ובמקום זה היינו עמכם ועם אלו כל היום, ולא היו דברים מעולם'... הרי זו הכחשה.

ההבדל בין הכחשה להזמה הוא שהכחשה היא בתוכן העדות (עדות אחת אומרת "היה הדבר הזה" ועדות אחת אומרת "לא היה"), והזמה היא בעדים עצמם אך לא בעצם המעשה ("אין יודעים אם נהיה הדבר או לא נהיה").

ולמה בהזמה מקבלים את העדות השניה ומענישים את העדים הראשונים, ואילו בהכחשה אין האחרונים נאמנים יותר מהראשונים?

הרמב"ם כתב (בה"ג) ש"גזרת הכתוב היא". אך ה'טור' (ח"מ סי' לח) נתן טעם לדבר: כאשר האחרונים מכחישים את עצם המעשה, אין סיבה להאמין לאחרונים יותר מהראשונים, אבל כאשר האחרונים מעידים על גופם של הראשונים

~ יום שישי ה' אדר-ב' ~

'כאשר זמם – ולא כאשר עשה'

עדים זוממים הוא "כאשר זמם – ולא כאשר עשה"? אמנם לענין ממון ביארו התוספות (בבא קמא ד, ב ד"ה ועדים) שגם כאשר הנידון שילם ואחר כך הוזמו העדים צריכים הם לשלם כיון שאפשר להחזיר את הממון ששילם הנידון (ואז אכן העדים רק זממו ולא עשו), אבל לענין מלקות אינו מובן מדוע גם אם לקה זה שהעידו עליו – לוקים העדים הרי "אין סברא לחלק בין מלקות למיתה"? והביאור הוא:

א. הלימוד "כאשר זמם – ולא כאשר עשה" נאמר רק כאשר הנידון נהרג על פי עדותם, כי גדול עונשם מנשוא ומיתת בית דין אינה מספיקה כדי לכפר עליהם, ואין לומר כן כאשר הוא לקה על פיהם.

ב. כיון ש'לוקים ניצב בעדת א-ל' – אילו לא היה הנידון

הלכות עדות פרק כ הלכה ב: נהרג זה שהעידו עליו, ואחר כך הוזמו – אינן נהרגין מן הדין, שנאמר: "כאשר זמם לעשות לאחיו", ועדיו לא עשה... אבל אם לקה זה שהעידו עליו, לוקין. וכן אם יצא ממון מיד זה ליד זה פְּעוּדָתָם – חוזר לבעליו, ומשלמין לו.

הרמב"ם מחלק בין עונש מיתה לעונש מלקות וממון: בעונש מיתה אין העדים נהרגים אם נהרג זה שהעידו עליו קודם שהוזמו, ואילו במלקות גם "אם לקה זה שהעידו עליו – לוקין" וכן בממון גם "אם יצא הממון מיד זה ליד זה בעדותם" – משלמים העדים המזומים אותו סכום כסף שהוציאו מבעליו.

וצריך להבין: מדוע יש לחלק ביניהם, הרי המשמעות היא שהן בנוגע למיתה והן בנוגע למלקות וממון התנאי לחיוב

חייב מיתה הקב"ה לא היה מסכים שתאבד נפש אחת מִישראל, ומאחר שהניח הקב"ה לבית דין ונהרג הנידון על פיהם בוודאי היה חייב מיתה, ולכן אין לעדים משפט מוות, ואילו בעונש מלקות אין לומר כן.

(כסף משנה)

~ שבת קודש ו' אדרב' ~

מתי יכול בית דין לבטל דברי בית דין חברו?

לירושלים לא יפדו פירות כרם רבעי אלא יעלו את הפירות עצמם "כדי לעטר שוקי ירושלים בפירות". ולאחר החורבן נמנו רבן יוחנן בן זכאי ובית דינו וביטלו תקנה זו והתירו לפדות את הפירות ולהעלות את הדמים לירושלים כיון שבטל טעם התקנה (כי אין טעם לעטר שוקי ירושלים לצורך הגויים) — והרי רבן יוחנן בן זכאי לא היה גדול כחכמים הראשונים ועם זאת ביטל תקנתם כיון שבטל הטעם שבגללו תיקנוהו!

ומבאר ה'תוספות יום טוב' (מעשר שני פ"ה מ"ב ד"ה ותנאי): מהאמור במשנה (ס) בענין תקנה זו יש ראייה לשיטת הרמב"ם. וכך שנינו: "ומשרבו הפירות (והיו הרבה פירות בירושלים) התקינו שיהא נפדה סמוך לחומה, ותנאי היה הדבר שאימתי שירצו יחזור הדבר לכמות שהיה", היינו, תקנת רבן יוחנן בן זכאי לפדות את הפירות ולהעלות הדמים לירושלים היתה על תנאי שאם ירצו לחדש את התקנה הקודמת (אם יתמעטו הפירות) תחזור התקנה להעלות את הפירות עצמם לירושלים. ומשמע מכך שלולי התנאי לא היה רבן יוחנן בן זכאי (ש"לא היה גדול כראשונים") יכול לבטל תקנת הראשונים אף שבטל הטעם שבגללו תקנוהו ("לעטר שוקי ירושלים בפירות").

הלכות ממרים פרק ב, הלכה ב: בית דין שִׁנְּרוּ גִּזְרָה, או התקינו תקנה... וְעָמַד אַחֲרֵיהֶם בֵּית דִּין אֲחֵר, וּבִקֵּשׁ לְבַטֵּל דְּבָרֵי הָרִאשׁוֹנִים וְלַעֲקֹר אוֹתָהּ הַתִּקְנָה... אֵינוּ יָכוֹל, עַד שִׁיִּהְיֶה גְדוֹל מִן הָרִאשׁוֹנִים בְּחֻמְהָ וּבִמְנִיָּן... אִפְּלוּ בְּטֵל הַטַּעַם שֶׁבִּגְלָלוּ גִּזְרֵי הָרִאשׁוֹנִים אוֹ הַתִּקְנֵי — אֵין הָאֲחֵרִימִן יָכוֹלִין לְבַטֵּל, עַד שִׁיִּהְיֶי גְדוֹלִים מֵהֶן.

דבר שנאסר במנין ("בקבוצ חכמים שנמנו וגמרו לעשותן") צריך מנין אחר להתירו. ואף שהתבטל הטעם שבגללו נאסר, אין האיסור מתבטל מאליו "עד שיתירוהו בפירוש בקבוצ חכמים" (ביצה ה, א, ורש"י שם).

ושנינו במשנה (ערוך פ"א מ"ה): "אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חברו עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין". ולדעת הרמב"ם, אפילו בטל הטעם שבגללו גזרו הראשונים — אין בית הדין יכול לבטל דבריהם עד שיהיה גדול מן הראשונים בחכמה ובמנין.

אך הראב"ד סובר שכאשר בטל הטעם שבגללו גזרו הראשונים, יכול בית דין שני לבטל את הגזרה אפילו אינו גדול כמו בית דין הראשון. והקשה על הרמב"ם מהנאמר בגמרא (ביצה ה, א) שהיתה תקנת חכמים שבמקומות הסמוכים

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז אדר, תשט"ו
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ כו' מו"ה פסח אפרים שי"ב

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מח' אדר, לפלא שאינו מזכיר דבר מיום ההילולא דיו"ד שבת אשר בטח נהגו בו בהוספה בעניני תורה, וביחוד בלימוד תורת החסידות בעניני תפלה וצדקה וכו' ובטח ימלא בהזדמנות הבאה...

מ"ש אודות הנהגתו בנוגע ליו"ט שני של גליות, צריך לנהוג ע"פ המובא בשו"ע, ומ"ש בשער הכולל הוא בנוגע לפרסום הדבר שיעשו כל הענינים רק בצנעה...

בברכה לחג פסח כשר ושמח ופ"ש כל חבריו שיחיו.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

הוא בכמות, הרי כל זמן שחסר בשיעור זה של שני עדים לא נפעל דבר! בדיוק כמו משא כבד שצריך שני אנשים להרימו, ואדם אחד לבד אינו יכול להרימו כלל.

(ע"פ יין מלכות, ספר שופטים, סימן יד מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) פוסקים, מוציאים החלטה. (3) ספרי שופטים אות קפח: "אין לי אלא לדיני נפשות (=עוון – משמעו חטא שיש בעונשו מיתה ככתוב בעובד עבודה זרה "עוונה בה", במדבר טו, לא), לדיני ממונות מניין, תלמוד לומר לכל עוון" כל – בא לרבות דיני ממונות (רבינו הלל). (4) שקיבלו רבותינו איש מפי איש עד למשה מסיני. (5) שאם כפר הנתבע ועד אחד מעיד, שהוא חייב לתובע הרי זה נשבע מן התורה (ספרי שם ושבעות מ, א). (6) פרק א הלכה א.

ב. בשני מקומות האמינה תורה עד אחד: בסוטה שלא תשטה מי מרים⁷, ובעגלה ערופה שלא תערה, כמו שבארנו⁸. וכן מדבריהן, בעדות אשה⁹ שיעיד לה שמת בעלה¹⁰.

(7) שאם קינא לה בעלה ונסתרה אחר הקינוי בעדים והרי היא עומדת לשתות מי המרים לבדקה אם טמאה היא, ובא עד והעיד עליה שנטמאה בפניו, אינה שותה, שנאמר (במדבר ה, יג) "ועד אין בה" – והרי עד (הלכות סוטה פרק א, הלכה י"ד). (8) בהלכות רוצח פרק ט, הלכה י"ב, שאם בא עד אחד והעיד שראה את הרוצח אינה נערכת, שנאמר (דברים כא, א) "כי ימצא חלל באדמה... לא נודע מי היכחו" – והרי נודע. (9) להתירה להינשא. (10) הרי זה נאמן, "שהדבר עשוי להיגלות" (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה ט"ו), וגם הקלו חכמים בדבר זה, כדי שלא יישארו בנות ישראל עגונות (שם פרק י"ג, הלכה כ"ט, ובביאורנו שם).

ג. וכל מקום שעד אחד מועיל, אשה ופסול¹¹ כמו כן מעידים¹². חוץ מעד אחד של שבועה, שאין מתיבין שבועה אלא בעדות פשר, הראוי להצטרף עם אחר¹³. ויתחייב זה הנשבע ממון על פיו. על פיו¹⁴ שנים עדים או על פי שלשה עדים¹⁵ – לעשות שלשה פשנים: מה שנים, נמצא אחד מהן קרוב או פסול – בפטלה העדות¹⁶; אף שלשה, והוא הדין למאה, נמצא אחד מהן קרוב או פסול – בפטלה העדות¹⁷. בין בדיני ממונות, בין בדיני נפשות¹⁸.

(11) לעדות מדבריהם, אבל גזלן גמור, וכן כל הפסול בעבירה מן התורה, אינו נאמן להתיר אשה להינשא (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה י"ז). (12) שכן שנינו (סוטה מז, א) שאפילו העידה אשה שראתה את הרוצח אין העגלה

~ יום ראשון ל' אדר-א' ~

הלכות עדות

פרק חמישי

(1) המקומות שבהם האמינה התורה עד אחד. דין עדים רבים שבאו להעיד וביניהם אחד קרוב או פסול. שטר שעדי חתימתו מרובים ואחד מהם קרוב או פסול לעדות. לימוד זכות או חובה על ידי עד המעיד. המקרים בהם יכול עד להיעשות דיין.

א. אין חותכין² דין מן הדינים על פי עד אחד, לא דיני ממונות ולא דיני נפשות. שנאמר: לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת³. ומפי השמועה⁴ למדנו שקם הוא לשבועה⁵, כמו שבארנו בהלכות טוען⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין חותכין דין מן הדינים על פי עד אחד".

וממשיך: "בשני מקומות האמינה תורה עד אחד, בסוטה שלא תשטה מי מרים" (שנאמר: ועד אין בה, והרי כאן עד) ובעגלה ערופה שלא תערה (שנאמר ולא נודע מי הכהו, הא אם נודע לא היו עורפין, אפילו אם ראה ההורג עד אחד).

ויש לחקור בגדר הדין של עד אחד, מפני מה אין חותכין הדין על פיו:

א. עד אחד הוא סוג בירור אחר לגמרי (באיכות) משני עדים, ועל סוג בירור זה אמרה תורה שאין לסמוך עליו מפני שהוא "סוג" אחר של עדות. ולפיזה יש להסביר שלסוג האחר של העדות, האמינה תורה רק בשני מקרים; סוטה שלא תשטה, ועגלה ערופה שלא תערה.

ב. הבירור שעושה עד אחד, הוא מאותו הסוג והגדר דשני עדים, אלא שיש כאן חסרון בכמות, ולכן מכיון שבדיני ממונות ודיני נפשות יש צורך בבירור גמור, לא מספיק הבירור דעד אחד, ובכל זאת בנוגע שלא להשקות סוטה ולא לערוף את עגלה ערופה, מספיק גם "קצת" בירור אף שאין זה בירור בשלימות לעניין חיוב מיתה. ועל-פיזה יש לפרש כך גם בשבועה, שגם על-ידי עד אחד נעשה חיוב השבועה, כיון שה"קצת" בירור שגורם העד האחד אינו מספיק לחייב ממון, אבל כן מספיק לחייבו שבועה.

אמנם, כל זה הוא בעדי בירור שמעידים על המציאות, אבל בעדי קיום מסתבר לומר (גם לאופן השני) שעד אחד הוא כלום, ולא נעשה על-ידו מאומה, כי גם אם החסרון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פרק י"ב, הלכה ב. (27) בבא בתרא קיג, ב "שלושה שנכנסו לבקר את החולה (=ולא להעיד) רצו כותבים" - מעידים על מה ששמעו מפי החולה המצווה, הרי שאפילו לא נתכוונו להעיד עדותם כשרה, וכפירוש הרשב"ם שם. אולם בכריתות יב, ב אמרו: "דאי בעי אמר לא נתכוונת לעדות", הרי שצריך כוונה להעיד.

ו. שִׁטְר שֶׁהָיוּ עֲדָיו מְרֻבֵּין, וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב²⁸ או פסול, או שֶׁהָיוּ בָּהֶם שְׁנַיִם קָרוֹבִים זֶה לָזֶה, וְהָרִי אֵין הָעֵדִים קָיָמִין כְּדִי לִשְׁאֹל אוֹתָן²⁹: אִם יֵשׁ שָׁם עֲדוֹת בְּרוּרָה שְׁפֻלָּם יִשְׁבּוּ לַחֲתָם³⁰, שֶׁהָרִי נִתְּפָנוּ לְהָעֵיד³¹ - הָרִי זֶה בָּטֵל; וְאִם לֹא - תִּתְקַנְּסִי הָעֲדוֹת בְּשִׁאָר. וְלִמָּה מְקִימִין הָעֲדוֹת בְּשִׁאָר³²? שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר שֶׁתִּתְּמוּ הַכְּשָׁרִים וְהִנִּיחוּ מְקוֹם לַגְּדוֹל לַחֲתָם³³, וְכֹא זֶה הַקָּרוֹב אוֹ הַפְּסוּל וְחָתָם שְׁלֹא מִדַּעְתָּם³⁴.

(28) ללווה או למלווה. (29) אם נתכוונו להעיד, או לשם מילוי המקום החלק שבשטר חתמו. (30) כאחד, זה בפני זה. (31) הרי זה כאילו אמרו; להעיד באנו. (32) והלא חתימתם מוכיחה, שנתכוונו להעיד. (33) שיחתום מלמעלה, משום כבודו. (34) ואין זו עדות אחת, אלא עדות אחרת לגמרי ואין בכוחם לבטל את הכשרים, שחתמו במעמד נפרד, ואין לומר בהם: "נמצא אחד מהם קרוב" וכו' שאין לפסולים שום שייכות לכשרים (רי"ף למכות ו, א בשם גאון). ומקורו בבבא בתרא קסב, ב "תתקיים עדות בשאר" ומפרשים, כשאין שם עדים כשישבו כולם לחתום (כסף משנה). והשווה הלכות גירושין פרק ט, הלכה כז. וכתב הרדב"ז אף על פי שהדבר ספק הוא אם חתמוהו כאחד או לא - בכל זאת מוציאים מן הלקוחות על פי שטר זה, כי כל הדין שקרוב או פסול מבטלים כל העדות בדיני ממונות - אינו אלא חומרא מדרבנן, ומכיוון שאין זה אלא ספק ב"דרבנן" הולכים להקל ומקיימים השטר.

ז. אף על פי³⁵ שֶׁהָעֵד שֶׁחָתָמוֹ מִתְחַלֵּה בְּשִׁטְר הוּא הַפְּסוּל - הָרִי הַשֹּׁטֵר כְּשֹׁר³⁶.

(35) בדפוסים קדומים, אין כאן תחילת הלכה ומשפט זה קשור עם ההלכה הקודמת. (36) ואין אומרים השניים הראשונים ישבו לחתום כאחד עם האחרים הכשרים. וכל שכן אם הפסולים חתמו בסוף וודאי שיש לתלות שחתמו שלא מדעת הראשונים והם כעדות אחרת, וכן דעת רבינו תם בתוספות, גיטין יח, ב דיבור המתחיל אמרי לה. וראה בחושן משפט מה, סעיף יב ברמ"א שם, שיש אומרים, שאין להכשיר שטר שחתומים בו פסולים, אלא אם כן שני האחרונים הם כשרים, שאז תולים לומר, שהרחיקו האחרונים את חתימתם, ככוונה להשאיר מקום חלק למי שגדול מהם, ומילא המלווה את הרווח בחתימת הקרובים, שלא מדעתם. והשווה גיטין י, ב "ויוחא שביק למאן דקשיש מיניה".

ח. כָּל עֵד שֶׁהָעֵד בְּדִינִי נִפְשׁוֹת - אֵינוֹ מוֹרָה בְּדִין זֶה הַנִּהְיָרָג, וְלֹא יִלְמַד עָלָיו לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה. וְאִם

נערפת. וביבמות קכב, א שנינו: "הוחזקו להיות משיאין (=אשה) עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה". וכן בסוטה לא, א לענין עדות סוטה שלא תשתה מי מרים. והשווה הלכות סוטה פרק א, הלכה ט"ו. (13) כדקדוק לשון הברייתא (שבועות מ, א) "כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה". ובתורת כהנים פרשת ויקרא (דבורא דחטאות) פרק ז: "הודע אליו - ולא שאמרו לו אחרים (=והוא מכחישם)... מניין מפילו אמרה לו אשה, אוציא - אשה, שאין אשה כשרה לעדות, מניין מפילו אמרו לו קרובים (=שהם כשרים להעיד במקום אחר), אוציא... קרובים שאינם כשרים להעיד בו, מנין מפילו אמרו לו עד אחד, אוציא... עד אחד שאין מחייבו אלא שבועה, מניין מפילו אמרו לו שניים" וכו', הרי שקרוב ואשה אינם מחייבים שבועה, אלא עד אחד כשר בלבד. וראה בתשובות רבי עקיבא איגר קעט ראייה לדברי רבינו. (14) בדפוסים קדומים וכן בכתב יד תימן כאן תחילת ההלכה. (15) "אם מתקיימת העדות בשניים למה פרט הכתוב בשלושה?" (16) שהרי לא נשאר אלא עד אחד. (17) שנאמר: עדים, מפילו מאה במשמע. (18) משנה במכות ה, ב וכדעת רבי שם.

ד. בְּמָה דְּבָרִים אָמְרִים? בְּזִמְן שֶׁנִּתְּפָנוּ בְּלִן לְהָעֵיד; אֲבָל אִם לֹא נִתְּפָנוּ כָּלָם לְהָעֵיד - מָה יַעֲשׂוּ שְׁנֵי אַחִים בְּכָלֵל הָעֵם, וְרָאוּ הָעֵם¹⁹ כְּשֶׁהָרִי זֶה אֵת זֶה, או כְּשֶׁחָבֵל בּוֹ²⁰, או כְּשֶׁחָטַף חֶפֶץ מִיָּדוֹ²¹.

(19) בדפוסים קדומים: וראו כשהרג. ותיבת: העם, אינה. (20) בגופו. (21) האם תפסל עדות כולם, בגלל האחים שראו אף הם את המעשה, ועל כורחך, אינם פוסלים אם לא נתכוונו להעיד (משנה שם).

ה. וְכִיצַד בּוֹדֵקִין אֵת הַדְּבָר²²? כְּשִׁיבּוֹאוֹ לְבֵית דִּין עֲדִים מְרֻבֵּין בַּת אַחַת, אוֹמְרִים²³ לָהֶם: כְּשֶׁרָאִיתֶם זֶה שֶׁהָרִי אוֹ חָבֵל, לְהָעֵיד בְּאַתֶּם אוֹ לְרֹאוֹת? כָּל מִי שְׂאוֹמֵר: לֹא לְהָעֵיד עָלָיו, אֲלֹא לְרֹאוֹת מָה הַדְּבָר, וּבְכָלֵל הָעֵם בְּאֵתִי - מְפָרִישִׁין אוֹתוֹ. וְכָל מִי שְׂאוֹמֵר: לֹא הָיִיתִי עוֹמֵד אֲלֵא לְהָעֵיד וּלְכַוֵּן הָעֲדוֹת - מְפָרִישִׁין אוֹתוֹ. אִם נִמְצָא בְּאֵלּוֹ שֶׁנִּתְּפָנוּ לְהָעֵיד קָרוֹב אוֹ פְּסוּל - עֲדוֹת כָּלָם בָּטֵלָה²⁴. בְּמָה דְּבָרִים אָמְרִים²⁵? כְּשֶׁהָיָה בֵּהֶן קָרוֹב אוֹ פְּסוּל; אֲבָל אִם כָּלָם כְּשָׁרִים - אֶחָד שֶׁנִּתְּפָנוּ לְהָעֵיד אוֹ שְׁלֹא נִתְּפָנוּ לְהָעֵיד, הוֹאִיל וְרָאָה הַדְּבָר וְכֻנֵּן עֲדוּתוֹ וְהָיָה שָׁם הַתְּרָאָה²⁶, חוֹתְכִין הַדִּין עַל פִּיו. בֵּין בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת²⁷, בֵּין בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת.

(22) אם מתחילה נתכוונו להעיד או לראות בלבד. (23) ובכתב יד תימן: אומרים. (24) שם, ו, א. ואפילו של אלה שלא באו אלא לראות בלבד, כיוון שבעדים העיקריים נמצא פסול (לחם משנה). (25) בכתב יד תימן: והייתה. (26) בדיני נפשות אין עונשים בלא התראה, ואפילו התרה בו אחר בפני העדים, נענש, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עצמו עד - ומן התורה עדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותם בבית דין - ובשל "דבריהם" עד נעשה דין (גיטין ה, ב והלכות גירושין פרק ז, הלכה י"ט). (49) כגון, האמור לקמן פרק ז, הלכה ו, ומקורו בכתובות כא, ב "הנח לעדות החודש דאורייתא; וקיום שטרות דרבנן".

פרק ששי

(1) חמישה דרכים בהם מאשרים את זהות השטר בבית-דין. אין בית-דין בודק אחר בית-דין אחר, אבל בודק הוא אחר העדים. שלושה דיינים שישבו לאשר השטר ומת אחד מהם לפני חתימתם.

א. **כָּכָר בְּאַרְנוֹ**,² **שְׁקִיּוֹם שְׁטוֹת**³ **מִדְּבָרֵיהֶם**,⁴ **כָּדִי שְׁלֹא תִנְעַל דֶּלֶת בְּפָנֵי לוֹיִן**.⁵ **אָף עַל פִּי כֵן, אֵין מְקִימִין שְׁטוֹת אֱלָא בְּשִׁלְשָׁה**,⁶ **אֶפְלוּ שְׁלֹשֶׁת הַדְּיוֹטוֹת**,⁷ **מִפְּנֵי שֶׁהוּא דִין**.⁸ **וּלְפִיכָּה**⁹ **אֵין מְקִימִין שְׁטוֹת בְּלִלָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ**.¹⁰

(2) לעיל פ"ג, ה"ד. (3) אישור חתימת ידי העדים החתומים בשטר. (4) ומן התורה אין צורך בקיום, שעדים החתומים על השטר נעשו כמו שנחקרה עדותם בבית-דין (גיטין ג, א). (5) שאם לא היו מצריכים קיום, לא היה לשטר שום ערך, שמא יבוא כל מי שירצה ויזייף חתימת העדים, ומתוך שהקיום הוא לצורך השטר ולתועלתו, והשטר עצמו תוקן, שלא לנעול דלת בפני לוויים, נמצא שהקיום עצמו הוא: שלא לנעול דלת (לחם-משנה). (6) בבא-בבא מ, א. (7) שכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פ"ה ה"ח, שדיני ממונות אינם צריכים דיינים מומחים. (8) ושנים שדנו - אין דיניהם דין (שם, פ"ב, ה"י). (9) הואיל וזה נקרא דין. (10) שם פ"ג, ה"ג "שהדיינים כנגעים... מה ראיית נגעים ביום בלבד, אף הדיינים ביום בלבד". וראה בחו"מ סי' מ"ו סעיף ד, שנהגו: שהרב התופס ישיבה מקיים ביחיד.

ב. **בְּאֶחָד מִחֻמְשָׁה דְּרָכִים מְתַקֵּים הַשֵּׁטֶר בְּבֵית דִין. הַדֶּרֶךְ הָאֶחָד: שִׁיְהִיו דִּינִים מְפִירִין פֶּתַח יְדֵי הָעֵדִים, שְׂזוּ עֲדוֹת פְּלוֹנִי וְזוּ עֲדוֹת פְּלוֹנִי**.¹¹ **הַדֶּרֶךְ הַשֵּׁנִי: שִׁיְחַתְּמוּ הָעֵדִים בְּפָנֵיהֶם**.¹² **הַדֶּרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי: שִׁיְבֹאוּ הָעֵדִים הַחֲתוּמִים בְּפָנֵיהֶם, וְיֹאמְרוּ כָל אֶחָד וְאֶחָד: זֶה פֶּתַח יְדִי**,¹³ **וְאֵנִי עַד בְּדָכָר הַזֶּה**.¹⁴ **הַדֶּרֶךְ הָרִבְעִי: שֶׁאִם מָתוּ עַדֵי הַשֵּׁטֶר אוֹ שִׁיְהִיו בְּמִדְּיָה אַחֶרֶת - יָבֹאוּ עֵדִים וְיַעֲדוּ עַל פֶּתַח יְדֵן שֶׁהוּא זֶה**.¹⁵ **הַדֶּרֶךְ הַחֲמִישִׁי: שִׁיְהִי פֶתַח יְדֵן יוֹצֵא מִשְׁטְרוֹת אַחֲרִים, וְעוֹרְכִין**¹⁶ **בֵּית דִין זֶה הִפְתָּב לְאוֹתוֹ הִפְתָּב שֶׁבְּשְׁטְרוֹת אַחֲרִים, וְיִהְיֶה דוֹמָה זֶה לְזֶה, וְיִרְאֶה לָהֶם כִּיחַד**¹⁷ **שֶׁפֶתַח יְדֵי אֵלוֹ הוּא פֶתַח יְדֵי אֵלוֹ**.¹⁸

(11) כתובות כא, ב "דיינים המכירים חתימות ידי העדים, אינם צריכים להעיד בפניהם" וכן פסק הרי"ף שם. (12) שאם בהכרת כתב ידי העדים מקיימים, כל-שכן אם העדים חתמו בפניהם (כסף-משנה). (13) שם, כ, ב. וכדעת החכמים, שאין צריכים לצרף עמהם עד אחר להעיד על חתימות שניהם, כי כל אחד מהם מתכוון להעיד על הסכום

אָמַר: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת - מִשְׁתַּקִּין אוֹתוֹ. שְׁנֹאמַר: וְעַד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה בְּנַפְשׁ לְמוֹת - בֵּין לְזְכוּת בֵּין לְחֻבָּה. וְיִמָּחוּ זֶה שְׁנֹאמַר לְמוֹת³⁷ **כְּלוּמַר: עַד שֶׁהָעֵיד בְּנַפְשׁ לְמוֹת - לֹא יַעֲנֶה דְּבָר, אֱלָא יַעֲד וְיִשְׁתַּק**.³⁸ **אֲבָל בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת - יֵשׁ לוֹ לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת אוֹ חֻבָּה**.³⁹ **אֲבָל לֹא יִמָּנֶה עִם הַדִּינִים, וְלֹא יַעֲשֶׂה דִין; שְׂאִין עַד נַעֲשֶׂה דִין אֶפְלוּ בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת**.⁴⁰

(37) שמשמעו: לימוד חובה המביא לידי המתה? (38) סנהדרין לד, א, שנראה כנוגע בעדותו. שמתחרט ודואג שמא ייגמר הדין לחובה ויביא הנידון עדים להזימו, והעד אינו יכול לחזור בו לאחר כדִּי-דבור, מכיוון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד (רש"י שם). (39) שם לב, א "דיני ממונות הכול מלמדים עליו זכות וחובה", ופירשו שם (לג, ב): הכול - ואפילו עדים. (40) בבא קמא צ, ב בעובדה של רבי יהודה נשיאה העוסקת בדיני ממונות. והטעם, שעדות - אינה כשרה עד שאתה יכול להזימה וכיוון שהוא העד והוא הדיין, לא יקבל הזמה על עצמו (תוספות שם). והרשב"ם בבבא בתרא קיד, א מפרש: שגזירת הכתוב היא, שנאמר (דברים יט, יז) "ועמדו שני האנשים (=העדים)... לפני ה'" - אלו הדיינים, ראה שבועות ל, א, צריך שהעד יעיד לפני הדיין, אבל אין העד יכול להיעשות דין בעדות עצמו. ודווקא עד שהעיד, כגון, אם העיד אחד מהדיינים בפני חבריו על מעשה שראה אינו יכול להצטרף עימם לדון על אותו מעשה. אבל אם לא העיד כלל אלא ראה את המעשה וראוי להעיד, אינו נפסל משום כך להיות דין, כדברי רבי טרפון האומר (בבא קמא שם) "סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש מקצתם נעשו עדים ומקצתם נעשו דיינים" (כסף משנה וכן בחושן משפט ז, סעיף ה). והשווה הלכות סנהדרין פרק ג, הלכה ו והלכות קידוש החודש פרק ב, הלכה ט).

ט. **בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים**⁴¹ **בְּדָכָר שְׁצָרִיף עֵדִים מִן הַתּוֹרָה, וְצָרִיף דִּינִים לְדוֹן פְּאוֹתוֹ הַדָּכָר מִן הַתּוֹרָה**;⁴² **אֲבָל בְּשֵׁל דְּבָרֵיהֶם - עַד נַעֲשֶׂה דִין. פִּיעֵד? אֶחָד שֶׁהִבִּיא הַגֵּט**,⁴³ **וְאָמַר: בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִחְתָּם**⁴⁴ **- הוּא וּשְׁנַיִם**⁴⁵ **נוֹתְנִין אוֹתוֹ לָהּ**,⁴⁶ **וְנִמְצָא פְּאֵלוֹ נִטְלָהוּ**⁴⁷ **מִבֵּית דִין**.⁴⁸ **וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה**.⁴⁹

(41) שאין עד נעשה דין. (42) כגון, קידוש החודש, שאינו אלא על פי דיינים, וכן התוקע לחבירו נותן לו סלע (ראה בבבא קמא צ, ב), שהוא חייב לשלם לו מן התורה, ואינו אלא על פי דיינים, ראה הלכות חובל ומזיק פרק ג, הלכה ט. (43) מארץ ישראל לחוץ לארץ. (44) שהצריכוהו חכמים לומר כן, להעיד על זהות הגט ובה הוא מקויים, ראה הלכות גירושין פרק ז, הלכה ה. (45) מצטרפים עימו, להיות בית דין של שלושה כדי לקיים את הגט. (46) ואין הבעל יכול עוד לערער עליו לומר, גט שנמסר לה מזוויף הוא. (47) בדפוס וינציאה ש"א ובכתב יד תימן: נטלתו. ומוסב אל האשה. (48) ואף על פי שהשליח המביא הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בבית-דין". ולדבריו, כל שלא קראו עליו ערעור אין מקיימים ממנו אפילו הוחזק בבית-דין, שחוששים שמא מזוייף הוא כולו. אבל אם קראו עליו ערעור, עמדו עליו ודקדקו בו, ולא קיימוהו אלא-אם-כן נתברר להם שזוהי חתימת העדים. וראה בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לו.

ד. בית דין שכתבו: במושב שלשה היינו ונתקנים שטר זה בפנינו - הרי זה מקנים, אף על פי שלא פרשו באי זה דרך מחמשה דרכים נתקנים; שאין חוששין לבית דין שמא יטעו³⁰. וכבר נהגו כל בתי דינין שראינו ושמענו, שיקתבו הדרך שנתקנים בה לפניהם³¹.

30) בבא-בתרא קלח, ב. והשווה הל' יבום פ"ד, הכ"ט. 31) כתובות כא, א בסדר קיום השטר של בית-דינו של שמואל, שפורטו בו דרכי הקיום, וכביאור הגר"א חו"מ סי' מ"ו, ס"ק כח. והוה סדר הקיום המנוסח בחו"מ סי' מ"ו, סעיף ג, ותרגמתי ללשון-הקודש: "במושב שלשה כאחד היינו, ובא פלוני ופלוני והעידו לפנינו על חתימת ידיהם, ומשנתברר לנו שזוהי חתימת ידם, אישרנוהו וקיימנוהו כראוי".

ה. ולעולם אין בית דין בודקין אחר³² בית דין אחר, אלא מחזיקין אותו שהן בקיאים ולא יטעו. אכל בודקין אחר העדים.

32) שמא טעו, או לא דקדקו בעדותם כל הצורך (בבא-בתרא שם).

ו. שלשה שישבו לקים את השטר, ומת אחד מהם³³ - צריכין לכתב: במושב שלשה היינו והאחד איננו³⁴. שמא לאמר הרוואה: בית דין³⁵ בשנים קיימהו³⁶. אפלו היה כתוב בו 'בבית דין', לאמר: שמא דמו³⁸ ששנים בית דין הם³⁹. ואם יש בו משמע שהיו שלשה⁴⁰ - אינו צריך⁴¹.

33) עד שלא חתמו. 34) שמת, עד שלא הספיק לחתום. 35) בכת"י תימן, תיבת בית-דין איננה. 36) וכבר נתבאר לעיל ה"א, שאין קיום שטרות אלא בפני שלשה. 37) ואין בית-דין פחות משלשה. 38) בטעות. 39) כדברי שמואל, האומר (סנהדרין ג, א) "שנים שדנו דיניהם דין, אלא שנקראו בית-דין חצוף", בעוד שהלכה היא: אין דיניהם דין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"י. 40) כגון שהיה כתוב בו: ואמר לנו פלוני, או: ואמרנו לו לפלוני, שמוכח הדבר שקיימוהו בשלשה, ראה 'טור' חו"מ סי' מ"ו, ומקורו ברש"י לכתובות כב, א דיבור-המתחיל: ואמר לנו, כלשון השני שם. 41) להדגיש: ואחד איננו, שהרי סגנונו מוכיח עליו שנתקיים בפני שלשה, למרות שלא חתמו בו אלא שנים (כתובות כב, א). והשווה הל' טוען ונטען פ"ז, ה"ד.

ז. שלשה שישבו לקים את השטר, ובאו שני עדים ופרעו על אחד מהן שהוא גזלן וביזא⁴², ובאו

שבשטר. כלומר, ראינו המלווה וחתמנו, נמצא שיש כאן שני עדים על המלוה, וראה לקמן פ"ז ה"ד, ובביאורנו. 14) כלומר, בהסתכלי בכתב-ידי אני נזכר במלוה עצמה, אבל אם לא יזכור העדות כלל אינו יכול להעיד על כתב-ידו, כמבואר לקמן פ"ח ה"א (לחם-משנה). ובכל זאת, אם לא הדגיש בפירוש שהוא עד בדבר, מקיימים השטר, שמן הסתם הוא זוכר עדותו (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק טו), וכן מנהג העולם, שאינו אומר, אלא: זה כתב-ידי ומקיימים השטר (רדב"ז). 15) כתובות כא, א. והוא-הדין אפילו הם במדינה יכולים אחרים לקיים חתימתם, וכמשמעות דברי רבינו לעיל פ"ג ה"ו: "כגון שהיו שם עדים שזה כתב ידם" (כסף-משנה). 16) מדמים, ככתוב (ישעיה מ, יח) "ומה דמות תערכו לו". 17) לכל שלושת הדיינים. 18) כתובות יח, ב "או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר". וראה לקמן פ"ז, ה"ה.

ג. אין מקיימין את השטר משטרות אחרים, אלא משני שטרות של שתי שדות¹⁹ שאכלום בעליהן²⁰ שלש שנים אכילה גלויה²¹. נכונה, בלא שום יראה ולא פחד מתביעה בעולם²², בדרך שאוכלין כל בעלי שדות שדותיהן²³. או משני שטרי כתבות²⁴. והוא שניצאו שני השטרות מתחת ידי אחר, לא מתחת ידי זה שרוצה לקים שטרו, שמא הוא זיף הפל²⁵. וכן מקיימין השטר משטר שקרא עליו ערער²⁶ והחזק בבית דין²⁷. מקיימין ממנו לבדו²⁸, כמו שמקיימין משטרי שתי שדות או משתי כתבות²⁹.

19) שטרי מכר של שתי שדות. 20) הלקוחות. 21) לעיני כל. 22) שלא ערער עליו מערער, לומר שהשדה היא שלו, ודאי שטר מכר זה כשר הוא, ואינו מזוייף ע"י הלוקח. 23) השווה הל' טוען ונטען פ"א ה"ב: "כדרך שנהנים כל אדם באותה קרקע". 24) של שתי נשים היושבות תחת בעליהן בכתובות אלו, והדבר ידוע שאסור לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה, כמבואר בהל' אישות פ"י, ה"י. 25) שגם שני השטרות מזוייפים הם על-ידו (כתובות כ, א). ורש"י שם, מפרש: שמא הסתכל בכתב אותם שטרות וחקיקה לחתום דוגמת חתימתם. ולדבריו אפילו שני השטרות מקיימים הם ע"י בית-דין, יש לחוש שמא זיף החתימה בשטר השלישי שבידו. 26) שהלווה ערער עליו לומר מזוייף הוא. ערער = ערר. התנגדות, טענה מנומקת נגד פסק-דין או החלטה מסויימת, מלשון הכתוב (שם טו, ה) "זעקת שבר יעצרו". 27) קויים בבית-דין ע"י זהות חתימת העדים. 28) אפילו אין עמו שטר אחר. 29) שלא הוחזקו בבית-דין. נמצא כל שטר שהוחזק בבית-דין, ואפילו יצא עליו ערעור, וכל-שכן לא יצא עליו ערעור כלל והוחזק בבית-דין, מקיימים ממנו לבדו (כתובות שם) וכגירסת הר"ף שם: "אין מקיימים את השטר משטר שקראו עליו ערעור אלא-אם-כן הוחזק בבית-דין". וכן דעת הר"ן שם בכונת דברי רבינו. ורש"י שם גורס: "אין מקיימים את השטר אלא משטר שקרא עליו ערער והוחזק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרָק שְׁבִיעִי

(1) עדות הקרוב על חתימת יד קרובו. מת אחד מעידי חתימת השטר, ואין אלא עד אחד המכיר את חתימתו. בקיום שטרות גם העד נעשה דיין.

א. מעיד קרוב על כתב² קרובו. פִּיעֵד? שֵׁטֶר שֶׁעֲדִיו רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וּמָתוּ אוֹ שֶׁהָלְכוּ לְמַדִּינַת הַיָּם, וּבָא בְנוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְאָמַר: זֶה כְּתָב יְדוֹ שֶׁל אָבִי, וּבָא בְנוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן וְאָמַר: זֶה כְּתָב יְדוֹ שֶׁל אָבִי - הָרִי אֵלּוּ כְּשֵׁנִי עֲדִים כְּשֵׁרִים שְׂאִינִן קְרוֹבִים³; וְאִם יִצְטָרֵף עִמָּהֶם שְׁלִישִׁי וְהָעִיד עַל כְּתָב יְדוֹ שֶׁל שְׁנֵיהֶם - הָרִי נִתְקַנֵּם הַשֵּׁטֶר⁴.

(2) חתימת-עד. (3) שאלו הן שתי עדויות נפרדות, שהאב חתם על הממון שבשטר, ובנו מעיד על זהות חתימתו, וכיצא בזה שנינו (בבא-בבא נר, ב) "שלשה אחים ואחד (=מן השוק) מצטרף עמהם, הרי אלו שלש עדויות" לענין שלש שנות חזקה, וכל אח מעיד על אכילת שנה אחת, ועדותם כשירה, הואיל ואין כאן עדות קרובים בעדות אחת, אע"פ שעדותם מצטרפת להשלים את החזקה, ועל-ידה אנו מוציאים את הקרקע מידי המערער (ר"ן לכתובות כח, א). (4) שצריך שני עדים על כל כתב-יד משהיה, כמבואר בסמוך ה"ג.

ב. וְאֵלּוּ מְדַבְּרִים שְׂנֵאֲמָנִים הַגְּדוֹלִים לְהָעִיד בְּגִדְלָם מֶה שֶׁרְאוּ בְּקֻטְנָם⁵: נֶאֱמַן אָדָם לֹמַר כִּשְׁהוּא גְּדוֹל: זֶהוּ כְּתָב יְדוֹ שֶׁל אָבִי, זֶהוּ כְּתָב יְדוֹ שֶׁל רַבִּי⁷, זֶהוּ כְּתָב יְדוֹ שֶׁל אָחִי⁸, שֶׁהֵייתִי מִפִּיר בְּכֶתֶב יָדִם כִּשְׁהֵייתִי קֶטֶן⁹. וְהוּא שִׁיִּצְטָרֵף עִמּוֹ אַחֵר שֶׁמִּפִּיר כְּתָב יְדוֹ כִּשְׁהוּא גְּדוֹל¹⁰.

(5) עדי קיום אלה, ונמשך רבינו אחרי לשון המשנה בכתובות כח, א הפותחת בנוסח זה: "ואלו נאמנים להעיד בגודלם מה שראו בקוטנם". (6) אע"פ שתחילתו בפסלות, שהרי עדות קטן אינה כלום, ראה לקמן פ"ד, ה"ב. (7) אע"פ שאינו רגיל עמו, ולא הרבה לתת עיניו בכתב-יד בקטנותו. (8) אע"פ שאינו רגיל עמו הרבה, וגם אין אימתו עליו, בניגוד לרבו שאימתו עליו וידקדק שלא לשקר בכתב-ידו. (9) כתובות שם, הואיל וקיום שטרות אינו אלא מדבריהם (ראה לעיל פ"ו ה"א, ובביאורנו) האמינוהו חכמים בשל דבריהם. והשווה לקמן פ"ד, ה"ג. אבל בדבר שצריך עדות מן התורה, נתבאר שם ה"ב "כל שתחילתו בפסלות, אע"פ שסופו בכשרות - פסול". (10) שהרי צריך שני עדים על כל כתב-יד משהיה (כתובות שם). ואפילו אותו אחר הוא קרוב לעדי השטר, הרי הם כשרים לקיימו, שכן אמרו שם: "והוא שיש גדול עמו" - ולא אמרו: "והוא שיש רחוק עמו" (ר"ן שם, וכן בביאור הגר"א חור"מ סי' מ"ו, ס"ק מב). אבל עדי הקיום עצמם לא יהיו קרובים זה לזה, כמבואר בחור"מ שם.

ג. שֵׁטֶר שֶׁעֲדִיו רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וּבָאוּ שְׁנֵים וְהָעִידוּ שְׁזֶה כְּתָב יְדוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְזֶה כְּתָב יְדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן -

שְׁנֵים אֲחֵרִים וְהָעִידוּ שֶׁחֲזַר בְּתִשְׁבָּה⁴³: אִם עַד שֶׁלֹּא חָתְמוּ הָעִידוּ שֶׁחֲזַר - הָרִי זֶה חֹתֶם עִמָּהֶם, שֶׁהָרִי שֶׁלֹּשָׁה הָיוּ⁴⁴; וְאִם אַחֵר שֶׁחָתְמוּ הַשְּׁנֵים הָעִידוּ עָלָיו שֶׁחֲזַר בְּתִשְׁבָּה - אֵינוֹ חֹתֶם עִמָּהֶן, שֶׁהָרִי הוּא כְּמִי שְׂאִינוֹ בַּעַת חֲתִימַת הַשְּׁנֵים⁴⁵. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כִּשְׁעָרָעְרוּ עָלָיו בַּעֲבָרָה⁴⁶; אֲבָל עָרְעָרוּ עָלָיו בְּפָגַם מִשְׁפָּחָה, כְּמוֹ⁴⁷ שְׂאֵמְרוּ: אִמּוֹ לֹא נִשְׁתַּחֲרָה⁴⁸ וְעַבְדִּי הוּא, אוֹ לֹא נִתְגַּיְרָה וְעַבְדִּי כּוֹכְבִים הוּא, וְנוֹדַע אַחֵר שֶׁחָתְמוּ הַשְּׁנֵים שְׂאִין בְּמִשְׁפָּחָתוֹ פָּגַם וְשֶׁהוּא כְּשֵׁר⁴⁹ - הָרִי זֶה חֹתֶם עִמָּהֶם, שְׁזֶה גִלּוֹי דְּכָר שֶׁהָיָה מִקֶּדֶם הוּא⁵⁰.

(42) נמצא שהוא פסול לדין, וקיום שטרות הוא דין, כמבואר לעיל ה"א. (43) לפני שישב לקיים השטר. (44) שלשתם היו כשרים בשעת החתימה, וקיומם קיום, והרי זה כאילו ישב בית-דין אחר שהכשירוהו. (45) שאותה שעה עדיין פסול היה, ונתבטלה ההתועדות הראשונה, ואפילו יוכשר אח"כ, יצטרכו לחזור ולהתועד ולחתום מחדש (כתובות כב, א) וכפירוש ה'תוספות' שם, בשם רבינו חננאל. ויתכן, שיצטרכו לקבל העדות שנית ולחתום (סמ"ע לחור"מ סי' מ"ו, ס"ק סג). (46) שהוא גזלן או עבר שאר עבירה, שנפסל עליה לדין, ראה לקמן פ"י, ה"א-ב. (47) בכת"י תימן: כגון. (48) משפחותה, וכנענית היתה. (49) שנשתחררה אמו ואח"כ ילדתו, או שנשתחרר העבד לפני שישב בדין. (50) הוברר הדבר שלא היה פסול בשעת החתימה, ולא נתבטלה ההתועדות הראשונה, בניגוד לגזלן שחזר בתשובה, שלא נתכשר אלא מיום שהועד עליו בבית-דין והלאה ('תוספות' שם). ולדעת רש"י שם, הכוונה, שהדיינים שחתמו אינם מעידים על השלישי להכשירו, שהם כנוגעים בעדותם, שגנאי הוא להם לישב עם דיין פסול בדין, ועד שלא חתמו אינם כנוגעים בדבר ומעידים עליו להכשירו.

ח. מִתֵּר לְכֶתֶב הַקִּיּוֹם⁵¹ בַּשֵּׁטֶר קֶדֶם שִׁתְּקִינִם הַשֵּׁטֶר⁵²; שְׂאִין הַכְּתִיבָה עָקֵר, אֵלֶּא הַחֲתִימָה⁵³. וְאִין הַדִּינִים צְרִיכִין לְקִרְוֹת הַשֵּׁטֶר שֶׁמְקִימִין אוֹתוֹ, אֵלֶּא מְקִימִין אוֹתוֹ מִעֲדִיו⁵⁴, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדְעוּ מֶה כְּתוּב בּוֹ⁵⁵.

(51) טופס הקיום ללא חתימת הדיינים. (52) ואין זה נראה כשקר, מה שכתוב בטופס שהעידו על החתימה - ועדיין לא זיהו את חתימתם (כתובות פה, א). (53) ובית-הדין לא יחתום עד שיקיימוהו עדיו. (54) מהעדת עדיו. ובדפוס וינציאה שי"א: "לקרות השטר, שמקיימים אותו מעדיו" וכו'. (55) כתובות קט, ב, שהרי אינם מעידים אלא ששטר זה בא לפניהם, והעדים הכירו חתימתו. וכתב הר"ן שם, שבכל זאת צריכים הדיינים לקרוא בשטר מי הם המלוה והלווה, כדי שלא יהיו קרובים לדיינים ולא לעדי הקיום. והשווה ה' טוען ונטען פט"ז, ה"ב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כותבים עליו שטר חוב, שהוא ניתן להודייה, שאדם יכול למחוק כתבו, ומניח חתימת העדים, וכותב למעלה ממון הרבה (גיטין יא, א וראה הל' מלוה פכ"ז, ה"א) – בכל זאת מותר לקיים ממנו כתב-ידו, וכל-שכן אם יחתום על מגילת קלף בראשה, שמקיימים ממנה, אבל באמצע המגילה אסור לו לכתוב כתב-ידו, שמה ימצאנה אדם רמאי ויכתוב מעליה כל מה שירצה, כגון: "אני פלוני הח"מ לוית מנה מפלוני" (כתובות כא, א וב'תוספות' שם) וראה בסמ"ע לחו"מ סי' מ"ו ס"ק לו. (22) ובכת"י תימן: שיוחזק. (23) ע"י השוואת כתב זה לכת"י שבשטר, ראה לעיל פ"ו, ה"ב. (24) ובכת"י תימן: שלא מפיו. והוא ואחד יצטרפו על כתב-יד השני, ורק חצי הסכום שבשטר יהיה תלוי בעדותם (כתובות שם). והוא-הדין אם יש שנים המכירים את חתימת יד החי, אינו מעיד על כתב-יד עצמו, אלא מצטרף עם השני להעיד על כתב המת (חו"מ סי' מ"ו, סעיף יג).

ו. **שְׁלֹשָׁה שְׂוֵיִשְׁבּוּ לָקִים אֶת הַשָּׁטֶר, שְׁנִים מֵהֶן מְפִירִין חֲתִימַת יָדֵי עֲדִים, וְאַחַד אֵינוֹ מְפִיר: עַד שְׁלֹא חֲתָמוּ - מְעִידִין בְּפָנָיו²⁵ וְחוֹתָם²⁶; שֶׁהָעֲדִים נַעֲשִׂים דִּינִים בְּדָבָר שֶׁהוּא מְדַבְּרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָו²⁷. אָבֵל אַחֵר שֶׁחֲתָמוּ - אֵין מְעִידִין בְּפָנָיו וְחוֹתָם; [שֶׁהָרִי בָּעֵת שֶׁחֲתָמוּ לֹא הָיוּ מְפִירִין אֲלֵא הַשְּׁנִים]²⁸, וְאֵין מְקִימִין²⁹ אֲלֵא עַד שֶׁיְהִי שְׁלֹשֶׁת מְפִירִין, אוֹ יַעֲדוּ הָעֲדִים עַל הַכֶּתֶב בְּפָנָיו כָּל אֶחָד וְאַחַד.**

(25) שזוהי חתימת יד העדים. (26) עמהם, על אישור בית-הדין. (27) לעיל פ"ה, ה"ט. ואע"פ שבשעת קבלת העדים אין כאן אלא דיין אחד – בשל דבריהם, אפילו בשעה שמעידים נעשים דיינים (כסף-משנה). (28) נמצא שחתמו שקר, שהעידו ששלשתם מכירים, ולא הכירו אלא שנים (כתובות כא, ב). (29) בכת"י תימן: אלא שנים, ואין מקיימים בשנים, אלא.

ז. **שְׁנִים שֶׁהָיוּ חֲתוּמִין עַל הַשָּׁטֶר וְמָתוּ, וּבָאוּ שְׁנִים וְאַמְרוּ: כֶּתֶב יָדֵן הוּא זֶה, אָבֵל אָנוּסִים הָיוּ, קִטְגִּים הָיוּ, פְּסוּלֵי עֲדוֹת הָיוּ³⁰, אָף עַל פִּי שֵׁשׁ שָׁם עֲדִים אֲחֵרִים שָׁהָה כֶּתֶב יָדֵן³¹, אוֹ שֶׁהָיָה כֶּתֶב יָדֵן יוֹצֵא מִשָּׁטֶר אַחֵר שֶׁקָּרָא עָלָיו עֲרָר וְהִחֲזִק בְּבֵית דִּין³² - הָרִי זֶה לֹא נִתְקַם³³; אֲלֵא מִעֲמִידִין³⁴ הַשְּׁנִים שֶׁבְּשָׁטֶר כָּנְגָה הַשְּׁנִים שֶׁהָעֲדִים עָלִיָּהן שֶׁהֵן פְּסוּלִין, וְאֵין גּוֹבֵיין בּוֹ כְּלוּם³⁵.**

(30) בעבירה, נמצאת עדותם בטלה, ראה לעיל פ"ג, ה"ו. (31) ואפשר איפוא לקיים השטר עליהם שלא מפי המערערים. (32) ראה לעיל פ"ו, ה"ג. (33) שהרי אלו השנים פוסלים אותו. (34) בכת"י תימן: מעמידים. (35) כי מעמידים הממון בחזקתו – בחזקת הלווה (כתובות יט, ב – כ, א), ואם תפס המלוה מידי הלווה, ובא הלווה לתבוע ממנו, אין מוציאים ממנו, הואיל ושנים כנגד שנים הם – העמד ממון על חזקתו (רש"י שם). וכל זה,

נִתְקַם הַשָּׁטֶר¹¹. אָבֵל אִם הָעֵיד זֶה עַל כֶּתֶב יָדוֹ שֶׁל רֵאוּבֵן, וְהַשְּׁנֵי הָעֵיד עַל כֶּתֶב יָדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן - לֹא נִתְקַם הַשָּׁטֶר; לְפִי שֶׁצָּרִיף שְׁנֵי עֲדִים עַל כֶּתֶב כָּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם¹². וְאִם יֵשׁ שְׁלִישִׁי מְעִיד עַל כֶּתֶב רֵאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן כְּאַחַד - נִתְקַם¹³.

(11) כתובות יט, ב "אבל אנוסים היו... הרי אלו נאמנים. ומשמע, אילו לא היו אומרים: אנוסים היו, הרי הם נאמנים לקיימו (כסף-משנה). (12) ובכת"י תימן: על כל כתב-יד אחד משניהם. וכל זה, כשאחרים מאשרים כתיבת-יד עדי השטר, אבל אם עדי השטר עצמם מעידים על השטר לקיימו, אין צורך בשנים על כל חתימה, שהרי על הממון שבשטר הם מעידים, כלומר: ראינו המלוה וחתמנו, וממילא יש כאן שנים, כמבואר בכתובות כא, א. וזהו שהרגיש רבינו לעיל פ"ו, ה"ב: "שיבואו העדים החתומים בפניהם, ויאמר כל אחד ואחד: זה כתב ידי, ואני עד בדבר הזה". והשווה דברי רבינו לקמן פ"ח, ה"א: "שאינו אדם מעיד על כתב-ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה". (13) שהרי יש שני עדים על כל חתימה, וכן אמרו במשנה (שם כ, ב) "צריכים לצרף עמהם אחר".

ד. **אָמַר הָרֹאשׁוֹן: זֶה כֶּתֶב יָדִי¹⁴, וְהָעֵיד הוּא וְאַחֵר עַל כֶּתֶב יָדִי הַשְּׁנִי¹⁵ - לֹא נִתְקַם; לְפִי שֶׁנִּמְצָא שְׁלֹשֶׁת רִבְעֵי הַמָּמוֹן שֶׁבְּשָׁטֶר תְּלוּי בַּעֲדוֹת הָאֶחָד¹⁶. וְכֵן אִם הָעֵיד אֲחִיו אוֹ בְּנוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן¹⁷ עִם אַחֵר עַל כֶּתֶב יָדִי הַשְּׁנִי - לֹא נִתְקַם; שֶׁהָרִי שְׁלֹשֶׁת רִבְעֵי הַמָּמוֹן תְּלוּי בַּעֲדוֹת הַקְּרוֹבִים¹⁸.**

(14) והרי הוא נאמן לבדו על חתימתו, כמבואר לעיל אות יא. (15) כגון שהלך השני, ואינו לפנינו. (16) שבעדותו על חתימת השני, יוצא רבע הסכום על פיו, והוא כבר העיד על חצי הסכום עם קיום כתב-ידו, והתורה אמרה (דברים יט, טו) "על-פי שני עדים... יקום דבר" – חצי דבר על-פי זה, וחצי דבר על-פי זה (כתובות כא, א וברש"י). אבל בדין שבהלכה הקודמת, מתוך שכל אחד מהעדים זקוק לעדות חברו, ואחד משלים את השני, יוצא כל הסכום שבשטר על-פי כולם שוה בשוה. (17) שקיים את כתב-ידו עצמו. (18) שהראשון ואחיו קרובים הם זה לזה (בבא-בבא נז, א).

ה. **שְׁנִים שֶׁחֲתוּמִין עַל הַשָּׁטֶר, וּמָת אֶחָד מֵהֶן¹⁹ - צָרִיף שְׁנֵי עֲדִים לְהָעֵיד עַל כֶּתֶב יָדוֹ שֶׁל מֵת. וְאִם לֹא נִמְצָא אֲלֵא עַד אֶחָד עִם זֶה הָעֵד הַחִי - כּוֹתֵב חֲתִימַת יָדוֹ בְּפָנָיו עֲדִים²⁰, אֲפִלוּ עַל הַחֶרֶס²¹, וּמְשַׁלְּכֵהוּ בְּבֵית דִּין, עַד שֶׁתִּחֲזַק²² כֶּתֶב יָדוֹ בְּבֵית דִּין²³, וְלֹא יִהְיֶה צָרִיף לִזְמַר שֶׁהָיָה כֶּתֶב יָדוֹ, וְיַעֲד הוּא וְאַחֵר עַל כֶּתֶב יָדִי הַמֵּת, וְיִתְקַם כֶּתֶב יָדוֹ שֶׁל בְּפָנָיו²⁴.**

(19) והרי נתבאר לעיל ה"ד, שאין הראשון יכול להצטרף עם אחר להעיד על כתב יד המת. (20) והם יעידו שזוהי חתימתו, כדי לקיים השטר ממנה. (21) אע"פ שאין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעיד¹¹. וְקָל הוּא שֶׁהִקְלֹ בְּדִינִי מִמוֹנוֹת, שְׁאֵף עַל פִּי שֶׁשָּׂכַח הַדָּבָר מִכֶּמֶה שְׁנִים, וְהִפְתָּב הוּא שֶׁהִזְכִּירוּ - הָרִי זֶה מַעֲיֵד¹².

(11) שם עמוד ב. "ואי צורבא מרבנן הוא אפילו עצמו". ומפרש רבינו, שזה מוסב אל התובע. אבל רש"י שם מפרש, שהעד הוא תלמיד חכם, ולפיכך אינו חשוד להעיד שקר בדבר שאינו יודע. וכן נוסחה ההלכה בשולחן ערוך חושן משפט סימן כח, סעיף יד, שהכול תלוי בעד. והטור שם מצטט את דברי רבינו כך: לפיכך אם היה הבעל דין תלמיד חכם וכו', וייתכן שזה מוסב אל הנתבע, שאם הוא תלמיד חכם לא יחשוד בעד שאינו זוכר (כסף משנה). (12) כמו שמצינו לעיל פרק ג הלכה א שהקילו בדיני ממונות שאינם צריכים דרישה וחקירה, כדי שלא תנעל דלת בפני לוויין. אבל בדיני נפשות מבואר ביבמות לא, ב שאם לא יזכרו העדים את עדותם אלא מתוך הכתב, אסור להם להעיד, כמו שאמרו שם: "זימנין דחזי מכתבא ואתו מסהדי ורחמנא אמר: מפייהם ולא מפי כתבם", וסובר רבינו שאפילו בזוכרים עדותם מתוך הכתב ידובר שם (כסף משנה).

ד. הוֹאִיל וְהַדָּבָר בֵּין¹³, שֶׁטֶר שֶׁצָּא לְבֵית דִּין, וּבָאוּ עֲדִים וְאָמְרוּ: כָּתָב יָדְנוּ הוּא זֶה, אָבָל מַעֲוֹלָם לֹא יִדְעֵנוּ עֲדוֹת זֹ, וְאֵין אָנוּ זֹכְרִים שֶׁזֶה לֹוּה מִזֶּה אוּ מִכָּר לֹ - לֹא נִתְקַנְסֵם הַשֹּׁטֶר, וְהָרִי הֵן בְּחִרָשִׁים¹⁴ עַד שֶׁיִּזְכְּרוּ עֲדוֹתָן. וְכָל מִי שֶׁאֵינוּ דָן בֵּין - לֹא יִדַּע בְּדִינִי מִמוֹנוֹת בֵּין יָמֵינוּ לְשִׁמְאֵלוֹ¹⁵. אָבָל אִם הָיָה כָּתָב יָדָן יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר, אוּ שֶׁהָיוּ שָׁם עֲדִים שֶׁזֶה כָּתָב יָדָן¹⁶ - מְקַנְמִין אֶת הַשֹּׁטֶר, וְאֵין מְשַׁגְּחִין עַל דְּבָרֵיהֶן שְׁאוּמְרִין: אֵין אָנוּ זֹכְרִין עֲדוֹת זֹ; שְׁמָא חֲזְרוּ בֵּהֶן, וְזֶה שֶׁאָמְרוּ: אֵין אָנוּ זֹכְרִין - כְּדִי לְבַטֵּל הַשֹּׁטֶר. וּכְאֵלוֹ אָמְרוּ: קִטְנִים הָיִינוּ, פְּסוּלֵי עֲדוֹת הָיִינוּ - שֶׁאֵין נִאֲמָנִים, הוֹאִיל וּמִתְקַנְסֵם הַשֹּׁטֶר שֶׁלֹא עַל פִּיהֶם¹⁷. וּמִפְּנֵי טַעַם זֶה מְקַנְמִין כָּל הַשֹּׁטְרוֹת, וְאֵין אָנוּ צָרִיכִין לְהִבְיֵא עֲדִים וְלִשְׁאֵל אוֹתָם אִם הֵם זֹכְרִים עֲדוֹת זֹ אוּ אֵינֶם זֹכְרִים אוֹתָהּ; שֶׁאִפְלוּ בָּאוּ וְאָמְרוּ: אֵין אָנוּ זֹכְרִים אוֹתָהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן, הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר לְקַיְמוֹ שֶׁלֹא מִפִּיהֶן¹⁸.

(13) שאין אדם מעיד על כתב ידו שהוא זה אלא על הממון שבשטר, שזה חייב לזה, לעיל הלכה א. (14) כחרשים, שאינם שומעים ואינם מדברים, שפסולים לעדות הוֹאִיל ואינם בני דעת והרי הם כשוטים, כמבואר לקמן פרק ט, הלכה י"א. ובכתב יד התימנים: והרי הוא כחרש. כלומר, השטר אינו אלא כחרס. וכן נוסח המהרי"ק בסוף שורש עד. (15) אינו יודע כלום, אפילו להבחין בין ידו הימנית לשמאלית, כלשון הכתוב יונה ד, יא. והשווה אמרה זו במדרש עשרת הדברות ז. והראב"ד חולק: "ויש מי שאין מורים כן ויודעים בדינים כמותו" ולדעתו מה שאמר רב יוחנן (כתובות כ, א): "אף על פי שאינו זוכר מעצמו" - כוונתו, אפילו שאינו זוכר כלל את עדותו אלא מכיר את

כשמעידים פסולים היו באותה השעה ועתה כשרים הם, נמצא שלא באו לפסול אלא את השטר, אבל אם אמרו פסולים הם גם עכשיו, נמצא שבאו לפסול את העדים הראשונים - ודאי נאמנים הם לפסולם, והשטר בטל מאליו, ואפילו תפס המלוה מוציאים ממנו (רדב"ז, וכן בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לז בשם הר"ן).

~ יום שני א' אדר-ב' ~

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) דין המכיר חתימת ידו ואינו זוכר את גוף העדות. הנזכר בעדות מתוך הכתב.

א. מִי שֶׁחֲתָם עַל הַשֹּׁטֶר, וּבָא לְהַעֲיֵד עַל כָּתָב יָדוֹ בְּבֵית דִּין, וְהִזְכִּירוּ כָּתָב יָדוֹ שֶׁזֶה פְּדֹאִי, אָבָל אֵינוּ זֹכְרֵי הָעֲדוֹת כָּלָל, וְלֹא יִמָּצֵא בְּלִבּוֹ זָכְרוֹן כָּלָל שֶׁזֶה לֹוּה מִזֶּה לְעוֹלָם² - הָרִי זֶה אָסוּר לְהַעֲיֵד עַל כָּתָב יָדוֹ שֶׁהוּא זֶה³ בְּבֵית דִּין. שֶׁאֵין אָדָם מַעֲיֵד עַל כָּתָב יָדוֹ שֶׁהוּא זֶה, אֲלֹא עַל הַמָּמוֹן שֶׁבַּשֹּׁטֶר הוּא מַעֲיֵד שֶׁזֶה חֵיב לֹוּה⁴; וּכְתָב יָדוֹ הוּא כְּדִי לְהִזְכִּירוֹ הַדָּבָר, אָבָל אִם לֹא נִזְכָּר - לֹא יַעֲיֵד⁵.

(2) ובכתב יד התימנים: מעולם. (3) בכתב יד הנ"ל: על כתב ידו זה בבית דין. (4) כתובות כא, א. וכדעת החכמים שם. (5) שם כ, א "רבי יוחנן אמר אף על פי שאינו זוכר מעצמו". ומפרש רש"י: אלא לאחר שראה בשטר נתן בליבו ונזכר... אבל אינו נזכר לגמרי לא, דרחמנא אמר: מפייהם ולא מפי כתבם. ובירושלמי שם פרק ב, הלכה ד אמרו: "רבי יוחנן (=האומר אף על פי שאינו זוכר מעצמו) כרבנן", האומרים על ממון שבשטר הם מעידים, וזכירה מתוך השטר חשובה זכירה, אבל כל שאין זוכרים כלל אפילו מתוך השטר - אינם מעידים. וזה שדקדק רבינו לעיל פרק ו, הלכה ב ואמר: "ויאמר כל אחד ואחד זה כתב ידי ואני עד בדבר הזה", כלומר, אני זוכר את העדות. והשווה לקמן הלכה ד.

ב. אֶחָד הַזֹּכֵר אֶת הָעֲדוֹת⁶ וְאֶחָד שֶׁרָאָה כָּתָב יָדוֹ אוּ שֶׁהִזְכִּירוֹהוּ אַחֲרֵים וְנִזְכָּר, אִפְלוּ הִזְכִּירוּ הָעֵד הַשְּׁנִי שֶׁהָעֵד, אִם נִזְכָּר - הָרִי זֶה מַעֲיֵד⁸. אָבָל אִם הִזְכִּיר אוֹתוֹ הַתּוֹבֵעַ עַצְמוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּזְכָּר - אֵינוּ מַעֲיֵד; מִפְּנֵי שֶׁזֶה דוֹמֶה בְּעֵינֵי בַּעַל דִּין כְּאֵלוֹ הָעֵד שֶׁקָּרָה בְּדָבָר שֶׁלֹא יִדַּע¹⁰.

(6) בטרם ראותו את כתב ידו. (7) ונזכר ממנו. (8) כתובות שם. ואין אומרים עד שני נוגע בעדותו הוא, שנזכר לו שחבירו יסכים עימו כדי שייאמנו דבריו ויעשו פרי (סמ"ע לחושן משפט סימן כח, סעיף קטן מה). (9) התובע. (10) ונמצא התובע חושדו כשקרבן (שם).

ג. לְפִיכָּה, אִם הָיָה הַתּוֹבֵעַ תַּלְמִיד חָכָם, וְהִזְכִּירוּ הַתּוֹבֵעַ הַזֶּה אֶת הָעֵד וְנִזְכָּר - הָרִי זֶה יַעֲיֵד לֹ; שֶׁתַּלְמִיד חָכָם יוֹדֵעַ, שֶׁאִפְלוּ לֹא זָכַר הַדָּבָר - לֹא הָיָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לד, וזה מעיד על השטר ומקיימו. ומובן, שבאופן זה יצטרך שיעיד כל אחד על כתב ידו ועל כתב יד חברו, או שיצטרף עימהם אחר שיעיד על כתב-יד שניהם, כדי שתהא על כל חתימה שני עדים, שהרי אינם מעידים על ההלוואה אלא על כתב ידיהם (חושן משפט מו, סעיף י). וכדעת רבינו מבואר בהלכות גדולות סימן נא בשם רבנן בתראי החולקים על מר יהודאי גאון, ודעתם מסכמת לגמרי כדברי רבינו כאן. (16) ראה לעיל פרק ו, הלכה ב-ג.

(17) כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ו. (18) כדעת רבנן בתראי בהלכות גדולות סימן נא.

ה. אחד הכותב עדותו על השטר¹⁹, או שנמצא אצלו כתוב בפנקסו בכתב ידו: פלוני העיד אותי עליו ביום פלוני בכה וכך: אם זכר מעצמו²⁰, או הזכירוהו אחרים ונזכר - מעיד²¹; ואם לאו - אסור להעיד. שאין זה דומה אלא למי שאמר לו אדם נאמן: פלוני יש לו אצל פלוני כה וכך, והעיד הוא שיש לזה אצל זה, והוא אינו יודע מן הדבר פלוני, אלא מפי האחר שמע והעיד²².

(19) שהוא חתום כהלכה בשני עדים ונמסר ליד המלווה. (20) אפילו אחרי שהסתכל בכתב ידו. (21) כתובות כ, א "כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפילו לאחר כמה שנים". ומפרש רבינו שזה מכוון גם לשטר ממש, וגם לרשימה שבפנקסו, ובלבד שיזכור עדותו, כמבואר שם (כסף משנה). (22) ואין זה אלא "עד מפי עד" ופסול, כמבואר בסנהדרין כט, א ולקמן פרק יז, הלכה א. ובמדרש רבה שמות פרשה מ"ו, אות א: "אפשר שלא היה משה מאמין בהקדוש-ברוך-הוא שאמר לו: כי שיחת עמך (=שלא שיבר את הלוחות עד אשר קרב אל המחנה וראה בעיניו?) אלא, הודיע משה דרך ארץ לישראל, אפילו שיהא אדם שומע דבר מן יחידי נאמן, אסור לקבל עדותו לעשות דבר על פיו אם אינו רואה". ובירושלמי תענית פרק ד, הלכה ה אמרו בקשר לזה: "מכאן שלא יהא אדם דן אומדות".

פרק תשיעי

(1) עשרה מיני פסלות בעדים. שלבים שונים בעדות השוטים וחולי נכפה.

א. עשרה מיני פסלות הם. כל מי שנמצא בו אחד מהן - הרי הוא פסול לעדות. ואלו הן. הנשים, והעבדים, והקטנים, והשוטים, והחורשים, והסומים², והרשעים³, והבזויין⁴, והקרובין⁵, והנוגעין בעדותן⁶. הרי אלו עשרה⁷.

(2) העוררים. וכל אלה מפורשים לפנינו בפרק זה. (3) כגון שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, או שלקח ממון שאינו שלו בחמס, כמבואר לקמן פ"י, ה"ב-ד. (4) שאינם מקפידים על פשטם, וכמבואר לקמן פ"א ה"ה. (5) לבעלי הדין, או שהעדים קרובים זה לזה בינם לבין עצמם, וכמבואר לקמן פ"ג ה"א, ופ"ד ה"ו. (6) שעדותו מביאה

ב. נשים פסולות לעדות מן התורה. שנאמר: על פי שנים עדים - לשון זכר, ולא לשון נקבה⁸.

(8) שנים, ולא שתים. ובשבועות ל, א דרשו: "ועמדו שני האנשים (דברים יט, יז) בעדים - הכתוב מדבר (=ללמדך) שאין עדות בנשים, רש"י). ...נאמר כאן שני, ונאמר להלן (שם, טו) שני (=על-פי שני עדים), מה להלן בעדים - אף כאן בעדים". וכן ב'ספרי' שם אות קצ. ומקור דרשת רבינו - אינו ידוע.

ג. וכן הטמאים⁹ והאנדורגינים¹⁰ פסולין, מפני שהן ספק אשה¹¹. וכל מי שהוא ספק פשר ספק פסול - הרי הוא פסול. שאין העד בא אלא להוציא ממון על פיו או לחייב¹² על פיו¹³, ואין מוציאין ממון מספק¹⁴ ואין עונשין מספק דין תורה¹⁵.

(9) שאין לו לא זכרות ולא נקבות, וערוותו אטומה. (10) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות (הל' אישות פ"ב, הכ"ד-כה). (11) תוספתא ביכורים פ"ב, מ"ד: "ופסול לכל עדות שבתורה כנשים". (12) עונש, מכות או מיתה. (13) ובכת"י תימן: על פיו עוון. רומז לדברים יט, טו. (14) כתובות כ, א ובבא-קמא מו, א. (15) שאם ממון (=שניתן לחזרה) אין מוציאין, עונש הגוף לא כל-שכן (ע"פ הכסף-משנה). ובשו"ע חו"מ סי' לה, סעיף יד, כתב הרמ"א: תקנת קדמונים היא, שבמקום שאין אנשים רגילים להיות, כגון בבית-הכנסת של נשים, ...שאשה רגילה ולא אנשים... נשים נאמנות.

ד. העבדים פסולין לעדות מן התורה. שנאמר: ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו. מפלל שאחיו פמווהו: מה אחיו בן ברית¹⁶, אף העד בן ברית¹⁷. קל וחמר לעובדי פוכבים¹⁸: אם עבדים, שהן במקצת מצות, פסולין; העובדי פוכבים לא כל שכן¹⁹!

(16) שחייב בכל המצוות, שנכרת עליהן בברית, ככתוב (שם כח, טט) "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לזכרות את בני ישראל". (17) והעבד אינו חייב אלא במצוות שהנשים חייבות (בבא-קמא פח, א): "אף אני אביא את העבד שאינו בכל המצוות ופסול להעיד". (18) שאינם אלא בשבע מצוות בלבד. (19) וכן אמרו (שם יד, ב) "ועל-פי עדים בני חורין בני ברית". ופירשו בגמרא, שם טו, א: בני חורין - למעט עבדים; בני ברית - למעט נכרים. ולדעת רש"י בגיטין כג, ב עבד - בן-ברית הוא, ככתוב (דברים כט, י"א) "מחוטב עציך עד שואב מימך, לעברך בברית ה' אלקיך". ויתכן, שלא נתכוון רבינו אלא לומר, שאינו "בכל המצוות" (אור שמח).

ה. מי שחציו עבד וחציו בן חורין²⁰ - פסול²¹.

(20) כגון עבד של שני שותפים, ושחרר אחד מהם חלקו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(33) שערות הזקן ושערות בית השחי. (34) בסימנים של מטה, שכלל הוא: "אי-אפשר לעליון לבוא עד שלא בא התחתון" (נדה מח, א). וראה בפירושו להל' אישות פ"ב, אות ע. (35) לראות אם יש בו סימנים של מטה, כמפורש במשנה שם: "אפשר לתחתון לבוא עד שלא בא העליון". (36) מקח וממכר. (37) בבא-בתרא קנה, ב. ועדות קרקעות צריכה דקדוק גדול, שחיות האדם תלויה בהן (רדב"ז). (38) ואינו שוטה (בבא-בתרא שם). והשווה הל' מכירה פכ"ט, הי"ב-ג, שבקרקע שירש מאבותיו, אפילו הוא בקי במשא ומתן והוא גדול, אין ממכרו ממכר עד שיהיה בן עשרים שנה, "שמא ימכור בזול, מפני שדעתו נוטה אחר המעות, ועדיין לא נתישבה דעתו בדרכי העולם".

ט. השוטה פסול לעדות מן התורה, לפי שאינו בן מצות.³⁹ ולא שוטה שהוא מהלך ערם ומשבר פלים וזורק אבנים בלבד, אלא כל מי שנטרפה⁴⁰ דעתו, ונמצאת דעתו משבשת תמיד בדבר מן הדברים,⁴¹ אף על פי שהוא מדבר ושואל פענן בשאר דברים - הרי זה פסול, ובכלל שוטים נחשבים.⁴² הנכפה⁴³ בעת כפייתו - פסול, וקצת שהוא בריא - כשר.⁴⁴ ואחד הנכפה מזמן לזמן או הנכפה תמיד בלא עת קבוע.⁴⁵ והוא שלא תהיה דעתו משבשת תמיד, שהרי יש שם נכפים שגם בעת בריאותם דעתם מטופת עליהם. וצריך להתישב בעדות הנכפין הרבה.⁴⁶

(39) שהוא פטור מכל המצוות, הואיל ואינו בר דעת, כמבואר בחגיגה ב, ב. ובבא-בתרא קכח, א אמרו: "שפוי (=חכם) ונשתטה פסול". ומקורו בתוספתא שבועות פ"ג, ה"ו: "והוא עד... או ידע (ויקרא ה, א) - להוציא את השוטה". (40) נתבלבלה. (41) כגון שהוא מקרע את בגדיו. (42) חגיגה ג, ב. וכדעת רבי יוחנן שם. וראה נדה יג, ב: "שנטרפה דעתה, היינו שוטה". (43) נופל לארץ בהכרח מחמת חולי המשגע אותו לעתים. (44) ראש השנה כח, א. (45) הרי זה כשר כשהוא בריא. (46) כמו שאמרו (גיטין סז, ב) "נשתתק... בודקין אותו". ומפרש רש"י לראות אם דעתו מיושבת (ביאור הגר"א לחו"מ סי' ק"ח).

י. הפתאים ביותר, שאין מכירין דברים שסותרין זה את זה,⁴⁷ ולא יבינו עניני הדבר בדרך שמכנין שאר עם הארץ, וכן המבטלים והנחפזים בדעתם.⁴⁸ והמשתגעים ביותר⁴⁹ - הרי אלו בכלל השוטים.⁵⁰ ודבר זה לפי מה שיראה הדין, שאי אפשר לכוון הדעת⁵¹ בכתב.

(47) זה ההבדל בין פתי לשוטה, שהשוטה דעתו מטופת לגמרי בדבר מהדברים, והפתי אינו מטופל לגמרי בשום דבר, אבל גרוע מהשוטה שאין לו שכל גמור ואינו מבין שום דבר, כדרך שמבינים אותו שאר בני אדם. בעוד שהשוטה, בשאר דברים הוא מבין כשאר בני אדם (סמ"ע לחו"מ שם, ס"ק כא). (48) אינם מבינים לרדת לסוף הענין

ראה הל' עבדים פ"ז, ה"ד. (21) להעיד, שעדיין אינו בן ברית עד שיתחרר לגמרי, וכן אסור הוא בבית ישראל, כמבואר שם, ה"ז. ובבא-קמא פח, א אמרו: "ומה אשה שהיא ראויה לבוא בקהל - פסולה לעדות, עבד שאינו ראוי לבוא בקהל - אינו דין שפסול לעדות".

ו. כל מי שנשתחרר²² והרי הוא מחסר גט שחרור²³ - פסול²⁴; עד שיגיע גט לידו²⁵, ויעשה מקלל בני ברית, ואחר כך יעיד.²⁶

(22) כגון שהפקירו רבו, שאינו יכול להשתעבד בו עוד, כמבואר בגיטין לח, ב, או עבד שברח מבית האסורין ונתייאש ממנו רבו, שם עמ' א. (23) שטר שחרור להתיר בבית ישראל, שם. (24) שעדיין אינו בן-ברית גמור. (25) ובכתי' תימן: הגט לידו, ויטבול ויעשה. והכוונה לטבילה לשם גירות שהיא אחר שחרורו, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ג, הי"ב. (26) ומקור הדברים, בירושלמי יבמות פ"א, ה"ה: כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה, הרי כל אחד מהם הוא ספק כהן - ספק עבד, וכשיגדילו חייבים לשחרר זה את זה כמבואר שם ה"ו, ובכל זאת אמרו שם ה"ה, שכל עוד שלא נשתחררו אינם יכולים להעיד שום עדות, והרי הללו דינם כמעוכבי גט שחרור בלבד, כמבואר בגיטין מב, ב - ובכל זאת אינם מעידים (אור שמח). ומכאן גם המקור להלכה ג', שכל ספק כשר ספק פסול - אינו מעיד (קריית מלך).

ז. הקטנים פסולים לעדות מן התורה. שנאמר בעדים: וְעִמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים. אֲנָשִׁים - ולא קטנים.²⁷ אפלו היה הקטן נבון וחכם - הרי הוא פסול, עד שיהיה שתי שערות²⁸ אחר שלש עשרה שנה גמורות. ואם הגיע לעשרים שנה ולא הביא שתי שערות, ונולד בו סימן מסימני סרוס²⁹ - הרי זה סרוס³⁰, ויעיד. ואם לא נולד בו - לא יעיד עד רב שנותיו³¹, כמו שפארנו בהלכות אישות³².

(27) בבא-בתרא קנה, ב. (28) למטה, במקומות הידועים לשיער (הל' אישות פ"ב, ה"ו). (29) ששערו לקוי, ובשרו מחליק, ואין מימי רגליו מחמיצים, ועוד (שם, הי"ג). (30) ולפיכך לא הביא שתי שערות, ודינו כדן גדול לכל דבריו (שם, הי"א). (31) עד שיהיה בן שלשים וחמש שנים ויום אחד, שזהו רובן של שבעים שנה, שהן שני חיי האדם, ככתוב (תהלים צ, י) "ימי שנותניו בהם שבעים שנה" (שם, ובבא-בתרא קנה, ב). (32) פ"ב, שם.

ח. קטן שהגיע לכלל שנותיו שנארו בו סימני בגרות מלמעלה³³ - אינו צריך בדיקה³⁴; ואם לאו - אין מקבלין עדותו עד שיבדק³⁵. וכן שלש עשרה שנה ויום אחד אהד שהביא שתי שערות ואינו יודע בטיב משא ומתן³⁶ - אין עדותו עדות בקרקעות, מפני שאינו מדקדק בדברים, שהרי אינו יודע³⁷. אכל בעדות מטלטלין - מקבלין עדותו, הואיל והוא גדול³⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

1) שאסור להצטרף לעדות הרשע אפילו בעדות אמת. איזהו רשע הפסול לעדות. סוגים שונים בגזלנים הפסולים לעדות.

א. הַרְשָׁעִים פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שְׁנָאֹמֶר: אֵל תִּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לְהִית עֵד חָמָס. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוּ: אֵל תִּשֶׁת רָשָׁע עֵד.³ וְאִפְלוּ עַד פֶּשֶׁר שִׁיּוּדָע בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא רָשָׁע, וְאִין הַדִּינִים מִפִּירִין רָשָׁעוֹ - אֲסוּר לוֹ לְהַעֲיֵד עִמּוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא עֵדוּת אֲמָת; מִפְּנֵי שֶׁמִּצְטָרֵף עִמּוֹ, וְנִמְצָא זֶה הַפֶּשֶׁר הַשִּׁית יָדוֹ עִם הַרָשָׁע עַד שֶׁנִּתְקַבְּלָה עֵדוּתוֹ.⁴ וְאִין צָרִיף לֹאמֹר עַד פֶּשֶׁר שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בַּעֲדוּת לַחֲבֵרוֹ, וְיָדַע שֶׁהָעֵד הַשֵּׁנִי עִמּוֹ עַד שֶׁקָּר, שֶׁאֲסוּר לוֹ לְהַעֲיֵד. שְׁנָאֹמֶר: אֵל תִּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע.⁵

~ נקודות משיחות קודש ~

"הַרְשָׁעִים פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה.."

בגדר הפסול של עד רשע, ישנה חקירה ב"צפנת פענח" האם הפסול הוא שמפני רשעותו חשוד על עדות שקר ולכן אינו נאמן, או שאין זה קשור עם נאמנות אלא שהוא פסול עצמי שהתורה פסלתו לעדות.

ויש לפשוט החקירה שאין הפסול מצד נאמנות אלא מכיון שפסלתו תורה, ושלוש ראיות לדבר:

א: הדין הוא "אי זה הוא רשע, כל שעבר עבירה שחייבין עליה מלקות" (הל' עדות פ"י ה"ב), והרי מצינו שמי שנחשד על דבר אחד אינו חשוד על עניין אחר, וא"כ מדוע ייחשד על עדות שקר כשעבר עבירה שאינה שייכת כלל לגדר נאמנות.

ב: "אפילו עד כשר שיודע בחברו שהוא רשע... אסור לו להעיד עמו אע"פ שהוא עדות אמת" (רמב"ם ריש פ"י מהל' עדות), והגם שאין כאן חשש של עדות שקר – אסור לו להעיד משום "אל תשת ידך עם רשע".

ג: הפסול של עד רשע, הוא גם בעדי קיום (כעדי קידושין) שאין שם ספק בנוגע למציאות אלא שנוכחותם של העדים פועלת את חלות הדבר ובכל זאת הוא פסול, וא"כ משמע שאינו פסול מצד הנאמנות אלא שהוא פסול עצמי שפסלתו התורה.

(על פי "זין מלכות" ספר שופטים, סימן טו מתוך רמב"ם "פרס המלך")

2) סנהדרין כז, א. 3) שכוונת הכתוב: אל תשת ידך עם רשע – לא לקבלו כעד. וב"ספר המצוות" לרבינו, ל"ת רפו: "בא הפירוש: אל תשת רשע עד, אל תשת חומס עד", והוא ב"מכילתא" פ' משפטים לפסוק זה. 4) שבועות ל, ב שגורם לפסוק הדין ע"פ שנים עדים, ואין כאן אלא עד אחד (רש"י שם). 5) ועד שקר זה, רשע הוא ברמותו את בית-הדין. ונמצא גם העד הכשר המצטרף עמו הופך להיות

ולתכלית המעשה. 49) כמו שאמרו (בבא-בבא קנא, ב) "שטותא יתירתא חזא ביה" (=ראה בו שטות יתירה), וביטל את ממכרו, כדין שוטה שממכרו בטל. 50) מקורו בתשובת הרי"ף, הובאה ב"העיסור" אות ק (כסף-משנה). 51) ובכתי' תימן: הדעות.

יא. החרש - פְּשׁוּטָה, שְׁאִין דַּעְתוֹ נִכְוָּה וְאִינוּ בִּין מִצְוֹת.⁵² וְאֶחָד חָרַשׁ מְדַבֵּר וְאִינוּ שׁוֹמֵעַ, או שׁוֹמֵעַ וְאִינוּ מְדַבֵּר,⁵³ אֵף עַל פִּי שֶׁרָאִיתוֹ רָאִיָּה מַעֲלָה וְדַעְתּוֹ נִכְוָּה - צָרִיף לְהַעֲיֵד בְּבֵית דִּין בְּפִיו,⁵⁴ או שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לְהַעֲיֵד בְּפִיו,⁵⁵ וְיִהְיֶה רָאוּי לְשִׁמְעַ הַדִּינִים וְהָאִיוִם שֶׁמֵּאֲמִין עֲלֵיו.⁵⁶ וְכֵן אִם נִשְׁתַּתַּק,⁵⁷ אֵף עַל פִּי שֶׁנִּבְדַּק בְּדֶרֶךְ שְׁבוּדָקִין לְעִנּוֹן גִּטּוֹן,⁵⁸ וְנִמְצָאת עֵדוּתוֹ מְכֻוֶּנֶת, וְהָעֵד בְּפִינוּ בְּכַתֵּב יָדוֹ - אִינוּ עֵדוּת כָּלֵל.⁵⁹ חוּץ מֵעֵדוּת אֲשֶׁהָ,⁶⁰ לְפִי שֶׁבַּעֲגוּנָה הִקְלוּ.⁶¹

52) וזה בחרש, שאינו שומע ואינו מדבר, כמו שאמרו (חגיגה ב, ב) "חרש שדיברו חכמים בכל מקום (=להשוותו כשוטה) – שאינו שומע ואינו מדבר", ומפרש רש"י: שאינו בן דעת. 53) עדותו פסולה. 54) גיטין עא, א שנאמר (דברים יז, ו) "על-פי שנים עדים" – מפייהם ולא מפי כתבם. 55) מלשון זה משמע, שאם פיקח שלח עדותו בכתב – עדותו כשירה, שהרי ראוי הוא להעיד בפיו. וכן דעת ה'תוספות' ביבמות לא, ב, וכבר העירונו על זה בפירושונו לעיל פ"ג אות לב. אבל ה'טור' חו"מ סימן לה, מצטט דברי רבינו כך: צריך להעיד בבית-דין בפיו, ויהיה ראוי לשמוע הדיינים. ואם כן, אין מכאן ראיה, ויתכן שרבינו סובר כדעת רש"י (דברים יט, טו) שאין אדם שולח עדותו בכתב בשום פנים. 56) כמבואר לקמן פ"ז, ה"ב. ובתוספתא שבועות פ"ג, ה"ו שנינו: "ושמעה – להוציא את החרש... אם לא יגיד ונשא את עונו – להוציא את האילם". 57) נעשה אילם מחמת חולי, בניגוד ל"שומע ואינו מדבר" – שהוא מלידה. 58) ששואלים אותו שאלות שונות בסירוגין, אם אמר על לאו – לאו, ועל הן – הן, סימן שדעתו מיושבת עליו, כמבואר בהל' גירושין פ"ב, ה"טז. 59) גיטין עא, א. 60) להעיד עליה שמת בעלה להתירה להנשא (שם). 61) שאפילו עד מפי עד, וקרוב או שפחה התירו בעדות עגונה, כמבואר בהל' גירושין פ"ב, ה"טז. פ"ג, ה"ט.

יב. הַסּוּמִים, אֵף עַל פִּי שֶׁמִּפִּירִין הִקְלוּ.⁶² וְיָדְעוּ הָאֲנָשִׁים⁶³ - הָרִי אֵלּוּ פְּסוּלִין מִן הַתּוֹרָה.⁶⁴ שְׁנָאֹמֶר: וְהוּא עַד אוֹ רָאָה. מִי שֶׁהוּא רָאוּי לְרִאוּת - הוּא שֶׁמַּעֲיֵד.⁶⁵ וְהַסּוּמָא בִּאֲחַת מַעֲיָנֵיו - פֶּשֶׁר לְהַעֲיֵד.⁶⁶

62) גיטין כג, א. 63) מכירים הם את בעלי הדין. 64) בבא-בבא קנא, א. 65) תוספתא שבועות פ"ג, ה"ו: "או ראה – להוציא את הסומא". והשווה דברי רש"י נדה מט, ב: "אבל בשתי עיניו פסול, דכתיב או ראה". 66) נדה שם. והשווה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פשתן ואין מקומו ניכר, ולא שהוא ידוע בוודאי שהוא בבגד, שאם כן, יש בו איסור תורה (ראה נדה סא, ב), אלא שהוא ספק אם נארג שם או לא (לחם-משנה), והשווה הל' כלאים פ"י הכ"ז: "וכבר ביארנו... שכל איסור ספיקות - מדברי סופרים". (17) כל אלה אין איסורם מן התורה אלא מדברי חכמים, ואינו לוקה עליהם אלא מכת מרדות בלבד, שהיא מדבריהם. וההבדל בין פסול לעדות מן התורה לפסול מדבריהם, מבואר לקמן פ"א, ה"ו. (18) לעיל הל' סנהדרין פ"ט, ובסוף הפרק מסכם שם רבינו: "נמצאו כל הלוקים ר"ז". (19) בכת"י תימן: שאיסורם.

ד. ועוד יש שם רשעים שהן פסולין לעדות, אף על פי שהן בגי תשלומין ואינן בגי מלקות²⁰. הואיל ולקוחים ממון שאינו שלהם בחמס - פסולין²¹. שגאמר: כי יקום עד חמס באיש. כגון הגנבים והחמסנים²², אף על פי שהחזיר - פסול לעדות מעת שגנב או גזל²³. וכן עד זומם²⁴, אף על פי שהזום בעדות ממון²⁵ ושלם - הרי זה פסול מן התורה לכל עדות²⁶. ומאימתי הוא נפסל? מעת שהעיד בבית דין, אף על פי שלא הזום על אותה עדות אלא אחר כמה ימים²⁷. וכן המלוה ברבית, אחד המלוה ואחד הלווה - שניהם פסולין לעדות²⁸. אם רבית קצוצה²⁹ עשו - הרי הן פסולין מן התורה, ואם אבק רבית³⁰ עשו - הרי הן פסולין מדבריהם. וכן כל העובר על גזל של דבריהם - הרי הוא פסול מדבריהם. כיצד? החמסנים, והם הלוקחים קרקע או מטלטלין שלא ברצון הבעלים, אף על פי שנותנין הדמים - הרי אלו פסולין מדבריהם³¹. וכן הרועים, אחד רועי בהמה דקה³² ואחד רועי בהמה גסה³³ של עצמן - הרי הן פסולין; שחזקתן פושטין ידיהן בגזל, ומניחים בהמתן לרעות בשדות ופרדסים של אחרים. ולפיכך, סתם רועה³⁴ - פסול³⁵. ומגדלי בהמה דקה בארץ ישראל³⁶ - פסולין³⁷; אבל בחוצה לארץ - כשרין³⁸. ומתיר לגדל בהמה גסה בכל מקום³⁹. וכן המוכסין⁴⁰ - סתמן פסולין; מפני שחזקתן לקח יותר מדבר הקצוב להם בדין המלכות, ולוקחין היתר לעצמן⁴¹. אבל גבאי מנת המלך⁴² - סתמן⁴³ כשרים. ואם נודע שלקחו אפלו פעם אחת יתר מן הראוי להם לגבות - הרי אלו פסולין⁴⁴. וכן מפרחי יונים בשוב - פסולין; מפני שחזקתן שגוזלים יונים של אחרים בחנם⁴⁵. וכן סוחרים שביעית. והם בגי אדם שיושבין בטלים, ובין שפאה שביעית⁴⁶ פושטים ידיהן ומתחילין לשא ולתן בפרות⁴⁷; שחזקת אלו שהן אוספין פרות שביעית ועושין בהן סחורה⁴⁸. וכן משחק בקוביא⁴⁹. והוא שלא תהיה לו אפגות⁵⁰ אלא הוא. הואיל ואינו עוסק בשובו של עולם - הרי זה בחזקת שאוכל

עד חמס, בהיותו גורם להוציא ממון על-פיו שלא כדין. ראה בסמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק א.

ב. אי זהו רשע? כל שעבר עברה שחיבין עליה מלקות⁶ - זהו רשע, ופסול⁷. שהרי התורה קראה למחייב מלקות רשע, שגאמר: והיה אם בן הכות הרשע. ואין צריך לומר מחייב מיתת בית דין, שהוא פסול. שגאמר: אשר הוא רשע למות.

(6) ראה לעיל הל' סנהדרין פ"ח ה"א, על איזו עבירה חייבים מלקות. (7) וכן אמרו (סנהדרין כו, ב) "ארבעים בכתפיה וכשר"? - הרי שאם הוא חייב מלקות, לא יתכן שיכשר לעדות.

ג. עבר עברה שחיבין עליה מלקות מן התורה - הרי זה פסול מן התורה; ואם היה החיוב שבה מדבריהם - הרי זה פסול מדבריהם. כיצד? אבל בשר בהמה בחלב, או שאכל נבלות⁸ ושקצים⁹ וכיוצא בהן, בין לתאבון¹⁰ בין להכעיס¹¹, או שחלל את יום טוב הראשון, או שלבש שעטנז שהוא שוע¹² או טווי¹³ או נזי¹⁴ - הרי זה פסול לעדות מן התורה. אבל אם אכל בשר עוף בחלב, או שחלל יום טוב שני של גלויות¹⁵, או שלבש בגד צמר שאבד בו חוט של פשתן¹⁶ וכיוצא בו - הרי הוא פסול מדבריהם¹⁷. וכבר מנינו¹⁸ כל עברה שחיבין עליה מלקות. וכבר נתבאר בכל מצוה ומצוה דברים שאסורין¹⁹ מן התורה ודברים שאסורין מדבריהם.

(8) בהמה שמתה מאליה, או שאירע פיסול בשחיטתה הרי היא כמתה, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פ"ד, ה"א. ובהל' שחיטה פ"ג, ה"ח: "שאין מוציא מידי נבלה אלא שחיטה כשרה". (9) כל המינים הטמאים שאסרתם התורה באכילה, כלשון הכתוב (ויקרא יא, יא): "ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו". וראה בתוספות יו"ט למכות פ"ג, מ"ב. כגון שהמינים הטמאים הם בזול יותר מהמינים הטהורים, וזה בוודאי פסול לעדות, שמשום חמור ממון - חשוד הוא להעיד שקר, והרי זה "עד חמס". (11) אע"פ שאינו חשוד על חמור ממון - בכל זאת "רשע" הוא, והתורה אמרה: אל תשת רשע עד (סנהדרין כו, א) וכדעת אביי. (12) חלק, וסרוק במסרק, ומעורב מצמר ופשתים. (13) שמערב צמר ופשתים, וטווה מהם חוטים. (14) שארג אריגה מחוטי צמר ופשתים כאחד. והשווה כלאים פ"ט, מ"ח: "לא תלבש שעטנז - דבר שהוא שוע טווי ונזי". שעטנז - נטריקון: שוע טווי ונזי. וכן בתרגום ירושלמי (דברים כב, יא) "בכסו דשעי ועזיל (=טווי) וניז". וכן אמר רב אשי (נדה סא, ב) "או שוע או טווי או נזי". וראה ברדב"ז להל' כלאים פ"י ה"ב, המצטט נוסח ערבי של פירוש המשנה (כלאים פ"ט, מ"ח) לרבינו: "וזה אצלי מאמר בלתי אמיתי, אלא שכל אחד מהם, כלאים של תורה". (15) שעושים אותו רק בגולה, שלא ידעו מתי נקבע החודש בארץ ישראל. (16) שארוג בו חוט אחד של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הזה שאינו עפר ממש אלא כעין עפר. כגון הנותן מעות לחבירו לישא וליתן בהן, קרוב לשכר ורחוק מהפסד, שאם יהיה רווח תתן לי חלקי מן הרווח, ואם יהיה הפסד יפסיד הלווה לבד, הרי זה אבק ריבית, ואינו אסור אלא מדבריהם (הל' מלוה פ"ד הי"ד, ופ"ה ה"ח). (31) סנהדרין כה, ב כיון שחוטפים הם, יש לחוש שמשום חימוד ממון – חשוד הוא להעיד שקר. והשווה הל' גזילה פ"א, הי"א: "התאזהר מביאה לידי חימוד, והחימוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור, אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים, יבוא לידי גזל, שנאמר: וחמדו בתים וגזלו". (32) כגון עזים וצאן. (33) בקר וכיוצא בו. (34) שעדיין לא ראינו שיכניס בהמותיו בשדות אחרים. (35) סנהדרין שם, אבל רוצה בהמות אחרים בשכר, ואין לו חלק אפילו בוולדות – כשר לעדות, שאין אדם חוטא ולא לו, ונזהר יפה שלא יכנסו בשדות אחרים (בבא-מציעא ה, ב), וזהו שדקדק רבינו, וכתב: בהמה גסה של עצמם. (36) אפילו בביתם ובחצרם, ואינם מרעים אותה בשדה כלל. (37) סנהדרין שם, שאי-אפשר לשמרה, והיא משתמטת ובורחת לשדות אחרים ומפסידתן. (38) שלא גזרו אלא בארץ ישראל משום ישוב ארץ ישראל, שלא תחרב ע"י הזיקה של זו, כמבואר בבבא-קמא עט, ב. והשווה הל' נזקי ממון פ"ה, ה"ב. (39) אפילו בא"י, שאפשר לשמרה שלא תזיק, וגם היא דרושה מאד ליישוב למשא ולחרישה (בבא-קמא שם). וכל זה לגדל בביתו, אבל לרעותה בשדה אסור, שהרי היא נכנסת בשדות אחרים ומפסידתם וכאמור לעיל, אם לא שעומד עליה לשמרה שלא תזיק. (40) קונה מנת המלך בסכום קצוב לשנה, והוא גובה את המס לעצמו מכל יחיד ויחיד (כסף-משנה). (41) והרי הם כגזלנים (סנהדרין שם). (42) ממונים מטעם המלך לגבות מס גולגולת וארנוגא מישראל חבריהם, ואינם קונים את הכנסת המסים מאת המלך בסכום קצוב לשנה. (43) כל עוד לא שמענו שהם לוקחים יותר מהראוי. (44) שם. ובסמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק לד, מגדיר: מוכסן – הוא הגובה למלך לפי הסחורה או לפי ממונו של אדם, ובדבר שאינו ידוע לכל, יוכל ליטול יותר מהראוי, ואין מרגיש בו, ולפיכך סתמו פסול; גבאי – שגובה לפי הגולגולת או לפי הבתים דבר השוה לכל, ובקושי יוכל ליטול יותר מקצבתו, ולפיכך סתמו כשר. ולדעת הכסף-משנה כל שנודע שהוא לוקח היתר לעצמו – הרי הוא פסול מן התורה כגזלן גמור. ולדעת ה'תוספות' בסנהדרין שם, אלה גרועים מגזלן, שאינם יודעים למי להחזיר. וגם, כיון שהם עוסקים עדיין בגבאות ובמוכסנות – חשודים הם לחזור לקלקולם. (45) שמלמדים אותן להביא יונים משוככות אחרים לבית בעלים על-כרחן, ויש בזה משום גזל (סנהדרין כה, א). וכנימוקו של רבינו בהל' גזילה פ"ו, ה"ז: "שהרי לוקח ממון אחרים שלא כדין, מפני שמשלח זכר ויביא נקבה משוכך אחר או נקבה ותביא זכר, ולא יונים בלבד, אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה ובהמה – הרי זה גזלן מדבריהם". ודוקא בישוב, אבל במדבר אין לחוש לכך, שאם מרחיק את השוכך מן הישוב ארבעה מילין, מותר לו להפריח משם יונים, כמו ששנינו (בבא-קמא עט, ב) "אין פורסים נישובים (=פחים) ללכוד

מן הקוביא, שהיא אבק גזל⁵¹. ולא בקוביא בלבד, אלא אפילו משחקים בקלפי וגזלים וקלפי רמונים⁵². וכן לא יונים בלבד אמרו⁵³, אלא אפילו המשחקים⁵⁴ בבמה חיה ועוף, ואומר: כל הקודם את חברו, או כל הנוצח את חברו – יטל בעליו את שניהן. וכן כל פיוצא בשחוק זה. והוא שלא תהיה לו אמונות אלא שחוק זה – הרי הוא פסול. וכל אלו פסולין מדבריהם⁵⁵.

(20) וכלל הוא: "כל לאו שניתן לתשלומין, כגון לא תגזול ולא תגנוב – אין לוקים עליו" (לעיל הל' סנהדרין פ"ה, ה"ב) אלא משלם מה שגזל ונפטל לו. (21) שחשודים הם לקבל ממון ולהעיד שקר. (22) שחוטף מהבעלים חפץ בעל-כרחם, ואע"פ שנותן דמיו, אין הבעלים רוצים למכרו בכלל. ויש להעיר, שבסנהדרין כה, ב אמרו שחמסן אינו פסול אלא מדבריהם, ורבינו עצמו מביא להלן בהלכה זו בין אלה שפסולים מדבריהם, ולפיכך החליט הכסף-משנה לגרוס כאן: והגזלנים, ואמנם בכת"י תימן הנוסח: הגנבים והגזלנים. (23) עד שישבו ויודע שחזר בן מדרכו הרעה, כמבואר לקמן פ"ב, ה"ד. ואפילו העדות שראה אחר החזרת הכסף פסול לה, עד שיחזור בתשובה, שעדיין יש לחוש, שמא משום סכום גדול יותר מזה שהחזיר, יעיד שקר (רדב"ז). וכן אמרו (סנהדרין כה, ב) "ואימתי חזרתן... ויחזרו בהם חזרה גמורה". (24) שהעיד בשקר, ונודע בעדים שהעיד בשקר, כלשון רבינו לקמן פ"ה, ה"א. (25) כי אם היום בעדות שאינה של ממון – הרי הוא לוקה, ומכיון שלקה – חוזר לכשרותו, לקמן פ"ב, ה"ד, ובוודאי אם לא ילקה לא יועיל לו כל סכום שהוא לחזור להכשרו, אלא אפילו זה שהיום בעדות ממון והחזיר הממון, פסול הוא עד שישבו בתשובה (כסף-משנה). (26) גם לעדות ממון, וגם לעדות נפשות, שהרי רשע הוא, והתורה אמרה: אל תשת רשע עד (סנהדרין כז, א) וכרבי מאיר שם. ולא כרבי יוסי, האומר שם: "היום בדיני ממונות – כשר לדיני נפשות", שהחשוד לדבר קל – אינו חשוד לדבר חמור. (27) שמשעה שהעיד – רשע הוא, ואסור לשית יד עם רשע (שם, וכאביי). (28) שם כה, א, ששניהם עוברים על לא-תעשה, וכיון שחימוד ממון מעבירו על דת, הרי זה כ"עד חסם" (רש"י שם). ואע"פ שהלווה אינו לוקח כלום אלא נותן למלווה – גם הלווה מחמת חימוד ממון, שהוא חושב לעשות בו עסקיו, עובר על לאו: לא תשיך לאחיק (רא"ש שם). אבל הערב והעדים והסופר הכותב את השטר אע"פ שעוברים על לאו: לא תשימון עליו נשך, כמבואר בהל' מלוה פ"ד ה"ב – אינם נפסלים לעדות, שהרי אינם חייבים מלקות על לאו זה, וגם לא נטלו ממון על כך שיחשבו כעדי חסם (כסף-משנה). ולדעת המגיד-משנה בהל' מלוה (שם ה"ו), אין העדים נפסלים משום שלא זה (=לא תשימון עליו נשך) אינו ידוע לכל, ורבים סוברים שאינו אלא אזהרה למלוה בלבד. (29) ששיעורה קבוע מראש, כגון המלוה את חברו ארבעה דינרים להחזיר לו חמשה, והיא האסורה מן התורה. (30) מעין ריבית, כאבק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ליקח דבר מועט, אבל משנגמרה מלאכתם אין כאן שום היתר, ודרך גניבה הוא נוטל ופסול. (60) סנהדרין כו, ב, ורבינו גורס שם: ובדבר שלא נגמרה מלאכתו, כגירסת הרי"ף שם, וגירסת התלמוד שלפנינו: ובדבר נגמרה מלאכתו. וראה ברש"י שם. (61) הואיל והוא אריס ולוקח דבר מועט. אבל שאר פועל, שאינו חולק בגוף הפירות, ואינו נוטל אלא שכרו בלבד, אפילו לקח דבר מועט - הריהו כגנב ופסול לעדות (כסף-משנה ע"פ משמעות הסוגיא שם).

~ יום שלישי ב' אדר-ב' ~

פרק אחד עשר

(1) קבלת עדות מעם הארץ ומהבזויים. ההבדל בין פסול לעדות מן התורה לפסול מדבריהם. עדות החשוד על דבר, כלפי אחרים. העדות על מלכי ישראל וכהן גדול.

א. מי שאינו לא במקרא ולא במשנה² ולא בדרך ארץ³ - הרי זה בחזקת רשע, ופסול לעדות מדבריהם⁴. שכל מי שגיד עד כן - חזקה שהוא עובר על רב העברות שיבואו לידו⁵.

(2) שלא קרא מקרא ולא שנה משנה. (3) שאין משאו ומתנו בנחת עם הבריות (רע"ב לקידושין פרק א, משנה י'). ורבינו בפירושו שם אומר: "דרך ארץ - חברות בני אדם, חבורה טובה בנחת ובמוסר". (4) קידושין מ, ב. (5) כפירוש רש"י שם דיבור המתחיל ופסול לעדות: כיוון ש"אינו מן היישוב" אין הוא מקפיד על עצמו ואין לו בושת פנים.

ב. לפיכך, אין מוסרין עדות לעם הארץ ואין מקבלין ממנו עדות⁷. אלא אם פן החזק שהוא עוסק במצות ובגמילות חסדים, ונוהג בדרך הישרים⁸, ויש בו דרך ארץ - מקבלין עדותו, אף על פי שהוא עם הארץ ואינו לא במקרא ולא במשנה⁹.

(6) אין מייחדים אותו מתחילה להיות עד. (7) אם ייחודוהו אין בית הדין מקבל ממנו עדותו (פסחים מט, ב). (8) הרגלים טובים ונימוסים נאים. והרי"ף בפסחים שם מוסיף: שאינו חשוד על שבועת שקר וגזל. (9) זהו שאמרו (חגיגה כב, א): כמי מקבלים היום עדות מעם הארץ - כרבי יוסי, כלומר, שרבי יוסי חושש לאיבה, שלא ייטור לנו עם הארץ שנאה, שאנו מרחיקים אותו מחברתנו, לפיכך מקבלים ממנו עדות, וזה רק כשישנו על כל פנים בדרך ארץ (רי"ף לפסחים שם).

ג. נמצאת אומר: כל תלמיד חכם - בחזקת פשר, עד שיפסול¹⁰. כל עם הארץ¹¹ - בחזקת שהוא פסול¹², עד שיחזק שהוא הולך בדרך הישרים¹³.

(10) בעבירה, או באיסורי גזל המנויים לעיל פרק י, הלכה ד. (11) שאינו במקרא ובמשנה. (12) שמן הסתם אינו גם בדרך ארץ, וכמשמעות לשון הסוגיא בפסחים מט, ב שסתם עם הארץ אינו בכולל. (13) ואותו הכשירו בחגיגה כב, א - על פי רבי יוסי, וכתב הרב"ז: ובזה טועים כמה מקבלי עדות

בהן יונים, אלא-אם-כן היה רחוק מן הישוב שלשים ריס". והשווה הל' גזילה שם ה"ח. (46) שנת השמיטה. (47) שהם הפקר לכל. (48) והתורה אמרה (ויקרא כה, ו) "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" - לאכלה ולא לסחורה, כמבואר בע"ז סב, א. ומתוך שחימוד ממון מעבירים על דברי תורה - הרי הם כרשעי חמס, ופסולים להעיד נושטים אחרי הבצע (סנהדרין כד, ב וברש"י). ובירושלמי שם פ"ג, ה"ה אמרו: "איזהו תגר שביעית, זה שיושב ובטל כל שני שבוע, כיון שבאה שביעית התחיל מפשט ידיו ונושא ונותן בפירות שביעית", והם-הם דברי רבינו. אבל אם אינם בטלים כל השנים, אזי אפילו אם הם עוסקים במכירת פירות בשביעית, אין לפסלם, שיש לתלות שהם מוכרים פירות של השנה השנית ואין להם עסק בפירות שביעית (כסף-משנה). (49) עצמות או אבנים שמשחקים בהן משחקי מזל שונים, וכפירוש המשנה לרבינו (סנהדרין פ"ג, מ"ג): "שחוק ידוע... על תנאי שמישין כספים, למי שיעשה כך או שלא יעשה, שיקח אותם כפי שמסכימים באותו השחוק". (50) התעסקות. (51) מעין גזל (משנה, שם כד, ב). וכפירוש רבינו שם: "מיסודי התורה, שהאדם אין לו להתעסק בעולם הזה אלא באחד משני דברים: או בתורה כדי שתשלם נפשו בחכמתה, או במלאכה שתועיל לו בהתמדת המציאות... אלא שראוי למעט בה, ולהרבות בתורה, כמו שאמרו: הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה". ובהל' גזילה פ"ו, ה"י"א, כתב רבינו: "המשחקים בקוביא כיצד, אלו שמשחקים בעצים או בצרורות או בעצמות... ועושים תנאי ביניהם, שכל הנוצח את חברו באותו שחוק, יקח ממנו כך וכך... אע"פ שברצון הבעלים לקח, הואיל ולקח ממון חברו בחינם דרך שחוק והיתול הרי זה גזול... והמשחק בקוביא עם הגוי אין בו איסור גזל, אבל יש בו איסור עוסק בדברים בטלים". (52) אע"פ שאינם מיוחדים לכך (סנהדרין כה, ב וברש"י). (53) שם, "מפריחי יונים - אלו שממרים (=מרגיזים אותן להלחם זו עם זו - רש"י) את היונים". (54) ובכ"י תימן, וכן בדפוס רומי ווינצ'אה: הממירין (=מתעורבים). (55) סנהדרין שם. שכל אלו, גזל מדבריהם הוא, כמבואר בהל' גזילה פ"ו, ה"י. וראוי להעיר, שה'טור' בחו"מ סימן לד - סובר, שלפיכך כל אלה שאינם עוסקים ביישובו של עולם פסולים להעיד, מפני שאינם יודעים כמה טורח האדם אחר הממון, ונקל בעיניהם להעיד שקר להפסיד ממון חבריהם, ולפיכך אם יש להם אומנות אחרת כשרים, שיוודעים להעריך טרחתו של אדם להשיג ממנו.

ה. אריס⁵⁶ שלקח דבר מועט מן הפרות שבפרו⁵⁷ בימי ניסן וימי תשרי⁵⁸ קדם שתגמר מלאכתו. אף על פי שלקח שלא מדעת בעל השדה - אינו גנב⁵⁹ וקשר לעדות⁶⁰; שאין בעל השדה מקפיד עליו⁶¹. וכן כל פיוצא בזה.

(56) פועל המעבד אדמת אחרים, בתנאי שיקח לעצמו חלק מן היבול והשאר נותן לבעלים. (57) הקדימו להתבשל. (58) ניסן - זמן קציר; תשרי - זמן בציר ואסיף. (59) שמורה היתר לעצמו, כיון שעוסק במלאכה - מותר לו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(15) קידושין מ, ב. אבל האוכל בשוק שלא בפני כל העם אינו נפסל לעדות, אבל יש בו משום גנאי לתלמיד חכם, כמו שאמרו בירושלמי (מעשרות פרק ג, הלכה ב) "אין שבחו של תלמיד חכם להיות אוכל בשוק" (כסף משנה). ולדעת הב"ח לחושן משפט סימן לד כוונת רבינו שאינו נפסל לעדות אלא כשאוכל בשוק בפני הכול כשהוא מהלך ואם אוכל בשוק כשהוא יושב במקום אחד אין בו אלא משום גנאי לתלמיד חכם בלבד. (16) "שאיין לך משוקן ומתועב לפני המקום יותר ממי שמהלך בשוק ערום" (יבמות סג, ב). (17) "הגרע (=מקיז דם) והבלן והבורסקי... רבי יוסי אומר פסולים לעדות הם" (תנא דבי אליהו זוטא פרק ט"ז). (18) קידושין מ, ב וכדברי רש"י שם: "הואיל ואינו מקפיד על כבודו אינו בוש לזלזל בעצמו ולהיפסל. (19) סנהדרין כו, ב "אוכלי דבר אחר פסולים לעדות" ומפרש רש"י: מקבלי צדקה מן הגויים, והרי זה חילול השם מחמת ממון. והשווה הלכות מתנות עניים פרק ח, הלכה ט: "אסור לישראל ליטול צדקה מן הגוי בפרהסיא" וכו'.

ו. מה בין פסול לעדות מן התורה²⁰ לפסול מדבריהם? שהפסול מן התורה שהעיד - עדותו בטלה, אף על פי שלא הכריזו עליו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות²¹; והפסול מדבריהם - צריך הכרזה²². לפיכך, פל עדות שהעיד קדם שהכריזו עליו - מקבלין אותה, כדי שלא לאבד זכות העם, שהרי לא ידעו שהוא פסול²³, ואין פסולו אלא מדבריהם²⁴.

(20) ראה לעיל פרק י, הלכה ג-ד. (21) שעבירה שלו מפורסמת לכל (סנהדרין שם וברש"י). (22) להודיע פסולו ברבים. (23) ומסרו לו עדות על ממנו. (24) ולפיכך, כל עוד שלא נודע פסולו לא תיקנו חכמים לבטל עדותו. ומי שהוציאוהו הקהל מבית הכנסת מפני ששחק בקוביא, אין לך הכרזה גדולה מזו (בית יוסף לחושן משפט לד בשם הראב"ן).

ז. עד אחד נאמן באסורין²⁵, אף על פי שהוא פסול לשאר עדות. שהרי רשע בעברה²⁶ ששחט - שהיטתו כשרה²⁷, ונאמן לומר: בהלכה שחטתי. אבל החשוד על דבר - אינו נאמן על שלו²⁸, אבל נאמן הוא על אחרים²⁹.

(25) להתיר, כגון שהיו לפנינו שתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור, נאמן לומר זו של היתר (גיטין ב, ב). ובדבר שבידו לתקן נאמר להתיר אפילו בדבר שהוחזק בו איסור, וכדברי רש"י שם: "שהרי האמינה תורה כל אחד ואחד מישראל על הפרשת תרומה ועל השחיטה ועל ניקור הגיד והחלב". ומקור הדברים, ממה שהאמינה תורה לניהל לספור לעצמה שבעה נקיים, שנאמר (ויקרא טו, כח) "וספרה לה שבעת ימים" - לה לעצמה, כמבואר בכתובות עב, א (תוספות שם דיבור המתחיל עד אחד נאמן). ובנוגע לקביעת דבר איסור, וודאי שעד אחד נאמן להחזיק איסור בדבר שאין טיבו ידוע לנו, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין

שמקבלים עדות מכל הבא לפנייהם וסומכים לומר: כל ישראל בחזקת כשרים הם. וזה אינו, שאף על פי שהם בחזקת כשרות, שאינם עוברים עבירות - אינם בחזקת כשרים להעיד אלא אם-כן הם תלמידי חכמים.

ד. וכל מי שקבל עדות עם הארץ טרם שתהיה לו חזקה זו, או קדם שיבואו עדים ויעידו שהוא נוהג במצות ובדרך ארץ - הרי זה הדייט, ועתיד לתן את הדין¹⁴; שהרי מאבד ממונו של ישראל על פי רשעים.

(14) כיוון שאינם ראויים להעיד נמצא הדיין שקיבל עדותם מוציא ממון של ישראל שלא כדין. ובקידושין מ, ב אמר: "כל שאינו לא במקרא... ולא בדרך ארץ אינו מן היישוב" ומפרש רבינו שם: אין תועלת בו ביישוב העולם, אבל להוציאו מן המקום - תועלת למדינה.

ה. וכן הבזויין פסולין לעדות מדבריהם. והם האנשים שהולכין ואוכלין בשוק בפני כל העם¹⁵, ויבגון אלו שהולכין ערמים בשוק¹⁶ בעת שהן עוסקין במלאכה מנולת, וכיצא באלו¹⁷ שאין מקפידין על הבשת. שכל אלו חשובין ככלב, ואין מקפידין על עדות שקר¹⁸. ומכלל אלו: האוכלין צדקה של עובדי פוככים בפרהסיא. אף על פי שאפשר להן שיזונו בצנעה, מבזים עצמן ואינן חוששין. כל אלו פסולין מדבריהם¹⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכן הבזויין פסולין לעדות מדבריהם".

ההסבר לסיבת הפסול של הבזויין, יובן על-פי מה שכתב בפ"ז ה"ב שמוזהרים את העדים "ומודיעין אותם כח עדות שקר, ובושת המעיד בה בעולם הזה ובעולם הבא", אזוהרה שלא מצינו דוגמתה אפילו בעבירות שהעונש עליהם ארבע מיתות בית-דין. והביאור הוא: כל תוכנו של יהודי הוא עדות על הקב"ה, כי על-ידי הנהגתו הטובה והישרה הוא מעיד על ה"טוב" ו"הישר" של הקב"ה כביכול, שהרי נאמר על עם ישראל "אתם עדי" (ישעיהו מג, י). לכן, כשמעיד עדות שקר הרי זה מעשה הסותר את כל עניינו ותוכנו, ומשום כך מזהירים אותו שאם יעיד שקר, בושת לו בעולם הזה כו' כי מאבד את כל תוכנו ממש כמו אדם שמביישים אותו, שאינו ניזק בדבר ממשי אלא שהמביישו נוטל ממנו את ערך תוכנו.

ובזה יובן גם מדוע פסלו את הבזויין מדבריהם, כיון שתוכנו של יהודי הוא להיות עד על ה"טוב" של הקב"ה, ולכן לא יכול להיות איש בזוי כי הוא נוגד את כל תוכנו ועניינו - "אתם עדי", ואם אינו יכול להעיד על הקב"ה - מופקע ממנו גדר עד ופסול לעדות.

(ע"פ לקו"ש חלק כ"ז עמוד 258 הערה 58)
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט. מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל³⁵ - לֹא מַעֲדִינָם³⁶ וְלֹא מַעֲדִינָם עֲלֵיהֶן; מִפְּנֵי שֶׁהֵן אֱלֹמִים³⁷, בְּעֲלֵי זִרְעָה, וְאֵינָן נִגְנָעִין תַּחַת עַל הַדְּגָנִים³⁸. אָבָל כִּהֵן גְּדוֹל - מַעֲדִינָם עֲלֵיהֶם³⁹, וַיִּמְעִיד הוּא לְמִלְחָה בְּבֵית דִּין הַגְּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁴⁰.

(35) לממשלת עשרת השבטים, בניגוד למלכי בית דוד הנקראים: מלכי יהודה, ראה מלכים-ב כג, כב. (36) בדפוס רומי וויניציאה תיבות אלו אינן, שמלך אין כבודו להעיד, ואפילו מלכי בית דוד הכשרים אינם הולכים להעיד משום כבודם, קל וחומר מכהן גדול שאינו מעיד, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ג. וראה לקמן הלכות מלכים פרק ג, הלכה ז. (37) אימתנים. (38) ו"שמא תבוא מהם תקלה" כמו שאירע בינאי המלך והסנהדרין בימי שמעון בן שטח, כמסופר בסנהדרין יט, א וכמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ה. ובנוגע למלכי יהודה דינם מתבאר לקמן הלכות מלכים שם. (39) סנהדרין יח, א. (40) לעיל פרק א, הלכה ג ובביאורנו שם.

י. הַמּוֹסְרִין⁴¹ וְהַאֲפִיקוֹרְסִין⁴² וְהַמּוֹמְרִים⁴³ - לֹא הִצְרִיכוּ חֻקִּים לְמִנְהַגָּם בְּכָלל פְּסוּלֵי עֲדוּת; שֶׁלֹּא מִנּוּ אֶלֶּא רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל⁴⁴, אָבָל אֵלֶּי הַמּוֹרְדִין הַפּוֹפְרִין - פְּחוּתֵיהֶן הֵן מִן הָעוֹבְדֵי פוֹכְכִים. שֶׁהַעוֹבְדֵי פוֹכְכִים - לֹא מַעֲלִין⁴⁵ וְלֹא מוֹרִידִין⁴⁶, וַיֵּשׁ לְחִסְדֵּיהֶן⁴⁷ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁴⁸; וְאֵלֶּי מוֹרִידִין וְלֹא מַעֲלִין⁴⁹, וְאֵין לָהֶן חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁵⁰.

(41) המוסר חבירו ביד גוי להורגו, או המוסר ממון חבירו בידו, כמבואר בהלכות תשובה פרק ג, הלכה י"ב. (42) האומר שאין נבואה כלל, או שאין הבורא יודע מעשה בני אדם (שם, הלכה ח). ובכלל האפיקורסין כל מי שעושה עבירה להכעיס, כמבואר בהלכות גזילה פרק י"א, הלכה ב, וכלשון רבינו בהלכות רוצח פרק ד, הלכה י: "אפילו אכל נבילה או לבש שעטנז להכעיס הרי זה אפיקורוס". (43) מומר לעבירה אחת, שהורגל ונתפרסם בה, "כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלו" או שהוא מומר לכל התורה, כגון, החזור לדתי הגויים בשעה שגוזרים גזירה ויידבק בהם ויאמר: "מה בצע לי להידבק בישראל שהם שפלים ונרדפים, טוב לי שאדבק באלו שידם תקיפה" (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ט). ובנוסף ה"לחם משנה" תיבת "המומרים" אינה, שהיא בכלל האפיקורסים, ראה עבודה זרה כו, ב. וראוי להעיר שנוסח רומי וויניציאה שי"א הוא: "המוסרים והאפיקורסים והמינים והשומדים". (44) העוברים עבירה להנאת עצמם, ואינם עומדים ברשעם תמיד, ואמונת ה' בליבם, ראה הלכות רוצח פרק ד, הלכה י"ב. (45) מן הבור להצילם. (46) לבור, להמיתם, ראה הלכות רוצח שם, הלכה י"א, והלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א. (47) המקיימים שבע מצוות בני נח. (48) ראה לקמן הלכות מלכים פרק ח, הלכה י"א ומקורו בסנהדרין קה, א. (49) "מפני שהם מצרים לישראל ומסירים את העם מאחרי ה'", כצדוק ובייתוס ותלמידיהם שם רשעים ירקב"

פרק ט"ז, הלכה ו ובביאורנו שם. (26) שעבר עבירה ופסול לעדות ממון. (27) חולין ג, א ישראל מומר אוכל נבילות לתיאבון... מותר לאכול משחיתות" ושם ד, ב אמרו: "מומר לדבר אחד לא הוי מומר לכל התורה כולה", והשווה הלכות שחיטה פרק ד, הלכה י"ד-ט"ו. (28) להעיד על אותו דבר שהוא חשוד עליו, בשעה שהעדות נוגעת לעצמו. (29) כגון כהן, שהוא חשוד להטיל בעצמו מום בבכור, כדי שישחטנו במדינה ולא יצטרך להביאו קרבן - נאמן להעיד על בכור של כהן אחר במום הראוי לבוא בידי אדם, שמאליו נפל, ולא הטילו בעליו בידיים (בכורות לה, א) וכדעת רבן שמעון בן גמליאל שם.

ח. לְפִיכָה, הַחֲשׂוֹד עַל דָּבָר - יֵשׁ לוֹ לְדוֹן בּוֹ וּלְהַעֲד בּוֹ לְאַחֲרִים. חֻזְקָה אֵין אָדָם חוּטָא פְּדִי שִׁינָהוּ אַחֲרִים³⁰. פִּיעֵד? נֶאֱמָן עִם הָאֶרֶץ לֹמֵר: פְּרוֹת פְּלוּנִי מִתְקַנְנִים הֵם³¹, וְנֶאֱמָן הַנִּחָשֵׁד לְמַפְרֵ בִּשְׁוֹר בְּכוֹר³² לֹמֵר: בִּשְׁוֹר זֶה שְׂמוֹכֵר פְּלוּנִי חֲלִין הוּא. וְכֵן כָּל פִּינָצָא בְּזָה מִשְׁאָר הָאֲסוּרִין. לְפִי שְׂאִימַת הָאֲסוּרִים עַל הָרִשְׁעִים³³, וְאֵין אִימַת הַמְמוֹן³⁴ עֲלֵיהֶם.

(30) כמו שאמרו (בבא מציעה ה, ב): "חזקה אין אדם חוטא ולא לו". (31) מעושרים הם, ואף על פי שעם הארץ חשוד שלא להפריש מעשרות מפירות שלו - נאמן הוא על אחרים, ובלבד "שלא יראה כעושה קנוניא" - כלשון רבינו בהלכות מעשר פרק י"ב, הלכה ז'. (32) באטליו, שבכור אינו נמכר בשוק של טבחים, אלא בביתו של כהן, ואפילו נפל בו מום, כמבואר בהלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה י"ב. או שהוא חשוד למכור בשר בכור תמים, אף על פי שהוא קרבן, ובזמן הזה אין לשחטו עד שיפול בו מום. (33) ואינו עלול להכשיל אחרים באכילת איסור. (34) בדפוסים קדומים: בעל הממון. והכוונה, שלא איכפת להם להעיד שקר ולהפסיד בעדותם ממון אחרים שלא כדין, ולפיכך אינם נאמנים להעיד בעדות ממון. ומקור דברי רבינו מסתימת המשנה (דמאי פרק ד, משנה ו) "הנכנס לעיר ואינו מכיר אדם שם, אמר מי כאן נאמן, מי כאן מעשר? אמר לו אחד, אני איני נאמן, איש פלוני נאמן, הרי זה נאמן" וכפירוש רבינו שם, שאין אדם חוטא ולא לו. וכן דעת רבן שמעון בן גמליאל בבכורות לה, א "נאמן הוא על של חבירו ואין נאמן על של עצמו", וקבעו בגמרא שם עמוד ב הלכה כמותו, וכן ביומא עח, א. ולדעת הראב"ד אין החשוד נאמן על של אחרים. כדברי סתם משנה (בכורות פרק ד, משנה י) "החשוד על דבר לא דנו ולא מעידו". אולם רבינו סובר שמשנה זו על פי רבי מאיר היא, החולק עם רבן שמעון שם פרק ה, משנה ד, וידוע, שסתם ואחרי כן מחלוקת אין הלכה כסתם. ומה גם שבגמרא שם לה, ב קבעו הלכה כרבן שמעון בן גמליאל וכו'. והשווה הלכות שמיטה פרק ח, הלכה י"ז. ולדעת בעל "מחנה אפרים" מקור דברי רבינו בסנהדרין כו, ב: החשוד על העריות אינו נאמן להוציאה (=לומר מת בעלה ותינשא, כי נוח לו שתהיה פנויה), ונאמן להכניסה (=לומר פלוני קידשה, ואסורה לעולם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התורה, ועל-כרחך משום שאינו יודע שזוהי עבירה (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לד ס"ק נג). (14) כמו שאמרו (סנהדרין כו, ב) אלה הקוברים מת ביום-טוב אין לפסלם לעדות, אע"פ שהם רשעים, שמחללים יום-טוב משום שכר ממון – משום שהם טועים וסוברים שמצוה הם עושים בקבורת המת. (15) שהרי בתחילה רצו בגמרא (שם) לפסול לעדות את אלה הקברנים "הואיל והם רשעים". אע"פ שלא התרו בהם – שאילו התרו בהם, אין להצדיקם ולומר: מצוה הם עושים – הרי שאפילו לא התרו בהם, ואינם לוקים בפועל, בכל זאת בדין הוא שיפסלו לעדות, אם לא שיש להצדיקם, כי טועים הם לחשוב, שמצוה הם עושים (כסף-משנה).

ב. אין אדם נפסל בעברה¹⁶ על פי עצמו. כיצד? הרי שבא לבית דין ואמר שגנב או גזל או הלה ברבית, אף על פי שמשלם על פי עצמו¹⁷ - אינו נפסל¹⁸. וכן אם אמר שאכל נבלה או בעל אסורה¹⁹ - אינו נפסל, עד שהיהו שם שני עדים; שאין אדם משים את עצמו רשע²⁰. לפיכך, ראובן שהעיד עליו שמעון שהלה ברבית, והעיד לוי ואמר: לי הלה²¹ ברבית - הרי ראובן נפסל בעדות שמעון ולוי. אף על פי שהרי הודה לוי שללה ברבית²² - אינו משים עצמו רשע, ונאמן על ראובן ואינו נאמן על עצמו²³. וכן מי שהעיד שפלוגי רבעו²⁴, בין באנסו²⁵ של נרבע בין ברצונו - הוא ואחר מצטרפין להרגו²⁶. פלוגי בא על אשתי - הוא ואחר מצטרפין להרגו, אבל לא להרגה²⁷. וכן כל פיוצא בזה²⁸. פלוגי רבע את שורי - הוא ואחר מצטרפין להרגו²⁹; שאין אדם קרוב אצל ממונו³⁰.

(16) בכת"י תימן, תיבה זו איננה. (17) שהודאת בעל-דין כמאה עדים היא, כמבואר בבבא-מציעא ג, ב. (18) לעדות. (19) אשה האסורה לו, או ביאת האסורה לו, כגון אשתו נדה. (20) שאדם קרוב הוא אצל עצמו, והתורה פסלה קרוב לעדות (סנהדרין ט, ב וברש"י). (21) אותו ראובן. (22) נמצא, שגם הוא רשע (ראה לעיל פ"י, ה"ד), ורשע פסול להעיד. (23) סנהדרין כה, א "פלגינן (=חולקים) דיבורו", כלומר מאמינים אותו לגבי המלוה, ולא לגבי עצמו, כמבואר שם י, א, והשווה הל' גירושין פ"ג, ה"י. (24) במשכב זכור. (25) על כרחו. (26) אע"פ שלבריו, שנרבע "ברצונו" – הרי זה רשע, אינו נפסל משום כך להעיד, שאין אדם משים עצמו רשע, ולפיכך נאמן הוא כלפי חבריו ואינו נאמן כלפי עצמו, ומאמינים לו שפלוגי רבע, ולא רבע אותו (סנהדרין ט, ב וב'תוספות' שם). (27) לפי שקרוב הוא אצל אשתו ואינו נאמן עליה, וחולקים דיבורו, לומר: בא על אשת איש אבל לא על אשתו (שם י, א). (28) השווה הל' עבדים פ"ז, ה"ב. (29) את הרובע ואת שורו, כדן שור נרבע שהוא בסקילה. (30) ואין אומרים בזה: "חולקים דיבורו", כי גם על ממונו נאמן, שאין בזה פסול קרבה, שכבר נתבאר לעיל: אדם משלם

(הלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א), כמו שאמרו (עבודה זרה שם) "המינים והמסורות והמומרים מורידים ולא מעלים". (50) השווה הלכות תשובה פרק ג, הלכה ו, על פי הסוגיא בראש השנה יז, א.

פרק שנים עשר

(1) על איזו עבירה נפסל אדם לעדות, ועל איזו אינו נפסל. אם אדם נפסל על פי עצמו. תשובתם של פסולי עדות משום ממון, ודרכי חזרתם.

א. כל הנפסל בעברה, אם העידו עליו שני עדים שפשוט עברה פלוגית, אף על פי שלא התרו בו², שהרי³ אינו לוקה⁴ - הרי זה פסול לעדות⁵. במה דברים אמורים? בפשע על דברים שפשוט⁶ בישאל שהן עברה, כגון שנשבע לשקר⁷ או לשוא⁸, או גזל או גנב⁹, או אכל נבלה וכיוצא בו; אבל אם ראוהו עדים עובר על דבר שקרוב העושה להיות שוגג¹⁰ - צריכין להזהירו, ואחר כך יפסל. כיצד? ראוהו קושר¹¹ או מתיר בשבת - צריכין להודיעו שזה חלול שבת, מפני שרב העם אינן יודעין זה. וכן אם ראוהו עושה מלאכה בשבת או ביום טוב - צריכין להודיעו שהיום שבת, שפא שוכח הוא. וכן המושק בקוביא תמיד, או מי שנעשה מוכס או גבאי שמוסיף לעצמו¹² - צריכין העדים להודיעו שהעושה דבר זה פסול לעדות. שרב העם אינן יודעים דברים אלו¹³. וכן כל פיוצא בזה¹⁴. כללו של דבר: כל עברה שהדברים מראים לעדים שזה ידע שהוא רשע ועבר בזה, אף על פי שלא התרו בו - הרי זה פסול לעדות, ואינו לוקה¹⁵.

(2) שלא לעשותה. (3) כאילו היה כתוב: והרי. (4) כי אין מלקות בלא התראה, כמבואר בהל' סנהדרין פט"ז ה"ד, וראה שם פ"ב, ה"ב. (5) מן התורה, הואיל וזוהי עבירה שיש בה מלקות, אילו התרו בו, ראה לעיל פ"י, ה"ב (ש"ך לחו"מ סי' לד ס"ק כד). (6) נפוך וידוע. (7) והתורה אמרה (ויקרא יט, יב) "ולא תשבעו בשמי לשקר". (8) שנשבע על דבר ידוע, שאין בו ספק לאדם שהוא כן, כגון שנשבע על אבן זו, שהיא אבן (הל' שבועות פ"א ה"ה), והתורה אמרה (שמות כ, ו) "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". (9) אלו עבירות אין לוקים עליהן, שהרי לאו שלהן ניתן לתשלומין (הל' סנהדרין פ"ח ה"ב), ובכל זאת פסולים הם להעיד, הואיל ולוקחים ממון שאינו שלהם בחמס, והם "עדי חמס", כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. (10) שאינו יודע שזוהי עבירה. (11) קשר של קיימא, והוא מעשה אומן כגון קשר הגמלים וקשר הספנים (הל' שבת פ"י, ה"א). (12) יתר על מה שקצוב לו בדין המלכות, כלשון רבינו לעיל פ"י, ה"ד. (13) כמו שאמרו (בבא-מציעא ה, ב): לא תחמוד – משמע לאנשים בלא כסף, בעוד שלפי הדין אפילו יתן כסף ואין המוכר רוצה למכרו, אסור לחמוס החפץ ממנו, ובכל זאת אין החמסן פסול לעדות מן

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהעידו עליהם בבית-דין) פסולים (כסף-משנה שם), וכן נראה משו"ע חו"מ סימן מ"ו סעיף כ"ו (ש"ך שם ס"ק לד.).

ה. מאימתי חזרת מלוים ברבית? משיקרו שטרותיהן⁴¹ מעצמן, ויחזרו בהן חזרה גמורה שלא ילזו ברבית אפלו לעוברי כוכבים⁴².

(41) השטרות שכתוב בהם קרן וריבית - קורעים, וגובים את הקרן בעל-פה (סמ"ע לחו"מ סי' לד, ס"ק עג).
(42) שדרך כלל מותר להלוות להם בריבית כדי חייו, כמבואר בהל' מלוה פ"ה ה"ב, אבל אלה הפסולים צריכים להזהר מלהלוות להם בריבית, כדי שישתכח מהם שם ריבית (סנהדרין כה, ב וברש"י).

ו. מאימתי חזרת המשחקין בקוביא? משישברו את פסיפסיהם⁴³, ויחזרו בהן חזרה גמורה שלא יעשו אפלו בהם⁴⁴.

(43) אבני משחקם, ובכתי"י תימן: פסיסיהן מעצמם. וראה לעיל פ"י, ה"ד: "ולא בקוביא בלבד, אלא אפילו משחקים בקליפי אגוזים וקליפי הרימונים". (44) שם.

ז. מאימתי חזרת מפריחי יונים? משישברו את הפלים שצדין בהן⁴⁵, ויחזרו בהן חזרה גמורה שאפלו במדבר⁴⁶ לא יעשו⁴⁷.

(45) וגוזלים יונים של אחרים, כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. (46) שהוא מקום הפקר, ובדרך כלל מותר לצוד שם יונים, שאין להן שום בעלים. (47) סנהדרין שם. וכתב הרמ"א בחו"מ סי' לד סעיף לא: "יש אומרים שגם כאן, ובמשחקים בקוביא, צריכים להחזיר המעות שהרחיקו".

ח. מאימתי חזרת סוחר שביעית? משיגוע שביעית ויבדקו⁴⁸, ולא חזרת דברים בלבד⁴⁹, אלא פותב⁵⁰: אני פלוני בן פלוני בנסתי מאתם וזו מפרות שביעית, והרי הם נתונים במתנה לעניים.

(48) ראה לעיל פ"י, ה"ד: "שחזקת אלו שהם אוספים פירות שביעית ועושים בהם סחורה". (49) בסנהדרין שם: "משתגיע שביעית אחרת ויבדלו", כלומר, שלא ישאו ויתנו בפירותיהם, ויפקירו גינותיהם לעניים (רש"י שם). וכן הנוסח בשו"ע שם, סעיף לב. ורבינו נמשך אחר גירסת התוספתא שם פ"ה, ה"ב: "עד שתגיע שמיטה אחרת ויבדק", כלומר, יבדקו אחריה אם אינו נושא ונותן עוד. (50) "אלא חזרת ממון", כלשון הגמרא שם. ומפרש רש"י: "לא חזרת דברים - לומר: לא נוסף עוד, אלא חזרה הניכרת, שיפורזו פירות שביעית שבגינותיהם לעניים". (51) בגמרא שם: אומר: אני פלוני וכו', ורבינו מציין: כותב, ליתר קיום, שישמור לעשות מה שקיבל על עצמו (סמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק עט).

ט. מאימתי חזרת המועל בשבועה? משיבוא לבית דין שאין מפירין אותו, ויאמר להם: חשוד אני⁵¹. או יתחייב שבועה בבית דין שאין מפירין

ע"פ עצמו, הרי שאין בזה דין של קרבה לעצמו (סנהדרין שם, וכפירוש רש"י).

ג. שנים שהעידו על אחד שהוא פסול בעברה מאלו העברות³¹, ובאו שנים והעידו שעשה תשובה וחזר בו, או שלקה³² - הרי זה פשר³³. אבל אם באו שנים והכחישום, ואמר: לא עשה עברה זו ולא נפסל - הרי זה ספק פסול³⁴. לפיכך לא יעיד, ואין מוציאין ממון בעדותו³⁵, ולא ידוין³⁶, עד שיודע שעשה תשובה.

(31) שאדם נפסל עליהן לעדות. (32) ובסמך בהלכה הבאה יתבאר, שם"שלקה בבית-דין חוזר לכשרותו". (33) כתובות כב, א: "יודעים אנו בו שעשה תשובה". השווה לעיל פ"ו, ה"ז. (34) מאחר שנים נגד שנים הם - הרי זה ספק פסול, ספק כשר (שם, וכפירוש רש"י). (35) ואין אומרים העמד עד זה על חזקת כשרותו, שחזקת ממון שכנגדה עדיפה, ולפיכך העמד ממון על חזקתו ואין להוציאו מידי המוחזק בעדות מסופקת זו (רי"ף שם). וכן אמרו (שם כ, א): העמד שנים נגד שנים, והעמד ממון בחזקת בעליו. ולדעת הרב"ז לא יעיד בין להוציא ממון בין להעמיד. (36) כל שפסול להעיד - פסול גם לדון, כמפורש בנדה מט, ב. וכן פירש רש"י בסנהדרין כד, ב ד"ה ואלו הן הפסולים. והשווה לקמן פט"ז, ה"ד: "וכן שאר מיני פסולין, כשם שפסולים בעדים - כך פסולים בדיינים".

ד. כל מי שנתחייב מלקות, בין שעשה תשובה³⁷ בין שלקה בבית דין - חוזר לכשרותו³⁸. אבל שאר פסולי עדות, שהן פסולין משום ממון שחמסו או שגזלו, אף על פי ששלמו - צריכין תשובה³⁹, והרי הן פסולין עד שיודע שחזרו בהן מדרכן הרע⁴⁰.

(37) כשלא היתה שם התראה, או שחטר דבר מהתנאים המחייבים אותו מלקות, ומספיקה לו התשובה בלבד (כסף-משנה). (38) כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ז, ה"ז: "שנאמר (דברים כה, ג) "ונקלה אחיך לעיניך" - כיון שלקה, הרי הוא אחיך", ע"פ המשנה במכות כג, א. ובהל' טוען ונטען פ"ב ה"י, כותב רבינו: "אם היו עליו (=על) החשוד על השבועה) עדים שלקה ועשה תשובה, יחזור לכשרותו בין לעדות בין לשבועות". נראה מדבריו, שאפילו לקה, כל עוד שלא נכנע לבו - אינו חוזר לכשרותו עד שתצטרף התשובה עם המלקות (כסף-משנה). וראה בלחם משנה שם. וראוי להעיר שבכתי"י תימן הנוסח כאן, כך הוא: "כל מי שנתחייב מלקות, כיון שלקה בבית-דין חוזר לכשרותו". ותיבות: "בין שעשה תשובה" אינן. וכן הנוסח בסמ"ג לאוין ירד. (39) כיון שחמס או גזל, הרי הוא רע לשמים ורע לבריות" ואינו חוזר לכשרותו עד שישבו גם לשמים (רדב"ז). (40) ומדבריו רבינו לעיל פ"ו ה"ז, משמע שגזול וכל פסולי עדות מחמת חמס אינם כשרים להעיד אלא משעה שיעידו עליהם בבית-דין שחזרו בתשובה, וכל השטרות שחתמו עליהם בינתיים (=בין התשובה עד

אין פסולין מדין תורה אלא קרובים ממשפחת אב בלבד⁶, והם: האב עם הבן ועם פן הבן, והאחין מן האב זה עם זה, ובניהן זה עם זה, ואין צריך לומר הדודים⁷ עם פן אחיו. אבל שאר הקרובים מן האם או מדרגת האישות⁸ - פלן פסולין מדבריהם⁹.

(2) מתורה שבעל-פה, שקיבלו ממשה, כמבואר לקמן בהל' ממרים פ"א, ה"ב. (3) על-פי עדות בנים. (4) שאם ללמד שלא יומתו בנים בעון אבות, הרי כבר נאמר (שם) "איש בחטאו יומתו", אלא לא יומתו בנים בעדות אבות וכו' (סנהדרין כז, ב). (5) כמבואר שם, הואיל ונאמר: "אבות על בנים", ולא נאמר: על בן - מכאן שאפילו הבנים עצמם פסולים זה לזה, כלומר: בני האבות, שהם בני אחי האב, והם שני בשני (ראה לקמן ה"ג), פסולים להעיד זה לזה, וכן לא יעידו שניהם לאחרים, כמבואר שם כח, א. וראה לקמן הט"ו, שפסול הקרובים אינו אלא גזירת הכתוב, לא מפני שהם אוהבים זה את זה, ועיין בביאורנו שם. (6) כדברי רבי עקיבא במשנה שם "וכל הראוי ליורשו", ומפרש רש"י: שהם קרובי האב, אבל קרובי האם אינם ראויים ליורשו, כמו ששנינו (בבא-בבא קח, א): "ואחי האם מנחילים ולא נוחלים", וראה בפירוש המשנה לרבינו בסנהדרין שם. (7) בכת"י תימן: הדוד. (8) שבאו לו ע"י נישואין, כגון אחות אשתו או בתה. (9) ואע"פ שאמרו בסנהדרין כח, א "אמר קרא, "אבות" "אבות" שתי פעמים, אם אינו ענין לקרובי האב, תנהו ענין לקרובי האם" - סובר רבינו שאין זו אלא אסמכתא בלבד, וכמו שאמרו (קידושין כד, ב) "נראים דברי רבי עקיבא (=שהעבד צריך גט שחרור) בשאר איברים, הואיל...ומדרש חכמים הוא", ואע"פ שדרושם בכלל ופרט וכלל, אין להם תוקף אלא כמדרש חכמים בלבד (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לג ס"ק יב). וה"קריית ספר" מסביר, שכונת הגמרא לרבות קרובי האם, שתחילת קריבתם מוצאה מצד האב, כגון בני ראובן לבני דינה, שהם קרובים להם מצד דינה אמם, אבל תחילת קריבתם היא מצד יעקב אבי ראובן ודינה, ואלה פסולים הוא מן התורה, אבל קרובי האם שאין קריבתם אלא מצד האם בלבד, כגון שני אחים מאם ולא מן האב, שאין תחילת קריבתם אלא מצד האם, אין פסולם אלא מדברי חכמים בלבד, ובהם עוסק רבינו לומר שאינם אלא מדבריהם.

ב. הגרים אינן בדין הקרובים. אפלו שני אחים תאומים¹⁰ שנתגירו - מעידין זה לזה. שהגיר שנתגיר - פקטן שגולד הוא חשוב¹¹.

(10) אע"פ ש"טיפה אחת היתה ונחלקה לשתיים", ובוודאי מאב אחד הם (יבמות צח, א). (11) והרי הם זרים זה לזה, ואין לגזור שמא יבואו להתיר עדות אחים ישראל, כי עדות לבית-דין מסורה, ובית-דין יודע, שגרים אין להם דין אחוה (שם כב, א), והשווה הל' איסורי ביאה פ"ד, ה"א-יב. ואם היתה הורתם שלא בקדושה ולידתם בקדושה, כגון שנתגיירה אמם בהיותה מעוברת, פסולים הם להעיד זה לזה, שהרי חייבים הם כרת משום אשת אח, כמבואר בהל'

אותו במקומו חשוב⁵⁴, וישלם ולא ירצה להשבע⁵⁵. וכן טבח⁵⁶ שהיה בודק⁵⁷ לעצמו ומוכר, ויצאת טרפה מתחת ידו⁵⁸, שהרי הוא בכלל אוקלי טרפה⁵⁹ שהן פסולין לעדות - הרי זה פסול לעדות, עד שיראה ממעשיו שנחם על רעתו. וילבש שחרים⁶⁰, ויכסה שחרים, וילך למקום שאין מפירין אותו, ויחזיר אבדה במקומו חשוב⁶¹. או יוציא טרפה מתחת ידו בדבר חשוב⁶².

(52) החשוד להשבע לשקר, ראה לעיל ה"א. (53) ואיני כשר להשבע, אבל בעירו אין זו חזרה, שהרי ממילא לא ישביעוהו, כי מכירים אותו שהוא חשוד (סמ"ע לחו"מ שם ס"ק פ). (54) בסכום גדול. (55) כל זה בירושלמי שבוועות פ"ז ה"ד, וראה ב"מראה הפנים" שם. (56) שוחט. (57) בודק סכיניו, ואת סירכות הריאה בבהמות שלו. (58) נמצא שהכשיל את הציבור באכילת טריפה. (59) מכיון שהוא מאכיל טריפה, חזקה שהוא עצמו אוכל טריפה, וממילא פסול הוא לעדות, שעבר על לאו שיש בו מלקות (כסף-משנה). (60) שלבישת שחורים מכניעה את היצר הרע שבאדם, השווה קידושין מ, א דברי רש"י שם: "ילבש שחורים - שלא יראה עצמו בכבודו, אולי ירך לבבו בכך", וכן ב'תוספות' שם בשם רבינו חננאל. (61) כיון שמחזיר אבדה בדבר חשוב, ודאי חזר בו מחמת ממון (סנהדרין כה, א וברש"י). אבל בעירו אין זו ראייה, כי שמא בהערמה עשה כן (גמרא שם). (62) ששחט בהמה משלו ויצאה טריפה, לא אכלה אלא מכרה לגויים, והפסיד ממון הרבה (סנהדרין שם). וכגירסת הרי"ף שם שגורס: "ילבש שחורים ויתכסה שחורים... יוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב ומשלו". ובנוסח התלמוד שלפנינו, לא נזכר שילבש שחורים וכו'. וכתב ה'מקוץ יוסף': יצאה טריפה מתחת ידו - שחטה לעצמו ולא למכרה לאחרים, שהרי העבירו אותו בעירו מלהיות טבח לאחרים, ולשם כך הלך למקום שאין מכירים, לשוב בתשובה, ואיך ימכור לאחרים ויעבור על גזירת הדיינים.

י. וכן עד זומם⁶³ שהלך למקום שאין מפירין אותו, ונתנו לו ממון חשוב להעיד בשקר, ולא רצה - הרי זה עשה תשובה, וחזר לכשרותו⁶⁴. וכן כל פיוצא בזה.

(63) שהעיד שקר ונודע בעדים שהעיד שקר, כלשון רבינו לקמן פ"ה, ה"א. (64) זה נלמד מהדין של טבח, הנזכר בהלכה הקודמת (כסף-משנה).

פרק שלשה עשר

(1) מי הם הקרובים הפסולים להעיד. דין ארוסה וקרוביה לענין עדות.

א. הקרובים פסולים לעדות מן התורה. שנאמר: לא יומתו אבות על בנים. מפי השמועה² למדו, שבכלל לאו זה: שלא יומתו אבות על פי בנים³, ולא בנים על פי אבות⁴. והוא הדין לשאר קרובים⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(יד), ערות אחי אביך לא תגלה, אל אשתו לא תקרב דודתך היא, והלא אשת דודו היא, מכלל דאשה כבעלה". וראה לקמן הי"ג.

ז. **כָּל שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהָיוּ עִם זֶה עִם זֶה שְׁנֵי בָּשָׁנִים²⁶ - בְּעֵלֶיהֶן מְעִידִין זֶה לָזֶה²⁷. אָבֵל אִם הָיוּ רֵאשֹׁן בְּרֵאשֹׁן, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח זֶה אִשָּׁה וְזֶה בִּתְּהָ²⁸ - אֵין מְעִידִין זֶה לָזֶה²⁹.**

(26) כגון בנות שתי אחיות. (27) שאין אומרים שתי פעמים "בעל כאשתו" אלא בקריבה קרובה, אבל בקריבה רחוקה "כשני בשני", אין אומרים בה בעל כאשתו, וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין כח, ב (רדב"ז). וכן לא מצינו בכל הסוגיא שם בעל כאשתו אלא "ראשון בשני", כגון בעל חורגתו (=בת אשתו) ואשת חורגו, אבל לא מצינו בעל כאשתו "כשני בשני" ומבואר שם עמ' א, שכל מה שלא נשנה לפסול, הרי הוא כשר ממילא, כלשון הגמרא שם: "שני בראשון - תנן, שלישי בראשון - לא תנן" (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לג ס"ק יד). (28) והן ראשון בראשון, כמבואר לעיל ה"ה. (29) כמבואר בירושלמי שם פ"ג ה"ו, שאסור לו להעיד לבעל חורגתו.

ח. **וְכֵן בְּעֵלֵי אֶחָיוֹת - פְּסוּלִין זֶה לָזֶה, וְהָרִי הֵן רֵאשֹׁן בְּרֵאשֹׁן³⁰.**

(30) וזהו "גיסו" ששינוי במשנה שם כז, ב, ומפרש רש"י: בעל אחות אשתו.

ט. **וְכֵן לֹא יַעֲיֵד לְכֵן אֶחָיוֹת אִשְׁתּוֹ³¹, וְלֹא לְבַעַל בֵּת אֶחָיוֹת אִשְׁתּוֹ³². אָבֵל מְעִיד הוּא לְכֵן בְּעַל אֶחָיוֹת אִשְׁתּוֹ שִׁישׁ לֹא מֵאִשָּׁה אֶחָת³³.**

(31) שהרי זה ראשון בשני. (32) שהוא לו ראשון בשני, שהבעל כאשתו. (33) ירושלמי שם "גיסו" - יש מי ששונה: יש לו בנים וחתנים (=שהם קרובים, ואסורים להעיד), ויש מי ששונה: אין לו בנים וחתנים; מי שאומר יש לו - ממנה (=מאחות אשתו); מי שאומר אין לו - ממקום אחר, כלומר שיש לו מאשה אחרת, וכן פוסק הרי"ף בסנהדרין שם.

י. **כָּל אִישׁ שֶׁאֵין אֵתָהּ מְעִיד לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּעַל קְרוֹבָתָהּ³⁴ - הָרִי אֵתָהּ מְעִיד לְשֹׁאֵר קְרוֹבוֹי, כְּגוֹן בְּנֵי³⁵ וְאֶחָיו. וְכֵן כָּל אִשָּׁה שֶׁאֵין אֵתָהּ מְעִיד לָהּ מִפְּנֵי שֶׁהִיא אִשָּׁת קְרוֹבָהּ³⁶ - הָרִי אֵתָהּ מְעִיד לְשֹׁאֵר קְרוֹבֶיהָ³⁷.**

(34) כגון בעל אחותך. (35) שיש לו מאשה אחרת. (36) כגון אשת אחיך. (37) שאינם מאחיך. והואיל ואין להם שום קריבה עמך, וזה נלמד מדין "אחי האח" הנזכר בסמוך הי"ב (כסף-משנה).

יא. **אָבִי פִּלָּה וְאָבִי חֲתָן³⁸ - מְעִידִים זֶה לָזֶה³⁹.**

(38) אפילו לאחר נישואי הזוג הצעיר, והם נקראים כיום: מחותנים. (39) סנהדרין כח, ב. ואין אומרים מחמת

איסורי ביאה שם הי"ד, הרי שמן התורה הם אחים גמורים, ואין יעידו זה לזה (ש"ך לחו"מ סי' לג ס"ק ז).

ג. **הָאֲחִים זֶה עִם זֶה, בֵּין מִן הָאֵם בֵּין מִן הָאָב⁴² - הָרִי הֵן רֵאשֹׁן בְּרֵאשֹׁן. וּבְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה - שְׁנֵי בָּשָׁנִים. וּבְנֵי בְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה - שְׁלִישִׁי בְּשָׁלִישִׁי⁴³.**

(12) סנהדרין כח, ב "תנא, אחיו מן האב. וקתני - אחיו מן האם". (13) שם עמ' א.

ד. **וְלַעוֹלָם שְׁלִישִׁי בְּרֵאשֹׁן⁴⁴ - כְּשֶׁרִי⁴⁵, וְאֵין צְרִיךְ לִזְמַר שְׁלִישִׁי בְּשָׁנִים⁴⁶. אָבֵל שְׁנֵי בָּשָׁנִים⁴⁷, וְאֵין צְרִיךְ לִזְמַר שְׁנֵי בְּרֵאשֹׁן⁴⁸ - שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִים⁴⁹.**

(14) כגון בן ימואל בנו של שמעון, לראובן אחי שמעון אבי אביו. (15) בבא-כתרא קכח, א וכדעת רבא. ולדעת רבינו-תם בסנהדרין כח, א שלישי בראשון פסול, כדעת רב שם, וכן משמע בירושלמי שם פ"ג ה"ו, ששאלו: "משה, מהו שיהא מותר באשת פינחס" (=בן אלעזר בנו של אהרן אחיו), ומתוך שלא שאלו אלא לאשת פינחס, משמע שלפינחס עצמו פסול הוא - הרי שראשון בשלישי פסול, ורבינו מכריע כסוגיית הבבלי בבבא-כתרא נגד הירושלמי (רדב"ז). (16) כגון בן חנוך בנו של ראובן, לימואל בן שמעון אחי ראובן, שאפילו רב הפוסל שלישי בראשון - מכשיר שלישי בשני, כמבואר בסנהדרין שם. (17) שני בני אחים זה לזה. (18) ימואל בן שמעון לראובן אחי אביו. (19) משנה שם כז, ב. שנאמר: "לא יומתו אבות על בנים" - שני אבות בעדות בניהם, ועל-כרחך בשני אחים ובניהם - הכתוב מדבר, שבאב ובנו לא היה הכתוב קוראם: "אבות", שהרי אב אחד הוא לבניו, ובוודאי הכוונה לשני אחים שהם שני אבות לבניהם, שלא יעידו הם לבני אחיהם, ולא בני אחיהם להם, ולא בני האחים זה לזה - מכאן לראשון בשני, ושני בשני, שפסולים להעיד (רש"י שם).

ה. **הָאָב עִם בְּנוֹ - בְּרֵאשֹׁן בְּרֵאשֹׁן הוּא. לְפִכְךָ: הָאָב עִם בֶּן בְּנוֹ - פְּסוּל⁵⁰; וְעַם בֶּן בֶּן בְּנוֹ, שֶׁהוּא רִבִּיעִי מִמֶּנּוּ - כְּשֶׁר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי בְּרֵאשֹׁן⁵¹. וְכֵן הִדְרָף בְּנִקְבוֹת. פִּיּוּד? שְׁתֵּי אֶחָיוֹת אוֹ אֶחָ וְאֶחָתוֹ, בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם - הָרִי הֵם רֵאשֹׁן בְּרֵאשֹׁן. בְּנֵיהֶם, בֵּין זָכָרִים בֵּין נְקִבוֹת - שְׁנֵי בָּשָׁנִים. בְּנֵי בְנֵיהֶם אוֹ בָּנוֹת בְּנוֹתֵיהֶן - שְׁלִישִׁי בְּשָׁלִישִׁי. כְּדִרְף שֶׁאֵתָהּ מוֹנֶה בְּזָכָרִים רֵאשֹׁן שְׁנֵי וְשְׁלִישִׁי, כֶּף אֵתָהּ מוֹנֶה בְּנְקִבוֹת⁵².**

(20) שזה ראשון בשני. (21) רי"ף שם, דיבור-המתחיל: קסבר מר בר רב אשי. (22) משנה שם ובגמרא.

ו. **כָּל אִשָּׁה שֶׁאֵתָהּ פְּסוּל לָהּ⁵³, כֶּף אֵתָהּ פְּסוּל לְבַעְלָהּ; שֶׁהַבְּעַל כְּאִשְׁתּוֹ. וְכָל בְּעַל שֶׁאֵתָהּ פְּסוּל לָהּ⁵⁴, כֶּף אֵתָהּ פְּסוּל לְאִשְׁתּוֹ; שֶׁהָאִשָּׁה כְּבַעְלָהּ⁵⁵.**

(23) כגון אחותך או אחות אביך. (24) כגון אחי אביך. (25) שם כח, ב "מנין שהאשה כבעלה, דכתיב (ויקרא יח,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אינם פוסלים, אולם אם מעיד לזכותה בממונות, אפשר שהוא נוגע בדבר ופסול.

טו. זה שפסלה תורה עדות הקרובים - לא מפני שהן בחזקת אהבה זה את זה, שהרי אינו מעיד לו לא לטובתו ולא לרעתו⁵⁴, אלא גזרת הפתוב הוא⁵⁵. לפיכך, האזהב והשוגא - פשוט לעדות, אף על פי שהוא פסול לדנינות⁵⁶; שלא גזרה תורה אלא על הקרובים⁵⁷.

(54) כדברי הכתוב: לא יומתו אבות על בנים וגו', והרי זו חובה לאב. (55) בבא-בתיא קנט, א שאפילו משה רבינו פסול להעיד לחותנו, ועל-כרחך שאינו חשוד לשקר, אלא "גזירת מלך היא". ובספר המצוות לרבינו ל"ת רפז, כותב: "והוא-הדין לדיני ממונות (=פסולים הקרובים להעיד), אלא שנוכר בדיני נפשות דרך הפלגה, שלא נאמר: כיון שיש כאן איבוד נפש, אין הקרוב חשוד על כך ונעשה ע"פ דבריו... לפיכך הביא למשל את הקרובים שאהבתם חזקה וגדולה ביותר... אפילו עדות האב על הבן, ואפילו היא לחייבו מיתה, לא נקבל - וזוהי גזירת הכתוב שאין לה טעם כלל". (56) ראה הל' סנהדרין פכ"ג ה"ו, ובביאורנו שם. (57) וב'ספר החינוך' מצוה תקצו, משתדל להטעים גזירה זו: "כי מהיות הקרובים שוכנים תמיד זה אצל זה, ישיבתם וקיימתם יחד אי-אפשר להם להנצל, שלא יתקוטטו זה עם זה לפעמים, ואילו יאמינו בעדותם זה על זה, אולי כבעסם תמיד אלו עם אלו, תעלה חמתם לפי שעה, ויבואו לפני הדין ויחייבו את ראשם למלך, וכשוך החימה, כמעט שיחנוק עצמו הקרוב מדאגתו על קרובו ועל מעשהו, וכל דרכי השם ישרים".

~ יום רביעי ג' אדר-ב' ~

פרק ארבעה עשר

(1) דין קרוב ונתרחק - לענין עדות. עדות שתחילתה בפסלות וסופה בכשרות. הדברים שאדם נאמן להעיד עליהם בגדלו, על מה שראה בקטנו. שני מקבלי מתנה רשומים בשטר אחד, ועדים קרובים לאחד מהם, מה דינו של השטר.

א. כל מי שאין אתה מעיד לו מפני שהוא פועל קרובתך², אם מתה אשתו, אף על פי שהניחה לו בנים - הרי זה נתרחק ופשוט³.

(2) ובעל כאשתו, כמבואר לעיל פרק י"ג, הלכה ו. (3) להעיד על עדות שיראה לאחר שנתרחק (משנה בסנהדרין כז, ב וכדעת החכמים). וכן אם נתגרשה אשתו, הרי זה נתרחק (ש"ך לחושן משפט לג סעיף קטן ח ומקורו בפירוש המשנה לרבינו שם).

ב. מי שהיה יודע לחברו עדות עד שלא נעשה חתנו, ונעשה חתנו; או שידע העדות והוא פקח⁴, ואחר כך נתחרש⁵; פתוח⁶ ונסתמא⁷, אף על פי שיוכל לכנוי מדת הקרקע שהוא מעיד בה⁸ ומסיים

שנתקרב בנו של ראובן לשמעון (=שנעשה חתנו) יפסל ראובן לשמעון, כי אינם קרובים זה לזה אלא "כי אכלא לדנא", כמגופה (=מכסה) שאינה דומה לחבית.

יב. אחי האח מן האם⁴⁰ - מעידין זה לזה, שהרי אין ביניהן קרבה כלל. כיצד? רחל שנשאת ליוסף וילדה ממנו ראובן, והיה ליוסף בן מאשה אחרת והוא מנשה⁴¹, ומת יוסף, ונשאת לשמעון וילדה ממנו יהודה - הרי מנשה ויהודה מעידין זה לזה⁴².

(40) שיש לאחיו מאמו אח מצד האב. (41) נמצאים מנשה וראובן, אחים מן האב. (42) שאין ביניהם שום קרבה, אלא שראובן אחי יהודה מאמו - הוא אחי מנשה מצד אביו, וזהו שאמרו שם: "רב חסדא, הכשיר באחי האח". ומכאן למד רבינו דינו הנזכר לעיל ה"י, וכמבואר לעיל אות לו.

יג. האיש עם אשתו - ראשון בראשון. לפיכך אינו מעיד לא לבנה⁴³ ולא לאשת בנה⁴⁴, ולא לבתה ולא לבעל בתה⁴⁵, ולא לאביה⁴⁶ ולא לאמה⁴⁷, ולא לבעל אמה⁴⁸ ולא לאשת אביה⁴⁹.

(43) שהרי זה ראשון בשני. (44) שאשה כבעלה. (45) שבעל כאשתו, אבל לבן בנה כשר, שהרי זה ראשון בשלישי, וכן שנינו (שם כז, ב) "וחורגו לכדו" - ולא בנו וחתנו, ואע"פ שאשתו פסולה להעיד בבן-בנה, שהיא נקראת ראשון בשני, כמבואר לעיל ה"ה - ? הבעל נחשב לגבי בן בנה ראשון בשלישי, שהוא ואשתו ראשון בראשון ואינם גוף אחד, והשני לאשתו הוא שלישי לו (סמ"ע לחו"מ סי' לג ס"ק טו). (46) שכן שנינו שם: וחמיו. (47) שאפילו לאחי חמותו אסור להעיד, כמבואר שם כח, א - לחמותו לא כל-שכן. (48) אע"פ שאינו חמיו, שהבעל כאשתו. (49) שהאשה כבעלה, ואע"פ שאינה חמותו. אבל לאבי אביה או אבי אמה כשר להעיד, שאינו אלא שלישי בראשון, ואע"פ שהיא אסורה להם - היא נחשבת "שני בראשון" והוא אינו כגופה, וכמבואר לעיל אות מד (סמ"ע שם ס"ק טז), וכן דעת הגר"א בביאורו שם.

יד. אשתו ארוסה, אף על פי שלא נגמרה האישות⁵⁰ - הרי היא פנשוואה⁵¹ לענין עדות. [במה דברים אמורים?] בפירושו עצמה, שאינו מעיד לה; אבל אם העיד לקרובי ארוסתו, כגון בעל אחותה או בנה ובתה וכיוצא בהן - אין פוסלין אותה⁵² עד שינשאנה⁵³.

(50) שעדיין לא נכנסה לחופה. (51) סנהדרין כח, ב שהרי נתקרבה דעתו אליה. (52) העדות. ובדפוס וינציאה שי"א, וכן בכת"י תימן: אותו. (53) שעדיין לא נתקרבה דעתו כלפי קרוביה. וכוונת רבינו לומר, ודאי לכתחילה אסור לו להעיד גם לקרוביה, אבל אם העיד אין פוסלים עדותו (הרי"ף בתשובותיו, וכן דעת גאון, הובאו בהגהות מרדכי לסנהדרין שם, וכן ב"העיסור" אות ק קבלת עדות). וכתב הרמ"א בחו"מ סי' לג סעיף ט: דוקא ארוסה, אבל שידוכין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(18) בכתב יד תימן משפט זה מחובר להלכה הקודמת וההלכה הבאה מתחילה ב"ואלו הם הדברים" וכו'. (19) החתום על השטר כעד. (20) שמן התורה עדים החתומים על השטר - הרי הם כמו שנחקרה עדותם בבית דין, וחכמים הצריכו עדים לקיים השטר, והם הכשירו בו עדות גדול שראה בקטנותו (כתובות שם וברש"י), והשווה לעיל פרק ז, הלכה ב, ושם מוסיף רבינו: "והוא שיצטרף עימו אחר שמכיר כתב ידם כשהוא גדול" והוא על פי התלמוד בכתובות שם. (21) כגון, מיני שמחה או כתרים או מלבוש ידוע... שאין עושים כך אלא לבתולה" (הלכות אישות פרק ט"ז, הלכה כ"ה), וכתובת בתולה - מאתיים זוז, בניגוד לבעולה שכתובתה מאה. (22) ואין זה אלא גילוי הדבר בלבד, "שאין הדבר צריך עדות אלא לפרסם שיצא הדין לאור בלא גמגום" (כתובות שם וברש"י). (23) חכמים הם שתיקנו כתובה לבנות ישראל, כמבואר שם י, א ולפיכך האמינו בה עדות הגדול, שראה בימי קטנותו. (24) החורש את הקבר הרי זה עושה "בית הפרס" מאה אמה, שכן שיערו חכמים, שהמחרישה מוליכה את עצמות המת עד מאה אמה סביב, ולפיכך כהנים אסור להם ללכת שם מפני הטומאה, ואם היינו מוחזקים בבקעה גדולה שנחרש בה קבר והבקעה כולה בספק טומאה, נאמן זה לומר "המקום הזה" בית הפרס הוא וכל מה שהוא חוץ ממנו טהור (כתובות כח, א ובר"ן), וראה שם עמוד ב בתוספות דיבור המתחיל ושהמקום הזה. בית הפרס - מקום שהטומאה פרושה ומתפשטת שם. ויש מפרשים פרס - לשון שבירה, שעצמות של מת נפרסו (=נשברו) שם (רע"ב לאהלות פרק י"ז, משנה א) וראה הלכות טומאת מת פרק י, הלכה א. (25) כדברי רבינו בהלכות טומאת מת פרק ט, הלכה י"ב: "דבר ידוע שכל אלו הטומאות... שהן משום ספק, הרי הן של דבריהם ואין טמא מן התורה אלא מי שנטמא טומאת ודאית". (26) שכאן הוא התחום לעירנו. (27) כדברי רבינו בהלכות שבת פרק כ"ז, הלכה א "מדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפיים אמה... שאלפיים אמה הוא מגרש העיר" אבל יש תחום "מורחב" שאסור לצאת ממנו והלאה מן התורה, ככתוב (שמות טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" ותחום זה הוא "חוץ לשנים עשר מיל (=אלפיים אמה הם מיל) כנגד מחנה ישראל", כלשון רבינו שם. (28) כשלמדנו שם בהיותנו ילדים. (29) מטומאתו, כגון מגע שרץ מת וכדומה. (30) ככתוב (ויקרא כב, ז) "ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים". (31) בגורן, כשבעל השדה מחלק תרומה לכהנים, ואין חוששים שמא עבד כהן היה, ש"אין חולקים תרומה לעבד אלא אם כן רבו עימו" (כתובות כ, ב). (32) כגון, תרומה או הזרוע והלחיים והקיבה שהן מתנות לכהנים, ככתוב בדברים יח, ג. (33) שעל ידו היה אביו שולח המתנות, אבל על ידי אחר לא, שמא לא דקדק כל כך (שם ובר"ן). (34) מדובר במשפחת כהנים, שיצא עליה חשש פסול כהונה ואותה משפחה נחלקת לכמה בתי אבות ומעיד זה להכשיר בית אב אחד, לומר אותו חשש על בית אב פלוני הוא, ולא על בית אב זה, וסומכים על דבריו להכשיר אותו בית אב לאכילת תרומה מדבריהם, אבל אם

מִצְרִיָּה⁹; שְׁפוּי¹⁰ וְנִשְׁתַּטָּה¹¹ - הָרִי זֶה פְּסוּל¹². אָבֵל אִם הָיָה יוֹדֵעַ לֹו עֲדוֹת עַד שְׁלֹא נַעֲשֶׂה חֲתָנוּ, וְנַעֲשֶׂה חֲתָנוּ, וּמִתָּה בָּתוּ; פָּקַח וְנִתְקַרַּשׁ, וְחִזּוֹר וְנִתְפָּקַח; שְׁפוּי וְנִשְׁתַּטָּה, וְחִזּוֹר וְנִשְׁתַּטָּה; פְּתוּחַ וְנִסְתָּמָא, וְחִזּוֹר וְנִתְפָּתַח - כָּשֶׁר. זֶה הַכֹּל: כָּל שֶׁתְּחַלְתוּ¹³ וְסוּפוּ¹⁴ בְּכִשְׁרוֹת, אָף עַל פִּי שֶׁנִּפְסַל בֵּינָתִים - כָּשֶׁר; תְּחַלְתוּ בְּפִסְלוֹת, אָף עַל פִּי שֶׁסּוּפוּ בְּכִשְׁרוֹת - פְּסוּל¹⁵. לְפִיכָף¹⁶, מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ בְּעֲדוֹת וְהָיָה קָטָן, וְכֹא הִתְעִיד בָּהּ כִּשְׁהוּא גְדוֹל - אֵינָהּ כְּלוּם¹⁷.

(4) שאזניו פקוחות לשמוע. (5) נאטמו אוזניו ואינו שומע, וראה לעיל פרק ט, הלכה י"א: "ויהיה ראוי לשמוע הדיינים, והאיום שמאיימים עליו". (6) שענינו פתוחות ורואות, ונוסח התלמוד (בבא בתרא קכח, א): פתח. (7) נסתם מאור עיניו ואינו רואה, וכבר נתבאר לעיל פרק ט, הלכה י"ב שהסומא פסול להעיד, שנאמר: "והוא עד או ראה". (8) לטובת בעליה, עד היכן הוא שלהם, ומתכוון להוציאה מידי משיגי גבולם (רשב"ם לבבא בתרא שם). (9) מסמן גבולותיה, שיש לו סימנים בשאר השדות הסמוכות לארבע רוחותיה. (10) חכם, מיושב בדעתו. (11) יצא מדעתו, והשוטה פסול לעדות, כמבואר לעיל פרק ט, הלכה ט. (12) שהרי בשעת הגדת העדות פסול הוא (בבא בתרא שם). (13) שעת ראיית העדות. (14) שעת הגדת העדות. (15) שם, שנאמר (ויקרא ה, א): "והוא עד או ראה" - משעת ראיית המעשה יהיה ראוי לעדות זו (רשב"ם שם). (16) בכתב יד תימן כאן התחלת ההלכה. (17) שהרי תחילתו בפסלות. וכן שנינו (כתובות כח, א) "אבל אין אדם (קטן שנתגדל) נאמן לומר דרך היה לפלוני במקום הזה".

ג. וַיֵּשׁ דְּבָרִים¹⁸ שְׁסוּמְכִין בָּהֶן עַל עֲדוֹת שְׁמַעִיד כִּשְׁהוּא גְדוֹל, הוֹאִיל וְהֵם דְּבָרִים שֶׁל דְּבָרֵיהֶם. וְאֵלוּ הֵן הַדְּבָרִים שְׁאֵדָם נֶאֱמָן לְהַעֲדִי בְּגִדְלוֹ עַל מֶה שֶׁרָאָה בְּקִטְנוֹ: נֶאֱמָן אָדָם לֹוֹמֵר: זֶה פֶּתַח יְדוֹ שֶׁל אֲבִי¹⁹, או שֶׁל רֵבִי, או שֶׁל אָחִי; מִפְּנֵי שְׁקִיּוּם שְׁטָרוֹת מִדְּבָרֵיהֶם²⁰. זְכוּר אֲנִי בְּפִלּוֹנִית שֶׁנִּשְׁאַתָּה, וְנַעֲשֶׂה לָּהּ מִנְהַג הַבְּתוּלוֹת²¹; הוֹאִיל וְרֵב נָשִׁים בְּתוּלוֹת נִשְׁאוֹת²², וּכְתֻבָּה מִדְּבָרֵיהֶם²³. שֶׁהַמָּקוֹם הַזֶּה בֵּית הַפֶּרֶס²⁴; מִפְּנֵי שֶׁטִּמְאַתּוֹ מִדְּבָרֵיהֶם²⁵. וְעַד כֵּאֵן הָיִינוּ בְּאֵין בִּשְׁבָת²⁶; שֶׁצִּמְצוּם הַתְּחוּם עַד אֶלְפִים אֲמָה בְּלֶבֶד מִדְּבָרֵיהֶם²⁷. שֶׁהָיָה אִישׁ פְּלוֹנִי יוֹצֵא מִבֵּית הַסֶּפֶר²⁸ לְטַבֵּל²⁹ וְלֵאכֹּל בְּתַרְוֻמָּתוֹ לְעֶרֶב³⁰; וְשֶׁהָיָה חוֹלֵק עִמָּנוּ תְּרוּמָה³¹; וְשֶׁהָיִינוּ מוֹלִיכִים חֲלָה וּמִתְּנוֹת³² לְפִלוֹנִי בָּהֶן עַל יְדֵי עֲצֻמוֹ³³; וְאָמַר לִי אָבָא: מִשְׁפָּחָה זֹו כִּשְׁרָה, מִשְׁפָּחָה זֹו פְּסוּלָה³⁴; וְאָכֵלְנוּ בְּקִצְצָה שֶׁל פְּלוֹנִי, שֶׁהָאֲכִילוּנִי³⁵ אָחִיו כְּדִי לְהוֹדִיעַ שֶׁאֲחֵיהֶם פְּלוֹנִי נָשָׂא אִשָּׁה שְׁאֵינָה הוֹגֵנָת³⁶. שֶׁכָּל אֵלוֹ הַדְּבָרִים - לְהַחֲזִיק זֶה הַכֹּהֵן לֵאכֹּל בְּתַרְוּמָה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם³⁷ או לְדַחֲוֹתוֹ מִמֶּנָּה³⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובוודאי שהוא נאמן, אלא "גזירת מלך" היא, ולפיכך אחרים מעידים לו, שאין לחשוד בו, שמשנעשה חתנו, זיף וכתב (בבא בתרא שם וברשב"ם). והשווה לעיל פרק י"ג, הלכה ט"ו.

ו. **וְשֵׁשׁ בּוֹ שְׁנֵי עֵדִים בְּלִבְדֹּ**⁴⁷, **וְשְׁנֵיהֶם קְרוֹבִים זֶה לָזֶה**⁴⁸ **אוֹ אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם פְּסוּל בַּעֲבֹרָה, אָף עַל פִּי שְׁמֵר לֹא**⁴⁹ **הַשֹּׁטֵר בְּפָנָיו עֵדִים בְּשֵׁרִים**⁵⁰ - **הָרִי הוּא בְּחֶרֶס, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְזַיֵּן מֵתוֹכָו**⁵¹.

(47) כי אילו חתמו בו הרבה עדים, הרי הוא כשר, אפילו שניים מהם קרובים זה לזה, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ו. (48) והרי הם פסולים להעיד לאחרים, כדברי הירושלמי (סנהדרין פרק ג, הלכה ט) "מניין שלא יהו העדים קרובים זה לזה? הגע עצמך, שאם הוזם אחד מהם, כלום נהרג עד שיוזם חברו (=שהרי אין העדים נעשים זוממים עד שיוזמו שניהם), אם אתה אומר כן, לא היה נהרג על פיו?" נמצאה עדות הקרוב, גרמה לו להיהרג, שאילו לא היה מעיד עימו, לא היה נהרג, שהרי אינו נעשה זומם עד שיוזמו שניהם. וכעין זה בבבלי סנהדרין כח, א. (49) המוכר ללוקח או הלווה למלווה. (50) וכלל הוא: שטר שלא חתמו בו עדים כלל, אלא שנתנו בפני עדים, כשר, שאין העדים חותמים על השטר אלא מפני תיקון העולם, שמא ימותו עדי מסירה, ושוב אין לו עדות, לפיכך נהגו לחתום, שאם ימותו יראו חתימתם לאחרים ויכירוה (גיטין ג, ב וברש"י) והשווה הלכות גירושין פרק א, הלכה ט"ו. (51) שחתמו בו עדים פסולים, ובגיטין י, ב מפרש רש"י: יש בו עדים פסולים, פסול מדרבנן, שמא יבוא (=הבעל) למוסרו (=את הגט לאשה) בפניהם ויסמוך עליהם, והשווה הלכות גירושין שם הלכה י"ז.

ז. **הַפּוֹתֵב כָּל נִכְסָיו לְשְׁנֵי בְנֵי אָדָם בְּעֵדוֹת אַחַת**⁵², **וְהָעֵדִים קְרוֹבִים לְאֶחָד מִמָּקַבְלֵי הַמִּתְנָה וְרֹחוּקִים מִן הַשְּׁנֵי** - **הָרִי הַשֹּׁטֵר פְּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֵדוֹת אַחַת**⁵³. **אֲבָל אִם קָתַב בְּשֵׁטֵר אֶחָד: שְׁנַתִּי לְרֹאוּבֵן הָעַר פְּלוֹנִית, וְשְׁנַתִּי לְשִׁמְעוֹן שְׂדֵה פְּלוֹנִית**⁵⁴, **וְנִמְצָאוּ הָעֵדִים קְרוֹבִים לָזֶה וְרֹחוּקִים מִזֶּה - זֶה שֶׁהֵם רֹחוּקִים מִמָּנִי מִתְנָתִי קִימָת; שְׁאֵלוּ שְׁתֵּי עֲדוּת**⁵⁵, **אָף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּשֵׁטֵר אֶחָד. לָמָּה זֶה דּוּמָה?** **לְאוֹמֵר: הֵיוּ עָלַי עֵדִים שְׁנַתִּי לְרֹאוּבֵן כָּךְ וְכָךְ, וְשְׁנַתִּי לְשִׁמְעוֹן כָּךְ וְכָךְ, וְשְׁלִוִּיתִי מִלּוֹי כָּךְ וְכָךְ; שְׂאָף עַל פִּי שֶׁקָּתַב בְּשֵׁטֵר אֶחָד**⁵⁷, **וְהַמְקַנָּה אִישׁ אֶחָד - הָרִי אֵלֹי שְׁלֹשׁ עֲדוּת שְׁאִינֶן תְּלוּיוֹת זֹו בְּזוֹ**⁵⁸.

(52) בשטר אחד, ולא פירש לכל אחד את חלקו בפני עצמו. (53) ועדות שבטלה מקצתה בטלה כולה (ירושלמי מכות פרק א, הלכה ז וכן בגיטין פרק א, הלכה א וכתבי יוחנן שם). שהואיל וכתב: כל נכסי נתונים לפלוני ולפלוני, הרי זה כמעשה אחד בשני גופים, ואין אומרים בזה: "חולקים דיבורו" להכשיר עדות הרחוק, שהכל עדות אחת היא (כסף משנה). (54) הרי אלו שני מעשים נפרדים לשני גופים.

לא יצא שום חשש על המשפחה אין הקטן נאמן לפסול משפחה אפילו לתרומה מדבריהם, ואפילו אביו לא היה נאמן על כך, שכלל הוא: אין ערעור פחות משניים (ר"ן שם). (35) ובכתב יד תימן: שהאכילונ. (36) כמו ששנינו בברייתא שם: "כיצד קצצה? אחד מן האחים שנשא אשה שאינה הוגנת לו, באים בני המשפחה ומביאים חבית מלאה פירות ושוברים אותה באמצע רחבה, ואומרים: אחינו בית ישראל שימעו, אחינו פלוני נשא אשה שאינה הוגנת לו ומתייראים אנו שמא יתערב זרעו בזרעינו, בואו וקחו לכם דוגמא (=זיכרון) לדורות שלא יתערב זרעו בזרעינו" וזוהי קצצה, שנקצץ פלוני ממשפחתו ומייחוסו בית-אבותיו. והשווה ירושלמי קידושין פרק א, הלכה ה "התניקות מלקטים ואומרים נקצץ פלוני ממשפחתו - ובשעה שהוא מגרשה היו עושים כן ואומרים: חזר פלוני למשפחתו". (37) כגון, תרומת חוץ לארץ, או תרומת פירות, מחוץ לדגן תירוש ויצהר (כתובות כח, ב וברש"י). (38) לא על פי עדותו של זה יופסל כהן כשר לאכול בתרומה, אלא שהיה פסול מכבר מחמת איזה חשש פסול כהונה, ואם לא נקבל עדות הקטן להכשירו נמצא הכהן דחוי כמקודם (ר"ן שם בהבנת דברי רבינו). ואף על פי שבגמרא שם עמוד א הדגישו: "והוא ישגוד עימו" - סובר רבינו שאין זה מוסב אלא על קיום שטרות בלבד, אבל כל שאר הדברים נאמן עליהם אפילו הוא לבדו (מגיד משנה להלכות אישות פרק ט"ז, הלכה כ"ה).

ד. **כָּל אֵלֹי שְׁמַעֲד בֶּהֱן הַגְּדוֹל בְּמָה שְׂיַדַּע בְּשֵׁהָ קָטָן, אִם הָיָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ עֹבֵד בְּשִׁרְיָה דְּבָרִים אֵלֹי, וְהָעֵד אַחֵר שְׁנַתִּי וְנִשְׁתַּחֲוֶה - אֵינִי נֶאֱמָן**³⁹.

(39) אפילו היה בדעתו להתגייר, אינו נאמן על מה שראה בגייתו, כי אז לא דקדק כל הצורך (כתובות כח, ב).

ה. **מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לַחֲבֹרָו בְּעֵדוֹת עַד שְׁלֹא נַעֲשֶׂה גִזְלָן, וְנַעֲשֶׂה גִזְלָן - הוּא אֵינִי מַעֲד עַל קְתָב יִרְדּוֹ**⁴⁰; **אֲבָל אִם הִחֹק קְתָב יָדוֹ שֶׁבְּשֵׁטֵר זֶה בְּבֵית דִּין קָדָם שְׁיַעֲשֶׂה גִזְלָן**⁴¹ - **הָרִי זֶה שֹׁטֵר בְּשֵׁר**⁴². **וְכֵן אִם נַעֲשֶׂה חֲתָנוֹ**⁴³ - **הוּא אֵינִי מַעֲד עַל קְתָב יִרְדּוֹ**⁴⁴, **אֲבָל אַחֲרֵים מַעֲדִין. אָף עַל פִּי שְׁלֹא הִחֹק בְּבֵית דִּין אֵלָּא אַחֵר שְׁנַעֲשֶׂה חֲתָנוֹ - הָרִי זֶה בְּשֵׁר. שְׁאִינוּ דוּמָה הַפְּסוּל בַּעֲבֹרָה**⁴⁵ **לְפָסוּל בְּקָרִיבָה, שֶׁהַפְּסוּל בַּעֲבֹרָה חָשׁוּד לְזִיף**⁴⁶.

(40) שבשטר, לקיים חתימתו, כי יש לחוש שהוא זיף וכתב השטר היום, וחתם בו, והקדים לכתוב בו תאריך שלפני פסולו. (41) שבית הדין עצמו ראה שטר זה חתום בכתב ידו קודם שנפסל. (42) בבא בתרא קנט, א וכפירוש התוספות שם. (43) לאחר שחתם לחותנו בשטרו. (44) שהקרוב פסול להעיד. (45) כגון, גולן וכיוצא בו. (46) ויש לחוש שהוא כתבו וחתם בו היום בשקר, למרות שתאריך השטר הוא לפני זמן פיסולו, אבל "פסול בקריבה" אינו אלא משום "גזירת הכתוב", ולא משום שהוא חשוד לזיף, שהרי אפילו משה רבינו פסול להעיד לחותנו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהם נוגעים בדבר לטובתם, וכיון שנסתלקו - נסתלקו ('תוספות' שם ד"ה וליסלקו). ולדעת ה'תוספות' בנדה נ, א ד"ה ורבי מאיר, אין המסתלק כשר אלא לדון, אבל לא להעיד, שהרי תחילתו בפסול. ודעת השו"ע חו"מ סי' לו סעיף יח כדעת רבינו.

ב. בני העיר שנגנב ספר תורה שלהן, הואיל ולשמיעה הוא עצמו⁸ שאי אפשר לאדם לסלק עצמו ממנו⁹ - אין דנין בדיני אותה העיר¹⁰, ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר¹¹. וכן כל פיוצא בזה.

(8) לשמוע מה שקוראים בו בימי הקריאה. (9) שהרי נהנה בו ויוצא בשמיעתו. (10) את הגנב הטוען: לקחתיו בדמים, או שום טענה אחרת. (11) המעידים שראוהו גונב, או מעידים שזה ספר של עירם, שכולם שותפים בו ונוגעים בעדותם (בבא-בבא שם). ובחו"מ סימן ז סעיף יב מכשיר להעיד, אם יש להם ספר תורה אחר, ואז אפילו הדיינים עצמם מותר להם לקרוא באותו הספר, שאין זו הנאה להם, הואיל ואם רצו קוראים הם מספר אחר, הנמצא באותו בית כנסת (סמ"ע שם ס"ק כח).

ג. האומר: תנו מנה לענני עירי - אין דנין בדיני אותה העיר, ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר. במה דברים אמורים? פשהיו העניים סמוכים עליהם¹², ופוסקין עליהן צדקה¹³. אפלו אמרו שנים מאנשי אותה העיר: אנו נתן דבר הקצוב עלינו¹⁴ ונעיד - אין שומעין להם; שהנאה הוא להם שיתעשרו עניים אלו¹⁵, הואיל והן סמוכין על בני העיר¹⁶. וכן כל פיוצא בזה.

(12) על אנשי העיר. (13) נמצאו נוגעים בעדותם, שהרי אם יתן המנה לעניים, לא יצטרכו הדיינים והעדים לתת להם משלהם. (14) לתת בכל שנה ושנה. (15) ולא יצטרכו לתת להם עוד בשנים הבאות. (16) בבא-בבא שם. וכתב הרדב"ז: עניים שאינם סמוכים על בני העיר, כגון בירושלים, כיום, שאין הם מתפרנסים אלא ממה ששולחים להם קהילות חוץ לארץ, נראה שה"סילוק" יועיל לדון ולהעיד.

ד. מן קצת שבין¹⁷ שני שתפין שבא מערער להוציאה מתחת יד השתתף¹⁸ - אינו מעיד לשתפו עליה¹⁹; אלא אם סלק עצמו ממנה²⁰, וקנו מידו שנתנה לשתתף, ושאם²¹ בא בעל חוב שלו²² וטרפה מיד השתתף²³ - משלם לו דמיה²⁴, ואחר כך מעיד לו עליה. וכן כל פיוצא בזה²⁵.

(17) בחו"מ סימן לו סעיף א, הנוסח: של שני שותפים. (18) לומר, שזה שמכרה להם גזלה ממנו. (19) לפסול עדי המערער, ואפילו על חלקו של השותף לא יעיד, שכל זמן שלא חלקו ביניהם, אם יטול המערער כלום מן השדה, יפסידו שניהם ונמצא זה מעיד לעצמו (בבא-בבא מג, א וברשב"ם). (20) שכתב לו: דין ודברים אין לי על שדה

(55) והרי הם כשתי כיתי עדים נפרדות, המעידות לשני גופים, שאפילו בטלה כת אחת, הכת השנייה קיימת. (56) בכתב יד תימן: ושמכרתי לשמעון וכו'. (57) שהם כתובים בשטר אחד, ולשון השולחן ערוך חושן משפט נא, סעיף ו: "אף על פי שהם בשטר אחד". (58) וכן אמרו (בבא בתרא קכט, א) ש"בשתי שדות ושני בני אדם" חולקים דיבורו, ואין מקצת דיבורו תלוי בחבירו. והשווה הלכות עבדים פרק ז, הלכה ב: "עבד שהביא גט (=שחרור) וכתוב בו: עצמן ונכסי קנוים לך, עצמו קנה והרי הוא בן חורין אבל הנכסים לא קנה עד שיתקיים הגט בחותמיו כשאר השטרות... שחולקים הדיבור ואומרים, עצמו קנה, מפני שהוא נאמן להביא גט שיחרורו ואין צריך לקיימו, אבל הנכסים שאין אדם קונה אותם אלא בראייה ברורה, לא יקנה אותם עד שיתקיים השטר". והטעם, שאלו הדברים הם כשני מעשים נפרדים, שחרור העבד לחוד, ונתינת הנכסים לחוד, ואינם תלויים זה בזה, ולפיכך יוצדק לומר בהם "חולקים הדיבור", ואף על פי שהעבד גוף אחד, נידון כשני גופים, הואיל וכשישתחרר הרי הוא בן חורין, פנים חדשות באו לכאן, והרי זה כאומר: הריני משחרר פלוני עבדי, והריני נותן נכסי מתנה לאיש פלוני (כסף משנה).

פרק חמשה עשר

(1) דין הנוגע בעדותו, ובני עיר הפסולים כולם לעדות. עדותם של הארים והשוכר נגד המערער. עדותו של הערב נגד המערער על נכסי הלווה.

א. כל עדות שתבוא הנאה לאדם ממנה - אינו מעיד בה; שזה הוא פמעידי על עצמו². לפיכך, בני העיר שבא מערער לערער עליהם במרחץ³ או ברחוב של עיר⁴ - אין אחד מבעלי העיר מעיד בדרך זה⁵ ולא דן, עד שישלם עצמו⁶ בקנן גמור⁶, ואחר כך יעיד או ידין⁷.

(2) וחשוד הוא לשקר (בבא-בבא מג, א ובסמ"ע לחו"מ סי' לו ס"ק א). וב"קריית ספר" נמחק: שאדם קרוב אצל עצמו, כמבואר לעיל פ"ב ה"ב, ולפי"ז אינו נפסל מחמת חשד, אלא משום קריבה, שהביא גזירת הכתוב, כמבואר לעיל פ"ג ה"טו. (3) המשותף לכולם, לומר שאינו שלהם. (4) מגרש ציבורי רחב ידים, מלשון הכתוב (דברים יג, יז) "ואת כל שללה תקבוצ אל תוך רחובה", וכן שנינו (ביכורים פ"ג, מ"ב) "ולנים ברחובה של עיר". (5) לטובת בני עירו, שהרי כולם שותפים בדבר, והם נוגעים בעדותם. (6) שיכתוב: דין ודברים אין לי על מרחץ זה, ונותן את חלקו לשאר אנשי העיר, ומעתה אין לו כל הנאה עצמית מעדותו. (*6) בקבלת קנין סודר ממנו, ואז סילוקו מועיל. (8) בבא-בבא שם. ואע"פ שלא נתפרש שם ש"סילוק" מועיל אלא לגבי דיינים בלבד, סובר רבינו שהוא-הדין לגבי עדות (רדב"ז). והגם שנתבאר לעיל (פ"ד, ה"ב) שכל עדות שתחילתה (=שעת ראייתה) בפסלות, אע"פ שסופה (=הגדתה) בכשרות - פסולה? בכל זאת כשרה עדותם של "מסתלקים", למרות שפסולים היו מתחילה, כיון שאין פיסולם תלוי בגוף - כשאר פסולי עדות, אלא מצד ממוק,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְעֶרְעֵר עַל שְׁמֵעוֹן הַלֵּוֹה וְהוֹצִיא קִרְקַע מִתַּחַת יָדוֹ³⁵,
אִם יֵשׁ לְשְׁמֵעוֹן שָׂדֶה אַחֶרֶת כְּנָגֵד הַחֹב³⁶ - הָרִי
רְאוּבֵן הָעֶרֶב יֵשׁ לוֹ³⁷ לְהַעֲדִי עַל אוֹתָהּ קִרְקַע שֶׁהִיא
שֵׁל שְׁמֵעוֹן. שָׂאִין לוֹ הַנָּאָה בָּזָה; שָׂאִם לְקַחָהּ יְהוּדָה
- הָרִי שָׂדֶה אַחֶרֶת שִׁיפְרַע מִמֶּנָּה בַּעַל חֹבּוֹ³⁸. וְכֵן
לֹקֶחַ רֹאשׁוֹן מַעֲדִי לְלֹקֶחַ שְׁנֵי שְׁלֹקָה אַחֲרָיו שָׂדֶה
הַשָּׂדֶה שְׁלֹ³⁹. וְהוּא שָׂישׁ לְמוֹכֵר שָׂדֶה בֶּן חֹרִין⁴⁰
כְּנָגֵד דְּמֵי שָׂדֶה שֵׁל לֹקֶחַ רֹאשׁוֹן. שָׂאִין לְלֹקֶחַ
רֹאשׁוֹן הַנָּאָה בַּעֲמִידַת זֶה הַשָּׂדֶה בִּיד לֹקֶחַ שְׁנֵי;
שְׂאֻפְלוֹ נִטְרָף - לֹקֶחַ הָרֹאשׁוֹן⁴¹ עַל הַמוֹכֵר הוּא
חֹזֵר⁴², וְהָרִי יֵשׁ לוֹ שָׂדֶה אַחֶרֶת שִׁיגְבֶה מִמֶּנָּה⁴³.

(34) אחראי למלוה לפרוע לו חובו, אם לא יהיה ללווה מה לשלם. (35) באיזו טענה שהיא. (36) שהיא שוה סכום החוב. (37) מותר לו. (38) אבל אם אין ללווה שדה אחרת, יש הנאה לערב להעמידה ביד הלווה, כדי שיפרע ממנה בעל חובו, ואינו מעיד (בבא-בבא, שם). והוא-הדין במלוה שיכול להעיד ללווה אם יש לו שדה אחרת כנגד החוב, כמבואר שם. (39) כגון לוי ויהודה שקנו שתי שדות מראובן זה אחר זה, הראשון - בניסן, והשני - באייר, ובא אחד לערער על שדהו של יהודה, לומר שהיא גזולה בידו, וכיוצא בזה, מותר לו ללוי הלוקח הראשון להעיד לטובת יהודה להעמיד בידו שדהו. (40) בחו"מ ס' לו סעיף יד, הנוסח: בת חורין. שדה שלא נמכרה ולא נשתעבדה לאיזה בעל-חוב מוקדם. (41) כגון שבא בעל-חובו של ראובן המוכר, אצל יהודה הלוקח האחרון, ולא מצא אצלו לגבות כלום, מפני שזכה בה המערער, והלך ללוי לטרוף ממנו שדהו בחובו. (42) שמכרה לו באחריות. (43) ולפיכך אינו נוגע בעדותו לטובת יהודה, אבל אם אין למוכר שדה אחרת, יש הנאה ללוקח הראשון להעמיד ללוקח השני את שדהו, כדי שאם יבוא בעל-חובו של ראובן לטרוף שדהו, ידחנו אצל הלוקח השני, ע"פ הדין: אין בעל-חוב גובה אלא מן הלוקח האחרון, כמבואר בהל' מלוה פ"ט ה"ה, "שהרי הלוקח הקודם אומר לטורף: הנחתי לך מקום לגבות ממנו", ולפיכך לא יעיד לו, שהרי נוגע הוא בעדותו (בבא-בבא, שם).

פֶּרֶק שֵׁשֶׁה עָשָׂר

(1) דברים שונים הגורמים לצד הנאה בעדות, ועל הדין להתבונן בהם. פיסולים הפוסלים בעדות, פוסלים גם בדיינים. הכשרים להעיד ופסולים לדון.

א. רְאוּבֵן שֶׁגָּזַל שָׂדֶה או טְלִית מִשְׁמֵעוֹן, וּבֹא יְהוּדָה וְעֶרְעֵר² עַל רְאוּבֵן וְאָמַר: שָׂדֶה זֶה או טְלִית זֶה שְׁלִי הִיא - אֵין שְׁמֵעוֹן³ יְכוֹל לְהַעֲדִי לְרְאוּבֵן שָׂאִין זֶה הַשָּׂדֶה שֵׁל יְהוּדָה וְלֹא זֶה הַטְּלִית שֵׁל יְהוּדָה⁴; שֶׁהָרִי שְׁמֵעוֹן רוֹצֶה לְהַעֲמִיד שָׂדֶה זֶה או טְלִית זֶה בְּיַד רְאוּבֵן, שֶׁהוּא גָּזֵלָה מִמֶּנָּה⁵, כְּדִי שִׁיחֲזִירוֹ לוֹ⁶ מִיַּד הַגָּזֵל⁷; שֶׁהָרִי אֶפְשֶׁר שֶׁתִּהְיֶה הָרָאִיָּה שֵׁל שְׁמֵעוֹן, שְׂמוֹצִיא בָּהּ מִיַּד רְאוּבֵן, אֶפְשֶׁר שֶׁאִינוֹ יְכוֹל לְהוֹצִיא

זו, שהכל שלך. (21) כלומר, גם יקבל על עצמו תנאי זה. (22) המלוה, שלוה ממנו קודם שהקנה לשותפו את חלקו. (23) יקחנה מידו, שהרי חציה משועבדת לבעל חוב, ודינו לטרוף כנגד חובו מידי השותף הקונה. (24) שעכשי אינו נוגע בדבר, שאם ירצה להעמידה אצל השותף מפני בעל חובו, שלא יהיה "לווה רשע ולא ישלם" (ראה לקמן פט"ז, ה"ג), הרי ממילא ישאר "לווה רשע" כלפי השותף שקיבל עליו לשלם דמיה (בבא-בבא, שם). ומדובר, שלא קיבל עליו שום אחריות אחרת, שאם יבוא איזה מערער ויטעון גזולה היתה בידו, אין נותן זה אחראי לו, שאם לא כן, הרי נותן זה נוגע בעדותו לטובת השותף, שלא יצטרך לפצותו כשיקחנה ממנו (שם). (25) אבל אם אין המערער טוען אלא על חלק השותף בלבד, שמכרה לו השותף, יכול זה להעיד לו בלא שום תנאי, שאז אינו נוגע בעדותו (חו"מ ס' לו סעיף א).

ה. הַעֲוָרֵר עַל הַשָּׂדֶה²⁶: אִם יֵשׁ בָּהּ פְּרוֹת - אֵין הָאָרִיס²⁷ מַעֲדִי לוֹ עָלֶיהָ, שֶׁהָרִי רוֹצֶה הָאָרִיס לְהַעֲמִידָה בְּיַד בַּעֲלֶיהָ, כְּדִי שִׁיטֹּל חֶלְקוֹ בַּפְּרוֹת²⁸; וְאִם אֵין בָּהּ פְּרוֹת²⁹ - מַעֲדִי³⁰. אָכֵל הַשּׁוֹכֵר³¹, אִם לִקַּח הַשְּׂכִירֹת³² בְּיָדוֹ וְאָמַר: כָּל מִי שֶׁתִּתְחַלֵּם שָׂדֶה זֶה בְּיָדוֹ יֵטֹל - הָרִי זֶה מַעֲדִי; וְאִם כָּבֵר נָתַן הַשְּׂכִירֹת לְבַעַל הַשָּׂדֶה - אִינוֹ מַעֲדִי. בֵּין שָׂאִם תִּצָּא הַשָּׂדֶה לְמַעֲרָעֵר - חֵיב לָתֵן לוֹ שָׂכָר כָּל הַשָּׁנִים שִׁישֵׁב בָּהּ, אִינוֹ מַעֲדִי³³. וְכֵן כָּל פְּיוֹצָא בָּזָה.

(26) שטוען למחזיק: גזלתיה ממני. (27) היורד לעבד שדה חבירו על-מנת שיתן לו בשכרו חלק מסויים בפירות, כפי מנהג המדינה. (28) שאם יזכה המערער, יטול השדה עם פירותיה כדין כל נגזל. (29) וגם לא טרח בה בשנה זו להוציא ממנו פירות שאכל כבר בשנים הקודמות, וגם אינו חש על עבודת אריסותו, שיפסיד - אם השדה תעבור לידי המערער, שהרבה שדות כמותה ימצא באריסות, וגם מי יודע אם בעליה הקודמים יורידוהו שוב לאריסות בשדה זו, אם ירצו יפסיקוהו (בבא-בבא, מו, ב וברשב"ם). (30) שאין לו שום הנאה מעדותו, שאין הנגזל יכול להוציא ממנו פירות שאכל כבר בשנים הקודמות, וגם אינו חש על עבודת אריסותו, שיפסיד, אם השדה תעבור לידי המערער, שהרבה שדות כמותה ימצא באריסות, וגם מי יודע אם בעליה הקודמים יורידוהו שוב לאריסות בשדה זו, אם ירצו יפסיקוהו (בבא בבא, מו, ב וברשב"ם). (31) את השדה, וכל הפירות שלו, אלא שמשלם דמי שכירות השדה לבעליה. (32) דמי השכירות, שעדיין לא שילם. (33) שם כט, א. ואע"פ שיכול השוכר לחזור ולהוציא השכירות מידי המשכיר - לא נוח לו לאדם לעמוד בדין ולהתדיין (רמב"ן שם), והשווה דברי ה'תוספות' שם מו, א ד"ה קבלן. ובשו"ע חו"מ ס' לו, סעיף יב, פסק: "אם לקח המשכיר דמי השכירות והחזירם לשוכר, כדי שיתנם למי שיזכה בדין - הרי זה (=השוכר) מעיד לו".

ו. שְׁמֵעוֹן שְׁלֹוה, וְהָיָה רְאוּבֵן עֶרֶב³⁴, וּבֹא יְהוּדָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולא קנו הטלית ביאוש בלבד, ולפיכך נוגע בעדותו הוא, שמתכוון להחזיר לו טליתו מידי היורשים (שם).

ג. ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות¹⁹, ובא יהודה לערער על שמעון²⁰ ולהוציאה מתחת ידו - אין ראובן מעיד לו עליה²¹. אף על פי שאין עליה אחריות - הרי היא רוצה שתעמד ביד שמעון, כדי שייבוא בעל חוב של ראובן²² ויטרפנה בחובו, ולא יהיה לזה רשע ולא ישלם²³.

19) שהתנה בפירוש שאינו אחראי לקונה, אם יטרפו את השדה ממנו מחמת איזו טענה שהיא. אבל אם כתב לו שטר מכירה סתמי ולא הזכיר בו אחריות, הרי זה כאילו כתובה בו "קבלת אחריות", שאחריות שלא נזכרה אינה אלא "טעות הסופר", כמבואר בהל' מכירה פ"ט, ה"ד. 20) לומר שהיא שלו. 21) לפסול עידי יהודה, או עידי שטרו. 22) שהלוח לראובן טרם שמכר שדהו לשמעון, והשדה נשתעבדה לו. 23) פסוק הוא בתהלים לו, כא. שאם תעבור לידי יהודה, ישאר חייב לבעל-חובו ויקרא "רשע", אבל מה שהפסיד את הלוקח לא איכפת לו, כי יאמר לו: מתחילה מכרתי לך בפירוש, שלא באחריות, וסברת וקבלת (בבא-בבא מה, א). וכל זה כשאין לו שדה אחרת, אבל אם יש למוכר שדה אחרת כנגד חובו, אין בעל החוב טורף מהלוקח, אלא גובה חובו מהשדה בת-חורין של המוכר, ואין למוכר שום רווח בהעמדת השדה ביד הלוקח, ומעיד לו (שם).

ד. ראובן שמכר פרה או טלית לשמעון, ובא יהודה לערער ולהוציא מיד שמעון²⁴ - ראובן מעיד לו עליה²⁵ שהיא של שמעון; שאפילו עמדה ביד שמעון - אין בעל חובו של ראובן טורף מן המטלטלין²⁶, ואפילו היו אפותיקי²⁷. במה דברים אמורים? בשהיה שמעון מודה שזו הפרה והטלית הם של ראובן המוכר בודאי, והוא יודע שבאמת הן שלו; אבל אם לא הודה שמעון - אין ראובן מעיד לאבד זכות יהודה; שאם תצא מתחת ידי שמעון - יחזר שמעון ויתבע דמים, ויאמר לו: מכרת לי דבר שאינו שלך²⁸, שהרי באו עדים ואמרו שהן של יהודה²⁹. במה דברים אמורים שיעיד ראובן לאבד זכות יהודה ויעמיד המטלטלין ביד שמעון? כשבאו עדים והעידו, שהם יודעים שראובן זה לא היתה לו קרקע מעולם; אבל אם לא באו עדים לקד - אף על הפרה והטלית אינו מעיד. ולמה אינו מעיד עליה? שמא הקנה אותם לבעל חובו אגב קרקע, וכתב 'דאקני'³⁰, והקנה לו מטלטלין אגב קרקע³¹, שנמצא בעל חובו טורף אף הפרה והטלית; לפיכך לא יעיד עליה, שהרי רוצה להעמיד ביד שמעון, כדי שייבוא בעל חובו ויטרפם³². וכן כל פיוצא בדברים אלו. ודברים אלו אינן תלויין אלא בדעת

בה מיד יהודה⁷. וכן אם מכר ראובן השדה הגזולה או הורישו ללוי, ובא יהודה לערער על לוי⁸ - אין שמעון מעיד שאינה של יהודה; שמא נחת רוח יש לו להוציאה מיד לוי⁹.

(2) טען כנגדו. (3) הנגזל. (4) כגון שידוע שום עדות לפסול עדותו של יהודה המערער. (5) בכתי' תימן: שהוא טוען שהוא גולם ממנו. (6) בית-הדין. (7) ולפיכך נוח לשמעון להעמידה ביד ראובן, ואח"כ יוציאה ממנו בעדים, שגולה ממנו. ובשו"ע חו"מ סי' לו סעיף יז, הנוסח: "מפני שאפשר שנוח לו להוציאה מיד ראובן, יותר מלהוציאה מיד יהודה". ומתוך שהוא נוגע בעדותו - אינו מעיד, כמבואר לעיל פט"ו, ה"א. (8) שהוא בנו, או קרובו אחר הראוי ליורשו. (9) כלומר, נוח לו להוציאה מלוי, יותר מלהוציאה מידי יהודה, וכנ"ל (בבא-בבא מה, ב. ומד, א). וכעין זה שנינו במשנה (כתובות קט, א): "השני נוח לי, והראשון קשה הימנו = שהוא אדם אלם, ולא אוכל לדון עמו.

ב. מכר¹⁰ הטלית הגזולה ללוי, ובא יהודה לערער¹¹, אם מת ראובן - שמעון מעיד עליה שאינה של יהודה; שהרי אין טלית זו חוזרת לשמעון לעולם, שכבר קנאה הלוקח ביאוש¹² ושנוי רשות¹³, וכבר מת ראובן הגזול ואין לו ממי יטל דמיה¹⁴. אבל אם עדין ראובן קיים - אין שמעון מעיד אף על הטלית; שהנאה היא לו שלא תעמד ביד יהודה, כדי שייבא ראיה שראובן גזלה וישלם דמיה¹⁵. וכן אם היתה הטלית ביד יורשי ראובן¹⁶ - אין שמעון מעיד עליה¹⁷, מפני שסופה שאם תעמד ביד היורש לחזר לו¹⁸. וכן כל פיוצא בזה.

(10) ראובן הגזול. (11) לומר שהיא שלו. (12) שהנגזל נתייאש ממנה בעודה בבית ראובן הגזול. (13) שאחרי היאוש עברה הטלית מרשות הגזול לרשות הקונה, והלכה היא: יאוש ושינוי רשות קונה, כמבואר בהל' גזילה פ"ה ה"ז, והל' גניבה פ"ה, ה"ג. (14) שאפילו הניח לבניו מטלטלין, אינם חייבים לשלם לנגזל, שדמי הגזילה חוב הם על הגזול, ואין המטלטלין משתעבדים לבעל-חוב, אבל אם הניח קרקעות - חייבים היורשים לשלם, כמבואר בהל' גזילה שם ה"ה. (15) נמצא שהוא נוגע בעדותו ואינו מעיד. וכל זה בטלית, אבל אם גזל שדה ומכרה, אין לומר בה: "יאוש ושינוי רשות - קנה הלוקח" - שקרקע אינה נגזלת, ותמיד היא ברשות בעליה החוקיים, ולפיכך מצפה שמעון הנגזל להוציאה מיד ראובן הגזול, או מיד בניו אם מת, והרי הוא נוגע בעדותו, וזהו שסתם רבינו לעיל סוף ה"א "מכר... השדה הגזולה... אין שמעון מעיד" כי תמיד צפויה לו הנאה, שלא תעמוד ברשות יהודה המערער (בבא-בבא מה, א וברשב"ם). (16) שמת ראובן הגזול והניחה לבניו. (17) שאינה של יהודה המערער. (18) כי "רשות יורש אינה כרשות לוקח", ואינה נקראת שינוי רשות,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יִרְאֶה לִי, שָׁאם הִיָּה⁴³ בָּהֶן קְרוֹבִים - אֵין בָּכֶן בָּלוֹם⁴⁴.

(37) הואיל וכל מה שפוסל בעדים פוסל בדיינים. (38) שהם פסולים לעדות, כמבואר לעיל פ"ד ה"ו, ובביאורנו שם. (39) שהיא בית-דין של עשרים ושלשה חכמים. (40) שהיא בית-דין הגדול שבמקדש, המונה שבעים ואחד חכמים (לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג). והוא-הדין לכל בית-דין של שלשה הדין דיני ממונות בלבד, אין יושבים בו דיינים הקרובים זה לזה (כסף-משנה). (41) להוסיף לה חודש שלשה עשר. (42) פ"ד, ה"ט. והשווה הל' סנהדרין פ"ה, ה"ז. (43) בנוסח ה'לחם-משנה: ה"ו. (44) כיון שאין מוסיפים אותם אלא לשם סמל בלבד, כמו שאמרו (סנהדרין י, ב) "כנגד ברכת כהנים", שבפסוק ראשון יש בו שלש תיבות; ובשני - חמש; ובשלישי - שבע, אף כאן מתחילים בשלשה, ובחמשה נושאים ונותנים, וגומרים בשבעה, אין לפסול בו אלא את השלושה הראשונים, שהם בית-דין בכל מקום, וגם כאן אם גמרו בשלשה - מעוברת, - הרי שהם העיקר. ולדעת הלחם-משנה, כל השלשה שעושים מעשה על פיהם צריכים להיות כשרים, ואפילו אלו הנוספים על שלושת הראשונים, כל שהם מצטרפים לעבר את השנה, וגומרים ע"פ שלשתם לעבר את השנה, צריכים להיות רחוקים זה מזה, ושאר הנוספים לא איכפת לנו בהם.

ו. כָּל הַכָּשֶׁר לְדוֹן - כָּשֶׁר לְהַעֲדִיד⁴⁵. וְיֵשׁ כָּשֶׁר לְהַעֲדִיד, וְאֵינוֹ כָּשֶׁר לְדוֹן. הָאוֹהֵב וְהַשּׂוֹנֵא⁴⁶, וְהַגֵּר⁴⁷ וְהַמְשַׁחֲרֵי⁴⁸, וְכֵן הַזֶּקֶן⁴⁹ וְהַסְרִיס, וְהַמְזוֹר, וְסוֹמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו - כָּשֶׁרִין לְהַעֲדִיד, וְאֵינֶן כָּשֶׁרִים לְדוֹן דִּינֵי נַפְשׁוֹת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵⁰.

(45) נדה מט, ב. (46) שכשרים להעיד, כמבואר לעיל פ"ג ה"ט, ופסולים לדון, שהאוהב אינו יכול לראות חובה לנידון, והשונא אינו מסוגל להפוך בזכותו (סנהדרין כט, א. וכתובות קה, ב), והשווה לעיל הל' סנהדרין פ"ג, ה"ו. (47) שפסול לדון עד שתהא אמו מישראל, ראה שם פ"ב ה"ט, ופי"א ה"א. (48) עבד כנעני שנשתחרר מעבדותו, ודינו כגר שכשר לעדות, כמבואר בבבא-קמא פח, א. אבל העבד שלא נשתחרר - פסול לעדות, כמבואר לעיל פ"ט, ה"ד. (49) עד כאן מנה רבינו אלה הפסולים לדון אפילו דיני ממונות, מכאן ואילך הוא מונה אלה הפסולים לדון דיני נפשות בלבד, ואילו לדיני ממונות כשרים הם לדון. (50) לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ג: "לא זקן מופלג בשנים ולא סריס, מפני שיש בהם אכזריות", שהזקן שכח כבר צער גידול בניו, וכן סריס (סנהדרין לו, ב וברש"י). ושם פי"א ה"א, כתב רבינו: "וכן המזור והסומא באחת מעיניו, כשר לדון דיני ממונות. אבל בדיני נפשות אין דנים אותם, אלא כהנים לויים וישראלים המשיאים לכהונה, ולא יהיה אחד מהם סומא" וכו'. והטעם, מבואר בסנהדרין לו, ב "כשם שבית-דין מנוקים בצדק, כך מנוקים מכל מום" (=פגם משפחה). וביבמות קא, א פסלו סומא לדון בסנהדרין,

הַדִּין וְעַצֶּם בִּינָתוֹ, שְׂיִכִּין עֵקֶר הַמְשַׁפָּטִים³³, וְיִדַע דְּבַר הַגּוֹרֵם לְדָבָר אַחֵר, וְיַעֲמִיק לְרֵאוֹת. אִם יִמָּצֵא שֵׁשׁ לָזֶה הָעֵד צֶד הַנָּאָה בְּעֵדוֹת זֶה, אֶפְלוּ בְּדִרְךָ רְחוּקָה וּנְפִלְאָה³⁴ - הֲרִי זֶה לֹא יַעֲד בִּה³⁵. וְכִדְרְךָ שְׁלֹא יַעֲד בְּדָבָר זֶה, שְׁמָא נִוְגַע בְּעֵדוֹתוֹ הוּא, כֶּן לֹא יִדוֹן בְּאוֹתוֹ דָּבָר. וְכֵן שְׁאֵר מִיָּנִי פְסוּלִין: כְּשֶׁם שְׁפּוֹסְלִין בְּעֵדִים, כֶּן פּוֹסְלִין בְּדִינִים³⁶.

(24) בטענה שקנאה מגזלן. (25) לפסול עידי יהודה. (26) שכלל הוא: אין בעל-חוב טורף מן המטלטלין, שאין להם קול ולא נזהרו הלקוחות. שאם לא כן, אין לך אדם לוקח עוד מטלטלין מחבירו, שמא יטרפם בעל החוב ממנו (שם מד, ב וברשב"ם). (27) שייחדם לבעל-חוב לגבות חובו מהם, אם לא יפרענו עד זמן פלוני. אפותיקי - "אפה תהא קאי" (=על זה תעמוד), כלומר: לא יהיה לך פרעון אלא מזה. ומכיון שאין שום הנאה לראובן מעדותו, מותר לו להעיד (שם). ומדובר שמכר לו שלא באחריות, שאם מכרה סתם, הרי ראובן נוגע בעדותו, שלא יחזור שמעון עליו לתבוע ממנו דמי טליתו, וכן ב'טור' חו"מ סימן לז, וכן נראה מלשון הגמרא שם: "להכי זביני לך שלא באחריות". (28) שהיתה גזולה בידך מידי יהודה. (29) ואע"פ שגם במקרה זה אין המוכר חייב לו כלום, שהרי התנה עמו שלא תהיה עליו אחריות, וכדברי רבינו בהל' מכירה פ"ט, ה"ח: "שכל תנאי שבממון - קיים" - נוגע בעדותו הוא, שלא נוח לו לראובן המוכר לעמוד בפני דין ודיינים, ותהיה לשמעון תרעומת עליו, שמכר לו דבר שאינו שלו (ב"ח לחו"מ שם). (30) שאקנה. (31) שכתב לו: כל נכסים שאני עתיד לקנות, בין קרקעות בין מטלטלין, הרי הם משועבדים לך להפרע מהם, ואז בעל-חוב טורף אף מן המטלטלין שקנה הלווה לאחר שלוח, שכל תנאי שבממון - קיים (מלשון רבינו הל' מלוה פ"ח, ה"ב). ובשו"ע חו"מ סי' לו סעיף טז, מעיר: "ובזמן הזה אפילו שעבד לו מטלטלין אגב קרקע, אינו טורף ממטלטלין שמכר" משום תקנת השוק, שאם לא כן, אין לך אדם קונה חפץ מחבירו, כמבואר שם סימן ס סעיף א. (32) ולא יהיה "לוה רשע ולא ישלם", כמבואר לעיל ה"ג (בבא-בבא שם). (33) יסודם ובסיסם. (34) יוצאת מגדר הרגיל, ע"פ לשון הכתוב (דברים ל, יא) "לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא". (35) וכל זה כשמעיד לזכותו, אבל לחובתו מעיד, שהודאת בעל-דין דומה כמאה עדים (כסף-משנה בשם הראב"ד). (36) ירושלמי סנהדרין פ"ג, ה"ט: "ומנין שלא יהו הדיינים קרובים זה לזה? אמרה תורה: הרוג ע"פ עדים, הרוג ע"פ דיינים. מה עדים אין קרובים זה לזה, אף דיינים אין קרובים זה לזה", וכן משמעות המשנה בנדה מט, ב "כל הכשר לדון, כשר להעיד" - הרי שאי-אפשר להיות פסול לעדות וכשר לדיינות.

ה. וּלְפִיכָן³⁷ אֵין סוֹמְכִין בְּסִנְהֶדְרִין שְׁנֵים הַקְּרוֹבִים זֶה לָזֶה³⁸, בֵּין בְּסִנְהֶדְרֵי קִטְנָה³⁹ בֵּין בְּסִנְהֶדְרֵי גְדוּלָּה⁴⁰. אֲבָל אֵלּוּ שְׂמוֹסִיפִין עַד שֶׁבָּעָה לְעֵבֶר הַשְּׁנָה⁴¹, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהַלְכּוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ⁴²,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנאמר (שיר ד, ז) "כולך יפה רעיתי, ומום אין בך", והשווה ה' סנהדרין פ"ב, ה"ט.

~ יום חמישי ד' אדר-ב' ~

פרק שבעה עשר

(1) האיסור להעיד מפי אחרים בלא ראייה עצמית. האיום על עדים בענייני ממון. האיסור לאדם שאינו עד, לעמוד עם עד, כדי להראות ששניים הם, ולהפחיד את הלווה שיודה מעצמו. דין עד אחד הכובש עדותו ואינו מעיד.

א. מי שהעידו לו אנשים רבים וגדולים בְּחִמְקָהּ וּבִיָּרְאָה, שֶׁהֵם אוֹמְרִים² שָׂרְאוּ פְלוֹנִי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה פְּלוֹנִית אוֹ שָׁלַח מִפְּלוֹנִי³, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מֵאֲמִין הַדָּבָר בְּלִבּוֹ כְּאִלּוֹ רֵאָהוּ⁴ - לֹא יַעֲיֵד, עַד שִׁירְאָה הַדָּבָר בְּעֵינָיו, אוֹ יוֹדֶה לוֹ הַלֹּחַ מִפְּנֵי וְיֹאמַר לוֹ: הִיָּה עָלַי עַד שֶׁפְּלוֹנִי הַלֹּחַ לִי מִנָּה. שְׂנֵאֲמַר: וְהוּא יַעֲיֵד אוֹ רֵאָה אוֹ יָדַע; וְאִין לֹף עֵדוֹת שֶׁמִּתְקַיֵּמַת בְּרֵאָיָה אוֹ בִּידִיעָה אֲלֵא עֵדוֹת מְמוּן⁵. וְכָל הַמַּעֲיֵד מִפִּי אַחֲרִים - הֲרִי זֶה עַד שֶׁקֶר, וְעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה⁶, שְׂנֵאֲמַר: לֹא תַעֲנֶה בְּרַעַף עַד שֶׁקֶר.

(2) בכתב יד תימן הנוסח: שהם ראו. ותיבת: אומרים, איננה. (3) ומבקשים ממנו להעיד על כך. (4) ראה בסמוך הלכה ה מעין זה. (5) שבועות לג, ב: "ראיה בלא ידיעה כיצד? מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני (=אבל לא הודעתים, אם הם מתנה, או הלוואה, או פירעון), יבואו פלוני ופלוני ויעידו, זו היא ראיה בלא ידיעה (=שאם הנתבע דרש מהתובע שיביא עדים כאלו ויעידו, אזי יפרע לו, הרי אלו מעידים, והלה משלם); ידיעה בלא ראיה כיצד? מנה הודית לי בפני פלוני ופלוני, יבוא פלוני ופלוני ויעידו זו היא ידיעה בלא ראיה", אבל בעדות נפשות אין העדות מתקיימת אלא על פי ראיה וידיעה כאחת. שאם הודה לו החייב שהרג, והעד לא ראה את המעשה, אסור לו להעיד. (6) שם לא, א.

ב. לְפִיכֶךָ⁷ מֵאֲמִין⁸ אָף עַל עֲדֵי הַמְמוּן⁹. וְכִיצַד מֵאֲמִין עָלֶיהָ? [מֵאֲמִין עָלֶיהֶם] בְּפָנֵי הַכֹּל¹⁰, וּמִדִּיעִין אוֹתָן בְּחֵ עֵדוֹת שֶׁקֶר¹¹, וּבִשְׁתִּי הַמַּעֲיֵד בְּהַ פְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא¹². וְאַחַר כֵּן מוֹצִיאִין אֶת כָּל הָאָדָם לַחוּץ, וּמְשִׁירִין אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבְּעֵדִים, וְאוֹמְרִים¹³ לוֹ: אָמַר הֵיאָף אֲתָה יוֹדֵעַ שֶׁנָּה חֵיב לָזֶה. אִם אָמַר: שֶׁהוּא¹⁴ אָמַר לִי חֵיב אֲנִי לוֹ, אוֹ אִישׁ פְּלוֹנִי אָמַר לִי שֶׁהוּא חֵיב לוֹ - לֹא אָמַר כְּלוּם¹⁵, עַד שִׁיאֲמַר: בְּפָנֵינוּ הַזֶּה¹⁶ שֶׁהוּא חֵיב לוֹ¹⁷. וְהִיוּ מְכַנְסִין אֶת הָעֵד הַשֵּׁנִי וּבּוֹדְקִין אוֹתוֹ בְּך. נִמְצָאוּ דְּבָרֵיהֶן מְכַנְנִין - נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּדָבָר, וְגוֹמְרִין הַדִּין.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וּמִדִּיעִין אוֹתָן בְּחֵ עֵדוֹת שֶׁקֶר, וּבִשְׁתִּי הַמַּעֲיֵד בְּהַ פְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא".

ולכאורה, אזהרה זו לא מצינו דוגמתה אפילו בעבירות שעונשן ארבע מיתות בית-דין, וצריך להבין מהי החומרה הגדולה כ"כ בעדות שקר. והביאור הוא: כל תוכנו של יהודי הוא עדות על הקב"ה, כי עלי-די הנהגתו הטובה והישרה, הוא מעיד על ה"טוב" וה"ישר" של הקב"ה כביכול, שהרי נאמר על עם ישראל "אתם עדי" (ישעיהו מג, י). לכן, כשמעיד עדות שקר הרי זה מעשה הסותר את כל עניינו ותכנו, ומשום כך מזכירים אותו שאם יעיד שקר בושט לו בעולם הזה כו' כי מאבד את כל תוכנו ממש, כמו אדם שמביישים אותו - שאינו ניזק בדבר ממשי אלא שהמביישו נוטל ממנו את ערך תוכנו.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 258 הערה 58)
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(7) הואיל וצריכים לראות הדבר בעיניהם, ואפילו העידו להם אנשים נאמנים ביותר, אסור להם להעיד. (8) מטילים אימה. (9) שלא יעידו שקר, כשם שמאיימים על עידי נפשות (סנהדרין כט, א) וראה לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ג. (10) הנמצאים באותה שעה בבית דין. (11) חומר העוון ועונשו, שרעב וחרב באים לעולם על עדות שקר, ככתוב (משלי כה, יד) "נשיאים ורוח וגשם אין, איש מתהלל במתת שקר", וכן שם (יח) "מפיץ וחרב וחץ שנון, איש עונה ברעהו עד שקר". (12) שלא רק בעולם הבא הוא יישאר בזוי, אלא גם בעולם הזה הוא בזוי על שוכריו, ככתוב (מלכים-א, כא, י) "והושיבו שניים אנשים בני בליעל נגדו ויעדוהו לאמר ברכת אלהים ומלך" - הרי שאיזבל עצמה שוכרתם, קוראתם: בני בליעל (שם). (13) גדול שבדיינים. ובכתב יד תימן: ואומרים. (14) הלווה. (15) שאדם עשוי לומר פלוני נושה בי, כדי שלא יחזיקוהו עשיר, וכן אם אמר: "איש פלוני" אפילו הוא איש חשוב, אין זה אלא עד מפי עד (סנהדרין שם, ובדף לו, ב). (16) לתובע. (17) נתכוון שנהיה לו עדים בדבר (שם כט, א וברש"י).

ג. הַמְטָמִין עֲדִים לַחֲבֵרוֹ, וְהוֹדָה לוֹ פִּינוּ לְבִין עֲצָמוֹ¹⁸, וְהַעֲדִים רוֹאִין וְשׁוֹמְעִין שֶׁהוּא אוֹמַר לוֹ: וְדַאי יֵשׁ לָךְ אֲצָלִי כֶּךָ וְכֶךָ, אֲבָל מִתִּירָא אֲנִי שֶׁמָּא תִּכְפְּנִי בְּדִין לְמַחֵר - הֲרִי זֶה אֵינָה עֵדוֹת, עַד שִׁיּוֹדָה בְּפָנֵי עֲדִים¹⁹.

(18) שלא ראה את העדים המוחבאים. (19) שיראה אותם (שם). והשווה הלכות טוען ונטען פרק ו, הלכה ז: "שמא תכפניו בדין למחר, ואין לי מה אתן לך, ולמחר תבעו בדין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם, שמא על ידי פחד זה ישתווה עימו הנתבע, שלא כדין, שלא היה חייב לו (סמ"ע לחושן משפט כח, סעיף קטן יד).

ז. הַשּׁוֹכֵר עָדִי שֶׁקָרָה לְהַעֲדִי לְחִבְרוֹ³¹ - פֶּטוּר מִדִּינֵי אָדָם³², וְחֵיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם³³. וְכֵן עַד אֶחָד שֶׁכָּבַשׁ³⁴ עֲדוּתוֹ וְלֹא הָעִיד - פֶּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחֵיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם³⁵.

(31) להוציא כסף מראובן לשמעון חבירו. (32) אין בית הדין יכול לחייבו לשלם מה שהפסיד את ראובן, שאין זה אלא גורם לנזקין ופטור (בבא קמא נז, א). (33) כדי לצאת ידי שמים עליו לשלם מעצמו, מה שהפסיד את חבירו (שם). אבל אם שכר עידי שקר לעצמו, והוציא ממון שלא כדין, חייב בדיני אדם להחזיר אותו ממון שגזל, כמבואר שם ובחושן משפט לב, סעיף ב. (34) עצר והעלים, ככתוב (מיכה ז, יט) "יכבוש עוונותינו" וכן שנינו בסנהדרין פט, א "הכובש את נבואתו". (35) שאילו היה מעיד היה מחייב את הנתבע שבועה, ושמא היה נמנע מלהישבע שקר, והיה משלם, נמצא שגורם לו הפסד ממון (בבא קמא שם וברש"י). ואין צורך לומר, בשני עדים שכבשו עדותם ולא העידו, שחייבים בידי שמים, ככתוב: "אם לא יגיד ונשא עונו" וכמבואר בגמרא שם, והשווה לעיל פרק א הלכה א. ואפילו לא נשבעו שאינם יודעים לו עדות, וכבשו עדותם בלא השבעת התובע, חטאם גדול ועוונם יישאו, כמבואר בתוספות שם דיבור המתחיל פשיטא.

פֶּרֶק שְׁמוֹנָה עָשָׂר

(1) דיני עד זומם; ומה בין הכחשה להזמה. עדים שהוכחו ולבסוף הוזמו. התראה והכרזה בעדים זוממים. דין חיוב תשלומי זוממים על פי הודאת עצמם.

א. מִי שֶׁהָעִיד בְּשֶׁקֶר, וְנוֹדַע בְּעֵדִים שֶׁהָעִיד בְּשֶׁקֶר - זֶהוּ שֶׁנִּקְרָא עַד זֹמָם², וּמִצְוֹת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת לוֹ כְּמֵה שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת בְּעֲדוּתוֹ לְחִבְרוֹ³. אִם בְּעֵבֶרָה שֶׁחִיבִין עָלֶיהָ סְקִילָה הָעִידוּ וְהוֹזְמוּ⁴ - נִסְקָלִין כָּלָּן; וְאִם בְּשֶׁרָפָה - נִשְׂרָפִין⁵; וְכֵן שֶׁאֵר הַמִּיתוֹת. וְאִם הָעִידוּ בְּמִלְקוֹת⁶ - לֹאֲקָה כָּל אֶחָד מֵהֶן כֶּשֶׁאֵר מִחֵיבֵי מִלְקוֹת⁷. וְאוֹמְדִין כֹּהֲנֵי⁸ וּמִלְקִין אוֹתוֹ. וְאִם הָעִידוּ לְחֵיבֵי מָמוֹן - מִשְׁלָשִׁין⁹ הַמָּמוֹן בִּיגִינָהוּ לְפִי מִנְיֵן הָעֵדִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד יִתֵּן חֵלֶק הַמָּגִיעַ לוֹ¹⁰. וְאִין לֹאֲקִין בְּמִקּוֹם תְּשִׁלוּמִין¹¹.

(2) חושב מחשבות רשע, שהרי הוכח שיקרו ע"י העדים המזימים אותו, והכתוב אומר (תהלים קמ, ט) "אל תתן ה' מאויי רשע, זממו אל תפק". (3) ככתוב (דברים יט, יט) "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו". (4) נמצאו שקרנים. (5) ראה לקמן פ"ב, ה"י. (6) על עבירה שחייבים עליה מלקות, כגון שהעידו עליו שאכל בשר בחלב, או לבש שעטנז. (7) כנ"ל באות ב. וראה לקמן פרק כ הלכה ט. (8) כמה מכות הוא יכול לקבל, כדן כל הלוקים שאין מלקים אותם אלא כפי כח בריאותם, וכלשון רבינו לעיל הלכות סנהדרין פ"ז, הלכה א: "אבל פוחתים

באלו העדים, בין שטען ואמר משטה הייתי בו, בין שאמר: לא היו דברים מעולם, הרי זה נשבע היסט (=כדן כופר בכל) ונפטר, שאין כאן עדות, עד שיאמר הלווה "אתם עדי". וכו'.

ד. אֶחָד הַמּוֹדֶה בְּפָנֵי עֵדִים וְאָמַר דֶּרֶךְ הַדִּקְדָּה²⁰: זֶה²¹ יֵשׁ לוֹ אֶצְלִי כֶּף וְכֶף, או שֶׁאָמַר: אֲתָם עֵדִי, או שֶׁאָמַר: הִיוּ עָלַי עֵדִים²², בֵּין שֶׁאָמַר הַלֹּה, בֵּין שֶׁאָמַר הַמִּלְוֶה²³ וְשֶׁתַּק הַלֹּה דֶּרֶךְ מֵאֲמִין לְדִבְרֵיו²⁴ - הָרִי אֵלָיו עֵדִים²⁵. וְאִין צָרִיךְ לֵאמֹר אִם קָנוּ מִיָּדוֹ²⁶, או שֶׁאָמַר לָהֶם: כְּתֹבוּ עָלַי שֹׁטֵר שֶׁיֵּשׁ לִּזְה אֶצְלִי כֶּף וְכֶף. וְכָל פְּיוּצָא בְּדִבְרֵים אֵלָיו - הָרִי הֵם הַדִּקְדָּה וּמַעֲדִינֵן עַל פִּיו²⁷.

(20) כגון שאמר בפניהם: אני מודה לפניכם וכו'. (21) התובע הזה העומד בפנינו. (22) שאני חייב לו כך וכך. וכל זה הוציא רבינו מדברי התלמוד בסנהדרין שם בקשר למה ששנינו במשנה שם "עד שיאמר בפנינו הודה לו שהוא חייב לו" - מסייע לו לרב יהודה, האומר: "צריך שיאמר אתם עדי", הרי שהשווה התלמוד דין "הודה לו" לאמירתו: "אתם עדי", שבכל אלה המקרים אינו יכול לטעון עוד: משטה הייתי בו, או; שלא להשביע (להיראות שבע ועשיר) את עצמי נתכוונתי (ש"ך לחושן משפט פא סעיף קטן לד). והשווה הלכות טוען ונטען פרק ז, הלכה א"ב. (23) היו עלי עדים שהלווה הודה לתביעתו ואמר לי הן. (24) פרט אם שתק דרך שחוק והיתול, שאינו אלא משטה בו. (25) סנהדרין כט, ב מאמרו של רבינא שם. (26) קיבלו קניין סודר מידי הלווה שהוא מודה לתביעת המלווה, שכלל הוא: הודה בפני שניים וקנו מידו, כותבים לו שטר הודאה, אף על פי שלא אמר; כיתבו, שסתם קניין לכתובה עומד (שם וברש"י). (27) לעשותו מלווה על פה, אבל אסור להם לכתוב עליו מלווה בשטר, כל עוד לא קנו מידו, ואפילו אמר להם: כיתבו עלי שטר, צריכים הם להימלך בו אחר שחתמו בשטר, אם מסכים הוא לעשותו "מלווה בשטר", ורק אז מוסרים השטר לידי המלווה, כמבואר בהלכות מלווה ולווה פרק י"א, הלכה א.

ה. תְּלִמִיד שֶׁאָמַר לוֹ רֵבּוֹ: יוֹדַע אֲתָה, שֶׁאִם נוֹתֵינִן לִי כָּל מָמוֹן הָעוֹלָם - אֵינִי מְשַׁקֵּר. מִנָּה יֵשׁ לִי אֶצְל פְּלוֹנִי, וְיֵשׁ לִי עָלָיו עַד אֶחָד, לֶךְ וְהִצְטַרֵּף עִמּוֹ. אִם נִצְטַרֵּף - הָרִי זֶה עַד שֶׁקֶר²⁸.

(28) שבועות לא, א ועליו אמרה תורה: "לא תענה ברעך עד שקר", כמבואר לעיל הלכה א.

ו. אָמַר לוֹ: בּוֹא וְעִמְדָה עִם הָעֵד וְלֹא תִּעֲדִי, כְּדִי שִׁירָאָה הַלֹּה וְיִפְחַד, וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁאֲתָם שְׁנֵי עֵדִים וְיִוְדָה מַעֲצָמוֹ - הָרִי זֶה אִסוּר לַעֲמֹד וְלִהְרָאוֹת שֶׁהוּא עַד, אִף עַל פִּי שֶׁאֵינִי מַעֲדִי²⁹. וְעַל זֶה וְכִיּוּצָא בּוֹ נֶאֱמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחֹק³⁰.

(29) ואינו עובר משום: לא תענה ברעך וגו'. (30) שבועות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּדָבָרִים אֵלֹוֹ¹⁷. אָבֵל אִם אָמְרוּ לָהֶם: אָנוּ אֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם זֶה הָרֶג זֶה בְּיוֹם זֶה בִּירוּשָׁלַיִם כְּמוֹ שְׁאִתֶּם אוֹמְרִין אוֹ לֹא הָרֶגוּ, וְאָנוּ מְעִידִים שְׁאִתֶּם עֲצֻמְכֶם הָיִיתֶם עִמָּנוּ בְּיוֹם זֶה בְּכָבֵל¹⁸ - הָרִי אֵלֹו זֻמָּקִים, וְנִהְרָגִין אוֹ מְשֻׁלְמִין¹⁹. הוֹאִיל וְהָעִדִים שֶׁהִזְמוּם לֹא הִשְׁגִּיחוּ עַל עֲצֻמָּה שֶׁל עֲדוּת כָּלֵל אִם אָמַת הָיָה אוֹ שֶׁקָּרָ²⁰.

(12) בכת"י תימן: אין כאן עדות ואין עונשין וכו'. (13) יתברר. (14) את העדים הקודמים. (15) בכת"י תימן: לזה מזה ביום פלוני. (16) שהרי הכחישו את גוף העדות. (17) משנה במכות ה, א. ובתוספתא שם פ"א מ"א. (18) ולא יכולתם לראות את הנעשה באותו היום בירושלים. (19) כשהוזמו בעדות ממון. (20) אלא על העדים עצמם, ובמכות שם דרשו: "לענות בו סרה (דברים יט, טז) - עד שתסרה (=תוסר) גופה של עדות", שהוסרו העדים. ובירושלמי שם פ"א, ה"ז דרשו: לענות בו סרה - בו, לא בעדותו". כלומר, שהמזימים אינם משגיחים על העדות, אלא על העדים עצמם, וראה ב"מראה הפנים" שם.

ג. וְזוֹ שֶׁהָאִמְנָה תוֹרָה עֲדוּת הָאֲחֵרוֹנִים עַל הָעִדִים הָרִאשׁוֹנִים - גִּזְרַת הַכְּתוּב הוּא²¹. אָפֵלוּ הָיוּ הָעִדִים הָרִאשׁוֹנִים מֵאֲמָרָה²², וְכָאוּ שְׁנֵים וְהִזְמוּם וְאָמְרוּ לָהֶם: אָנוּ מְעִידִים, שְׁאִתֶּם הֵמָּאָה כָּלְכֶם עִמָּנוּ הָיִיתֶם בְּיוֹם פְּלוֹנִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי - הָרִי אֵלֹו נַעֲנֹשִׁין עַל פִּיהֶם. שֶׁהָשְׁנִים כְּמֵאָה, וְהָמָּאָה כְּשָׁנִים²³. וְכֵן בִּשְׁתֵּי כְּתֵי עִדִים הַמְּכַחֲשׁוֹת זֶה אֶת זֶה - אֵין הוֹלְכִין אַחֵר הָרֶב, אֶלָּא דוֹחִין אֶת שְׁתֵּיהֶן²⁴.

(21) כי מה ראתי לסמוך על האחרונים ולפסול את הראשונים, והלא שנים מול שנים הם! (בבא-קמא עב, ב. וסנהדרין כז, א). וכתב החינוך 'מצוה תקא: "אכן הגיד לי אחד מן החכמים קצת טענה (=טעם) בדבר, כי התורה תאמין עדים, ואין ספק שאילו יעידו שני עדים כשרים על שלשה אנשים... שהרגו את הנפש שנאמנים השנים... מפני שאלו הם עדים, והאחרים בעלי דבר. ובעדים זוממים כמו כן, אחר שהאחרונים מעידים על העדים עצמם לומר: עמנו הייתם... חזרו הראשונים - בעלי דבר, והאחרונים - עדים". ומעין זה ברמב"ן לתורה, דברים יט, יח. (22) ואפילו היו חמשים כת, ובאו שנים אחר שנים, כמבואר לקמן פ"כ, ה"ה. (23) משנה במכות ה, ב: "ומניין אפילו מאה? תלמוד-לומר עדים" שלשון: עליפי שנים עדים - משמעה שאין עדיפות למאה על שנים. (24) אפילו אם כת אחת היא של מאה, אינם אלא כשנים של הכת השניה, וכן אמרו (בבא-קמא עד, ב): שנים נגד שנים הם, מה ראתי לסמוך על אלה, סמוך על אלה? ולפיכך שתיהן נדחות, שבהכחשה אין 'גזירת הכתוב' להאמין האחת על פני השניה (רש"י שם). ובתוספתא יבמות פ"ד, מ"ב שנינו: "שנים אומרים מת (=בעלה של אשה עגונה), ומאה אומרים לא מת - הרי מאה כשני עדים", ואם ניסת לאחד מעדיה, ואומרת: ברי לי שבעלי מת - לא תצא.

לחלש, שאם יכה לחלש מכה רבה, בוודאי הוא מת". ואפילו העידו על אדם בריא שיכול לקבל מכות הרבה, אינם לוקים אלא כפי כוחם, שיכולים לומר לו: אילו היית חלש כמונו, גם אתה לא היית לוקה יותר מזה, וכן מוכח ממכות ב, ב "וליימרו ליה אי אנת הוה לך, מי הוה מיוזבנת" (קריית מלך). (9) מחלקים. (10) שאם היו שלשה והוזמו, כל אחד מהם משלם שליש הממון שרצה להפסידו, והרי קיבל הנידון מה שרצו להפסידו בין כולם. אבל אין משלשים במלקות אלא כל אחד לוקה שלשים ותשע מכות, ש"ממון מצטרף, מלקות אינה מצטרפת" (מכות ה, א), כלומר: במלקות אין אתה יכול לקיים "כאשר זמם" אם לא ילקו כל אחד מלקות שלימה, שהרי זממו להלקות את הנידון מלקות שלימה, לא כן בממון שהוא מקבל מהם, הרי הוא מקבל כל מה שרצו להוציא ממנו (תוספות יו"ט שם). ובשם רבינו חיים הלוי סולובייצ'יג מבריסק אומרים, שאינו דומה כאב המכה ה"ג, לעוצמת הכאב של המכה ה"ד, שכל מה שאתה מוסיף לו מכות, כאבו מתרבה והולך, מאחר שהוא כאוב ונסבל מהמכות הקודמות, ולפיכך אם תחלק המכות בין העדים כולם, וכל אחד מהם ילקה רק חלק ממספר המכות, הרי לא ירגיש את הכאב של המכות האחרונות, שהנידון היה מרגיש, נמצא שלא קיימת בהם את הדין של "כאשר זמם". (11) שאם נתחייבו לשלם ממון, אין אומרים שילקו גם משום: "לא תענה ברעך עד שקר", שכלל הוא: "כל המשלם אינו לוקה" (מכות ד, א). ובכתובות לב, ב אמרו: "בפירוש ריבתה תורה עדים זוממים לתשלומין (=שלא נאמר: ילקו ולא ישלמו)... שנאמר: ולא תחוס עינך... יד ביד - דבר הניתן מיד ליד, וזהו ממון". והשווה הל' סנהדרין פ"ח, ה"ב: "וכל לאו שניתן לתשלומין... אין לוקין עליו".

ב. בְּמָה דְּבָרִים אָמְרִים? בְּעִדִים שֶׁהִזְמוּ; אָבֵל שְׁתֵּי כְּתוּת הַמְּכַחֲשׁוֹת זֶה אֶת זֶה וְאֵין¹² כָּאֵן עֲדוּת - אֵין עוֹנֶשִׁין אֶת אַחַת מֵהֶן, לְפִי שְׁאִין אָנוּ יוֹדְעִים מִי הִיא הַכֶּת הַשְּׁקֵרָנִית. וּמָה בֵּין הַכֶּחָשָׁה לְהִזְמָה? הַכֶּחָשָׁה - בְּעֲדוּת עֲצֻמָּה. זֹאת אוֹמְרַת: הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה, וְזֹאת אוֹמְרַת: לֹא הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה, אוֹ יָבֹא מְכָלֵל דְּבָרִיהָ¹³ שֶׁלֹּא הָיָה. וְהִזְמָה - בְּעִדִים עֲצֻמָּן, וְאֵלֹו הָעִדִים שֶׁהִזְמוּם¹⁴ אֵינָן יוֹדְעִים אִם נִהְיָה הַדָּבָר אוֹ לֹא הָיָה. בִּיעֵד? עִדִים שְׂבָאוּ וְאָמְרוּ: רָאִינוּ זֶה שֶׁהָרֶג אֶת הַנֶּפֶשׁ, אוֹ הִלְוֶה¹⁵ מְנָה לְפָלוֹנִי, בְּיוֹם פְּלוֹנִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי; וְאַחֵר שֶׁהָעִידוּ וְנִבְדְּקוּ כָּאוּ שְׁנֵים אֲחֵרִים וְאָמְרוּ: בְּיוֹם זֶה וּבְמָקוֹם זֶה הָיִינוּ עִמָּכֶם וְעַם אֵלֹו כָּל הַיּוֹם, וְלֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוֹלָם, לֹא זֶה הָרֶג אֶת זֶה וְלֹא זֶה הִלְוֶה אֶת זֶה - הָרִי זֶה הַכֶּחָשָׁה¹⁶. וְכֵן אִם אָמְרוּ לָהֶם: הֵיאָךְ אִתֶּם מְעִידִים כֶּךָ? וְזֶה הַהוֹרֵג אוֹ הַנִּהְרָג אוֹ הַלְוֶה אוֹ הַמְּלוּה הָיָה עִמָּנוּ בְּיוֹם זֶה בְּמִדְיָנָה אַחֲרַת! - הָרִי זֶה עֲדוּת מְכַחֲשָׁת; שֶׁזֶּה כְּמִי שְׁאָמַר: לֹא הָרֶג זֶה אֶת זֶה, וְלֹא זֶה הִלְוֶה אֶת זֶה, שֶׁהָרִי עִמָּנוּ הָיוּ וְלֹא נִהְיָה דָּבָר זֶה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. עדים זוממין אינן צריכין התראָה²⁵. ועדים שהִכְחֵשׁוּ וּלְכַסּוּף הוּזְמוּ²⁶ - הרי אלו נהרגין או לוקין או משלמין; מפני שהִכְחֵשׁה תחלת הזמה היא, אלא שעדיין לא נגמרה²⁷.

ה. עדים זוממין אינן צריכין התראָה²⁵. ועדים שהִכְחֵשׁוּ וּלְכַסּוּף הוּזְמוּ²⁶ - הרי אלו נהרגין או לוקין או משלמין; מפני שהִכְחֵשׁה תחלת הזמה היא, אלא שעדיין לא נגמרה²⁷.

(39) לאחר שנעשו בבית-דין. (40) סנהדרין פט, א "וכותבים ושלוחים שלוחין בכל המקומות" וכו' לענין זקן ממרא, ומשם למד רבינו לעדים זוממים, והשווה הל' ממרים פ"ג ה"ח, ופ"ז ה"ג.

(25) שאפילו לא התרו בהם קודם לעדותם - נענשים, שהרי הם רצו להרוג בלא התראָה (=שהרי הנידון לא הרג, ולא הותרה ההתראָה שהעידו עליה) והם יצטרכו התראָה? והלא התורה אמרה: ועשיתם לו כאשר זמם! (כתובות לג, א) וראה לקמן פ"כ, ה"ד. (26) כגון שנים אמרו: הרג, ושנים אמרו: לא הרג, ואח"כ באה כת שלישית ואמרה: איך אתם מעידים שהרג, והלא עמנו הייתם באותו יום. (27) ואין אומרים: כבר בטלה העדות משעת ההכחשה ואין ההזמה חלה עליה עוד, אלא משעת ההכחשה החלה ההזמה (בבא-קמא עג, ב).

ח. חיוב העדים זוממין⁴¹ לשלם במקום שהיבין לשלם - קנס הוא⁴², ולפיכך אין משלמין על פי עצמן⁴³. כיצד? הרי שהעידו, ונחקרה עדותן בבית דין, ואחר כך אמרו שניהם: עדות שקר העדנו, ואין לזה אצל זה פלוס; או שאמרו⁴⁴: העדנו על זה כבד וכד והוזמנו⁴⁵ - אין משלמין על פיהן⁴⁶. אבל אם אמרו: העדנו על זה, והוזמנו בבית דין של פלוני, ונתחייבנו לתן לו כד וכד - הרי אלו משלמין; שזו הודאָה במקום שנגמר דינו לתנו⁴⁷. ואם אמר האחד כד - משלם חלקו⁴⁸.

ה. אין מזמין את העדים אלא בפניהם²⁸, ומכחישין את העדים שלא בפניהם. ועדים שהוזמו שלא בפניהם²⁹ - הרי הכחשו³⁰. לפיכך, אם מתו העדים שהוזמו קדם שזמו אותם בפניהם³¹ - אין כאן עדות, שהרי הכחישו זה את זה³².

(41) בכת"י תימן: הזוממין. (42) שכבר נתבאר לעיל ה"ג ש"גזירת הכתוב היא". תדע, שהרי לא עשו מעשה ומשלמים, "שהרי ממון ביד בעלים (=שלא שילם, אלא נגמר דינו לשלם) ומשלמים" (מכות ב, ב). (43) שכל המודה בקנס פטור, שנאמר (שמות כב, ח) "אשר ירשיעון אלהים - ולא מרשיע את עצמו", שאפילו באו עדים אח"כ לחייבו - אין הוא משלם את הכפל (בבא-קמא סד, ב). (44) בדפוסים קדומים: שאמרו. (45) ועדיין לא חוייבו לשלם, שלא הספיק הנידון להעמידנו בדין על הזמתנו. (46) מכות ג, א. (47) אחרי שהנידון העמידם לדין, ומאותה שעה ואילך הרי זה חיוב ממון, כשאר כל חיובי בית-דין, שאין זה מרשיע את עצמו, אלא כבר הרשיעוהו אלהים (שם וברש"י). והשווה הל' טוען ונטען פ"א, ה"ז. (48) אע"פ שאינו נאמן לחייב את חברו - חייב על הודאת עצמו (מכות ג, א).

(28) שהרי הם באים לחייבם עונש נפש או ממון, והתורה אמרה: "והועד בבעליו" - יבוא בעל השור ויעמוד על שורו, שאין גומרים את דינו שלא בפניו (כתובות כ, א וברש"י), והשווה לעיל פ"ג, ה"א. (29) שאפילו היו לפנינו ומכחישים אותם, הרי זו הכחשה. עכשי שאינם, וייתכן כי אילו היו לפנינו היו מודים למכחישים - לא כל-שכן שזוהי הכחשה (כתובות שם). (30) ובטלה עדותם. (31) ולא הספיקו לחייבם עונש. (32) שם. ואין אומרים הואיל והכחשה תחילת הזמה היא, וכיון שאין כאן הזמה, שהרי מתו המזימים, גם הכחשה אין כאן ועדותם קיימת, אלא הכחשה גמורה היא ועדותם בטלה (רדב"ז).

פרק השעָה עשר

(1) העידו על מעשה שאירע במזרח העיר, והוזמו שבמערב העיר היו באותה שעה. הזמה המכוונת רק לתאריך, והודאה בגוף המעשה - שמה הזמה. עדים שבשטר כיצד נעשים זוממים.

א. שנים שהעידו ואמרו: במזרח הבירה² הרג זה את הנפֶשׁ בשָׁעָה פְּלוֹנִית, ובאו שנים ואמרו להן: במערב הבירה הזאת הִיִּיתָם עִמָּנוּ בַּעַת הזאת: אם יכול העומד במערב לראות מה שבמזרח - אינן זוממין; ואם אינו יכול לראות - הרי אלו זוממין. ואין אומרי: שָׁמָּה מָאֹר עֲיִינֵיהֶם שֶׁל ראשונים רב, וראין מרחוק יתר מפל אדם³. וכן אם העידו שנים ואמרו: בבקר הרג זה את הנפֶשׁ בירושלים, ובאו

ו. עדי נפשות שהכחשו³³ ולא הוזמו, אפלו בא הנהרג ברגליו³⁴ - אינם לוקין³⁵; מפני שהוא לאו שנתן לאזהרת מיתת בית דין³⁶, ואין לוקין עליו³⁷. אבל בית דין מכין אותן מכת מרדות כפי מה שיראו³⁸.

(33) ששנים אמרו: פלוני הרג את הנפש, ושנים אמרו: לא הרג. (34) והוא חי לפנינו, והרי נתברר ששנים הראשונים שקרנים גמורים הם. (35) משום: "לא תענה ברעך עד שקר". (36) שלא בא לחייב מלקות, אלא להזהיר על מיתת בית-דין אם יזומו, שכלל הוא: אין עונשים אלא-אם-כן מזהירים. (37) בבא-קמא עד, ב. שמיתת בית-דין היא עונשו של לאו זה, והשווה לעיל הל' סנהדרין פ"ח, ה"ב. (38) שאלו ראויים למכה רבה, שהרי העידו עדות נפשות ונמצאת שקר (רדב"ז). וכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פט"ז ה"ג, מכת מרדות מהי.

ז. עדים זוממים צריכין הכְּזָה³⁹. והיאך היא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנגמר דינו, אע"פ שעשה תשובה, הרי זה פטור, הואיל והוא הולך למיתה" (11) שהמורה בו פטור, דינו כדיני נפשות לחלק בו בין עדות גוף המעשה, לעדות גמר הדין. (12) שורו של חבריו, והריהו חייב בתשלומי חמשה, ככתוב בשמות כא, לו. (13) או מכר. (14) ובכתב-יד תימן: אפילו אמרו בשני בשבת גנב וטבח ונגמר דינו. (15) שכבר נגמר דינו. אבל אם לא העידו על גמר דינו, אלא על גוף המעשה, שאמרו הראשונים: באחד בשבת גנב וטבח, ובאו שנים ואמרו: באחד בשבת עמנו הייתם, אלא בערב שבת גנב וטבח, הרי הראשונים משלמים, שבשעה שהעידו בו עדיין לא נגמר דינו, ושמא היה הנידון מקדים ומורה והיה נפטר, כדן מודה בקנס ואח"כ באו עדים, נמצא שהפסידוהו לשלם (מכות שם). ודוקא בתשלומי קנס, אבל בעדות "חייב ממון" פטורים, שהרי לא היו מפסידים אותו כלום, אחר שהוא מחוייב ועומד (רש"י שם), שאפילו לא באו עדים, יודע הנידון בעצמו שהוא חייב, ומוטל עליו לשלם אפילו כשלא חייבוהו בית-דין (רבי עקיבא איגר, שם).

ג. אין עדי השטר נעשין זוממין¹⁶ עד שיאמרו בבית דין: שטר זה בזמנו פתבנוהו¹⁷ ולא אחרנוהו. אבל אם לא אמרו כן, אף על פי שזמנו של שטר באחד בניסן בירושלים, ובאו עדים והעידו שעדי השטר היו עמהם בכבל ביום זה¹⁸ - השטר פשר והעדים פשרים; שאפשר שפתבנוהו¹⁹ ואחרוהו, וכשהיו בירושלים באחד באדר פתבו שטר זה שם, ואחרו זמנו²⁰ וכתבו זמנו בניסן²¹. אמרו: בזמנו פתבנוהו, והזמנו²²: אם יש שם עדים שיודעים היום שחתמו²³ על השטר, או עדים שראו זה השטר וחתימת ידם בו ביום פלוני²⁴, כיון שהזמנו - הרי נפסלו למפרע מיום שנודע שחתמו על השטר; שהעדים החתומים על השטר - הרי הן כמי שנחקקה עדותן בבית דין בעת החתימה²⁵. אבל אם אין עדים שראו עדותן²⁶ ולא ראו השטר מקדם - אין נפסלין אלא מעת שהעידו בבית דין שזה כתב ידן²⁷ ואמרו: בזמנו פתבנוהו; שאפשר²⁸ שביום זה שהעידו בבית דין, בו ביום חתמו על השטר שיש לו פמה שנים²⁹, והם שקרו ואמרו: בזמנו פתבנו³⁰.

(16) על חתימתם בשטר. (17) באותו הזמן הרשום בו, בו ביום חתמנו עליו. (18) ואי-אפשר היה להם לראות בבבל מה שנעשה בירושלים, נמצאו איפוא זוממים. (19) בירושלים, בראותם את מעשה העדות. (20) רשמו בו תאריך מאוחר. (21) סנהדרין לב, א "חיישינן שמא אחרוהו וכתבוהו". ושטר מאוחר כשר, שהרי מחל המלוה על שעבודו ולא יטרוף מן הלקוחות אלא מהתאריך המאוחר ואילך, והרי זו מעלה לגבי הלקוחות, כמבואר שם. ובבבא-בבא-בבא קעא, א אמרו: "שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי, שטר מאוחר הוא וכשר", שהדבר ידוע הוא, שאין כותבים בשבת ולפיכך אחרוהו, כדברי רבינו בהל' מלוה פכ"ג, ה"ד. (22) והדבר ידוע, שעד זומם נפסל

שנים ואמרו להן: ביום זה בערב הייתם עמנו בלד: אם יכול אדם להלך אפלו על הסוס מירושלים ללד מבקר עד ערב - אינן זוממין; ואם לאו - הרי אלו זוממין. ואין אומרים: שמא פר קל⁴ ביותר נזדמן להן וקפלו⁵ את הדרך. אלא בדבר המצוי הידוע לכל משערין לעולם⁶, ומזמין אותן.

(2) טרקלין גדול (רש"י מכות ה, א). ובבבא-בבא ו, א אמרו: המשכיר בית לחבירו בבירה גדולה וכו', ומפרש רש"י: בית ארוך מאד וחלוק מתוכו להרבה חדרים. והשווה הל' שכירות פ"ו, ה"א. (3) מכות ה, א. (4) גמל קל רגלים במרוצתו, כלשון הכתוב (ישעיה טז, א) "שלחו כר... מסלע מדברה אל הר בת ציון". (5) כרכו וגללו. ובחולין צא, ב אמרו: "מלמד שקפלה הקב"ה לכל ארץ-ישראל והניחה תחת יעקב אבינו". (6) מכות ה, א. וב'תוספות' יבמות קטז, א ד"ה הכא, כתבו שאם העדים טענו בעצמם: כר קל נזדמן לנו, אין מזימים אותם (הגהות רבי עקיבא איגר).

ב. שנים שאמרו: באחד בשבת הרג זה את הנפש במקום פלוני, ובאו שנים ואמרו: ביום זה עמנו הייתם במקום אחר רחוק, אבל ביום שלאחר יום זה הרגו בודאי; אפלו העידו האחרונים שקדם פמה ימים הרגו⁷ - הרי זה ההורג עם עדי הראשונים נהרגין, שהרי הוזמנו⁸. שבעת שהעידו שהרג עדן לא נגמר דינו להרג⁹. אבל באו שני עדים בשלישי בשבת ואמרו: באחד בשבת נגמר דינו של פלוני להריגה, ובאו שנים ואמרו: באחד בשבת עמנו הייתם במקום פלוני הרחוק, אלא מערב שבת או בשני בשבת נגמר דינו - אין עדים אלו שהוזמנו נהרגין, שהרי מקל מקום בעת שהעידו עליו כבר נגמר דינו להריגה¹⁰. וכן לענין תשלומי קנס¹¹. כיצד? באו שנים בשלישי בשבת ואמרו: באחד בשבת גנב וטבח¹² ונגמר דינו, ובאו שנים ואמרו: באחד בשבת עמנו הייתם במקום רחוק, אלא בערב שבת נגמר דינו; אפלו אמרו: באחד בשבת גנב וטבח ומכר¹³, ובשני בשבת נגמר דינו¹⁴ - אין עדים אלו שהוזמנו משלמין, שהרי מקל מקום בעת שהעידו עליו חייב היה לשלם¹⁵. וכן כל פיוצא בזה.

(7) שהקדימו חובתו יותר מהראשונים. (8) הנידון נהרג ע"פ עדות האחרונים, והראשונים נהרגים, שהרי זוממים הם. (9) ולא היה עדיין בר חיוב מיתה, ומה גם שעדי נפשות צריכים דרישה וחקירה, ושמא לא היו מכוונים עדותם, והיו בית-דין פוטרם אותו לגמרי, נמצא שרצו לחייב מיתה את מי שאינו ראוי למות (מכות ה, א וב'תוספות' שם). (10) נמצא שהעידו באדם שנתחייב למות, והרי הוא כאדם שמת כבר (שם). והשווה לקמן הל' ממרים פ"ה, ה"ב: "אבל אחר שבא והכה וקלל, אחר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְעֵדִין לֹא עֲשֶׂה⁹. וְדָבָר זֶה¹⁰ מִפִּי הַקְּבֵלָה¹¹. אָבֵל אִם
לָקָה זֶה שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו - לֹקֵין¹². וְכֵן אִם יָצָא הַמָּמוֹן
מִיַּד זֶה לְיַד זֶה בְּעֵדוּתָן - חֹזֵר לְבַעֲלָיו¹³, וּמִשְׁלָמִין
לָהֶן¹⁴.

(8) מדין קל וחומר, לומר, אם כשלא נהרג - נהרגים, כשנהרג - לא כל שכן, שאין עונשים מן הדין (=דין קל וחומר).
(9) מכות שם: "כאשר זמם לעשות לאחיו, והרי אחיו קיים" - כלומר, שאם אנו מדגישים: כאשר זמם, ולא כאשר עשה - הרי בהכרח לומר, שאחיו קיים, אם כבר נהרג הרי זה "כאשר עשה" ("תורה תמימה" לתורה שם) והשווה רש"י בחולין יא, ב דיבור המתחיל אין נהרגין. וזהו שהדגישה תורה ואמרה (שם) "נפש בנפש" ולא נפש תחת נפש, כי הכתוב מדבר כשעדיין לא נהרג, ולא יצדק לומר בו: תחת נפש, שמשמעה תחת הנפש שנהרגה (מלבי"ם שם).
(10) שאם נהרג הנידון אין העדים נהרגים. (11) שקיבל משה מסיני. שמצד הדין, הרי יש לומר, שגילה הכתוב שחייב אפילו על הזימום בלבד, אבל משום זה לא נפטרנו כשכבר נעשה מעשה על פי עדותו (מלבי"ם שם). ורבי עובדיה מברטנורה בפירושו לתורה מסביר את הדבר, שאם תאמר: הרגו - נהרגים, אין לדבר סוף, שקרובי הנהרג יביאו עדים להזים את העדים, וקרובי הנהרגים יביאו להזים את המזימים, וכן עד סוף העולם. ועוד, כדי שלא להוציא לעז על הדיינים, לומר עליהם, שלא דנו דין אמת לאמתו. (12) כי רק בעונש מיתה יש מקום לומר, אילו לא היה חייב הנידון מיתה, לא היה מניח הקב"ה (=שהוא ניצב בעדת א'ל) להסכים שתאבד נפש מישראל, כי המשפט לאלוקים הוא, ובוודאי מת בעונו, ולפיכך אין לעדים משפט מוות, אבל בעונש מלקות אין מקום לומר כן (כסף משנה, וראה ברמב"ן לתורה, שם פסוק ט). (13) שאין לומר בממון: "לא כאשר עשה" - שממון ניתן בחזרה, ותמיד אנו קוראים בו "כאשר זמם", וגם כי בממון אנו עונשים ומחייבים אותם מדין קל וחומר, ורק על עונש הגוף נאמר הכלל: "אין עונשים מן הדין" (תוספות בבבא קמא ד, ב דיבור המתחיל ועדים זוממים). וראה בתוספות יום טוב לבבא בתרא פרק ג, משנה ד. (14) וזכה הנידון בדמי הקנס, כאשר זכה הנגנב בתשלומי כפל (רדב"ז).

ג. הֵיוּ הָעֵדִים שְׁלֹשָׁה, אֶפְלוּ מֵאָה, אִם הֵעִידוּ בְּבֵית דִּין זֶה אַחֵר זֶה, וְהֵעִיד פֶּל אֶחָד מֵהֶן אַחֵר חֶבְרוּ בְּתוֹף פְּדֵי דָבוּר¹⁵, וְהוֹזְמוּ מִקְצָתָן - אֵין נִעְנָשִׁין עַד שְׁיֹזְמוּ פֶּלָן¹⁶. אָבֵל אִם הָיָה הַפֶּסֶק בֵּין זֶה לְזֶה יִתֵּר מִפְּדֵי דָבוּר, שֶׁהוּא פְּדֵי שְׁאֵלַת שְׁלוֹם תַּלְמִיד לְרֹבֵב¹⁷ - הֵרִי נִחְלָקָה הָעֵדוּת; וְהַשְּׁנִים שֶׁהוֹזְמוּ - נִעְנָשִׁין¹⁸, וְהַשְּׁנִים הָאֲחֵרִים, שֶׁהָיָה בֵּין דְּבָרֵיהֶן וְדְבָרֵי הָרִאשׁוֹנִים הַפֶּסֶק - אֵין נִעְנָשִׁין¹⁹. וְאִף עַל פִּי שִׁבְטָלָה הָעֵדוּת פֶּלָה²⁰; מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בֵּת אַחַת²¹, הוּאִיל וְנִפְסָלָה מִקְצָתָה - נִפְסָלָה כְּלָהּ²².

(15) סיומו של חבירו. (16) מכיוון שהם עדות אחת אינם נהרגים עד שיוזמו כולם (מכות ה, ב), שהכתוב אומר:

למפרע מעת שהעיד בבית-דין, כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. ומעתה, מה דינם של כל העדויות, שהעידו מאותו זמן הכתוב בשטר ואילך? (23) ובכת"י תימן: שחתמו בו על השטר. (24) באיזה יום שהוא, ואפילו אינו הזמן הכתוב בשטר. (25) נמצא, כשם שיש דין הזמה לעדות שבעל-פה, כך חלה הזמה על חתימת העדים בשטר (רי"ף לבבא-קמא עב, ב). (26) חתימתם, בשעה שחתמו. (27) לאשר חתימתם. (28) בכת"י תימן: שאפשר. (29) שכתוב בו זמן מלפני כמה שנים. (30) ולפיכך אי-אפשר לפסול מספק את כל השטרות שנחתמו ע"י אלה העדים מזמן הכתוב בשטר שהזום, עד יום העדתם בבית-דין, כי אין עדים זוממים נפסלים למפרע על-פי עצמם (הכל ברי"ף שם). וב'נמוקי יוסף' שם מסביר: למה זה דומה? למעיד ואומר: לפני שלש שנים לוה פלוני מפלוני מנה, והזום, וכי תעלה על דעתך שיפסל שלש שנים למפרע, אינו נפסל אלא משעת עדותו, והוא-הדין בהזמה על עדות שבשטר. וראה בר"ן לכתובות סוף פ"ב.

~ יום שישי ה' אדר-ב' ~

פֶּרֶק עֲשָׂרִים

(1) שאין העדים זוממים נענשים עד שיהיו כשרים לעדות ויזומו שניהם. ההבדל בהזמה בין עדות נפשות, לעדות בעונש מכות או ממון. הזמה בעדות על איש טריפה, או שהעדים עצמם היו טריפה. דין הזמה בעדות שאין בה לא חיוב עונש גופני ולא חיוב ממוני. עונש הזמה בעדות על בת כהן שזינתה.

א. אֵין עֵדִים זֹמְמִין נִהְרָגִין וְלֹא לֹקֵין וְלֹא מִשְׁלָמִין עַד שִׁיְהִיו שְׁנֵיהֶם רְאוּיִין לְעֵדוּת², וְיִזְמוּ³ שְׁנֵיהֶם אַחֵר שְׁנִגְמָר הַדִּין⁴. אָבֵל אִם הוּזַם אֶחָד מֵהֶן בְּלִבָּד⁵, או שֶׁהוֹזְמוּ שְׁנֵיהֶם קֹדֶם גָּמַר דִּין, או אַחֵר גָּמַר דִּין וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב או פְּסוּל⁶ - אֵין נִעְנָשִׁין, אִף עַל פִּי שֶׁהוֹזְמוּ וְנִפְסָלוּ לְכָל עֵדוּת שִׁבְטוֹרָה⁷.

(2) שאם אחד מהם נמצא פסול להעיד, הרי עדותם בטילה, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ג, וממילא אינם נענשים (כסף משנה). וב'קריית ספר' מנמק: שהרי על פי עד אחד לא היה הנידון מתחייב, וממילא אין אתה קורא בו; כאשר זמם. (3) בדפוס וינציאה ש"א: ויזומו. (4) שנאמר (דברים כ, כא) "ולא תחוס עינך נפש בנפש" - אינם נהרגים עד שייגמר הדין (מכות ה, ב). כי אחר שנגמר דינו - דינו כמת, וכאילו כבר לקחו את נפשו. (5) שם, ומפרש רש"י: שנאמר (שם, יח) "ודרשו השופטים והנה עד שקר העד" - ואמר מר: כל מקום שנאמר "עד" הרי כאן שניים, עד שיפרוט לך הכתוב אחד, מכאן, שאינם נהרגים עד שיוזמו שניהם. וראה לקמן הלכה ג. (6) ואז בטלה עדותם ממילא, ושוב אינם נהרגים. (7) כדין עד זומם, המבואר לעיל פרק י, הלכה ד, שאפילו הזום בעדות ממון בלבד, ושלם, הרי זה פסול לכל עדות.

ב. נִהְרָג זֶה שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו וְאַחֵר כֶּף הוֹזְמוּ - אֵין נִהְרָגִין מִן הַדִּין⁸. שְׁנֵאֲמַר: פֶּאֶשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לו כאשר זמם לעשות לאחיו", כשם שרצו להרוג את הנידון בלא התראה, כך ייענשו הם אף בלא התראה. (30) פרק י"ח, הלכה ד.

ה. פֶּשֶׁם שֶׁהַשְּׁנַיִם מְזַמִּין אֶת הַמָּאָה אִם הֵעִידוּ הַמָּאָה בְּכַת אַחַת³¹, כִּן הֵן מְזַמִּין אוֹתָן אֶפְלוּ הָיוּ חֲמִשִּׁים פֶּת וּבָאוּ שְׁנַיִם אַחֵר שְׁנַיִם. בִּיצֵד? פֶּת שֶׁהֵעִידָה עַל רְאוּבֵן שֶׁהָרַג אֶת שְׁמֵעוֹן בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאוּ שְׁנֵי עֲדִים וְהִזְמִינָה³², וּבָאָה פֶּת שְׁנֵיהֶם וְהֵעִידָה אוֹתָהּ עֲדוֹת עֲצָמָה, שֶׁרְאוּבֵן הָרַג שְׁמֵעוֹן בִּירוּשָׁלַיִם, וְעָמְדוּ אוֹתָן הַשְּׁנַיִם וְהִזְמִינָה גַם זֶה הַפֶּת הַשְּׁנֵיהֶם, וְכֵן הַשְּׁלִישִׁית, וְכֵן הַרְבִּיעִית, אֶפְלוּ מָאָה - כִּלְכָּן הֵן נִהְרָגִין³³ עַל פִּי אֵלוּ הַשְּׁנַיִם³⁴.

(31) כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ג "שהשניים כמאה ומאה כשניים". (32) בכתב יד תימן: והזימו. (33) ובכתב יד תימן: אפילו הם מאה כולם נהרגין. (34) ואין אומרים "איסטטית" היא זו, כת של עדות סרה וסוטה היא, שנטלו עצה ביניהם, להזים את כל הבא להעיד עליו (מכות ה, א וברש"י).

ו. פֶּת שֶׁהֵעִידָה עַל רְאוּבֵן שֶׁהָרַג אֶת שְׁמֵעוֹן בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאָה פֶּת שְׁנֵיהֶם וְהִזְמִינָה אֶת הַפֶּת רְאוּשׁוֹנָה - יְהִרְגוּ הָעֲדִים הַזֹּמְמִין, וְיִנָּצַל רְאוּבֵן³⁵. בָּאָה פֶּת שְׁלִישִׁית וְהִזְמִינָה אֶת הַפֶּת הַשְּׁנֵיהֶם³⁶ - תִּהְרַג הַפֶּת הַשְּׁנֵיהֶם וּרְאוּבֵן³⁷, וְיִנָּצַל הַפֶּת רְאוּשׁוֹנָה. בָּאָה פֶּת רְבִיעִית וְהִזְמִינָה אֶת הַפֶּת שְׁלִישִׁית - תִּהְרַג הַפֶּת הַשְּׁלִישִׁית וְהָרְאוּשׁוֹנָה³⁸, וְיִנָּצַל רְאוּבֵן³⁹ וְהַפֶּת הַשְּׁנֵיהֶם. וְכֵן אֶפְלוּ הֵן מָאָה פֶּת, זֶה מְזַמֵּה אֶת זֶה - פֶּת נִכְנָסֶת⁴⁰ וְכַת יוֹצֵאת⁴¹.

(35) הנידון. (36) טרם שנהרגה הכת הראשונה, כי אם נהרגה אין השנייה נהרגת, כמבואר לעיל הלכה ב. (37) הנידון, שהרי נתברר שהכת הראשונה כשרה היא. (38) שנתברר שהכת השנייה כשרה היא, והרי היא הזימה את הראשונה. (39) שאם הכת הראשונה זוממת, הרי ראובן הנידון צדיק ונקי. (40) להעיד. (41) נפסלת מלהעיד ונענשת. כי אם שניים יכולים להזים חמישים כיתות נפרדות, כמבואר בהלכה הקודמת, כל שכן, ששניים מזימים שניים, וכל שניים האחרים מזימים את השניים הקודמים (כסף משנה). ובאמת דברי רבינו מפורשים בתוספתא מכות פרק א, משנה ו "הנידון חייב, כת הראשונה פטורה... כת אחת נכנסת וכת אחת יוצאה" וכן ב"חסדי דוד" שם.

ז. עֲדִים שֶׁהֵעִידוּ עַל אִישׁ טֶרְפָּה⁴² שֶׁהָרַג, וְהִזְמִינּוּ - אֵין נִהְרָגִין; שֶׁאֶפְלוּ הִרְגוּהוּ בִּידֵיהֶן - אֵין נִהְרָגִין, לְפִי שֶׁהוּא טֶרְפָּה⁴³. וְכֵן הָעֲדִים שֶׁהָיוּ טֶרְפָּה, וְהֵעִידוּ בְּדִבְרֵי שְׁחִיבִין⁴⁴ עָלָיו מִיַּת בֵּית דִּין, וְהִזְמִינּוּ - אֵין נִהְרָגִין; שֶׁאִם יוֹזְמוּ זֹמְמֵיהֶן⁴⁵ - אֵין זֹמְמֵיהֶן⁴⁶ נִהְרָגִין, שֶׁלֹּא הִזְמוּ אֶלָּא טֶרְפָּה⁴⁷.

"והנה עד שקר העד" הרי הם כאחד (רש"י). (17) האומר: שלום עליך רבי, ראה הלכות שבועות פרק ב, הלכה י"ז. (18) אף על פי שהאחרונים לא הוזמו, הרי הן כשתי כיתי עדים נפרדות. (19) לכאורה, למה ייענשו, והלא לא הוזמו? אלא מפני שהופיעו בבית הדין כאחד הייתי אומר, שראויים הם לעונש על ששתו ידם עם רשע, והכתוב אומר (דברי הימים ב כ, לו) "בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך" - משמיענו רבינו שאינם נענשים, הואיל ולא ידעו, שהראשונים רשעים (רדב"ז). ולדעת ה"לחם משנה" לא ייענשו האחרונים אפילו אם יוזמו, כיוון שבאו להעיד אחר כדי דיבור הראשונים, שכבר נתחייב מיתה על ידם, נמצא שלא העידו אלא על אדם הרוג. (20) שאין הנידון נהרג על פי עדות האחרונים. (21) שהופיעו בכת אחת לפני בית הדין. (22) מכות ו, א. והטעם, שלעניין הזמה הם נחשבים כשתי עדויות נפרדות, ולעניין ביטול עדותם הם נחשבים כאחת, פירשו התוספות שם דיבור המתחיל אמר רבא, שבהזמה הכול תלוי בהגדת העדות, ועדותם מתחילה משעת העדות בבית דין, וכיוון שלא העידו כאחד, הם נחשבים כשתי עדויות נפרדות, אבל לעניין: נמצא אחד מהם פסול, שעדותם מתחלת משעת ראייתם העדות, וראייתם הייתה בכת אחת, ומכיוון שבעת שראו היה אחד מהם פסול, מה לי אם העידו תוך כדי דיבור או לא.

ד. הֵעִיד הָאֶחָד וְנִחְקְרָה עֲדוּתוֹ, וְאָמַר הַשְּׁנִי²³: אֵין אֲנִי מְמוּהָ, אוּ שְׁאָמַר: הֵן פְּיוּצָא בְּזָה, וְהִזְמִינּוּ שְׁנֵיהֶן - הָרִי שְׁנֵיהֶן נִהְרָגִין אוּ לֹקֵין אוּ מְשֻׁלְמִין. שְׁפַל עַד שְׁאָמַר אַחֵר עֲדוּת חֲבֵרוֹ ה'ה' ²⁴ - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁנִּחְקַר וְהֵעִיד כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד חֲבֵרוֹ²⁵. וְאֵין לְעֲדִים זֹמְמִין שְׁגָגָה²⁶, לְפִי שְׁאֵין בָּהּ²⁷ מַעֲשֶׂה. לְפִיכָךְ²⁸ אֵין צָרִיכִים הַתְּרָאָה²⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ³⁰.

(23) תוך כדי דיבור. (24) בדפוס רומי ווינציאה, תיבה זו איננה. (25) סנהדרין ס, א. והשווה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ח "והעד השני אומר: אף אני כמותו שמעתי". (26) שאפילו היו שוגגים חייבים ונענשים. (27) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן: שאין בהם. והכתוב אומר (במדבר טו, כט) "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה" - דבר שיש בו מעשה - יש בו שגגה, דבר שאין בו מעשה - אין בו שגגה (רדב"ז), והשווה שבת קנ"ג, ב "עד דעביד מעשה בגופו". ובתוספתא כריתות פרק א, משנה א שנינו: "ועדים זוממים אף על פי שיש בהן מיתת בית דין אין בהם קרבן, שאין בהן מעשה". ובתורת כהנים ויקרא ד, ב "מה אני מרבה את המקלל אביו ואמו... ועדים זוממין? (=לעניין הבאת קרבן בשגגה) תלמוד לומר: ועשה, יצאו אלו שאין בהם מעשה. (28) הואיל והם נענשים כשהם שוגגים. (29) שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד, שמה שוגג היה, כלשון רבינו לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ב. ובכתובות לג, א נימקו: איך אפשר להצריך התראה בעדים זוממין, והלא הם רצו להרוג את הנידון בלא התראה (=שכל עדותם לא הייתה ולא נבראה, ולא התרו בו ההתראה שהם מעידים עליה), והתורה אמרה: "ועשיתם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נמכרים כאשר זממו, שנאמר: "בגניבתו" – בגניבתו ולא בזממו (מכות שם). (58) כך נתקבל למשה מסיני, שילקו, ולא לקיים בהם כאשר זממו ממש. שכל הדרשות שהבאנו לעיל מפסוקים שונים, הואיל ולא נלמדו ממדרש י"ג מידות, על כורחך לא נתפרשו אלא על פי הקבלה (כסף משנה).

ט. פך קבלו חכמים: ששנים שהרשיעו את הצדיק והצדיקו את הרשע בעדותו⁶⁰, ובאו עדים אחרים והזממו, והצדיקו את הצדיק⁶¹ והרשיעו את הרשע - הרי עדים הראשונים⁶² לוקים, אף על פי שלא הרשיעו הצדיק להלקות⁶³. אבל אם העידו עליו שאכל בשר בחלב⁶⁴ או שלבש שעטנז - הרי אלו לוקין משום שנאמר: וְעִשְׂתֶּם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם⁶⁵.

(59) שהעלילו על מי שהוא נקי מפשע. (60) לשון זו קשה להולמה, כי אם יזכו את החייב בעדותם איזו הזמה תקיים בהם, ואמנם בגמרא (מכות ב, ב) לא נזכר אלא: "עדים שהרשיעו את הצדיק". ועל כורחך אי אפשר לפרשה אלא בזוממי זוממין, המרשיעים את הכת הראשונה (=הצדקת) ומזכים את הרשע (=הנידון), נמצאו: מרשיעים את הצדיק, ומצדיקים את הרשע (הגהות עמק המלך). (61) מעיקרו, הוא הנידון. (62) הם העדים שזממו להרשיע. (63) אלא לחייבו גלות, וכל אלה המנויים בהלכה הקודמת. ועל זה מתכוון הכתוב (דברים כה, א-ב) "והצדיק את הצדיק והרשיע את הרשע והיה אם בן הכות הרשע" ברשע שהוא עד זומם, הכתוב מדבר (מכות שם). ואזהרתו, מ"לא תענה ברעך עד שקר", כמבואר שם ד, ב. (64) שחייב על זה מלקות מן התורה, ראה לעיל פרק י, הלכה ג. (65) כלומר, אין צורך בזה לשום "רמזים" ואסמכתות, שזהו פשוטו של מקרא, שאם זמם אדם לחייב מלקות לחבירו, הרי דינו ללקות.

י. שנים שהעידו על ראובן שנאף עם פת פהן, ונגמר דין ראובן לחנק ודין הנואפת לשרפה⁶⁶, ואחר כך נמצאו זוממין - הרי אלו נחנקין ולא נשרפין. ודבר זה מפי הקבלה⁶⁷.

(66) כמבואר בהלכות איסורי ביאה פרק ג, הלכה ג. ובסנהדרין ז, א אמרו: "היא מחללת באש תשרף" – היא בשריפה ואין בועלה בשריפה, אלא כשאר כל בועל אשת איש. (67) סנהדרין שם, שנאמר: "כאשר זמם לעשות לאחיו – לאחיו ולא לאחותו" ומפרש רש"י כל מקום שבעדותם מחייבים איש ואשה, ודינם חלוק, לו הוקשו. ואפילו לא היה הבועל נידון על פי עדותם, כגון שהיה קטן בן תשע שנים (=שביאנו ביאה ואינו נהרג), או שלא הכירו העדים את הבועל, בכל זאת נידונים העדים בחנק ולא בשריפה, כי כן דרשו (סנהדרין נא, א) היא – ולא זוממיה, היא בשריפה ואין זוממיה בשריפה (תוספות למכות ב, א דיבור המתחיל זוממי בת כהן).

פרק אחד ועשרים¹

(1) הזמה בעדות על גירושי אשה ולא נפרעה כתובתה. הזמה

(42) שחלה מחלה, שהרופאים אומרים, שאין לה רפואה ובה ימות, ראה הלכות רוצח פרק ב, הלכה ח. (43) וההורג את הטריפה פטור מדיני אדם, שהרי הוא כאדם מת (סנהדרין עח, א). (44) העובר עליו. (45) מזימהם. (46) אלו המזימים שזממו להרוג את העדים שהם טריפה. (47) וההורג את הטריפה פטור, נמצאת עדות זו, עדות שאי אתה יכול להזימה, וכל עדות שאי אתה יכול להזימה – אינה עדות (שם). והשווה הלכות רוצח פרק ב, הלכה ט. ועדיין קשה, איך דן בית הדין מתחילה על פי עדי טריפה אלו, להמית את הנידון על פיהם. הלא עדים אלה אין אתה יכול להזימם, שהרי אין מזימהם נהרגין, וממילא אין זו עדות! וייתכן, שבשעת עדותם, לא הכיר בהם בית הדין שהם טריפה (כסף משנה).

ח. עדים שהעידו על אחד, והרשיעוהו רשע⁴⁸ שאין בו לא מלקות ולא מיתה ולא חיוב ממון, ואחר כך הוזמו - הרי אלו לוקין, אף על פי שלא זממו להלקות זה ולא לחיבו ממון. כיצד? העידו על פהן שהוא חלל, כגון שהעידו: בפנינו נתגדשה אמו⁴⁹ או נחלצה⁵⁰ במקום פלוני ביום פלוני, והוזמו - הרי הן לוקין⁵¹. וכן אם העידו על אדם שהרג בשגגה⁵², והוזמו - לוקין, ואינן גולין⁵³. העידו על שורו של זה שהרג הנפש⁵⁴, והוזמו - הרי הן לוקין, ואין משלמין את הכפר⁵⁵. העידו עליו שנמכר בעבד עברי⁵⁶, והוזמו - לוקין⁵⁷. וארבעה דברים אלו מפי הקבלה הן⁵⁸.

(48) אשמה. (49) קודם שנתעברה מאביו, והרי בן זה, חלל ופסול לכהונה, ככתוב (ויקרא כא, טו) "ולא יחלל זרעו בעמיו". (50) חלצה נעלו של יבמה, וחלוצה אסורה לכהן מדברי סופרים (יבמות כד, א). נמצא בן זה, חלל מדברי חכמים (ר"ן למכות ב, א). (51) גמרא שם, שאי אפשר לומר אם הוזמו והם כהנים ייעשו חללים, לקיים בהם: "כאשר זמם" – שהרי הכתוב אומר: ועשיתם לו – לו ולא לזרעו, ואם תעשהו חלל, פסלת את זרעו לעולם, ואם נפסול רק אותו ולא את זרעו, שוב לא קיימת בו "כאשר זמם", שהרי הוא זמם לפסול את הנידון ואת זרעו (גמרא שם). (52) וחייב גלות. (53) שאין לומר בהם יגלו תחתיו, שנאמר ברוצח (דברים יט, ה) "הוא ינוס אל אחת הערים" – הוא ולא זוממיו. (54) וחייב לשלם כופר נפשו, ככתוב (שמות כא, ל) "אם כופר יושת עליו ונתן פדיון נפשו". (55) שהכופר אינו חיוב ממוני כשאר תשלומי נזקים, אלא כפרה הוא על הבעלים ששורם הרג אדם, ואלה הזוממים אינם "בני כפרה", שהרי לא הרג שורם שום אדם (שם עמוד ב וברש"י) והשווה הלכות נזקי ממון פרק י, הלכה ד"ה. (56) שגנב מחבירו, ואין לו מה לשלם ונגמר דינו להימכר, ככתוב (שם כב, ב) "אם אין לו ונמכר בגניבתו". ולדעת "נמוקי מהרא"י" יש לנסח כאן: שיימכר, במקום: שנמכר. כלומר, נגמר דינו להימכר, שאם כבר נמכר, אין זו אלא עדות ממון, שמחייבים אותו לעבוד את רבו, כשאר חיובי ממון, שמשלמים הזוממים ואינם לוקים. (57) אבל אינם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לזכות בסכום שאינו גדול ואינו קוסם ללבו (מכות ג, א
"באשה ובכתובתה", וכפירוש הרי"ף שם).

ב. העידו על זה שחייב לפלוני אלף זוז על מנת לתן
מפאן¹⁴ ועד שלשים יום, והלוא אומר: עד חמש
שנים אחר השלשים יום, ונמצאו זוממין - אומדין
במה רוצה אדם לתן¹⁵ ויהיו בידו אלף זוז חמש
שנים, ומשלמין פן ללוה¹⁶. וכן כל פיוצא בזה.

(14) מעכשיו. (15) לאיזה מתוך, ששיג עבורו מלוה ארוך,
ואין זו ריבית, כי לא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלווה
למלוה, כמבואר בהל' מלוה פ"ה, הט"ז. (16) מכות ג, א.
ושם הנוסח: "והוא אומר מכאן ועד עשר שנים", ורבינו
תיקן: "עד חמש שנים", כדי שלא לעורר את קושיית
הגמרא שם, והלא שנת השמיטה משמטת את המלוה, והיה
הלווה נפטר מלשלם, נמצא שהעדים הפסידוהו לשלם את
החוב, וישלמו הכל? ואע"פ שתירצו שם תירוצים שונים,
שהמשנה עוסקת ב"מלוה" שאין השביעית משמטתו - לא
רצה רבינו להאריך בזה, ותיקן: "עד חמש שנים", באופן,
ששנת השמיטה לא תגיע, ואין צורך בתירוצים דחוקים
(כסף-משנה).

ג. העידו על שורו של זה שננח¹⁷, ונמצאו זוממין
- משלמין חצי נזק¹⁸. ואם אין השור¹⁹ שוה חצי
נזק - משלמין דמי השור בלבד; שאין משלם חצי
נזק אלא מגופו²⁰. לפיכך, אם העידו עליו שאכל
פרות או שבר פלים בדרך הלוחו - משלמין נזק
שלם²¹. וכן כל פיוצא בזה.

(17) את שור רעהו. (18) שעל נזקי נגיחה אין הבעלים
משלמים אלא חצי נזק, הואיל ואין דרכו של שור ליגח,
ראה הל' נזקי ממון פ"א ה"ב, ובבבא-קמא כד, ב אמרו:
"לחיובי גברא פלגא נזקא אתינן". (19) המזיק. (20) של
השור המזיק, ככתוב (שמות כא, לה) "ומכרו את השור החי
וחצו את כספו", ואם אין השור שוה אלא דינר אחד, והשור
המת היה שוה מאה דינרים, אומר לו: הרי השור שהזיק
לפניך, קחהו ולך, ראה שם ה"ג. (21) מן היפה
שבנכסיהם. שעל נזקי "שן ורגל" חייבים לשלם נזק שלם,
שהבהמה רגילה לעשותם תמיד כמנהג ברייתה, ונקראת
"מועדת" (הל' נזקי ממון פ"א, ה"ד), וכלל הוא: "כל מועד,
משלם נזק שלם מן היפה שבנכסים, וכל תם (=כגון שור
שנגח, שאין דרכו לעשות כן תמיד), משלם חצי נזק מגופו"
(שם, ה"ז).

ד. העידו על פלוני שהפיל שן עבדו²² ואחר כך
סמא את עינו²³, והוזמו - משלמין לאדון דמי העבד
ודמי עינו²⁴. העידו שסמא את עינו ואחר כך הפיל
את שנו²⁵, והוזמו²⁶, ונמצא הדבר הפך, שהאדון
הפיל את שנו ואחר כך סמא את עינו²⁷ - משלמין
דמי עין לעבד²⁸. וכן כל פיוצא בזה.

(22) הכנעני, ועליו להוציא לחרות, ככתוב (שם שם, כז)

בעדות על אדון שהפיל שן עבדו וסימא את עינו. עדי קינוי
וסתירה שהוזמו. הזמה באכילת שדה שלוש שנים והוזמו. עדות
שלוש כתי עדים באכילת שדה שלוש שנים והוזמו. עדות
זוממים בסורר ומורה, עדות גניבת איש ומכירתו ופריטיה.
הזמה בעדות הוצאת שם רע, המחייבת מיתה ותשלומי
ממון כאחד.

א. עדים שהעידו שפלוני גרש אשתו²⁹ ולא נתן לה
כתובה, והוזמו³⁰; והלוא בין היום בין למחר, אם
גרש, סופו לתן כתובה³¹ - אומדין כמה רוצה אדם
לתן בכתבתה של זו³², שתמכר אותה בטובת הנאה³³,
ומשלמין דמי טובת הנאה זו³⁴. ומשעריין באשה
ובכתבתה. שאם האשה היתה חולה או זקנה, או
שהיה שלום בינה לבין בעלה - אין דמי הכתובה
פשתמכר פמו דמיה אם היתה האשה בריאה
וקטנה³⁵, אם יש³⁶ ביניהן קטטה; שזו³⁷ קרובה מן
הגרשין ורחוקה מן המיתה³⁸. וכן אין טובת הנאה
של כתובה המרבה לפי טובת הנאה של כתובה
המועטת; שאם היתה כתבתה אלף זוז - הרי היא
נמכרת בטובת הנאה במאה³⁹, ואם היתה מאה -
אינה נמכרת בפעשרה אלא בפחות⁴⁰. דברים אלו כפי
מה שישערו הדיונים.

(2) בפניהם, ביום פלוני. (3) וגם הבעל אומר לא גירשתי,
ואיני חייב לה כתובה. (4) נמצא שלא הפסידוהו כלום,
ואין נחייבם לשלם לו כל הכתובה שרצו להפסידו. (5) של
אשה זו. (6) בהנאה מועטת, שאם תתאלמן או תתגרש -
יטלנה הלוקח, ואם תמות - יירשנה בעלה, ולא יצטרך
לשלם כלום, נמצא הלוקח מפסיד המעות שנתן, ולפיכך
אינו משלם לאשה סכום רב, שהרי מספן את מעותיו.
(7) לבעל. לדעת ה"משנה למלך" יש כאן חסרון לשון בדברי
רבינו. וצריך להיות: ומשלמין את העודף על דמי טובת
הנאה זו. שהרי, לא זכות האשה באו להפסידו, ולמה ישלמו
לבעל את דמי זכותה. אלא הכוונה, שכל העודף על "טובת
הנאתה" ישלמו לבעל, שכל זה רצו להפסידו, אבל סכום
דמי "טובת הנאה" לא הפסידוהו, שהרי גם עכשיו
כשהוזמו, אם תרצה למכרה לבעל, יתן לה ברצון טובת
הנאתה, שאם ימות או יגרשנה לא תטול כלום מכתובתה
(ראה רש"י למכות ג, א ד"ה כיצד שמין), נמצא שאם
כתובתה מאה זוז, וטובת הנאתה שוה שלשים, ואלה זממו
לחיבו מאה, מנכים להם השלושים, שהיא שוה גם עכשיו,
ומשלמים לו שבעים זוז, שכן רצו להפסידו. וראוי להעיר
שבכת"י תימן, הנוסח: ומשלמין את דמי טובת הנאה זו.
וזה בהתאם לפירוש הנ"ל. (8) צעירה. (9) בכת"י תימן:
אז יש. (10) בעלת הקטטה. (11) שבעלה לא יסכים
לסבול ממנה, ובוודאי יגרשנה ויצטרך לתת לה כתובתה.
שהרי צעירה היא ובריאה, ואין לחוש שתמות ובעלה
יירשנה. (12) שכדאי לו ללוקח לסכן ממנו, כדי לזכות
בסכום גדול. (13) שאינו להוט לסכן עשרה זווים, כדי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(33) אבל אינו לוקה, שכל המשלם אינו לוקה, כמבואר לעיל פ"ח, ה"א. ונראה מדברי רבינו, שאפילו עד אחד והוזהר, כל שחייב הנידון לשלם, הרי זה משלם כאשר זמם. וכן נראה מדברי ה'תוספות' בבבא-מציא ד, א ד"ה עד אחד. וראה ב"קצות החושן" חו"מ סימן לח ס"ק ה, שנסתפק בזה. (34) שמעידים גם על הסתירה וגם על הטומאה, שראוה נבעלת בפניהם, ובוודאי להפסידה כתובתה נתכוונו, כי אם לא נתכוונו אלא לאוסרה על בעלה, לא היה להם להעיד על הטומאה, שהרי בסתירה בלבד נאסרה לבעלה אם לא תשתה ('מרכבת המשנה'), והשווה ה'ל' שבועות פ"י, ה"ז. (35) כאמור לעיל אות יב. (36) ואין אדם נהרג בלא התראה, כמבואר בה'ל' סנהדרין פ"ב, ה"א-ב, נמצא שלא נתכוונו להרגה. ומשמיענו רבינו שאע"פ שיש כאן צד חיוב מיתה, אילו התרו בה, בכל זאת כשלא התרו בה משלמים ממון, שהרי לא נתחייבו "בדין גדול מזה" (רדב"ז), וראה לשון רבינו לעיל ה'ל' סנהדרין פט"ז, ה"ה.

ו. שנים שהעידו על זה שגנב וטבח או מכר, והוזהרו - משלמין את הפל³⁸. העידו שנים שגנב, והעידו שנים אחרים שטבח או מכר, והוזהרו אלו ואלו - הרי הראשונים משלמין תשלומי כפל, ואחרונים משלמין שנים ושלשה³⁹. הוזהרו האחרונים בלבד - הרי הגנב משלם תשלומי כפל⁴⁰, והעידים האחרונים משלמין לגנב תשלומי ארבעה וחמשה⁴¹. נמצא אחד מן האחרונים זומם - בטלה עדות שניה⁴². נמצא אחד מן הראשונים זומם - בטלה כל העדות⁴³; שאם אין גנבה - אין הטביחה או המכירה מחייבתו לשלם כלום⁴⁴.

(37) וחייב לשלם חמשה בקר תחת השור, וארבע צאן תחת השה, ככתוב בתורה (שמות כא, לז). (38) בבא-קמא עב, ב. ואע"פ שכשהוזהרו על הגניבה, בטלה ממילא עדות הטביחה, שאם אין גניבה אין הטביחה מחייבתו כלום - סובר רבינו הכחשה תחילת הזמה היא (ראה לעיל פ"ח ה"ד), וכשהוזהרו אח"כ על הטביחה נעשו זוממים (לחם-משנה, ובתוספות רבי עקיבא איגר למשנה שם). (39) שלשה - תחת השור; ושנים - תחת השה (בבא-קמא שם). (40) ע"פ עידי הגניבה. (41) שישלימו עד ארבעה וחמשה, ולמעשה לא ישלמו אלא שנים ושלשה, כאמור בדין הקודם. וראוי להעיר, שלשון המשנה בבבא-קמא שם: "והם משלמים תשלומי שלשה". (42) שעדות שנמצא בה פסול להעיד, בטלה כל העדות, כמבואר לעיל פ"ה ה"ג, נמצא הגנב משלם כפל ע"פ העידים הראשונים, והאחרונים פטורים, שאין עדים משלמים ממון עד שיוזמו כולם, כמבואר לקמן פ"ב, ה"א. (43) והוא פטור והם פטורים. הוא פטור מכפל, שהרי בטלה עדות ראשונה. והם פטורים, שהרי אינם נענשים עד שיוזמו כולם, אבל אם הוזהרו שנים הראשונים היו משלמים כפל. ובנוגע לתשלומי שנים ושלשה ג"כ פטור הנידון כמבואר בסמוך. (44) שמא הבעלים מכרוהו לו, נמצא שטבח או מכר שלו (משנה בבא-קמא שם, וכפירוש רבי עקיבא איגר, שם).

"לחפשי ישלחנו תחת שנו". (23) ועליו לשלם לעבד דמי עינו, שמשעה שהפיל את שנו נעשה בן-חורין, והרי הוא ככל בן-חורין שחייבים לשלם לו דמי איבריו. (24) שרצו להפסידו את העבד ולחייבו דמי עינו (בבא-קמא עג, ב): "דמי כוליה עבד לרב בעי לשלומי". והראב"ד שואל: והלא הוא (רבינו) כתב בה'ל' חובל פ"ד ה"א, שהמפיל שן עבדו ואח"כ סימא עינו, יוצא בשנו ואינו נתן לו דמי עינו (הואיל ועדיין לא נתן לו גט שחרור, ספק הוא אם חייב לשלם לו), ואם תפס (=העבד מידי רבו) אין מוציאים מידו, אם כן, למה ישלמו העידים לאדון דמי עין העבד, שהוא בעצמו לא היה משלם לו, נמצא שלא הפסידוהו בעדותם. ואפשר, שלא נתכוון רבינו לומר, אלא אם תפס האדון מהעידים דמי עין עבדו, אין מוציאים מידו, כשם שאם תפס העבד מהאדון (ע"פ העידים לא היו מוציאים מידו, כך מקיימים בהם כאשר זממו לעשות (לחם-משנה. ובהגהות "עמק המלך" מתרץ, שהעידים העידו שהפיל את שינו וכתב לו שטר שחרור, ואח"כ סימא את עינו, שלדבריהם חייב הוא לשלם לעבד דמי עינו, הואיל וכבר כתב לו שטר שחרור, ולפיכך ישלמו הכל. (25) נמצא שחייב לו דמי שנו. (26) בכת"י תימן, תיבות אלו אינן, אלא: והוזהרו ונמצא הדבר וכו'. והכסף-משנה סובר שזהו הנוסח המדויק. (27) וחייב לשלם לו דמי עינו שהם מרובים מדמי שינו. (28) אחרי שינכו להם דמי שינו, שרצו לזכותו (בבא קמא עג, ב). וצריך לומר, שהעידים המזימים אמרו, שעוד ביום שלפניכן הועמד האדון לדין ונתחייב לשחררו ולשלם לו דמי עינו, כי אם איחרו המזימים את יום המעשה אחרי תאריך עדות הזוממים, נמצא שבאותו יום שהעידו עליו, עדיין לא אירע המעשה, ורצו להפסיד את האדון דמי כל העבד, א"כ עליהם לשלם לאדון דמי העבד כולו, שעדיין לא היה האדון בר חיוב כלל, כמבואר שם עד, א, וכנראה שרבינו סמך בכל זה על מה שכתב לעיל פ"ט ה"ב, ששם כלל את כל הפרטים האלו (לחם-משנה).

ה. עידי קנאי²⁹ וסתירה³⁰ שהוזהרו - לוקין³¹. בא עד אחד והעיד שזנתה אחר קנאי וסתירה³², ונמצא אותו העד זומם - משלם פתבתה³³. היו שנים, והן עידי הקנאי והסתירה והטמאה³⁴, ונמצאו זוממין - משלמין פנגד הפתבה, ואין לוקין³⁵. ולמה לא יהרגו, והרי העידו בטמאה? לפי שלא התרו בה³⁶.

(29) שהתרה הבעל באשתו שלא תיסתר עם פלוני. (30) שמעידים עליה שנסתרה עם פלוני אחרי שקינא לה בעלה עליו, והרי זו אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים, ראה ה'ל' סוטה פ"א, ה"ב. (31) שעברו על "לא תענה ברעך עד שקר", וכמבואר לעיל פ"כ, ה"ט. ואע"פ שאם לא תשתה מי המרים תפסיד כתובתה, נמצאו עדים אלו הפסידוהו ממון, בכל זאת אינם משלמים ממון, ש"לא מכוחם היא מפסדת כתובתה" אלא מסירובה לשתות, והם לא באו אלא להשקותה (ירושלמי סוטה פ"א ה"א, וב"קרבן העדה" שם). (32) והרי נאסרה על בעלה, ואינה שותה, ויוצאת בלא כתובה, כמבואר בה'ל' סוטה פ"א, ה"י"ד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בניגוד ל"תם" שאינו משלם בשלש נגיחות הראשונות אלא חצי נזק. ולשון המשנה (בבא-קמא כג, ב): "מועד - כל שהעידו בו שלשה ימים", כלשון הכתוב (שמות כא, כט) "ואם שור נגח הוא מתמול לשלשום, והועד בבעליו ולא ישמרנו". (57) נמצא שור זה עדיין תם הוא. (58) מתשלומי חצי נזק של צד ההעדאה, שכולם סייעו בו, ואין העדים משלמים ממון עד שיוזמו כולם. אבל חייבים לשלם לנידון חצי נזק או דמי השור בלבד, כמבואר לעיל ה"ג. (59) בדפוס ויניציאה, וכן בכת"י תימן: לשלם חצי נזק. והכוונה, לחצי נזק של צד ההעדאה, שכולם גרמו לו לשלם מעתה נזק שלם. ואע"פ שעל נגיחה שלישית אין המועד משלם אלא חצי נזק - כיון שבאו להעידו וממילא יתחייב לשלם נזק שלם על הנגיחה הרביעית, אומדים כמה נפחת שור זה מדמיו וישלמו ('תוספות' בבא-קמא כד, א. ד"ה ולא ישמרנו). (60) יוצא, שבחצי נזק הראשון, אין הכיתות הראשונות מצטרפות, שהרי אפילו לא העידו כלום, היתה הכת השלישית חייבת לשלם את צד ה"תמות" שהוא חצי נזק, ולא הועילו הכתות הראשונות אלא להצטרף עם השלישית לחייבו נזק שלם, ובזה נעשו לעדות אחת (כסף-משנה). (61) שנעשו עדות אחת לשלם חצי נזק של צד ההעדאה. (62) להעיד, וידעו אלו באלו, ונתכוונו לייעדו. (63) כולם כאחד, ובוודאי לייעדו באו. (64) ובוודאי לא נתכוונו לחייבו חצי נזק, שהרי שור תם אינו משלם אלא "מגופו", ומכיון שאין יודעים איזה שור הוא, אי-אפשר לחייב את בעליו, ועל-כרחך לא נתכוונו אלא לייעדו, לומר: יש לבעלים שור אחד נגחן בעדרו, ועליו לשמור היטב את כל בקרו, שאם מי מהם יגח - יתחייב לשלם נזק שלם. (65) מלהשתתף בדמי חצי נזק של צד ההעדאה. (66) ואין להם כל קשר עם הכת השלישית (בבא-קמא כד, ב). אבל בהלכה הקודמת ב"עדות חזקה" אפילו לא נתקיימו בהם כל התנאים האלו, הרי הם כעדות אחת, כיון שהמחזיק הביאם להעיד בבית-דין, ודאי לטובתו באו להחזיקו בקרקע, ולא לחייבו לשלם הפירות שאכל, ובוודאי ידעו הכתות זו מזו ('תוספות' בבא-קמא כד, ב. ד"ה משלשין, וכן בהגהות מיימוניות).

ט. וכן שנים שהעידו בכן סוֹרֵר ומוֹרֶה⁶⁷ עדות הראשונה⁶⁸, ובאו שנים אחריהם והעידו עליו עדות האחרונה⁶⁹ שֶׁבָּה יִהְיֶה, והוּזְמוּ שְׁתֵּיהֶן - פת הראשונה לוקה ואינה נִהְרֶגֶת⁷⁰, מִפְּנֵי שְׂכֻלִים לומר: לְהִלְקוֹתוֹ פָּאנוּ⁷¹; אֲבָל פת האחרונה נִהְרֶגֶת, שֶׁעַל פִּיהֶן בִּלְבַד הוּא נִהְרֶגֶת⁷². הִיָּתָה הַפֶּת הָאֲחֵרונה אֲרֻבָּה, שְׁנֵים אֲמֻרִים: בִּפְגִּינוּ גָּנֵב, וּשְׁנֵים אֲמֻרִים: בִּפְגִּינוּ אֲכָל, והוּזְמוּ - פֶּלֶן נִהְרֶגֶת⁷³. העידו שנים שָׁזָה גָּנֵב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל וּמִכְרוֹ, והוּזְמוּ - הָרִי אֱלוֹ נִחְנָקִין⁷⁴. העידו שנים שָׁגֵבּוּ, והעידו שנים אחרים שֶׁמִּכְרוֹ, בֵּין שְׁהוּזְמוּ עָדִי גָּנֵבָה בֵּין שְׁהוּזְמוּ עָדִי מִכְרָה - כֹּל פֶּת מֵהֵן שְׁהוּזְמָה נִהְרֶגֶת; שֶׁהִגְבִּיהָ הִיא תַּחֲלַת חֵיבוֹ שֶׁל זֶה לְמִיתָהָ⁷⁵. העידו שנים שֶׁמִּכְרוֹ לָזֶה הַיִּשְׂרָאֵלִי⁷⁶, והוּזְמוּ, וְלֹא הָיוּ שְׁם עָדִים שָׁגֵבּוּ

ז. שְׁנֵים שְׁהָעִידוּ שְׁאֵכָל שָׂדֶה זֶה שְׁלֹשׁ שָׁנִים⁴⁵, וְנִמְצְאוּ זֻמְמִין⁴⁶ - מְשַׁלְמִין לְבַעַל הַשָּׂדֶה⁴⁷ דְּמֵי הַשָּׂדֶה⁴⁸. הָעִידוּ שְׁנֵים שְׁאֵכָלָה שָׁנָה רִאשׁוֹנָה, וּשְׁנֵים שְׁאֵכָלָה שָׁנָה שְׁנִיָּה, וּשְׁנֵים שְׁאֵכָלָה שָׁנָה שְׁלִישִׁית, והוּזְמוּ פֶלֶן - מְשַׁלְשִׁין⁴⁹ בִּינֵיהֶן. שְׁאֵף עַל פִּי שְׁעֵדוֹת הַחֲזָקָה שְׁלֹשׁ עֲדוּת הֵן⁵⁰ - הָרִי הֵן כְּעֵדוֹת אַחַת לְחֻזְמָה⁵¹. לְפִיכֶן, שְׁלֹשָׁה אַחִים, וְאֶחָד מִצִּטְרֵף עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד⁵², והעידו בִּשְׁנָה שָׁנָה⁵³ - הָרִי אֱלוֹ שְׁלֹשׁ עֲדוּת, וְתִתְקַיֵּם בֵּהֶן הַחֲזָקָה⁵⁴, וְהֵן כְּעֵדוֹת אַחַת לְחֻזְמָה; שְׁאֵם הוּזְמוּ פֶלֶן - הָרִי שְׁלֹשָׁה הָאֲחִין מְשַׁלְמִין חֲצֵי דְּמֵי הַשָּׂדֶה, וְזֶה שֶׁנִּצְטָרֵף עִם כָּל אֶחָד מֵהֶן מְשַׁלֵּם חֲצֵי דְּמֵיהֶם⁵⁵.

(45) ואכילת שלש שנים רצופות הרי היא חזקה, וזכה בה המחזיק, כמבואר בה' טוען ונטען פ"א, ה"ב. (46) שבאו שנים ואמרו להם: איך ראיתם חזקה זו, והלא באותו זמן, עמנו הייתם. (47) המערער על המחזיק. (48) שרצו להפסידו, והקרקע עצמה יטול מהמחזיק (בבא-בבא נז, א). (49) מחלקים ביניהם, שכל כת תשלם שליש הממון שרצו לחייב את המערער, וראה לעיל פ"ח, ה"א. ואין הראשונים יכולים לטעון: אנו לא באנו אלא לחייב את המחזיק, שישלם את הפירות שאכל במשך שנה אחת - כיון שהמחזיק הביאם לבית-דין, ודאי לטובתו באו להחזיקו בקרקע, ולא לחייבו פירות שאכל (בבא-בבא נז, א). וב'תוספות' ד"ה משלשים ביניהם). וראה בביאורנו לעיל פ"ג ה"ה, אות לט. (50) שכל כת מעידה על שנה נפרדת, ועל מה שמעידה זו - אין זו מעידה. (51) לשלש ביניהן, וכן אין העדים נעשים זוממים עד שיוזמו כל הכתות. (52) איש זר. (53) בדפוס ויניציאה ש"א: והעידו בכל שנה ושנה. כלומר, על כל שנה היה אח אחד מעיד, ואיש אחר הצטרף עם כולם להעיד על כל שלש השנים. (54) ואין זו עדות קרובים, שעל שנה שהעיד אח זה, לא העיד האח השני. וראה לעיל פ"ד ה"ז, ובביאורנו אות מו. (55) וכן שאין כת אחת מהן נעשית זוממת עד שיוזמו כולן. שכולן נתכוונו להחזיק את המחזיק בקרקעו, ואין עדותן מועילה זו בלא זו, ולפיכך הרי הן כעדות אחת להזמה (בבא-בבא נז, ב).

ח. שְׁלֹשׁ פְּתֵי עָדִים שְׁנִיתָקִים בְּעֵדוֹתֵן שְׁשׁוֹר זֶה מוּעֵד⁵⁶, וְנִמְצְאוּ פֶת רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה זֻמְמִין⁵⁷ - פֶּלֶן פְּטוּרִין⁵⁸. נִמְצְאוּ שְׁלֹשָׁתָן זֻמְמִין - פֶּלֶן חֲבִין לְשֵׁלֶם הַנֶּזֶק⁵⁹; שְׁאֵף עַל פִּי שְׁהוּא תָם, מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֶזֶק⁶⁰. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֻרִים⁶¹? כְּשֶׁהָיוּ פֶּלֶן רוֹמְזִין זֶה אֶת זֶה⁶², או שָׁבְאוּ רְצוּפִין⁶³, או שְׁהָיוּ מִפְּרִין בַּעַל הַשׁוֹר וְלֹא הִפְרִירו הַשׁוֹר⁶⁴; אֲבָל אִם אֵין שָׁם אַחַת מֵאלוֹ - הָרִי פֶת רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה פְּטוּרִין⁶⁵; שְׁהָרִי הֵן אֲמֻרִין: לֹא פָּאנוּ אֱלָא לְחִיבּוֹ חֲצֵי נֶזֶק, וְלֹא יִדְעֻנוּ שְׁתִּבּוּא פֶת אַחֶרֶת וַיַּעֲשֶׂה מוּעֵד⁶⁶.

(56) רגיל לנגח, ומעתה אם יגח, ישלם בעליו נזק שלם,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- נִסְקָלִין⁸⁸, וּמִשְׁלָמִין דְּמֵי הַשּׁוֹר⁸⁹ לְבַעַל הַשּׁוֹר⁹⁰.
וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(79) ודינה להיהרג. (80) אבל אין משלמין לה טובת הנאת כתובתה, שרצו להפסידה – הואיל ובשבילה הם נהרגים, אין משלמין לה ממון, שכל המתחייב בנפשו, פטור מן התשלומין (שם ט, ב וברש"י). (81) מאה כסף, ככתוב (דברים כב, יט) "וענשו אותו מאה כסף". (82) נפשות – לעדים; וממון – לבעל (שם). והעיר הרב"ז, שלכאורה היו העדים חייבים מיתה, ממון ומלקות, שהרי הבעל לוקה בעדותם, ככתוב (שם, יח) "ויסרו אותו" (ראה לעיל הל' סנהדרין פ"ט, ה"ד, לאו קלג), אלא כיון שהם נהרגים – בשתי מיתות לא ממיתים אותם. ואע"פ שבהל' חובל פ"ח ה"ב, פסק רבינו: "ורודף שרדף אחר חברו להרגו... ושבר את הכלים, בין של הנודף, בין של כל אדם, פטור מן התשלומין, מפני שהוא מתחייב בנפשו" וכו' – הרי שאפילו חייב מיתה לנודף, וממון לכל אדם פטור מלשלם? – כאן בהזמה הם חייבים, שצריך לקיים בהם "כאשר זמם" כלפי כל אחד בפני עצמו ('תוספות' בבבא-קמא כב, ד"ה קטל תוריה). (83) ודינו להסקל. (84) טובת הנאת כתובתה שהפסידה, לפי שלא הזכירו את שמה, ואת מי הפסידו! (סנהדרין י, א וברש"י). (85) כסף טובת הנאת כתובתה, שמשלמים אותו בתורת קנס, שייך לאביה, שכל שבח נעורים לאביה, והרי הם חייבים נפשות – לה, וממון – לאביה. אבל כשהעידו על נשואה, הרי כסף כתובתה לעצמה, ומכיון שנהרגים בשבילה, אין משלמים לה ממון (שם וברש"י). ומדובר כשכתב לה כתובה מן האירוסין, כי סתם ארוסה אין לה כתובה בכלל, כמבואר בהל' אישות פ"י, ה"א (רדב"ז). וראוי להעיר, שבדפוסים ראשונים, הנוסח: ומשלמין הקנס לנטען. ופירושו לברועל הנטען על הנערה, אבל אפשר ליישבו גם על אביה, שטוענים עליו שבתו זנתה (כסף-משנה). (86) ולא פירשו שור של מי. (87) דמי השור, שהרי אינו יודע של מי השור. (88) שחייבים נפשות לרובע. (89) שרצו לחייבו סקילה, ככתוב (ויקרא כ, טו) "ואת הבהמה תהרגו". (90) סנהדרין י, א. וראה לעיל פ"ב ה"ב, בענין פלוני רבע את שורו.

פֶּרֶק שְׁנִים וְעֶשְׂרִים

(1) דין שתי כתי עדים המכחישות זו את זו, שבאו להעיד בעדות אחרת. שטרות החתומים על ידי עדים מוכחים – מה דינם לעניין פירעון. חיוב שבועת "מודה במקצת" לכופר בממון שעדים מעידים על מקצתו. המביא כמה כתי עדים על טענה אחת והוזמו, ולבסוף הביא עדים על אותה טענה ולא הוזמו – מה דין עדות האחרונים.

א. שְׁתֵּי כִּתֵּי עֲדִים הַמְּכַחֲשׁוֹת זו אֶת זו⁹¹, שָׂבָא עֵד אֶחָד מִכֵּת זו וְעֵד אֶחָד מִכֵּת זו וְהֵעִידוּ בְּעֵדוֹת אַחֶרֶת - אֵין פָּאן עֲדוֹת; שְׁהֵרִי בְּנֻדָּאִי אֶחָד מִהֶן שִׁקְרָא⁹², וְאֵין יָדוּעַ מִי הוּא מְשֻׁנֵּהוֹן⁹³. פָּאָה פֶּת זו בְּפִנֵּי עֲצָמָה

- הָרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין; שְׂאֲפִלּוּ לֹא הִזְזוּ לֹא הָיָה זֶה נִהְרַג, מִפְּנֵי שְׂכִיכּוֹל לֹמֶר: עֲבָדִי מְכָרְתִּי. בָּאוּ עַדִּי גִּבְנָה אַחֵר שֶׁהִזְזוּ עַדִּי מְכִירָה, אֲפִלּוּ רָאינוּ אוֹתָן רֹמְזִין זֶה אֶת זֶה⁹⁴ - אֵין נִהְרָגִין⁹⁵.

(67) שגנב משל אביו, וקנה בשר ויין כמה שגנב, ואכלם ברעבתנות, כמבואר לקמן הל' ממרים פ"ז, ה"ב. (68) שאינו חייב עליה אלא מלקות בלבד (שם ה"ז). (69) שגנב שנית ואכל כנ"ל. (70) אע"פ שגרמה בעדותה שיהרג בעדות השניה, כי אילו לא העידה לא היו גומרים את דינו להריגה בעדות השניה. (71) ולא נתכוונו להרגו. (72) שהרי ידעה שכבר לקה בפעם הראשונה, ועל-כרחך לא באה אלא להרגו, והרי זו עדות שלימה בפני עצמה. (73) שכל כת משתייה צריכה לחברתה, שאין נהרג על הגניבה לבדה, או על האכילה לבדה, נמצאו שתייה נתכוונו בעדותן להרגו, ואע"פ שכל כת מהן מעידה רק על "חצי דבר" – מצטרפות לחייבו (סנהדרין פו, ב), וראה לעיל פ"ד ה"ז, ובביאורנו שם. (74) ככתוב (דברים כד, ז) "ומת הגנב ההוא", וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק (שם פד, ב), והשווה לעיל הל' סנהדרין פט"ו, ה"ג. (75) כי אין עונש מלקות על לאו זה, הואיל וניתן לאזהרת מיתת בית-דין, ועל-כרחך לא באו אלא להרגו, ואע"פ שהן צריכות לעדות השניה, מצטרפות הן לחייבו מיתה, כדעת החכמים האומרים "יקום דבר – ואפילו חצי דבר" (שם סו, ב). (76) שמכר את ישראל הזה, וזה מוסב על הנמכר ולא על הלוקח, כי לא איכפת לנו למי מכרו, אם לישראל או לגוי (כסף-משנה). (77) שרמזו עידי המכירה לעידי הגניבה שיבואו להעיד אחריהם. ורש"י מפרש: אחר שהעידו עידי מכירה באו עידי גניבה ונגמר הדין על-פי שניהם. וכנראה, שבאו קודם שהוזמו הראשונים. (78) שיכולים הראשונים לומר: כשהעדנו לא ידענו שיבואו עידי גניבה אחרינו, ורמיתם אינה כלום (גמרא שם). ואע"פ שלעיל ה"ח נפסק שרמיתם זה לזה מועילה? – כבר תירצו 'תוספות' שם ד"ה קמשמע לן, שיש לחלק בין דיני ממנות לדיני נפשות, שבאלו האחרונים אין הרמיה קובעת.

י. מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁהִבִּיא עֲדִים שְׁזָנְתָּה פְּשֵׁיחָא אֲרוּסָה⁹⁶, וְהִבִּיא אֲבִיהָ עֲדִים וְהִזְזוּם - הָרִי עַדִּי הַבַּעַל נִהְרָגִין⁹⁷. חֲזַר הַבַּעַל וְהִבִּיא עֲדִים וְהִזְזוּם עַדִּי הָאֵב - הָרִי עַדִּי הָאֵב נִהְרָגִין, וּמִשְׁלָמִין מִמּוֹן⁹⁸ לְבַעַל. נִהְרָגִין - מִפְּנֵי שְׁעַדִּי הַבַּעַל נִגְמַר דִּינָם לְהִרְיָגָה בְּעֵדוֹתָן, וּמִשְׁלָמִין קָנָם - מִפְּנֵי שְׁנִגְמַר דִּין הַבַּעַל לְשֵׁלֶם קָנָם בְּעֵדוֹתָן, וְנִמְצָאוּ חֵבְבִין נִפְשׁוֹת לָזֶה וּמִמּוֹן לָזֶה⁹⁹. וְכֵן שְׁנִים שֶׁהֵעִידוּ עַל זֶה שָׂבָא עַל נַעֲרָה הַמְּאֲרָסָה¹⁰⁰, וְהִזְזוּם - נִהְרָגִין וְאֵין מְשֻׁלָּמִין¹⁰¹; בָּא עַל בֶּתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, וְהִזְזוּם - נִהְרָגִין, וּמִשְׁלָמִין הַקָּנָם לְאֲבִיהָ¹⁰². פְּלוֹנִי רִבַּע הַשּׁוֹר¹⁰³, וְהִזְזוּם - נִסְקָלִין וְאֵין מְשֻׁלָּמִין¹⁰⁴; שׁוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במקצת, שהשטר - לא תועיל בו כפירתו, ואפילו כפר בו היה חייב לשלם, שהרי כל נכסיו משועבדים בו, כדברי רבינו שם ה"ד? אין זה אלא כשתובעו בשטר ידוע ומסוים, ואומר לו: חמשים זוז שבשטר "זה" אני תובעך, וחמשים בלא שטר, אבל כאן אינו תובעו ע"פ שטר ידוע, שהרי אינו ידוע לנו ולו, איזה שטר משניהם הוא הכשר, ואינו מייחד לו מה תובע הוא בשטר, ומה בלא שטר, שטר כזה אינו משעבד נכסיו, ונשבעים עליו (כסף-משנה). וכתב הרדב"ז: אפילו יודה הלווה באחד השטרות, אין המלוה יכול לטרוף את חובו מיד לקוחות הלווה, כיון שעדיין הם ספק פסולים, אין הודאתו מחייבת את הלקוחות, והרי זו כמלוה על-פה, שאין המלוה גובה מן הלקוחות.

ג. הוציא ראובן שטר על לוי¹⁵, ועדיין פת אחת משתייהן, והוציא שמעון שטר שני על לוי, ועדיין הפת השניה, ולוי כופר בשניהן - הרי ראובן נשבע ונוטל, ושמעון נשבע ונוטל; שבודאי אחד מהן יש לו אצלו¹⁶. ושבועה זו בתקנת חכמים¹⁷, כדין חנוני על פנקסו¹⁸.

(15) שהלווהו. (16) אלא שאין אנו יודעים מי הוא השקן, ולפיכך אין אנו יכולים להפסיד את אחד מהם, ועל-כרחו של הלווה ה"עני" בית-הדין נזקק להם להגבותם (שבועות מז, ב וברש"י). (17) כדי להפסיד (=להרגיע) דעתו של הלווה, שלא יטלו ממנו אלא ע"י השבועה, ושמא ע"י פחד מעונש השבועה יפרוש מלוה אחד מתביעתו וישחרר את הלווה משטרו. (18) על מה שכתוב בפנקס, שהוא רושם בו את כל מה שהוא מוכר בהקפה, עד שיתקבץ סכום גדול ופורעים לו. ואם אמר בעל הבית לחנוני: "תן לפועלים סלע... ואני אתן לך, והרי החנוני אומר: נתתי, והפועל אומר לא לקחתי, הרי הפועל נשבע ונוטל מבעל הבית, וכן החנוני נשבע ונוטל מבעל הבית מה שטען, שנתן.... והפועל נשבע במעמד החנוני, וכן החנוני במעמד הפועל, כדי שיפלומו זה מזה", כלשון רבינו בהל' מלוה ולוה פט"ז, ה"ה. ושבועה זו היא בנקיטת חפץ, כמבואר שם (שבועות שם).

ד. הוציא ראובן שטר על שמעון, ועדיין פת אחת מהן, והוציא שטר שני על לוי, ועדיין הפת השניה, וכל אחד מהן כופר בו - המוציא מחברו עליו הראיה. הואיל ואין ראובן יכול לקיים אחד משני שטרות¹⁹ - הרי כל שטר מהן כחריס²⁰, ושני הנשבעין נשבעין הסת²¹ ונפטרין. במה דברים אמורים? כשפאו שתי הפתות להעיד כאחת²²; אבל כל המוציא שטר שיש בו עדות פת אחת משתייהן - הרי זה גובה בו; ואם הוציא אחר כך, בין הוא בין אחר, שטר שיש בו עדות הפת השניה - הרי זה גובה בו, בין מלוה הראשון²³ בין מאחר²⁴; שהרי כל פת משתייהן באה בפני עצמה והעידה²⁵.

(19) שאחד משניהם בוודאי פסול הוא, ואין אנו יודעים איזה הוא. (20) וכל אחד מהלווים מדהוהו אצל הלווה השני,

והעידה עדות, ובאה פת זו והעידה עדות אחרת בפני עצמה - מקבלין כל אחד מהן בפני עצמה⁵.

(2) בעדות עצמה, זו אומרת פלוני הלוה מנה לפלוני, וזו מכחישה ואומרת לא הלוה, כמבואר לעיל פ"ח, ה"ב. (3) ובכתי"י תימן: שקרן. (4) נמצא שאין כאן עדות של שנים כשרים, שאחד מהם פסול להעיד (רי"ף לשבועות פ"ז, וכן ברש"י שם מז, ב). ואע"פ שעד אחד כשר מחייב את הנתבע להשבע שבועה דאורייתא - כאן יפטר הנתבע משבועה זו, כיון שהעדים הופיעו כאחד, הרי זה כ"נמצא אחד מהם קרוב או פסול" שבטלה כל העדות (ראה לעיל פ"ה ה"ג), אלא שבכל זאת צריך הנתבע להשבע שבועת "היסת", שאינה אלא מדבריהם, כאילו תבעו בעל-פה ללא כל עדים (ב"ח לחו"מ סי' לא, וכן בסמ"ע שם ס"ק ב). (5) הואיל ואין אנו יודעים איזו מהן פסולה, אין לנו לפסול לא את זו ולא את זו, ומעמידים את כל אחת מהן בחזקת כשרות (שבועות מז, ב. וכרב הונא).

ב. ראובן שהוציא על שמעון שני שטרות, אחד במנה⁶ ואחד במאתים, וכפר שמעון בשני השטרות, ועדי שטר זה פת אחת מאותן השתים שהכחישו זו את זו, ועדי השטר השני הפת השניה - הרי שמעון משלם מנה, שיד בעל השטר על התחונה⁷, וישבע על השאר⁸. יראה לי, ששבועה זו שישבע על השאר - בנקיטת חפץ⁹, כדין מודה במקצת¹⁰; שהרי עליו שני עדים כשרים¹¹ מעידין במקצת הממון שפפר בכלו, ולא תהא הודאת פיו¹² גדולה מהעדאת עדים¹³, כמו שבארנו¹⁴.

(6) מאה זו. (7) כיון שכת אחת מהן פסולה, ואין אנו יודעים איזו היא, לפיכך לא יגבה ממנו אלא דמי השטר הקטן, ואת הגדול יפסיד, שאין להוציא ממון מספק, אבל את הסכום שבשטר הקטן גובה, שיש בכלל מאתיים מנה (שם, ובר"ף). ומוציאים שטר של מאתיים מידו וקורעים אותו. ואם הוציא שטר אחד בלבד גובה אותו, ואם אח"כ הוציא השטר השני גובה אותו גם-כן (חו"מ סי' לא, סעיף ב). וכתב הגר"א שם ס"ק ו, אפילו הוציאו לפני אותו בית-דין, גובה אותו, ואין מבטלין את הפסק-דין הראשון, כמבואר ביבמות לו, ב "קם דינא", וראה לקמן ה"ד. (8) נשבע הלווה על הסכום שבשטר הגדול, ונפטר (רי"ף שם). (9) שאוחז ספר-תורה בזרועו ועומד ונשבע בשם או בכינוי, ראה הל' שבועות פ"א, ה"ח. (10) בניגוד לשבועת "היסת" שהיא מתקנת חכמי התלמוד, ואינה בנקיטת חפץ. כמבואר שם ה"ז, והי"ג. (11) עדי השטר, שעל-כל-פנים כת אחת מהם כשרה. (12) כשהוא בעצמו מודה במקצת, והודאתו מחייבתו שבועה על השאר. (13) עדי השטר המחייבים אותו לשלם מקצת מהתביעה. (14) הל' טוען ונטען פ"ד, ה"י, שהתובע את חבירו מנה, והלה כופר בכל, ועדים מעידים עליו שיש לו אצלו חמשים, ישלם החמשים וישבע על השאר, שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים. ואע"פ שהמודה בשטר, אין זה מודה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פי התורה שאמרו לנו בית דין הגדול. (ב) שלא לסור מדבריהם. (ג) שלא להוסיף על התורה, לא במצות שבכתב ולא בפירושן שלמדינו מפי השמועה. (ד) שלא לגרע מן הכל. (ה) שלא לקלל אב ואם. (ו) שלא להפנותם. (ז) לכבדם. (ח) ליראם. (ט) שלא יהיה הבן סורר ומורה על קול אביו ואמו.

ובאור מצות אלו בפריקם אלו:

פרק ראשון

1) מתבאר בו, שבת דין הגדול שבירושלים הוא עיקר תורה שבעל-פה. ההבדל המשמעותי בין דברי קבלה לדברי סופרים. שני בתי דין שנחלקו ואינן יודע להיכן הדין נוטה – בשל תורה, הלך אחר המחמיר; בשל סופרים, הלך אחר המקיל.

א. בית דין הגדול שבירושלים²⁶ הם עקר תורה שבעל פה²⁷, והם עמודי ההוראה²⁸, ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל²⁹, ונעליהן הבטיחה תורה³⁰. שנאמר: על פי התורה אשר יורו³¹ - זו מצות עשה³². וכל המאמין במשה רבנו ובתורתו - חייב לסמוך מעשה הדת עליהן³³ ולשען עליהן³⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בית דין הגדול שבירושלים הם עקר תורה שבעל פה, והם עמודי ההוראה, ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל".

הבדל מהותי יש בין תפקידם של דייני ישראל, ובין בית-הדין שעליו נצטוו בני נח "לדון בשם מצוות אלו ולהזהיר את העם" (הל' מלכים ס"ט). אצל בני נח תפקיד השופטים והדיינים הוא לדאוג לקיומם של מצוות בני נח בשלימותן, ולהודיע את הדין המתאים למקרה שהובא לפניהם.

אבל דייני ישראל הם לכל לראש "עיקר תורה שבעל-פה", להם נמסרה התורה שבכתב כדי שילמדוה, יפרשוה, ויחדשו בה, ועל כל דבריהם ישנו ציווי "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל".

ובנוסף לזה הם גם "עמוד ההוראה" וצריכים לברר את ההלכה שבתורה למעשה – הוראה לפועל.

"ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל" שתפקידם גם לדאוג לכך שחוקי התורה יגיעו לכל העם.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 97 והערה 24)

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

2) היושב בלשכת הגזית שבמקדש, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג ולקמן הלכה ד. (3) שהיא הפירוש למצוות התורה שבכתב, כלשון רבינו בהקדמתו: "כל המצוות שניתנו לו למשה בסיני, בפירושן ניתנו... והתורה והמצוה". תורה – זו תורה שבכתב, והמצוה – זו

לומר שטרך עלי פסול הוא, ושטרך הכשר הוא על הלווה השני (שם) בעיא שלא נפשטה, וכל ספק ממון – נהנה הנתבע ומפסיד התובע, וכן ברי"ף שם. (21) שהיא מתקנת חכמים, לכל מי ש"כופר בכל" על תביעת חבירו, כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א, ה"ג. (22) והרי בוודאי אחד מהם פסול. (23) בכת"י תימן: בין מן הלווה. (24) מלווה שני. ולדעת הרדב"ז, הכוונה ללוקח שקנה נכסים מהלווה, הרי המלווה טורף ממנו את חובו כדין מלווה בשטר, שטורף מנכסים משועבדים. (25) וכבר נתבאר לעיל ה"א, שכל אחת מהן בחזקת כשרות היא ומקבלים עדותה (ע"פ הרי"ף שם).

ה. מי שהביא עדים ונחקרה עדותן והוזהמו, וחרז והביא עדים אחרים באותה הטענה עצמה והוזהמו, אפלו מאה פת, ואחר כך הביא עדים אחרים באותה הטענה עצמה, ונמצאת עדות אלו האחרונים מכוננת - דנין על פיהן. שאף על פי שהחזק זה שטען טענה זו להביא עדים שקרנים - הרי לא החזקו אלו העדים האחרונים שהן משקרין²⁶. אבל שטר שקרא עליו ערער²⁷, והוא שבוואו שנים ויאמרו: ממונו שאל לזיף לו שטר זה²⁸, אף על פי שנתקנס השטר מחותמיו²⁹ - אין גובין בו לעולם³⁰. ויראה לי, שאם באו עדי השטר והעידו הן בעצמן על כתב ידן³¹ - גובין בו.

(26) לשמוע לו, שתחזיק אותם כשקרנים (מכות ה, ב) "אם היא (=התובעת) הוחזקה, כל ישראל מי הוחזקו?!" (27) שהלווה הוציא עליו קול שהוא פסול. (28) לחתום עליו בשקר. (29) שזיהו את חתימות העדים מתוך חתימותיהם על שטרות אחרים כשרים, ראה לעיל פ"ו, ה"ב: "הדרך החמישי, שיהיה כתב-ידם יוצא משטרות אחרים" וכו'. (30) שיש לחוש, שהוא עצמו למד לכוון כתב הדומה לחתימותיהם, ומוזיף הוא (כתובות לו, ב וברש"י). (31) והם זוכרים את ההלוואה, ואע"פ שאינם זוכרים אם חתמו עליו, הואיל והם מכירים כתב ידם, רגלים לדבר, שהשטר כשר (כסף-משנה). והש"ך בחו"מ סי' לא ס"ק ד, מסביר, כל שהעדים עצמם מכירים חתימת ידם, אין לחוש שמא טועים הם ומוזיף הוא, וכל זה כשזוכרים ההלוואה, שאם לא כן אין עדותם מועילה בכלל, כמבואר בדברי רבינו לעיל פ"ח, ה"א: "שאין אדם מעיד על כתב-ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה, וכתב-ידו הוא כדי להזכיר הדבר". וראה חו"מ סי' סג, סעיף א. ובביאור הגר"א ס"ק ה.

פריף רחמנא דסייען

~ שבת קודש ו' אדר-ב' ~

הלכות ממרים

יש בכללן תשע מצות. שלש מצות עשה, ושש מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) לעשות על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המת בבגדי פשתן לבד, שהוא לתיקון העולם. ש"בראשונה הייתה הוצאת המת קשה לקרוביו (=בכתריכין טובים) יותר ממיתתו, עד שהיו קרוביו מניחים אותו ובורחים, עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן" (מועד קטן כז, ב והלכות אבל פרק ד, הלכה א). (21) של "לא תסור מן הדבר" וגר, וכן אמרו (ברכות יט, ב) "כל מילי דרבנן אסמכניה על לאו דלא תסור". (22) סנהדרין פז, א "למשפט - זה הדין" ומפרש רש"י: אם נחלק בדבר הלמד בדין גזירה שווה. (23) וכן אומר הכתוב (דברים לב, ז) "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך". והרמב"ם בהשגותיו לספר המצוות שורש ראשון אות ד שואל: אם כדברי רבינו, שכל מי שאינו עושה כהוראת בית דין הגדול עובר ב"לא תעשה", ואפילו כשהוא עובר על גזירת חכמים או תקנותיהם עובר בלא תעשה, היה לנו להחמיר בכל דברי סופרים כדברי תורה, שהרי הכול מן התורה הוא, ולמה אמרו: "בשל סופרים הלך אחרי המקיל" (ראה להלן הלכה ה), ובהרבה מקומות מצינו, שהקילו בדברי סופרים יותר מבדברי תורה, ראה שבת לד, א "ספיקא דרבנן להקל", ושם קכח, ב אמרו: "ביטול כלי מהכינו - דרבנן, צער בעלי חיים דאורייתא, ואתי דאורייתא ודחי דרבנן"! וב"קריית ספר" למב"ט מתרץ, שהחכמים התנו מתחילה, שהעובר על גזירתם לא יהא עונשו חמור כשל תורה, וגם מחלו בתחילה, שכל ספק דבריהם יידון להקל, אולם כל זה כשעובר על דבריהם להנאתו ולצורכו, אבל החולק על דבריהם ואומר שאינם אמת, הרי זה ממרה על עיקר הוראתם, וביחס אליו לא מחלו חכמים על כבודם, ועליו נאמר: "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", ואם עמד בסירובו - הרי זה "זקן ממרא", אפילו, כשעבר רק על גזירתם, כמבואר לקמן פרק ד, הלכה א "כגון שהתיר החמץ ביום י"ד בניסן בשעה שישית" ולזה נתכוון רבינו באמרו כאן: "והעובר על כל אחת מהן עובר בלא תעשה". וראה ב"לחם משנה" ששיבח את ההסבר הזה והסכים לו.

ג. דברי קבלה²⁴ - אין בהן מחלוקת לעולם²⁵. וכל דבר שתמצא בו מחלוקת - פידוע שאינו קבלה ממש רבנו. ודברים שלמדין מן הדין²⁶, אם הספימו עליהן בית דין הגדול פלן - הרי הספימו; ואם נחלקו בהן - הולכין אחר הרב, ומוציאין הדין אחר הרבים. וכן הגזרות והתקנות והמנהגות, אם ראו מקצתן שראוי לגזר גזרה או לתקן תקנה או שנייחו העם המנהג הזה²⁷, וראו מקצתן שאין ראוי לגזר גזרה זו ולא לתקן תקנה זו ולא להניח מנהג זה²⁸ - נושאין ונותנין אלו פנגד אלו, והולכין אחר רבן, ומוציאין הדבר אחר הרבים²⁹.

(24) שקיבלו מפי משה מסיני. (25) "שהרי מאז ועד עתה לא מצאנו מחלוקת... בין החכמים, שיאמר אחד: המוציא עין חבירו - יוציא את עינו... ויאמר השני: אינו אלא כופר בלבד שחייב לתת. ולא מצאנו גם כן מחלוקת במה שאמר הכתוב 'פרי עץ הדר' עד שיאמר אחד, שהוא: אתרוג; ויאמר אחר, שהוא: חבושים או רימונים... שכולם פירושים

פירושה". (4) מורים איך לפרש את הכתוב, ומה יש להוציא ממנו. (5) משנה בסנהדרין פו, ב "שממנו יוצאה תורה לכל ישראל". (6) התורה סמכה עליהם, בפירוש מצוותיה, שרק הם יפרשוה כמשפט. (7) ספרי, שם. (8) בכתב יד תימן: אליהן. (9) על פירושם. כי רוח ה' תנהלם לכוון ההלכה, ולא יטעו (מלבי"ם לתורה שם).

ב. כל מי שאינו עושה כהוראתו - עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תסור מפל הדבר¹⁰ אשר יגידו לך ימין ושמאל¹¹. ואין לזקין על לאו זה, מפני שנתן לאזהרת מיתת בית דין¹²; שכל חכם שמורה¹³ על דבריהם - מיתתו בחנק, שנאמר: והאיש אשר יעשה כדון וגומר. אחד דברים שלמדו אותן מפי השמועה¹⁴, והם תורה שבעל פה¹⁵; ואחד דברים שלמדו מפי דעתם באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן¹⁶, ונראה בעיניהם שדבר זה כף הוא; ואחד דברים שעשאו סניג¹⁷ לתורה, ולפי מה שהשעה צריקה, והן הגזרות¹⁸ והתקנות¹⁹ והמנהגות²⁰ - כל אחד ואחד מאלו השלשה דברים מצות עשה לשמע להן, והעובר על כל אחד מהן - עובר בלא תעשה²¹. הרי הוא אומר: על פי התורה אשר יורוף - אלו התקנות והגזרות והמנהגות, שיורו בהם לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העולם; ועל המשפט אשר יאמרו - אלו דברים שלמדו אותן מן הדין²² באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן; מפל הדבר אשר יגידו לך - זו הקבלה שקבלו איש מפי איש²³.

(10) בכתוב: מן הדבר. (11) ספרי שם. וכן אמרו שם: "ימין ושמאל - אפילו נראים בעיניך על שמאל שהוא ימין, ועל ימין שהוא שמאל - שמע להם". (12) וכלל הוא: אין לוקים על לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, שלא ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאווין, אלא להזהירו על עונש מוות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ב (מכות יג, ב). (13) שממרה, ובדפוס ויניציאה ש"א: שמורד. (14) ששמעו איש מפי איש עד למשה מסיני. (15) שלימדה הקדוש-ברוך-הוא למשה בסיני, ומשה רבינו לא כתבה, אלא לימדה לזקנים וליהושע - בעל פה כדברי רבינו בהקדמתו. (16) הן שלוש עשרה מידות המנויות ב"בריייתא דרבי ישמעאל" המובאת בראש "תורת כהנים". ובסנהדרין פו, א אמרו: "צא ולמד משלוש עשרה מידות, שהתורה נדרשת בהן". (17) גדר. (18) כגון, איסור אכילת בשר עוף בחלב, ראה לקמן פרק ב, הלכה ט. (19) כגון, עירובין ונטילת ידים, ששלמה ובית דינו תיקנון, כמבואר בעירובין כא, ב ובהלכות עירובין פרק א, הלכה ב, וראה הלכות שאר אבות הטומאות פרק ח, הלכה ח. (20) שהחזיקו בהם רבים לחיזוק הדת, או לתיקון העולם, כגון, שלא לעשות מלאכה בערב פסח עד חצות (פסחים נ, א) או חיבוט ערבה בהושענא רבה (סוכה מד, א), או קריאת הלל בראשי חדשים (תענית כח, ב) וכן המנהג של הוצאת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּזִמְנָה הַסְנֵה־דִּין³⁶, או עד שלא היה הדבר ברור לה³⁷, בין בזמן אחד בין בזה אחר זה, אחד מטרה ואחד מטמא, אחד אוסר ואחד מתיר, אם אינך יודע להיכן הדין נוטה: בשל תורה - הלך אחר המחמיר, בשל סופרים - הלך אחר הממלל³⁸.

36) משבטל בית דין הגדול. 37) טרם שבית הדין הגדול סיכם חוות דעתו בנידון, ובינתיים צריכים השואלים לעשות מעשה. ובכתב יד תימן הנוסח: או עד שלא הגיע הדבר להן. כלומר, שהשאלה לא הגיעה עדיין לדיון לפני הסנהדרין. 38) עבודה זרה ז, א וכדברי רבי יהושע בן קרח. והרשב"א בתשובותיו סימן רנג כותב: "אם נודע האחד, גדול בחכמה ובמניין (ראה לקמן פרק ב, הלכה ב) ויצא שמו כן, הולכים אחריו... הי שניהם שווים ולא נודע מי גדול משניהם, בשל תורה הלך אחר המחמיר וכו', וייתכן, שגם רבינו סובר כן (לחם משנה).

פרק שני

1) שאין בית דין יכול לבטל גזירה או תקנת בית דין קודמו, עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמניין. המקרים בהם יכול בית דין לבטל דברי בית דין קודמו למרות שהוא קטן ממנו. שצריך להתיישב היטב כשגוזרים גזירה, אם רוב הציבור יוכל לעמוד בה. הגדרת אזהרת התורה: לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו.

א. בית דין גדול שדרשו באחת מן המדות² פפי מה שנגרעה בעיניהם שהדין כך, ודנו דין, ועמד אחריהם בית דין אחר³, ונגרעה לו טעם אחר לסתור אותו - הרי זה סותר, ודן פפי מה שנגרעה בעיניו. שנגמר: אל השפט אשר יהיה בימים ההם - אינך חייב ללכת אלא אחר בית דין שבודק⁴.

2) שהתורה נדרשת בהן, ראה לעיל פ"א ה"ב, ובביאורנו. 3) ואפילו אינו גדול מבית-הדין הקודם לא בחכמה ולא במניין, ראה להלן ה"ב. 4) ראש השנה כה, ב: "וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו? הא, אין לך לילך אלא אצל שופט שבימך", וכן אמרו שם: "ירובעל בדורו כמשה בדורו... יפתח בדורו כשמואל בדורו". וכן אתה מוצא שתנאים אחרונים חולקים על תנאים ראשונים, ואמוראים אחרונים על אמוראים קודמיהם. ובסוטה כז, ב אמר רבן יוחנן בן זכאי: "עתיד דור אחר לטהר ככר שלישי, שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא", אלא מדין קל-יוחמו בלבד, כמבואר שם כט, א (אור שמח). ואע"פ שאנו מוצאים בתלמוד שמקשים ממשנת התנאים על דברי האמוראים, כאילו אין רשות לאמוראים לחלוק עליהם? - אפשר לומר, שמיום חתימת המשנה קיבלו עליהם, שדורות האחרונים לא יחלקו על הראשונים. וכן עשו בחתימת התלמוד, שמיום שנחתם, לא ניתנה רשות לשום אדם לחלוק עליו (כסף-משנה). והשווה דברי רבינו בהקדמתו: "וכן אם לימד אחד מהגאונים שדרך המשפט כך הוא, ונתבאר לבית-דין אחר שעמד אחריו, שאין זה דרך המשפט

מקובלים מפי משה" (לשון רבינו בהקדמתו למשנה). 26) מ"גזירה שווה" או מדין "קל וחומר" שהתורה נדרשת בהם. 27) להשאיר להם לנהוג כמנהגם. 28) אלא לבטלו. 29) כמו שאמרו (שבת יג, ב) "נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום", ובמועד קטן ג, ב אמרו: רבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו ובטלו", למרות, שכבר נהגו בהם שנים רבות.

ד. פשהה בית דין הגדול קים, לא היתה מחלקת בישראל. אלא כל דין שנוול בו ספק לאחד מישראל - שואל לבית דין שבעירו. אם ידעו - אמרו לו; אם לאו - הרי השואל עם אותה בית דין או עם שלוחיו עולין לירושלים³⁰ ושואלין לבית דין שבהר הבית³¹. אם ידעו - אמרו לו; אם לאו - הפל באין לבית דין שעל פתח העזרה³². אם ידעו - אמרו להן; ואם לאו - הפל באין ללשכת הגזית³³ לבית דין הגדול ושואלין. אם היה הדבר שנוול בו הספק לכל ידוע אצל בית דין הגדול, בין מפי הקבלה בין מפי המדה שדנו בה - אמורים מיד; אם לא היה הדבר ברור אצל בית דין הגדול - דנין בו בשעתן³⁴, ונושאין ונותנין בדבר עד שישפיקו פלן, או יעמדו למנין וילכו אחר הרב, ויאמרו לכל השואלים: כך הלכה, והולכין להן. משבטל בית דין הגדול רבמה מחלקת בישראל, זה מטמא ונותן טעם לדבריו, וזה מטהר ונותן טעם לדבריו; זה אוסר, וזה מתיר³⁵.

30) תוספתא סנהדרין פרק ז, משנה א: "הוא והמופלא שבהן באין לבית דין שבהר הבית", וראה סנהדרין פח, ב "ואם לאו, באין לזה שסמוך לעירו... ואם לאו, באין לזה שעל פתח הר הבית", משמע שהלכו קודם לבית דין שסמוך לעירו, ואחרי כן לזה שעל הר הבית, וכנראה שבנוסח התלמוד שלפני רבינו לא הייתה גירסה זו (כסף משנה). 31) והוא בשער המזרחי, שלפנים מן החיל, לפני עזרת נשים (רש"י בסנהדרין פו, ב). 32) כשעברו עזרת נשים, ובאים לפתח עזרת ישראל (שם). 33) שהיא בנוייה בתוך העזרה, חצייה בקודש וחצייה בחול, "ובחצי של חול היו הסנהדרין יושבין" (הלכות בית הבחירה פרק ה, הלכה י"ז). 34) באותה שעה. 35) בסנהדרין פח, ב אמרו: "משרבו תלמידי שמאי והלל, שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקות בישראל ונעשית תורה כשתי תורות" ורבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, מסביר: "כל שני אנשים בהיותם שווים בשכל ובעיון... לא תיפול ביניהם מחלוקת בסברתם בשום פנים... מפני שדעות שניהם היו קרובות זו לזו... אבל כאשר רפתה שקידת התלמידים... ונחלשה סברתם כנגד סברת הלל ושמאי רבותיהם - נפלה מחלוקת ביניהם בעיון... שסברת כל אחד ואחד מהם הייתה לפי שכלו, ולפי מה שיש בידו מן העיקרים".

ה. שני חכמים או שני בתי דינים שנהלקו שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בית-דין דברי ב"ד חבריו, חוץ משמונה-עשר דבר (שמונה-עשרה גזירות, שגזרו בית שמאי, והן מנויות בשבת יג, ב - יז, ב), שאפילו יבוא אליהו ובית-דינו אין שומעים לו", וסובר רבינו: חוץ משמונה-עשר דבר וכיוצא בהם, שנעשו סייג לתורה (כסף-משנה). ואם לא פשט איסורם בכל ישראל, יתבאר דינם לקמן ה"ז.

ד. ויש לבית דין לעקר אף דברים אלו¹⁶ לפי שעה¹⁷, אף על פי שהוא קטן מן הראשונים; שלא יהו גזרות אלו חמורין מדברי תורה עצמה, שאפילו דברי תורה יש לכל בית דין לעקור¹⁸ הוראת שעה¹⁹. פיצד? בית דין שראו לחזק הדת ולעשות סג פדי שלא יעברו העם על דברי תורה - מפני ועונשין²⁰ שלא פדין²¹; אבל אין קובעין הדבר לדורות ואומרים שהלכה כפ הוא. וכן אם ראו לפי שעה לבטל מצות עשה או לעבר על מצות לא תעשה, פדי להחזיר רבים לדת²² או להציל רבים מישאאל מלהפשל בדברים אחרים - עושין לפי מה שצריכה השעה. כשם שהרופא חותך יד או רגלו של זה²³, פדי שיהיה פלו; כפ בית דין מורים בזמן מן הזמנים לעבר על קצת מצות לפי שעה, פדי שיתקמו [פלו]²⁴. פדרך שאמרו חכמים הראשונים²⁵: חלל עליו²⁶ שבת אחת, פדי שישמר שבתות הרבה²⁷.

(16) שנאסרו משום סייג לתורה. (17) לציין, שזה רק לפי שעה ובאופן זמני. (18) בכת"י תימן: לעקור. (19) לא שיקבע הדבר הוראה לדורות. ומשמיענו רבינו, שאין אומרים בזה: "חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה". ראה כתובות פג, ב (כסף-משנה). (20) מכים - מלקות; ועונשים - עונש מיתה. (21) שלא מן התורה, כלשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פכ"ד, ה"ד: "מעשה והלקו אדם שבעל אשתו תחת אילן (=מקום גלוי), ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים (=שהיו מצוות בזויות בעיניהם) והביאוהו לבית-דין וסקלוהו", והכל משום סייג לתורה, כמבואר בסנהדרין מז, א. וראה רש"י בגיט"ס, א על הפסוק (תהלים קיט, קכו) "עת לעשות לה' הפרו תורתך", שמפרש: "אם באה עת לעשות תקנה לשם שמים - הפרו דברי תורה לשעה הצריכה". (22) כגון להקריב קרבן בחוץ, שיש בו איסור 'עשה', שנאמר (דברים יב, יד) "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך" - זו מצות-עשה להקריב בבית הבחירה בלבד, וגם איסור לא-תעשה שנאמר (שם, יג) "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה", ו"השמר" - אינו אלא לא-תעשה (ראה הל' מעשה הקרבנות פי"ח ה"ב), ואליהו הנביא הקריב עולה בהר הכרמל, כדי להכחיש את נביאי הבעל, ובזה החזיר את ישראל למוטב והשיבם מעבודה זרה (יבמות ז, ב. וסנהדרין ז, א) והשווה הל' יסודי התורה פ"ט, ה"ג. (23) שלקתה ידו בהרעלת דם. (24) כאילו כל המצוות הן גוף אחד, ומבטלים מקצתן לקיים את השאר (רדב"ז). (25) יומא פה, ב. (26) על

הכתוב בתלמוד - אין שומעים לראשון, אלא למי שהדעת נוטה לדבריו... אבל כל הדברים שבתלמוד הבבלי - חייבים כל ישראל ללכת בהם".

ב. בית דין שגזרו גזרה או תקנו תקנה והנהיגו מנהג, ופשט⁵ הדבר בכל ישראל, ועמד אחריהם בית דין אחר ובקש לבטל דברים הראשונים, ולעקר אותה התקנה ואתה הגזרה ואתה המנהג - אינו יכול עד שיהיה גדול מן הראשונים בחכמה⁶ ובמנין⁷. היה גדול בחכמה אבל לא במנין, במנין אבל לא בחכמה - אינו יכול לבטל את דבריו⁸. אפלו בטל הטעם שבגללו גזרו הראשונים או התקינו - אין האחרונים יכולין לבטל עד שיהיו גדולים מהם⁹. והיאך יהיו גדולים מהם במנין, הואיל וכל בית דין ובית דין של שבעים ואחד הוא¹⁰? זה מנין חכמי הדור, שהספימו וקבלו הדבר שאמרו בית דין הגדול¹¹ ולא חלקו בו.

(5) נפוך ונתקבל. (6) שראש הישיבה של בית-דין האחרון, יהיה מופלג בחכמה יותר מראש הישיבה הקודם (עדיות פ"א, מ"ה, וכפירוש רבינו שם). (7) שיהיה מנין התלמידים של בית-דין האחרון מרובה ממנין התלמידים של בית-דין הקודם, וכדברי רבינו בסמוך. והראב"ד בפירושו למשנה שם, אומר: במנין - במנין שנים, שיהיה ראש בית-דין האחרון זקן מהראשון. (8) שם. (9) ביצה ה, ב. שהרי התורה אמרה (שמות יט, טו) "היו נכונים לשלש ימים אל תגשו אל אשה", וממילא אני יודע, שלאחר שלשה ימים, כשקיבלו כבר את התורה הותרו בנשותיהם, ובכל זאת הוצרך הקב"ה להתיר להם בפירוש, ולומר: "לך אמור להם, שובו לכם לאהליכם" (דברים ה, כז), מכאן, שכל דבר הנאסר במנין "צריך מנין אחר להתירו", ואפילו בטל הטעם שבגללו נאסר מקודם. וסובר רבינו, שהכוונה למנין אחר גדול מהקודם (כסף-משנה). (10) ראה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג. (11) שכבר ביאר רבינו בהקדמתו, שכל ראשי הישיבות היו עמהם "בכל דור ודור אלפים ורבבות ששמעו מהם", וכן הוא מדגיש שם: "ואותם חכמים שהתקינו... או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא - הם כל חכמי ישראל או רובם".

ג. במה דברים אמורים¹²? בדברים שלא אסרו אותן פדי לעשות סג לתורה, אלא כשא"ר דיגי תורה; אבל דברים שראו בית דין לגזור ולאסור לעשות סג¹⁴, אם פשט אסורן בכל [ישראל] - אין בית דין גדול אחר יכול לעקור ולהתיר, אפלו היה גדול מן הראשונים¹⁵.

(12) שבית-דין גדול מחבירו יכול לבטל גזירת בית-דין קודמו. (13) בדפוס ויניציאה שי"א: בשאר. (14) גדר למשמרת, כגון איסור אכילת בשר עוף בחלב, שגזרו משום שלא יבואו לאכול אכילת בשר בהמה בחלב, כמבואר להלן ה"ט. (15) שהרי אמרו (ע"ז לו, א) "בפל, יכול לבטל

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ופשט הדבר בכל ישראל, אין בית-דין אחר יכול לבטלו אלא-אם-כן היה גדול ממנו בחכמה ובמנין (לעיל ה"ב). ג) גזר בית-דין כדי לעשות סייג לתורה, ופשטה גזירתו בכל ישראל, אין שום בית-דין שבעולם יכול לעקרה ולהתירה (לעיל ה"ג), ואם נודע שלא פשטה הגזירה בכל ישראל, אפילו בית-דין שאינו גדול כראשון - יכול לבטלה (רדב"ז לעיל ה"ג).

ח. וְכָל בֵּית דִּין שֶׁהִתִּיר שְׁנֵי דְּבָרִים - אֵל יִמְהַר לְהִתִּיר דָּבָר שְׁלִישִׁי.³⁴

34) שהרי רבי יהודה נשיאה לא רצה להתיר פת של גויים, מפני שכבר התיר שני דברים, ולא רצה שיקראו לבית-דינו: "בית-דין המתיר" (ע"ז לו, א), וכן בירושלמי שם פ"ב, ה"ח: "כל בית-דין דשרו (=שמתירים) שלשה דברים, נקרא: בי דינא שריא", וראה עדויות פ"ח, מ"ד: "וקרו ליה אסי שריא".

ט. הוֹאִיל וַיֵּשׁ לְבֵית דִּין לְגֹזֵר וּלְאַסֹּר דְּבָר הַמֵּתֵר וַיַּעֲמֵד אֶסְרוֹ לְדוֹרוֹת,³⁵ וְכֵן יֵשׁ לָהֶן לְהִתִּיר אֶסְרוֹי תוֹרָה³⁷ לְפִי שְׁעָה, מָהוּ זֶה שֶׁהַהִירָה הַתּוֹרָה: לֹא תִסֵּף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ? שְׁלֹא לְהוֹסִיף עַל דְּבָרֵי תוֹרָה³⁸ וְלֹא לִגְרַע מֵהֶן³⁹ וּלְקַבֵּעַ הַדָּבָר לְעוֹלָם בְּדָבָר⁴⁰ שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה⁴¹, בֵּין בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב בֵּין בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה⁴². כִּיצַד? הֲרִי כְּתוּב בַּתּוֹרָה: לֹא תִבְשַׁל גְּדִי בַּחֲלָב אִמּוֹ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמִדּוֹר⁴³, שְׁזָה הַפְּתוּב אֶסֶר לְבַשֵּׁל וּלְאַכֹּל בֶּשָׂר בַּחֲלָב, בֵּין בֶּשָׂר בְּהֵמָה בֵּין בֶּשָׂר חַיָּה; אֲכָל בֶּשָׂר הָעוֹף - מִתֵּר בַּחֲלָב מִן הַתּוֹרָה⁴⁴. אִם יָבֹא בֵּית דִּין וַיִּתִּיר בֶּשָׂר חַיָּה בַּחֲלָב - הֲרִי זֶה גִּירָע⁴⁵; וְאִם יֵאָסֵר בֶּשָׂר הָעוֹף וַיֵּאֱמַר שֶׁהוּא בְּכָלֵל הַגְּדִי וְהוּא אֶסְרוֹ מִן הַתּוֹרָה - הֲרִי זֶה מוֹסִיף⁴⁶. אֲכָל אִם אָמַר: בֶּשָׂר הָעוֹף מִתֵּר מִן הַתּוֹרָה, וְאִנּוּ נֵאָסֵר אוֹתוֹ, וְנוֹדִיעַ לָעַם שֶׁהוּא גִּירָה, שְׁלֹא יָבֹא מִן הַדָּבָר חוֹבָה וַיֵּאֱמְרוּ: הָעוֹף מִתֵּר מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִתְפָּרַשׁ, כֵּן הַחַיָּה מִתֵּר שֶׁהִי לֹא נִתְפָּרְשָׁה; וַיָּבֹא אַחֵר לֹמֵר: אֵף בֶּשָׂר בְּהֵמָה מִתֵּר, חוּץ מִן הָעִזִּי⁴⁷; וַיָּבֹא אַחֵר לֹמֵר: אֵף בֶּשָׂר הָעִז מִתֵּר בַּחֲלָב פָּרָה אוֹ הַכֶּכְשָׁה, שְׁלֹא נֵאָמַר אֵלָּא 'אִמּוֹ', שֶׁהִיא מֵינוּ; וַיָּבֹא אַחֵר לֹמֵר: אֵף בַּחֲלָב הָעִז שֶׁאֵינָה אִמּוֹ מִתֵּר, שְׁלֹא נֵאָמַר אֵלָּא 'אִמּוֹ'; לְפִיכֵן נֵאָסֵר כָּל בֶּשָׂר בַּחֲלָב, אֲפִלּוּ בֶּשָׂר עוֹף - אֵין זֶה מוֹסִיף, אֵלָּא עוֹשֶׂה סִיג לַתּוֹרָה⁴⁸. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֵה⁴⁹.

35) רשאי. 36) כמבואר לעיל פ"א ה"ג, ובפרק זה ה"ג. 37) כאמור לעיל ה"ד. 38) אפילו לפי שעה, בצורה האמורה להלן. 39) מדברי תורה. 40) בדפוס רומי ר"מ, וכן בכת"י תימן: תיבה זו איננה. 41) כלומר, אסור להוסיף ולומר שזה אסור מן התורה, אלא צריך לציין, שהוספה זו היא מדבריהם ואינה אלא גזירה משום סייג לתורה; וכן אסור להתיר דבר מן התורה ולבטלו לעולם,

החולה, לעשות לו כל צרכיו בשבת, שדחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות (הל' שבת פ"ב, ה"א). 27) "שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם" (לשון רבינו שם, ה"ג).

ה. בֵּית דִּין שֶׁנִּרְאָה לָהֶן לְגֹזֵר גִּירָה²⁸ אוּ לְמַחֵן תִּקְנָה²⁹ אוּ לְהַנְהִיג מִנְהַג - צָרִיכִין לְהִתְנַשֵּׁב בְּדָבָר וְלִידַע תַּחֲלָה אִם רַב הַצָּבוּר וְכוּלִין לַעֲמֹד בָּהֶן אוּ אִם אֵין וְכוּלִין לַעֲמֹד. וְלַעֲוֹלָם אֵין גּוֹזְרִין גִּירָה עַל הַצָּבוּר, אֵלָּא אִם כֵּן רַב הַצָּבוּר וְכוּלִין לַעֲמֹד בָּהֶן³⁰.

28) שיש בה משום סייג לתורה, כמו שאמרו (יבמות כא, א) "ושמרתם את משמרת" - עשו משמרת למשמרתי, והחכמים קוראים לה: "גזירה" (מלשון רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה "והחלק הרביעי"). 29) בדברים הנוהגים בין בני אדם שאין בהם תוספת במצוה ולא גרעון, או בדברים שהם תועלת לבני אדם בדברי תורה, וקראו אותם: "תקנות ומנהגות", מהן - בענין איסור והיתר; ומהן - בענין הממונות (לשון רבינו שם ד"ה "והחלק החמישי"). 30) ע"ז לו, א. שואמר (מלאכי ג, ט) "במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו" - עד שהגוי כולו יוכל לעמוד בה, ובהוריות ג, ב אמרו בקשר לזה: רובו ככולו. ורש"י בע"ז שם מפרש: במארה אתם נארים - אתם מקבלים עליכם גזירה בארור ובקללה... ואח"כ אתם גוזלים אותו, שאתם נהנים מן הארורים.

ו. הֲרִי שֶׁגִּזְרוּ בֵּית דִּין גִּירָה, וְדָמוּ שֶׁרַב הַקֵּהָל וְכוּלִין לַעֲמֹד בָּהּ, וְאַחֵר שֶׁגִּזְרוּהָ פִּקְפָּקוֹ³¹ הָעָם בָּהּ וְלֹא פִּשְׁטָה בְּרַב הַקֵּהָל - הֲרִי זֶה בְּטִלָּה³², וְאֵין רִשְׁאִין לִכְפֹּת אֶת הָעָם לְלֶכֶת בָּהּ.

31) זלזול, כמו: "שפסק בטהרת ידים" (עדויות פ"ה, מ"ו), ומפרש הרע"ב (וכן רש"י בברכות יט, א): שזלזל. 32) ירושלמי ע"ז פ"ב, ה"ח: "מקובל אני מרבי אלעזר ברבי צדוק, שכל גזירה שבית-דין גוזרים, ואין רוב ציבור מקבלים עליהם - אינה גזירה", ואינה צריכה שום בית-דין לבטלה (לחם-משנה).

ז. גִּזְרוּ וְדָמוּ שֶׁפִּשְׁטָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וַעֲמַד הַדָּבָר כֵּן שְׁנֵים רְבוּת, וְלֹאֲחֵר זְמַן מְרַבָּה עֲמַד בֵּית דִּין אַחֵר וּבִדָּק בְּכָל יִשְׂרָאֵל וְרָאָה שֶׁאֵין אוֹתָהּ הַגִּירָה פּוֹשְׁטָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל - יֵשׁ לוֹ רִשּׁוֹת לְבַטֵּל, וְאֲפִלּוּ הִיָּה פָחוֹת מִבֵּית דִּין הָרִאשׁוֹן בַּחֲכָמָה וּבְמִנְיָן³³.

33) שהרי רבי יהודה נשיאה (=נכדו של רבי) התיר שמן של גויים, למרות שגזרו עליו תלמידי שמאי והלל, שהיו גדולים ממנו, אלא מפני שבדק עליו, ומצא שלא פשט איסורו ברוב ישראל, נמנה עליו עם בית-דינו והתירוהו (ע"ז שם). נמצאת למד, שיש שלשה חילוקים בדבר, א) בית-דין שדרש באחת מן המדות ודן דין, ועמד בית-דין אחר ומצא טעם לסתרו - הרי זה סותר, ואפילו הוא פחות מבית-דין הראשון (לעיל ה"א), ב) אם גזר בית-דין או תיקן או הנהיג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) איזה זקן ממרא וכיצד דנים אותו. מה בין אפיקורוס לזקן ממרא. ארבעה הרוגי בית דין שצריכים הכרזה.

א. מִי שְׁאִינוּ מוֹדֶה בַּתּוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה² - אֵינוּ זָקֵן מִמֶּרָא הָאֱמֹר בַּתּוֹרָה³; אֶלָּא הָרִי זֶה בְּכָלֵל הָאֶפִיקוֹרוֹסִין⁴, וְנִמְתָּהּ בְּכָל אָדָם⁵.

(2) פירוש המצוות, שלימדו הקב"ה למשה מסיני, והוא הנקרא: "מפי השמועה", כדברי רבינו לעיל פ"א, ה"ב. ובתקדמתו לספר זה, אומר רבינו: "ואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוה (שמות כד, יב), תורה – זו תורה שבכתב; והמצוה – זו פירושה... ומצוה זו – היא הנקראת תורה שבעל-פה". (3) דברים יז, יב. (4) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: המינים. (5) בדפוס הנ"ל: ביד כל אדם. כלומר, אין צורך שבית-דין ידונו, אלא כל אחד מצווה להרגו, כמבואר להלן ה"ב. ורבינו בפירושו למשנה סנהדרין פ"א מ"ג, אומר: "האתה סובר, שיאמר אדם שדעתו ואמונתו, השניות, או דבר אחר... מכחיש למה שכתוב בתורה: ה' אלהינו ה' אחד, שנאמר אדם כזה אינו נהרג, או שהוא זקן ממרא, ודאי זה יהרג, משום שיצא מן הכלל, כלומר מכלל ישראל... שאין זקן ממרא ההורס לחומת התורה... אלא אדם שהוא רואה דבריו יותר מדברי בית-דין הגדול, ולכן חייבתו תורה מיתה, לכבוד בית-דין ומעלתו, כמו שחייב המקלל אביו ואמו מיתה לכבוד אביו ואמו" וכו'.

ב. מֵאַחַר שֶׁנִּתְפָּרְסָם שֶׁהוּא כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה - [מִוְרִידֵין אוֹתוֹ]⁶ וְלֹא מְעַלִּין⁷. וְהָרִי הוּא כְּשֶׁאָר כָּל הָאֶפִיקוֹרוֹסִין וְהָאֱמֹרִין אֵין תּוֹרָה מִן הַשְּׁמַיִם⁸ וְהַמּוֹסְרִין⁹ וְהַמּוֹמְרִין¹⁰. שֶׁכָּל אֵלוֹ אֵינָם בְּכָלֵל יִשְׂרָאֵל, וְאֵין צָרִיף לֹא עֲדִים וְלֹא הִתְרָאָה וְלֹא דִינִים, [אֶלָּא כָּל הַהוֹרָג אֶחָד מֵהֶן - עֲשֵׂה מִצְוָה גְדוֹלָה וְהִסִּיר הַמְּכֻשׁוֹל]¹¹.

(6) לבור. (7) שאם היה בבור סולם, מסלקו ואינו מניחו לעלות בו (ע"ז כו, ב), והשווה הל' רוצח פ"ד, ה"י. (8) אלא משה רבינו מפי עצמו אמרה. (9) שמוסר ממון ישראל ליד גוי אנס, ראה הל' חובל ומזיק פ"ח ה"ט"י, והל' תשובה פ"ג ה"ב. (10) בדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן: והמשומדים. והם שהחזיקו עצמם לעבור עבירה בזדון ולהכעיס, ונמצא כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלם, וכן החוזרים לדתי עובדי-כוכבים בשעה שגוזרים גזירה וידבק בהם (הל' תשובה פ"ג, ה"ט). (11) ע"ז שם. ובסנהדרין צט, א שנינו: "ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה (=חסרות ויתרות), מקל-וחומר זה, מגזירה-שוה זו, זה הוא: כי דבר ה' בזה", והשווה שם למי שאומר: אין תורה מן השמים. ובהל' ע"ז פ"י ה"א, כתוב רבינו: "מצוה לאבדם ביד, ולהורידם לבאר שחת מפני שהם מצרים לישראל ומסירים את העם מאחרי ה', כצדוק ובייתוס ותלמידיהם, שם רשעים ירקב". וראה פירוש המשנה לרבינו חולין פ"א, מ"ב.

שהרי זה גורע ממצוות התורה, אלא מבטלו לפי שעה, כדי להחזיר רבים לדת, כפי שהשעה צריכה, ומדגיש בביטולו שזו הוראת שעה בלבד. (42) אפילו דברים שנאמרו למשה מסיני בעל-פה, אסור להוסיף עליהם ולגרוע מהם. והשווה דברי רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה החלק הראשון: "ואין הפרש בין שיוסיף ויגרע על הפסוק, ובין שיוסיף ויגרע על הפירוש המקובל", וכן בפירושו לפרק "חלק" (הפרק העשירי בסנהדרין) בהקדמתו שם ב"סוד התשיעי": "ועליה אין להוסיף, וממנה אין לגרוע, לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל-פה". והראב"ד חולק, ולדעתו אין איסור "בל תוסיף" אלא במצוות-עשה, כגון לולב ותפילין וציצית, בין לשעה בין לדורות, בין שקבע שהוא מן התורה, בין שלא קבע. וב"ספרי" פ' ראה, אות פב שנינו: "לא תוסף עליו – מניין שאין מוסיפים לא על הלולב (=יותר מארבעה מינים), ולא על הציצית (=יותר מארבעה חוטים), תלמוד לומר לא תוסף עליו. ומנין שאין פוחתים מהם, תלמוד לומר ולא תגרע ממנו". (43) חולין קטו, ב. (44) שם ק"ג, א: שנאמר "בחלב אמו" – יצא עוף שאין לו חלב אם, וכדעת רבי יוסי הגלילי שם. (45) מתורה שבעל-פה. (46) על תורה שבכתב. (47) שלא נאמרה בהמה אלא "גדי" בלבד. (48) וראוי להעיר, שבהל' מאכלות אסורות פ"ט ה"ד, כתוב רבינו: "וכן בשר חיה ועוף, בין בחלב חיה בין בחלב בהמה, אינו אסור באכילה מן התורה... ואסור באכילה מדברי סופרים" וכו'. הרי שהשווה דין חיה לדין עוף בחלב, ששניהם מותרים מן התורה, וכבר נאמרו בזה הרבה תירוצים (ראה רדב"ז וספ"מ-משנה). אולם המחזור שבהם, הוא דעת הרב מאיר אנשיכון, הובא ב"מרכבת המשנה", שתיבות: "וכן בשר חיה" אין שייכות להתחלת הלכה ד, אלא חוזרות אל סוף הלכה ג, וכוונת רבינו לומר: וכן בשר חיה, היא בכלל איסור אכילת בהמה בחלב, וה'סדר' טעה בקביעת הנקודה, וסימנה שלא במקומה. והלכה ד' צריכה להתחיל במלים: ועוף וכו'. דוגמה לזה, דברי רבינו בהל' אבות הטומאות פ"ב, ה"ז: "אחר שנגמר הכלי, מצרף מה שבתוכו" וכו' ושתי המלים הראשונות אין להן כל קשר עם המשפט הבא. אולם בכת"י נמצאות מלים אלה בסוף ההלכה הקודמת... "ועדיין הוא לח אחר שנגמר". ואח"כ מתחילה הלכה ז "הכלי מצרף" וכו'. ראה מבוא לציילום משנה-תורה דפוס רומי ר"מ – להרב י. ל. מימון עמ' 12. (49) כגון, אם יאמר אדם: אין איסור דם מן התורה אלא דם בהמה ועוף, ככתוב (ויקרא ז, כו) "וכל דם לא תאכלו... לעוף ולבהמה" ודם חיה מותר מן התורה – הרי זה גורע, כי חיה בכלל בהמה היא (הל' מאכלות אסורות פ"ו, ה"א), ואם יאמר: דם אדם אסור מן התורה, הרי זה מוסיף, שאין דם אדם אסור אלא מדברי סופרים, כמבואר שם ה"ב (רדב"ז). והשווה הקדמת פירוש המשנה לרבינו, בד"ה והמתנבא בשם... "החלק הראשון", שרבינו מדגים שם: "כגון שיאמר: הקב"ה אמר אלי כי הערלה היא שתי שנים, ואחר שתי שנים מותר לאכול הפירות הנטועים, או שיאמר: הקב"ה אמר אלי, שהערלה אסור לאכול אותה ארבע שנים, חלף מה שאמר הקב"ה: שלש שנים יהיה לכם ערלים (ויקרא יט, כג) וכדומה לו".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20) שהוא מודה בתורה שבעל-פה ובקבלת החכמים איש מפי איש עד למשה מסיני. 21) על-פי השמועה, ועל-פי המדות שהתורה נדרשת בהן. 22) דברים יז, יב "ומת האיש ההוא". 23) משנה בסנהדרין מג, ב: "שכן דרך כל המומתין מתוודין, שכל המתוודה יש לו חלק לעולם הבא", וראה לעיל הל' סנהדרין פ"ג, ה"א ובביאורנו שם. ולא נתכוון רבינו אלא לומר, זקן ממרא יש לו חלק לעוה"ב, אבל הכופר בתורה שבעל-פה אין לו חלק לעוה"ב (כסף-משנה). וראה הל' תשובה פ"ג, ה"ז-ח. 24) בסברתו, לפי אחת מהמדות שהתורה נדרשת בהן. 25) מרביתו מפי השמועה. ואפילו הוא אומר מפי השמועה, והם אומרים כך נראה בעינינו שהדין נתון - הרי זה חייב, כדברי רבינו לקמן פ"ד ה"א, ע"פ סנהדרין פח, א וכתבי אלעזר. 26) ככתוב (דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". וכדברי רבינו בפירוש המשנה, הובאו לעיל בביאורנו אות ד: "ולכן חייבת תורה מיתה לכבוד בית-דין ומעלתו" וכו'. 27) סנהדרין פח, ב. ובדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: מחלוקת בישראל.

ה. אין זקן ממרא²⁸ חייב מיתה עד שיהא חכם שהגיע להוראה סמוך בסנהדרין²⁹, ויחלק על בית דין בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת³⁰, או בתפליין³¹, ויורה לעשות כהוראתו³² או יעשה הוא על פי הוראתו³³, ויחלק עליהן והן יושבין בלשפת הגזית³⁴. אבל אם היה תלמיד שלא הגיע להוראה³⁵ והורה לעשות - פטור³⁶. שנאמר: כי פלא מקומו דבר למשפט - מי שלא פלא מקומו³⁷ אלא דבר מפלא³⁸.

28) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן, כתוב בכל מקום: ממרה בה"א. ע"פ משקל הכתוב (יהושע א, יח) "כל איש אשר ימרה את פיך". 29) שהוסמך ע"י הסנהדרין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ד ה"ה, ש"התקינו שלא יהא אדם נסמך אלא ברשות הנשיא". 30) או בדבר הגורם לידי דבר, שחייבים על זדונו כרת וכו', כמבואר לקמן פ"ד, ה"ב. 31) שהורה להוסיף טוטפת חמישית בתפליין, ואע"פ שאין בהן גורם לדבר שזדונו כרת וכו' - הרי זו "הלכה מפי הקבלה", כלשון רבינו לקמן פ"ד ה"ג (סנהדרין פז, א. ופח, ב). 32) שנאמר: "והאיש אשר יעשה בזדון וגו' - אינו חייב עד שיוורה (שם פו, ב). 33) שם פח, ב. 34) שאם מצאם חוץ למקומם והמרה עליהם - פטור, כמבואר להלן ה"ז. 35) בדיעותיו בתורה, ולדעת רש"י שם פו, ב - שעדיין לא מלאו לו ארבעים שנה. 36) שאין הוראתו הוראה (שם וברש"י). 37) שלא נעלם. 38) קשה ועמוק, אבל תלמיד שלא הגיע להוראה - הכל אצלו פלא (שם פז, א). "כי יפלא - במופלא (=מומחה) שבבית-דין הכתוב מדבר".

ו. היה חכם מפלא של בית דין, ויחלק, ושנה³⁹ ולמד לאחרים בדבריו, אבל לא הורה לעשות - פטור. שנאמר: והאיש אשר יעשה בזדון. לא

ג. במה דברים אמורים? באיש שפפר בתורה שבעל פה במחשבתו⁴⁰ ובדברים שנראו לו, והלך אחר דעתו הקלה ואחר שרירות לבו⁴¹, וכופר בתורה שבעל פה תחלה, כפדוק וביטוס⁴² וכן כל התועים אחריו. אבל בני התועים האלה ובני בניהם, שהדיחו אותם אבותם, ונולדו בין הקראים וגדלו אותם על דעתם⁴³ - הרי הוא כתינוק שנשפה ביניהם וגדלוהו⁴⁴, ואינו זריז לאחזו בדרכי המצות, שהרי הוא כפאנוס⁴⁵. ואף על פי ששמע אחר כך [שהוא יהודי, וראה היהודים ודתם - הרי הוא כפאנוס, שהרי גדלוהו על טעותם]. כך אלו שאמרנו, האוחזים בדרכי אבותם הקראים שטעו⁴⁶. לפיכך ראוי להחזירן בתשובה, ולמשכם בדברי שלום, עד שיחזירו לאיתן התורה⁴⁷.

12) בהכרתו. 13) מלשון הכתוב דברים כט, יח. 14) שכפרו בתורה שבעל-פה, והם תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, כמפורש באבות דרבי נתן פ"ה מ"ב, ראה הל' תשובה פ"ג, ה"ח. ובפירוש המשנה אבות פ"א, מ"ג: אומר רבינו: שכל אחד מהם אמר לסייעתו, שהוא מאמין בתורה וחולק על הקבלה, ומאז יצאו הכתות הרעות, הנקראות במצרים: "קראים", ואצל החכמים - צדוקים ובייתוסים, והם מפרשים הפסוקים, כפי מה שיראה להם, ואינם שומעים לחכמים כלל. 15) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: ונולדו במינות, וגידלו אותם עלי. 16) שם: הרי הם כתינוק שנשבה לבין הגויים, וגידלוהו הגויים על דתם שהוא אנוס. 17) ואינו חייב אלא להביא חטאת אחת על כל עבירה ועבירה שעשה (שבת סח, ב. והל' שגגות פ"ב, ה"ו). 18) דינם כאנוסים. 19) לחזק התורה ולתקפה. ובדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן, נוסף כאן: ולא ימהר אדם להרגן. וכתב הרדב"ז: נתכוון רבינו ללמד זכות על הקראים, אבל הנמצאים בזמננו, אם אפשר בידנו להורידם, היה מצוה להורידם, שהרי בכל יום אנו מחזירים אותם למוטב... והם מחרפים ומגדפים את בעל הקבלה, ואין לדונם כאנוסים, אלא ככופרים בתורה שבעל-פה. וראה בתשובותיו ח"ב סימן תשצו. ובמוספנו "תשובות הרמב"ם" הבאנו תשובת רבינו בענין זה.

ד. אבל זקן ממרא האמור בתורה הוא חכם אחד מחכמי ישראל, שיש בידו קבלה⁴⁸ ודן ומורה בדברי תורה כמו שזדונו ויורו כל חכמי ישראל⁴⁹, שבאת לו מחלקת בדין מן הדינים עם בית דין הגדול, ולא חזר לדבריהם, אלא חלק עליהם והורה לעשות שלא כהוראתן - גזרה עליו תורה מיתה⁵⁰. ומתורה, ויש לו חלק לעולם הבא⁵¹. אף על פי שהוא דן⁵² והן דנים, הוא קבל⁵³ והם קבלו - הרי התורה חלקה להם כבוד⁵⁴. ואם רצו בית דין למחל על פבדון ולהניחו - אינן יכולין, כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל⁵⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כְּדָרָךְ שֶׁהוּא לְמוֹד - הֲרִי זֶה פְּטוּר⁵⁷. הוֹרָה לַעֲשׂוֹת אוֹ שְׁעֵשָׂה כְּהוֹרָאתוֹ - חֵיב מִיתָה, וְאִינוּ צָרִיךְ הִתְרָאָה⁵⁸. אָפְלוּ נָתַן טַעַם לְדַבְּרוֹ⁵⁹ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ⁶⁰. אֵלֶּא פִּינֹן שָׁבֵאוּ עֲדִים שְׁעֵשָׂה כְּהוֹרָאתוֹ אוֹ שֶׁהוֹרָה לְאַחֲרִים לַעֲשׂוֹת - גּוֹמְרִין דִּינוֹ לְמִיתָה בְּבֵית דִּין שְׁבָעִירוֹ⁶¹, וְתוֹפְסִין אוֹתוֹ וּמַעֲלִין אוֹתוֹ מִשֵּׁם לִירוּשָׁלַם. וְאֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ בְּבֵית דִּין שְׁבָעִירוֹ, וְלֹא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁיֵּצֵא חוּץ לִירוּשָׁלַם⁶², אֵלֶּא מַעֲלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שְׁבָעִירוֹשָׁלַם. וְעַד הַרְגֵל מְשֻׁמְרִין אוֹתוֹ, וְחוֹנְקִין אוֹתוֹ בְּרִגְלָה⁶³. שְׁנֵאֲמַר: וְכָל יִשְׂרָאֵל⁶⁴ יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ; מִכָּל שְׁעָרֶיךָ הַכְּרֹזָה⁶⁵. וְאַרְבָּעָה צָרִיכִין הַכְּרֹזָה: זָקֵן מִמָּרָא, וְעֲדִים זִמְמִין, וְהַמְסִית⁶⁶, וְבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵה⁶⁷; שֶׁהֲרִי בְּכָל נֶאֱמַר: יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ.

(48) ייעלם ויסתפק. (49) על-פי הסברה והיקשי ההגיון. (50) מפורש לעיל פ"א, אות ל. (51) בכת"י תימן: וקיבל מהן. (52) בכת"י: קיבל. (53) שהיתה בנויה מאבנים מפוסלות מרובעות, לכבודם של הסנהדרין (מדות פ"ה, מ"ד. ובתוירו"ט ובתפא"י שם). (54) משנה בסנהדרין פו, ב. (55) למד שנית. (56) בכת"י תימן: ולימד. וראה לעיל ה"י: "ולמד לאחרים". (57) שהרי לא הורה לעשות, וכאמור לעיל ה"י. (58) סנהדרין פח, ב. (59) לזכות עצמו ולהצלתו. (60) שם. (61) ככל המומתים, שגומרים את דינם בבית-דין של עשרים ושלשה (שם טז, א וברש"י). (62) כגון שגלה ליבנה, כלשון המשנה (שם פט, א) "ולא בבית-דין שביבנה". וכבר נתבאר לעיל ה' סנהדרין פ"ד ה"א, ש"אין דנים דיני נפשות אלא בפני הבית, והוא שיהיה בית-דין הגדול שם בלשכה שבמקדש". וכאן משמענו רבינו שאפילו נגמר דינו בעירו, כשבית-דין הגדול עדיין היה במקומו בלשכת הגזית, בכל זאת אם יצא בית-הדין אח"כ מירושלים, אין ממיתים אותו. וראה דברי רבינו-תם ב'תוספות' שם ד"ה ולא בבית-דין. (63) בחול המועד, שביו"ט עצמו אסור להרגו, כמבואר לעיל (שם פ"א ה"ב), וראה שם פ"ג, ה"ה. (64) ונוסח הכתוב: "וכל העם ישמעו". (65) ומכריזים במקום שהרכים נקבצים שם והוא ירושלים, שעולים אליה לרגל. (66) לעבוד ע"ז. (67) ומדברי רבינו לקמן פ"ז, ה"ג: "כותבים לכל ישראל, בבית-דין פלוני, סקלנו פלוני מפני שהיה בן סורר ומורה" - משמע שאין משמרים אותו עד הרגל, אלא מכריזים עליו בבית-דין שבעירו בכתב. וכן לעיל ה' עדות פ"ה ה"ז לענין זוממין, וכדעת רבי יהודה בסנהדרין פ"ט, א. למרות שבתוספתא שם פ"א מ"ג, סובר רבי עקיבא, שאת כל ארבעת מעלים לירושלים להמיתם שם ברגל, וראה ב"חסידי דוד" שם. וראוי להעיר, שבה' ע"ז פ"ה, המדבר בדיני מסית לפרטיהם, לא הזכיר רבינו שהוא צריך הכרזה, וכנראה שסמך על דבריו כאן.

שֵׁאֲמַר בְּזֶדוֹן, אֵלֶּא יוֹרָה לַעֲשׂוֹת אוֹ יַעֲשֵׂה הוּא בְּעַצְמוֹ⁴⁰.

(39) וחזר, אחרי ששב מבית-דין הגדול לעירו. (40) שם פו, ב. ופח, ב.

ז. מִצָּאֵן⁴¹ חוּץ לְמִקְוֵמֶן⁴² וְהִמְרָה עֲלֵיהֶן - פְּטוּר⁴³. שְׁנֵאֲמַר: וְקִמַּת וְעֲלִית אֶל הַמָּקוֹם - מִלְּמֹד, שֶׁהַמָּקוֹם גּוֹרֵם לוֹ מִיתָה. וְכָל אֵלוֹ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן שֶׁהֵן פְּטוּרִין מִן הַמִּיתָה, יֵשׁ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל לְנִדּוּתָם⁴⁴ וְלִהְפָּרִישָׁן וְלִהְפוֹתָן⁴⁵ וּלְמַנְעֵן מִלְּמֹד⁴⁶, כִּפִּי מַה שִּׁירָאָה לָהֶן שֶׁהִדְבֵּר צָרִיךְ לָכֶן⁴⁷.

(41) את הסנהדרין, חברי בית-הדין הגדול. (42) מחוץ ללשכת הגזית, שהיא מקום ישיבתם. (43) שם יד, ב "מצאם אבית פגיו" וכו', והוא לפנים מחומת ירושלים. ופירשו ה'תוספות' שם, שכל מקום שהוא מחוץ ללשכת הגזית - נחשב: חוץ למקומם. (44) מרחיקים אותם מן הקהל, ואין יושבים בארבע אמותיהם, כמבואר בה' תלמוד תורה פ"ז, ה"ד. שהרי עקביא בן מהללאל חלק על הסנהדרין, ומפני שלא הורה הלכה למעשה, לא הרגוהו, אלא נידוהו בלבד, כדברי המשנה בעדיות פ"ה, מ"ו (סנהדרין פח, א). (45) ירושלמי יבמות פ"ב ה"ו, הלכו את יעקב איש כפר נבוריה, על שרצה להתיר למול בשבת בן אשה נכרית. (46) כדין המוחרם "שאינו שונה לאחרים" (הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ה). (47) ואם רצו למחול להם - הרשות בידם, שהרי רבי יהודה אמר: "חס-ושלום שעקביא נתנדה" (עדיות פ"ה מ"ו), ולכאורה תמוה: וכי משוא פנים יש בדבר? אלא ודאי הדבר תלוי לפי ראות עיני בית-דין, שידע בעקביא שהוא צדיק גדול ולא ירבה מחלוקת, כמו שבאמת צויה לבנו לפני מותו: "בני, חזור כך בארבעה דברים שהייתי אומר" (שם, מ"ז) ולפיכך לא העמידו דבריהם על הדין (ר"צ חיות במאמרו "משפט ההוראה").

ח. וְכִיּוֹצֵא דִּנִּין זָקֵן מִמָּרָא? בַּעַת שִׁיפְלֵא דְבָרָה⁴⁸ וְיוֹרָה פוֹ חֲכָם הַמַּגִּיעַ לְהוֹרָאָה, בֵּין בְּדָבָר שִׁירָאָה בְּעִנְיָו⁴⁹ בֵּין בְּדָבָר שֶׁקָּבַל מִרְבוֹתָיו - הֲרִי הוּא וְהוֹחֲלֵקִין עִמּוֹ עוֹלִין לִירוּשָׁלַם, וּבָאִין לְבֵית דִּין שְׁעַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת⁵⁰. אוֹמְרִים לָהֶן בֵּית דִּין: כָּף הוּא הַדִּין. אִם שְׁמַע וְקָבַל⁵¹ - מוֹטָב; וְאִם לֹא - בָּאִין פֶּלֶן לְבֵית דִּין שְׁעַל פֶּתַח הָעֶזְרָה, וְאוֹמְרִים לָהֶם גַּם הֵם: כָּף הוּא הַדִּין. אִם קָבַל⁵² - יִלְכוּ לָהֶן; וְאִם לֹא - פֶּלֶן בָּאִין לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל לְלִשְׁכַּת הַגִּזִּית⁵³, שְׁמַשֵּׁם תוֹרָה יוֹצֵאת לְכָל יִשְׂרָאֵל. שְׁנֵאֲמַר: מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יי. וּבֵית דִּין אוֹמֵר לָהֶם: כָּף הוּא הַדִּין, וְיוֹצֵאִין פֶּלֶן⁵⁴. חֲזַר זֶה הַחֲכָם לְעִירוֹ וְשָׁנָה⁵⁵ וְלִמְד⁵⁶

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון ל' אדר-א' ~

הלכות שבועות

פרק אחד עשר

(1) מצות-עשה שישבע המחוייב בשבועה – בשם ה', שבועת הדיינים מהי, שבועה שתקונה חכמי התלמוד ומה בינה לשבועת הדיינים, האיומים על הנשבע שבועת הדיינים.

א. כַּשֵּׁם שֶׁשְּׁבֻעַת שְׁוֹא וְשֶׁקֶר בְּלֹא תַעֲשֶׂה², כִּן מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁשְּׁבֻעַת מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבֻעָה בְּבֵית דִּין³ בַּשֵּׁם⁴; שְׁנֵאֵמַר: וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבַע - זוֹ מִצְוֹת עֲשֵׂה⁵. שֶׁשְּׁבֻעָה בַּשֵּׁם הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ - מִדְּרָכֵי הַעֲבוּדָה הִיא, וְהַדּוּר וְהַדּוּשׁ גָּדוֹל הוּא לְהִשָּׁבַע בַּשֵּׁם⁶.

(2) ראה לעיל פ"א, ה"ז. (3) ראה להלן ה"ה. (4) בהזכרת שם שמים או בכינויו, כמבואר להלן ה"ח.ט. (5) תמורה ג: וכן אמרו (שבועות לה:): "הואיל ואמרה תורה השבע ואל תשבע", ומפרש רש"י שם: השבע – שבועת ה' תהיה בין שניהם, אל תשבע – ולא תשבעו בשמי לשקר. (6) השווה ספר המצוות לרבינו, עשה ז "שזונו להשבע בשמו כשנצטרך לקיים דבר מהדברים או להכחישו, כי בזה תהיה הגדולה והכבוד והעילוי. והוא אמרו יתברך: ובשמו תשבע". וראה בהשגת הרמב"ן שם. ולדעת ה"קנאת סופרים" שם, לא נתכוין רבינו אלא אם רצה להשבע (ולא לשלם), שהוא חייב להשבע בשמו, ואם נשבע שלא בשמו עבר על מצות-עשה של "ובשמו תשבע". אבל אם רצה לשלם ולא נשבע, ודאי שלא עבר על מצות-עשה, כי אין השבועה מצוה חיובית.

ב. וְאִסּוּר לְהִשָּׁבַע בְּדָבָר אַחֵר עִם שְׁמוֹ. וְכָל הַמִּשְׁתַּף דָּבָר אַחֵר עִם שֵׁם הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשְׁבֻעָה - יִנָּקֵר מִן הָעוֹלָם⁷. שְׁאִין שֵׁם⁸ מִי שֶׁרְאוּי לְחַלֵּק לוֹ כְּבוֹד שֶׁנִּשְׁבָּעִין בַּשֵּׁם אֲלֵא הָאֶחָד בְּרוּךְ הוּא⁹.

(7) סנהדרין סג. "שנאמר (שמות כב, יט) בלתי לה' לבדו". (8) שימוש לשון רגיל בערבית הוא, לחייב או לשלול מציאותו של איזה דבר: יש שם, אין שם. ורבינו העתיק מערבית לעברית (ר' שמואל אבן תיבון בפתחתו למורה נבוכים). והשוה ה' יסודי התורה פ"א, ה"א. (9) אמנם מצינו במלכים-ב ד, ל "ותאמר אם הנער חי ה' וחי נפשך אם אעזבך". לא נשבעה זו בחיי הנביא – לשתף שמו עם שם ה', אלא בנפש הנביא, שהיא מקור הנבואה, כאילו אמרה חי ה' אשר נתן לך נפש נבואה – אם אעזבך (רדב"ז). וב"תורה תמימה" לשמות כב, יט, מוסיף להביא ממלכים-ב ב, ד, שאלישע אמר לאלהיו "חי ה' וחי נפשך". ומפרש, שכפילות הלשון: חי חי, מורה על פירוד השיתוף. כי אילו

אמר: חי ה' ונפשך אם אעזבך, היה זה משתף שם שמים ודבר אחר, אבל כשפרט חי ה' וחי נפשך, הרי הן שתי שבועות נפרדות זו מזו, כסברת התלמוד קדושין מו. בהבחנת הלשון בסגנון כזה. ומותר להשבע בחיי הנביא, כשכוונתו להקב"ה ששלחו, כלשון רבינו בספר המצוות עשה ז: "ועל זה הצד תשבע אומתנו בשם משה רבינו (ראה ביצה לח. "משה! שפיר קאמרת" – ומפרש רש"י: ביקרת משה נשתבע) כאילו הנשבע נשבע באדון או במי ששלחו". וראה לקמן פי"ב, ה"ג.

ג. וּמִתָּר לְאָדָם לְהִשָּׁבַע עַל הַמִּצְוָה לַעֲשׂוֹתָהּ¹⁰, כִּדִּי לְזַרְזוֹ אֶת עֲצֻמוֹ¹¹, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְשַׁבֵּעַ עָלֶיהָ מִהֵרָ סִינִי¹²; שְׁנֵאֵמַר: נִשְׁבָּעֵתִי וְאֶקְיָמָהּ לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צְדָקָה¹³.

(10) ואין זה כמזכיר שם שמים לבטלה. (11) לקיימה. (12) ואין שבועה חלה על שבועה, ראה לעיל פ"ה, ה"א. (13) נדרים ת. הרי שאפילו כשרים שנמנעים משבועה, נשבעים הם בכך, שהרי דוד היה נוהג כן (ר"ן). ורש"י בחגיגה י. אומר: מצוה שיהא אדם נשבע לקיים מצוה.

ד. שְׁבֻעָה זוֹ שֶׁמְשַׁבְּעִין הַדֵּינִים לְמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבֻעָה, הִיא הַנִּקְרֵאת שְׁבֻעַת הַדֵּינִין¹⁴. בֵּין שֶׁהִיא חַיִּב בְּשְׁבֻעָה זוֹ מִן הַתּוֹרָה, בֵּין שֶׁהִיא חַיִּב בָּהּ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים¹⁵.

(14) כלשון המשנה (שבועות פ"ו, מ"א). פרט לשבועת ביטוי ועדות ופקדון, שלא חייבוהו הדיינים להשבע, אלא מעצמו הוא נשבע (תפארת ישראל, שם). (15) מדברי חכמים, חוץ משבועת היסת, אעפ"י שהדיינים מחייבים אותו להשבע, אינה נקראת שבועת הדיינים, כמבואר בסמוך ה"ז.

ה. שְׁלֹשָׁה מִיָּנִי שְׁבֻעוֹת הֵן שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהֶן מִן הַתּוֹרָה, וְאֵלוֹ הֵן: מִי שֶׁשָּׁעֲנָו¹⁶ חֲבֵרוֹ מִטְּלָטְלִין¹⁷, וְהוֹדָה בְּמִקְצָתָן וְכִפַּר בְּמִקְצָתָן¹⁸. וּמִי שֶׁכִּפַּר בְּכָל הַמִּטְּלָטְלִין שֶׁשָּׁעֲנָו, וְעַד אֶחָד מֵעֵיד עָלָיו וּמִכְחֵישׁוֹ¹⁹. הָרִי אֵלּוֹ שְׁתֵּי שְׁבֻעוֹת עַל יְדֵי טַעֲנַת וְדַאִי²⁰ וּכְפִירָה. וְכֵן שׁוֹמֵר שֶׁטוֹעֵן שְׁאֵבֵד דָּבָר שֶׁהִפְקִידוֹ אֲצִלּוֹ אוֹ נִגְנֵב אוֹ מַת וּכְיוֹצֵא בָּזָה - הָרִי זֶה נִשְׁבָּע מִסְּפָק²¹, שְׁאִין בַּעַל הַפְּקֻדִין יוֹדֵעַ אִם אֵמֶת טוֹעֵן זֶה הַשׁוֹמֵר אוֹ שֶׁקֶר. וְהוּא נִשְׁבָּע מִן הַתּוֹרָה, שְׁנֵאֵמַר: שְׁבֻעַת ה' תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם²².

(16) שתבעו. (17) נכסי דניידי, הנדים ומטלטלים ממקום למקום. פרט לקרקעות, שאין נשבעים עליהם מן התורה, שנאמר (שמות כב, ט) "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור" – פרט לקרקעות שאינם מטלטלים כמו כלים (בבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תקנה חכמים לכל נתבע הכופר בכל, ואומר לתובע אין לך בידי כלום, שמן התורה פטור הוא מלהשבע, אמרו חכמים ישבע "חזקה אין אדם תובע אל-א-כ"ן יש לו עלי", לפיכך ישבע זה להפסיק דעתו של התובע ויפטר (שבועות מ:). ובבבא מציעא ה. מפרש רש"י: היסת – שהשיאוהו חכמים לכך להסיתו ולהודות, ראה ברש"י לרי"ף שם. וגאון פירש: היסט בטי"ת, לשון כבידות, שהכבידו עליו להשבע (העררך ערך היסת). (34) ודינה קל משבועת הדיינים, כמפורש בסמוך הי"ג והי"ט.

ח. ושבועת הדיינים, בין שהיתה של תורה או של דברי סופרים, בין על טענת ודאי בין על טענת ספק, כן היא: הנשבע אוהז ספר תורה בזרועו³⁵, והוא עומד³⁶ ונשבע בשם³⁷ או בכוניו³⁸, בשבועה או באלה³⁹, מפיו או מפי הדיינים. והורו רבותי⁴⁰, שאין משביעין שבועת הדיינים אלא בלשון הקדש⁴¹.

(35) שבועות לח: שהשבועה צריכה "נקיטת חפץ". ולמדוה מאברהם שהשביע את אליעזר והתפסו בברית מילה, כלשון הכתוב (בראשית כד, ב) "שים נא ירך תחת ירכי ומפרש רש"י שם: "שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה, כגון ספר תורה או תפלין, והמילה היתה מצוה ראשונה לו ובאה לו ע"י צער והיתה חביבה עליו ונטלה". וראה בתוספות שבועות לח: דיבור המתחיל האי דינא. (36) (שם). (37) המיוחד. (38) שם לואי לתארי הקב"ה, כגון חנון או רחום. (39) בקללה, כמפורש בסמוך. ומקורו בשבועות לו. וראה לעיל פ"ב, ה"ב. (40) הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, הובאה דעתו ברמב"ן לשבועות ראש פרק ו וכן בר"ן שם. ובכת"י תימן, תיבות "הורו רבותי" אינן, אלא: ואין משביעין. (41) ראה להלן הי"ד ובביאורנו שם, טעם דעתם בזה.

ט. פיצד מפיו? כגון שאמר: הריני נשבע בה' אלהי ישראל, או במי ששמו חנון, או במי ששמו רחום, שאיני חייב לזה כלום. וכן אם אמר: הרי הוא⁴² ארור לה', או ארור למי ששמו חנון, אם יש לזה אצלי כלום.

(42) הנשבע אומר כן על עצמו.

י. וכיצד מפי הדיינים? כגון שאמרו לו: משביעין אנו אותך בה' אלהי ישראל, או במי ששמו חנון, שאין לזה בידך כלום, והוא עונה אמן⁴³. או שאמרו: הרי פלוני בן פלוני ארור לה' אלהי ישראל, או למי ששמו חנון, אם יש לפלוני אצלו קמון ולא יודה לו, והוא עונה אמן. זו היא שבועת הדיינים⁴⁴.

(43) שכל העונה אמן אחר שבועה – כמוציא שבועה מפיו, כמפורש לעיל פ"ב, ה"א. וכן שנינו במשנה שבועות לו: "משביעך אני ואמר אמן – חייב". (44) מדין התלמוד. אבל כבר תקנו הגאונים, שאין משביעים עכשיו לא בשם

מציעא נז: והל' טוען ונטען פ"ה, ה"א). אבל נשבע עליהם שבועת היסת, שהיא תקנת חכמי התלמוד, כמבואר בהל' טוען ונטען שם. והשוה לעיל פ"ז, ה"ד. (18) הרי זה משלם מה שהודה ונשבע על השאר, שנאמר בפרשת שבועת השומרים (שמות כב, ח) "אשר יאמר כי הוא זה" הרי שמודה במקצת וכופר בשאר (בבא קמא קו: ושבועות לט:), אבל כפר בכל – פטור משבועת התורה ואינו נשבע אלא שבועת היסת (שבועות מ:). (19) כלל הוא: "כל מקום ששנים (שני עדים) מחייבים אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה" (שם מ:). (20) של התובע. (21) על טענת ספק. של התובע. (22) וסימן לכל שלש שבועות אלו: ש' מ' ע'. שומר, מודה במקצת, עד אחד מכחישו (מעשה רוקח).

ו. כל שבועה משביעין אותה הדיינים חוץ משלשה מיני שבועות אלו²³ - הרי הוא מדברי סופרים²⁴, וגם היא הנקראת שבועת הדיינים²⁵. וגם שבועות אלו מדבריהם שני מיני שבועות הן: יש מהן שבועות על ידי טענת ודאי וכפירה, כגון שבועת שכיר²⁶ ופוגם שטר²⁷ וכיצא בזה. ויש מהן שבועות בטענת ספק²⁸, כגון שבועת השתפזין²⁹ והאריסין³⁰ וכיצא בזה. ובדיני קמונות³¹ יתבאר חייב כל אחת ואחת מאלו השבועות ודיניהם.

(23) כגון כל הנשבעים ונטלים המנויים במשנה, שבועות פ"ז, מ"א. (24) וחילוקי דינים הרבה ישנם בין חייב שבועת התורה, לחייב שבועת המשנה שחכמי המשנה תקנוה. ונקראת גם שבועת המשנה שחכמי המשנה תקנוה. (26) פעל שכיר התובע את השוכר לשלם לו שכר עבודתו, הלה אומר נתתי והשכיר אומר לא נטלתי, הרי זה נשבע ונוטל שכרו (שבועות פ"ז, מ"א). (27) שמורה המלוה בעל השטר, שנפרע מקצתו, נמצא שהסכום הנקוב בשטר, נפגם ונסחר, והלוה טוען שכבר פרע הכל, נשבע המלוה על השאר ונוטל (שם מ"ז, ובכתובות פז:). (28) שאין התובע טוען טענת ודאי אלא טענת שמה. (29) שאחד תובע את חברו, שמה עכבת משלי. (30) שקיבל שדה מחברו לזרעה ויחלקו בתבואתה, האריס ובעל השדה כפי המוסכם ביניהם למחצה או לשליש ורביע. ואלה הואיל וטורחים בנכסים מורים היתר לעצמם, לפיכך הטילו החכמים שבועה עליהם (שם מ"ח, ובגמרא שם דף מח:). (31) בספר משפטים, הל' טוען ונטען והל' שאלה ופקדון.

ז. ויש שם שבועה אחרת, והיא תקנת חכמי הגמרא³², והיא הנקראת שבועת הסת³³. ואף על פי שפית דין משביעין אותה [היום] - אינה נקראת שבועת הדיינים³⁴.

(32) ובדפוסים קדומים: חכמי התלמוד. וניתקנה בימי האמוראים, בימי רב נחמן (שבועות מ:). ובקידושין מג: אמרו: וכיום שתקנו חכמים שבועת היסת. (33) לשון שימה, ששמו חכמים עליו שבועה, כמו (שמואל-א כו, יט) "אם ה' הסיתך ביי" (לשון רש"י לשבועות מ:). ושבועה זו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנו. ומובן, שכל זה אינו אלא בשבועת הדיינים, אבל בשבועת היסט אין מחמירים בה כל כך, אלא מביאים ספר-תורה בלבד, כמבואר בהערות שם, ובחידושי הרב יוסף הלוי אבן מגאש לשבועות מז: הובאו דבריו בתשובות הרמב"ם הוצ' ליפסיה סימן קמב.

יד. הדיינים שהשביעו את הנשבע בכל לשון שהוא מכיר - הרי זו פמצותה⁵⁶. וכן הורו הגאונים⁵⁷. אכל רבנותינו הורו⁵⁸, שאין משביעים אלא בלשון הקדש⁵⁹. ואין ראוי לסמך על הוראה זו⁶⁰. ואף על פי שנהגו בכל פתי דייני להשבע⁶¹ בלשון הקדש⁶², צריך להודיע את הנשבע⁶³ עד שיהא מכיר לשון השבועה⁶⁴. ששבועת הדיינים היא שבועת הפקדון בעצמה⁶⁵. ואף שבועת הסת⁶⁶ נהגו כל העם להשביע אותה בלשון הקדש⁶⁷.

(56 כדינה, ואפילו לכתחילה (לחם משנה). (57 שבועות לח: "שבועת הדיינים, אף היא בלשונה נאמרה" ופירשו שם לט. שהכוונה, שהיא נאמרת בכל לשון, כשבועת הפקדון הנאמרת בכל לשון, וכמבואר בסוטה לג. (רב האי גאון, בספרו משפטי שבועות). וכן דעת רבינו אלפס בשבועות שם. (58 הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, כמבואר בעיטור סוף ערך חב, וראה לעיל בביאורנו אות לח. (59 שמפרש מה שאמרו בשבועות לח: "בלשונה נאמרה" הכוונה ללשון הקודש שהיא לשונה של תורה. (60 שבפירוש אמרו בתוספתא סוטה פ"ז, מ"א "שבועת העדים והדיינים נאמרה בכל לשון ששומעים" (ר"ן לשבועות שם). והרמב"ן שם אומר: "וכאן טעה הרב הלוי ז"ל" וכו'. (61 בכת"י התימנים: להשביע. (62 כדי לאיים עליו, שהלשון מצד עצמה יש בה קדושה, ואימת לשון הקודש על עם הארץ (רדב"ן). וגם יש בזה עלבון בית-הדין אם ישיבועו בלשון אחרת (כסף משנה). (63 לבאר לו בלשון שהוא שומע. (64 ותכנה, שידע על מה הוא נשבע. (65 וכדברי רבינו להלן ה"כ "דבר ברור... שכל הנשבע שבועת הדיינים או שבועת היסט בשקר, שיהא חייב משום שבועת הפקדון", שהרי הוא מתכוין לכפור כסף חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח). וכבר פסק רבינו לעיל פ"ז, ה"ז, שאינו חייב בשבועת הפקדון עד שישביעו בלשון שהוא מכירה. (66 שאינה חמורה כשבועת הדיינים. (67 כמבואר לעיל אות נט.

טו. כל מי שיתחייב שבועת הדיינים שהיא על ידי טענת נדאי⁶⁸ וכפירה⁶⁹, בין שהיתה מדברי תורה בין שהיתה מדבריהם⁷⁰ - מאמין⁷¹ עליו, כמו שיתבאר⁷². וכל מי שיתחייב בה בטענת ספק, בין מן התורה⁷³ בין מדבריהם⁷⁴ - אינו צריך איום⁷⁵.

(68 שהתובע טוען טענת ברי. (69 של הנתבע. (70 ראה לעיל ה"ו. (71 מטילים עליו אימה, שישבע אמת. או שיפרוש מפרש עונש השבועה, ולא יטול את מה שהוא תובע. (72 בסמוך ה"ט. ומקורו בשבועות לט. שהאיום

ולא בכינוי, כדי שלא יחרב העולם ע"י החוטאים (הנשבעים לשקר) שרבו, ותקנו להחרים בעשרה בארור, ומחרימים עליו בשופרות ובכיבוי נרות... לאיים עליו, שאם יחטא - לעצמו יחטא (הראב"ד, ומעין זה ברש"י לשבועות לח:).

יא. הדיינים שהשביעו בלא נקיטת חפץ⁴⁵ בידו - הרי אלו טועים, וחוזר ונשבע וספר תורה בידו⁴⁶. ואם אחז תפלין בידו והשביעוהו - אינו חוזר ונשבע; שהרי אחז תורה בידו, וכמו ספר הן⁴⁷. השביעוהו⁴⁸ מישב - אינו חוזר ונשבע.

(45 קדוש, ראה לעיל ה"ח ובביאורנו שם. (46 נעשו כמי שטועה בדבר משנה, שחוזר, ומה שעשה כאילו לא עשה (שבועות שם). ואע"ג שלא נזכר דין זה במשנה, - הואיל ורב השמיע דין זה, הרי זה חשוב כדבר משנה (רש"י שם). (47 ונאמר בהם (שמות יג, ט) "למען תהיה תורת ה' בפידך". (48 בדפוס רומי, מתחילה כאן ההלכה הבאה. הואיל ותלמיד חכם נשבע מיושב אפילו לכתחילה, שורת הדם שתהא כשרה בדיעבד אצל כל אדם. כשם שאמרו בשבועות שם, שתלמיד חכם נשבע לכתחילה בנקיטת תפלין, ושאר כל אדם שנשבעו בנקיטת תפלין אינם חוזרים ונשבעים (בית-יוסף לחו"מ סימן פז).

יב. תלמיד חכם⁴⁹ - לכתחילה משביעין אותו מישב⁵⁰ ותפלין בידו, ואינו צריך לטל ספר תורה, אלא תפלין בכפו חפץ הוא⁵¹. ונשבע בלשון הקדש, כמו שבארנו⁵².

(49 ובכת"י התימנים: תלמיד חכמים. (50 מפני כבודו. (51 שבועות שם. (52 לעיל ה"ח.

יג. אין בין שבועת הסת לשבועת הדיינים אלא נקיטת חפץ, שאין הנשבע שבועת הסת אחז ספר תורה⁵³; אלא משביעין אותו בשם או בכוני, בשבועה או באלה, מפיו או מפני בית דין, כמו שבועת הדיינים. וכבר נהגו הכל להיות ספר תורה ביד חזן⁵⁴ הקנסת או שאר העם בעת שממשביעין שבועת הסת, כדי לאיים עליו⁵⁵.

(53 דעת הגאונים הובאה בר"ן לשבועות ראש פ"ו, וכן בתוספות ר"ד לכתובות פח. (54 שמש. (55 להטיל אימה, שישבע אמת. וכתב הר"ן בשבועות שם, שבמדרש רבה (ויקרא פרשה ו) משמע, שכשמשביעים האדם בספר-תורה מביאים לפניו נודות נפוחים, לומר, אתמול היתה הגויה הזאת מליאה גידים ועצמות, עכשיו היא ריקה מכלום. כך המשביע את חברו לשקר, סוף שיצא ריקם מכל ממנו. וכן אמרו בשם גאון (הובאו דבריו בערוך ערך היסט), שמאיימים עליו בדברים אחרים, כגון מיטה של מתים, ונרות דולקים ושופרות, ומתירים הנאדות, או מבקעים אותם. ומכבים הנרות בשעת שבועה. ומסתבר שאין עושין כן בתלמיד חכם, אלא לכתחילה בתפלין, ולא יותר. והשוה דברי התוספות בגיטין לה. דיבור-המתחיל לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"אלה" בלבד, נפרעים מכולם (שם). (89) מחכים ואינם נפרעים. (90) רמז לדבר (איוב לג, כט) "הן כל אלה יפעל אל, פעמים שלש עם גבר" (עיון יעקב, שם). (91) את האלה הרשומה במגילה שראה הנביא. (92) שכבר נאמר שם: "זאת האלה היוצאת", וחזר לכתבה כאן לסמכה אל "ובאה אל בית הגנב" לומר, מיד כשהוצאתיה – תבוא אל בית הגנב. וגם אל "בית הגנב" משמעו – אל הגנב גופו, ולא לדורותיו אחריו (מהרש"א שם). (93) מכאן הוציא רבינו, שאין מאיימין בשבועת טענת ספק (לעיל הט"ו), שהרי פסוק זה אינו מדבר אלא בטוען טענת ודאי, להשביע את חברו בחנם. ראה לדבר, שהרי בשבועת שוא נפרעים ממנו מיד, ואילו בסוטה שנשבעה שלא נטמאה, שנינו במשנה (סוטה פ"ג מ"ד) אם יש לה זכות תולה לה עד שלש שנים, הרי שאין נפרעים ממנה מיד על שבועתה לשקר. מפני שבסוטה אין הבעל משביעה בטענת ודאי שאינו יודע אם נטמאה, שאם יאמר לפנינו שנטמאה שוב אין המים בודקים אותה כלל, ולפיכך אין איום בהשבעתה, אבל אדם המשביע את חברו בטענת ודאי ונשבע לשקר, יש כאן איום וחילול השם, ונפרעים ממנו מיד (אור שמח). (94) כפשוטו. (95) אלו אבנים. ועצים – אין המים מכלים אותם. (96) בשבועות לט.

יז. וענין האיום הזה פלו - בלשון שהן מפירין אותם להם, כדי שייכנו בדיכרים ויחזרו החוץ למיטב. אמר: איני נשבע - פוטרין אותו⁹⁷, ונותן מה שטענו חברו. וכן אם אמר הטוען: איני משביעו, ופטר⁹⁸ - הולכין להן⁹⁹.

(97) מלהשבע, ואין משהים אותו, שלא יחזור בו (רש"י), על פי גירסת הגמרא שם: פוטרין אותו מיד. (98) מלשם. (99) ואין משהים אותם, שמא יחזור בו הטוען. אעפ"י, שמצד הדין אינו יכול לחזור, אחרי שיתר ומחל, כמבואר בהלכות מכירה פ"ה, הי"א.

יח. אמר¹⁰⁰: הריני נשבע, ויחברו תובע¹⁰¹ - העומדים שם אותם זה לזה: סורי נא מעל אהלי האנשים הרשעים¹⁰² וגומר. ואמרין לו: לא על דעתך¹⁰³ אנו משביעין אותך, אלא על דעתנו¹⁰⁴ ועל דעת בית דין¹⁰⁵.

(100) הנתבע. (101) שישבע או ישלם. (102) כי אם נשבע לשקר, נענש גם המשביע, שלא דקדק למסור ממנו ביד נאמן, ובא לירי חילול השם. ואם נשבע באמת, נענש המשביע, שגרם להוציא שם שמים לבטלה, שלא דקדק יפה בחשבונו (רדב"ז). וכן אמרו בשבועות שם (עמ' ב) "שבועת ה' תהיה בין שניהם – מלמד שחלה שבועה על שניהם". וזהו שדקדק רבינו "ויחברו תובע", כלומר, אעפ"י שרואה שחברו מוכן להשבע, אינו מתפשר עמו, – שלא לגרום לחברו להשבע לשקר על ידו, אלא תובע שישבע, לפיכך אף הוא נקרא רשע (סמ"ע לחושן משפט פז, ס"ק סא). (103) על מחשבת לבך. (104) בשבועות לט. הנוסח: "אלא על דעת המקום ועל דעת בית דין". (105) משום

האמור שם מוסב גם על שבועת הדיינים שהיא מדרבנן. (73) היא שבועת השומר שנשבע על טענת המפקיד, שאינו יודע אם דברי השומר אמת הם, כמבואר לעיל ה"ה. (74) כגון שבועת השותפים והאריסים המבוארת לעיל ה"ו. (75) ראה להלן הי"ט דברי רבינו בזה. ומקור לדעת רבינו, שאין שבועה על טענת ספק צריכה איום, מבואר להלן בביאורנו אות פח.

טז. וכיצד מאימין על הנשבע? אומרין לו: הוי יודע, שכל העולם פלו נזדעזע⁷⁶ בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה⁷⁷: לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. וכל עברות שבתורה נאמר בהן 'ונקה'⁷⁸, וכאן נאמר 'לא ינקה'⁷⁹. כל עברות שבתורה - נפרעין⁸⁰ ממנו⁸¹; וכאן - ממנו וממשפחתו, שמחפין⁸² על זה⁸³. ולא עוד, אלא גורם להפרע משונאיהם של ישראל⁸⁴; שכל ישראל ערבין⁸⁵ זה בזה⁸⁶. שנאמר: אלה⁸⁷ וכחש ורצח וגומר; וכתוב אחריו: על כן תאכל הארץ, ואמלל כל יושב בה⁸⁸. כל עברות שבתורה - תולין⁸⁹ לו שנים ושלשה דורות⁹⁰, אם יש לו זכות; וכאן - נפרעין מיד. שנאמר: הוצאתיה⁹¹ נאם יי צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר. הוצאתיה - מיד⁹²; ובאה אל בית הגנב - זה הגנב דעת הבריות, ואין לו ממון על חברו וטוענו בחנם ומשביעו⁹³; אל בית הנשבע בשמי לשקר - כמשמעו⁹⁴; וכלתו ואת עציו ואת אבניו - דברים שאין אש ומים מכלין אותן⁹⁵, שבועת שקר מכלה אותן⁹⁶.

(76) נרתע ונפחד. (77) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. ובשבועות לט. מקור כל הלכה זו כתוב "שאמר הקב"ה בסיני, לא תשא וכו'. וברבינו חננאל שם, הנוסח: "שאמר הקב"ה למשה בסיני". (78) "ונקה ולא ינקה" (שמות לז, ז) – דרשו חכמינו (לפניו), ואינו מנקה לשאינם שבים (החוזרים בתשובה לפניו), ואינו מנקה לשאינם שבים. (79) "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא" (שמות כ, ז). (80) עונשים אותו כגמולו. (81) בלבד, ולא ממשפחתו כשאין בידה למחות בו, אבל כשיש בידה למחות ולא מיחתה בו – נפרעים גם ממנה (שם עמ' ב). (82) מכסים ומגינים עליו. (83) והכתוב אומר (קהלת ה, ה) "אל תתן את פיך (שבועת שקר) לחטיא את בשרך", ואין בשרו אלא קרובו, שנאמר (ישעיה נח, ז) "ומבשרך לא תתעלם" (שבועות שם). (84) כינוי בלשון נקה לישראל, בשעה שרוצים להביע קללה עליהם, ראה סוכה כט. (85) אחראים. (86) שנאמר (ויקרא כו, לו) "וכשלו איש באחיו" – דרשו חכמינו (שם) איש בעוון אחיו, מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה. בשאר עבירות – כשיש בידם למחות ולא מיחו, ובעוון שבועת-שוא – אפילו כשאין בידם למחות (שם). (87) נשבעים לשקר. (88) ונאמר (ירמיה כג, י) "כי מפני אלה אבלה (נחרבה) הארץ", הרי שעל עוון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאָף עַל פִּי¹¹⁴ שֶׁהוּא מְזִיד¹¹⁵. וְנִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם מֶה שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו בְּתוֹסֶפֶת חֲמִשׁ, שֶׁהוּא רִבִּיעַ הַקֶּרֶן, עַד שֶׁהָיָה הוּא¹¹⁶ וְחֲמִשּׁוֹ חֲמִשָּׁה¹¹⁷. וּמֵבִיא קֶרֶפֶן אֶשֶׁם, אִם יֵשׁ שָׁם בֵּית¹¹⁸ (דִּין), כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ¹¹⁹.

(111) ובכת"י התימנים: שהוא חייב. (112) שהרי זה כופר ממון חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח"ט). (113) לעיל שם, וגם בפרק ז. (114) ובכת"י התימנים: אעפ"י. (115) מפורש לעיל פ"ז, ה"ח ובביאורנו שם. (116) הקרן. (117) יחידות, דינרים או שקלים, וזהו הנקרא: חומש מלבר (מבחוץ) בבא מציעא נד. אבל חומש מלגו (מבפנים) הוא פחות מזה והוא חמישית הקרן. השווה ה' תרומות פ"י, הכ"ו, וה' מעשר שני פ"ה, ה"א. (118) בית – בית המקדש שמקריבים בו קרבנות. ונוקדו בית. ותיבת: דין, יש למחקה (לחם משנה). (119) לעיל פ"א, ה"ט. וכל זה מדין התלמוד, אבל אחרי שתקנו הגאונים שאין נשבעים בשם או בכינוי – אין ממילא לא חומש ולא אשם (ראב"ד).

~ יום שני א' אדר"ב ~

פֶּרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר

(1) חומר עוון הנשבע לשוא או לשקר, הנשבע בשמים או בנביא, בתורה ובשאר כתבי הקודש, קטנים שנשבעו ויודעים בטיב השבועה, הזכרת שם שמים לבטלה במזיד ובטעות, שאין ממהרים להתיר שבועה אלא מפני צורך גדול.

א. אָף עַל פִּי שְׁלוֹקָה הַנִּשְׁבַּע לְשׂוֹא אוֹ לְשִׁקְרָא, וְכֵן הַנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַעֲדוּת אוֹ שְׁבוּעַת הַפְּקָדוֹן מֵבִיא קֶרֶפֶן³ - אֵין מִתְפַּכֵּר לָהֶן עוֹן הַשְּׁבוּעָה פֶּלִי; שְׁנֵאמַר: לֹא יִנָּקֶה ה' - אֵין לָזֶה נִקְיָוִן מִדִּין שָׁמַיִם עַד שִׁתְּפָרַע⁴ מִמֶּנּוּ עַל הַשֵּׁם הַגָּדוֹל שֶׁחִלַּל, שְׁנֵאמַר: וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה' ⁵. לְפִיכָךְ⁶ צָרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר מֵעוֹן זֶה יוֹתֵר מִכָּל הָעֲבֻרוֹת⁷.

(2) ראה לעיל פ"א, ה"ג, ז. (3) אבל אינו לוקה, כמבואר שם ה"ח ובביאורנו. (4) בכת"י תימן: שיפרע. ינקם. (5) ובהתחלת הפסוק נאמר: "ולא תשבעו בשמי לשקר" – הרי שהנשבע לשקר הוא מחלל השם. והשווה ה' יסודי התורה פ"ה, ה"י: "כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה... להכעיס הרי זה מחלל את השם, ולפיכך נאמר בשבועת שקר: וחללת את שם אלקיך אני ה'". (6) הואיל ואפילו לקה או הביא קרבן אינו מתכפר לו בלי יסורים נוספים. (7) ולדעת הראב"ד, כל שלקה נתכפר לו העוון לגמרי, שהרי בשבועות כא, א – אמרו: "כי לא ינקה ה' – בית-דין של מעלה אין מנקים אותו, אבל בית-דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו". ורבינו סובר, שכל זה אינו ענין אלא לעונש שבועה בתור חטא שבועת שקר. אבל על עוון חטא חילול השם, אין בית-דין של מטה יכול לנקותו אלא הקב"ה בעצמו נפרע ממנו (רדב"ז). וכן כתב ב'ספר הבתים' הובא ב'כסף משנה',

שלפעמים הוא יכול להשבע ברמאות שלא נכיר בה אלא הוא בלבד, כמו שקרה אצל רבא, שחייב את הנתבע להשבע שכבר פרע את חובו למלוה, הלך הנתבע והביא מקל והטמין בו את הכסף הנידון, ובשעת השבועה ביקש מהמלוה שיחזיק לו מקלו, ונשבע שפרעו (על דעתו, שמסר המקל עם הכסף ליד המלוה). התרגו המלוה ושבר את המקל מרוב רוגז, ונתפזר הכסף ונודעה תרמיתו (נדרים כה). ועובדה זו מכונה בתלמוד בשם "מקל רבא", ראה שבועות כט. ועוד. ובכדי שלא יפטור עצמו ברמאות כזאת, אנו משיבעים אותו על דעתנו, על מחשבת לבנו, ולא כפי שיעלה על לבו הנוכל (שבועות לט. וברש"י), והשווה לעיל פ"ב, ה"ט ובביאורנו שם.

יט. אָף עַל פִּי שֶׁאֵין מְאִימִין אִיוִם זֶה בְּשְׁבוּעַת טַעֲנַת סֶפֶק, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ¹⁰⁶, וְלֹא בְּשְׁבוּעַת הַסֵּת¹⁰⁷ - צָרִיכִין הַדִּינָין לְפָצֵר¹⁰⁸ בְּכַעֲלֵי דִינֵין, אוֹלֵי יַחֲזִירוּ בְּהֶן¹⁰⁹ עַד שֶׁלֹּא תִהְיֶה שָׁם שְׁבוּעָה כָּלִיל¹¹⁰.

(106) לעיל ה"ט"ו. (107) מפורשת לעיל ה"ז. והטעם, כי כל האיום מכוון להטיל אימה על הנתבע שיודה וישלם, או יפרוש מלהשבע וישלם בעל-כרחו לתובע – בשבועת התורה (ראה לעיל ה"ה) וכן בשבועה מדרבנן – שנשבע ונוטל, אם לא ישבע לא יטול. אבל בכופר הכל – שפטור מן התורה להשבע ואינו חייב אלא שבועת היסת ויפטור, אפילו אם יפרוש ולא ישבע, לא נוכל לחייבו לשלם, כי אין יורדים לנכסי מי שנתחייב רק מדרבנן, כמו בגזל של דבריהם שאין אנו מוציאים מידי הגזולן ע"י דיינים, ואם כן יפסיד התובע, לכן אין מאיימים עליו לחסמו בידים שלא ישבע ולא ישלם (אור שמח). וראה בסמ"ע לחו"מ פז, אות סז. (108) להרבות בבקשה. (109) יודו זה לזה או יתפשרו ביניהם. (110) ועל זה סמכו בכל בתי-דין לפשר ביניהם, אעפ"י שיודעים להיכן הדין נוטה (רדב"ז). כי אפילו אם ישבע באמת, עבירה היא, שמא יחשדו בו שנשבע לשקר ונמצא שם שמים מתחלל (תורה תמימה לדברים, ו, יג). רמז לזה דברי הפסוק (קהלת ט, ב) "הכל כאשר לכל... הנשבע, כאשר שבועה ירא", שלכאורה יש כאן כפילות לשון, אלא כוונת הכתוב: הנשבע – זה הנשבע באמת. כאשר ירא – זה שאינו נשבע כל עיקר כי ירא מלהשבע אמת, שמא יבוא לידי שבועת שקר, ועושה הכל כדי להתפשר עם בעל דינו. וכן הדגיש הר"ן במתק לשונו (שבועות ראש פ"ז): שהשכיר (הפועל) יעזוב ממונו בידי השוכר, שיש אנשים הפורשים משבועה ואפילו שבועת אמת לא ישבעו. – כי כן דרכם של ישראל להפסיד ממון עצמם ולעשות כל טעדיקאות שלא להשבע כלל (חתם סופר חו"מ סימן צ). ובמדרש רבה פרשת מטות, אמרו: "אמר להם הקב"ה לישראל, לא תהיו סבורים שהותר לכם להשבע בשמי אפילו באמת... מעשה בינאי המלך שהיו לו שני אלפים עיירות, וכולן נחרבו על שבועת אמת".

כ. דָּבָר בְּרוּר וְגָלוּי, שֶׁכָּל הַנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַדִּינָין אוֹ שְׁבוּעַת הַסֵּת בְּשִׁקְרָא - שֶׁהִיא¹¹¹ חַיֵּב מְשׁוּם שְׁבוּעַת הַפְּקָדוֹן¹¹², שֶׁכָּבֵד נִתְבָּאֵרוּ מִשְׁפָּטִיהָ¹¹³. וְאֵינוֹ לֹקָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ¹⁹ בַּשָּׂאָר כְּתָבִי הִקְדָּשׁ; אָבֵל הַנֶּשֶׁבֶע בַּתּוֹרָה: ²⁰ אִם נִשְׁבַּע בְּמָה שִׁכְתוּב בָּהּ ²¹ - דַּעְתּוֹ עַל הַהִזְכָּרוֹת: ²² וְאִם נִשְׁבַּע בְּה סֶתֶם - דַּעְתּוֹ עַל הַגְּוִיל: ²³ וְאִין פֶּאן שְׁבֻעָה: ²⁴ נִטְלָה בִידּוֹ וְנִשְׁבַּע בָּהּ - הָרִי זֶה בְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע בְּמָה שִׁכְתוּב בָּהּ, וְאִסּוּרֵי: ²⁵

(19) שאין זו שבועה. (20) שהיה ספר תורה מונח לפניו, ואמר: הנני נשבע בספר זה שאעשה או שלא אעשה דבר פלוני. (21) שבפירוש הדגיש ואמר: במה שכתוב בה.

(22) שמות הקב"ה, שהנשבע בהם חייב, כמבואר לעיל פ"ב, ה"ב. (23) הוא הקלף, שהתורה כתובה בו. (24) שלא נשבע בשם ה' (נדרים יד: ובר"ן שם). ולדעת הראב"ד, אין לחלק בין שאר כתבי הקודש לנשבע בתורה, שכולם קדושים הם והנשבע בהם ומשקר, כמשקר במי שציווה עליהם. ולדבריו כל הסוגיא בנדרים יד, ב עוסקת בנדר בתורה (ראה לקמן הל' נדרים פ"א הכ"ז), ולא בנשבע. ודין נדר חלוק הוא מדין שבועה, ורבינו סובר שהסוגיא עוסקת בין בנדר ובין בנשבע, שהרי בפירוש אמרו שם: "דעתו על האזכורת שבה". וזה יתכן רק בנשבע, שאינו חייב עד שיזכיר השם. ואמנם בתוספתא לשבועות פ"ב ה"ח, כל הדין הזה שנוי שם לענין שבועה, באופן שדין זה משותף הוא לשבועה ולנדר. ולפיכך הביאו רבינו גם בהל' נדרים שם (כסף-משנה). וסובר רבינו, שכל זה לא נאמר אלא בספר תורה בלבד, כמשמעות לשון הסוגיא בנדרים שם:

"הנדר בתורה". אבל בשאר כתבי הקודש אפילו נשבע ב"מה שכתוב בהם" אין דעתו על האזכורת. כי האזכורת האמורות בתורה נאמרו בסני מפי הקב"ה, ויש בהן קדושה יתירה, שהרי הכותב ספר תורה צריך לכתוב האזכורת לשם קדושת השם, ולפיכך כשנשבע בתורה, במה שכתוב בה, דעתו על הקדוש בה ביותר. אבל בשאר כתבי הקודש, אין האזכורת מקודשות כל כך, ואין דעתו מכוונת להשבע דוקא באזכרותיהם. אמנם, אם ישבע בפירוש באזכרותיהם, הרי זו שבועה, שהרי יש בה קדושה, ולפיכך מצילים כל כתבי הקודש בשבת מפני הדליקה משום כבוד קדושת האזכורת (רדב"ז). (25) נדרים, שם. "שכל נקיטת חפץ מורה לשון חומר שבועה לשאת ידיו קודש" (נמוקי יוסף שם). וכתב ה'בית יוסף' ל'טור' יו"ד סי' ריב, ראיתי חכמים בעיניהם נשבעים בתורה לשוא ולשקר ומתנצלים שהם לא נתכוונו אלא על הגויל ואין זו שבועה, והם גורמים להשניא לומדי התורה בעיני עמי הארץ, לומר שהם מתירים מה שרוצים, וקורא אני עליהם: חכמים הם להרע. ולפיכך מזהיר ה"ט"ז שם ס"ק ב, שכל מי שנתחייב שבועה, לא ישבע בתורה אלא-אם-כן מניח ידו עליה, ואז דינו כנוטלה בידו האמור כאן. וראה בש"ך שם סי' רלז, ס"ק יא.

ה. וְהַנֶּשֶׁבֶע בַּתּוֹרָה סֶתֶם: ²⁶ אִם תִּלְמִיד חָכֵם הוּא: ²⁷ - אִינוּ צָרִיךְ שְׁאֵלָה לְחָכְמָה: ²⁸ וְאִם עִם הָאָרֶץ הוּא - צָרִיךְ שְׁאֵלָה לְחָכְמָה, כְּדִי שְׁלֹא יִנְהַג קְלוֹת רֹאשׁ בְּשִׁבְעוֹת: ²⁹

(26) ולא נטלה בידו, שדעתו על הגויל ואין זו שבועה.

שרבינו מפרש מה שאמרו: בית-דין של מטה מלקים אותו ומנקים אותו - להכשירו לעדות בלבד, אבל עוון חילול השם שבשבועה אינו מנוקה. ובשבועות לט, א - אמרו: על כל עבירות מנקה הוא לשבים, ועל שבועת שקר אינו מנקה אפילו לשבים, בלא פרעון, וכפירוש רש"י שם. וראה לעיל פי"א ה"ט"ז, ובביאורנו שם. וב"ד איתן' מביא ראייה לדברי רבינו, ממדרש תנחומא פרשת מטות אות א, האומר: "והמועל בשבועות כופר בו בהקב"ה, ואין לו מחילה בעולם, שנאמר כי לא ינקה ה'".

ב. עוֹן זֶה מִן הַחֲמוּרוֹת הוּא, כְּמוֹ שִׁבְעָרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה: ⁸ אָף עַל פִּי שְׁאִין בּוֹ לֹא פָּרַת וְלֹא מִיתַת בֵּית דִּין, יֵשׁ בּוֹ חִלּוּל הַשֵּׁם הַמְּקַדָּשׁ, שֶׁהוּא גְדוֹל מִכָּל הַעֲוֹנוֹת: ⁹

(8) פ"א, ה"ב: "ושבועת שוא ושקר אע"פ שאין בהם כרת, הרי הן מן החמורות. ושאר מצוות לא-תעשה ומצוות-עשה שאין בהן כרת - הן הקלות". (9) כמבואר שם ה"ד: "אע"פ שעשה תשובה והגיע יום הכיפורים . . . ובאו עליו יסורים, אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימות . . . שנאמר (ישעיה כב, יד): ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העוון הזה לכם עד תמותו".

ג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע בְּשִׁמְיָם וּבְאָרְץ וּבְשִׁמְשׁ וּכְיֹצֵא בָּהֶן, אָף עַל פִּי שְׁאִין פּוֹנְתוֹ אֵלָּא לְמִי שִׁבְרָאֻם - אִין זֹו שְׁבֻעָה: ¹⁰ וְכֵן הַנֶּשֶׁבֶע פּוֹנֵיָא מִן הַנְּבִיאִים אוֹ בְּכֶתֶב: ¹¹ מִכְּתָבִי הִקְדָּשׁ: ¹² אָף עַל פִּי שְׁאִין פּוֹנְתוֹ אֵלָּא לְמִי שֶׁשָּׁלַח נְבִיא זֶה אוֹ לְמִי שֶׁצִּוָּה בְּכֶתֶב זֶה - אִין זֹו שְׁבֻעָה: ¹³ וְאָף עַל פִּי שְׁאִין אֵלּוֹ שְׁבֻעוֹת - מְאִימִין: ¹⁴ עֲלֵיהֶן: ¹⁵ וּמִלְמַדִּין אֶת הָעָם שְׁלֹא יִנְהַגוּ קְלוֹת רֹאשׁ בְּכָף, וּמִרְאִין בְּעֵינֵיהֶם שֶׁזֶו שְׁבֻעָה: ¹⁶ וּפּוֹתְחִין לָהֶם פֶּתַח: ¹⁷ וּמִתְרִין לָהֶם: ¹⁸

(10) שבועות לה, א. ולדעת הראב"ד הרי זו שבועה, אלא שאינו חייב עליה קרבן ומלקות, כלשון המשנה שם: "הרי אלו פטורים". ורבינו סובר שלשון "פטורים" הוא לאו דוקא. וכדברי רבא שם ע"ב, הסובר בפשיטות שאין זו שבועה, הואיל ואין בהם שום קדושה, שאם לא כן, הנשבע באדם - למי שבראו התכונין, ותהא זו שבועה הצריכה שאלה לחכם (רדב"ז). (11) בספר. (12) מחוץ לתורה, כמבואר בהלכה הבאה. (13) ואינו חייב לקיימה מדין תורה. ולמד רבינו דין זה מדין הנשבע בשמים ובארץ (כסף-משנה). (14) מיראים ומטילים אימה. (15) על הנשבעים. (16) ולדעת הראב"ד הרי זו שבועה מן התורה, ועובר עליה משום "לא יחל דברו" עד שישאל לחכם ויתירה לו. (17) פתח חרטה, כמבואר לעיל פ"ו ה"י, כגון הנשבע בנביא, שלא ינהג ישראל מנכסיו, אומרים לו "למחר יצטרך זה ותהיה עובר על: וחי אחיך עמך, אם אמר אילו הייתי יודע זה לא הייתי נשבע - מתירים לו" (שם). (18) כמו שאמרו במשנה (נדרים כ.) "פותחים להם פתח . . . ומלמדים אותם כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים". והשווה לקמן הל' נדרים פ"ב, ה"ב.

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אינם בני עונשים. (38) שלא יחללו שבועתם לכשיגדלו. (39) על חומר עוון שבועת שקר וענשה. (40) ובכתי" התימנים: שהותרה. (41) כל זה מדברי הגאונים (רדב"ז). והשווה לקמן הל' נדרים פ"א, ה"א.

ח. צריך להזהר בקטנים הרבה וללמד לשונם דברי אמת בלא שבועה, כדי שלא יהיו רגילים להשבע תמיד בעובדי פוכבים ומזלות. וזה הדבר כמו חובה על אבותיהם ועל מלמדי תינוקות⁴².

(42) גם זה מדברי הגאונים (רדב"ז). וכתב מהר"ץ חיות בהגהותיו לסוכה מו, ב - שמקור דברי רבינו מדברי התלמוד בסוכה שם: אל יאמר אדם לתינוק: אתן לך משהו ולא יתן לו, משום שמלמדו לדבר שקר, שנאמר (ירמיה ט, ד) "למדו לשונם דבר שקר".

ט. השומע הזכרת השם מפי חברו לשוא, או שנשבע לפניו⁴³ לשקר, או שברך ברכה שאינה צריכה, שהוא עובר משום נושא שם ה' לשוא⁴⁴, כמו שבארנו בהלכות ברכות⁴⁵ - הרי זה חייב לנדונו⁴⁶. ואם לא נדוהו - הוא בעצמו יהא פגודי⁴⁷. וצריך להתיר אותו מיד⁴⁸, כדי שלא יהא מכשול לאחרים⁴⁹, שהרי אינו יודע⁵⁰ שנדוהו⁵¹. ואם תאמר יודיע⁵² - נמצאו כל העולם פגודי, שהרי למדו לשונם העוה⁵³ ושבועה תמיד.

(43) והזכיר שם שמים, כמבואר לעיל פ"ב, ה"א. (44) ברכות לג, א. (45) פ"א, ה"ט. אלו שני הפרטים שמונה רבינו כאן, הם פירוש להתחלת דבריו: "השומע הזכרת השם מפי חברו לשוא", שנאמר בצורה מופשטת וכוללה. ועל הזכרת שם שמים לבטלה שלא בדרך שבועה או ברכה שאינה צריכה, ידובר להלן הי"א (נמוקי הגרי"ב). (46) אומר לו: "פלוני זה בשמתא" (לשון רבינו בהל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ב). נידוי - לשון ריחוק והבדלה, שאין יושבים בארבע אמותיו ואין מצרפים אותו לכל דבר שצריך עשרה, כמבואר שם ה"ד. (47) נדרים ז, ב הרי זה ראוי להנדות, אבל אינו בנידוי מאליו, שאין השומע ושותק חמור מהמזכיר עצמו, שאינו בנידוי עד שינדוהו אחרים (ר"ן שם). ובתמורה ד, א - אמרו: אזהרה למוציא שם שמים לבטלה, מניין? שנאמר (דברים ו, יג) "את ה' אלקיך תירא". (48) אומר לו: "שרוי לך ומחול לך" (הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ג). (49) שלא יתרחקו ממנו כדין. (50) בדפוסים קדומים: שאינם יודעים. (51) ולשון רבינו בהל' תלמוד תורה שם הי"ג: "אין בין נידוי להפרה כלום, אלא מגדים ומתירים ברגע אחד כשיחזור המנודה למוטב". ומקורו בנדרים ז, ב. (52) וישאר זה בנידוי, עד שישוב בתשובה ויבקש התרה, הל' תלמוד תורה שם ה"ו. (53) מלשון הכתוב (ירמיה ט, ד) "למדו לשונם דבר שקר, העוה נלאר". העוה - לעקם ולסלף.

י. במה דברים אמורים⁵⁴? בשהיה הנשבע הזה או המכבד לבטלה מזיד; אבל אם היה שוגג ולא ידע

(27) שיודע לחלק בין נשבע סתם ל"נטלה בידו". (28) שאין זו שבועה כלל. (29) שאינו יודע להבחין בין נשבע סתם לנשבע ונטלה בידו (נדרים יד, וב'נמוקי יוסף'). והשווה לקמן הל' נדרים פ"א הכ"ז, ופ"ב הי"ב.

ו. עבד שנשבע - אין רבו צריך לכפותו³⁰, והרי הוא אחר שנשבע בקדם שנשבע³¹. לפי שאין גופו קנוי ל³² כדי שתחול עליו שבועתו, ונאמר בשבועות: לאסור אסר על נפשו - מי שנפשו ברשותו, יצא עבד שהוא ברשות אחרים³³. ונמצא זה כמו שנשבע על נכסי אחר³⁴.

(30) לכוף אותו לבטל שבועתו. (31) שאין השבועה חלה עליו כלל. בניגוד לנזירות, שאם קיבל העבד להיות נזיר, יכול רבו לכופו לשתות יין ולהטמא למתים, ואם לא כפהו חייב לנהוג נזירות, כמבואר לקמן הל' נזירות פ"ב, הי"ז. (32) לעצמו. (33) נזיר סב, ב. וגירסת רבינו שם: "אין צריך לכפותו לשבועה, ואינו יכול לכפותו לנדרים" כדברי ה'תוספות יו"ט' נזיר פ"ט, מ"א. וה'אור שמח' ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם. (34) לאסור עליו, שאין אדם יכול לאסור נכסי אחר על אחר, כמבואר בנדרים מז, א. והראב"ד סובר, שאין זה אלא כשנשבע העבד שיתענה, מתוך שגופו יחלש לעבודת רבו אין שבועתו חלה, ככתוב (ויקרא ה, ג) "כי תשבע . . . להרע או להיטיב" - דרשו חכמינו (נזיר שם) "מה הטבה רשות, אף הרעה רשות. יצא להרע לאחרים (לרבו) שאין הרשות בידו", ושבועה זו היא להרע לרבו. אבל כשנשבע על דבר שלא יחליש גופו ויוכל לעבוד את רבו - השבועה חלה ('אור שמח' בהבנת דברי הראב"ד). אולם רבינו סובר שאין שבועת העבד חלה כלל אפילו בדברים שאין בהם עינוי נפש ואינם מעכבים אותו ממלאכתו, מכיון שהשבועה היא "אסור גברא", שהאדם אוסר נפשו על החפץ אין זה אלא נשבע על בחירתו ורצונו, וכיון שאין הוא ברשות עצמו, ורצונו קנוי לרבו, שיכול הוא לכופו למקום שירצה, הרי זה כנשבע על עבד אחר שיעשה או לא יעשה, ואין שבועתו חלה כלל ('אור שמח'). וכבר רמז על זה ה'תוספות יו"ט' שם). וראה לקמן הל' נזירות פ"ב הי"ח, ובביאורנו שם.

ז. קטנים³⁵ שנשבעו והן יודעין טעם השבועה³⁶, אף על פי שאינן חביבין³⁷ - פופין אותן לעמד בדבריהן, כדי לחנכן³⁸ ולאים עליהם³⁹ כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועות. ואם היה הדבר שנשבעו עליו דבר שאין הקטן יכול לעמד בו אלא אם כן נזק, כגון שנשבע שיעצום או שלא יאכל בשר זמן מרבה - מכה אותו אביו או רבו וגו' וכו', ונמצאין לו שהתיר⁴⁰ שבועתו, כדי שלא יהיה רגיל להקל ראש בשבועות⁴¹.

(35) בן, פחות משלש-עשרה שנה. ובת, פחותה משתים-עשרה שנה, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"א וה"י. (36) ערך השבועה ומושגה. (37) לקיים שבועתם, שעדיין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הבי לי דינרי. ואמרה לו: יהנה סם המות באחד מבניה של אותה אשה אם נהנית מדינך כלום. אמרו, לא היו ימים מועטים עד שמת אחד מבניה, וכששמעו חכמים בדבר אמרו: מה מי שנשבע באמת (קרוב לאמת) כך, הנשבע על שקר על-אחת-כמה-וכמה" (כסף-משנה). (69) כמו שמצינו ברבי יהושע בן לוי, שבדקו אחריי אם נשבע פעם בחיי, ונשאל על שבועתי להתירה (כתובות עז:). (70) לעצמו. (71) וכתב הראב"ד: דוקא בשבועה, אין נזקקים להתירה לו. אבל הנודר נדר, מצוה להתירו, שהרי אמרו (נדרים כב.) "הנודר כאילו בנה במה, והמקיימו כאילו מקריב עליה קרבן". וגם רבינו הביא דין זה לקמן בהל' נדרים פי"ג הכ"ה, והדגיש שם: "ואם עבר ונדר, מצוה להשאל על נדרו כדי שלא יהא מכשול לפניו". וכנראה, שאיסור נדרים קל הוא בעיני האדם, ויש לחוש שלא יעמוד בו, בניגוד לשבועה שהיא חמורה מאד, שנאמר בה (שמות כ, ז) "כי לא ינקה ה'". וכמבואר לעיל פי"א הט"ז, וגם יש בה עוון חילול השם, כמבואר לעיל ה"ב, ואין לחוש שלא יעמוד בה, ולפיכך מוטב שיקיימה ואל ישאל עליה.

סלקו להו הלכות שבועות בסיעתא דשמיא

~ יום שלישי ב' אדר-ב' ~

הלכות נדרים

יש בכללן שלש מצות. שתי מצות עשה, ואחת מצות לא תעשה, וזה הוא פֶּרֶטֶן: (א) שִׁישְׁמֹר מוֹצָא שְׁפָתָיו וְיַעֲשֶׂה כְּמוֹ שְׁנֵדָר. (ב) שֶׁלֹא יַחַל דְּבָרוֹ. (ג) שִׁיפֹר הַנֶּדֶר אוֹ הַשְּׁבֻעָה. וְהוּא דִין הַפֶּרֶת נִדְרִים הַמְּפֹרֵשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבְּכֶתֶב.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) הנדר כולל שני מושגים: נדרי איסור ונדרי הקדש; בדבר הנדר או בדבר האסור, כינויי נדרים כנדרים, לשונות שונות בקבלת נדר.

א. הַנֶּדֶר נִחְלַק לְשֵׁנִי מַחְלֻקוֹת: הַחֲלָק הָרִאשׁוֹן הוּא שִׁיאֲסֹר עַל עֲצֻמוֹ דְּבָרִים הַמְּתָרִים לוֹ², כְּגוֹן שִׁיאֲמַר: פְּרוֹת מְדִינָה פְּלוֹנִית אֲסוּרִין עָלַי כָּל שְׁלִשִּׁים יוֹם אוֹ לְעוֹלָם, אוֹ מִין פְּלוֹנִי מִפְּרוֹת הָעוֹלָם אוֹ פְּרוֹת אֱלוֹ אֲסוּרִין עָלַי. בְּכָל לְשׁוֹן שִׁיאֲסֹר - הָרִי זֶה נֶאֱסָר בְּהֵן, וְאֵף עַל פִּי שְׁאִין שֵׁם שְׁבֻעָה כָּלֵל וְלֹא הַזְכָּרָת שֵׁם וְלֹא כְּנוּי. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: לֹאֲסֹר אֶסֶר עַל נַפְשׁוֹ - שִׁיאֲסֹר עַל עֲצֻמוֹ דְּבָרִים הַמְּתָרִים⁷. וְכֵן אִם אָמַר: הָרִי הֵן עָלַי אֶסֶר - הָרִי אֱלוֹ אֲסוּרִין. וְחֲלָק זֶה הוּא שִׁיאֲנִי קוֹרָא אוֹתוֹ נִדְרִי אֶסֶר⁸.

(2) כי אין הנדר בא לאסור דבר שאסרתו תורה. וכל שכן, שאינו חל להתיר את מה שאסרתו תורה. (3) אפילו לעולם. אבל אם אמר ייאסרו עלי כל פירות העולם לעולם,

שְׁזֶה אֲסוּר - אֵינוֹ חַיֵּב לְנִדְוָתוֹ. וְאֵנִי אוֹמֵר: שִׁיאֲסוּר לְנִדְוָתוֹ, שֶׁלֹא עָנַשׁ הַכְּתוּב שׁוֹגֵג⁵⁵; אֲלֹא מִזְהִירוֹ⁵⁶ וּמִתְרָה בּוֹ שֶׁלֹא יַחֲזֹר.

(54) שחייב השומע לנדותו. (55) אלא מזיד, ככתוב (ויקרא כ, ג) "ואני אתן את פני באיש ההוא" - דרשו חכמים ('תורת כהנים' שם) "ההוא - לא אנוס, ולא שוגג ולא מוטא". והרי נידוי עונש חמור הוא כמיתה, כמאמרם (מועד קטן יז.) שמתא - שם מיתה. (56) השומע.

יא. וְלֹא שְׁבֻעָה לְשׁוֹא בְּלִבָּד הִיא שִׁיאֲסוּרָה, אֲלֹא אֲפִלּוּ לְהַזְכִּיר שֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת הַמִּיחָדִּין⁵⁷ לְבִטְלָה - אֲסוּר, וְאֵף עַל פִּי שֶׁלֹא נִשְׁבַּע. שֶׁהָרִי הַכְּתוּב מְצִיָּה וְאוֹמֵר: לִירְאָה אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא, וּבְכָלֵל יִרְאָתוֹ שֶׁלֹא יִזְכִּירוּ לְבִטְלָה⁵⁸. לְפִיכָךְ, אִם טָעָה הַלְשׁוֹן וְהוֹצִיא שֵׁם לְבִטְלָה - יִמָּהֵר מִיָּד וַיִּשְׁבַּח וַיִּפָּאֵר וַיְהַדֵּר לוֹ, כְּדִי שֶׁלֹא יִזְכֹּר לְבִטְלָה. כִּי־עַד? אָמַר ה' - אוֹמֵר: בְּרוּךְ הוּא לְעוֹלָם וָעֶד, אוֹ גְדוֹל הוּא וּמְהֵלָל מְאֹד, וְכִי־יֹצֵא בְּזֶה⁵⁹, כְּדִי שֶׁלֹא יִהְיֶה לְבִטְלָה.

(57) שאינם נמחקים, והמוחקם - לוקה. ושבעה שמות הם: הנכתב יו"ד ה"א או הנכתב אל"ף דל"ת, א-ל, אלקים, אלוה, אהיה, שדי, צבאות (הל' יסודי התורה פ"ו ה"ב, ע"פ הוצ' 'רמב"ם לעם'). (58) ראה תמורה ג, ב. (59) 'ירושלמי' ברכות פ"ו, ה"א: "צריך לומר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, שלא להזכיר שם שמים לבטלה". והשווה הל' ברכות פ"ד ה"י, ובביאורנו שם.

יב. אֵף עַל פִּי שֶׁמָּתַר לְהַשְׁאֵל עַל הַשְּׁבֻעָה⁶⁰, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁶¹, וְאִין בְּזֶה דְּפִי⁶², וְמִי שֶׁלְּבֹב נִקְפּוֹ⁶³ בְּדָבָר זֶה - אֵינוֹ אֲלֹא שִׁמְיָן מִינּוּת⁶⁴, אֵף עַל פִּי כֵן רִאיוֹ לְהַזְהִיר בְּדָבָר זֶה, וְאִין נִזְקָקִין⁶⁵ לְהַתִּיר אֲלֹא מִפְּנֵי דְּבַר מְצָה⁶⁶ אוֹ מִפְּנֵי צִרְךָ גְּדוֹלָה. וְטוֹבָה גְּדוֹלָה הִיא לְאָדָם שֶׁלֹא יִשְׁבַע כָּלֵל⁶⁸, וְאִם עָבַר וְנִשְׁבַּע - שִׁיטְטֵר וַיַּעֲמֵד בְּשְׁבֻעָתוֹ⁶⁹; שִׁנְאָמַר: נִשְׁבַּע לְהַרְעָ⁷⁰ וְלֹא יָמַר, וְכְתוּב אַחֲרָיו: עֲשֵׂה אֵלֶּה לֹא יִמוּט לְעוֹלָם⁷¹.

(60) ע"י החכם, שחוקר את הנשבע, כדי למצוא לו פתח חרטה או היתר לשבועתו. (61) לעיל פ"ו, ה"א. (62) ספק ופגם. (63) מכוח, שחושש ומהסס. (64) חשש אפיקורסות, שאינו מודה בקבלת משה רבינו מסיני שיש היתר לשבועה ע"י חכם, כמבואר לעיל, שם, ה"ב. (65) נענים. (66) כגון שנשבע שלא יהנה בפלוני, והוצרכו בני עירו ללמוד או למול את בניהם, ולא נמצא אלא נשבע זה בלבד (שם ה"ט). (67) שנשבע לגרש את אשתו (שם ה"י). (68) שאינו יכול להזהר, ועלול לבוא לידי שבועת שקר. וכן מצינו בגיטין לה, א: "מעשה באדם אחד שהפקיד דינר זהב אצל אלמנה, והנחיתו בכד של קמח ואפאתו בפת (שלא מדעת) ונתנתו לעני, לימים בא בעל הדינר ואמר לה:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שָׁפַל הַנּוֹדֵר מִדְּבָר¹⁹ - הָרִי זֶה בְּמִפְרֵשׁ כָּל שְׁהוּא²⁰.
אָמַר: אֲכִילָה מִפְרוֹת מְדִינָה פְלוֹנִית אֲסוּרִין עָלַי, או
אֲכִילָה מִפְרוֹת אֱלוֹ - אֵינוֹ לֹקֵה עַד שְׂיֹאכַל כְּזִית²¹.

(16) המונחות לפניו. (17) וזה חילל דברו. (18) לומר שלא יתחייב בהם עד שיאכל כשיעור, כדין כל האיסורים שאין לוקים עליהם עד שיאכל כזית. (19) ולא הזכיר בו לשון אכילה. (20) כאילו פירש אכילת כל שהוא ממין פלוני אסורה עלי. (21) הואיל והזכיר שם אכילה. וכלל הוא: אין אכילה פחותה מכזית.

ו. אָסַר עַל עֲצָמוֹ אֲכִילָה מִן הַתְּאֲנִים וְאֲכִילָה מִן הָעֵנָבִים, בֵּין בְּנֵדֶר אֶחָד²² בֵּין בְּשְׁנֵי נְדָרִים²³ - הָרִי אֱלוֹ מִצְטָרְפִין לְכְזִית²⁴. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(22) שאמר אכילת תאנים וענבים אסורה עלי. (23) שאסר על עצמו תחילה אכילת תאנים, ואחר כך אסר על עצמו אכילת ענבים. (24) שאם אכל משתייהן כזית אחד הרי זה לוקה. "שני קונמות מצטרפין". ורבינו מפרש מה שאמרו שם: "שאני שבועות מתוך שחלוקות לחטאות אין מצטרפות", שזה חוזר על נדר שאמר: אכילה מזו עלי, ואכילה מזו עלי, שבשבועות אין מצטרפות, הואיל וגילה בהן הכתוב חילוק קרבנות חטאת על כל אכילה ואכילה, שאם אכל מזו ומזו חייב שני חטאות, שנאמר: "והיה כי יאשם לאחת מאלה" - לחייבו על כל אחת ואחת. אבל באיסור נדר, שאין בו גילוי זה לחלקם לעניין קרבן ואם אכל מזו ומזו אינו חייב אלא קרבן מעילה אחד, בדין הוא שיצטרפו כאחד לעניין מלקות, שהרי שניהם אסורים עליו משום איסור נדר, והוא שם אחד, וכשאכל מהם כזית עבר על נדרו ולוקה. והשווה דברי רבינו בהלכות מעילה פרק ד הלכה י: "וכל הדברים הנאסרים עליו מנדר כזה מצטרפין, ואם נהנה מכולם בשווה פרוטה מעל".

ז. הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֱלוֹ עָלַי קָרְבָּן²⁵, או שָׁאֵמַר: הָרִי הֵם בְּקָרְבָּן, או שָׁאֵמַר לְחִבְרוֹ: כָּל מָה שְׂאֵכַל עִמָּךְ עָלַי קָרְבָּן, או בְּקָרְבָּן, או הָרִי הֵן עָלַי קָרְבָּן²⁶ - הָרִי אֱלוֹ אֲסוּרִין עָלַי; מִפְּנֵי שְׁאֵפֶשֶׁר שִׁידֵר אָדָם קָרְבָּן וַיַּעֲשֶׂה בְּהֵמָה שֶׁהִיתָה חַל קָרְבָּן וְתֹאסֵר²⁷.

(25) כוונתו שהפירות יאסרו עליו כקרבן, שאסור באכילה, ובייחוד לפני זריקת דמו, ואף על פי שלא אמר "כקרבן" - בכ"ף הדמיון, אין אנו מקפידים על כך. (26) ונתכוון לאסור על עצמו לאכול משל חבירו. (27) נמצא שהתפיס זה בדבר הנדור ולפיכך נדרו חל. וכן אמרו שם "איש כי ידור נדר - עד שידור בדבר הנדור" וזהו נדר הבא על ידי התפסה, בניגוד לעיקר הנדר, שאוסר את הדבר עצמו עליו ללא התפסה בדבר אחר.

ח. אָבַל הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֱלוֹ עָלַי או מִן פְּלוֹנִי עָלַי או מָה שְׂאֵכַל עִם פְּלוֹנִי עָלַי בְּבִשָּׁר חֲזִיר או בְּעֹבֶדֶת פּוֹכְבִים וּמִזְלוֹת או בְּנִבְלוֹת וּטְרֵפוֹת וְכִיּוּצָא בְּאֱלוֹ - הָרִי אֱלוֹ מִתְרִין, וְאֵין כָּאֵן נֵדֶר; שָׂא אֶפְשֶׁר שִׁיעֲשֶׂה דְּבָר שְׂאֵינוֹ בִּשָּׁר חֲזִיר בְּבִשָּׁר חֲזִיר²⁸.

אין הנדר חל כלל, שאי אפשר לו להיות בלא פירות. והרי זה נדר שוא. (4) בין בלשון הקודש בין בלשון לועזית. (5) שם שמים. (6) תארי ה' שמכנים אותו בהם, כגון רחום וחנון. (7) וכן אמרו בספרי במדבר פרשת מטות "לאסור אסר - לאסור את המותר". (8) על שם הכתוב "איש כי ידור נדר ... לאסור אסר על נפשו". וכתב רבינו במורה נבוכים חלק ג פרק מ"ח: "כל זה להרגיל לקנות מידת ההסתפקות ולחסום תאוות המאכל והמשתה. אמרו: נדרים סייג לפרישות".

ב. וְהִחֲלַק הַשָּׁנִי הוּא שִׁיחִיב עֲצָמוֹ בְּקָרְבָּן שְׂאֵינוֹ חֵיב בּוֹ, כְּגוֹן שְׂאֵאֵמַר: הָרִי עָלַי לְהִבִּיא עוֹלָה, או הָרִי עָלַי לְהִבִּיא שְׁלָמִים⁹ או מִנְחָה, הָרִי בְּהֵמָה זו עוֹלָה או שְׁלָמִים. וְהָאוֹמֵר [הָרִי] עָלַי - הוּא הַנֶּקְרָא נֵדֶר, וְהָאוֹמֵר הָרִי זו - הוּא הַנֶּקְרָא נְדָבָה. וְהַנֶּקְרָא וְהַנֶּדֶר מִמִּין אֶחָד הוּא, אֲלָא שֶׁהַנְּדָרִים חֵיבִין בְּאַחֲרֵיהֶן¹⁰, וְנִדְבּוֹת אֵין חֵיבִין בְּאַחֲרֵיהֶן¹¹. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וַנִּדְרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹר וְנִדְבֹתֶיךָ¹² וְגוֹמַר. וְחֲלַק זֶה הוּא שְׂאֵנִי קוֹרָא אוֹתוֹ נֵדֶרִי הַקָּדָשׁ¹³.

(9) שכל אלה אינם באים על חטא, אלא דרך נדר או נדבה. (10) אם מתו או נגנבו לאחר שהפרישם, חייב להביא אחרים במקומם כדי לקיים את נדרו. (11) אחר שהפרישם לקרבן. וכן אמרו במגילה ח. "ונרצה לו לכפר עליו - את ש"עליו" חייב באחריותו (עד שיתכפר, כלומר שייזרק הדם על המזבח, וכל שלא נזרק דמו, אין נדרו נרצה לו) ואת שאינו "עליו" (שהוא נדבה) אינו חייב באחריותו". (12) זהו ההבדל ביניהם. והם מין אחד, ש"חייב עצמו בקרבן שאינו חייב בו". (13) שנדר או שנדב אותם לטובת ההקדש. בעוד, שבחלק הראשון - נדרי איסור, אין להקדש שום חלק בהם, כי לא התכוון אלא לאסורם על עצמו בלבד.

ג. וְדִינֵי הַחֲלָק הָרִאשׁוֹן וְעִנְיָנוֹ - הֵם שְׂאֵנוֹ מִבְּאָרִים בְּהִלְכוֹת אֱלוֹ; אָבַל דִּינֵי נְדָרֵי הַקָּדָשׁ וּמִשְׁפָּטֵיהֶם - כָּלֵם יִתְבָּאֲרוּ בְּמִקּוֹמָם בְּהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת.

ד. מִצּוֹת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה שִׁימִים אָדָם שְׁבוּעָתוֹ או נִדְרוֹ, בֵּין שֶׁהִיא מִנְדְּרֵי אֶסֶר בֵּין שֶׁהִיא מִנְדְּרֵי הַקָּדָשׁ. שְׁנֵאֵמַר: מוּצָא שְׁפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעֲשִׂיתָ בְּאֲשֶׁר נִדְרָתִי¹⁴; וְנֶאֱמַר: כָּכָל הַיָּצָא מִפִּי יַעֲשֶׂה¹⁵.

(14) הרי מצוות עשה לנדרי הקדש ולנדרי איסור ולכל מה שיקבל אדם על נפשו. וכן אמרו במסכת ראש השנה ו. "מוצא שפתך - זו מצות עשה". (15) כלומר, הוכפלה המצוה בפסוק זה, אבל אינן נמנות אלא למצוה אחת.

ה. הָאוֹסֵר עַל עֲצָמוֹ מִן מִמִּינֵי מֵאָכַל, כְּגוֹן שְׂאֵמַר: תְּאֲנִים אֲסוּרִין עָלַי, או תְּאֲנִים שֶׁל מְדִינָה פְלוֹנִית אֲסוּרִים עָלַי, או תְּאֲנִים אֱלוֹ¹⁶ אֲסוּרִין עָלַי, וְכִיּוּצָא בְּאֱלוֹ, וְאָכַל מִהֵן כָּל שְׁהוּא - לֹקֵה מִן הַתּוֹרָה, שְׁנֵאֵמַר: לֹא יִחַל דְּבָרֶיךָ¹⁷. שְׂאֵין לְנִדְרִים שְׁעוֹר¹⁸,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הבשר חוץ לזמנו או חוץ למקום אכילתו ונאסר הבשר באכילה. (47) שאסור באכילה. (48) אף על פי שכל אלו "דבר האסור" הם, אולם הנודר התכוון בעיקר קדושת הקרבן שנעשה נותר ופיגול, והקרבן "דבר הנודר" הוא.

יג. האומר: הרי הן עלי פמעש ביהמה⁴⁹ - הרי אלו אסורין⁵⁰, הואיל וקדשתו בידי אדם. הרי הן עלי פככור⁵¹ - הרי אלו מתרין; שאין קדשתו בידי אדם⁵², ואינו יכול להתפסו בנדר⁵³, שנאמר: לא יקדיש איש אתו⁵⁴.

(49) שאדם מקדישו לשמים. (50) ואף על פי שהעשירי קדוש מאליו? העברת מניין הוא צריך. ואם היו עשרה טלאים ונטל אחד מהם בלא מניין אינו קדוש. ולפיכך הרי זה נקרא: דבר הנודר. (51) בכור בהמה, שהוא קדוש, וניתן לכהנים. (52) אלא ממעי אמו הוא קדוש, ואפילו לא הקדישוהו בעליו הרי הוא קדוש מאליו, ואין זה דבר הנודר אלא "דבר האסור". (53) כאן נתכוון רבינו לומר שאין משנים את הבכור לקדושה אחרת, שלא תאמר, הרי גם בכור ישנו בנדר, אם יקדישו לקדושת עולה יתקדש קדושת עולה. (54) מכאן למדו שאין משנים את הבכור לקדושה אחרת, אלא בקדושתו הוא נשאר, נמצא בכור "דבר האסור" ולא דבר הנודר.

יד. אמר: הרי הן עלי פחרמי שמים⁵⁵ - הרי אלו אסורין; שחרמי שמים לבדק הפית⁵⁶. הרי הן עלי כתרומת הלשכה⁵⁷, פתמידים⁵⁸, פדירים⁵⁹, פעצים⁶⁰, פאשים⁶¹, פמזבחים⁶² או פאחד ממשמששי⁶³ המזבח, כגון שאמר: הרי הן עלי פיעים⁶⁴, פמזרקות⁶⁵, פמזלגות⁶⁶ וכיוצא בהן, וכן האומר: הרי הן עלי פהיקל⁶⁷, פירושלים⁶⁸ - הרי אלו אסורין, ואף על פי שלא הזכיר שם קרבן; שכל דברים אלו ענינם פאומר: הרי הן עלי קרבן⁶⁹.

(55) כהקדשות שאדם מקדיש, ואומר: הרי זה חרם (הקדש) לשמים. (56) לתיקון בית המקדש. (57) ככסף השקלים הניתן בלשכת המקדש לצרכי קניית קרבנות צבור. (58) כקרבן התמיד, שהיו מקריבים במקדש בכל יום בבוקר ובערב. והוא דבר הנודר, שנקנה בכסף השקלים שנודבים לבית המקדש. (59) כדיר בהמות של קרבן או כדיר העצים שבמקדש. דיר - רפת לצאן. (60) כשני גזירי עצים, שהיה הכהן עורך על גבי אש המערכה שעל המזבח. (61) כקרבנות הנקריבים על אש המזבח. (62) כקרבנות שעל גבי המזבח. (63) כלים שמשרתים בהם למזבח. (64) כלים שגורפים לתוכם דשן המזבח ואפרו. (65) כלים שמקבלים בהם דם הקרבנות לזריקה. (66) שהופכים בהם אברי הקרבנות כשהם נקטרים על המזבח למהר שריפתם. וכל הכלים נזכרים בתורה. (67) כקרבנות שדמם נזרק בהיכל המקדש. (68) כקרבנות הנאכלים בירושלים. (69) וכולם באים מדבר הנודר, מתרומת הלשכה, או מחרמי בדק הבית, שנודרים או נודבים למקדש.

(28) כי איסור חזיר והדומים לו אינם נאסרים מחמת אמירת פיו, אלא מאליהם על פי גזירת הכתוב, ואינם נקראים "דבר הנודר" אלא "דבר האסור" והתורה אמרה: איש כי ידור נדר לה' - עד שידור בדבר הנודר ולא בדבר האסור.

ט. זה הפלל: כל המשים דברים המתרים בדרים האסורים²⁹: אם אותו דבר האסור יכול לעשותו בנדר³⁰ - הרי אלו אסורים; ואם אינו יכול לעשותו בנדר³¹ - הרי אלו מתרין.

(29) שמתפס זה בזה. (30) כגון קרבן שהוא קדוש על ידי אמירת פיו. (31) שהוא אסור מאליו, כגון חזיר וכדומה.

י. החטאת³² והאשם³³, אף על פי שאין באין בנדר ונדבה³⁴ כמו שיתבאר במקומו, אפשר לנדר להביא אותם מחמת נדרו. שהנודר בנדר³⁵ - מביא חטאת³⁶, ואם נטמא³⁷ - מביא אשם, כמו שיתבאר. לפיכך, האומר: פרות אלו עלי פחטאת או פאשם, או שאמר: הרי הן חטאת או הרי הן אשם - הרי אלו אסורין³⁸. ואין צריך לומר פאומר: הרי הן עולה או שלמים או מנחה או תודה - שהן אסורין³⁹, שכל אלו באין בנדר ונדבה⁴⁰.

(32) קרבן חטאת שמביאו העובר בשגגה על אחת ממצוות לא תעשה שיש בה מעשה, שחייבים עליה במזיד כרת. (33) על חמש עבירות מביאים קרבן אשם, על שפחה חרופה, ועל הגזל ועל המעילה וכו'. (34) אלא מחמת חובה שנתחייב בהם. (35) שנדר להיות נזיר. (36) כשישלים ימי נזירותו מביא כבשה לחטאת. (37) טומאת מת. (38) שנדר בדבר הנודר. וכן אמרו "מרבה אני חטאת ואשם, שהוא מתפס בנדר". (39) הפירות שהתפסם בקרבנות אלו. (40) שמתחילתם אינם באים אלא דרך נדר או נדבה.

יא. אבל האומר: פרות אלו עלי פחלת אהרן⁴¹ או פתרומתו⁴² - הרי אלו מתרין⁴³; שאין שם דרך להביא אלו בנדר ונדבה⁴⁴.

(41) כחלה שמפרישים מעיסה ליתנה לכהן. והזכיר אהרן, על שם שהיה ראשון לכהנים. (42) תרומה גדולה או תרומת מעשר הניתנת לכהן. (43) אף על פי שהחלה והתרומה אסורות באכילה לזרים. (44) אלא חובה הן על כל אדם להפרישן מתבואתו ואם לא יפרישן הרי כל תבואתו טבל ואסורה לו. ולדעת הרא"ש אין חלה ותרומה נקראות "דבר הנודר" מפני שגם קודם הפרשה היו אסורות עליו משום טבל, ואמירת פיו לא אסרתן, אלא התירה השיריים לאכול בהורידו מהם איסור טבל.

יב. האומר: הרי הפרות האלו עלי פנותר⁴⁵, פפגול⁴⁶, פבשר טמא⁴⁷ של קדשים - הרי אלו אסורין; שהרי עשאן פבשר קרבן מפל מקום⁴⁸.

(45) כבשר קרבן שנותר לאחר זמן אכילתו ואסור עוד להיאכל. (46) שחשב הכהן בשעת העבודה לאכול את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לך" ומפרש הר"ן, קרא: לחולין, בלמ"ד פתוחה, שפירושה: לא חולין. (85) אף על פי שלא הזכיר: "קדשים טמאים" וייתכן, שנתכוון לתרומה טמאה, שהיא "דבר האסור" ואין נדרו חל - הואיל ואפשר לומר שלקדשים טמאים נתכוון אנו אומרים: "סתם נדרים להחמיר".

יט. האומר לחברו: לא חלין לא אכל לך - הרי זה כמי שאמר לו: מה שאכל לך לא יהא חלין אלא קרבן⁸⁶. וכן אם אמר: הקרבן שאכל לך, קרבן⁸⁷ שאכל לך, קרבן שאכל לך - הרי זה אסור⁸⁸. אבל האומר: הקרבן לא אכל לך⁸⁹, או קרבן לא אכל לך, או לקרבן לא אכל לך, או קרבן לא אכל לך⁹⁰, או לא קרבן לא אכל⁹¹ לך - כל אלו מתירים. שאין משמע דברים אלו אלא שנשבע בקרבן שלא יאכל לזה⁹², והנשבע בקרבן - אינו פלוס⁹³. או שנדר שלא יאכל לו קרבן.

(86) ולפיכך לא אוכל לך. שכל האומר: דבר זה אינו מותר, מובן מאליו שהוא אסור. (87) אף על פי שלא אמר בכ"ף הדמיון אין בזה קפידא, כי כוונתו לאסור על עצמו אכילתו אצל חבריו בקרבן, שהוא דבר הנידר. (88) אבל אם יאמר: הא קרבן שאוכל לך, מותר, משמעו שנשבע בקרבן, שלא יאכל והנשבע בקרבן אינו כלום. (89) משמעו שאוסר עליו מה שלא יאכל אצלו, אבל מה שיאכל אצלו לא יהא קרבן, ואפילו אם נאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכוונתו הייתה להישבע בקרבן שלא יאכל אצלו אין זה כלום. (90) גם זה משמעו לאסור רק את מה שלא יאכל, אבל מה שיאכל יהיה מותר, אם לא שהייתה כוונתו להישבע בקרבן שלא יאכל ואין שבועה זו כלום. (91) אף על פי שאפשר לדקדק מתוך דבריו: שמה שיאכל אצלו יהיה קרבן, אין אנו אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן". (92) אצל זה. וכן אמרו "שלא נדר זה אלא בחיי קרבן". (93) שאין שבועה אלא בשם ה' או באחד מן הכינויים. ואפילו אם נשבע סתם הרי זה אסור, ואינו לוקה. אבל הנשבע בחיי קרבן אינו כלום.

כ. חלין שאכל לך, החלין שאכל לך, פחלין שאכל לך; חלין שלא אכל לך, החלין שלא אכל לך, פחלין שלא אכל לך⁹⁴ - הרי זה מתיר.

(94) ואף על פי שאפשר לשמוע מדבריו: מה שאוכל לך יהיה קרבן, אין אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן".

כא. אבל האומר: לא טמא שאכל לך, לא נותר שאכל לך, לא פגול שאכל לך - אסור; שמשמעו של דבר: דבר שאכל הוא שיהיה פגול או טמא, לפיכך לא אכל לך⁹⁵.

(95) שכן שנינו במשנה "טמא נותר ופיגול - אסור" ומשמעה: בין אם אמר: טמא שאוכל לך, בין אם אמר: לא טמא שאוכל לך, כי הואיל ואין אדם מוציא דבריו לבטלה, למה יאמר: לא טמא מה שאוכל לך, הרי אפילו אם לא

טו. הרי לפניו בשר קדש, אפילו היה בשר שלמים אחר זריקת דמים שהוא מתיר לזרים⁷⁰, ואמר: הרי הן עלי כבשר זה - הרי אלו אסורין; שלא התפס אלא בעקרן⁷¹ שהיה אסור⁷². אבל אם היה בשר בכור: אם לפני זריקת דמים⁷³ - הרי זה אסור; ואם לאחר זריקת דמים - הרי זה מתיר.

(70) שנאכל לישראלים. (71) ביסודו, בתחילתו. (72) לפני זריקת הדם, בעיא שלא נפשטה וספק תורה - להחמיר. והר"ן לשבועות פרק ג כותב: שרבינו סובר, הואיל ורובא ורבינא הוכיחו שב"עיקרו הוא מתפס" והם אמוראים אחרונים, הלכה כמותם, ואף על פי שסוגיית הש"ס שם דחתה את הוכחותיהם אין אנו סומכים על דיחויים להשאיר את הבעייה בספק. (73) שאסור אז באכילה אפילו לכהנים.

טז. יש מקומות שאנשיהם עלגים⁷⁴ ומפסידין את הלשון ומבנין על דבר בדבר אחר - הולכין שם אחר הפנוי. פיצד? כל פנוי⁷⁵ קרבן - קרבן. האומר: הרי הן עלי קונם⁷⁶, קונח, קונז - הרי אלו פנויין לקרבן⁷⁷. חרק, חרף, חרף - הרי אלו פנויין לחרם⁷⁸. וכן כל פיוצא בזה הולכין אחר לשון כלל העם באותו מקום⁷⁹ ובאותו זמן.

(74) מדברים לשון מעורבת משפות וניבים שונים. (75) שמות לוואי. (76) שכוונתו לומר פירות אלו יהיו אסורים עלי כקרבן. (77) ונדרו חל. כאילו אמר: הרי הם עלי קרבן. (78) חרם - הקדש שאדם מקדיש לבדק הבית. (79) שאם העם מדבר בלשון אותו מקום, שהיא לשון משובשת ויש במשמעותה לשון קרבן הרי זה כאילו נדר בקרבן, שכלל הוא: "בנדרים הלך אחר לשון בני אדם", ואפילו מי שהוא בקי בלשון הקודש ונדר באחד מהכינויים האלו - נדרו נדר, כיוון שהיא לשון כלל העם.

יז. וכשם שאוסר עצמו בפנויין, כך אם הקדיש⁸⁰ בפנויין - הרי זה הקדש⁸¹. ובפנויין הפנויין - מתירין, בין בנדר אסר בין בנדר הקדש.

(80) קרבן לה', או שאר נכסיו לבדק הבית. (81) הטעם שתקנו חכמים כינויים כדי שלא יאמר: "לה' קרבן" ולפעמים יבטא ה' ולא יאמר קרבן ונמצא מוציא שם שמים לבטלה, הרי שגם בהקדש עצמו תיקנו כינויים. ובירושלמי אמרו: "זאת אומרת אדם מקדיש לשמים בלשון קונם".

יח. האומר לחברו: מה שאכל עמך לא יהא חלין⁸², או לא יהא בשר, או לא יהא דבי⁸³, או לא יהא טהור - הרי זה כמי שאמר לו: כל מה שאכל עמך יהא קרבן, שהוא אסור⁸⁴. וכן אם אמר לו: כל מה שאכל עמך טמא⁸⁵ או נותר או פגול - הרי זה אסור.

(82) אלא קרבן. (83) טהור ומותר באכילה. (84) משנה בנדרים י: אלא שלשון המשנה שם "האומר לחולין שאוכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבינו כחכמים. (109) כשם שרבי עקיבא היה מסופק בלשון "מנודה אני לך" אם כוונתו לנדר ממש, או שלא נתכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ולפיכך אמר אסור באכילה ואינו לוקה מספק, הוא הדין לחכמים כשאמר: מנודה ... שלא אוכל לך, אינו אסור לאכול משלו אלא מספק, ואינו לוקה, כי שמא לא נתכוון אלא להתרחק מלאכול בארבע אמותיו. (110) לשון נע ונד. שמשמעו מתנודד אני ומובדל ממך מליהנות לך, ואפילו לא הזכיר: שלא אוכל לך, הרי זה אסור בהנאות, שאין להסתפק בו, שנתכוון שלא לישב בארבע אמותיו, כדין מנודה, שאין אדם רגיל להזכיר על עצמו לשון נידוי, שנגנאי הוא לו.

כה. האומר לחברו: הרי עלי פנדרי רשעים¹¹¹ אם אכל לך, שפנדריהם נזיר וקרבן ושבועה¹¹², ואכל - חייב בכלל¹¹³. וכן האומר: הרי עלי פנדבות פשרים¹¹⁴, שפנדבותם נזיר¹¹⁵ וקרבן¹¹⁶ - הרי זה חייב¹¹⁷.

(111) שרגילים לידור ולהישבע בשעת כעס, ונקראו רשעים על פי מאמרם: "כל הנודר אף על פי שמקימו נקרא רשע, שנאמר וכי תחדל לנדר לא יהיה בך חטא", כלומר, שהם רשעים לעניין זה, אבל רשעים גמורים אין להם עסק בנזירות ובקרבנות. (112) כל זה מדברי הנודר, שפירש ואמר מה טיבם של נדרי רשעים, שנודרים בנזירות וגם נודרים להביא קרבנות למקדש וגם רגילים הם להישבע בשעת ריתחה, ושבועה נקראת אף היא נדר. (113) להיות נזיר, ולהביא קרבן עולה לקיים נדרו, וחייב מלקות משום שבועת ביטוי שהרי נשבע לא לאכול אצל חברו ואכל. (114) שאינם נודרים (שלא יעברו על "כל תאחר לשלמו") אלא נודבים קרבן שבידם, ומביאים אותו לפתח העזרה ושם מקדישים אותו, שלא יבואו לידי מכשול מעילה. (115) כשרואים יצרם תוקף אותם, הם נוזרים נזירות. (116) קרבן נדבה. (117) להיות נזיר ולהביא קרבן, שהרי פירש ונדר להיות נזיר ולהביא קרבן, אבל שבועה אין כאן, שאין הכשרים נשבעים כלל, משום שיש בה הזכרת שם שמים ויש בחילולה מכשול גדול לו ולכל העולם.

כו. אומר: הרי עלי פנדרי רשעים או פנדבות פשרים שאכל לך¹¹⁸ או אם אכל לך - הרי זה אסור¹¹⁹, אף על פי שלא פירש¹²⁰. אומר: פנדרי פשרים - לא נתחייב בכלום; שאין הפשרים נזירים פדרי אסור וכעס¹²¹. אומר: פנדרי רשעים הריני, והיה נזיר עובר לפניו - חייב בנזירות¹²². פנדרי רשעים עלי - חייב קרבן¹²³. פנדרי רשעים שלא אכל ממנו¹²⁴ - חייב בשבועה¹²⁵.

(118) כלומר, מה שאוכל לך יהיה אסור עלי כקרבן נדרי רשעים או נדבות הכשרים. (119) לאכול אצל חברו. (120) ואמר: קרבן מה שאוכל לך, וזהו ידות נדרים, שהם כנדרים. שאף על פי שלא פירש דבריו, הואיל ומתוכם ניכר, שדעתו לידור הרי זה נדר גמור. (121) אלא נודבים מתוך ישוב הדעת ונדיבות נפשם. וגם יראים הם לידור שלא

יאמר, לא יהיה מאכל חברו טמא מאליו, לכך אנו מתקנים ומוסיפים בדבריו, שכוונתו לומר: לא ("אוכל עמך") מפני שטמא הוא מה שאוכל אצלי.

כב. פהיכל שאכל לך, היכל שאכל לך, לא היכל שאכל לך - אסור¹²⁶. היכל שלא אכל לך, פהיכל שלא אכל לך, לא היכל שלא אכל לך - מותר; ושה פמי שששבע פהיכל שלא יאכל לך¹²⁷. וכן כל פיוצא פזעה¹²⁸.

(96) שכוונתו לאסור על עצמו אכילתו כקרבנות ההיכל. (97) מכיוון שמסיים בלשון שלילה הרי זו לשון שבועה, והנשבע בהיכל אינו כלום. (98) כגון עצים ואישים מדובח וירושלים.

כג. האומר לחברו: מדר אני ממך¹²⁹ - משמע דבר זה שלא ידבר עמך¹³⁰. מפרש אני ממך - משמעו שלא ישא ויתן עמך¹³¹. מרחק אני ממך - משמעו שלא יושב בארבע אמותיו¹³². וכן אם אמר לו: מנדה אני לך¹³³, או משמתנא¹³⁴ ממך. אבל אם אמר לו: נדר אני ממך שלא אכל לך, או מפרש אני ממך שלא אכל לך, או מרחק אני ממך שלא אכל לך - הרי זה אסור לאכל¹³⁵. ואם אכל פזית מפל נכסיו¹³⁶ - לוקה משום לא יחל דבריו¹³⁷.

(99) ולא גמר דיבורו: שלא אוכל לך. (100) אבל מותר לו לאכול משלו, שאין במשמעות לשון זו איסור אכילה אלא הדיבור בלבד. (101) בעסקי מסחר וממכר. (102) כלומר, אסור בדיבור, ובמשא ומתן כל אחד כדינו, אבל לא באכילה. (103) הרי זה לא יושב בארבע אמותיו, שמשמע מנודה כמו מרוחק, אבל מותר לאכול משלו. (104) שמתא - לשון נידוי וריחוק הוא. (105) ואף על פי שלא הזכיר לשון איסור בדיבורו, וגם לא התפס נדרו ב"קרבן", בכל זאת הרי זה כנדר, כי הלכה היא: "ידות נדרים - כנדרים" כלומר, נדר שלא פירש כל דיבורו, אלא התחיל במקצת ומתוכו ניכר שדעתו לידור - כבית יד הכלי, שאינו עיקר הכלי והאוחז ביד מטלטל כל הכלי עמו, הרי זה כאילו גמר כל דיבור נדרו. (106) של חברו. (107) ומוכן, שבנדר זה מותר לדבר עמו, שהרי הדגיש שאינו אוסר עצמו אלא באכילה בלבד.

כד. אמר לו: מנדה אני לך שלא אכל לך - אינו אוכל לו¹³⁸, ואם אכל - אינו לוקה¹³⁹. אמר לו: נדינא¹⁴⁰ ממך - הרי זה אסור להנאות.

(108) משלו, שהרי פירש כוונת התרחקותו לא לעניין ישיבה בארבע אמותיו אלא לעניין אכילתו ממנו. וסובר רבינו שבזה גם החכמים מודים לרבי עקיבא, שאסור באכילה, וכל מחלוקתם אינה אלא כשאמר מנודה אני לך ולא הוסיף: שאיני אוכל לך, שרבי עקיבא אסור באכילה. וחכמים סוברים, שלא התכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ופסק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יעברו על "בל תאחר לשלמו". והוא הדין אם אמר כנדבת רשעים עלי לא אמר כלום, לפי שאין הרשעים נודבים ואם הם נודבים אינם רשעים לאותו דבר. (122) אף על פי שלא פירש ואמר: "שמנדיהם נזיר", הואיל ונזיר עובר לפניו יש כאן יד מוכיחה שלנזירות נתכוון. והוא הדין כשיאמר: הריני כנדרי רשעים שלא אשתה, הרי זה נזיר, שיש כאן יד מוכיחה לנזירות. (123) אפילו כשלא הייתה בהמה רבוצה לפניו, כי יד מוכיחה היא לקרבן. (124) מהכיר הזה. (125) משום שבועת בטוי, ואם אכלו ילקה. אבל אם יאמר: כנדבות כשרים שלא אוכל ממנו, לא אמר כלום, שאין הכשרים נשבעים כלל.

כז. הנודר בתורה, כגון שאמר: פרות אלו עלי כזו - לא אמר כלום¹²⁶, ואינו צריך שאלה להכנס¹²⁷, אלא אם כן היה עם הארץ¹²⁸, כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים.

(126) מפני שלא התכוון אלא לקדושת התורה, והיא "דבר האסור" ואין הנדר נתפס אלא בדבר הנדור. (127) להתירו. (128) שאינו מבחין בין נודר בתורה לנודר במה שכתוב בה ויבוא להקל גם בזה.

כח. נדר במה שכתוב בה - הרי זה אסור; שהרי כתוב בה אסר ונדר¹²⁹. נטלה בידו ונדר בה - הרי זה כמי שנדר במה שכתוב בה¹³⁰.

(129) והוזכרו בה קרבנות, שהם דבר הנדור. (130) הואיל ואוחזה דרך כבוד, ורואה ויודע מה שבתוכה, אין דעתו אלא לאזכרות וקרבנות שבה.

כט. האומר לחברו: נשפים ונשנה פרק - עלי להשפים¹³¹ ולקרות; שזה כמו נדר¹³² הוא, ואף על פי שלא הוציאו בלשון נדר¹³³.

(131) על האומר להשכים תחילה, שנאמר "ויאמר אלי קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך ואקום ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד" הרי שהקדים הקב"ה והמתין ליחזקאל. (132) שהרי קיבל עליו לעשות מצוה, וזה מחייבו, אלא שאין זה נדר גמור לעבור עליו ב"בל יחל דברו". (133) שהוא: "יאסר דבר זה עלי", שהנודר בא לאסור הדבר על עצמו, אבל לא להתחייב לעשות דבר זה או לא לעשותו, שזה שייך יותר ל"שבועה" שהנשבע אוסר עצמו על הדבר שנשבע עליו. וכלשון התלמוד: נדר - איסור חפץ על האדם, שבועה - איסור האדם מן החפץ.

ל. האומר לאשתו: הרי את עלי כאמי¹³⁴ או כאחותי, או כעלה¹³⁵ או ככלאי הכרם¹³⁶ - הרי זה כאומר על הפרות: הרי אלו כבשר חזיר; קשם שהוא מתר לאכלן, כמו שבארנו¹³⁷, כך מתר באשתו. אכל אם אמר לה: הריני מדר ממך הנה¹³⁸, או הנאת תשמישך אסורה עלי¹³⁹ - הרי זו אסורה עליו¹⁴⁰, כמו שיתבאר¹⁴¹.

(134) אסורה עלי כאמי, שהיא אסורה עלי משום ערווה.

~ יום רביעי ג' אדר-ב' ~

פרק שני

(1) דין הדירוהו אחרים או שנדר על דעת אחרים, המקדים תנאי לנדריו שבעתיד, שיבוטלו מאליהם, דיני הפקר והשוואתו לנדר.

א. אחד הנודר מפי עצמו¹⁴² או שהדירו חברו¹⁴³ ואמר אמן¹⁴⁴, או דבר שענינו פענץ אמן¹⁴⁵, שהוא קבלת דברים.

(2) שאוסר על עצמו דבר המותר. (3) שאמר לו: יאסר עליך דבר פלוני. (4) ובזה הוא מביע הסכמתו לקבלת הנדר, כמו ששנינו (נזיר פ"ד, מ"א) "הריני נזיר, ואת, ואמרה: אמן, מיפר את שלה". וכן אמרו (שבועות כט:): "כל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו". (5) שאמר: הן, או מקבל אני נדר זה, כמו ששנינו בתוספתא (נזיר פ"ג, מ"ד) "האומר לחברו, הריני נזיר ואתה, אם אמר הן שניהם אסורים" (ביאור הגר"א ליו"ד רט, ס"ק ב) והשווה לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"א. אבל אם חברו מדירו ליהנות מנכסיו אינו צריך שיקבל חברו את דבריו, שיכול לאסור את שלו על חברו בעל-כרחו (יו"ד רט).

ב. ואין הנודר נאסר בדבר שאסר על עצמו עד שיוציא בשפתיו ויהיה פיו ולבו שוין, כמו שבארנו בשבועות¹⁴⁶. אבל המתפנץ לנדר בנזיר¹⁴⁷ ונדר בקרבן¹⁴⁸, בקרבן ונדר בנזיר, בשבועה¹⁴⁹ ונדר, או שנתפנץ לנדר ונשבע, או שנתפנץ לומר תאנים ואמר ענבים - הרי זה מתר בשניהם ואין כאן נדר¹⁵⁰.

(6) פ"ב, ה"יב, שנאמר בשבועה: "לבטא בשפתים", וגם בנדרים נאמר (במדבר ל, ז): "או מבטא שפתיה" אין הנדר חל עד שיבטאו בשפתיו. (7) להיות נזיר. (8) להביא קרבן. (9) שנתכוין להשבע. (10) שלשון "מבטא" משמעה: בוטא מה שיש בלבו (קריט ספר). וכן שנינו בתוספתא נדרים פ"ה, מ"ה "נתכוין לידור בעולה ונדר בחרם, בחרם ונדר בנזיר, בנזיר ונדר בקרבן וכו' מותר בכלום" (לפי גירסת ה"חסדי דוד" שם). וראה במשנה נדרים פו:.

ג. הנודר על דעת אחרים¹⁵¹ - הרי זה כנשבע על דעת אחרים¹⁵². וכן הנודר וחרז בו בתוף כדי דבור¹⁵³,

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על אי זה דבר התנה²⁶ וכיצד היה התנאי²⁷: אם אמר: על דעת ראשונה אני עושה²⁸ - אין נדרו נדר²⁹, שהרי בטלו; ואם לא אמר: על דעת ראשונה אני עושה - ככר בטל התנאי וקיים הנדר, שהרי זכר בפשעת הנדר שיש שם תנאי ואף על פי כן נדר³⁰.

25) שאמר: כל נדר שאדור מכאן ועד שנה, הרי הוא בטל. 26) אם על אכילת פת או שתיית יין. 27) אם על דברים שבינו לעצמו או על דברים שבינו לבין אחרים, אבל זוכר הוא, שהתנה על דבר מיוחד, ולא באופן סתמי וכולל (ר"ן לנדרים כג:). 28) שאם אהיה זכור על מה שהתניתי, אלך אחר התנאי. 29) אם נזכר אחר כך, שלדבר זה התנה (ר"ן ורא"ש שם). 30) נמצא שעקר תנאו, שאילו רצה בקיומו - לא היה לו לידור סתם (שם).

ו. יש מהגאונים שאומרים: אין כל אלו הדברים³¹ נוהגין אלא בנדרים בלבד, לא בפשעו³². ויש מי שמוזה, שדין הנדרים והשבעות בענינות אלו אחד הם, וכי יש לו להקדים תנאי לשבעות³³ פדרך שאמרו בנדרים³⁴.

31) בהקדמת תנאי לביטול הנדר. 32) שאיסור שבועה חמור מאד, כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"ב, וסומכים דבריהם על הירושלמי (נדרים פ"ג, ה"א): "תני בנדרים, ואין תני בשבועות". 33) לביטול שבועות. 34) וכדבריו נוטה גם דעת רבינו, שהרי לקמן פ"ג, ה"א הוא מונה הדברים שבין נדרים לשבועות, ולא מנה הבדל זה ביניהם (רדב"ז). וכתב הר"ן בנדרים כג: דוקא בשבועות ובנדרים שנשבע ונדר לעצמו מועיל תנאי, אבל מי שהשביעו או הדירו חברו אין תנאו זה מועיל לו כלום, שעל דעת חברו הוא נשבע ונודר, וכאילו ביטל תנאו הקודם. וכן נפסק בשו"ע יו"ד ריא, ד. הלכה זו משמשת מקור למנהג אמירת "כל נדרי" בליל יום הכיפורים, להתנות על הנדרים של השנה הבאה, שאם ידור בכעס וישכח את תנאו זה, יהיו נדריו ושבועותיו בטלים. וכן אמרה משנתנו (נדרים כג:): "הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר: כל נדר שאני עתיד לידור, יהא בטל". ומפני שביום הכיפורים מתאסף הקהל לבית הכנסת, נהגו לאמרו ביום זה, וגם מצינו ביחזקאל מ, א, שקורא את יום הכיפורים ראש השנה, שנאמר שם: "בראש השנה בעשור לחודש" (רא"ש ותוספות שם). אולם דעת רוב הגאונים שלא לומר "כל נדרי" כלל, לא ביום הכיפורים ולא בשאר ימי השנה, וב"אוצר הגאונים" לנדרים עמ' 42 מביא תשובת הגאונים: "רוב הגאונים מוחין לומר כל נדרי, לפי שאין בו שום תקנה, רק רע, זולתי נוסחת רב האיי גאון ז"ל" וכו'. ואמנם רבינו ב"סדר התפילות" שבסוף "ספר אהבה" אינו מביא נוסח "כל נדרי" ואינו מזכירו כלל. וגם הרמ"א ביו"ד סימן ריא סעיף א, אומר: שאין אנו סומכים על זה להתיר בלא שאלה לחכם, כי אם לצורך גדול.

ז. סתם נדרים - להחמיר³⁵, ופרושן - יש בו להקל ולהחמיר. כיצד? האומר: הרי הפרות האלו עלי

או שמחיו בוי¹⁴ בתוך פדי דבור וקבל¹⁵ - הרי זה מתיר¹⁶. ודין כל אלו הדברים בנדרים פדינן בשבועות¹⁷.

11) שאומר הנני נודר זה על דעתכם. 12) שאמר: "שבועה שלא אוכל היום, ועל דעתכם אני נשבע, אין זה יכול לומר כך וכך היה בלבי, שלא נשבע זה על דעתו... וכיון שהיה פיו ולבן של אחרים שוים... חייב, שלבם של אלו במקום לבו קם" (לשון רבינו לעיל הל' שבועות פ"ב, הט"ו). 13) "כדי שיאמר תלמיד לרבו, שלום עליך רבי" (שם, הי"ז, וראה בבאורנו שם). 14) אחרים, ואמרו לו: חזור בך מנדרך. 15) שאמר: הן, או חזרתי בי. 16) ונעקר הנדר מעיקרו, "שזה דומה לטועה" (לשון רבינו שם). וכן אמרו (בבא בתרא קכט): "והילכתא כל תוך כדי דיבור כדיבור דמי". וראה לעיל הל' שבועות פ"ב, הי"ח ובבאורנו שם. 17) שהרי הכתוב משה אותם, שנאמר (במדבר ל, ג) "איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה" (סוף משנה).

ד. מי שהתנה קדם שיידר ואמר: כל נדר שאדור מכאן¹⁸ ועד עשר שנים הריני חוזר בהן או הרי הן בטלים וכיצד בדברים אלו, ואחר כך נדר: אם היה זוכר התנאי בפשעה שנדר - הרי נדרו קיים, שהרי בטל התנאי בנדר זה¹⁹; ואם לא זכר התנאי אלא אחר שנדר, אף על פי שקבל התנאי בלבד²⁰ וקיימו²¹ - הרי הנדר בטל. ואף על פי שלא הוציא עתה החזרה בפיו, ככר הקדים החזרה²² לנדר והוציאה בפיו מקדם²³. ויש שמוזהר להחמיר ואומר: והוא שיזכר התנאי אחר שנדר בתוך פדי דבור²⁴.

18) מהיום. 19) שאילו רצה בקיומו למה הוא נודר, הרי נדרו סותר את תנאו (נדרים כג:). 20) בלבד, ולא הוציאו בשפתיו בשעת זכירתו (כס"מ). 21) במחשבתו, שרוצה הוא בקיום התנאי, וממילא יתבטל הנדר. ודפוס רומי ווינציה: וקיים התנאי. 22) היא התנאי, שהתנה קודם שידור. 23) נמצא בשעה שנדר נדר בטעות, ששכח את תנאו, ואין זה פיו ולבו שוים בשעת נדרו, והתורה אמרה: "לא יחל דבור" אינו מיחל נדרו שכבר נדר, אבל מיחל הוא נדרו, קודם שידורנו, הואיל ועדיין לא חל (קריית ספר). 24) אבל לאחר כדי דיבור, הואיל והנדר כבר חל, אינו מן הדין שיעקר ע"י זכירת התנאי. זו היא דעת הר"י בתוספות נדרים כג: שדוקא אם הוא זוכר את התנאי בשעת נדרו אין הנדר חל, הואיל והוא נודר על דעתו הראשונה, אבל אם אינו זוכר התנאי בשעת נדרו, מסתמא דעתו לקיים הנדר. ולדבריו זוהי דעת רבא שם, המקפיד על זכירת התנאי בשעת נדרו, אלא שמספיקה הזכירה תוך כדי דיבור, שהרי אפילו אם חזר בו - בתוך כדי דיבור - מנדרו, בטל נדרו, כמבואר לעיל ה"ג (לחם משנה).

ה. מי שהקדים את התנאי לשנה²⁵ או לעשר, ואחר כך נדר, ונזכר בפשעה שנדר שיש לו תנאי, ושכח

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יא. בַּמָּה דְּכָרִים אֲמֹרִים⁵⁸? בְּמָקוֹם שֶׁמִּשְׁמַע כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ שֵׁם שְׁנֵי עֲנִינֹת⁵⁹; אֲבָל מָקוֹם שֶׁדִּרְכָן שְׁאִין קוֹרְאִים חֶרֶם סֶתֶם אֵלָּא לְחֶרְמִי בְּדָק הַבֵּית בְּלִבְדוֹ⁶⁰, וְאָמַר שֵׁם: הָרִי הֵן עָלֵי חֶרֶם - הָרִי זֶה אֲסוּר⁶¹. וְכֵן אִם הָיָה דִּרְכָן שְׁאִין קוֹרְאִים חֶרֶם סֶתֶם אֵלָּא לְחֶרְמִי כְּהִנִּים⁶² - הָרִי זֶה מִתֵּר⁶³. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה⁶⁴. שְׁאִין הוֹלְכִין בְּנִדְרִים אֵלָּא אַחֵר לְשׁוֹן אֲנָשִׁי אוֹתוֹ מָקוֹם בְּאוֹתוֹ זְמַן⁶⁵.

(58) שאם פירש ואמר לזה נתכוונתי, שומעים לו. (59) שני תכנים. (60) כגון בגליל, שאין הכהנים גרים שם ואינם מצויים בה, ומי שמחריש שם מנכסיו אין כוונתו אלא לבדק הבית, שהוא דבר הנדור. (61) אפילו אם יאמר לחרמי כהנים נתכוונתי (כסף משנה). (62) כגון ביהודה, שהכהנים מצויים שם לרוב, וקוראים לחרמי כהנים - חרם סתם. (63) אם נדר בחרם סתם (משנה שם יח:): וראה בר"ן שם יט: דיבור המתחיל הא מכירים. (64) כגון תרומה, שאם נדר בה בגליל, הרי זה מותר, שאין אנשי גליל מכירים את תרומת הלשכה, שהם רחוקים מירושלים, וסתם "תרומה" שם, הכוונה לתרומת הגורן, כמפורש במשנה שם. (65) השווה לקמן פ"ט, ה"א.

יב. הַנּוֹדֵר בְּחֶרֶם⁶⁶, וְאָמַר⁶⁷: לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֵלָּא חֶרְמִי שֶׁל יָם, שֶׁהִיא הַמְּכַמֶּת⁶⁸; נִדֵּר בְּקֶרְפָן, וְאָמַר: לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֵלָּא בְּקֶרְפֹּנֹת מַלְכִּים⁶⁹; אָמַר לְחִבְרוֹ: הָרִי עֲצָמֵי עֲלִיד קֶרְפָן⁷⁰, וְאָמַר: לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֵלָּא לְאֶסְרוֹ בְּעֵצִים שֶׁהִנְחִיתִי⁷¹ לִי לְהִיּוֹת נִדֵּר בּוֹ דֶּרֶךְ שְׁחֹק; נִדֵּר שֶׁלֹּא תִהְיֶה לוֹ אִשְׁתּוֹ, וְאָמַר: לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֵלָּא אִשְׁתִּי רֵאשׁוֹנָה שֶׁגִּרְשָׁתִּיהָ; וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים, שֶׁמִּשְׁמַעֲנָן לְכָל הָעָם אֲסוּר, וְהוּא אוֹמֵר לֹא נִתְפַּנֵּתִי אֵלָּא לְכָף וּלְכָף: אִם הָיָה הַנּוֹדֵר תִּלְמִיד חֶסֶם⁷² - הָרִי זֶה מִתֵּר, וְאִין צָרִיד שְׁאֵלָה לְחֶסֶם⁷³; וְאִם הָיָה עִם הָאֶרֶץ⁷⁴ - מֵרֵאִין בְּעֵינָיו שֶׁזֶה נִדֵּר וְשֶׁהוּא אֲסוּר, וּפְתֻחִים לוֹ פִּתְחֵי⁷⁵ מְקוֹם אַחֵר⁷⁶ וּמִתִּירִין לוֹ. וְכֵין שֶׁהָיָה תִּלְמִיד חֶסֶם אוֹ עִם הָאֶרֶץ - גּוֹעֲרִין בְּהֵן⁷⁷, וּמִלְמִדִּין אוֹתָן שֶׁלֹּא יִנְהַגוּ מִנְהַג זֶה בְּנִדְרֵיהֶם⁷⁸, וְלֹא יִהְיוּ נִדְרִין דֶּרֶךְ שְׁחֹק וְהַתּוֹל.

(66) שאמר: ככר זה חרם עלי. (67) לאחר זמן. (68) רשת שפורשים אותה לדוג דגים. כלשון הכתוב (חבקוק א, טו) "גרהו בחרמו ויאספיהו במכמרתו". (69) דורונות שמקריבים לפני מלכים. (70) שמשמעו: שאוסר את גופו על חברו כקרבן. (71) שהצנעתי בתיבתי והתכוונתי לאסור עצם זה על חברי. (72) שהוא נאמן שלכך נתכוין. (73) להתיר לו נדרו. (74) שאינו נאמן, שכן הייתה כוונתו, לפירוש זר כזה, שהוא רחוק ממשמעות לשון נדרו (ר"ן לנדרים יח:). וגם חוששים בו, שלא יהא רגיל בנדרים ויכשל בהם (רש"י שם כ.). (75) חרטה. (76) מראים לו שהנדר קיים, ומה שהוא מתנצל, שנתכוין לדבר אחר, אין שומעים לו אלא מתירים לו מטעם אחר ע"י פתח חרטה,

כְּבִשְׁר מְלִיחָה³⁶ וְכִינִן נֶסֶף - אוֹמְרִין לוֹ: וּמָה הָיָה בְּלִבְךָ? אִם פִּרַשׁ וְאָמַר: כְּבִשְׁר מְלִיחָה שֶׁל קֶרְפָן³⁷ וְכִינִן שֶׁנִּתְנַסֵּף עַל הַמְּזֻבָּח הָיָה בְּלִבִּי - הָרִי זֶה אֲסוּר³⁸; וְאִם אָמַר: לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֵלָּא תִקְרַכְתָּ עֲבוּדַת כּוֹכָבִים וּמְזֻלוֹת³⁹ וְכִינִן שֶׁנִּתְנַסֵּף לָהֶם⁴⁰ - הָרִי זֶה מִתֵּר⁴¹. וְאִם נִדֵּר סֶתֶם⁴² - הָרִי זֶה אֲסוּר.

(35) סתם נודר דעתו לאסור על עצמו, כי אחרת היה לו לשתוק. (36) מלוח. (37) שנאמר בו (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". (38) שהרי התפס בדבר הנדור (משנה בנדרים יח:). (39) קרבן, שמקריבים לעבודה-זרה ואסור בהנאה, כמבואר בה"ל ע"ז פ"ז, ה"ב. (40) שאסור אף הוא בהנאה. (41) שלא התפס זה אלא בדבר האסור (שם במשנה) וראה לעיל פ"א, ה"ח-ט. ואפילו פירש דבריו לאחר זמן מרובה, הרי זה מותר ((רדב"ז). (42) ששאלנוהו ואמר: איני יודע למה נתכוונתי.

ח. וְכֵן הָאוֹמֵר: הָרִי הַפְּרוֹת הָאֵלּוּ עָלֵי חֶרֶם: אִם בְּחֶרֶם שֶׁל בְּדָק הַבֵּית⁴³ - אֲסוּר⁴⁴; וְאִם בְּחֶרְמֵי הַכְּהִנִּים⁴⁵ - מִתֵּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִמּוֹן שְׁלֵהֶם וְאִין בָּהֶם אֲסוּר⁴⁶; וְאִם סֶתֶם - אֲסוּר⁴⁷.

(43) הקדש, שאדם מקדיש לצרכי תיקון בנין בית-המקדש והחזקתו, ואסור ליהנות ממנו. (44) שהתפס בדבר הנדור. (45) הקדש הניתן במתנה לכהנים, ככתוב (במדבר יח, יד): "כל חרם בישראל לך יהיה". (46) ואעפ"י שאסורים בהנאה עד שיבואו לידי כהנים - סתם חרמי כהנים משמעים, שכבר באו לידי כהן (רא"ש לנדרים יח:). (47) משנה שם.

ט. הָרִי הֵן עָלֵי כְּמַעֲשֵׂר: אִם כְּמַעֲשֵׂר בְּהֶמָּה - אֲסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קֶרְפָן שֶׁהִקְדִּישׁוּ בְּיָדוֹ⁴⁸, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ⁴⁹; וְאִם כְּמַעֲשֵׂר דִּגְנָן⁵⁰ - מִתֵּר⁵¹; וְאִם סֶתֶם - אֲסוּר⁵².

(48) כשיצא העשירי, העביר עליו שבטו, ככתוב בויקרא כז, לב. (49) לעיל פ"א, ה"ג, והרי זה דבר הנדור, כמבואר בבאורנו שם. (50) הניתן ללוי. (51) שאפילו לרבי מאיר הסובר מעשר ראשון אסור באכילה לזרים, אין זה דבר הנדור, שגם עד שלא הפרישו, איסורו בתוך התבואה אלא שמחוסר הפרשה, נמצא מעשר זה הוא "דבר האסור מאליו" (ריטב"א לנדרים יח:). (52) משנה בנדרים שם.

י. הָרִי הֵן עָלֵי פְתוּרָה: אִם לְתוֹרַת הַלְשָׁכָה⁵³ נִתְפָּן - הָרִי זֶה אֲסוּר⁵⁴; וְאִם לְתוֹרַת הַגֵּרָן⁵⁵ נִתְפָּן - מִתֵּר⁵⁶; וְאִם סֶתֶם - אֲסוּר⁵⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(53) לשקלים, שקונים מהם קרבנות למזבח, והם נתרמים ונפרשים מכסף הלשכה הניתן לתוך קופות מיוחדות, כמבואר, לעיל פ"א, ה"ד ובבאורנו שם. (54) שהתפס בדבר הנדור, הוא הכסף, שכל ישראל שוקלים ונותנים בכל שנה לקרבנות המקדש. (55) שמפרישים מהגורן ונותנים לכהן. (56) שהיא דבר האסור, כמבואר לעיל פ"א, ה"א ובבאורנו שם. (57) משנה בנדרים שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַגְדֻלִּים - קְנוּ עֲצָמָן⁸⁹; וְהִקְטִינוּ⁹⁰ - פֶּל הַקּוֹדֶם וְהַחֲזִיק בָּהֶן זָכָה, כְּשֶׁאֵר הַמְטִלְטִלִין⁹¹.

88) שפירות שנת השמיטה הם הפקר לכל, גם לעניים וגם לעשירים (פאה פ"ו, מ"א). וראה בירושלמי המובא לעיל אות פג. 89) שהרי יש להם דעת, והם קודמים לכל אדם לזכות בעצמם מן ההפקר (גיטין לט. וברש"י). וכתב הרדב"ז: אבל אין העבד מותר בבת ישראל, עד שיגיע גט שחרור לידו, וכופים את רבו לכתוב לו גט שחרור, וכן מבואר בהל' עבדים פ"ח, הי"ג ע"פ הסוגיא בגיטין לח.: 90) שאין להם יד לזכות בעצמם. 91) גיטין לט. כדעת אבא שאול.

טז. הַמְפָּקֵר אֶת הַקֶּרֶקַע - פֶּל הַקּוֹדֶם וְהַחֲזִיק בָּהֶן זָכָה. דִּין תּוֹרָה, אֶפְלוּ הַפָּקִיר בְּפָנֵי אֶחָד⁹³ - הָרִי זֶה הַפָּקִיר, וְנִפְטָר מִן הַמַּעֲשֻׂרוֹת⁹⁴, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִקּוֹמוֹ⁹⁵; אֲבָל מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, אֵינוֹ הַפָּקִיר עַד שֶׁיִּפְקֵיר בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה, כְּדִי שִׁיְהִיָּה אֶחָד זָכָה אִם רָצָה וְהַשְּׁנַיִם מַעֲיָדִים⁹⁶. וְהָאֹמֵר: הָרִי זֶה הַפָּקִיר וְזֶה - הָרִי הַשְּׁנַיִם סֶפֶק הַפָּקִיר⁹⁷. וְאִם אָמַר: וְזֶה כְּמוֹ זֶה, אוֹ שֶׁאָמַר: וְגַם זֶה - הָרִי הַתְּפִיס הַשְּׁנַיִם⁹⁸, וְיִהְיֶה הַפָּקִיר וְדֹאֵי⁹⁹.

92) שנעל בה דלת או גדר בה גדר, כמפורש במשנה בבא בתרא מב. ובעירובין כה. ובכת"י התימנים: והחזיק בה. 93) ולדעת הרא"ש בנדרים מה. אפילו הפקירו בינו לבין עצמו, הרי זה הפקר. 94) שאפילו זכה בה המפקיר, אינו חייב להפריש מעשרות מפירות אלו. 95) בהל' תרומה פ"ב, הי"א, ובהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז. ובירושלמי נדרים פ"ד, ה"ו אמרו: "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך (דברים יד, כט), ממה שיש לך ואין לו — אתה חייב ליתן לו. יצא הפקר, שידך וידו שוים בו". 96) שאם לא יהיו אלא שנים, כשיזכה בה אחד מהם, מי מעיד עליו שפלוני הפקירה (נדרים מה. וברש"י). 97) שם ז. בעיה שלא נפשטה, אם יש "יד" להפקר אם לא, כי זה שלא אמר בפה מלא על השני, שיהיה הפקר, אין זה אלא כמו "בית יד" לכלי (ראה לעיל פ"א, הכ"ג ובביאורנו, והשווה הל' אישות פ"ד ה"ב). ובהל' מתנות עניים פ"ח, ה"ב "המפריש סלע ואמר הרי זו צדקה, ולקח סלע שניה ואמר: "וזהו", הרי שניה צדקה, אעפ"י שלא פירש". ומקור הספק בהפקר, אם הוא כצדקה (שסתם מפקיר כוונתו לטובת העניים, תוספות שם), או אין לדומתם, שהצדקה רק לעניים, ואילו הפקר בין לעניים בין לעשירים. 98) בראשון, שהרי פירש בפה מלא, ואין זה "יד". 99) נדרים שם.

יז. הַמְפָּקֵר אֶת שְׂדֵהוּ וְלֹא זָכָה בָּהּ אָדָם: פֶּל שְׁלֹשָׁה יָמִים - יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ¹⁰⁰; אַחֵר שְׁלֹשָׁה יָמִים - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ¹⁰¹; אֲלֵא אִם פֶּן קָדַם וְזָכָה בָּהּ¹⁰² - הָרִי הוּא כְּזֹכָה מִן הַהֶפְקֵר, בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר¹⁰³.

100) לומר: אני חוזר בי ממה שהפקרתי, ושוב אין אדם

כמו שמתירים שאר נדרים גמורים, כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"ה, ולקמן פ"ד ה"ה (משנה בנדרים כ. וכפירוש המשנה לרבינו שם). 77) בתוכחה. 78) שם במשנה "כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים". וסובר רבינו, שזה מוסב אפילו לתלמיד חכם.

יג. וְכֵן הָאֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: הָרִי אֶת עָלִי בְּאֵמִי, אוֹ הָאֹמֵר: פִּרְוֹת אֵלֶי עָלִי כְּבֶשֶׂר חֲזִיר, שָׁאִין פָּאֵן נָדָר כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁷⁹: אִם הִיָּה הָאֹמֵר תִּלְמִיד חֶכֶם - אֵינוֹ צָרִיךְ שְׂאֵלָה לְחֶכֶם⁸⁰; וְאִם הִיָּה עִם הָאֶרֶץ - צָרִיךְ שְׂאֵלָה לְחֶכֶם, וּמֵרָאִין בְּעִינָיו שֶׁאִשְׁתּוֹ אֶסּוּרָה וְשִׁאֲרֵתָּן הַפִּרְוֹת אֶסּוּרִין⁸¹, וּפּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר, וּמַתִּירִין לוֹ נָדָרוֹ, כְּדִי שֶׁלֹּא יִנְהַגוּ קִלּוֹת רֹאשׁ בְּנָדָרִים⁸².

79) לעיל פ"א, ה"ל. 80) שהרי נדר ב"דבר האסור" ואין נדרו חל כלל, כמבואר שם ה"ח ט. 81) לו, מחמת נדר זה, כי אין עס-הארץ מבחין בין נדר לנדר, ואם נתיר לו נדרו זה בלא פתח, יבוא להקל לעצמו בנדרים אחרים, שאין להם היתור אלא ע"י שאלה לחכם (נדרים יד.). וסובר רבינו, שחילוק זה בין תלמיד חכם לעס-הארץ, נוהג גם באוסר עליו פירותיו כבשר חזיר, וכן משמע מסתימת לשון המשנה שם יג.: שאלה לחכם — נתפרש לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"א. 82) שם יג: והשווה לעיל הל' שבועות פ"א, הכ"ז. ולקמן פ"ג, ה"ב.

יד. הַהֶפְקֵר, אִף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נָדָר⁸³ - הָרִי הוּא כְּמוֹ נָדָר שֶׁאֶסּוּר לוֹ לַחֲזֹר בּוֹ⁸⁴. וְמָה הוּא הַהֶפְקֵר? הוּא שִׁיאֵמַר אָדָם: נִקְסִים אֵלֶי הַפָּקִיר לְפָלֵל⁸⁵. בֵּין בְּמִטְלָטְלִין בֵּין בְּקֶרֶקַעוֹת. וְכִיצַד דִּין הַהֶפְקֵר? פֶּל הַקּוֹדֶם וְזָכָה בּוֹ - קָנָהוּ לְעַצְמוֹ וְנַעֲשֶׂה שְׁלוֹ. וְאֶפְלוּ זֶה שֶׁהַפָּקִיר - דִּינוֹ בּוֹ כְּדִין פֶּל אָדָם⁸⁶; אִם קָדַם וְזָכָה בּוֹ - קָנָהוּ בּוֹ⁸⁷.

83) שיעבור עליו משום "בל יחל דברו", וגם אינו הפקר עד שיפקיר לעניים ולעשירים כאחד, בעוד שנדר הוא אפילו לעניים בלבד, ראה נדרים צ. (סמ"ע לשו"ע חו"מ רעג ס"ק ג.). 84) נדרים מג: ובירושלמי (פאה פ"ו, ה"א) דרשו: נאמר בתורה (שמות כג, יא) "והשביעית תשמיטנה ונטשתה" — מה תלמוד-לומר ונטשתה? לומר לך, יש נטישה אחרת שהיא כזו, מה זו (שמיטה) בין לעניים לעשירים, אף מה שנאמר במקום אחר בין לעניים בין לעשירים, ומכאן שהפקר דינו כשמיטה (קריית ספר) וראה ב"קצות החושן" חו"מ רעג, ס"ק א. 85) בין עניים לבין עשירים. 86) ואין אומרים מכיון שהוציאו מרשותו יהיה לו דין הקדש ויאסר בו. 87) ככל הזוכה מן ההפקר, ואם הפקיר את כרמו וחזר וזכה בו בתורת הפקר, הרי הוא פטור מן המעשרות (נדרים מד:) וכמבואר בהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז.

טו. הַמְפָּקִיר לְעֲנִיִּים אֲבָל לֹא לְעֹשִׁירִים - אֵינוֹ הַפָּקִיר, עַד שֶׁיִּפְקֵיר לְכָל פְּשֻׁמְטָה⁸⁸. וְהַמְפָּקִיר עֲבָדָיו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כל-שכן בהפקר שאן בו דעת אחרת מקנה, ודאי שהזוכה צריך לקנות בקנין גמור (קרית ספר). ודין קנין הלקוחות בהל' מכירה פ"א, ה"ג ופ"ג ה"א.

~ יום חמישי ד' אדר-ב' ~

פרק שלישי

(1) ארבעה דברים שבין נדר לשבועת ביטוי; השוני בין מהות נדר למהות שבועה.

א. ארבעה דברים יש בין נדרים לשבועת בטוי:² שבשבועת בטוי אין שבועה חלה על שבועה,³ ובנדרים יחול נדר על נדר.⁴ המתפס בשבועה⁵ - פטור, ובנדרים - חייב.⁶ אין שבועת בטוי חלה אלא על דברי הרשות, ונדרים חלות על דברי מצוה כדברי הרשות.⁸ שבועת בטוי חלה על דבר שיש בו ממש ועל דבר שאין בו ממש,⁹ ונדרים אינן חלין אלא על דבר שיש בו ממש¹⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין שבועה חלה על שבועה, ובנדרים יחול נדר על נדר . . ."

ובהמשך מביא הטעם מפני מה נדרים חלים על דבר מצוה, ושבועה לא, כי בשבועה אוסר האדם עצמו על הדבר שנשבע עליו, אבל בנדר אוסר את הדבר הנדור על עצמו, ומכיון שעל המצוה כבר מושבע הוא מהר סיני ואין שבועה חלה על שבועה, לכן אין שבועה חלה על דבר מצוה. אבל האוסר בנדר, אוסר את הדבר עצמו, ואותו הדבר אינו מושבע עליו מהר סיני, ולכן חל על דבר מצוה. מכאן למדים על העילוי שיש לשבועה על הנדר, ולאידך על המעלה שיש לנדר על השבועה.

השבועה קשורה עם הקב"ה ולא רק בדברים שעליהם מושבע הוא בהר סיני, אלא שכל שבועה שנשבע אדם מדעת עצמו היא בשם או כינוי של הקב"ה, ומכאן שיש בשבועה כוחות מיוחדים ונעלים ביותר. ולאידך, יש מעלה בנדר שעל ידו מודגשת הבעלות של יהודי על ה'חפצא' עד כדי כך שגם לאחר שנדר ואסר את החפץ, חוזר ונודר עוד פעם – "נדר חל על נדר" כיון ש"אותו הדבר אינו מושבע מהר סיני" ויכול לפעול בו ללא הגבלות.

(יין מלכות, ספר הפלאה, סימן ה מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) שנשבע על דבר שעבר, שנעשה או לא נעשה, או על דבר שעתיד להיות, שיעשה ושל לא יעשה, והחליף, כמפורש לעיל הל' שבועות פ"א, ה"א-ג. (3) שאם נשבע שלא יאכל ככר, זו וחזר ונשבע שלא יאכלנה ואכלה – אינו חייב אלא אחת, כמבואר בהל' שבועות פ"ד, ה"ט. (4) מפורש בסמוך ה"ב. (5) ששמע את חבריו נשבע, ואמר ואני כמותך, הואיל ולא

יכול לזכות בה, וחייב במעשרות שדהו כאילו לא הפקירה מעולם. ודבר זה תקנת חכמים היא, מפני הרמאים, שרגילים להפקיר שדותיהם ולחזור ולזכות בהם, כדי לפטרן מן המעשר, ונמצא שלא היה הפקדם אלא הערמה בלבד, לפיכך הוצרכו לומר, שאין זה הפקר כלפי הבעלים עד עבור שלשה ימים, ובינתיים יכולים אחרים לזכות בו, ואם נתכוין להערים הרי יפסיד שדהו, כשאחרים יזכו בהם תוך שלשה ימים לפני שחזר מהפקירו, כי ביחס לאחרים הרי זה הפקר אפילו בתוך שלשה ימים מיד לאחר הפקירו (נדרים נד. וברא"ש שם). ולפי זה, אם הפקיר שאר נכסים, שאין בהם חשש הפקעת מעשרות, אינו יכול לחזור בו מיד כשהפקירם, אלא יכול לזכות בהם בתורת הפקר כשאר כל אדם ולא מטעם חזרה (רדב"ז לעיל ה"ד). (101) אפילו אם לא זכה בו אחר. (102) לא בתורת חזרה. ובכתב-יד התימנים: "אינו מחזר, אלא אם קדם וזכה בה". (103) שניהם שווים בו, שזוכים מן ההפקר ואינו חייב עוד במעשרות, כי משהופקר, הופקעו הפירות מדין מעשרות, אפילו כשזכו בהם הבעלים (נדרים מג: וכפירוש ה"כסף משנה").

יח. האומר: שדה זו מפקרת ליום אחד, לשבת אחת¹⁰⁴, להודש אחד, לשנה אחת, לשבוע¹⁰⁵ אחד: עד שלא יזכה בה הוא או אחר¹⁰⁶ - יכול לחזור בו¹⁰⁷; ומשזכה בה, בין הוא בין אחר - אינו יכול לחזור בו¹⁰⁸. ומפני מה יש לו לחזור כאן עד שיזכו בה? מפני שזה דבר שאינו מצוי הוא, שאין אדם מפקיר לזמן קצוב¹⁰⁹.

(104) שבוע ימים. (105) שמיטה, והיא מחזור של שבע שנים, ואחר הזמן הזה אם לא יזכה בה אדם, תהיה שלי כבתחילה (נדרים מד. וברא"ש). (106) בתורת הפקר. (107) אפילו לאחר שלשה ימים, הואיל ולא הפקירו הפקר עולם, גילה דעתו שאינו רוצה שיצא מרשותו עד שיזכה בה אדם, כי מצפה הוא שאל לא יזכה בה אדם בתוך זמן זה ותחזור אליו (רא"ש שם). (108) אפילו בתוך שלשה ימים, ואין חשש "מפני הרמאים", כי אילו היה בדעתו לזכות בה מיד, למה לו להפקירה לזמן קצוב, יפקירה לגמרי, כיון שברעתו לזכות בה לאלתר, אלא ודאי לאותו זמן שהפקירה, גמר והפקירה בלא הערמה (ר"ן שם). (109) נמצא, שזה הפקר גרוע, ויכול לחזור בו, כלעיל אות קו. אמנם אם זכו בה אחרים הרי זו שלהם כבהפקר גמור, שכן מצינו בשנת השמיטה שהיא הפקר, אעפ"י שאינה אלא לשנה אחת (קרית ספר, וכן בסמ"ע לחו"מ רעג, ס"ק יד).

יט. דבר המפקר שבא אחד ושמרו, והיה מביט בו שלא יטלנו אדם - לא קנהו בהבטחה¹¹⁰, אלא עד שיגביהו אם היה מטלטלין¹¹¹, או יחזיק בקרקע¹¹², בדרך שקונין הלקוחות¹¹³.

(110) בבא מציעא קיח. (111) ובכ"י התימנים: מיטלטל. שהמטלטלין נקנים בהגבהה. (112) כדין קרקע הנקנית בחזקה. (113) מידי המוכרים, כשיש דעת אחרת מקנה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. וְכֵן הָאוֹמֵר: הַבֶּשֶׂר הַזֶּה עָלַי אֲסוּר²⁰, וְחָזַר וְאָמַר אֶפְלוּ אַחֵר בְּמָה יָמִים: וְהִפֹּת הַזֹּאת בְּבֶשֶׂר הַזֶּה - הֲרִי הִפֹּת נִתְפָּשָׂה²¹ וְנֶאֱסָרָה²². חָזַר וְאָמַר: וּדְבַשׁ זֶה כֶּפֶת הַזֹּאת, וַיֵּן זֶה כְּדֶבֶשׁ זֶה, אֶפְלוּ הֵן מֵאָה - כָּלן אֲסוּרִין²³.

20) שהוא עיקר הנדר, וכמפורש בדברי רבינו לעיל פ"א, ה"א. 21) באיסור נדר. 22) כבשר הנדר על-ידו תחילה. וכאן אין צורך שהתפסת הפת תהיה בתוך כדי דיבור של איסור הבשר, מכיון שהבשר הנדר מונח לפניו, ואומר על הפת: הרי זו כזה, הרי הדבר מוכח וניכר שלהתפיס הפת באיסור נדר נתכוין, מה שאין-כן כשאמר לחבירו: ואני כמותך, אם אמר זה לאחר כדי דיבור, אין אנו יודעים למה נתכוין, כי אולי רצה לומר אני כמות לגבורה או בחכמה ('מעשה רוקח'). 23) שהמתפיס בנדר נדר (שבועות כ. וכפסק הרי"ף שם). והטעם שיש לחלק בין נדר לשבועה, כי בנדר הוא אוסר החפץ על עצמו, נמצא שהאיסור רובץ על החפץ, וכשאומר על חפץ אחר: הרי זה כזה, הרי הוא מתפיס את החפץ השני באיסור החפץ הראשון. אבל הנשבע לא לאכול ככר זו, אין על הככר שום איסור עצמי, אלא הנשבע אוסר עצמו על הדבר, וזהו 'איסור גברא', ולפיכך כשאומר על ככר שני הרי זה כזה אין בדבריו כלום, ואפילו כשבא חבירו ואמר: אני כמותך, אין מקום לומר להתפיס אדם זה בנשבע זה, שהאומר זה כזה אינו מסתבר אלא בדבר שחל עליו תואר, קדושה או איסור - וזה יתכן באיסור חפץ, אבל הנשבע שלא לאכול דבר פלוני - אין שום תואר חל עליו שיוכל חבירו להתפיס ולומר אני כמותך (ר"ן שם).

ה. הֲרִי שְׁמַת אָבִיו או רְבּוֹ הַיּוֹם, וְנָדַר שְׁעִיצוֹם אוֹתוֹ הַיּוֹם²⁴, וְאַחֵר שְׁנַיִם אָמַר: הֲרִי יוֹם זֶה²⁵ עָלַי פִּיּוֹם שְׁמַת בּוֹ אָבִיו או רְבּוֹ - הֲרִי זֶה אֲסוּר לֶאֱכֹל בּוֹ כָּלוּם; שֶׁהֲרִי הַתְּפִיס יוֹם זֶה וְאֲסָרוּ פִּיּוֹם הָאֲסוּר²⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּאֵלוֹ²⁷.

24) כי כן דרך להצטער באותו יום, ולפיכך קיבל בנדר לצום בו (רא"ש לנדרים יב.). 25) סתם יום, משאר ימי השנה. 26) ולא לאחרים, שאסרו עליו בנדר, נמצא שנדר זה ביום הנדר, והמתפיס בנדר אסור (שבועות כ.). אבל אם יאמר: הרי יום זה עלי כיום הכיפורים שאסור באכילה גם לאחרים מדין תורה - אין כאן נדר כלל, שהרי התפיס בדבר האסור, והרי זה כאומר הרי עלי כבשר חזיר שלא אמר כלום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ח-ט, שנאמר "איש כי ידור נדר" עד שידור בדבר הנדר (רדב"ז). 27) כיום שראה ירושלים בחורבנה, שדרך הוא לידור לצום באותו יום (שבועות כ.). אלא ששם נאמר: "שלא אוכל בשר ושל אשתה יין, כיום שמת בו אביו" וכו' אולם ב'ירושלמי' נדרים פ"א ה"א, הנוסח: "ככר זה עלי כיום שמת בו אבא" וכו' משמע שאסר עצמו שלא לאכול כלל באותו יום.

ו. בִּיצֵד חָלִים הַנְּדָרִים עַל דְּבָרֵי מִצְוָה כְּדָבָרִי הֲרִשׁוֹת? הָאוֹמֵר: הֲרִי הַמִּצְוָה בְּלִילִי הַפֶּסַח²⁸ אֲסוּרָה

הוציא שבועה מפיו - הרי זה פטור, כמפורש בהל' שבועות פ"ב, ה"ח. 6) מבואר בסמוך ה"ג. 7) אבל אם נשבע שלא יעשה סוכת מצוה, או שלא יניח תפילין - פטור משבועת ביטוי, שאין נשבעים לבטל את המצוה, כמבואר בהל' שבועות פ"ה, ה"ד-טז. 8) מבואר בסמוך ה"ו. 9) כגון שינה או דיבור שאין בהם ממש. 10) מבואר להלן ה"י.

ב. בִּיצֵד יָחֹל נָדַר עַל נָדַר? הָאוֹמֵר: הֲרִי עָלַי קָרְפֵּן¹¹ אִם אֶכְלֵתִי¹² כֶּפֶר זֶה, הֲרִי עָלַי קָרְפֵּן¹³ אִם אֶכְלָנָה, וְאֶכְלָה - חֵיב¹⁴ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה¹⁵.

11) להביא קרבן למקדש. 12) כמו: אם אוכל, במובן העתיד. 13) וחזר ונדר. 14) להביא שני קרבנות, שהרי נדר שתי פעמים, ועל כל דיבור חייב להביא קרבן (משנה, נדרים יז.). והוא-הדין אם לא יתלה נדרו באכילת ככר, אלא שאמר: הרי עלי קרבן, וחזר ואמר: הרי עלי קרבן, חייב קרבן על כל דיבור ודיבור, שהנדר חל על נדר. אלא, משום שבשבועה, אין אתה יכול למצוא שבועה אחר שבועה, אלא כשתלה שבועתו באיזה דבר, כגון שנשבע שלא יאכל ככר זו, וחזר ונשבע שלא יאכלנה, שאין שבועתו השניה חלה, לפיכך תפס רבינו את נוסח הנדר, כשתלאו בדבר אחר (רדב"ז). וכן הדבר מפורש בנדרים יז. לפי גירסת הרי"ן שם. והטעם, שאין שבועה חלה על שבועה, מפני שאין נשבעים לקיים את המצוה, כי מאחר שנשבע בראשונה שלא לאכול הככר, הרי מושבע ועומד עליה שלא לאכלה, ואין תחול עליו השבועה השניה, הלא אין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי הרשות, שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה, שנאמר: להרע או להטיב, וזה כבר נתחייב שלא לאכול (רא"ש לנדרים שם, והשווה לעיל ה' שבועות פ"ה, ה"טז). אבל נדר חל על נדר, שכן אמרה תורה (במדבר ו, ב) "נזיר להזיר" - מלמד שהנזירות חלה על הנזירות (נדרים יח.), ונזירות נדר הוא, שנאמר (שם) "לנדור נדר, נזיר להזיר". וראה בסמוך ה"ח. 15) כגון אמר: הריני נזיר - הריני נזיר, חייב למנות נזירות שתי פעמים, כמפורש במשנה, נדרים שם. אבל אם יאמר ככר זו אסורה עלי, וחזר ואמר: ככר זו אסורה עלי - ואכלה, אינו לוקה אלא אחת, שאין איסור חל על איסור (לחם-משנה).

ג. בִּיצֵד הַמִּתְפִּיס בְּנְדָרִים¹⁶ חֵיב? שָׁמַע חֲבֵרוֹ שֶׁנָּדַר, וְאָמַר 'וְאֲנִי כְּמוֹתָךְ' בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר¹⁷ - הֲרִי זֶה אֲסוּר בְּמָה שֶׁנֶּאֱסָר בּוֹ חֲבֵרוֹ. שָׁמַע הַשְּׁלִישִׁי זֶה¹⁸ שֶׁאָמַר 'וְאֲנִי', וְאָמַר 'וְאֲנִי', אֶפְלוּ הֵיוּ מֵאָה וְכָל אֶחָד מֵהֶן אָמַר 'וְאֲנִי' בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר וְשֶׁל חֲבֵרוֹ - הֲרִי כָּלן¹⁹ אֲסוּרִין.

16) גורם שיתפס הנדר. 17) שהוא, כדי שיאמר תלמיד לרב: שלום עליך רבי (הל' שבועות פ"ב, ה"יז). 18) השני. 19) נזיר כ, ב. כא, א. אבל המתפיס בשבועה פטור, כמפורש בהל' שבועות פ"ב ה"ח, ע"פ הסוגיה בשבועות כ, א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לאכול בשר חזיר - אין כאן נדר כלל, ואין לומר "יבוא עשה וידחה לא-תעשה" ש'עשה' זה ("מוצא שפתיך תשמור", או: "ככל היוצא מפיו יעשה") הוא הביאו בפיו על עצמו (רדב"ז, וכן ביו"ד סי' רטו, ס"ה).

ח. כשאתה מתבונן⁴⁵ בפתוב תמצא שהדברים מראין בן פמו שקבלו חכמים מפי השמועה⁴⁶. שהרי אומר בשבועת בטוי: להרע או להיטיב - בדברי הרשות⁴⁷, כמו שבארנו⁴⁸, שיאכל וישתה היום או שיעצום⁴⁹ ויפוצא בהן; ובנדרים הוא אומר: ככל היצא מפיו יעשה, ולא חלק בין דברי מצוה לדברי הרשות.

(45) מסתכל ומעיין. (46) מפי הקבלה, שקיבלו זה מזה עד למשה מסיני. (47) שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה. (48) לעיל הל' שבועות פ"ה הט"ז, ע"פ הסוגיה בשבועות כז, א. (49) שכל זה ברשותו ובהיתר.

ט. הנדרר שיעצום בשבת או ביום טוב⁵⁰ - חיב לצום⁵¹; שהנדרים חלים על דברי מצוה⁵², כמו שבארנו⁵³. וכן הנדרר שיעצום יום ראשון או יום שלישי כל ימיו, ופגע בו יום זה⁵⁴ והרי הוא יום טוב או ערב יום הכפורים⁵⁵ - הרי זה חיב לצום. ואין צריך לומר ראש חדש⁵⁶. פגע בו חג ופזורים⁵⁷ - ידחה נדרו מפני הימים האלו; הואיל ואסור הצום בהם מדברי סופרים⁵⁸ - הרי הן צריכין חזוק, וידחה נדרו⁵⁹ מפני גזרת חכמים⁶⁰.

(50) שמצוה לענגם, ואסורים בתענית מן התורה, כמבואר בתוספתא תענית פ"ב ה"ז, וכפי שסובר הרשב"א בתשובותיו סי' תריד בדעת רבינו. (51) כדי לקיים את נדרו. (52) כשהנדר הוא ב'שב ואל תעשה'. (53) לעיל ה"ו, וכן מבואר במשנה נדרים סו, א. "פותחים בשבתות ובימים טובים . . . שהנדר שהותר מכללו (מקצתו), הותר כלו", הרי שהנדר חל גם על שבתות וימים טובים, ואם נדר בפירוש לצום בהם - חייב לצום. ודוקא כשאמר אכילת יום שבת אסורה עלי, שזוהי לשון נדר גמור, אבל כשיאמר: הריני בתענית היום, אין זה נדר, שהרי לא אסר הדבר הנדר על עצמו (ראה לעיל ה"ז), אלא קבלת תענית בלבד, ואסור לו לצום בימים אלו (כסף-משנה, וכן ביו"ד סי' רטו, סעיף ג). (54) יום ראשון או שלישי. (55) שמצוה לאכול בו, וכמו שדרשו חז"ל (ראש השנה ט). "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש (ויקרא כג, לב) וכי בתשעה מתענים והלא בעשירי מתענים, אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי . . . כאילו התענה תשיעי ועשירי" ואסור להתענות בו, כמבואר בפסחים סח, ב. ובשו"ע או"ח סי' תרד. (56) שנוצר בתורה יחד עם שאר המועדים, ככתוב (במדבר י, י) "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם" - הרי שסמכו הכתוב למועדים, להשוותו עמהם, לענין איסור תענית, בדרך אסמכתא. אבל יתכן, שאינו אסור בתענית מן התורה, אלא שאיסורו יש לו סמך מפורש בתורה יותר מערב

עליו, הרי ישיבת הספה בחג הספות²⁹ אסורה עליו, והרי התפילין אסורות בנטילה עליו³⁰ - הרי אלו אסורים עליו, ואם אכל³¹ או ישב³² או נטל³³ - לוקה³⁴. וכן כל פיוצא בזה³⁵. ואין צריך לומר במי שאמר: הרי עלי קרבן³⁶ אם אכל מצה בלילי הפסח - שהוא חיב בקרבן³⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(28) בשני לילות הראשונים של חג הפסח (= בחוץ-לארץ שעושים שני ימים טובים מפני הספק) שאכילת כזית מצה בהם היא מצוה, ראה לעיל הל' שבועות פ"א ה"ו, ובביאורנו. (29) שהישיבה בה מצוה כל שבעת הימים, ככתוב: "בסוכות תשבו שבעת ימים", ואכילה בלילי יום-טוב הראשון בסוכה - חובה, כמבואר בהל' סוכה פ"ו, ה"ה, ז. (30) בדפוסים אחרים: "והרי נטילת לולב אסורה עליו, והרי הנחת תפילין אסורות עליו", וכן הנוסח במשנה, נדרים טז, א: "לולב שאני נוטל, תפילין שאני מניח". (31) מצה. (32) בסוכה. (33) לולב, ובדפוסים אחרים: "או נטל או הניח". (34) משום: לא יחל דברו (משנה, נדרים טז). (35) כגון: עטיפה בציצית אסורה עליו, ראה הל' שבועות פ"א ה"ו. (36) להביא קרבן למקדש. (37) כי למה יגרע נדרו אם תלאו בעשיית מצוה, ראה 'תוספות יו"ט' נדרים פ"ב מ"ב, ובפירוש המשנה לרבינו שם, והשווה להלן ה"א.

ז. ומפני מה נדרים חלים על דברי מצוה, ושבועות אין חלות על דברי מצוה³⁸? שהנשבע אוסר עצמו על דבר שנשבע עליו³⁹, והנדרר אוסר הדבר הנדרר על עצמו⁴⁰. נמצא הנשבע לבטל מצוה - אוסר עצמו, וכבר עצמו משבע מהר סיני⁴¹, ואין שבועה חלה על שבועה⁴²; והאוסר דבר זה פנדר - זה הדבר הוא שנאסר⁴³, ואותו הדבר אינו משבע מהר סיני⁴⁴.

(38) שאם נשבע שלא יעשה סוכה, או לבטל איזו מצוה שהיא, הרי זה פטור משבועת ביטוי, ועושה המצוה שנשבע לבטלה, ראה לעיל הל' שבועות פ"ה ה"ד-טו. (39) שכן היא לשון שבועה: שבועה שלא אוכל דבר פלוני. (40) שאומר: פירות אלו אסורים עלי, כמבואר לעיל פ"א ה"א. ובלשון התלמוד (נדרים ב:) נדרים - נאסר החפץ עליו, שבועות - אוסר נפשו מן החפץ. (41) ואין בכוחו להפקיע את עצמו מחיוב המצוה (נדרים טז: וברא"ש שם). (42) כמפורש לעיל הל' שבועות פ"ה, הט"ז: "שאין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי רשות . . . שנאמר להרע או להיטיב". (43) נדרים טז, ב. ואין מאכילים לאדם דבר האסור לו (רא"ש שם). שאם יקיים המצוה, הרי היא מצוה הבאה בעבירה. והרי זה דומה, למי שחייב לאכול מצה בלילי פסח, ולא מצא אלא מצה של טבל או של הקדש, שאסור לאכלה (פירוש המשנה לרבינו שם). (44) שאין הסוכה מצווה לעשות מצוה ('תוספות' שבועות כה). וכדאי להעיר, שאין כל זה אלא כשנדר לבטל מצוה ב'שב ואל תעשה', אבל אם נדר לבטל מצוה ב'קום ועשה', כגון שנדר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זֶה אֲסוּר⁶⁹. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרִי עָלַי קֶרֶן אִם אֲדַבֵּר
עִם פְּלוֹנִי אוֹ אִם לֹא אֲדַבֵּר עִמּוֹ, וְעֵבֶר עַל דְּבָרוֹ -
חֵיב בְּקֶרֶן⁷⁰. וְכֵן אִם נָדַר דְּבָרִי⁷¹ וְלֹא דְבָרִי⁷²
וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן. שְׁאִין אֵלּוּ נִדְרֵי אִסָּר שְׁאֵנוּ מִכָּאֲרִין
מִשְׁפָּטֵיהֶם⁷³, אֶלָּא נִדְרֵי הֶקְדָּשׁ⁷⁴.

68) שהפה יש בו ממש, וכן כל אלה (נדרים יג: טו).
69) נעשה כאומר: יאסר פי לדיבורו, הואיל ויכול להתפרש
שהתכין לאסור פי, אומרים: סתם נדרים להחמיר (ר"ן
שם, וכן ב'בית יוסף' י"ד סי' ריג). 70) אע"פ שתלאו
בדבר שאין בו ממש, הרי חייב עצמו בהבאת קרבן, והוא
ישנו בעולם, השווה ה' ערכין פ"ו, הל"א. 71) אם
דיברתי ביום פלוני - עלי להביא קרבן. 72) אם לא
דיברתי. 73) בהלכות אלו, שאינם חלים אלא על דבר
שיש בו ממש. 74) שהאדם מתחייב בהם ע"י נדרו, ואין
תנאי "דיני איסור" נוהגים בהם.

יב. הַנּוֹדֵר בְּדָבָרִים שְׁאִין בָּהֶם מִמֶּשׁ וְאֶסְרֵן, אִף עַל
פִּי שְׁאִין הַנּוֹדֵר חָל עֲלֵיהֶם⁷⁵ - אִין מוֹרִים לוֹ שְׁיִנְהֵג
בָּהֶן הֵתֵר, הוּאִיל וְאֶסֶר עֲצָמוֹ בָּהֶן וּבְדַעְתּוֹ⁷⁶ שֶׁהַנּוֹדֵר
חָל עֲלֵיהֶן; אֶלָּא פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר⁷⁷
וּמִתְּרִין לוֹ נִדְרוֹ, אִף עַל פִּי שְׁלֹא נֶאֱסַר, כְּדִי שְׁלֹא
יִנְהֲגוּ קִלּוֹת רֹאשׁ בְּנִדְרִים⁷⁸.

75) כמבואר לעיל. 76) במחשבתו. 77) מבואר לעיל
פ"ב, ה"ב. 78) נדרים טו, א. כדברי רבינא, האומר
שאפילו בנדרים שאין בהם ממש, הרי הוא ב"ל יחל"
מדברי חכמים. וכך הם דברי רבינו בפירושו למשנה, נדרים
פ"ב, מ"א: "שאלו הדברים אע"פ שהם בלתי חלים, אחר
שבני אדם מחשבים אותם נדרים, הרי הם אסורים מטעם
לא יחל דברו". והשווה לקמן פ"ד, ה"ד.

~ יום שישי ה' אדר-ב' ~

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) סוגי הנדרים שאינם מחייבים את הנודר לעמוד בהם,
היתר נדרים ע"י חכם או שלשה הדיוטות, המתפס בנודר
ותלותו בו, חוסר זהירות האדם בתנאי הגורם לאיסור נדרו.

א. נִדְרֵי אֲנָסִין² וְנִדְרֵי שְׁגָגוֹת³ וְנִדְרֵי הַבָּאִי⁴ - הֲרִי
אֵלּוּ מִתְּרִים⁵, כְּדֶרֶךְ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּשִׁבְעוֹת⁶. הֲרִי
שֶׁהַדִּירוֹהוּ הָאֲנָסִין⁷ וְהַמּוֹכְסִין⁸ וְאָמְרוּ לוֹ: נָדַר לָנוּ
שֶׁהַפֶּשֶׁר אֲסוּר עָלֶיךָ אִם יֵשׁ עִמָּךְ דָּבָר שֶׁחֵיב בְּמָכֶס,
וְנָדַר וְאָמַר: הֲרִי הִפֵּת וְהַפֶּשֶׁר וְהִינִן אֲסוּרִין עָלַי -
הֲרִי זֶה מִתֵּר בְּכֹל⁹, וְאִף עַל פִּי שֶׁהוֹסִיף עַל מָה
שֶׁבִּקְשׁוּ מִמֶּנּוּ. וְכֵן אִם בִּקְשׁוּ מִמֶּנּוּ שְׂדֵדֵר שְׁלֹא
תִּהְיֶה אִשְׁתּוֹ לֹא¹⁰, וְנָדַר שְׁלֹא תִּהְיֶה לוֹ אִשְׁתּוֹ וּבְנֵי
וְאֶחָיו - בָּלֵן מִתְּרִין¹¹. וְכֵן כָּל פְּיוֹצֵא בָּהֶן¹².

2) שנדר מתוך אונס והכרח. 3) כגון שאמר: תיאסר אשתי
מליהנות לי, שגנבה את כיסי או שהכתה את בני, ונודע
שלא גנבה ושלא הכתה. 4) גזומה ושפת יתר, כגון

יום הכיפורים (כסף-משנה). וכן נראה מדברי ה'תוספות'
תענית יב, א. 57) שאסורים בתענית, חנוכה - בשבת כא,
ב. פורים - "יום משתה ושמחה" כתוב בו (אסתר ט, יז).
58) ובכת"י התימנים: מדבריהם. כלומר, מדברי חכמים.
59) וכן אמרו בתענית יב, א - על כל הימים-טובים
שכתובים ב"מגילת תענית", שלא להתענות בהם: "אם
גזירתנו קודמת לנדרו (שנדר לצום בהם) תבטל גזירתנו
(שלא להתענות) את נדרו". 60) שחכמים עשו חיזוק
לדבריהם יותר משל תורה, בניגוד לשבת וראש-חודש, שיש
להם עיקר בתורה ואינם צריכים חיזוק, וכיוצא בזה אמרו
(תענית יז): "דברי תורה אין צריכים חיזוק, דברי סופרים
צריכים חיזוק" שלא יבואו לזלזל בהם. ואע"פ שאין כח ביד
חכמים לעקור דבר מן התורה ב'קום ועשה', ואין נאמר
לנודר זה לאכול בחנוכה ובפורים, לבטל את נדרו ב'קום
ועשה'? - במקום שיש פנים וטעם יכולים הם לעקור,
כמבואר ב'תוספות' נזיר מג, ב (כסף-משנה) והשווה יבמות
פח, א. וב'תוספות' שם דיבור-המתחיל "מתוך". ולפי זה,
אם נדר לבטל איסורים דרבנן, כגון לשנות סתם יינם, או
לתת לחבירו ריבית דרבנן - ידחה נדרו מפני גזירת חכמים,
שלא יבואו לזלזל בה (רדב"ז).

י. פִּיצֵד אִין הַנְּדָרִים חֲלִים אֶלָּא עַל דְּבָר שֵׁישׁ בּוֹ
מִמֶּשׁ? הָאוֹמֵר: דְּבוּרִי עָלֶיךָ קֶרֶן⁶¹ - אִינוּ אֲסוּר
מִלְּדַבֵּר עִמּוֹ; שֶׁהַדְּבוּר אִין בּוֹ מִמֶּשׁ⁶². וְכֵן אִם אָמַר
לוֹ: דְּבוּרִי אֲסוּר עָלֶיךָ - אִין זֶה כְּאוֹמֵר: פְּרוֹתִי
אֲסוּרִין עָלֶיךָ אוֹ פְּרוֹתִי קֶרֶן עָלֶיךָ, שֶׁהֵן אֲסוּרִין
עָלָיו⁶³. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קֶרֶן שְׁאִינִי⁶⁴ מִדְּבַר
עִמָּךְ, אוֹ שְׁאִינִי עוֹשֶׂה עִמָּךְ, אוֹ שְׁאִינִי מַהֲלֵךְ עִמָּךְ;
אוֹ שְׁאֵמַר: קֶרֶן שְׁאִינִי יִשָּׁן, שְׁאִינִי מְדַבֵּר, שְׁאִינִי
מַהֲלֵךְ; אוֹ שְׁאֵמַר לַאֲשֵׁתּוֹ: קֶרֶן שְׁאִינִי מִשְׁמֶשֶׁךְ⁶⁵ -
אִין הַנּוֹדֵר חָל בְּכָל אֵלּוּ⁶⁶, וְהֲרִי זֶה כְּאוֹמֵר: דְּבוּרִי
וְהַלּוּכִי וְעִשְׂתִּי וְשִׁמּוּשִׁי קֶרֶן, שֶׁהֵן דְּבָרִים שְׁאִין
בָּהֶן מִמֶּשׁ⁶⁷.

61) יהיה אסור עליך כקרבן. 62) נדרים יג, ב. וכבר
נחבאר לעיל ה"ז, שהנודר אוסר הדבר הנודר על עצמו,
ודבר שאין בו ממש אינו יכול לאסור (רא"ש שם).
63) כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. 64) לדעת ה'כסף משנה', יש
לגרוס כאן: שאני, כלומר: מה שאני מדבר או עושה, יהיה
אסור עלי כקרבן, שהרי בנדר אינו אוסר עצמו על הדבר,
אלא האיסור מכון אל הדבר ביחס אליו, וכן גורס הר"ן
במשנה נדרים יד, ב. 65) חיי אישות. 66) נדרים טו, א.
67) אבל השבועה חלה אפילו על דבר שאין בו ממש, משום
שבשבועה הוא אוסר עצמו שלא יעשה כן, ועצמו יש בו
ממש (נדרים יג: ובר"ן). וכן פסק רבינו בהל' שבועות פ"א,
ה"ב: "או שדיבר פלוני עם פלוני" וראה שם פ"ה, ה"ב.

יא. אָבֵל הָאוֹמֵר: יֶאֱסֶר פִּי לְדְבוּרוֹ, וְיָדִי לְמַעֲשִׂיהָ,
וְרַגְלִי לְהִלּוּכָן, וְעֵינֵי לְשִׁנָּתָן - הֲרִי הַנּוֹדֵר חָל
עֲלֵיהֶן⁶⁸. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קֶרֶן פִּי מִלְּדַבֵּר
עִמָּךְ, וְיָדִי מִלַּעֲשׂוֹת עִמָּךְ, וְרַגְלִי מִלְּהֵלֵךְ עִמָּךְ - הֲרִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(22) וחילל המזומן את נדרו. (23) בניגוד לדעת המזמין מדיירו. (24) שאין זה נדר. (25) שהוא ארבעה דינרי כסף. (26) חצי סלע, שהוא שני דינרים, שהמוכר אמר: קרבן דמי המקח עלי אם אני מוכרו בפחות מסלע והלוקח אמר: קרבן המקח עלי אם אני אקחנו ביתר משקל. (27) נתרצו והסכימו. (28) לפי שמתחילה לא התכוונו להעמיד את דבריהם בדווקא, וכן דרך המוכרים והלוקחים [=קונים]. (29) שיסכים לשלושה דינרים. (30) נמצא שאין פיו וליבו שווים ואינו נדר. וכאן אין צורך שיתכוון בליבו לדבר אחר, כבנדרי אונסין לעיל, שהרי לא נתכוון לנדר כלל, בעוד שבנדרי אונסין נדר לדעת האנס, ויש כאן נדר, לפיכך צריך שיתכוון בליבו לדבר המותר. ובירושלמי אמרו: במה דברים אמורים כשאין מעמידים אבל כשמעמידים (שאומרים שתחילת נדרם היה בדווקא ובלב שלם) צריכים היתר חכם. וזהו שדייק רבינו: "שכל אחד מהם לא גמר בליבו". וכתוב ב"הגהות מיימוניות": מה שרגילים בני אדם לומר בין ליהודים, בין לגויים: אמונה שלא אעשה או שאעשה אף על פי שהם נדרי זרוזין, צריכים התרת חכם.

ד. ומצין שפאלו ארבעה מיני נדרים אלו, שהן מתירים, שאסור לו לאדם להיות נודר בהן על מנת לבטלן? תלמוד לומר: לא יחל דברו - לא יעשה דבריו חליין.³¹

(31) וגדולה מזו שנינו: "מניין לנדרים שהם מותרים לך מן השמים ובני אדם נוהגים בהם איסור, שלא תהא נודר ומבטל, תלמוד לומר, לא יחל דברו - שלא יעשה דבריו חולין".

ה. מי שנדר ונחם³² על נדרו - הרי זה נשאל³³ לחכם ומתיר³⁴. ודין התר נדרים קדין התר שבבועות: שאין מתיר אלא חכם מבקש³⁵, או שלשה הדייטות³⁶ במקום שאין חכם. ובלשון שמתירין השבועה מתירין הנדר³⁷. וכן שאר הענינות שפרשנו בשבועות - פלן בנדרים קדרף שהן בשבועות³⁸.

(32) מתחרט. (33) נבדק ונחקר על ידי החכם על פרטי הנדר, כדי שהחכם ימצא לו פתח חרטה, נמצא שהחכם החוקר הוא השואל והנודר הוא הנשאל. (34) "כי כך למדו ממש רבינו ... שזה הכתוב לא יחל דברו - שלא יחלל הוא בעצמו דרך קלות ראש בשאט נפש ... אבל אם נחם וחזר, חכם מתיר לו". (35) מומחה ובקי בהלכות נדרים, אבל אין צריך שיהיה מוסמך מבית דין הגדול שבירושלים. (36) שאינם מלומדים, אבל בעלי שכל, שאם יסבירו להם עניין היתר נדרים יבינוהו כל צרכו. (37) שאומרים לו: שריו לך, או מותר לך או מחול לך. אבל אם אמרו לו: מופר לך או נעקר נדרך, אין זה כלום. (38) שהתורה עצמה הקישה (השוותה) אותם בפסוק אחד, שנאמר "איש כי ידור נדר לה' או הישבע שבועה ... לא יחל דברו".

ו. ואין מתירין הנדר עד שיחול³⁹, כשבועה⁴⁰.

(39) כגון שהיה עומד בניסן ונדר לאסור על עצמו אכילת

שומר: יאסרו עלי פירות אלו אם לא ראיתי בדרך הזה חיילות הרבה כיוצא מצרים. או אם לא ראיתי חומת עיר פלוגית גבוהה עד לרקיע, שזה לא נתכוון אלא לספר את גובה החומה או רוב העם, דרך גוזמה והפלגה. (5) ואינם צריכים שאלה לחכם. (6) אלא שבשבועות כתב רבינו: הרי זה פטור, משמע שאיסור יש בדבר, אלא שהוא פטור מקרבן, כי אין שבועה בלא הזכרת שם שמים, ואסור להוציא שם שמים לבטלה, אבל בנדרים אין בהם איסור, הואיל ולא גמר בליבו לשם נדר. (7) חמסן ובעל זרוע המשתמש באלימות. (8) לוקח מכס (מס) שלא ברשות המלך, או שלוקח ברשות, אבל מוסיף לעצמו על המס הקצוב. (9) אף על פי שיש עמו דברים החייבים במכס כי האנוס אין פיו וליבו שווים ואין נדרו נדר. (10) ממנו. (11) ליהנות לו. (12) כגון שאומר: נדר זה עלי, אם אין פירות אלו פירות תרומה - והם אינם אוכלים דבר אסור, או שהם מבית המלך ופטורים ממכס.

ב. ובכל הנדרים האלו¹³ צריך שיתפונ בלבו לדבר המתיר¹⁴. כגון שיש בלבו שיהיה אסורין עליו אותו היום בלבד או אותה שעה, וכן פיוצא בזה. וסומך על דברים שבלבו, הואיל והוא אנוס¹⁵ ואינו יכול להוציא בשפתיו, ונמצא בשעה שידר להן אין פיו ולבו שוין, כמו שפארנו בשבועות¹⁶.

(13) שנודר מחמת אונס. (14) אבל בנדרי שגגות אין אתה יכול לומר שיתכוון בליבו וכו' שהרי שוגג הוא ואין לבו עמו. (15) כלומר, אף על פי שדברים שבלב אינם דברים, הואיל ואנוס הוא הרי זה סומך עליהם. (16) שאינו חייב עד שיהא פיו וליבו שווים ולפיכך נשבעים לחרמים ולמוכסים. וכתב הרמ"א שאם יש לחוש שייוודע ביטול נדרו לגויים, אסור, מפני חילול השם. ולכן נענש צדיקיהו שעבר על שבועתו לנבוכדנצר אף על פי שהיה בדרך אונס. וראוי להעיר שיש נדרי אונסים מסוג אחר לגמרי, כגון שהדיר ראובן את חבירו מנכסיו אם לא יאכל אצלו ביום פלוני, וחלה חבירו או שערכו נהר ולא יכול היה לבוא, הרי זה מותר, כי אנוס התורה פטרתו.

ג. וכן נדרי זרוזין¹⁷ - מתירין¹⁸. כיצד? כגון שהדיר חברו¹⁹ שאיכל אצלו²⁰, ונדר זה²¹ שלא יאכל, מפני שאינו רוצה להטריח עליו, בין אכל²² בין לא אכל²³ - שניהן פטורין²⁴. וכן המוכר שנדר שלא ימכר חפץ זה אלא בסלע²⁵, והלוקח נדר שלא יקחנו אלא בשקל²⁶, ורצו²⁷ בשלשה דינרין - שניהן פטורין²⁸. וכן כל פיוצא בזה. לפי שכל אחד מהם לא גמר בלבו, ולא נדר אלא כדי לזרז את חברו²⁹, ולא גמר בלבו³⁰.

(17) שלא נדר אלא לזרז את חבירו, שלא יעמוד בדעתו. (18) ואינם צריכים שאלת חכם. (19) שאסר עליו הנאתו ממנו. (20) שהזמינו לאכול אצלו, והלה מסרב, עמד המזמין והדירו אם לא יאכל אצלו. (21) המזומן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

את נדריהם בו. (51) שכל אחד התפס נדרו בחבירו, נמצא מהשני ולמטה מותר - ממנו ולמעלה אסור.

י. וכן המתפס דברים הרבה בנדר, כגון שגנדר על הפת והתפס הבשר⁵², ונשאל על הפת והתר בה - התר הבשר⁵³. נשאל על הבשר והתר בו - לא התר הפת.

(52) אפילו לאחר כדי דיבור. (53) מאחר שהפת הותרה, נמצא שהתפסת הבשר בפת, הייתה בדבר המותר ולא בדבר הנדור.

יא. הנשבע או הנודר שאיני נהנה לכלכם⁵⁴, ונשאל על נדרו או על שבועתו על אחד מהם והתירו⁵⁵ - התירו כלם⁵⁶; שהנדר שהתר מפללו - התר פלו. אמר שאיני נהנה לזה ולזה ולזה: התר הראשון - התירו פלן⁵⁷; התר אחרון - האחרון מתר, וכלן אסורין. שאיני נהנה לזה ולזה ולזה⁵⁸ - צריכין פתח לכל אחד ואחד⁵⁹. וכן כל פיוצא בזה.

(54) לכל אנשי החבורה. (55) החכם. (56) כיוון שלא נדר מתחילה אלא על דעת שיתקיים כולו, נמצאת התרת מקצתו - פתח התרה לכולם. ובירושלמי אמרו: "ככל היוצא מפיו יעשה - מכאן, לנדר שבטל מקצתו בטל כולו", שאם אין הנדר ככל היוצא מפיו אינו חל לחצאין. (57) הואיל והשתמש בוא"ו החיבור נתכוון לכללם כאחד ולתלות זה בזה, כל אחד בחבירו הקודם לו. (58) כאן לא התבטא בוא"ו החיבור, נמצא שנדר באופן פרטי לכל אחד ואחד, ולא תלה אותם זה בזה. (59) שהרי כל אחד מהם הודר על ידו בפני עצמו.

יב. נדר בנזיר⁶⁰ ובקרבן⁶¹ ובשבועה⁶², או שגנדר ואין ידוע באי זה מהן נדר - פתח אחד לכלן⁶³.

(60) להיות נזיר. (61) שאמר קרבן דבר פלוני עלי. (62) שבועה שלא אוכל בשר ביום פלוני. (63) הואיל והכל נדר אחד הוא, נדר שהותר מקצתו - הותר כולו. ואפילו לא מצא פתח חרטה אלא לנדרו שהוציא בשפתו לאחרונה - הותרו כולם, שהכל נדר אחד הוא.

יג. הנודר מאנשי העיר⁶⁴ ונשאל לחכם שבועיר⁶⁵, או שגנדר מישראל⁶⁶ והרי הוא נשאל לחכם שבשירא⁶⁷ - הרי נדרו מתר.

(64) שאסר על עצמו הנאה מבני עירו. (65) אף על פי שלכתחילה אסור לו להישאל לו, שהרי הוא נהנה מהתרת החכם, שהוא מבני עירו. (66) מכל ישראל שבעולם. (67) כאן מותר לו להישאל אפילו לכתחילה, שהרי אי אפשר לו בחכם אחר, שאסר עליו הנאת כל ישראל, אבל בנודר מאנשי העיר, אפשר לו להישאל לחכם שבעיר אחרת.

יד. האומר: פרות אלו אסורין עלי היום אם אלף למחר למקום פלוני - הרי זה אסור לאכלם היום, גזרה שמא ילף למחר לאותו מקום. ואם עבר ואכלן

בשר מראש חודש אייר, וניחם, אינו נשאל עד שייכנס אייר, שנאמר "לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה", אחר שחל הנדר ובא לידי עשייה, אזי הוא אינו מוחל ואחרים (החכם) מוחלים לו. (40) שאין נשאלים עליה עד שתחול.

ז. וכשם שנשאלים על נדרי האסר⁴¹ ומתירין אותו, כך נשאלים על נדרי הקדש⁴² ומתירין אותו⁴³. בין נדרי קדשי בדיק הבית⁴⁴ בין קדשי מזבח⁴⁵. ואין נשאלין על התמורה⁴⁶.

(41) שאדם אסר פירותיו על עצמו. (42) שהקדיש לגבוה, ונאסר בהנאה על הכל. (43) נדרים עה. "יש שאלה בהקדש", מכיוון שהחכם מוצא לו פתח חרטה ועוקר את נדרו מעיקרו. נמצא שהקדשו טעות, והקדש טעות אינו הקדש. והוא הדין לכל דבר המתקדש במוצא שפתיו כגון תרומה ומעשר, מועילה בו שאלה לבטלו ולהפקיעו מקדושתו. שאין נשאלים אלא על נדרי אסור, "אבל נדרי הקדש מצוה לקיימם, ולא יישאל עליהם אלא מדוחק, שנאמר, נדרי לה' אשלם". (44) דברים שאינם ראויים למזבח אלא מוקדשים לטובת תיקון בית המקדש והחזקתו כגון בהמה טמאה או בעלת מום וכדומה. (45) בעלי חיים טהורים הראויים להיקרב על המזבח והוקדשו לעלות קרבן עליו. על הכל מועילה שאלה להתיר קדושתו. כמו שדרשו בנדרים לומר שיש שאלה בהקדש כבנדרים. ולפי זה אם הקדיש בהמה להקריבה בפנים (בעזרה) ושחטה בחוץ ונתחייב כרת, ואחר כך נשאל על הקדשו הרי זה פטור, כאילו לא הקדישה מעולם. (46) שיאמר בעל הקרבן על בהמת חולין שיש לו הרי זו תחת זו, והיא מתקדשת. ובירושלמי אמרו: הכל מודים שאין נשאל על תמורתו. והטעם, כי תמורה בטעות גם כן תמורה, כמו שדרשו "היה קדש" - לרבות שוגג כמזיד, וכיוון שתמורה בשוגג היא תמורה, נמצא שאפילו המיר בטעות תמורתו תמורה, ומעתה גם השאלה אינה מועילה בה, שכל יסודה אינה אלא לעשות הקדשתו טעות, והרי תמורה בטעות נשארת תמורה.

ח. וכשם שהאב או הבעל מפר נדרי אסר, כך מפר נדרי הקדשות⁴⁷ הדומין לנדרי האסר.

(47) שהרי בפרשת נדרים העוסקת בהפרת נדר האשה על ידי האב או הבעל, נאמר: "זה הדבר" כמו שנאמר ב"שחוטי חוץ" - לומר שגם בנדרי הקדש מועילה שאלה, מעתה גם הפרת האב והבעל מועילה, שהרי ההפרה מפורשת בתורה יותר מ"היתר חכם" שאינו אלא מפי הקבלה.

ט. מי שגנדר, ושמע חברו ואמר 'אני', ושמע שלישי ואמר 'אני'⁴⁸, ונשאל הראשון על נדרו והתר - התירו פלן. נשאל האחרון והתר - האחרון מתר, וכלן אסורין⁵⁰. נשאל השני והתר - השני ושל אחריו מתירין, והראשון אסור⁵¹.

(48) שגם אני רוצה בנדר זה כמותו וכל זה בתוך כדי דיבור של קודמו. (49) הואיל וכולם תלו את נדריהם זה בזה, נמצא כשהותר הראשון - הותרו כולם. (50) שהם לא תלו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דברים" (ראה לעיל פ"כ, ה"א) ולפיכך אינו עובר ב"לא יחל דברו". וכן משמע מרש"י ביצה לט: שכל שלא דיבר מאומה, אינו עובר משום "לא יחל", אבל אסור לו להינות מנכסיו שעשאו המדיר עליו כהקדש (אור שמח). אמנם אם המדיר עצמו יהנה את המודר, ילקה המדיר משום "לא יחל דברו", כמבואר לקמן פ"י, ה"ב (לחם משנה). (5) אין אומרים דעתו של ראובן היתה להיות מובדל משמעון, לא לההנותו ולא ליהנות ממנו (רדב"ז).

ב. אָמַר לְשִׁמְעוֹן: הָרִי אֶתָּה עָלִי חֶרֶם⁶, או הָרִינִי אֶסוּר בַּהֲנִיתְךָ - הָרִי נֶאֱסַר רְאוּבֵן מִלְּהִנּוֹת בְּשִׁמְעוֹן. וְאִם נִהְיָה - לִוְקָה, שֶׁהָרִי חָלַל דְּבָרוֹ. וְשִׁמְעוֹן מִתֵּר בַּהֲנִית רְאוּבֵן. אָמַר לוֹ: הָרִינִי עָלֶיךָ חֶרֶם וְאֶתָּה עָלִי, או הָרִינִי אֶסוּר בַּהֲנִיתְךָ וְאֶתָּה אֶסוּר בַּהֲנִיתִי - שְׁנֵיהֶם אֶסוּרִין זֶה בָּזֶה⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזֶה.

(6) שנכסיך יאסרו עלי כחרם. (7) משנה בנדרים מז: ומובן שאינו לוקה אלא הנודר בלבד ולא לחברו הנאסר. וראה לקמן פ"ז ה"א-ג.

ג. רְאוּבֵן שֶׁאָמַר לְשִׁמְעוֹן: הָרִי פְרוֹת פְּלוּנִי אֶסוּרִין עָלֶיךָ, או הָרִי אֶתָּה אֶסוּר בַּהֲנִית פְּלוּנִי - אֵין זֶה כְּלוּם; שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר חֲבֵרוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ שָׁלוּ⁸, אֶלָּא אִם בֵּן עֵנָה שִׁמְעוֹן אָמֵן, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁹.

(8) נדרים מז. וכן אמרו לענין איסור עבודה-זרה, נאמר בתורה (דברים ז, כה) "פסילי אלהיהם" — אינם נאסרים עד שיפסלו בעליהם (קריט ספר). (9) לעיל פ"ב, ה"א.

ד. הָאוֹמֵר לְחֲבֵרוֹ: כִּפְרִי זֶה אֶסוּרָה עָלֶיךָ, אָף עַל פִּי שְׁנֵיתָנָה לוֹ בְּמִתְנָה¹⁰ - הָרִי זֶה אֶסוּרָה עָלָיו¹¹. מֵת וְנִפְלָה לוֹ בִּירֶשָׁה¹², או שְׁנֵיתָנָה לוֹ אַחֵר בְּמִתְנָה¹³ - הָרִי זֶה מִתֵּר; שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ אֶלָּא כִּפְרִי¹⁴, וְהָרִי אֵינָה עֲתָה שָׁלוּ¹⁵.

(10) ואינה עוד שלו. (11) ואין אומרים לא נתכין זה, אלא לאסרה כשיזמינו לאכול עמו, שעדיין היא שלו, אבל לא כשיתננה לו במתנה, שלאחר שנתנה אינה עוד ברשותו, מאחר שאמר: אסורה עליך, עשאה עליו כהקדש (נדרים לד:). (12) כגון שהיה המודר קרובו וראוי ליורשו. (13) שנתנה המדיר תחילה במתנה לאיש אחר, ואותו אחר נתנה למודר זה. (14) כל עוד שהיא שלי. (15) מאחר שמת, אין הכרח שלו (נדרים לו). אלא ששם (לד:) הגירסא היא: "ככר עליך". ורבינו סובר, שאפילו אמר: "ככרי זו עליך" ומת, הרי זו מותרת (ראה לקמן פ"ח, ה"א). ויתכן, שהיה גורס שם: "ככרי זו עליך" כי מאחר שהדגיש ככרי, אעפ"י שהוסיף: זו, אין כוונתו, אלא כל זמן שהיא ברשותו (רדב"ז).

ה. אָמַר לוֹ: פְּרוֹת אֵלוֹ אֶסוּרִין עָלֶיךָ, וְלֹא אָמַר לוֹ פְּרוֹתֵי, אָף עַל פִּי שֶׁמְכַרְנָה¹⁶ או שְׁמֵת וְנִפְלָה לְאַחֵר - הָרִי אֵלוֹ אֶסוּרִין עָלָיו. שֶׁהָאוֹסֵר דָּבָר שֶׁהוּא שָׁלוּ עַל חֲבֵרוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁיִּצָּא מִרְשׁוֹתָ - הָרִי הוּא בְּאֶסְרוֹ

הַיּוֹם, וְהִלָּךְ לְמִחָר - לִוְקָה⁶⁸; וְאִם לֹא הִלָּךְ - אֵינוֹ לִוְקָה⁶⁹.

(68) על אכילתו משום: לא יחל דברו. (69) אף על פי שעבר על איסור חכמים באכילתו אתמול.

טו. אָמַר: הָרִי הֵן אֶסוּרִין לְמִחָר אִם אֵלֶיךָ הַיּוֹם לְמִקּוֹם פְּלוּנִי - הָרִי זֶה מִתֵּר לִילָךְ הַיּוֹם לְאוֹתוֹ הַמִּקּוֹם, וְיִאָּסְרוּ עָלָיו אוֹתָן הַפְּרוֹת לְמִחָר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזֶה⁷⁰. מִפְּנֵי שֶׁאָדָם זֶהִיר בְּדָבָר הָאֶסוּר שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתוֹ⁷¹, וְאֵינוֹ זֶהִיר בְּתַנְאֵי שְׁגוּרִים לְאָסוּר דָּבָר הַמִּתֵּר⁷².

(70) כגון שאמר: תיאסר עלי שינה למחר אם אישן היום. (71) ולפיכך אין לחוש, שמא יאכל הפירות למחר, שלא ירצה לעבור על נדרו, שהוא איסור אכילתם. (72) ולפיכך ברין הקודם יש לחוש שמא ילך למחר, ונמצא שאכל פירותיו באיסור.

טז. הַנּוֹדֵר לְצוּם עֶשְׂרֵה יָמִים⁷³ בְּאֵי זֶה יוֹם שִׁירְצָה, וְהִיהָ מִתְעַנֶּה בְּיוֹם אֶחָד מֵהֶם, וְהִצְרָף לְדָבָר מִצְוָה⁷⁴ או מִפְּנֵי כְבוֹד אָדָם גְּדוּלוֹ⁷⁵ - הָרִי זֶה אוֹכֵל וּפּוֹרֵעַ יוֹם אַחֵר⁷⁶, שֶׁהָרִי לֹא קָבַע הַיָּמִים בְּתַחֲלַת הַנֶּדֶר. נֶדֶר שִׁיעוּם הַיּוֹם, וְשִׁכַּח וְאָכַל - מְשָׁלִים לְצוּם⁷⁷. נֶדֶר שִׁיעוּם יוֹם אֶחָד או שְׁנַיִם⁷⁸, וְכִשְׁהִתְחִיל לְצוּם שִׁכַּח וְאָכַל - אֶבֶד תַּעֲנִיתוֹ, וְחֵיב לְצוּם יוֹם אַחֵר⁷⁹.

(73) בלתי רצופים. (74) לאכול בסעודת מצוה כגון ברית מילה או סיום מסכת. (75) שמפציר בו לאכול עמו. (76) "לווה אדם תעניתו ופורע" ואפילו כשנדר לצום. (77) באותו יום. ולא יאכל עוד בו ביום, על סמך שיתענה יום אחר, כיוון שפרט בנדרו יום זה. (78) ולא קבע איזה יום. (79) כדי לקיים את נדרו. אבל באותו היום מותר לו לאכול עוד.

~ שבת קודש ו' אדר-ב' ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) ההבדלים בין האוסר פירות אלו על חברו, לאוסר פירותיו על חברו ולא הדגיש אלו, יחסי נדר בין בן לאביו ותוצאותיו, תערובת הדבר הנודר בדבר המותר וביטולה, חלפי פירות נדרים או גידוליהם.

א. רְאוּבֵן שֶׁאָמַר לְשִׁמְעוֹן: הָרִינִי עָלֶיךָ חֶרֶם², או הָרִי אֶתָּה אֶסוּר בַּהֲנִיתִי - נֶאֱסַר עַל שִׁמְעוֹן שִׁיחָה בְּרְאוּבֵן³. וְאִם עֶבֶר וְנִהְיָה - אֵינוֹ לִוְקָה, שֶׁהָרִי לֹא אָמַר שִׁמְעוֹן כְּלוּם⁴. וּמִתֵּר לְרְאוּבֵן לְהִנּוֹת בְּשִׁמְעוֹן, שֶׁהָרִי לֹא אָסַר עֲצָמוֹ בַּהֲנִיתוֹ⁵.

(2) שנכסי יהיו עליך כחרם של בדק הבית, שאסור ליהנות ממנו (ראה לעיל פ"א, ה"ד. פ"ב, ה"ח). (3) משנה בנדרים מז: שאדם יכול לאסור את נכסיו על אחרים. (4) ולא אמן, ולא "דבר שהוא כענין אמן שהוא קבלת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לרבינו). (30) שגוף הנכסים שלו הם, אלא שאסור לו ליהנות מהם (משנה בבבא קמא קט). ואעפ"י שיש לו טובת הנאה בזה שהוא מהנה אותם, וגם הם עתידים להחזיק לו טובה בעד נתינתו, נמצא שהוא נהנה מנתינתו? הואיל והוא מודיעם, שממון זה אסור לו ומפני כך הוא נותן להם, וגם הם יש להם שייכות משפחתית לממון זה, נמצא שאין לו בנתינתו זו טובת הנאה מרובה (כס"מ). (31) בדפוס רומי ובכת"י התימנים: פרעה. (32) וממילא אין לו טובת הנאה בנתינתו, שהרי הוא מוכרח ליתנה, כנ"ל. וכן אמרו שם בבבא קמא קט. לענין גזל אביו. וגם חובה עליו להודיעם, כדי שלא יחזרו אחיו ובניו ליתנם לו במתנה או לההנותו בהם, שאלו הנכסים נאסרו עליו אפילו כשבאו לידו על ידי אחר (רדב"ז). (33) לנשבע עצמו. (34) עבור חבירו. (35) לקמן פ"ו, ה"ד "שהרי לא הגיע ליד ראובן (המודר) כלום, אלא מנע ממנו התביעה, ומניעת התביעה אינה בכלל איסור הנייה" והואיל ואביו עצמו שהדירו מנכסיו היה יכול לפרוע בעדו את חובו, קם הבן במקומו לפרוע חוב עצמו ולהברית הארי (הנושה) מעליו (רדב"ז).

ט. מי שנתפס ³⁶ עליו מין ממין מִאֲכָל בֵּין בְּנֵי בֵּין בְּשִׁבְעָה, וְנִתְפָּשׁ עִם מִיָּנִים אֲחֵרִים אוּ נִתְעַרְבַּ עִמָּהֶן - הָרִי זֶה מִתֵּר בְּמִיָּנִים הַמִּתְרִים, אִף עַל פִּי שֵׁשׁ בָּהֶן טַעַם הַמֵּין הָאֶסוּר³⁷. וְאִם נִתְפָּשׁ בְּפִרְוֹת אֲלוֹ³⁸ וְנִתְעַרְבּוּ בְּאֲחֵרִים: אִם יֵשׁ בָּהֶן טַעַם דְּבָר הָאֶסוּר - אֶסוּרִין, וְאִם לֹא³⁹ - מִתְרִין⁴⁰.

(36) שאסור על עצמו, ובסמ"ג לא-תעשה רמב, מעתיק דברי רבינו: מי שאסור עליו. (37) משנה בנדרים נב. שלא אסור על עצמו אלא אותו מין כמו שהוא בעינו, ולא ע"י תערובת. (38) שאמר פירות אלו (המונחים לפניו) אסורים עלי. (39) כגון שטעמם איש אחר, ומצא שאין בהם טעם הדבר האסור, או שהיו בהם ששים נגד הדבר האסור. (40) כדין כל דבר איסור המתערב בהיתר ואין בו טעם האיסור, הרי זה מותר, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פט"ו, ה"ו.

י. פִּיֶּצֶד? נֶאֱסַר בְּבִשּׁוֹר⁴¹ אוּ בִּיֵּין - הָרִי זֶה מִתֵּר לְאֲכָל מֶרֶק וִירְקוֹת שֶׁנִּתְפָּשְׁלוּ עִם הַבִּשּׁוֹר וְעִם הַיֵּין, אִף עַל פִּי שֵׁשׁ בָּהֶן טַעַם הַבִּשּׁוֹר⁴² אוּ טַעַם הַיֵּין, וְאִינוּ אֶסוּר אֲלָא בְּאֲכִילַת בִּשּׁוֹר בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ אוּ לְשִׁתּוֹת יֵין בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ.

(41) שאמר קרבן עלי בשר, ולא אמר: בשר זה. (42) שלא אסר עצמו אלא במה שנקרא בשר, ולא בדבר שבלע טעמו (משנה שם וברא"ש).

יא. נֶאֱסַר בְּבִשּׁוֹר זֶה אוּ בִּיֵּין זֶה, וְנִתְפָּשׁ עִם הַיֵּרֶק: אִם יֵשׁ בִּירְקוֹת טַעַם בִּשּׁוֹר אוּ טַעַם הַיֵּין - אֶסוּרִין, וְאִם לֹא - מִתְרִין. שֶׁזֶה הַבִּשּׁוֹר וְזֶה הַיֵּין נִעְשָׂה כְּמוֹ בִּשּׁוֹר נְבִלּוֹת⁴³ וְשִׁקְצִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן⁴⁴. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצֵא בָּהֶן⁴⁵. לְפִיכָךְ⁴⁶, הָאוֹמֵר: בִּשּׁוֹר זֶה אֶסוּר עָלֵי - הָרִי זֶה אֶסוּר בּוֹ וּבְמֶרֶק שְׁבוֹ⁴⁷ וּבִתְבָלִין⁴⁸ שְׁבוֹ.

(43) מפורש לעיל ה' שבועות פ"ה, ה"ה. (44) הואיל

עומד¹⁷; אֲלָא אִם כֵּן אָמַר נֶכְסִי אוּ בֵּיתִי אוּ פְּרוֹתִי וְכִיּוֹצֵא בְּלִשְׁוֹנוֹת אֲלוֹ, שֶׁהָרִי לֹא אֶסוּר¹⁸ אֲלָא כָּל זְמַן שֶׁהֵן בְּרִשְׁוֹתוֹ.

(16) לאחר, ואותו לוקח רוצה לתתם למורד זה. (17) נדרים מב: מז. הואיל וחל עליהם איסור, שוב אינו נפקע (ר"ן שם). (18) שמתחילה לא אסרם אלא כל עוד יהיו שלו. והשווה לקמן פ"ח, ה"א.

ו. הָאוֹמֵר לְבָנוֹ: הָרִי אֶת אֶסוּר בְּהִנֵּיתִי, אוּ שֶׁנִּשְׁבַּע¹⁹ שְׁלֹא יִהְיֶה בּוֹ²⁰, אִם מֵת - יִירָשְׁנוּ²¹; שֶׁזֶה כְּאוֹמֵר: נֶכְסִי עָלֶיךָ אֶסוּרִין. אֶסֶר עָלֶיךָ הִנֵּיתִי, וּפִרְשׁ: בֵּין בְּחַיִּי בֵּין בְּמוֹתִי, אִם מֵת - לֹא יִירָשְׁנוּ²²; שֶׁזֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: נֶכְסִים אֲלוֹ אֶסוּרִין עָלֶיךָ²³.

(19) האב. (20) ונאסר הבן בהנניתי, כמבואר לעיל ה' שבועות פ"ה, ה"ד. ולדעת הרדב"ז שם, הכוונה כשקיבל הבן את השבועה באמירת אמן וכדומה, ולדעת ה"כספ' משנה" אפילו כשלא קיבל עליו את השבעת אביו, חלה עליו השבועה לענין שצריך להזהר שלא ליהנות לו, אלא שאינו לוקח עד שיקבל. (21) משנה בבא קמא קח: שהירושה באה ממילא, ואין זו כאילו נתנה לו אביו (קרית ספר). (22) משנה שם, אעפ"י שהוא זוכה בהם, אסורים הם עליו בהנאה (ר"ן לנדרים מז). וכמבואר בסמוך ה"ח. (23) נדרים מז. שיכול לאסרם אפילו כשיצאו מרשותו. וכמבואר בהלכה הקודמת.

ז. אֶסֶר בָּנוֹ בְּהִנֵּיתִי²⁴, וְאָמַר: אִם יִהְיֶה בֵּן בְּנֵי זֶה תִּלְמִיד חֶכֶם, יִקְנֶה בְּנֵי זֶה נֶכְסִי כְּדִי לְהַקְנוֹתָן לְבָנוֹ²⁵ - הָרִי זֶה מִתְרִין²⁶, וְיִהְיֶה הַבֵּן אֶסוּר בְּנֶכְסֵי הָאָב, וְכֵן הַבֵּן מִתֵּר בָּהֶן אִם יִהְיֶה תִּלְמִיד חֶכֶם כְּמוֹ שֶׁהִתְנַהֵן²⁷.

(24) ופירש: בין בחיי בין במוות. (25) ואם לא היה תלמיד חכם, הרי הוא רוצה ליתן את נכסיו לבנו השני, אחיו של בנו הנאסר והגון ממנו, וממילא לא ישאר לבן הבן כלום (נדרים מח: ובר"ן שם). (26) כלומר בן הבן זוכה בהם, ואסור לאביו לתתם לאחיו או לבנים אחרים (כסף משנה). (27) כל זה לענין זכיה וקנין, אבל ענין היתר הנאה, אפילו אם בן הבן לא יהיה תלמיד חכם, מותר לו ליהנות מהנכסים, כמבואר בסמוך ה"ח. וכן דעת הראב"ד. ולא הוצרך רבינו אלא ללמדנו שכל האומר לחבירו: קנה אותה על-מנת להקנות לאחר, קנה השני בהקנאת הראשון, אעפ"י שהראשון לא קנה כלום לעצמו, ולפיכך יזכה בן הבן כשהיה תלמיד חכם, אף-על-פי שהבן עצמו לא קנה עכשיו לעצמו בקנין זה.

ח. זֶה הַבֵּן הָאֶסוּר בִּירְשַׁת אָבִיו, אִם נָתַן יִרְשַׁת אָבִיו לְאֲחִיו²⁸ אוּ לְבָנוֹ²⁹ - הָרִי זֶה מִתְרִין³⁰. וְכֵן אִם פָּרַעֵם³¹ בְּחֻבּוֹ אוּ בְּכִתְבַת אִשְׁתּוֹ. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעַן שְׁאֵלוֹ נֶכְסֵי אָבִי שֶׁאֶסְרֵן עָלָיו³². שֶׁהִנְשַׁבַּע שְׁלֹא יִהְיֶה בּוֹ חִבְרוֹ - מִתֵּר לוֹ³³ לְפָרַע אֶת חֻבּוֹ³⁴, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר³⁵.

(28) בן אביו. (29) שהם נכדי אביו (כפירוש המשנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טועם אותם: אם היה דבר שזרעו פלה⁵⁸ כשזרע, כגון חטה ושעורה - הרי זה מתר בחלופיהן ובגדוליהן⁵⁹; ואם היה הדבר⁶⁰ שאין זרעו פלה בארץ כשזרע⁶¹, כגון בצלים ושומין - אפילו גדולי גדולין⁶² אסורין⁶³. ויבין כך ויבין כך⁶⁴, משקין היוצאין מהן⁶⁵ - ספק⁶⁶. לפיכך, אם שתה מהן - אינו לוקה⁶⁷.

(58) נפסד ונאבד. (59) שלא אסר עצמו אלא בפירות אלו, ובחילופיהם ובגדוליהם אין טעם אותם הפירות שאסרם עליו (משנה שם נז. ובר"ן). (60) בכת"י התימנים: דבר. (61) שאין הזריעה כלה ונרקבת, אלא גוף הזרע רבה וגדל. (62) שזרע את הגידולים הראשונים ויצאו גידולים שניים. (63) שהרי מעורב בהם גוף האיסור, הוא הזרע הראשון שאינו כלה בארץ (משנה שם). וכל זה מוסב גם על האמור בהלכה הקודמת: "הרי זה אסור בחלופיהם ובגדוליהם" שמשמעו: דוקא גידולים, אבל גידולי גידולים מותרים כדין חליפי חליפים שמותרים, אין זה אלא בדבר שזרעו כלה, אבל בדבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידוליו אסורים (ר"ן שם). (64) בין זרעו כלה, בין אינו כלה. (65) מאלו פירות שאמר עליהם: קרבן שאני אוכל אותם, או שאני טועם אותם. (66) אם הם אסורים או לא, כי יתכן שלא התכוין אלא לאסור עליו טעימת הפירות עצמם ולא המשקין היוצאים מהם, שהם כנוססים ומופקדים בתוך הפירות ואינם כגוף הפרי (שם נדרים נב: בעיא שלא נפשטה) וספק תורה - להחמיר. (67) שאין לוקים על הספק. וכל זה כשלא אמר אלא: קרבן ענבים שאני טועם, אבל אמר: קרבן זיתים וענבים אלו, אסור בהם וביצא מהם, כמפורש במשנה שם וכמבואר שם בגמרא, שכל שאמר: פירות אלו, עשאו עליהם חלוקת אסור שאסור בה וברוטבה ובטעמה (רא"ש שם). והשווה לקמן פ"ט, הי"ד.

טו. וכן האומר לאשתו: מעשה ידיך עלי קרבן⁶⁸, או קרבן הן לפי, או קרבן הן על פי - אסור בחלופיהן⁶⁹ ובגדוליהן⁷⁰. שאני טועם, שאני אוכל: אם היו פירות מעשה ידיך דבר שזרעו פלה - מתר בחלופיהן ובגדוליהן; ואם היה דבר שאין זרעו פלה - אפילו גדולי גדולין אסורין. ולמה לא יבטל העקר האסור בגדולין שרבו עליו? שהרי הן דבר שיש לו מתירין⁷¹, שאינו בטל ברכ, כמו שפארנו⁷².

(68) שאסר עצמו כל מה שהיא עושה ומכנה לו. (69) אם נתנו לה פירות בשכר מעשה ידיה - חלופיהם אסורים. (70) אם נטעה עץ, הגידולין אסורים עליו (משנה בנדרים נז וברא"ש שם). ומכאן, שכל המייחד ואסר פירות חברו על עצמו, הרי זה כאילו אמר: פירות אלו קרבן עלי, שהרי באומר לאשתו: מעשה ידיך עלי, לא אמר: אלו, ודינו כאילו אמר: אלו (ר"ן שם). (71) ע"י שאלת חכם, כמבואר לעיל הי"ב. (72) בהלכה הנ"ל (נדרים נט). והראב"ד שואל:

ואמר בשר זה (המונח לפניו), עשאו על עצמו חתיכת איסור, וכל דבר איסור אסור בנתינת טעם. אבל כשלא אמר: זה, לא אסר עליו אלא דבר הנקרא בשר או יין (שם). כגון שאסר על עצמו יינו של פלוני או של מקום פלוני, כמבואר ביו"ד רטז, סעיף יא. (46) הואיל ונעשה כחתיכת איסור שטעמה אסור בתערובת. (47) ובכת"י התימנים: שלו. (48) מיני כושם, שנותנים בתבשיל לתוספת טעם או ריח. ומקור הדברים במשנה שם: "הנודר מן הבשר מותר ברוטב ובקיפה". ומפרש רבינו בפירוש המשנה שם: קיפה - היא התבלין.

יב. נתערב יין זה שאסרו על עצמו בין אחר, אפילו טפה בחבית - נאסר הכל. מפני שיש לו להשאל על נדרו⁴⁹, נעשה בדבר שיש לו מתירין⁵⁰ שאינו בטל במינו⁵¹, כמו שפארנו בהלכות מאכלות אסורות⁵².

(49) מצוה עליו להשאל "כדי שלא יהא מכשול לפניו", כלשון רבינו לקמן פ"ג, הכ"ה. (50) "שהרי יש דרך שיותר בה", וזהו שדקדק רבינו וכתב: "יין זה שאסרו על עצמו", ולא כתב: "נאסר ביין זה", שאם אסר אחד על חברו יין זה, אין זה דבר שיש לו מתירין, שהרי הנאסר אין בידו להשאל על הדרת המדיר, ולמדיר אין היין אסור, ואפילו לשיטת רבינו לקמן פ"ו, הי"ב, שאם ההנה המדיר את המודר, חייב המדיר מלקות, - יין זה שנתערב לא נאסר על המודר, שהרי נתבטל ביין היתר, ומכיון שהמודר מותר בו, גם המדיר אינו לוקה אם יהנה אותו, ולפיכך הוכרח רבינו להדגיש כאן: "שאסרו על עצמו" ובנדר ידובר כאן ולא במודר (אור שמח). (51) "אפילו אחד בכמה אלפים". (52) פט"ו, הי"ב. ומקור כל הלכה זו בירושלמי נדרים פ"ו, הי"ד ומעין זה בבבלי נדרים נט.

יג. האומר: פירות האלו קרבן עלי⁵³, או קרבן הן לפי⁵⁴, או קרבן הן על פי - הרי זה אסור בחלופיהן⁵⁵ ובגדוליהם⁵⁶, ואין צריך לו מיר במשקין היוצאין מהן⁵⁷.

(53) אסורים עלי כקרבן. (54) אעפ"י שמשמעו רק אכילה ולא שאר הנאות. (55) אם הוחלפו בפירות אחרים או במעות, אסור לנודר ליהנות מהם. (56) אם נטעם, הגדל מהם אסור. כי הואיל ופירט הפירות וייחדם עשאו עליהם חלוקת אסור חלופיו וגידוליו (משנה בנדרים נז. ובר"ן שם). אבל אילו היה נודר סתם מן התאנים או מן הענבים, ולא היה מייחד "פירות אלו" לא עשאו הקדש, שלא נתכוין אלא לאסור עצמו מאכילת אותו מין ולא בחלופיו וגידוליו (ר"ן שם). (57) שהם יוצאים מעצם הפרי, ועדיפים מחליפין וגידולים שאינם עצם אותם הפירות. וכן אמרו (נדרים נב:): "הא עדיפא להשמיענו" וכו', הרי שחלופיהם יש בהם יותר חידוש ממשקין היוצאים מהם (לחם משנה, ובר"ן שם).

יד. נדר או נשבע שאני אוכל אותם או שאני

מתוך מהדורת חזק

בַּגְדוּלֵי פְרוֹת אֱלוֹ וּבְחִלּוּפֵיהֶן⁷⁴, וְאִם עֶבֶר וְנִהְנָה - נִהְנָה⁷⁵.

(73) בעיה שלא נפשטה בנדרים מז. וטעם הספק, כי הואיל והחילופין והגידולין עדיין לא באו לעולם בשעת הנדר, יתכן שאין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חברו, כשם שאין אדם אוסר פירות חברו על חברו (כי יש כאן שתי מגרעות, שהפירות אינם ברשות, וחברו אינו ברשותו), ודוקא כשאסר הפירות על עצמו, הואיל ואדם אוסר פירות חברו על עצמו, יכול לאסור גם דבר שלא בא לעולם על עצמו. ושמא אין לחלק ביניהם. (74) הואיל וזה ספק תורה, הולכים בו להחמיר. (75) ואינו לוקה, שאין לוקים על הספק (כסף משנה).

למה יהיו הגידולים אסורים הלא הלכה היא: "זה וזה גורם מותר" (איסור והיתר הגורמים לייצור דבר אחר, אותו דבר מותר) ראה הל' ע"ז, פ"ז הי"ד, וכן בהל' מאכלות אסורות פט"ז, הי"ג, כ"ד, והרי הקרקע שהוא של היתר גורם אף הוא לגידול הבצל? ודעת רבינו, הואיל ונדרים יש להם מתירים, אין אומרים בהם: זה וזה גורם מותר, שלא יהיה זה עדיף מנתערב באלף שאינו בטל, כמבואר לעיל בביתורנו אות מז (רדב"ז). ולדעת הכסף-משנה, איסור נדר דומה להקדש, ויתכן, שבהקדש אפילו זה וזה גורם אסור, שאיסורו חמור ביותר.

טז. האוסר פרותיו על חברו, בין בנדר בין בשבועה - הרי גידוליהן וחלופיהן ספק⁷³. לפיכך חברו אסור

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

אחד נגד כפירת הנתבע בחוב התובע — חייב שבועה). וכבר נתבארו דיני מצוה זו במקומות מפוררים ביכמות וכתבות וסוטה וגשין וקדושין ומקומות שונים בסדר נזיקין.

~ יום שלישי ב' אדר-ב' ~

מצות לא תעשה רפו.

המצוה הרפ"ו — האזהרה שהזהיר הדין מלקבל עדות בעל עברה ולעשות על פי עדותו והוא אָמְרוּ תַעֲלֶה: "אל-תִּשָּׁטַח יָדְךָ עִם-רֹשֶׁע לְהִיּוֹת עֵד חָמָס" (שמות כג, א) בָּא הַפְּרוֹשׁ (מכילתא פרשת שופטים): "אל-תִּשָּׁטַח רֹשֶׁע עֵד, אֶל-תִּשָּׁטַח חוֹמָס עֵד" — לְהוֹצִיא אֶת-הַחֲמִסָּנִים (המוציא חפץ בכח ומשלם לו תמורתו) וְאֶת-הַגְּזֻלָּנִים שֶׁהֵן פְּסוּלִין לְעֵדוּת, שֶׁנֶּאֱמָר: כִּי יָקוּם עַד-חָמָס בְּאִישׁ" ("ובערת הרע מקרבך" — דברים יט, טז), וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ג' מסנהדרין (כו.).

~ יום רביעי ג' אדר-ב' ~

מצות לא תעשה רפו.

המצוה הרפ"ז — האזהרה שהזהיר הדין מלקבל עדות הקרובים, זֶה לָזֶה אוּ זֶה נִגְדָה (לטובת קרובם או לרעתו), והוא אָמְרוּ תַעֲלֶה: "לא-יִוָּמְתוּ אֲבוֹת עַל-בְּנֵים וּבְנֵים לֹא יוָּמְתוּ עַל-אֲבוֹת" (דברים כד, טו). בָּא הַפְּרוֹשׁ

~ יום ראשון ל' אדר-א' ~

מצות לא תעשה רצא.

המצוה הרצ"א — האזהרה שהזהיר הדין שלא לְדַבֵּר בְּדִינוֹ שֶׁל זֶה שֶׁהוּא מַעֲיֵד עָלָיו אֶפְלוּ הוּא חָכֵם אוּ יוֹדֵעַ, הָרִי זֶה לֹא יֵהָא עַד וְנִסְמָךְ (גם) דִּין יוֹרֶה — אֶלָּא יַעֲיֵד בְּמַה-שֶּׁרָאָה וְיִשְׁתַּחֲוֶה, וְהַדִּינִים — יַעֲשׂוּ עַל פִּי עֵדוּתוֹ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לָהֶם, וְהִזְהִיר שֶׁלֹּא לְדַבֵּר שׁוֹם דְּבָר נוֹסֵף עַל הָעֵדוּת. וְזֶהוּ בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת בְּלִבָּד, וְהוּא אָמְרוּ תַעֲלֶה: "וְעַד אֲחֵד לֹא-יַעֲנֶה בְּנִפְשׁ לְמוֹת" (במדבר לה, ל) וְכַפֵּל אֶת-הָאֲזָהָרָה בְּעֶנְיָן זֶה וְאָמַר: "לֹא יוָּמְת עַל-פִּי עֵד אֲחֵד" (דברים יז, ו), כְּלוּמָר: לֹא יוָּמְת בְּהוֹרָאת הָעֵד. וּבְגִמְרָא סִנְהֶדְרִין אָמְרוּ: "וְעַד אֲחֵד לֹא-יַעֲנֶה בְּנִפְשׁ — בֵּין לְזִכּוֹת בֵּין לְחוּבָה". וּבְאֵרוּ שְׁטַעֲם הַדְּבָר: "מִשׁוֹם דְּמִתְחִי (שנראה) כְּנוֹגֵעַ בְּעֵדוּתוֹ". וּבְדִינֵי נִפְשׁוֹת בְּלִבָּד הוּא שֶׁאֲסוּר לוֹ לְלַמֵּד לֹא זִכּוֹת וְלֹא חוּבָה.

~ יום שני א' אדר-ב' ~

מצות לא תעשה רפה.

המצוה הרפ"ח — האזהרה שהזהירו מלַעֲנוֹשׁ או לְהוֹצִיא מִמּוֹן בְּעֵדוּת עַד אֲחֵד, אֶפְלוּ הִיָּה בְּתַכְלִית הַפְּשׁוּת, וְהוּא אָמְרוּ תַעֲלֶה: "לא-יָקוּם עַד אֲחֵד בְּאִישׁ לְכָל-עוֹן וּלְכָל-חַטָּאת" (דברים יט, טו) אָמְרוּ (ספרי שם): "לְכָל-עוֹן אִינוּ קָם, אֲבָל קָם הוּא לְשִׁבּוּעָה" (שאם יש עד

~ שבת קודש ו' אדר-ב' ~

מצות עשה קעד.

מצות לא תעשה שיב. שיג. שיד.

המצוה הקע"ד — הצווי שנגצטויניו לשמע לבית דין הגדול ולנהג על פיהם בכל אשר יצוו בעניני אסור ומותר. ואין חלוק בזה בין דבר שקבלוהו בקבלה (איש מפי איש עד משה רבינו), ובין דבר שלמדוהו באחת המדות שהתורה נדרשת בהן, או דבר שהסכימו עליו כדרי לגדור פרצה (גזרות חכמינו שהם סוג לתורה), או בהתאם לאיזה מצב שהוא (לפי צרכיו הרוחניים של הדור), ממה שנגרעה להם נכון ושיש בו חזק לתורה — כל-זה חייבים אנו לקיימו ולעשותו ולנהג על פי דבריהם, בל נעבור עליהם, והוא אמרו ותעלה: "על-פי התורה אשר יורוך וגו'" (דברים יז, יא). ולשון ספרי (פרשת שופטים): "ועל המשפט אשר-יאמרו לך תעשה — זו מצות עשה". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף סנהדרין (פו:).

המצוה השי"ב — האזהרה שהזהרנו מלחלוק על בעלי הקבלה עליהם השלום (חכמים שמהם אנו מקבלים תורה שבעל פה) ומלסור מכל-מה שייצונו במעשי התורה והוא אמרו: "לא תסור מן-הדבר אשר-גידו לך" (שם) ולשון ספרי (פרשת שופטים שם): "לא תסור וגו'" — זו מצות לא-תעשה. והעובר על לאו זה — והוא זקן (חכם) ממרא (פי הסנהדרין ומורה כדעתו) — חייב חנק, בתנאים המקבילים המבארים בסוף סנהדרין (פו:), ושם נתבאר דיני מצוה זו.

המצוה השי"ג — האזהרה שהזהרנו מלהוסיף בתורה לא שבכתב ולא שבבעל-פה, והוא אמרו ותעלה: "לא-תסוף עליו" (שם יג, א). ובפרוש אפרו בכמה מקומות (ראש השנה כח: ועוד): "עובר על בל-תוסיף", "עבדת על בל-תוסיף".

המצוה השי"ד — האזהרה שהזהרנו מלגרוע מן-התורה, לא שבכתב ולא שבבעל-פה, והוא אמרו: "ולא תגרע ממנו" (שם). ובכמה מקומות אומרים: "נמצא עובר על בל-תגרע", "והרי עבדת על בל-תגרע".

המקבל בספרי (פרשת כי תצא שם): "שלא יומתו אבות על עדות בנים ולא בנים על עדות אבות". והוא הדין לדיני ממונות, אלא שנוכח בדיני נפשות דרך הפלגה. שלא נאמר: כיון שיש כאן אבוד נפש אין הקרוב חשוד על כך ונעשה על פי דבריו, כיון שעדותו היא לאבוד נפש קרובו ואין כאן מקום לחשד. לפיכך הביא למשל את-הקרובים שאהבתם חזקה וגדולה ביותר, והיא אהבת האב לבן והבן לאב, ואמרו: אפילו עדות האב על הבן ואפילו היא לחיבו מיתה לא נקבל — וזו היא גזרת הכתוב שאין לה טעם כלל. ודע זאת. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ג' מסנהדרין (כו:).

~ יום חמישי ד' אדר-ב' ~

מצות לא תעשה רפה.

המצוה הרפ"ה — האזהרה שהזהרנו מלהעיד עדות שקר, והוא אמרו: "לא-תענה ברעך עד שקר" (שמות כ, טז). וכבר כפל לאו זה בלשון אחר ואמר: "עד שוא" (דברים ה, יג) והעובר על לאו זה הרי גזר עליו הכתוב: "ויעשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" (שם יט, יט). ולשון המקלמא (פרשת יתרו): "ולא תענה ברעך וגו'" — אזהרה לעדים זוממין. ויש בלאו זה מלקות, כמו שנתבאר בסוף ('ובתחילת') דמכות. ושם נתבאר דיני מצוה זו.

~ יום שישי ה' אדר-ב' ~

מצות עשה קפ.

המצוה המשלימה מאה ושמנים — הצווי שנגצוינו לענוש את-העדים שהעידו שקר כמו שזממו לעשות בעדותם, והוא אמרו ותעלה: "ויעשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" (דברים יט, יט) וזהו דין עדים זוממין: אם העידו להוציא ממון — נוציא מהם כמוהו; ואם העידו על מה שמחייב מיתה — נמיתם באותה המיתה; ואם העידו על מה-שמחייב מלקות — נלקה אותם. וכבר נתבאר דיני מצוה זו והשאלות שנתחדשו בה וכיצד יתקנים שהעדים יהיו זוממין ונדרון אותם בדין זה, במסכת מכות.

המשך ביאור למס' ברא מציעא ליום שני עמ' א

7 בתוך שדהו כד שייא צניי ויכחו, הלא ודאי אסור לעשות כן,
8 והלא מה שהעניינן מתיאשים הוא רק מפני שהביא לשם את בנו,
9 והרי זה שלא כדון שגרם להם להתיאש משדוהו. אלא אמר רבא,
10 הטעם שרבי יוסי סובר שמותר לבנו של הפועל ללקט אחריו הוא
11 מפני שחכמים

1 שמותר ללקוט בה, וכן כאן דעניינן גופייהו מסחי דעתייהו – העניינן
2 עצמם מסיחים את דעתם מלמצוא בשדה זו לקט, כיון שבכרי
3 העניינן ואומרים לעצמם, הלא ודאי בריה דהיאך מלקטי ליה – בניו
4 של אדם זה מלקטים אחריו, ולכן מותר לבניו של הפועל ללקט
5 אפילו הוא עשיר כיון שהרי זה כהפקר.
6 אמר ליה רב אדא בר מתנה לאבוי, וכי מותר לאדם להרביץ ארי

נביאים

יחזקאל פרק-מה ה-

ה וחמשה ועשרים אלף ארך ועשרת אלפים רחב (יהיה) והיה ללויים משרתי הבית להם לאחזה עשרים לשכת: ו ואחוזת העיר תתנו חמשת אלפים רחב וארך חמשה ועשרים אלף לעמדת תרומת הקדש לכל-בית ישראל יהיה: ז ולנשיא מזה ומזה לתרומת הקדש ולאחוזת העיר אל-פני תרומת-הקדש ואל-פני אחוזת העיר מפאת-ים ימה ומפאת-קדמה קדימה וארך לעמדות אחד החלקים מגבול ים אל-גבול קדימה: ח לארץ יהיה-לו לאחזה בישראל ולאיונו עוד נשיאי את-עמי והארץ יתנו לבית-ישראל לשבטיהם: (פ)

רש"י

ישראל ורצועה אחת לתרומה ארכה מן הגבול מזרח ועד גבול מערב ורחבה כ"ה אלפים קנים כשאר כל חלק וחלק ומאותה רצועה הוא תורם באמצעיתה ג' רצועות הללו האמורות למעל' שהם כ"ה אלפים על כ"ה אלפים והעודף עליהם למזרח עד סוף הגבול הארץ וכן למערב יהיה לנשיא מזה ומזה למזרח ולמערב: אל פני תרומת הקדש ואל פני אחוזת העיר. כנגד כל רחב שלשה הרצועות המובדלות לתרומת הקודש של רצועת הכהנים והלויים ואחוזת העיר: מפאת ים ימה. ממערב תרומת הקודש והעיר עד מערב הגבול: ומפאת קדמה קדימה. וממזרח התרומה למצר ממזרח לעומת אחד החלקים של שבטי' המפורשין בסוף הספר שהם מגבול ים של ארץ ישראל עד גבול קדים: (ח) לארץ יהיה לו לאחזה. ת"י דא ארעא תהא רבא לאחסנתא: ולא יונו. לשון אונאת ממון שגזולין את נחלתם:

(ה) וחמשה ועשרים אלף. קנים אורך ועשרת אלפים רחב תרימו רצועה אחת אצל זו בדרומה של זו לצורך הלויים כך מפורש בסוף הספר שהיא בדרום, מצאתי, כ' לשכות יהיה ללויים בהיקף המקדש לשמור הבית ולנוי ומותר הרצועות יעשו לצרכיהם, תו': (ו) ואחוזת העיר. בהיקף העיר אחוזת מושב חול שלה לבנות בה ישראל בתים: תתנו חמשת אלפים רחב. בדרומה של שנייה ואורך כמדת שתי הרצועות נמצאת כל התרומה מרובעת כ"ה על כ"ה אלפים: לעומת תרומת הקודש. כלומר במדת אורך רצועות תרומת הקודש: לכל בית ישראל יהיה. אותה רצועה שלישית תהיה מושב לזרים: (ז) ולנשיא מזה ומזה לתרומת הקודש ולאחוזת העיר. בסוף הפרשה הוא חולק את ארץ ישראל ממזרח למערבה ל"ג רצועות י"ב למנין השבטים וכל אחת עשרים וחמש אלף קנים רחב וארכן כאורך כל ארץ

מצודת ציון

(ו) לעומת. ר"ל בשוה וכן האופנים לעומתם (לעיל י'): (ז) אל פני. ואל פני. ר"ל לפני: מפאת. מעבר: (ח) לארץ. כמו בארץ ובאה הלמ"ד במקום ב"ת וכן ישבת לכסא (תהלים ט') ומשפטו בכסא: יונו. מלשון אונאה הוא ענין עושק כמו ואיש לא יונה (לעיל י"ח):

ליושבי העיר: לעומת תרומת הקדש. במדת אורך תרומת הקדש והוא אחוזת הכהנים והלויים: לכל בית ישראל יהיה. אחוזת העיר יהיה לכל השבטים זה כזה: (ז) ולנשיא. ואל הנשיא הוא מלך המשיח, אליו יותן אחוזת נחלה מזה ומזה לתרומת הקדש והוא אחוזת הכהנים והלויים ולאחוזת העיר, ולתוספת ביאור אמר אל פני תרומת וכו': מפאת ים. מעבר המערב כלפי המערב ומעבר המזרח כלפי המזרח: ואורך. של חלק הנשיא שמוזה ומזה: לעומת אחד החלקי'. במדת אחד מן החלקים של השבטים אשר יהיו מגבול המערב אל גבול המזרח ועיין בקונ' בנין הבית בתחילתו ובצורה: (ח) לארץ. בתוך הארץ יהיה לו זה לאחזה בישראל: ולא יונו עוד. ר"ל כשיהיה להם אחוזת נחלה מרובה לא יעשקו עוד הנשיאים את עמי לקחת מה משלהם כי יהיה די להם בנחלת אחוזתם: והארץ. ושאר הארץ יתנו לבית ישראל חלק לכל שבט זה כזה:

מצודת דוד

(ה) וחמשה וכו'. ר"ל וסמוך לו יהיה עוד רצועה חמשה ועשרים אלף וכו' וזה יהיה ללויים וכו' להיות להם לאחזה: עשרים לשכות. ר"ל בהרצועה ההיא יעשו עשרים לשכות סמוך לאחוזת הכהנים לשבת בהם הלויים השוערים למען יהיו קרובים אל הבית והשאר יהיה לצרכיהם ולבתייהם: (ו) ואחוזת העיר. נחלת העיר ר"ל מקום זרע תבואה למאכל

כתובים

דברי הימים ב פרק יי ד

ד אבִיךָ הִקְשָׁה אֶת־עֲלֹנִי וְעָתָה הִקְלָ מַעֲבֹלֶת אֲבִיךָ הִקְשָׁה וּמַעֲלֹ הַכֶּבֶד אֲשֶׁר־נָתַן עָלֵינוּ וְנַעֲבֹדָהּ:
ה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים עוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְשׁוּבוּ אֵלַי וְיִלְךְ הָעָם: (ס) ו וַיֹּעֲזֵן הַמֶּלֶךְ רַחֲבֵעַם אֶת־הַזִּקְנִים
אֲשֶׁר־הָיוּ עִמָּדִים לִפְנֵי שְׁלֹמֹה אָבִיו בְּהִיתוֹ חַי לֵאמֹר אֵיךְ אַתֶּם נוֹעְצִים לְהַשִּׁיב לָעַם־הַזֶּה דְּבַר: ז וַיִּדְּבְרוּ
אֵלָיו לֵאמֹר אִם־תִּהְיֶה לְטוֹב לְהָעָם הַזֶּה וּרְצִיתֶם וּדְבַרְתָּ אֱלֹהִים דְּבָרִים טוֹבִים וְהָיוּ לָךְ עֲבָדִים
כָּל־הַיָּמִים: ח וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲצַת הַזִּקְנִים אֲשֶׁר יַעֲצֶהוּ וַיֹּעֲזֵן אֶת־הַיְלָדִים אֲשֶׁר גָּדְלוּ אִתּוֹ הָעַמָּדִים לִפְנָיו:
ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מָה אַתֶּם נוֹעְצִים וְנָשִׁיב דְּבַר אֶת־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר דְּבָרוּ אֵלַי לֵאמֹר הִקְלָ מִן־הָעוֹל
אֲשֶׁר־נָתַן אֲבִיךָ עָלֵינוּ: י וַיִּדְּבְרוּ אִתּוֹ הַיְלָדִים אֲשֶׁר גָּדְלוּ אִתּוֹ לֵאמֹר כֹּה־תֹאמַר לָעָם אֲשֶׁר־דְּבָרוּ אֵלַיךְ
לֵאמֹר אֲבִיךָ הַכְּבִיד אֶת־עֲלֹנִי וְאַתָּה הִקְלָ מַעֲלֹנִי כֹה תֹאמַר אֱלֹהִים קִטְנִי עֲבָה מִמֶּתְנִי אָבִי: יא וְעָתָה
אֲבִי הָעָמִים עֲלִיכֶם עַל כָּבֹד וְאֲנִי אֶסִּיף עַל־עַלְכֶּם אָבִי יִסַּר אֶתְכֶם בְּשׁוֹטִים וְאֲנִי בְּעֶקְרָבִים: (פ)
יב וַיִּבְא יִרְבֵּעַם וְכָל־הָעָם אֶל־רַחֲבֵעַם בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כַּאֲשֶׁר דְּבַר הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר שׁוּבוּ אֵלַי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי:
יג וַיַּעֲנֶם הַמֶּלֶךְ קֶשֶׁה וַיַּעֲזֹב הַמֶּלֶךְ רַחֲבֵעַם אֶת עֲצַת הַזִּקְנִים: יד וַיִּדְּבַר אֱלֹהִים פַּעַם אֶת־הַיְלָדִים לֵאמֹר
אֲכַבִּיד אֶת־עַלְכֶּם וְאֲנִי אֶסִּיף עָלֵי אָבִי יִסַּר אֶתְכֶם בְּשׁוֹטִים וְאֲנִי בְּעֶקְרָבִים:

רש"י

(ד) אבִיךָ הִקְשָׁה אֶת עֲלֹנִי. כִּי אִישׁ טוֹרַח בְּמִלְאָכָה הִיָּה וְעֲלֵינוּ הֵטִיל לִפְרִנָּס פּוֹעֲלָיו וְהַמָּס כְּדֹכֵתִיב בְּמִלְכִּים (א) ה' וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מִסָּ גּוֹמֵר: (ו) נוֹעְצִים. כְּמוֹ יוֹעְצִים וְכֵן יֹאמַר מִן יוֹדְעִים נוֹדְעִים אֵךְ יוֹעְצִים לְהַבֵּא נוֹעְצִים נְתִיעִים כְּכֹר: (י) קִטְנִי עֲבָה מִמֶּתְנִי אָבִי. אֲצַבַּע

מצודת דוד

(ד) הִקְשָׁה אֶת עֲלֹנִי. לְכַלֵּל בְּנֵי בֵיתוֹ הָרַב וּמִרְבִּית הַסּוּסִים וְאָמְרוּ בְּמִשְׁלַל מַעֲוֹל כְּבֹד הַהוֹשֵׁם עַל צוֹאֵר הַבְּהֵמָה: וְעָתָה. הוֹאִיל וְאֵינְךָ בְּגוֹדֵל מַעֲלַת אֲבִיךָ אֲשֶׁר בָּאוּ לְרֹאוֹת פָּנָיו מֵאַפְסֵי אֶרֶץ אֲ"כ מֵה לֶךְ לְהִרְבּוֹת בְּאַנְשֵׁי בֵית וְסוּסִים עֲזוּבִים אוֹתָם וְהִקְלָ עֲלֵנוּ: (ה) עוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים. הִתְעַכְּבוּ עוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְאַחֲ"כ שׁוּבוּ אֵלַי: (ז) לְטוֹב. לְאִישׁ טוֹב לְדַבֵּר רְכוּת: וּרְצִיתֶם. תִּרְצֶה אוֹתָם בְּדַבְרֵי רִיצוּי וּפִיוֹס: וְהָיוּ לָךְ לְעַבְדִּים לְעוֹלָם כִּי תִמְלֹךְ כָּל אֲשֶׁר תֹּאוּה נִפְשָׁךְ: (ח) וַיַּעֲזֹב. כִּי לֹא יִשְׂרָה בְּעֵינָיו: גְּדָלוֹ אִתּוֹ. יַחַד מִקְטָנוֹתָם: (י) קִטְנִי. אֲצַבַּעִי הַקָּטָן הִיא עֲבָה יוֹתֵר מִשְׁתֵּי מִתְנֵי אָבִי, כְּאוֹמֵר אֲנִי בְּמַעֲלָה יוֹתֵר מֵאֲבִי וּמִהַצּוֹרֵךְ לְהִרְבּוֹת סוּס וּבְנֵי בֵית: (יא) וְעָתָה. הוֹאִיל וְאִרְבָּה סוּס וּבְנֵי בֵית עִם כִּי אֲבִי הַכְּבִיד עֲלִיכֶם עוֹל כְּבֹד, הִנֵּה אֲנִי אוֹסִיף עוֹל כִּי הֵכֵל יִהְיֶה עֲלֵיכֶם לְכַלֵּל: יִסַּר אֶתְכֶם. לְמַלְאוֹת דִּי מַחֲסוּרוֹ: בְּעֶקְרָבִים. הַמַּכְאִיב יוֹתֵר: (יד) אֲכַבִּיד. אֲנִי אֲכַבִּיד הָעוֹל וְעוֹד אֲנִי אוֹסִיף עָלָיו כָּל פַּעַם, וְדִיבַר בְּגֹאוּה וּבְגוֹדֵל לְכַב:

מצודת ציון

(יא) הַעֲמִיס. עֵינִי הִטְעַנְתָּ מִשָּׂא כְּמוֹ וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל חֲמוּרוֹ (בְּרַאשִׁית מו): יִסַּר. מַכַּת יִסּוּרִין: בְּשׁוֹטִים. עֵינִי שְׂרִיט כְּמוֹ שׁוֹט לְסוֹס (מִשְׁלִי כו): בְּעֶקְרָבִים. הֵם מִיְנֵי קוֹצִים וְכֵן וְאֵל עֶקְרָבִים אֶתָּה יוֹשֵׁב (יִחְזָקָל ב):

משניות מסכת נדרים

ד דג דגים שאיני טועם – אסור בהן, בין גדולים בין קטנים, בין מלוחין בין מפליין, בין חיוין בין מבשליין; ומתיר במטירת טרופה, ובציר. הנודר מן הצחנה – אסור במטירת טרופה, ומתיר בציר ובמרים. אסור בציר ובמרים.

ה הנודר מן החלב – מתיר בקום; ורבי יוסי אוסר. מן הקום – מתיר בחלב. אבא שאול אומר: הנודר מן הגבינה – אסור בה, בין מלוחה בין טפלה.

ו הנודר מן הבשר – מתיר ברטב, ובקיפה; ורבי יהודה אוסר. אמר רבי יהודה: מעשה ואסר עלי רבי מרפון

פירוש ברטנורא

ד דג דגים שאינו טועם. לא דג ולא דגים והכל במשמע: טפליין. מבלי מלח: במטירת טרופה. דג שחיתכים אותו חתיכות וחיתוכים מוכרים אותו ויש לו שם בפני עצמו ואינו בכלל דג ודגים: ציר. מים היוצאים מן הדגים המלוחים: ומורים. שומן היוצא מדגים מלוחים: צחנה. תערובת מיני דגים טרופים נקראים צחנה. ודוגמתו במסכת ע"ז (דף מ.) היא ארבע דצחנתא: ומותר בציר ובמורים. הואיל ואין עיקר ממשות הדג מובלע בהם: הנודר במטירת טרופה אסור בציר ובמורים. דכיון דהוכיז טרופה, מכל דבר שמעורב בו מין דג משמע:

ה קום. הוא נסויי דחלבא, מים היוצאים מן הגבינה: אבא שאול אומר כו' בין מלוחה בין טפלה. דלא תימא הגבינה המיוחדת שבגבינה משמע ואין דרך לאכלה בלא מלח. והלכה כאבא שאול:

ו מותר ברוטב ובקיפה. רוטב הנקפה בשולי הקדרה נקרא קיפה: רבי יהודה אוסר. הואיל ויש בו טעם בשר. ואין הלכה כרבי יהודה: אימתי בזמן

משניות מבוארות – קהתי

"קום". לפי שעל ידי שמעמידים החלב הוא נפרד לצד אחר – (הרא"ש); ורבי יוסי אוסר – שלדעתו קום בכלל חלב הוא. בגמרא מבואר, שבמקומו של רבי יוסי היו קוראים לקום: "קום של חלב", ולכן אמר רבי יוסי, שהנודר מן החלב אסור בקום, שבכלל חלב הוא. אבל במקומו של תנא קמא היו קוראים לחלב חלב ולקום קום, הלכך סובר תנא קמא, שקום אינו בכלל חלב, והנודר מן החלב מותר בקום. מן הקום – הנודר מן הקום, מתיר בחלב – לרברי הכל, שחלב אינו בכלל קום. אבא שאול אומר: הנודר מן הגבינה, אסור בה – בכל גבינה שהיא, בין מלוחה בין טפלה – בין גבינה מלוחה ובין שאינה מלוחה; אבא שאול בא להשמיענו, שאין אומרים, שכוונת הנודר דווקא לגבינה מלוחה, הואיל ואמר "הגבינה" בה"א הידיעה (הרא"ש); "תוספות יום טוב", או שכיון שרוב הגבינות מלוחות הן, סתם גבינה מלוחה משמע (הרא"ש). אלא הנודר מן הגבינה אסור בין בגבינה מלוחה בין בגבינה שאינה מלוחה. וכן הלכה.

~ יום שני ~

באור משנה ו

משנתנו באה ללמד הנודר מן הבשר, שנחלקו תנאים, אם מותר הוא בדבר שנתבשל עמו ובלע טעם הבשר. ובהמשך הענין באה המשנה להשמיענו, שיש הבדל בין הנודר מן הבשר סתם לבין הנודר מבשר המונח לפניו, שכן הנודר מן הבשר המונח לפניו, אסור – לדברי הכל – בכל המתבשל עמו, מדין תערובת; שכן אם נתערב מאכל איסור במאכל היתר, והאיסור מתפשט בתוך ההיתר ונותן בו טעמו, הרי כל התערובת אסורה, וחכמים קבעו בזה שיעור, שאם יש בהיתר פחות מפי שישים כנגד האיסור, האיסור הוא כ"נותן טעם".

הנודר מן הבשר – כגון שאמר: קונם בשר עלי (או: קונם בשר שאיני טועם), מתיר ברטב – במרק של הבשר, ובקיפה – באוכל שנקפה בשולי הקדירה שנתבשל בה בשר, שאלו אינם נקראים בשר בלשון בני אדם. ורבי יהודה אוסר – על הנודר מן הבשר אף הרוטב והקיפה, לפי שיש בהם טעם בשר, ולכן בכלל "בשר" הם. אמר רבי יהודה: מעשה – שנדרתי מן הבשר, ואסר עלי רבי מרפון ביצים שנתבשלו עמו – עם הבשר בקדירה אחת; מכאן, שכל המתבשל עם בשר וכולע לתוכו טעם בשר, הנודר מן הבשר

~ יום ראשון ~

באור משנה ד

משנתנו עוסקת בנודר ממני דגים.

דג דגים שאיני טועם – האומר: "קונם דג דגים שאיני טועם", אסור בהן – בכל מיני הדגים, בין גדולים בין קטנים – משום שנדר בשני הלשונות: "דג דגים", שכן "דג" משמע גדול, לפי שנמכר בפני עצמו, ואילו "דגים" משמע קטנים, לפי שאין נמכרים אלא הרבה ביחד (הרא"ש). והרמב"ם כותב בפירושו למשנתנו: "דע, כי בלשוננו, משיתחבר שם האחד עם הרבים, הרי הוא מורה על הכלל ועל ההפלה בריבוי, כגון "הכל הבלים", "שיר השירים". ואם אמר "דג דגים" כלל כל המין כולו באיזה ענין שיהיה, בין מלוחין – בין דגים מלוחים, בין טפליין – היינו תפלים, בלא מלח, בין חיוין בין מבשליין – שכל אלה כלולים במשמעות דבריו "דג דגים"; ומתיר במטירת טרופה – מין דג הקרוי "טרית", שהיו קונים אותו כשהוא חתוך, מרוסק וטרוף, ואינו בכלל "דג דגים", שכן נקרא הוא בשם "טרית טרופה", ובציר – וכן מותר הנודר בציר, היינו מוהל היוצא מדגים הנמלחים. הנודר מן הצחנה – תערובת של מיני דגים טרופים נקראת "צחנה", ומי שנדר לאסור עליו צחנה, אסור במטירת טרופה – כמו שבארנו למעלה, ולפי שהטרית חתוכה בחתיכות קטנות הרי היא בכלל צחנה, ומתיר בציר ובמרים – שאין במשמעות הלשון "צחנה" אלא בשר הדג, ולא הציר והמורים. "מוריים" היינו רוטב של דגים כבושים. הנודר במטירת טרופה – כגון שאמר: קונם טרית טרופה שאיני טועם, אסור בציר ובמרים – אסור אף בציר ובמורים, שהואיל והזכיר "טרופה", הרי כל דבר שמעורב בו ממין הדג משמע (הרא"ש); ברטנורא, הלכך אף הציר והמורים כלולים בלשון נדרו. ויש גורסים: מותר בציר ובמורים (הרא"ש).

באור משנה ה

הנודר מן החלב – מי שנדר לאסור על עצמו חלב, מתיר בקום – היינו המים הנשארים מן החלב לאחר שנחמץ ונעשה גבינה (ונקרא

בִּיצִים שֶׁתִּבְשְׁלוּ עִמּוֹ. אָמְרוּ לוֹ: וְכֵן הִדְבֵּר! אִמְתִּי? בִּזְמַן שֶׁאִמְרָ: בִּשְׂרָה זֶה עָלַי; שֶׁהַנּוֹדֵר מִן הַדִּבְרָה וְנִתְעַרֵב בָּאֲחֵר, אִם יֵשׁ בּוֹ בְּנוֹתָן טַעַם – אָסוּר.

ז הַנּוֹדֵר מִן הַיֵּין – מִתֵּר בְּתִבְשִׁיל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טַעַם יֵין. אָמַר: קוֹנֵם יֵין זֶה שְׂאִינִי טוֹעֵם, וְנִפְלָל לְתִבְשִׁיל, אִם יֵשׁ בּוֹ בְּנוֹתָן טַעַם – הֵרִי זֶה אָסוּר. הַנּוֹדֵר מִן הָעֲנָבִים – מִתֵּר בֵּינָן; מִן הַזֵּיתִים – מִתֵּר בְּשֶׁמֶן. אָמַר: קוֹנֵם זֵיתִים וְעֲנָבִים אֵלּוּ שְׂאִינִי טוֹעֵם – אָסוּר בָּהֶן וּבִיצָא מֵהֶן.

ח הַנּוֹדֵר מִן הַתְּמָרִים – מִתֵּר בְּדִבְשׁ תְּמָרִים; מִן הַסְּתוֹנוֹת – מִתֵּר בְּחֹמֶץ סְתוֹנוֹת; רַבִּי יְהוּדָה בֵּן בֶּתִּירָא אוֹמֵר: כָּל שֶׁשֶּׁם תּוֹלְדָתוֹ קְרוּיָה עָלָיו וְנוֹדֵר הֵימָנוּ – אָסוּר אֶף בִּיצָא הֵימָנוּ; וְחֻכְמִים מִתִּירִין.

ט הַנּוֹדֵר מִן הַיֵּין – מִתֵּר בֵּינָן תְּפוּחִים; מִן הַשֶּׁמֶן – מִתֵּר בְּשֶׁמֶן שְׂמִשְׁמִין; מִן הַדִּבְשׁ – מִתֵּר בְּדִבְשׁ תְּמָרִים; מִן

פירוש ברטנורא

שֶׁאִמְרָ בִּשְׂרָה זֶה עָלַי. דְּכוּן דִּאִמְרָ בִּשְׂרָה זֶה, שׁוּיָה עֲלֵיהּ חֲתִיכָה דִּאִסוּרָא וְאִסוּרָא בְּטַעְמוֹ. אֲבָל אִם אִמְרָ קוֹנֵם בִּשְׂרָה עָלַי, לֹא אִסַּר עֲצָמוֹ אֲלֵא דִּבְרָה הִנְקֵא בִּשְׂרָה:

ז מוֹתֵר בְּתִבְשִׁיל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טַעַם יֵין. כְּרַבְנָן דִּר' יְהוּדָה:

ח סְתוֹנוֹת. עֲנָבִים רַעִים הַנִּשְׁאָרִים בַּנְּפִיטִים בְּיָמֵי הַסְּתוֹ, וְאִינֵם רְאוּיִם לֵינָן וְעוֹשִׂים מֵהֶם חוֹמֶץ; כָּל שֶׁשֶּׁם תּוֹלְדָתוֹ קְרוּיָה עָלָיו. וְאֵע"פ שֶׁנִּשְׁתַּנָּה נִקְרָא עַל שֵׁם עֵיקָרוֹ. כְּמוֹ, דִּבְשׁ תְּמָרִים, חוֹמֶץ סְתוֹנוֹת; וְחֻכְמִים מִתִּירִין. אִיכָא בֵּין ת"ק לְחֻכְמִים, דִּת"ק סִבָּר הַנּוֹדֵר בְּסְתוֹנוֹת מוֹתֵר בְּחוֹמֶץ הַיּוֹצֵא מֵהֶן וְאִסוּרָא בְּסְתוֹנוֹת, וְחֻכְמִים מִתִּירִין בְּסְתוֹנוֹת עֲצָמָן, דְּכוּן דְּסְתוֹנוֹת לֹא בְּנִי אֲכִילָה נִינְהוּ, כִּי נִדְרָא מִסְתוֹנוֹת דַּעְתוֹ עַל הַחוֹמֶץ הַיּוֹצֵא מֵהֶן לֹא עַל הַסְּתוֹנוֹת עֲצָמָן. וְהִלְכָה כְּחֻכְמִים. פִּירוּשׁ אֲחֵר, וְחֻכְמִים מִתִּירִין חוֹמֶץ הַסְּתוֹנוֹת כְּמוֹ דִּבְשׁ תְּמָרִים, דְּסִבָּרָא לְהוֹ לְחֻכְמִים דְּכֵן בְּדִבְרִים הָרְאוּיִים לְאֲכִילָה בֵּין שְׂאִינִי רְאוּיִין לְאֲכִילָה הָאִסוּרָא דְּכֵן אֲחֵר עַל עֲצָמוֹ מוֹתֵר בִּיצָא מִמֶּנּוּ:

משניות מבוארות – קהתי

שֶׁאִינִי טוֹעֵם, וְלֹא אִמְרָ "אֵלּוּ", בְּעִיָּה הִיא בְּגִמְרָא אִם גַּם בְּכַגּוּן זֶה אָסוּר בִּיצָא מֵהֶם.

~ יום שלישי ~

באור משנה ח

כַּחמֶשֶׁךְ לַמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת דָּנָה מִשְׁתַּנּוּ בְּנוֹדֵר מִפִּירוֹת מִסּוּיָמִים, אִם הוּא מוֹתֵר בִּיצָא מֵהֶם, אֲלֵא שֶׁהַמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת עֲסָקָה בְּעֲנָבִים וּבִזֵּיתִים, שֶׁהֵיכָא מֵהֶם נִקְרָא בְּשֵׁם מִיּוֹתֵר: "יֵין", "שֶׁמֶן", וְאֵלּוּ מִשְׁתַּנּוּ עוֹסֶקֶת בִּפְיֻרֹת, שֶׁהֵיכָא מֵהֶם נִקְרָא עַל שֵׁמֶם, כְּגוֹן "דִּבְשׁ תְּמָרִים" וְכדומָה.

הַנּוֹדֵר מִן הַתְּמָרִים – שֶׁאִסַּר עַל עֲצָמוֹ תְּמָרִים, מִתֵּר בְּדִבְשׁ תְּמָרִים – שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן הַנּוֹדֵר אֲלֵא לְפָרִי וְלֹא לִיצָא מִמֶּנּוּ; מִן

הַסְּתוֹנוֹת – הַנּוֹדֵר מִן הַסְּתוֹנוֹת, וְהֵם עֲנָבִים גְּרוּעִים שְׂאִין בִּישׁוּלָם נִגְמָר אֲלֵא בְּסִתִּי, וְעוֹשִׂים מֵהֶם חוֹמֶץ, וְלֹא יֵין, מִתֵּר בְּחֹמֶץ סְתוֹנוֹת

– וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַסְּתוֹנוֹת עֲצָמָן אֵינֶן עוֹמְדוֹת לְאֲכִילָה אֲלֵא לְחוֹמֶץ, אֵין אֹמְרִים שֶׁהַנּוֹדֵר מִן הַסְּתוֹנוֹת כּוֹנֵנָתוֹ לְחוֹמֶץ, אֲלֵא הוּאִיל וְאִמְרָ

בְּנִדְרוֹ "סְתוֹנוֹת", אֵינוֹ אָסוּר אֲלֵא בְּסְתוֹנוֹת עֲצָמָן, וְלֹא בְּחוֹמֶץ הַיּוֹצֵא מֵהֶן. רַבִּי יְהוּדָה בֵּן בֶּתִּירָא אוֹמֵר: כָּל שֶׁשֶּׁם תּוֹלְדָתוֹ

קְרוּיָה עָלָיו – כָּל פְּרִי שֶׁהֵיכָא מִמֶּנּוּ קְרוּי עַל שְׁמוֹ שֶׁל אוֹתוֹ פְּרִי, כְּגוֹן "דִּבְשׁ תְּמָרִים" וְ"חוֹמֶץ סְתוֹנוֹת", שְׂאִינֵם נִקְרָאִים "דִּבְשׁ" סִתָּם אוֹ "חוֹמֶץ" סִתָּם, וְנוֹדֵר הֵימָנוּ – נִדְרָא מִן הַפְּרִי, אָסוּר אֶף בִּיצָא

הֵימָנוּ – וּמִכָּאן, הַנּוֹדֵר מִן הַתְּמָרִים אָסוּר אֶף בְּדִבְשׁ תְּמָרִים, וְהַנּוֹדֵר מִן הַסְּתוֹנוֹת אָסוּר אֶף בְּחוֹמֶץ סְתוֹנוֹת; וְחֻכְמִים מִתִּירִין – בְּגִמְרָא

מְבֹרָא, שְׂדִבְרֵי חֻכְמִים מוֹסִיבִים עַל הַנּוֹדֵר מִן הַסְּתוֹנוֹת, שֶׁלִּדְעַת תָּנָא קָמָא מוֹתֵר בְּחוֹמֶץ סְתוֹנוֹת וְאִסוּר בְּסְתוֹנוֹת עֲצָמָן, וְחֻכְמִים חוֹלְקִים

וּמִתִּירִים בְּסְתוֹנוֹת וְאִסוּרִים בְּחוֹמֶץ סְתוֹנוֹת, שֶׁכֵּן חֻכְמִים סוֹבְרִים: אִדְם הַנּוֹדֵר מְדַבֵּר שְׂאִין אוֹכְלִים אוֹתוֹ אֲלֵא אֵת הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ, מוֹתֵר בּוֹ

וְאִסוּר בִּיצָא מִמֶּנּוּ, שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן הַנּוֹדֵר אֲלֵא לְמָה שֶׁדִּרְכוֹ לְאֲכֹלוֹ. בְּרַם, הַנּוֹדֵר מִן הַתְּמָרִים, אֶף חֻכְמִים מוֹדִים שֶׁמוֹתֵר בְּדִבְשׁ תְּמָרִים וְאִסוּר

בְּתְּמָרִים, הוּאִיל וְהַתְּמָרִים עֲצָמָם עוֹמְדִים לְאֲכִילָה.

באור משנה ט

מִשְׁתַּנּוּ בָּאָה לְלַמֵּד, שֶׁהַנּוֹדֵר מִמֵּאֲכָל מִסּוּיָם, הִרְהוּ מוֹתֵר מִמֵּאֲכָל דּוּמָה, הִנְקֵא אֶף הוּא בָּאוֹתוֹ שֵׁם, אֲלֵא שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם לוֹוִי.

הַנּוֹדֵר מִן הַיֵּין – כְּגוֹן שֶׁאִמְרָ: קוֹנֵם יֵין עָלַי, מִתֵּר בֵּינָן תְּפוּחִים

אָסוּר בּוֹ, וְהֵרִי שֶׁאִסוּר בְּרוּטָב וּבִקְיָפָה. אָמְרוּ לוֹ – חֻכְמִים לְרַבִּי יְהוּדָה: וְכֵן הִדְבֵּר! – בִּאֲמַת כֵּךְ הוּא הִדִּין כְּדִבְרֵי רַבִּי טְרַפּוֹן, אֲבָל

אִמְתִּי – הַנּוֹדֵר מִן הַבִּשְׂרָא אָסוּר בְּכָל הַמִּתְבַּשֵּׁל עִם הַבִּשְׂרָא? בִּזְמַן שֶׁאִמְרָ – הַנּוֹדֵר: בִּשְׂרָה זֶה עָלַי – שְׂאִינִי אָסוּר עָלָיו בִּשְׂרָה סִתָּם

אֲלֵא בִּשְׂרָה הַמוֹנַח לִפְנֵי; שֶׁהַנּוֹדֵר מִן הַדִּבְרָה וְנִתְעַרֵב בָּאֲחֵר – וְהַדְּבָר שֶׁנִּדְרָא מִמֶּנּוּ נִתְעַרֵב בְּדִבְשׁ שֶׁהוּא מוֹתֵר בּוֹ, אִם יֵשׁ בּוֹ בְּנוֹתָן

טַעַם – אִם יֵשׁ בְּדִבְשׁ שֶׁנִּדְרָא מִמֶּנּוּ בְּכַדִּי לִיתֵן טַעַם בְּדִבְשׁ הַהִיתֵר שֶׁנִּתְעַרֵב בּוֹ, אָסוּר – הַנּוֹדֵר לְטַעֵם מִכָּל הַתְּעַרְבוֹת. אֲבָל הַנּוֹדֵר מִן הַבִּשְׂרָא סִתָּם, אֵינוֹ אָסוּר אֲלֵא בְּבִשְׂרָה מִמֶּנּוּ, וּמוֹתֵר בְּכָל הַמִּתְבַּשֵּׁל עִמּוֹ,

וְאֵף בְּרוּטָב וּבִקְיָפָה.

באור משנה ז

מִשְׁנָה זֹאת הִיא הַמֶּשֶׁךְ לַמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת, וְהִיא מוֹסִיפָה לְלַמֵּד, שֶׁיֵּשׁ הַבְּדֵל בֵּין הַנּוֹדֵר מִמֵּין מֵאֲכָל כֻּלְּלוֹ, כְּגוֹן מִן הַבִּשְׂרָא אוֹ מִן הַיֵּין, וּבֵין הַנּוֹדֵר מִמֵּאֲכָל הַמוֹנַח לִפְנֵי, כְּגוֹן הָאוֹמֵר: "יֵאֶסֶר עָלַי כִּקְרֹבָן בִּשְׂרָה זֶה אוֹ יֵין זֶה, שֶׁכֵּן הַנּוֹדֵר מִבִּשְׂרָא אוֹ מִיֵּין

הַמוֹנַחִים לִפְנֵי, עוֹשֶׂה אוֹתָם עַל עֲצָמוֹ כְּחִתִּיכַת אִסוּר, וְכִשְׁהֵם בְּנוֹתָן טַעַם בְּתַעֲרֻבָּת, אֶף הַתְּעַרְבוֹת אָסוּרוֹת עָלָיו; אֲבָל הַנּוֹדֵר מִבִּשְׂרָא אוֹ מִיֵּין סִתָּם אֵינוֹ אָסוּר עַל עֲצָמוֹ

אֲלֵא בִּשְׂרָא אוֹ יֵין מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא בֹא לְטַעֵם מִמֶּנּוּ, וְאֵין הַבִּשְׂרָא וְהַיֵּין כְּחִתִּיכוֹת אִסוּר לְאִסוּר בְּתַעֲרֻבָּת. הַלֵּכךְ מוֹתֵר בְּתִבְשִׁיל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טַעַם בִּשְׂרָא אוֹ טַעַם יֵין.

הַנּוֹדֵר מִן הַיֵּין – כְּגוֹן שֶׁאִמְרָ: קוֹנֵם יֵין עָלַי, מִתֵּר בְּתִבְשִׁיל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טַעַם יֵין – שֶׁאִם נִפְלָל יֵין לְתוֹךְ הַתְּבַשִּׁיל וְנִתֵּן בּוֹ טַעַם יֵין, הֵרִי

הוּא מוֹתֵר בְּתִבְשִׁיל, כְּדַעַת חֻכְמִים בְּמִשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת. אָמַר: קוֹנֵם יֵין זֶה שְׂאִינִי טוֹעֵם – שֶׁאִסַּר עַל עֲצָמוֹ יֵין הַנִּמְצָא לִפְנֵי, וְנִפְלָל

לְתִבְשִׁיל – מֵאוֹתוֹ הַיֵּין, אִם יֵשׁ בּוֹ בְּנוֹתָן טַעַם – אִם יֵשׁ בֵּינָן שֶׁנִּפְלָל בְּכַדִּי לִיתֵן טַעַם בְּתִבְשִׁיל, הֵרִי זֶה אָסוּר – הַתְּבַשִּׁיל אָסוּר

עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ לַעֲלִיל. הַנּוֹדֵר מִן הָעֲנָבִים – כְּגוֹן שֶׁאִמְרָ: קוֹנֵם עֲנָבִים עָלַי, מִתֵּר בֵּינָן – שֶׁלֹּא אִסַּר עַל עֲצָמוֹ אֲלֵא עֲנָבִים, וְלֹא הַיּוֹצֵא

מֵהֶם; מִן הַזֵּיתִים – וְכֵן הַנּוֹדֵר מִן הַזֵּיתִים, מִתֵּר בְּשֶׁמֶן – מֵהַטַּעַם שֶׁבִּאֲרָנוּ לַעֲלִיל, שֶׁלֹּא אִסַּר עָלָיו אֲלֵא זֵיתִים, וְלֹא הַיּוֹצֵא מִן הַזֵּיתִים.

אָמַר: קוֹנֵם זֵיתִים וְעֲנָבִים אֵלּוּ שְׂאִינִי טוֹעֵם – שֶׁאִסַּר עָלָיו אֵת הַזֵּיתִים וְהָעֲנָבִים הַמוֹנַחִים לִפְנֵי, אָסוּר בָּהֶן – בִּזִּיתִים וּבְעֲנָבִים

שֶׁנִּדְרָא מֵהֶם, וּבִיצָא מֵהֶן – בֵּינָן וּבְשֶׁמֶן, שֶׁהוּאִיל וְאִמְרָ "זֵיתִים וְעֲנָבִים אֵלּוּ", נִאֲסָרוּ עָלָיו גַּם הַפִּירוֹת וְגַם הַיּוֹצֵא מֵהֶם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ

לַעֲלִיל. בְּגִמְרָא מְבֹרָא, שֶׁהוּא הִדִּין אִם אִמְרָ "קוֹנֵם זֵיתִים וְעֲנָבִים אֵלּוּ עָלַי", שֶׁאִסַּר בָּהֶם וּבִיצָא מֵהֶם. בְּרַם, אִם אִמְרָ: קוֹנֵם זֵיתִים וְעֲנָבִים

החמץ – מתוך בחמץ סתוניות; מן הכרישין – מתוך בקפלוטות; מן הירק – מתוך בירקות השדה, מפני שהוא שם לוי.

י' מן הכרוב – אסור באספרגוס; מן האספרגוס – מתוך בכרוב. מן הגריסים – אסור מן המקפה, ורבי יוסי מתיר; מן המקפה – מתוך בגריסין. מן המקפה – אסור בשום, ורבי יוסי מתיר; מן השום – מתוך במקפה. מן הערשים – אסור באשישין, ורבי יוסי מתיר; מן האשישים – מתוך בערשים. חטה חטים שאיני טועם – אסור בקה, בין קמח בין פת. גרים גריסין שאיני טועם – אסור בקה, בין חייץ בין מבשלים. רבי יהודה אומר: קונם גרים או חטה שאיני טועם – מתוך לכם חיים.

פרק שביעי

א הנודר מן הירק – מתוך בדלועין; ורבי עקיבא אומר. אמרו לו לרבי עקיבא: והלא אומר אדם לשלוחו: קח

פירוש ברטנורא

ט קפלוטות. מין ממוני הכרתים הגדלים בא"י: שהוא שם לווי. הבא לומר ירקות שדה צריך לחבר שם לירק ולומר ירקות שדה. וכן כולם. אבל בשביעית לפי שאין ירקות גינה מצויין שאין גדלן בלא עבודה ואוכלים ירקות שדה, לפיכך ירקות סתם בשביעית הוו ירקות שדה. משא"כ בשאר שני השבוע: אספרגוס. מין כרוב הוא, אלא שאין כרוב נקרא בשם אספרגוס. פירוש אחר, אספרגוס, המים ששלקו בהם הכרוב: מן הגריסין אסור במקפה. שאע"פ שהם נתונים לתוך המקפה עדיין שם גריסין עליהם: ורבי יוסי מתיר. דקסבר מקפה של גריסין מקור, גריסין גירדא לא מקור: מקפה. תבשיל עב של קטנית או של ציקי קדרה: הנודר מן המקפה אסור בשום. רגילים היו לתת שום בכל מקפה כדי שיתן טעם, והשום הוא המקפה: אסור באשישין. פסולת של ערשים. ואין הלכה כר' יוסי בתלתא בבי דמתניתין: חטה חטים שאיני טועם. חטה משמע פת אפורה, חטים משמע לכום:

משניות מבוארות – קהתי

שהתבשיל נקרא "מקפה של גריסין", ולא "גריסין" כפי שנדר, הלכך מותר במקפה. מן המקפה – הנודר מן המקפה, מתוך בגריסין – לדברי הכל, שלא נדר מן הגריסים אלא מן התבשיל של הגריסים. הנודר מן המקפה, אסור בשום – שהיו נתונים במקפה; ורבי יוסי מתיר – שלא אסר עליו בנדר אלא את המקפה, ולא את השום. מן השום – אבל הנודר מן השום, מתוך במקפה – לדברי הכל. מן הערשים – הנודר מן הערשים, אסור באשישין – בפסולת של הערשים (הרא"ש); ויש מפרשים: באשישים – שפחתו אין אשישים בכלל קמח ערשים (רש"י); ורבי יוסי מתיר – שלדעתו אין אשישים בכלל ערשים. מן האשישים – אבל הנודר מן האשישים, מתוך בערשים – לדברי הכל. האומר: חטה חטים שאיני טועם – שנדר בשני הלשונות: "חטה חטים", אסור בקה – בחטים, בין קמח בין פת – כלומר שאסור לו לטעום לא קמח ולא פת; בביריתא בגמרא מבואר, ש"חטיה" משמע פת אפורה מחטים, ואילו "חטים" משמע ללעוס גרעיני חטים. הלכך האומר בנדרו: "חטה חטים" אסור עליו את החטים בכל צורה שהיא, ואסור בין בקמח בין בפת. וכן האומר: גרים גריסין שאיני טועם – שנדר בשני הלשונות: "גרים גריסים", אסור בקה, בין חייץ בין מבשלים – אסור לו לטעום גריסים בין חיים בין מבשלים, מאותו הטעם שבארנו ב"חטה חטים". רבי יהודה אומר: קונם גרים או חטה שאיני טועם – מי שנדר בלשון זה, שאמר: "קונם גרים שאיני טועם" או: "קונם חטה שאיני טועם", ולא אמר "גריסים" או "חטים", מתוך לכם חיים – מותר לו לאכול גריסים וחטים חיים (אנילה שלא נדרנה קרויה "כסס") רבי יהודה אינו חולק על תנא קמא אלא בא להשמיטנו שהנודר בלשון יחיד – "גרים", "חטים" – אין כוונתו אלא לתבשיל ולפת.

באור משנה א

משנתנו עוסקת בלשון נדר, משמעותו ניתנת להתפרש על פי הבנת השליח את דברי משלחו; שכן האומר לשליחו: "קנה לי ירק", והלך השליח ומצא דבר הכלול במין הירק, כגון חסה או תרד וכיוצא בזה, הרי דרכו להביאו למשלח מבלי להימלך בו, שהרי ברי לו, שהדבר שמצא הוא בכלל דברי המשלח. וכן להיפך, אם לא מצא השליח ממין הירק אלא ממין אחר לגמרי, כגון קטניות או דגן, אף בכגון זה לא יבוא להימלך במשלח, אלא אינו מביאו, שהרי ברי לו, שהדבר שמצא אינו בכלל דברי המשלח. אבל אם מצא השליח דבר שהוא ספק לו, אם בכלל ירק הוא אם לא, כגון שמצא דלעת, שהיא גם ירק וגם פרי, ואינה נאכלת חיה כשאר ירקות

– שיין סתם הוא יין ענבים ולא יין תפוחים; מן השמן – הנודר מן השמן, מתוך בשמן שמן שמן – שסתם שמן הוא שמן זית ולא שמן שומשמן. בגמרא אמרו, שדין זה נוהג דווקא בארץ ישראל, אבל בבבל שהיו משתמשים בעיקר בשמן שומשמן, הנודר שם מן השמן, אסור בשמן שומשמן, ומותר בשמן זית; מן הדבש – הנודר מן הדבש, מתוך בדבש תמרים – שסתם דבש בלשון בני אדם הוא דבש דבורים ולא דבש תמרים; מן החמץ – הנודר מן החמץ, מתוך בחמץ סתוניות – שסתם חומץ הוא יין שהחמץ; מן הכרישין – הנודר מן הכרישין, היינו כרתי, והוא מין ירק (הדרומה לבצל), מתוך בקפלוטות – שאמנם מין כרישין הם, אבל הואיל ויש להם שם בפני עצמם, אינם בכלל נדר; מן הירק – הנודר מן הירק, מתוך בירקות השדה – הגדלים מאליהם, מפני שהוא שם לוי – שכן ירקות השדה אינם נקראים "ירקות" סתם, אלא בשם לווי שלהם "ירקות השדה", הלכך הנודר מירקות סתם אינו מתכוון אלא לירקות הגינה. ברם, הנודר מן הירק בשנת השמיטה, הואיל וירקות גינה אינם מצויים, שהרי אינם גדלים בלא עבודה, ומסתפקים בירקות השדה הגדלים מאליהם, אסור בירקות השדה ומותר בירקות גינה. כמה דברים אמורים? במקום שאין מביאים ירק מחוצה לארץ, אבל במקום שמביאים ירק מחוצה לארץ, אסור אף בירקות הגינה (גמרא). יש מפרשים, שהפסיקה האחרונה "תפני שהוא שם לווי" – הוא טעם על כל הדברים ששנינו במשנתנו (הרא"ש).

~ יום רביעי ~

באור משנה י

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שאף על פי שהקפלוטות מין כרישין הם, מכל מקום הנודר מן הכרישין מותר בקפלוטות, הואיל ויש להם שם בפני עצמם, באה משנתנו ללמד על מאכלים אחרים, שאף על פי שיש להם שם בפני עצמם, מכל מקום כלולים הם בשם הכולל של מינם.

מן הכרוב – הנודר מן הכרוב, אסור באספרגוס – שבכלל הכרוב הוא; אבל הנודר מן האספרגוס, מתוך בכרוב – שאין הכרוב כלול בשם איספרגוס. איספרגוס – יש מפרשים: ירק ממין הכרוב (רש"י); ויש מפרשים: המים ששלקו בהם הכרוב (רמב"ם). הנודר מן הגריסים – פולים שנכתשו לחצאים, אסור מן המקפה – אסור לו לטעום מן התבשיל של הגריסים; ורבי יוסי מתיר – לפי

לִי יֶרֶק, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא מִצָּאתִי אֶלָּא דְלוּעִין. אָמַר לָהֶם: בֵּן הַדְּבָר! אוֹ שָׁמָּה אוֹמֵר הוּא לוֹ: לֹא מִצָּאתִי אֶלָּא קִטְנִית? אֶלָּא שֶׁהַדְלוּעִין בְּכָלִי יֶרֶק, וְאֵין קִטְנִית בְּכָלִי יֶרֶק. וְאִסּוּר בְּפֹל הַמְצָרִי לַח, וּמִתֵּר בִּיבֶשׁ.
ב הַנּוֹדֵר מִן הַדֶּגֶן – אִסּוּר בְּפֹל הַמְצָרִי יָבֵשׁ; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ אִסּוּר אֶלָּא בְּחֻמֶּשֶׁת הַמִּינִין. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הַנּוֹדֵר מִן הַתְּבוּאָה – אֵינוֹ אִסּוּר אֶלָּא בְּחֻמֶּשֶׁת הַמִּינִין; אָבֵל הַנּוֹדֵר מִן הַדֶּגֶן – אִסּוּר בְּכָל, וּמִתֵּר בְּפִרְתֵּי הָאֵילָן וּבִיֶּרֶק.
ג הַנּוֹדֵר מִן הַכֶּסֶּת – מִתֵּר בֶּשֶׁק, בִּירֵיעָה, וּבְחֻמִּילָה. אָמַר: קוֹנֵם צֶמֶר עוֹלָה עָלָי – מִתֵּר לְהַתְּכִסּוֹת בְּגָזֵי צֶמֶר; פֶּשֶׁתִּין עוֹלָה עָלָי – מִתֵּר לְהַתְּכִסּוֹת בְּאֵנִיצֵי פֶשֶׁתִּין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַכֹּל לְפִי הַנּוֹדֵר: טֶעֶן וְהִזְיעַ, וְהָיָה רִיחוֹ קִשָּׁה, אָמַר: קוֹנֵם צֶמֶר וּפֶשֶׁתִּים עוֹלִים עָלָי – מִתֵּר לְהַתְּכִסּוֹת, וְאִסּוּר לְהַפְשִׁיל לְאֲחוּרָיו.

פירוש ברטנורא

ז א הַנּוֹדֵר מִן הִירֶק, לֹא מִצָּאתִי אֶלָּא דְלוּעִין. ואם מִן יֶרֶק הוּא אִמָּא לֹא זָבִין לִיה: בֵּן הַדְּבָר. וּמִשָּׁם אֵנִי מְבִיא רֵאיוֹה. שָׁמָּה אוֹמֵר לֹא מִצָּאתִי אֶלָּא קִטְנִית. וּמִדָּקָא אִתִּי לְהַמְלִיךְ עַל הַדְלוּעִין אִלְמָא מִן יֶרֶק הוּא. וְהִלְכָה כְּחֻכְמִים:
ב אִסּוּר בְּפֹל הַמְצָרִי יָבֵשׁ. דֶּגֶן כָּל מִיּוֹד דְּמִדָּגֵן מִשְׁמַע, כָּל דְּבַר שְׁעוּשִׁין מִמֶּנּוּ כְּרִי, וְהָא נִמְי מִדָּגֵן הוּא: הַנּוֹדֵר מִן הַדֶּגֶן אִסּוּר בְּכָל. מִינֵי קִטְנִית שְׁעוּשִׁין מִתּוֹן כְּרִי. וְאֵין הִלְכָה כְּרִבִּי מֵאִיר:
ג בֶּשֶׁק בִּירֵיעָה וּבְחֻמִּילָה. מִינֵי בְּגָדִים גָּסִים וְעֵבִים בִּיטוּר וְאֵין בִּנֵי אָדָם רְגִילִים לְהַתְּכִסּוֹת בָּהֶם: מוֹתֵר בְּגִזֵּי צֶמֶר. שְׁלֹא נִתְּכִין אֶלָּא לְבָגֵד צֶמֶר: הַכֹּל לְפִי הַנּוֹדֵר. לְפִי שְׁעַת הַנֶּדֶר. כִּיּוֹן שֹׁנֵי שְׂמֻחָתָא כּוֹכֵר מִשְׁאֵה נֶדֶר. מוֹתֵר לְהַתְּכִסּוֹת. וְהִלְכָה כְּרִבִּי יְהוּדָה:

משניות מבוארות – קהתי

הַמְצָרִי יָבֵשׁ – לְפִי שְׁעוּשִׁים מִמֶּנּוּ כְּרִי, הֵינּוּ עֲרִימָה בְּגוּרָן, כְּדֶרֶךְ שְׁעוּשִׁים בְּמִינֵי הַדֶּגֶן; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר – שְׁסוּבֵר רַבִּי מֵאִיר: הַנּוֹדֵר מִן הַדֶּגֶן אִסּוּר בְּכָל מִינֵי קִטְנִית שְׁעוּשִׁים מִהֶם כְּרִי. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ אִסּוּר – אֵין הַנּוֹדֵר מִן הַדֶּגֶן אִסּוּר, אֶלָּא בְּחֻמֶּשֶׁת הַמִּינִין – בְּחֻמֶּשֶׁת מִינֵי הַדֶּגֶן, שֶׁהֵם: חִטִּים, שְׁעוּרִים, כּוֹסִמִּים, שְׁבֹלֶת שׁוּעַל וּשְׁיִפּוֹן, שֶׁכֵּן מִינִים אֵלּוּ קְרוּיִים דָּגֵן בֵּין בְּדִינֵי הַתּוֹרָה, כְּגוֹן לִגְבֵי מִצּוֹת הַפְּרִשָּׁת חֵלֶה מִן הַעִיסָה, וּבְדִין חֻמֶּץ וּמִצָּה וְכִיּוּצָא בּוֹה, וּבֵין בִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם; אֲבָל הַקִּטְנִית אֵין בְּכָלִי "דָּגֵן", אֵף עַל פִּי שְׁעוּשִׁים מִהֶן כְּרִי, וְלִכֵּן הוּא מוֹתֵר בָּהֶן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הַנּוֹדֵר מִן הַתְּבוּאָה, אֵינוֹ אִסּוּר אֶלָּא בְּחֻמֶּשֶׁת הַמִּינִין – שְׁמִנִּיו אוֹתָם לַעֲלִי; שְׁמוּדָה רַבִּי מֵאִיר, שֶׁלְשׁוֹן "תְּבוּאָה" אֵינוֹ כּוֹלֵל אֶלָּא חֻמֶּשֶׁת הַמִּינִים בִּלְבַד, אָבֵל הַנּוֹדֵר מִן הַדֶּגֶן, אִסּוּר בְּכָל – בְּכָל מִינֵי קִטְנִית, שֶׁלְשׁוֹן "דָּגֵן" כּוֹלֵל, לְדַעַת רַבִּי מֵאִיר, כָּל דְּבַר שְׁעוּשִׁים מִמֶּנּוּ כְּרִי כְּדָגֵן, וְלִכֵּן הַנּוֹדֵר מִן הַדֶּגֶן אִסּוּר בָּהֶם, וּמִתֵּר בְּפִרְתֵּי הָאֵילָן וּבִיֶּרֶק – שֶׁאֵף עַל פִּי שְׁנִקְרָאִים "תְּבוּאָת הַשְּׂדֵה", אֵינֶם בְּכָלִי "דָּגֵן" (גִּמְרָא).

באור משנה ג

עד כה עסקנו בנדר ממאכלים מסוימים. משנתנו דנה בנדר מסוימים. הַנּוֹדֵר מִן הַכֶּסֶּת – שֶׁאִסּוּר עַל עֲצֻמוֹ "כִּסּוֹת", מִתֵּר בֶּשֶׁק – לְהַתְּכִסּוֹת בֶּשֶׁק, וּבְחֻמִּילָה – שֶׁהֵם מִינֵי בְּגָדִים עֲבִים וְגִסִּים, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בִּנֵי אָדָם לְהַתְּכִסּוֹת בָּהֶם אֶלָּא בְּעִתִּים מִיּוֹתְדוֹת. לְפִי פִּירוּשׁ הַרְמְבֵּיטִם: שֶׁן – אֲרוֹג בְּמִטּוּהָ שַׁעַר; יִרְיעָה – אֲרֶג גֶּס וְעֵבֶה שֶׁאֵינוֹ תְּפוּר, חֻמִּילָה – כַּעֲזֵן שְׂמִיכָה עֵבֶה לְהַגְנָה מִמֶּטֶר. אָמַר: קוֹנֵם צֶמֶר עוֹלָה עָלָי – שֶׁנֶּדֶר שֶׁלֹּא יַעֲלֶה צֶמֶר עַל גּוֹפוֹ, מִתֵּר לְהַתְּכִסּוֹת בְּגִזֵּי צֶמֶר – בְּחִתִּיכוֹת צֶמֶר הַגּוֹזוֹת מִהֲצֵאָן, לְפִי שְׁלֹא נִתְּכִין הַנּוֹדֵר לְצֶמֶר סֶתֶם אֶלָּא לְבָגֵד צֶמֶר; פֶּשֶׁתִּין עוֹלָה עָלָי – וְכֵן הָאוֹמֵר: "קוֹנֵם פֶּשֶׁתִּין עוֹלָה עָלָי", מִתֵּר לְהַתְּכִסּוֹת בְּאֵנִיצֵי פֶשֶׁתִּין – בְּחוּטִים שֶׁל פֶּשֶׁתִּין שְׁהוּסְרוּ מִן הַגְּבָעוּלִים, וְעִדִּין לֹא הוֹכִין מִהֶם בְּגָד, שֶׁלֹּא הִתְּכִין הַנּוֹדֵר אֶלָּא לְבָגֵד פֶּשֶׁתִּין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַכֹּל לְפִי הַנּוֹדֵר – כָּלִי הוּא בְּנִדְרִים, שְׁהוּלָכִים אַחֵר כּוֹנוֹת הַנּוֹדֵר, לְפִי מְסִיבוֹת נִדְרוֹ; כִּיֶּצֶד? טֶעֶן וְהִזְיעַ – הִיא אָדָם נוֹשֵׂא עַל גְּבוֹ מִשָּׂא שֶׁל צֶמֶר אוֹ שֶׁל פֶּשֶׁתִּים, וְהִזְיעַ, וְהָיָה רִיחוֹ קִשָּׁה – שֶׁהִיא קִשָּׁה לְסַבְלוֹ, וּמִתּוֹךְ כֵּן אָמַר: קוֹנֵם צֶמֶר וּפֶשֶׁתִּים עוֹלִים עָלָי – שֶׁנֶּדֶר שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עַל גּוֹפוֹ צֶמֶר וּפֶשֶׁתִּים, מִתֵּר לְהַתְּכִסּוֹת – לְלַבּוֹשׁ בְּגָדֵי צֶמֶר וּפֶשֶׁתִּים; וְאִסּוּר לְהַפְשִׁיל לְאֲחוּרָיו – לְטַעֲן אוֹתָם עַל גְּבוֹ דֶּרֶךְ מִשָּׂא, לְפִי

אֶלָּא מְבוּשֶׁל – בְּכַגּוֹן זֶה אֵין הַשְׁלִיחַ לִקְחָה הַדְּלָעַת, אֶלָּא דְּרִכּוֹ לְחַזּוֹר לְמַשְׁלַח וְלְהִמְלִיךְ בּוֹ תַּחֲלִיל. מִשְׁנָה זֹאת דְּנָה בִּלְשׁוֹן נִדְרִים, אִם דְּבַר שְׁדִּרְכּוֹ שֶׁל שְׁלִיחַ לְהִמְלִיךְ עָלָיו בְּכָלִי דְּבָרֵי הַנּוֹדֵר הוּא אִם לֹא.

הַנּוֹדֵר מִן הַיֶּרֶק – שֶׁאִסּוּר הִירֶק עַל עֲצֻמוֹ, מִתֵּר בְּדְלוּעִין – מוֹתֵר לוֹ לֵאכּוֹל דְּלוּעִים, לְפִי שֶׁאֵינֶם בְּכָלִי הִירֶק. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹסֵר – אֵת הַדְּלוּעִים עַל הַנּוֹדֵר מִן הִירֶק. בְּגִמְרָא מְבֹאֵר, שֶׁמְדוּבָר בְּמִשְׁנַתּוֹ בְּכַגּוֹן שֶׁאִמַּר: "קוֹנֵם עָלָי יֶרֶק הַמִּתְּבַשֵּׁל בְּקִדְרִיה", וְלִכֵּן סוּבֵר רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁבְּכָלִי נִדְרוֹ אֵף יִרְקוֹת שֶׁאֵינֶם נֹאכְלִים חַיִּים כְּגוֹן דְּלוּעִים, כְּמוֹ שְׂבָאֲנוֹ לַעֲלִי. אָמַר לוֹ לְרַבִּי עֲקִיבָא – הַחֻכְמִים הַחוּלְקִים עָלָיו: וְהִלָּא אוֹמֵר אָדָם לְשִׁלּוּחוֹ: קָח לִי יֶרֶק, וְהוּא אוֹמֵר – וְהַשְׁלִיחַ אוֹמֵר לְמַשְׁלַח: לֹא מִצָּאתִי אֶלָּא דְלוּעִין – וּבִאֲתִי לְשֹׂאוֹל אִם לִיקַח אוֹתוֹ; הִרִי מִשְׁמַע, שֶׁאֵין הַדְּלוּעִים בְּכָלִי יֶרֶק בִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. אָמַר לָהֶם – רַבִּי עֲקִיבָא לְחֻכְמִים: בֵּן הַדְּבָר! – אִמַּת הַדְּבַר, שֶׁדְּרִכּוֹ שֶׁל שְׁלִיחַ לִירֶק לְבֹא לְהִמְלִיךְ בְּמַשְׁלָחוֹ אִם לִיקַח דְּלוּעִים, וְדוּקָא מִכָּאן רֵאיוֹה לְדְבָרֵי, שֶׁהַנּוֹדֵר מִן הִירֶק אִסּוּר בְּדְלוּעִים: אוֹ שָׁמָּה אוֹמֵר הוּא לוֹ: לֹא מִצָּאתִי אֶלָּא קִטְנִית – שֶׁהִיא כֹּלֵם דְּרִכּוֹ שֶׁל הַשְׁלִיחַ לִירֶק לְבֹא לְהִמְלִיךְ בְּמַשְׁלָחוֹ, כְּשֶׁלֹּא מִצָּא אֶלָּא קִטְנִית, אִם לִיקַח קִטְנִית? אֶלָּא שֶׁהַדְלוּעִין בְּכָלִי יֶרֶק, וְאֵין קִטְנִית בְּכָלִי יֶרֶק – רַבִּי עֲקִיבָא סוּבֵר, שֶׁאֵין דְּרִכּוֹ שֶׁל שְׁלִיחַ לְהִמְלִיךְ אֶלָּא עַל דְּבַר שֶׁהוּא בְּכָלִי אוֹתוֹ הַמִּין שֶׁאִמַּר לוֹ מַשְׁלָחוֹ, וְלֹא עַל דְּבַר שֶׁאֵינוֹ בְּכָלִי אוֹתוֹ הַמִּין, וְכִיּוֹן שֶׁאֵינוֹ רוֹאִים שֶׁדְּרִכּוֹ שֶׁל הַשְׁלִיחַ לִירֶק לְהִמְלִיךְ בְּמַשְׁלָחוֹ אִם לִיקַח דְּלוּעִים, הִרִי שֶׁהַדְּלוּעִים בְּכָלִי הִירֶק הוּא. אֲבָל חֻכְמִים סוּבְרִים, שֶׁדְּבַר שְׁצִרִךְ שְׁלִיחַ לְהִמְלִיךְ עָלָיו אֵינוֹ בְּכָלִי אוֹתוֹ הַמִּין, וְלִכֵּן אֵין דְּלוּעִים בְּכָלִי הִירֶק. וְאִסּוּר בְּפֹל הַמְצָרִי לַח – הַנּוֹדֵר מִן הִירֶק אִסּוּר בְּפֹל הַמְצָרִי כְּשֶׁהוּא עִדִּין לַח, שֶׁאֵינוֹ נִחְשָׁב הוּא לִירֶק, וּמִתֵּר בִּיבֶשׁ – בְּפֹל הַמְצָרִי שֶׁהִתִּיבֵשׁ; שֶׁהִיוּ נוֹהֲגִים לַעֲשׂוֹתוֹ כְּרִי, הֵינּוּ לֹאֲסוּף עֲרִימָה בְּגוּרָן כְּמוֹ מִין דָּגֵן, וְלִפְיֶכֶךְ אֵינוֹ בְּכָלִי יֶרֶק.

~ יום חמישי ~

באור משנה ב

בסיפא של המשנה הקודמת למדנו, שהנדר מן הירק מותר בפול המצרי היבש, הואיל ונהגים בו כבדרג לעשותו כרי. משנתנו דנה בנדר מן הדגן, מה דינו לגבי הפול היבש.

הַנּוֹדֵר מִן הַדֶּגֶן – כְּגוֹן שֶׁאִמַּר: קוֹנֵם הַדֶּגֶן עָלָי, אִסּוּר בְּפֹל

ד הנודר מן הבית – מתר בעליה; דברי רבי מאיר. וחקמים אומרים: עליה בכלל הבית. הנודר מן העליה – מתר בבית.

ה הנודר מן המטה – מתר בדרגש; דברי רבי מאיר. וחקמים אומרים: הדרגש בכלל המטה. הנודר מן הדרגש – מתר במטה. הנודר מן העיר – מתר לפנים לתחומה של עיר, ואסור לפנים לעבורה. אבל הנודר מן הבית – אסור מן האגף ולפנים.

ו קונים פרות האלו עלי, קונים הן על פי, קונים הן לפי – אסור בחלופיהן ובגדוליהן. שאני אוכל ושאני טועם – מתר בחלופיהן ובגדוליהן, בדבר שזרעו פלה; אבל בדבר שאין זרעו פלה – אפילו גדולי גדולין ואסורין.

פירוש ברטנורא

ד הנודר מן הבית. שלא יכנס לבית. מותר ליכנס לעליה, דלאו בכלל בית הוא: **ה דרגש.** מטה קטנה שנותנין אותה לפני מטה גדולה וממנה עולין למטה הגדולה: **לתחומה של עיר.** אלפים אמה לכל רוח סביבותיה. עיבורה של עיר. הבתים היוצאים ממנה בתוך שבעים אמה ושייריים. כאשר מעוברת שכרמה בולט לחוץ: **האגף.** [מקום] געילת הדלת. ודונמתו, יניפו הדלתות בספר (עזרא) [נחמיה ג'] ואין הלכה כר"מ בכולה מתניתין:

ו אסור בחלופיהן ובגדוליהן. אם החליפין לכתחלה אסור המחליף בדמיהן, דרבנן גזרו על דמי איסורי הנאה. וגידולי קונם אסורים כגידולי הקדש: **שאני אוכל ושאני טועם.** לא אסר עליו אלא אכילה וטעימה מהם בלבד: **אבל בדבר שאין זרעו פלה.** כגון בצלים, וכיוצא בהן. אפילו גדולי גדולים היו כמו גוף האיסור, כיון שאין הזרע פלה:

משניות מבוארות – קהתי

סביב לעיר לכל רוח, שאם יש בתים הבולטים חוץ לעיר תוך שטח זה, הרי הם נקראים "עיבורה של העיר", ונחשבים הם כחלק מן העיר; ואין מודדים את תחום אלפיים האמה אלא מגבול עיבור העיר, כמבואר במסכת עירובין (ה, א). ויש הבדל בין הנודר מן העיר לבין הנודר מן הבית, שהנודר מן העיר אסור אף בעיבורה של העיר. **אבל הנודר מן הבית, אסור מן האגף ולפנים** – אסור להיכנס רק ממקום הגפת הדלת, כלומר ממקום נקישת הדלת במפתח או במשקוף, ולפנים; אבל מן האגף ולחוץ, אפילו למפתח הבית עד הדלת, מותר להיכנס, אף על פי שעל עובי המפתח דומה לעיבורו של בית (תוספות יום טוב; "תפארת ישראלי").

~ שבת קודש ~

באור משנה ו

בפרק הקודם שנינו (משניות ו-ו), שהנודר מן הבשר או מן היין (סתם), מותר בתערובתם; אבל האומר: "קונם בשר זה עלי", או: "קונם יין זה שאני טועם", אסור אף בתערובתם ("בנותן טעם"). כן שנינו שם, שהנודר מן הענבים או מן הזיתים, מותר ביוצא מהם (ביין ובשמן); אבל האומר: "קונם זיתים וענבים אלו שאני טועם", אסור אף ביוצא מהם. ומבואר בגמרא (נדרים נב, ב), שהוא הדין באומר: "קונם זיתים וענבים אלו", ואינו מוסיף "שאני טועם", שאסור ביוצא מהם; אבל האומר: "קונם זיתים וענבים שאני טועם", ואינו אומר "זיתים וענבים אלו" – בעייה היא בגמרא, אם הנודר אסור ביוצא מהם אם לא, שכן הלשון "שאני טועם" – יש במשמעותו: שאני טועם את המאכל עצמו, ויש במשמעותו: שאני טועם מוסעמו של המאכל, היינו אף מתערובתו או מהיוצא ממנו. – משנתנו מוסיפה ללמד בנדר מן הפירות בלשון "אלו" ו"שאני (טועם)", מה דינם של חילופיהם וגידוליהם (עפ"י הר"ן).

האומר: **קונים פרות האלו עלי**, או האומר: **קונים הן על פי**, או: **קונים הן לפי** – שאסר על עצמו פירות המונחים לפניו באחד מהלשונות הללו, והוא הדין אם אמר: קונם פירות מקום פלוני עלי, או קונם פירות פלוני עלי (כמבואר במשנה הבאה), **אסור בחלופיהן** – של הפירות, שאם החליפם וקיבל תמורתם דמים או פירות אחרים, הרי הוא אסור בהם, **ובגדוליהן** – וכן אסור בגידולים שצמחו מפירות אלו שנדר מהם, אם נזרעו או ניטעו; שהואיל והנודר פירט וייחד בנדרו את הפירות שאסרם על עצמו, עשאו כהקדש, הלכך אסור בחלופיהם ובגידוליהם, כדין הקדש, שחילופיו וגידוליו אסורים. **שאני אוכל ושאני טועם** – אבל האומר: "קונם פירות שאני אוכל" או: "קונם פירות שאני טועם", **מתר בחלופיהן ובגדוליהן** – שלא אסר על עצמו אלא גוף הפירות, וכשאוכל חילופיהם וגידוליהם

שניכר הדבר, שלא נתכוון הנודר לאסור עצמו בלבישת צמר או פשתים אלא בטעינת צמר ופשתים, שהרי כל נדרו לא בא אלא מפני שטען והזיע.

~ יום ששי ~

באור משנה ד

נוהגים היו לבנות על גג הבית מבנה נוסף, שקראוהו בשם "עלייה", ונחלקו תנאים במשנתו בנדר מן הבית, אם העלייה בכלל הבית. **הנודר מן הבית** – מי שנדר שלא ייכנס לבית, **מתר בעליה** – מותר לו להיכנס לעלייה שעל גג הבית, **דברי רבי מאיר** – שסובר רבי מאיר: אין העלייה בכלל הבית. **וחקמים אומרים: עליה בכלל הבית** – ולפיכך הנודר מן הבית אסור בעלייה, כלומר שאם נדר מבית מסויים שיש לו עלייה, כגון שאמר בנדרו: "בית זה", הרי הוא אסור גם בעליית הבית הזה; וכן אם נדר מכל הבתים, כגון שאמר: "בית סתם", הרי הוא אסור גם בעליות של כל הבתים (הוריסב"א). **הנודר מן העליה** – שלא להיכנס לעלייה, **מתר בבית** – מותר לו להיכנס לבית, שלדבריו הכל אין הבית כלול בשם "עלייה".

באור משנה ה

הנודר מן המטה – מי שנדר שלא ייהנה ממיטה, **מתר בדרגש** – מותר לו ליהנות מדרגש. בגמרא מובאים שני פירושים ל"דרגש": א. "ערסא דגדא" (עריטת זית). שהיו עורכים ומציעים אותה לשם מזל הבית, והיתה עשויה לכבוד ולא לשימוש. ב. "ערסא דצל"א" (עריטת עור). העשויה אמנם לשימוש, אבל אינה חשובה כמיטה ממש; ומבואר במפרשים, שהיא מיטה קטנה העשויה לפני המיטה הגדולה, כדי לעלות ממנה על הגדולה (רמב"ם; המאירי; בוסטורא); **דברי רבי מאיר** – הסובר, שאין הדרגש בכלל המיטה. **וחקמים אומרים: הדרגש בכלל המטה** – והנודר מן המיטה אסור בדרגש. אבל **הנודר מן הדרגש** – שלא ייהנה מדרגש, **מתר במטה** – לדברי הכל, שאין המיטה בכלל הדרגש. **הנודר מן העיר** – מי שנדר שלא ייכנס לתוך העיר, **מתר לפנים לתחומה של עיר** – בתוך "תחום שבת" של העיר, שהוא שיעור אלפיים אמה סביב לעיר לכל רוח, שמותר לבני העיר לצאת בשבת; ואין שטח התחום נחשב כחלק מן העיר אלא כחוץ לעיר, כמו שנאמר (במדבר לה, ח): "ומדותם מחוץ לעיר... אלפיים באמה", **ואסור לפנים לעבורה** – ואסור לנודר מן העיר ליכנס לתוך עיבור העיר, שהוא שבעים אמה וארבעה טפחים

ז האומר לאשתו: קונם מעשה ידיך עלי, קונם הן על פי, קונם הן לפי – אסור בחלופיהן ובגדוליהן. שאני אוכל, שאני טועם – מתר בחלופיהן ובגדוליהן, בדבר שזרעו פלה; אבל בדבר שאין זרעו פלה – אפלו גדולי גדולין אסורים.

פירוש ברטנורא

ז קונם מעשה ידיך עלי. אסר כל מה שהיא עושה ומכנה לו. ואם נטעה אילן, גדוליו אסורין:

משניות מבוארות – קהתי

אפילו באלף אין האיסור בטל.

באור משנה ז

משנתנו מוסיפה ללמד דין חילופים וגידולים במי שנדר שלא ליהנות ממעשה ידי אשתו. ומדובר כאן שאסר הבעל על עצמו את תוצרת מעשה ידיה של אשתו או שחר מלאכתה, או כגון שאמר לאשתו: קונם ידיך עלי למעשיהם, שבכגון זה חל הנדר (גמרא): ובאה משנה זו להשמיענו, שאף המיחד פירותיו של פלוני לאסרם עליו בנדר, דינו כאומר "קונם פירות האלו עלי", כמו שהזכרנו כבר במשנה הקודמת, ולפיכך אף כאן אסור בחילופיהם ובגידוליהם.

האומר לאשתו: קונם מעשה ידיך עלי – כמו שבארנו לעיל; או האומר: **קונם הן על פי, או קונם הן לפי** – שאסר הבעל על עצמו כל מה שאשתו עושה ומכנה לו, **אסור בחלופיהן** – אם החליף הבעל מעשה ידי אשתו בדמים או בפירות, אסור לו ליהנות מהם, **ובגדוליהן** – וכן אסור לו ליהנות מגידולים של אילן שאשתו זרעה או נטעה (הרא"ש), או מגידולי פירות שלקח מן החליפין (חמארי). **שאני אוכל, שאני טועם** – אבל האומר לאשתו: "קונם מעשה ידיך שאני אוכל", או: "שאני טועם", **מתר בחלופיהן ובגדוליהן** – שהואיל והוסיף בנדרו "שאני אוכל" או "שאני טועם", לא בא אלא לאסור עליו טעימת המאכלים שאשתו מכנה לו, הלכך מותר הוא בחילופיהם ובגידוליהם של המאכלים הללו, שהרי אינו טועם בהם את טעם המאכלים שאסרם על עצמו. במה דברים אמורים? **בדבר שזרעו פלה; אבל בדבר שאין זרעו פלה, אפלו גדולי גדולין אסורים** – כמו שבארנו במשנה הקודמת.

אינו טועם אותם הפירות שאסר על עצמו. והוא הדין אם אמר: קונם פירות האלו שאני אוכל או שאני טועם, שאף על פי שאסור בתערובתם וכיוצא מהם, כמו שהזכרנו בהקדמה למשנתנו, מכל מקום מותר בחילופיהם ובגידוליהם, שכן הלשון "שאני אוכל", "שאני טועם", בא למעט בדברי הנודר, ולהתיר לו כל מה שאין בו מטעמים של הפירות שנדר מהם, כגון חילופין וגידולין, מה שאין כן תערובת והיוצא מהם, שיש בהם מטעם הפירות האסורים עליו (הר"ן; חמארי). ויש מפרשים, שמה שנקטה המשנה בדברי הנודר ברישא "פירות האלו" לא דווקא, אלא עיקר ההבדל בין רישא לסיפא הוא, שברישא אסר הנודר על עצמו את הפירות בהנאה, ולפיכך אסור בחילופיהם. שגזרו חכמים על חילופי איסורי הנאה, וכן אסור בגידוליהם, שגידולי קונם אסורים כגידולי הקדש. ואילו בסיפא לא אסר הנודר על עצמו את הפירות אלא באכילה או בטעימה בלבד, הלכך מותר בחילופיהם ובגידוליהם (הרא"ש; ברטנורא). **בדבר שזרעו פלה** – כלומר, מה ששינוי בסיפא, שהאומר: "קונם פירות (האלו) שאני אוכל" או "שאני טועם", מותר בגידוליהם; וכן מה ששינוי ברישא, שהאומר: "קונם פירות האלו עלי" וכו', אסור בגידוליהם, ומשמע דווקא בגידוליהם, אבל בגידולי גידוליהם מותר, במה דברים אמורים? בדבר שזרעו פלה – בפירות שזרעם פלה משהצמיחו, **אבל בדבר שאין זרעו פלה** – כגון הבצלים וכיוצא בהם, **אפלו גדולי גדולין** – שצמחו מזריעת הגידולים, **אסורין** – על הנודר, לפי שמעורב בהם מהאיסור הראשון; ומבואר בגמרא, שהואיל והנדרים הם דבר שיש לו מתירין, לפיכך

המשך מעמוד 3

עשי⁶, שהם מציאות בפני עצמם, אבל מכל-מקום הם שייכים לאלקות, ומכירים שהוא מקורם וחיותם.

והנה ירידה זו לבריאה יצירה עשי⁷ היא ירידה גדולה, שהרי אצילות הוא עולם האחדות, ד"איהו וחיותו חד" איהו וגרמוהי חד⁸ (הוא והאורות שלו חד, הוא והכלים שלו חד), משא"כ בעולם הבריאה הוא התחלת המציאות, "ומשם ייפרד"⁷, ובפרט לעולם הזה הגשמי, שהיא ירידה גדולה שבאין-ערוך.

ותכלית ירידה זו (ככל הירידות שבעולם) הוא בשביל העלי, כמאמר⁸ ירידה צורך עלי. ובעלי זו (שעל ידי עבודתם) יש ב' מדרגות: בתחילה (לאחרי שהם במדרגה העליונה שבבי"ע, שמרגישים אלקות, והם בבחינת ביטול היש) הם עולים למלכות דאצילות, וזה נקרא בירור ראשון. ואח"כ עולים לזעיר-אנפין⁹, שהוא עיקר ענין האצילות, בירור שני.

(6) תקו"ז בהקדמה (ג), (ב).

(7) בראשית ב, י. ראה תו"א וישב כז, ג.

(8) ראה תו"א בשלח סב, ד. משפטים עז, ג.

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עז והדר"

רש"י

אחורי רבו. יוהרא הוא: שלום לרבו. כשאר כל אדם ולא אמר שלום עליך רבי: בעלי תריסין. חכמים המנצחים זה את זה בהלכה: היאך יכול בו' ע"כ אני צריך להודות שאמרתי רשות: המתורגמן. שהיה עומד לפני ר"ג ומשמיע הדרשה לרבי מפי ר"ג: עמוד. שתוק: אשתקד. בשנה שעברה שא"ל גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעוֹתך ביום שחל יוה"כ"פ בחשבונך. במעשה דר"ל. דהוי ליה בוכרא ואר"ג לר"י עמוד על רגליך ויעיד: ונעביר. נעביר אותו מן הנשיאות:

דף כז עמוד ב. תניא, רבי אליעזר אומר, המתפלל אחורי רבו, והנותן שלום לרבו ככל אדם, ולא אמר לו 'שלום עליך רבי', והמתחזיר שלום לרבו ככל אדם, ולא משיב לו 'שלום עליך רבי', והחולק על ישיבתו של רבו - הפורש משיבתו של רבו על מנת לעשות ישיבה לעצמו, והאומר דבר שלא שמע מפי רבו - האומר בשם רבו דבר שלא שמע ממנו, גורם לשכינה שתסתלק מ ישראל.

הגמרא מביאה מעשה שבו נחלקו רבי יהושע ורבן גמליאל האם תפילת ערבית רשות או חובה: תנו רבנן, מעשה בתלמיד אחד שבא לפני רבי יהושע ואמר ליה, האם תפילת ערבית רשות או חובה, אמר ליה רבי יהושע, רשות. בא אותו תלמיד לפני רבן גמליאל ואמר ליה, האם תפילת ערבית רשות או חובה, אמר ליה רבן גמליאל, חובה. אמר ליה אותו תלמיד, ויחלא רבי יהושע אמר לי שהיא רשות, אמר ליה

רבן גמליאל, המתן בשאלתך עד שיבנסו בעלי תריסין - תלמידי חכמים המנצחים זה את זה בהלכה לבית המדרש. כשיבנסו בעלי תריסין, עמד השואל ושאל, האם תפילת ערבית רשות או חובה, אמר ליה רבן גמליאל, חובה. אמר להם רבן גמליאל לחכמים, כלום - האם יש אדם שחולק בדבר זה וסובר שתפילת ערבית רשות. אמר ליה רבי יהושע, לאו. אמר ליה רבן גמליאל לרבי יהושע, ויחלא משמך אמרו לי שתפילת ערבית רשות, אמר ליה רבן גמליאל, יהושע עמוד על רגליך ויעידו בך, עמד רבי יהושע על רגליו ואמר, אלמלא - אילו אני חי והוא - והשואל מת, יכול החי להכחיש את המת, והייתי יכול להכחישו שלא אמרתי לו שתפילת ערבית רשות, ועכשיו שאני חי והוא חי, היאך יכול החי להכחיש את החי, ועל כן מוכרח אני להודות שאכן אמרתי לו שתפילת ערבית רשות. לאחר מכן, היה רבן גמליאל יושב ודרש, ורבי יהושע עומד על רגליו, משום שלא נתן לו רבן גמליאל רשות לשבת, עד שרגליו - התרעמו כל העם על הפגיעה בכבוד רבי יהושע, ואמרו לחוצפית התורגמן שהשמיע לרבים את דברי רבן גמליאל בקול, עמוד - הפסק דיבורך, ועמד.

אמרי, עד כמה נצערין ונזיל - ילך ויצער רבן גמליאל את רבי יהושע, בראש השנה אשתקד - שנה שעברה, צעריה - ציערו, שהכריחו לבוא אליו ביום הכיפורים שחל על פי חשבוננו עם מקלו ומעותיו, בבכורות במעשה דרבי צדוק - בעניני בכורות, לגבי המעשה שרבי צדוק האכיל את בכורו שעורים ונעשה בו מום, צעריה - ציערו באותו אופן, שישב רבן גמליאל ודרש, ורבי יהושע עמד על רגליו, הלא נמי צעריה - גם כאן ציערו, תא ונעבירה - בואו ונעבירנו מן הנשיאות.

שיוסיף כל אחד ואחת בלימוד הנגלה ובלימוד החסידות . . ובפרט שאפשר לומר שלימוד פנימיות התורה הוא המקיים את לימוד הנגלה

ממכתב ז' אדר שני, ה'תשכ"ב

לו שייכות לשבח שהשביח בה הלוקח מזמן הקניה עד זמן הגביה.
מביאה הגמרא ברייתא נוספת בכדי לדון בדין זה של שמואל
שבעל חוב גובה את השבח מהלוקחות: **תניא אידך** – שנינו
בברייתא אחרת, **המוכר שדה לחבירו והשביחה וקא בעל חוב**
והקדימה מיד הלוקח, כשהוא גובה – כשהלוקח חוזר לגבות את דמי
השבח של הקרקע, **אם דמי השבח הם יותר על דמי היציאה**
שהוציא בכדי להשביח את הקרקע, **נוטל הלוקח את דמי השבח**
מבעל הקרקע – מהמוכר, כיון שעודף זה אינו חלק מהקרקע
המשועבדת לפרעון החוב, ונמצא שהלוקח פרע עבור המוכר
חלק מחובו ותובעו עבור זה, **ואת דמי היציאה נוטל הלוקח מבעל**
חוב, כיון שמעיקר הדין אין לו לבעל חוב לגבות את השבח שהרי
חלק זה לא היה משועבד לו, וצריך להחזיר ללוקח את מה
שהוציא עבור השבחת השדה. **ואם היציאה יתירה על דמי השבח**,
אין לו – אין הלוקח נוטל **אלא דמי הוצאה** בשיעור **שבח מבעל חוב**
וכמו שנתבאר, שמאחר ומעיקר הדין אין לו לבעל חוב לגבות את
השבח שהרי חלק זה לא היה משועבד לו, עליו להחזיר ללוקח
את מה שהוציא עבור השבחת השדה, אלא שאין הבעל חוב חייב
לשלם יותר משווי השבח שנטל בפועל.
מקשה בגמרא: **וקא** – ברייתא זו, **שמואל מוקים לה** – באיזה
אופן יבארנה שמואל, **אי בלוקח מנוול** – אם יבאר שברייתא זו
עוסקת באופן שהמוכר גזל את הקרקע ובא הגזול וגובה את
הקרקע עם השבח, זה אינו משום דקשיא **רישא** – תחילת דברי
הברייתא שבאופן שהשבח יתר על היציאה הלוקח גובה את היתר
מהמוכר, יקשה ממה **דאמר שמואל שהלוקח מנוול לית ליה שבחא**
– לוקח שקנה את הקרקע מגזול ובא הגזול וטרף את הקרקע עם
השבח, אין המוכר משלם ללוקח את דמי השבח כיון שהדבר
נראה כרביית שהרי הלוקח מקבל יותר מדמי המוכר, **ואי בבעל חוב**
אם נעמיד את דברי הברייתא באופן שבעל חוב גבה את הקרקע
מהלוקח, וחוזר הלוקח לתבוע את דמיה מהמוכר, **קשיא רישא**
וסופא – תחילת דברי הברייתא שבאופן שהשבח יתר על היציאה,
הלוקח גובה את דמי היציאה מהבעל חוב, וכן סוף הברייתא
שבאופן שדמי היציאה מרובים מדמי השבח גובה הלוקח מהבעל
חוב את דמי היציאה שכנגד שיעור השבח, יקשה ממה **דאמר**
שמואל בעל חוב גובה את השבח, ואם השבח של הבעל חוב בדין,
מדוע עליו לשלם ללוקח את דמי היציאה, הרי גובה את השבח
בחובו.
מתרצת הגמרא: **איבעית אימא** – אם תרצה תוכל לבאר את
הברייתא **בלוקח מנוול**, ומה שחוזר הלוקח לתבוע את דמי השבח
מהמוכר ואין בזה משום חשש רבית, הוא **כגון שיש לו למוכר**
קרקע, ומחמת זה אין תשלום השבח נראה כרביית וכמו שנתבאר
לעיל. **אי נמי** – ובאופן נוסף ניתן לבאר, שמדובר בלוקח החוזר
למוכר שהוא גזול, ומה שאין בזה חשש שנראה כרביית היינו
משום שמדובר **בשקנו מידו** של המוכר שמתחייב על תשלום דמי
השבח ובוהו אינו נראה כרביית וכמו שנתבאר לעיל. **איבעית אימא**
– ואם תרצה תוכל להעמיד את הברייתא **מבעל חוב** שגובה
מהלוקח את הקרקע בחובו, ומה שלשמואל אין בעל חוב גובה את
השבח ואילו בברייתא מבואר שבעל חוב גובה שבח מלקוחות, **לא**
קשיא אין זו קושיא, משום שאפשר לחלק, **כאן** – דברי הברייתא
שבעל חוב שגובה את השבח, משלם ללוקח את דמי ההוצאה
נאמרו **בשבח**

בהלוקח ממש, ולכך אף אם עשו קנין, גזרו חכמים משום איסור
רבית, **והכא** שמדובר בזכין – מוכר, באופן זה כשעשה קנין לא
גזרו חכמים איסור הלוואת סאה בסאה:
הגמרא חוזרת לבאר את דברי שמואל אודות גביית בעל חוב את
השבח: **גופא, אמר שמואל בעל חוב** הא גבות את חובו
מהקרקע שמכר הלוה לאחרים, מלבד מה שגובה את עצם
הקרקע, הוא **גובה אף את השבח** שהשביח הלוקח בקרקע.
אמר רבא, תדע – הראיה לדברי שמואל היא, **שכך פותב לו מוכר**
ללוקח בנוסח האחריות שבשטר המכר, **אנא איקום** – אני המוכר
אעמוד לסייע לך **ואשפי ואדכי ואמריי וביני אילין אינינו ועמליהון**
ושבחייהון – ואשקיט כל ערעור שיצא על השדה ואטורה לגמרי
אותה מכל ערעור כנגד הבעלות עליה, והתחייבות זו היא על
הקרקע, על ההוצאות שיהיו לך מחמתה ועל השבח שתשביח
השדה, **ואיקום קרקע וזכי ובינא דנן** – ואתייצב לפניך ואנקה קנין
זה, כלומר מה שיתבעו ממך בין מהקרקע, בין מההוצאות שיהיו
לך בקרקע ובין מההשבח שבה, עלי להוכיח את בעלותך עליהם,
ואם יגבו אותם ממך עלי לשלם לך את ההפסד, **וקביל עלוהי** –
וקיבלתי עלי התחייבות זו. מוכח אם כן בדברי שמואל, שבחמת
התחייבות המוכר לשלם ללוקח את דמי השבח שיגבו ממנו,
משום כך הבעל חוב גובה את השבח.
מקשה הגמרא: **אמר ליה רב חייא בר אבין לרבא, אלמא מעתה**
במתנה דלא פתיה ליה הכי – שאין כותבים בשטר נוסח זה, ולא
התחייב הנותן לשלם למקבל את השבח, **הכי נמי דלא מריי שבחא**
– וכי באמת הדין הוא שלא יגבה ממנו הבעל חוב את השבח.
מתרצת הגמרא: **אמר ליה רבא לרב חייא בר אבין, אין** – אכן אינו
גובה.
חזר רב חייא בר אבין והקשה לרבא: **וכי יפה וחזק פה מתנה מוכר,**
שבעל חוב גובה שבח מלוקח, ולא ממקבל מתנה.
אמר ליה רבא לרב חייא בר אבין, אין – אכן, **יפה ויפה**, שמאחר
ואינו חוזר על הנותן לגבות את השבח, משום כך לא יגבה ממנו
הבעל חוב את השבח, שהרי בהשבחת המקבל לא הפסיד הבעל
החוב ולא כלום, ורק את הקרקע עצמה גובה הבעל חוב, שהוא
אומר ללוקח למה קנית אותה ומיהיך אנגבה את חובי, אבל מלוקח
שיכול לחזור ולגבות את דמי השבח מהמוכר, גובה בעל חוב אף
את השבח.
מביאה הגמרא הוכחה נוספת לדברי שמואל: **אמר רב נחמן, הא**
מתניתא מסייע ליה – ברייתא זו מסייעת לו **למר שמואל, והוהא**
הכרין מוקים לה במילי אחרניי – ואילו רב הונא מעמיד ברייתא זו
באופן אחר, ולשיטתו אין להביא ממנה ראיה לדברי שמואל.
דתניא [–ששנו חכמים] **המוכר שדה לחבירו באחריות והרי היא**
יוצאה מתחת ידו של הלוקח מחמת גביית הבעל חוב, כשהוא גובה
– כשחוזר הלוקח לגבות מהמוכר את דמי הקרקע ושבחיה, **גובה**
את דמי הקרן אף מנכסים משועבדים שנמכרו ללקוחות אחרים,
ואת דמי השבח גובה מנכסים בני חוין שבידי המוכר, אם כן מוכח
שהבעל חוב גבה את השבח מהלוקח, ולכך חוזר הלוקח לתבוע
את דמי השבח מהמוכר. **והוהא הכרין מוקים לה במילי אחרניי** –
אבל רב הונא מעמיד ברייתא זו באופן אחר, והיינו **בלוקח מנוול**
ובא הגזול וגבה את חובו עם השבח, ובאופן זה ודאי גובה הגזול
מהלוקח אף את דמי השבח כיון שהוא טוען 'ארעאי אשבח',
כלומר השבח הוא מהקרקע שלי והרי בדין הוא שאגבנו עם
הקרקע. מה שאין כן בבעל חוב שזוכה בקרקע רק בזמן הגביה, אין

כלומר שבעל השדה השאיר אותו מדעתו, ולבסוף נהיה העומר
שכות על ידי פועליו ששכחוהו, אין לעומר זה דין שכתה. מאי
מעמא, דכיון דקא נקה - שבעל השדה עומד בצד השדה ואומר
עומר ששכחוהו פועלים לא יהיה שכחה, הויא ליה חצרו - שדוה
הינה כחצר שבעליה וזכה במה שבתוכה, ונקתה ליה בעומרים
שנשכחו. אבל אם הוא עומד פער ואומר עומר ששכחוהו פועלים
לא יהיה שכחה, אפילו אם העומר נכור, דהיינו שבעל השדה
הניחו שם מדעתו, ולבסוף נהיה שכתה על ידי פועליו, הויא שכתה,
מאי מעמא, כיון דליתיה גביה דלפני ליה - שאינו עומד בצד שדוה
שיוכל לזכות בעומר מדין חצר. וכך תתפרש הברייתא, שכשאתה
בשדה צריך שתשכח דווקא אתה, אבל כשאתה בעיר אין צריך
שתשכח דווקא אתה, אלא אפילו אם הפועלים שכחו (ואתה זכור)
הריהו שכחה. ומוכח מהברייתא שאם אדם עומד בצד חצרו
שאינה משתמרת הוא וזכה במציאתה, שהרי שדה היא כחצר
שאינה משתמרת.
הגמרא מיישבת את הברייתא באופן אחר ודוחה את הראיה לדין
חצר שאינה משתמרת. שואלת הגמרא: מאי - מנין שכן הוא
ביאור הפסוק והברייתא. דלמא - שמא גזירת הכתוב היא, דבשדה
נחוי - שאם שכח בשדה עומר ונזכר כשעדיין הוא בשדה, הרי זה
שכתה, וכעיר לא נחוי - אבל אם עמד בעיר, ונזכר ששכח הוא
ופועליו, לא יהיה שכתה, ויש לגרוס בברייתא 'כול יהא שכחה,
תלמוד לומר ושכחת עומר בשדה, בשדה ושכחת ולא בעיר'. ואין
ראיה מכאן לדין חצר שאינה משתמרת. משיבה הגמרא: אמר קרא
(שם) 'לא תשוב לקחתו' ומשמעות פסוק זה לרבות שכתה העיר -
שאפילו אם שכח בעיר, אסור לו לשוב לשדה לקחת את העומר,
ואם כן אי אפשר לבאר שגזירת הכתוב היא ששכחה בעיר אינה
שכחה.
שואלת הגמרא: הלא האי מיבעי ליה - פסוק זה נצרך ללמד
שהמבטל מצות שכחה עובר בלאו. משיבה הגמרא: אם כן
שהפסוק בא לחייב בלאו, נימא קרא - יאמר הכתוב, 'לא תקחנו',
מאי - ומדוע נאמר 'לא תשוב לקחתו', אלא ודאי בא הכתוב
לרבות שכתה העיר.
שואלת הגמרא: ואכתי מיבעי ליה - עדיין צריך את הפסוק לברר
(פאה פ"ו מ"ד), שיחיד שהתחיל ללקוט את העומרים מראש
שורת העומרים, ושכח עומר אחד או יותר בסוף השורה לפניו,
הדין הוא שהעומר שבסוף השורה לפניו אין לו דין שכתה, שכיון
שלא הגיע אליו, אפשר לומר שלא שכחו אלא הניחו לאוספו
אחר כך, אבל אם שכח עומר בתחילת השורה או באמצעה,
והמשיך לקצור את העומרים שלאחריו, הדין הוא שלאחריו יש
שכתה, מפני שהוא באיסור כל תשוב אם שב ומלקטו. זה הכלל,
כל שהוא בכל תשוב - שהוא צריך לשוב על עקביו כדי ללקטו,
יש לו דין שכתה, וכל שאינו בכל תשוב - שאינו צריך לשוב על
עקביו לאוספו, אלא שעדיין לא עבר שם, אינו שכתה. ומבואר
שאת הפסוק 'לא תשוב לקחתו' צריך ללימוד בדיני שכחה.
אלא אמר רב אשי, דין שכחת העיר אינו נלמד מהפסוק 'לא תשוב
לקחתו' אלא מפסוק אחר, נימא קרא (שם) 'לגר ליתום ולאלמנה
יהיה, ותיבת ה'יה' באה לרבות שכתה העיר, ולכן אי אפשר לומר
שאין כלל דין שכחה בעיר, אלא דווקא בזכור ולבסוף שכוח.
הגמרא מביאה אמוראים נוספים שחילקו בין עומד בצד שדוה
לאינו עומד בצד שדוה: וכן אמר עולא, והוא שעומד בצד שדוה,
וכן אמר רבה בר בר חנה, והוא שעומד בצד שדוה.
הגמרא מקשה על דברי עולא: איתביה - הקשה רבי אבהו לעולא,
שנינו במשנה (מעשר שני פ"ה מ"ט), מעשה ברבן גמליאל וזקנים,
ובניהם היו רבי יהושע בן חנניה ורבי עקיבא ורבי אלעזר בן
עזריה, שהיו באים בקפניה, ונזכר רבן גמליאל שהניח בביתו פירות
שלא עישרם. אמר רבן גמליאל, עישרו - מעשר ראשון שאני עתיד
למוד - לתת ללוי במידה הראויה שהיא עשירית מן הפירות, נתנו
להיושע בן חנניה, שהיה לוי,

שילפינו - שאנו לומדים מציאה מנפ, וכמו שבגט חצירה כידה, אף
במציאה כן, ופר - וריש לקיש קבר שלא ילפינו - שאין למדים
מציאה מנפ, כיון שאין ללמוד דיני ממונות מעניי איסור.
הגמרא מתרצת תירוצי נוסף: ואיבעית אימא, בקטנה כולי עלמא לא
פליגי דילפינו - אין מחלוקת שלומדים מציאה מנפ לענין חצר,
והקא בקטן קא מיפלגי - ומחלוקתם של רבי יוחנן וריש לקיש היא
האם רק בקטנה התחדש כך, או גם בשטן. פר - רבי יוחנן קבר
שילפינו - שלומדים קטן מקטנה, וכמו שבאשה חצירה כידה כך
גם באיש, ולכן גם לקטן יש קנין חצר וקנין ארבע אמות, ופר -
וריש לקיש קבר שלא ילפינו - שאין למדים קטן מקטנה, כיון שלא
לומדים איש מאשה, ולפיכך רק לקטנה יש קנין חצר ולא לקטן.
הגמרא מפרשת בדרך שלישית: ואיבעית אימא, מר אמר חדא ופר
אמר חדא - זה אמר דבר אחד וזה אמר דבר אחר, ולא פליגי -
ולא נחלקו. דהיינו ששניהם מסכימים שלומדים מציאה מגט, ולא
לומדים קטן מקטנה, אלא שרבי יוחנן דבר על קטנה וריש לקיש
על קטן:

משנה

משנה זו עוסקת בדין קנין חצר: קא בעל שדה אותה - אנשים רצין
אחר מציאה המונחת בשדהו כדי לתפוסה, או אחר צבי שבבור -
שרגליו שבורות ואינו יכול לרוץ ולצאת מן השדה קודם שיגיעו
אליו, או אחר גזלות שלא פרחו - שעדיין אינם יודעים לעוף, ואמר
בעל השדה, וכתה לי שדי במציאה זו, וכתה לו שדוה במציאה.
אבל אם היה הצבי רץ - יודע לרוץ בדרך, או שהיו גזלות מפרחין
- יודעים לעוף, ואמר וכתה לי שדי, לא אמר בלוס, שהרי הם
יכולים לברוח והוא אינו יכול לתפוסם, והרי זה כמציאה המונחת
ברשות הרבים, שאין אדם וזכה בה אלא אם תופסה:

גמרא

הגמרא מבארת שיש אופנים שאינו וזכה במציאה אף שאינה
יכולה לברוח: אמר רב יהודה אמר שמואל, מה ששנינו שאם אמר
זכותה לי שדי זכה, והוא - מדובר שהוא עומד בצד שדוה. שואלת
הגמרא: ותקני ליה שדוה אף אם אינו עומד בצדה, דאמר רבי יוסי
ברבי חנינא, חצרו - רשותו של אדם קונה לו את החפצים שבה אף
שלא מדעתו. משיבה הגמרא: הני מילי שחצרו קונה לו שלא
מדעתו הוא רק הפער המשתמרת המוקפת גדר שאין אדם יכול
לקחת את החפצים שבה, אבל חצר שאינה משתמרת, אי - אם הוא
עומד בצד שדוה אין - אכן שדוה קונה לו, ואי לא, לא.
הגמרא מביאה ראיה לחילוק זה: ומנא תימרא - ומנין לך שתאמר
דחצר שאינה משתמרת אי עומד בצד שדוה אין - אכן קנה, ואי לא,
לא, דתניא לענין שכחה, היה עומד בעל השדה בעיר, ואומר 'ודע
אני שעומד שיש לי בשדה פועלים שכתחוהו, וכיון שעכשיו אני זוכר
אותו לא יהא שכתה אפילו אם אשכח אותו, וכול - האם נאמר
שלא יהא שכתה אף אם אחר כך ישכח אותו, תלמוד לומר (דברים
כד יט) 'כי תקצר צעריך בשדה וישכתה עמר בשדה לא תשוב
לקחתו', ודרשו חז"ל 'בשדה וישכתה' ולא בעיר, דהיינו שדיני
שכחה נאמרו רק בשדה ולא בעיר.
שואלת הגמרא: הא נימא קשה - ברייתא זו עצמה קשה, אמרת
'יכול לא יהא שכתה, אלמא - הרי שאם יחזור בעל הבית וישכח
את העומר, הוי שכתה, ונסיב לה נמרא - והברייתא מביאה ראיה
מן הפסוק 'בשדה וישכתה' ולא בעיר - שאין דיני שכחה בעיר אלא
בשדה, אלמא - נמצא שאם יחזור בעל הבית וישכח לא הוי שכתה
משום שאין דין שכחה בעיר, והברייתא קשה מתחילתה לסופה.
משיבה הגמרא: אלא לאו הכי קאמר - אלא פירוש הברייתא כך
הוא, אם הוא עומד בשדה ואומר עומר ששכחוהו פועלים לא
יהיה שכחה, הדין הוא שאם העומר שכות מעיקרו, כלומר שהוא
שכח את העומר קודם פועליו, הוי שכתה, אבל אם העומר נכור,

בבא מציעא. פרק ראשון - שנים אוחזין - דף יא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) קעג רש"י תוספות

מציעא מנט. האי ילפין הוי מדרבנן דמציעא קטן לא הוי אלא מדרבנן אפילו לרבי יוסי דאמר (לקמן דף יב.) גול גמור היינו מדבריהם ולענין יד לא פליגי דילפין אלא לענין חצר

זכתה לו. נראה אע"ג דלא אמר זכתה לי דזכתה לו דאמר' לעיל (דף י.) אי תסון רבנן דלקני כי לא אמר מאי הוי ואין לומר דהתם היינו משום דנפל לו עליה דגלי בדעתיה שרצה לקנות אבל הקא מי יסיר דרצה לקנות דאדרבה משמע לעיל דאי לא נפל קנה טפי ואע"ג דלא אמר אקני ועוד דאמר רבי יוסי בר' חנינא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו אלא מאי אע"ג דלא אמר קני וזכה קטן משום סיפא דאפילו אמר כיון דרץ בדרבנן לא קני

היה צבי רץ בדרבנן. היה אפי' צבי שבור אם רץ אחריו ואין מגיעו אלא אחרת דמילתא נקט דכשרין בדרבנן אין מגיעו. **ה"מ** בחצר המשתמרת. תימיה דכפ' שו' שנגח את הפרה (ביק דף מט. ושם ד"ה וחלכא) אמר משכנו של גר בדי ישראל ומת הגר כי וזה קונה השאר כי ופרקי ותקני ליה חצרו דאמר ר' יוסי בר' חנינא כי ומסיק דליתיה פ' למלוא בחצרו וקשה דהתם משמע דהוי בחצר המשתמרת מדימיה עלה מרבי יוסי בר' חנינא דמיייר במשתמרת כדמוכח הקא ועוד דמסקתא ביתא ודאי משתמר הוא ששמר שם המשכון וא"כ כי ליתיה נמי לקני ועוד דאפרוק ליה מדרבי יוסי בר' חנינא לפרוק ממתני' ומיהו וזה נכח לתרץ דמתני' הוי משום דנתפוח לזכות בה דאמר זכתה לי לכך מייתי מרבי יוסי בר' חנינא וז"ל דה"פ דליתיה למשכון בחצר אבל מלוא גם לפי המקשן מיירי דליתיה בחצר ולכן לא פריך ממתני' כ"א מרבי יוסי בר' חנינא וא"ת פרק הוורק (נשים דף עז. ושם ד"ה והוא) דנתן ורק לתוך ביתה או לתוך חצרה מגורשת משמע דמשתמרת ואפילו הכי קאמר עולא והוא שעומדת בצד ביתה וז"ל דדוקא גבי גט דאיתיה בעל כרחה בעינן עומדת בצד ביתה כדאמר בשמעתין:

זכור ולבסוף שכתב. פירוש זכור כשעה שהשכחה מתחלת שכתב שכחו הוי פועלים ולבסוף שכח גם הוא ושכחו מעיקרו הוי כששכחו הפועלים שכח גם הוא אבל מה שהוא זכור בשעה שהפועלים זוכרין אין זה זכור ולבסוף שכחו דא"כ לא תמצא שכחה לעולם דכששכחו מלאה עומרין יאמר וזכה לי שדי. **דלמא** גזירת הכתוב היא. פרש"י וגרסו: יכול יהא שכחה ותמימה לפי שרצה לכתור ראיתו מגיה הכריתא ותו מה מתיר לרבות שכחת העיר וחלא הכריתא וליק דזכור ולבסוף שכחו לא הוי שכחה דקתני יודע אני שפועלים שכחוהו והקא דרריש לרבות שכחת העיר יעמיד בשכוח מעיקרא לכך יל שינוי סותר ראיתו אלא נקרא קשה לו על הכריתא מנ"ל למדרש מעוטא על דיוקא דקרא

דדריש בשדה ושכחת דהיינו שכחו מעיקרא אבל זכור ולבסוף שכחו לא הוי שכחה ועל זה קאי מיעוטא לומר דבעיר אפילו זכור ולבסוף שכחו הוי שכחה דלמא גזירת הכתוב היא דכשדה הוי שכחה שכחו מעיקרא אגופיה דקרא בשדה ושכחת ולא בעיר ודחשת משני שפיר לרבות שכחת העיר וע"כ לא מצי קאי אפשטיה דקרא: **ז"ה** הכלל. לאתני קרן וזית:

עישור שאני עתיד למוד. פרש"י פרק קמא דקידושין (דף כז. ושם ד"ה מעשה) שהיה דא פן יסכימו עליו בני ביתו שיעשר ויאכלו טבל דתוקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן וקשה דהיינו דוקא בחבר שמת או בחולין ואין בדעתו לשוּב עד ימים רבים ועוד לקח נתנם לרבי' יהושע ולרבי' עקיבא יקרא להם שם ולא יתיר ועוד דאין זה קריאת שם כלא אמר עשרה. יתא מעשר אלא אמר מעשר ראשון וזהו נתון ליהושע ופר"ת דשנת הביעור היתה זכר הפרישם ונתן צריך להוציאם מתחת ידו ולתנם

ילפין מציאה מנט. הי הכי דגבי גט אית לה חצר לקטנה גבי מציאה נמי אית לה. ופר' **קבר** לא ילפין. ממונא מאיסורא וגבי ממונא חצר מאם הקצא אתרביא ואיכא למימר דשליחות הוא ומשום דאין שליח לדבר עבירה אצטריך למכתב התם: והקא בקשן פליגי. דלא אשכחן דרבי ביה חצר. **פר אפר חרמ** כ"ו. ר"ש בן לקיש אמר לענין מציאה ורבי יוחנן לענין גט אי נמי מר אמר קטן ומר אמר קטנה. **מתני'** אחר צבי שבור. דהוא דומיא דמציעא שאינו יכול לרץ ומשתמר בתוך השדה אם לא יטלוהו אחרים: **גמ'** אי עומד בצד שדה אין. דעבשוי היא משתמרת על יד: עומד שיש לי בשדה. שהתחתי שם מדעתי וסמכתי על הפועלים שביאיהו ופועלים שכחוהו. **לא יתא שכחה**. אם חור ושכחו: בשדה ושכחה. אם שכחתו בבואר מן השדה הוי שכחה ולא ששכחתו משנכנסת לעיר. **אלא** לאו הכי קאמר בשדה שכחו מעיקרו כ"ו. בעוד האיש בשדה עומד השכוח מעיקרו ששכחו הוא תחילה לפועל הוי שכחה אבל זכור שהניחו שם מדעתו ולבסוף שכחו על ידי פועלים לא הוי שכחה: **אבל** בעיר. משנכנס לעיר אפילו זכור ולבסוף שכח הוי שכחה דליתיה גביה כ"ו והכי קא נסיב ליה תנא לתלמודיה יכול לא יתא שכחה ת"ל בשדה ושכחת בעודך בשדה הוא דבעינן דשכחתיה אתה ולא בעיר לא בעינן ושכחת שאף שכחת פועלים עושה אותה שכחה: **ופסא**. דקרא הכי מתרץ ומתני' הכי אמריה דקא גזירת הכתוב היא. דמשמע דבשדה יתא שכחה אבל משבא בעל הבית לעיר אין שכחתו ושכחת פועלים כלום והכי קאמר יכול יתא שכחה ת"ל כ"ו: **שלפניו** אין שכחה. בשכחת הקוצר קאי יחיד שהתחיל לקצר מראש השורה ושכח לקניו ולאחריו שלאחריו הוי שכחה שלפניו לא הוי שכחה: **יהיה**. לגר ליתום ולאלמנה יהיה: **עישור** שאני עתיד למוד. זכור וזאת עשר מעשרותיו והקושה לו ומיירא לעשרן באשר הוא שם: נתון ליהושע. לרבי יהושע בר' חנינא שהיה עמו בספינה והוא לוי ונטל מעשר ראשון כדאמר' בערבין (דף יא.) מעשה ברבי יהושע שהלך לסיע את ר' יוחנן בן גודגא דהגפת דלתות אמר לו חזור בק שאתה מן המשוררים ואני מן המשוררים ומשורר שיער במיתא ומקומו

ילפין מציאה מנט. וזכור אמר קטן ומר אמר קטנה. **מתני'** אחר צבי שבור. דהוא דומיא דמציעא שאינו יכול לרץ ומשתמר בתוך השדה אם לא יטלוהו אחרים: **גמ'** אי עומד בצד שדה אין. דעבשוי היא משתמרת על יד: עומד שיש לי בשדה. שהתחתי שם מדעתי וסמכתי על הפועלים שביאיהו ופועלים שכחוהו. **לא יתא שכחה**. אם חור ושכחו: בשדה ושכחה. אם שכחתו בבואר מן השדה הוי שכחה ולא ששכחתו משנכנסת לעיר. **אלא** לאו הכי קאמר בשדה שכחו מעיקרו כ"ו. בעוד האיש בשדה עומד השכוח מעיקרו ששכחו הוא תחילה לפועל הוי שכחה אבל זכור שהניחו שם מדעתו ולבסוף שכחו על ידי פועלים לא הוי שכחה: **אבל** בעיר. משנכנס לעיר אפילו זכור ולבסוף שכח הוי שכחה דליתיה גביה כ"ו והכי קא נסיב ליה תנא לתלמודיה יכול לא יתא שכחה ת"ל בשדה ושכחת בעודך בשדה הוא דבעינן דשכחתיה אתה ולא בעיר לא בעינן ושכחת שאף שכחת פועלים עושה אותה שכחה: **ופסא**. דקרא הכי מתרץ ומתני' הכי אמריה דקא גזירת הכתוב היא. דמשמע דבשדה יתא שכחה אבל משבא בעל הבית לעיר אין שכחתו ושכחת פועלים כלום והכי קאמר יכול יתא שכחה ת"ל כ"ו: **שלפניו** אין שכחה. בשכחת הקוצר קאי יחיד שהתחיל לקצר מראש השורה ושכח לקניו ולאחריו שלאחריו הוי שכחה שלפניו לא הוי שכחה: **יהיה**. לגר ליתום ולאלמנה יהיה: **עישור** שאני עתיד למוד. זכור וזאת עשר מעשרותיו והקושה לו ומיירא לעשרן באשר הוא שם: נתון ליהושע. לרבי יהושע בר' חנינא שהיה עמו בספינה והוא לוי ונטל מעשר ראשון כדאמר' בערבין (דף יא.) מעשה ברבי יהושע שהלך לסיע את ר' יוחנן בן גודגא דהגפת דלתות אמר לו חזור בק שאתה מן המשוררים ואני מן המשוררים ומשורר שיער במיתא ומקומו

מיפני ליה לכדתנן שלפניו אין שכחה שלאחריו יש שכחה שהוא בכל תשוב זה הכלל כל שהוא בכל תשוב שכחה כל שאינו בכל תשוב אינו שכחה אמר רב אשי אמר קרא יהיה לרבות שכחת העיר וכן אמר עולא והוא שעומד בצד שדהו וכן אמר רבה בר בר חנה והוא שעומד בצד שדהו איתביה רבי אבא לעולא מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה אמר רבן גמליאל עישור שאני עתיד למוד נתון ליהושע ומקומו

דדריש בשדה ושכחת דהיינו שכחו מעיקרא אבל זכור ולבסוף שכחו לא הוי שכחה ועל זה קאי מיעוטא לומר דבעיר אפילו זכור ולבסוף שכחו הוי שכחה דלמא גזירת הכתוב היא דכשדה הוי שכחה שכחו מעיקרא אגופיה דקרא בשדה ושכחת ולא בעיר ודחשת משני שפיר לרבות שכחת העיר וע"כ לא מצי קאי אפשטיה דקרא: **ז"ה** הכלל. לאתני קרן וזית:

עישור שאני עתיד למוד. פרש"י פרק קמא דקידושין (דף כז. ושם ד"ה מעשה) שהיה דא פן יסכימו עליו בני ביתו שיעשר ויאכלו טבל דתוקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן וקשה דהיינו דוקא בחבר שמת או בחולין ואין בדעתו לשוּב עד ימים רבים ועוד לקח נתנם לרבי' יהושע ולרבי' עקיבא יקרא להם שם ולא יתיר ועוד דאין זה קריאת שם כלא אמר עשרה. יתא מעשר אלא אמר מעשר ראשון וזהו נתון ליהושע ופר"ת דשנת הביעור היתה זכר הפרישם ונתן צריך להוציאם מתחת ידו ולתנם

קעד בבא מציעא. פרק ראשון - שנים אוהזין - דף יא עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

תוספות

ולתנן לבגלים וזה המעשה דר"ג תנן במסכת מעשר שני (פ"ה מ"ו) גבי ביעור דתנן והתם ערב הפסח של רביעית ושל שביעית וזה הביעור נותן תרומה ותרומות מעשר לבנות כו' מי שהיה פירותיו רחוק ממנו צריך לקרות להם שם פירוש שם הבגלים שיקנה אותם ולזה ולבנות ומעשה נמי ב"ג וקנים כו' וא"ת ואמאי לא נתן תרומה גדולה בדתנן בהך דמע"ש

נותן תרומה ותרומות מעשר לבנות שפיר ר"א בן עזריה וזה עמו כדקתני סיפא עמד רבי יהושע ואמר תרומת מעשר שבו נתון לר"א בן עזריה וי"ל דתרומה גדולה טרם נשטע הפרישה ונתנה לפי שקלה היתה להפריש דחשה אחת פוטרת את הכרי ונטילת בלאומך ועוד שהתבואה היתה כבר ממוחרת בביתו של ר"ג כדמוכח בירושלמי ותרומה גדולה מפרישה בשדה מיד אחר המרות כדאמרין בירושלמי דמע"ש שני מצא פירות בשדה מפורזין מותרין משום גזל ותיבין במע"ש ופטורין מתרומה דר"א לגזון שתיקע א"א"ב

נתון ליהושע. וא"ת והא קסינדרו עזרא וי"ל דס"ל בר"ע דאמר קודם קנס דוקא לזה ואחר קנסא לבנות ולזה כדאמר פ"ב דתבובות (דף כו. ושם ר"א א"ר) ואם תאמר ר' יוחנן בן גודיא שאמר לר' יהושע חזור כך שאתה מן המשוררים ואני מן המשוררים (ערכין דף י"א) משמע שהיו שניהם לוי' ובשלהי ההלל (סוכה דף נו) אמרין מגיפי דלתות שבמקנה היו נוטלין שרבן מלחם הפנים ולחם הפנים אינו מותר אלא לבתנים וי"ל ב' מקומות היו הפתנים שומרים בבהמ"ק כדאמרין בריש מס' תמיד ואותן מגיפי דלתות היו נוטלין שרבן מלחם הפנים: **מקומו** מושב לו. סיפא קתני שקבלו שכן זה מזה וא"ת אמאי קבלו שכן היה לו להשאיל להם או להשכיר בחליפין וי"ל דשאלה ושכירות אינה נקנית בחליפין: **וכי** בצד שדרו של ר"ג היו עומדין. וא"ת והלא התבואה היתה בביתו של ר"ג כדמוכח בירושלמי פ"ק ג' דמעשרות וביתו של רבן גמליאל היה משתמר ויש לומר דלגבי וקנים לא היה משתמר שלא היה הפסק בין תבואתו לתבואתו ואם תאמר שלח השואל (למקד דף קב.) גבי הובל של בעל הבית מושק לה בנקמה בתורי דאיתו מעלמא ובהך דמשכיר וכתבי יוסי ב"ר ינאיא והשתא והלא השוכר משתמש בהך ואם בן הובל משתמר לדעת השוכר בהך ואיך יזכה המשכיר בובל תורי דאיתו מעלמא ויש לומר שגם משכיר ביתו פתוח לאותו חצר ומקרי עומד בצד שדרו וע"ע תוספות גיטין עט. ד"ה פנימית:

חצר

ומקומו מושב לו ועישור אחר שאני עתיד למוד נתון לעקיבא בן יוסף כדי שיזכה בו לעניים ומקומו מושב לו וכי רבי יהושע ורבי עקיבא בצד שדרו של רבן גמליאל היו עומדין אמר ליה דמי האי מרבנן כדלא גמרי אינשי שבעתא כי אתא לסוירא אמר להו הכי אמר עולא ורבי אבהו ביהאי אמר ליה הווא מרבנן רבן גמליאל ממלילי אנב מפרקעי הקנה להם רבי וירא קבלה רבי אבא לא קבלה אמר רבא שפיר עבדי דלא קבלה וכי לא היה להם סודר לקנות ממנו בחליפין אלא טובת הנאה אינה כמון לקנות ממנו בחליפין הקא נמי טובת הנאה אינה כמון לקנות על גבי פרקע ולא היא מתנות בהונה נתינה כתיבא בהו חליפין דררר מקח וממכר הוא ממלילין אנב מפרקע נתינה אליממא היא רב פפא אמר דעת אחרת מקנה אותן שאני ומנא תימרא דתנן ראה אותן רצין אחר המציעא כו' ואמר רבי ירמיה אמר רבי יוחנן והוא שרץ אחריהן ומגינן ובעי רבי ירמיה במתנה היאך קבלה מיניה רבי אבא בר פהא אע"פ שרץ אחריהן ואין מגינן מאי טעמא לאו משום דדעת אחרת מקנה אותן שאני אמר ליה רב שימי לרב פפא הרי גט דדעת אחרת מקנה אותה ואמר עולא והוא שעומדת בצד ביתה או בצד חצרה שאני גט דאיתיה בעל פרחה מתקף לה רב ששת בריה דרב אידי ולא קל וחומר הוא ומה גט דאיתיה בעל פרחה אי עומדת בצד ביתה ובצד חצרה אין אי לא לא מתנה דמודעתיה לא כל שבן אלא אמר רב אשי חצר

לו בחצר שלהן ולא מהפקרא קנו ונחה מתנה זו לקנות ואע"פ דאין עומד בצד החצר והוא שרץ אחריהן. הצבי מהלך והגולות מדין ומיתנית דקתני וכתה לו שדרו כגון שהיה יכול לרוץ אחריהן ומגינן קודם שיצאו משדרה: ח"ג רבי ירמיה במתנה היאך אם היו צבי וגולות של אדם אחד והם בתוך שדרה חבירו ונתון בעליהן לבעל שדרה במתנה היאך הדין מי בעינן דהוא שרץ אחריהן ומגינן ואי לא לא קני ומצינן נותן למיחיד ביה או לא: קבלה מיניה רבי אבא. לתוך בעיא מרבי ירמיה דשפיר דק שיש חילוק בין מתנה להפקר ובמתנה אע"פ כו' ואמר עולא. במסכת גיטין (דף עז.) גבי הוזק גט לאשה בתוך ביתה או בתוך חצרה: שאני גט דאיתיה בעל פרחה. שהוא נותנו לה ולא ניתא לה למנשה: ולא קל וחומר הוא. מן השעם הזה יש לרין דכ"ש לקנות אחר: מה גט. דכי איתיה בצד חצרה ולא ניתא לה למקניה אפילו הכי קנייה לה חצרה אמרין דאי איתא אין אי לא לא: מתנה. דליתא בעיב דאי אמרה לא בעינא לא קניא: לא כ"ש. דכי אמרה בעינא צריכא שתתא בצד חצרה: אלא אמר רב אשי. לא תחלי טעמא משום דאיתיה בעל פרחה אלא גבי מתנה היינו טעמא דלא בעינן עומד אצלה דכיון דמקרה אתרביא לא נרעה משלוחה להטיב לה ואילו שלוחה שקבל כל מתנה מי לא קני לה ואפילו אין עומדת בצדו חצרה נמי לא שניא הלכך גבי מתנה דכות הוא לה אגן סתני וניתא לה שתתא שלוחה וקניא לה בשלח אגל גבי גט דחוב הוא לה לא ניתא לה שתתא שלוחה הלכך כי עומדת בצדה על פרחה ידה היא וידה קניא גבי גט על פרחה ולא לא קנה הוא ולא שלוחה הוא טעמא דיש חילוק בין גט למתנה ואף על גב דתרייהו דעת אחרת מקנה אותן משום דהך חצר אף על גב דאתרביא משום יד כדאמרן לעיל (דף ט.) לא נרעה משלוחה דאי נמי לא אתרביא מונחין ביה הוי נפקא לן חצר משלוחה וכי אצטרך לרבויה משום יד משום קטן וקטנה דלתנה בתורת שליחות אצטרך וכל היכא דאיתיה לשליחות אימיה לרין חצר הלכך גבי גט דחוב הוא לה אין חבין כו' כלומר אין אדם יכול לעשות שליח לחוב אדם שלא מדעתו וחצרו נמי לאו בתורת שליחות מציא לאותי. דתתקיש שלא מדעתה הלכך בגט לא תרבייה אלא משום יד ומה דיד דסמוכה לה אף חצירה בסמוכה לה:

גבי

אגב הקרקע, ותורצה שאלת רב אבא.
 רב פפא מתרץ את הקושיא באופן אחר: **רב פפא אָמַר**, הטעם
 שיכול היה רבן גמליאל להקנות את מעשרותיו לחכמים בלא
 שיעמדו בצד החצר, הוא מפני שדעת אחרת מקנה אותן שאני,
 שכאשר אדם מקנה חפץ השייך לו ונמצא בחצירו של הקונה
 אפילו אם אותה חצר אינה משתמרת, אין צריך שהקונה יעמוד
 בצד חצירו, כיון שדעת אחרת שהיא דעתו של המוכר מסייעת
 לקניין. ושונה דין זה מאדם הרוצה לקנות מציאה המונחת בחצירו
 שאינה משתמרת, שאמר עולא שאינו קונה בעל החצר אלא אם
 עומד בצד חצירו, כיון שבמציאה אין דעת אדם אחר מקנה לו את
 החפץ. ועל כן לא היו צריכים החכמים שקנו מרבן גמליאל לעמוד
 בצד החצר ששכרו כדי לקנות את המעשרות, כיון שדעת רבן
 גמליאל היתה להקנות להם את המעשרות.
 מביא רב פפא ראייה לדבריו: **וּמָנִין תַּמְרָא - וּמִנִּין תַּמְרָא** – ומנין תאמר שכן הוא,
 תנן במשנתנו, **דָּאָה אוֹתָן רִצִּין אַחֵר הַמְצִיָּא בִּי**, אם היה הצבי
 שבור והגוזלות מדיין ואמר בעל השדה, זכתה לי שדי, וזה, **וְאָמַר**
רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (להלן יב), וְהוּא שִׁיכּוּל הוּא לַהוּיָת רִין
אַחֲרֵיהּ וּמִנִּיעֵן וּתּוּפְסֵן קוֹרֵם שִׁיבְרָחוּ מִשְׁדָּחוּ, אבל אם קודם שיגיע
 אליהן יוכלו לברוח משדהו לא זכה בהן, ובעי – ושאל רבי ירמיה,
 אם אדם נותן צבי או גוזלות לחבירו בְּמִתְּנָה והם נמצאים בחצר
 חבירו, הֵיאָךְ – איך הדין, האם גם שם לא יזכה בעל החצר במתנה
 זו אלא אם יוכל לרוץ לתופסן. וקבלה מיניה – והסכים רבי אבא
 בַּר כְּהָנָה לסברת חילוקו של רבי ירמיה, שבמתנה אף על פי שרין
 אַחֲרֵיהּ וְאִין מִנִּיעֵן זכּה בהן. מֵאִי מִתְּנָא, לאו – האם אין הטעם
 מִשּׁוּם דְּדַעַת אַחֲרֵת מִקְנָה אוֹתָן שְׂאֵנִי, ומוכח מדברי רבי אבא בר
 כהנא שכאשר יש דעת אחרת שמקנה הקנין חזק יותר, והוא הדין
 שאין צריך שאדם יעמוד בצד חצירו כדי לזכות בחפצים המונחים
 בה כאשר דעת אחרת מקנה ומסייעת לקנין.
 רב שימי מביא ראייה מדיני נתינת הגט לדחות את דברי רב פפא:
אָמַר לִיה רַב שִׁימִי לְרַב פַּפָּא, הֲרִי גַט דְּדַעַת אַחֲרֵת - דַּעַתוֹ שֶׁל
הַבַּעַל, מִקְנָה אוֹתָהּ - אֵת הַגֵּט לְאִשָּׁה, זָקָא עַל פִּי כֵן אָמַר עוֹלָא
(גיטין עז:) על הנאמר במשנה (שם עז:). הזורק גט לאשתו והיא
 בתוך ביתה או בתוך חצרה, הרי זו מגורשת, והוא שְׁעוּמְדָת בְּצֵד
 בֵּיתָה או בְּצֵד חֲצֵרָה שְׁנוֹרֵק לָשֶׁם הַגֵּט, מוכח מכאן שאפילו כשיש
 דעת אחרת מקנה, צריך שיהיה עומד בצד חצירו.
 דוחה הגמרא: **שְׂאֵנִי גַט - שׁוֹנֵה דִין קְבֵלַת הַגֵּט מִשְׁאֵר קִנְיָנִים**, כיון
 דְּאִיתִּיהּ בְּעַל בְּרִיחָה – שהאשה מקבלת את הגט אפילו נגד רצונה,
 ולכן צריכה להיות עומדת בצד חצירה כדי לזכות בו אף שדעת
 אחרת מקנה, ואין להוכיח מכאן לשאר קניינים שגם בהם כאשר
 דעת אחרת מקנה יצטרך הקונה לעמוד בצד חצירו.
 רב ששת מקשה על תירוצו הגמרא: מִתְּקַרְקֵי לָהּ רַב שְׁשֵׁת בְּרִיָּה דְרַב
 אִירִי, וְלֹא - האם לא קל וחומר הוא, ומה גַט דְּאִיתִּיהּ בְּעַל בְּרִיחָה
 – שאשה מקבלתו אפילו נגד רצונה, וקנין זה קל משאר הקניינים
 שאין צריך את הסכמת הקונה, ובכל זאת הדין שאי עוֹמְדָת בְּצֵד
 בֵּיתָה וּבְצֵד חֲצֵרָה אין – הרי היא זוכה בגט, אי לא – ואם אינה
 עומדת בצד חצירה לא – אינה זוכה בגט, לפי שצריך קנין חצר
 חזק שהוא דווקא כשעומדת בצד החצר. מִתְּנָה דְּמִדַּעַתִּיהּ – מתנה
 שאינה נקנית בקלות כגט, שהרי אין אדם זוכה בה נגד רצונה אלא
 מהסכמת דעתו, לא כַּל שֶׁכֵּן שנאמר שיצטרכו בו קנין חזק וחינו
 שיעמוד בצד החצר ולא יזכה אם לא יעמוד בצד חצירו. וקשה על
 רב פפא שאומר שבמתנה שיש דעת אחרת מקנה אין צריך שיהיה
 עומד בצד חצירו.
 רב אשי דוחה את הראיה מגט: **אֵלֵא אָמַר רַב אֲשִׁי**,

וּמְקוֹמוֹ שֶׁל הַמַּעֲשֵׂר מוֹשְׁבֵר לוֹ – לרבי יהושע בן חנניא, כדי
 שתהיה חצרו קונה לו את המעשרות. וְעִשְׂרוֹ אַחֵר – עוד עשירית
 מהפירות שְׂאֵנִי עֲתִיד לְמוֹד – למדוד, למעשר עני, שאותה שנה
 היתה שנת מעשר עני, נָתַן לְעִקְבָא בֶן יוֹסֵף שהיה גבאי צדקה, כְּדִי
 שִׁינֶקֶה בּוֹ לְעִנְיָנִים, וּמְקוֹמוֹ שֶׁל הַמַּעֲשֵׂר עֲנִי מוֹשְׁבֵר לוֹ. ומקשה רבי
 אבא לעולא, וְכִי רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן חֲנַנְיָה וְרַבִּי עִקְבָא בֶן יוֹסֵף בְּצֵד
 שְׁדָּחוּ שֶׁל רַבָּן גְּמִלְיָא הָיוּ עוֹמְדִין, הרי היו עומדים בספינה, וכיצד
 המקום ששכרו יקנה עבורם את המעשרות בקנין חצר. אלא מוכח
 מכאן שחצר קונה אפילו כשהבעלים אינם עומדים בצד השדה,
 ושלא כדברי עולא.
 עולא דוחה את קושיית רבי אבא: **אָמַר לִיה עוֹלָא לְרַבִּי אַבָּא, דְּמִי**
הָאִי מִרְבָּנָן - דומה חכם זה ורבי אבא! כְּדִלָא מְרִי אִינְשֵׁי שְׂמַעְתָּהּ
 – כאחד שלא למדוהו מעולם סוגיא. אך לא ביאר עולא מדוע אין
 זו קושיא.
 הגמרא מביאה את המשך הברור בקושיית רבי אבא: **כִּי אָתָּא -**
כְּשֶׁהִיגַע רַבִּי אַבָּא לְעִיר סוּרָא, אָמַר לְהוֹ לַחֲכָמִים, הֲכִי אָמַר עוֹלָא
וְהֲכִי אוֹתִבְתִּיהּ - כך אמר עולא וכך הקשיתי לו. **אָמַר לִיה הוּא**
מִרְבָּנָן לְרַבִּי אַבָּא, רַבָּן גְּמִלְיָא מְטַלְלִי אֲנִי מְקַרְקְעִי הִקְנָה לָהֶם,
 שקנו את המעשרות בקנין אגב, שאם עושה אדם קניין הראוי
 בקרקע, יכול לקנות אגב הקרקע גם את המטלטלים שהסכים
 המוכר להקנות לקונה ואינו צריך לעשות קנין נפרד גם
 במטלטלין, ואפילו אם אין המטלטלים נמצאים באותה חצר.
 וכאשר שכרו רבי יהושע ורבי עקיבא את הקרקע מרבן גמליאל
 קנו את מעשרותיו אגב הקרקע.
 רבי ירמיה קבלה – הסכים לתירוץ זה, **רַבִּי אָבָא לֹא קְבֵלָה. אָמַר רַבָּא,**
שְׁפִיר עָבִיד - טוב עשה רבי אבא דִּלָּא קְבֵלָה לתירוץ זה, שהרי
 מדוע היו צריכים רבי יהושע ורבי עקיבא להוציא ממון כדי לקנות
 את החצר וכך לקנות את מעשרותיו של רבן גמליאל, וְכִי לֹא הָיָה
 לָהֶם – לזקנים, סוּרָא, דהיינו איזה בגד אחר, לְקִנְיָת מְכֻנָּה את
 המעשרות בקנין חליפין. אֵלֵא וְדַאי שֶׁלֹא היו יכולים לקנות כך את
 המעשרות, כִּי רַבָּן גְּמִלְיָא לֹא הָיָה נֹחֵשׁ בַּעֲלִים עַל מַעֲשְׂרוֹתָיו
 כדי שיוכל למכור אותם, לפי שיש לו בהם רק מִזְבַּת הֶנָּא – הנאה
 מועטת שיכול ליתן מעשרותיו לאיזה כהן שירצה, והנאה זו אֵינָה
 חשובה מְמֹון, ואי אפשר לְקִנְיָת מְכֻנָּה – מבעל טובת ההנאה, את
 ההנאה בְּחִלְפִין – כי דבר שאין בו ממש אי אפשר לעשות בו
 חליפין, וְהִכָּא נָמִי – הוא הדין גם שמוֹכַת הֶנָּא אֵינָה חשובה מְמֹון
 לְקִנְיָת עַל גַּבִּי קְרָקַע – שאין יכולים להקנותה אגב הקרקע. ונדחה
 תירוץ של אותו חכם שרבן גמליאל הקנה את המעשרות כאגב,
 ועל כרחק צריך לומר כדברי רבי אבא שהזקנים קנו את
 המעשרות בקנין חצר, ונשאלת ההוכחה של רבי אבא מרבן
 גמליאל והזקנים שקנין חצר מועיל גם כשאינו עומד בצד שדהו.
 הגמרא דוחה את ראייתו של רבא: **וְלֹא הִיא -** אין להוכיח שטובת
 הנאה אינה ממון ממה שלא הקנה להם בסודר שמזה באת לומר
 שגם באגב לא יכל להקנות ולדחות את יישובו של אותו חכם,
 שיש לומר שאי אפשר להקנות מעשרות בסודר, כיון שמתנות
 בְּהוֹנָה ומעשר ללוויים וכן מעשר עני נִתְּנָה בְּתִיבָא בָּהוּ – כשמבער
 את המעשרות מתוודה ואומר, (דברים כו יג) 'בְּעֲרִיתִי הִקְדַּשׁ מִן
 הַבֵּית וְגַם נִתְּנִיתִי לְלוֹי וְלִגְר לִיתוֹם וְלָאֻלָּמָנָה' ודרשו חז"ל (מעשר
 שני פ"ה מ"י) 'נִתְּנִיתִי לְלוֹי' זה מעשר לוי, 'לִגְר לִיתוֹם וְלָאֻלָּמָנָה' זה
 מעשר עני. וכיון שכתוב במעשרות אלו לשון נתינה, אי אפשר
 להקנותם בקנין חליפין, שהרי חֲלִיפִין דָּרֵךְ מִקֵּץ וּמִמָּקָר הוּא – דרך
 מכירה הוא, שזה נותן כליו וזה נותן לו תמורתם מעשרותיו, אבל
 הקנאת מְטַלְלִין אֲנִי מְקַרְקְעִי נִתְּנָה אֶלְמִתָּא הִיא – נתינה וזקקה
 היא, ולכן יכול היה רבן גמליאל להקנות מעשרותיו לחכמים רק

גמרא

שמואל מפרש מדוע מציאת בן קטן לאביו: אָמַר שְׁמוּאֵל, מִפְּנֵי כֹה
 אָמְרוּ חכמים מִצִּיאת קָטָן שִׁיכָתָה לְאָבִיו וְלֹא לוֹ, לְפִי שֶׁבִשְׁשָׁעָה שֶׁהָקָטָן
 מוֹצֵאָהּ - אֵת הַמִּצִּיאה, מְרִיצָה אֶצֶל אָבִיו - רִץ לִיתְנָה לְאָבִיו, וְאֵינוֹ
 מֵאֲחֵר - וְאֵינוֹ מִשְׁהָה אוֹתָהּ מִיָּד לְעֶצְמוֹ, וְהָיָה זֶה כִּאִילוֹ הַגְבִּיהָה
 בִּשְׁבִיל אָבִיו.
 הגמרא מבררת את שיטת שמואל: לְמִימָרָא - הָאֵם נִאמַר דְּסָבַר
 שְׁמוּאֵל, קָטָן לִית לִיהּ וְכִיָּה לְנַפְשִׁיהּ מִדְּאֻרִייתָא - אֵינוֹ זֹכֶה
 בַּמִּצִּיאה שֶׁמֵּצֵא מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא מִדְּרַבָּנָא, וְלִכְּן אָמַר שְׁחֻמִּים
 שֶׁתִּקְנוּ שֶׁהָקָטָן יִזְכֶּה בַּמִּצִּיאה, תִּיקְנוּ שֶׁזִּכְיִיתוֹ תְּהִיָּה לְאָבִיו, וְהִתְנָא
 בְּבִרְיָתָא, בַּעַל שְׂדֵה הַשְּׁוֹכֵר אֵת הַפּוֹעֵל לְקַצֹּר אֶת תְּבוּאָתוֹ,
 וּמִשְׁלֵם אֶת שְׂכָרוֹ לְפִי יָמִים אוֹ שְׁעוֹת, וְלִקְטָם בְּנֵי הָקָטָן שֶׁל הַפּוֹעֵל
 אַחֲרָיו אֶת מֵה שֶׁנּוֹשֵׁר לְאָבִיו בַּעַת הַקְצִירָה, וְאַחֵר כִּךְ מֵבִיא לְאָבִיו
 מֵה שֶׁלִּיקֵט. אֲבָל אִם שָׂכְרוּ לְעִבּוּדָה בַּקְּבֻלּוֹת, שִׁיקֵּל לְמַחְצָה אוֹ
 שְׁלִישִׁי וְכֵן לְרִבְעִי מִמֶּה שֶׁמִּלְקֵט וְהַשָּׂרָא לְבַעַל הַשְּׂדֵה, לֹא יִלְקָט בְּנֵי
 שֶׁל הַפּוֹעֵל אַחֲרָיו, כִּיֹּן שִׁמְהָ שֶׁמִּלְקֵט בְּנֵי אַחֲרָיו שִׁיךְ לוֹ, וּמֵאֲחֵר
 שִׁיקֵּל עֲבֻדָה בַּקְּבֻלּוֹת נִחְשָׁב כַּעֲשִׂיר שֶׁאֲסוּר לוֹ לְקַחַת לִקְטָם
 שֶׁכַּחַת וּפָאָה שֶׁהֵם מִתְּנוּת עֲנִיִּים. רַבִּי יוֹסִי אָמַר, בֵּין קָד וּבֵין קָד -
 בֵּין אִם הַפּוֹעֵל שָׂכִיר יוֹם וּבֵין אִם הַפּוֹעֵל עוֹבֵד בַּקְּבֻלּוֹת, וְלִקְטָם בְּנֵי
 וְאִשְׁתּוֹ אַחֲרָיו - מוֹתֵר לְבָנוֹ וְלֵאשְׁתּוֹ לְלַקֵּט אַחֲרָיו. וְאָמַר שְׁמוּאֵל
 הַלֵּלָהּ כְּרַבִּי יוֹסִי. הַגְמָרָא מְבַרֶּרֶת אֶת טַעְמוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי: אִי אִמְרִית
 בְּשִׁלְמָא - מוֹבֵן הַדְּבָר אִם נִאמַר שְׂרָבִי יוֹסִי סוֹבֵר שֶׁקָּטָן אִיתָ לִיהּ
 וְכִיָּה לְנַפְשִׁיהּ - שֶׁזֹּכֶה מִן הַתּוֹרָה בַּמִּצִּיאתוֹ, לִכְּן יִכּוֹל הוּא לְלַקֵּט
 אַחֲרֵי אָבִיו, כִּי קָא מְלַקֵּט - כֹּאשֶׁר הוּא מְלַקֵּט לְנַפְשִׁיהּ קָא מְלַקֵּט
 - לְעֶצְמוֹ הוּא מְלַקֵּט וְזֹכֶה בְּלִקְטָם לְפִי שְׁהוּא עֲנִי, וְאִכּוֹתָ מִיָּנִי קָא
 וְכִי - וְאָבִיו הַפּוֹעֵל זֹכֶה מֵהָבֵן אֶת מֵה שֶׁלֵּקֵט, אֶלָּא אִי אִמְרִית שְׂרָבִי
 יוֹסִי סוֹבֵר קָטָן לִית לִיהּ וְכִיָּה לְנַפְשִׁיהּ נִמְצָא שְׂרָבִי קָא מְלַקֵּט לְאָבִיו
 קָא מְלַקֵּט, וְהָיָה אִכּוֹת עֲשִׂיר הוּא, וְקִשְׁתָּ אִמָּא - מִדְּעוֹ אָמַר שְׁמוּאֵל
 וְכִיָּה מְלַקֵּט אַחֲרָיו. אֲלֵא וְדָאִי שְׁסוֹבֵר שֶׁמֶן הַתּוֹרָה הוּא זֹכֶה
 לְעֶצְמוֹ, וְכִיָּן שֶׁהָקָטָן עֲנִי הוּא יִכּוֹל לְלַקֵּט, אִף שֶׁאָבִיו עֲשִׂיר.
 וּמֵעֲתָה קִשְׁתָּ אִיךָ שֶׁם פִּסְק שְׁמוּאֵל כְּרַבִּי יוֹסִי וְכֹאֵן אָמַר שְׁמוּאֵל
 זֹכֶה מִן הַתּוֹרָה.
 מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: שְׁמוּאֵל מְעִימָא דְּתַנָּא דִּין קָאֲמַר - שְׁמוּאֵל מִפְּרַשׁ
 אֶת דַּעַת הַתַּנָּא בְּמִשְׁנָה שֶׁקָּטָן זֹכֶה לְאָבִיו, וְאִכְּן לְדַעַת הַתַּנָּא שֶׁל
 מִשְׁתַּנִּינֵי הָקָטָן זֹכֶה מִיֵּד לְאָבִיו, וְלִיהּ לֹא מְבִירָא לִיהּ - אֲבָל שְׁמוּאֵל
 עֲצָמוֹ אֵינוֹ מִסְכִּים לְסַבְרָא זוֹ וְלִדְעוֹתוֹ קָטָן זֹכֶה בַּמִּצִּיאה לְעֶצְמוֹ.
 הַגְמָרָא מְבַרֶּרֶת אֶת דַּעַתוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי: וְסָבַר רַבִּי יוֹסִי קָטָן אִיתָ לִיהּ
 וְכִיָּה מִדְּאֻרִייתָא, וְהִתְנָא בְּמִשְׁנָה (גִּיטִין נט:). מִצִּיאת חֶרֶשׁ שׁוֹמֵה
 וְקָטָן יֵשׁ בְּתֵן מִשּׁוּם גֹּל מִפְּנֵי דְרַבִּי שְׁלֹמֹה, מִצִּיאת שְׁמֵצָא חֶרֶשׁ,
 שׁוֹמֵה אוֹ קָטָן אִף שֶׁמֶן הַתּוֹרָה אֵין לָהֶם קִנְיָן, תִּיקְנוּ חֻכִּים שִׁיזְכוּ
 בַּמִּצִּיאה שֶׁמֵּצָא כִּדִּי שֶׁלֹּא יִבּוֹאוּ קְרוֹבִיָּהֶם שֶׁל הָקָטָנִים לְהַתְקוּט
 עִם אוֹתָם שְׁבָאִים לְהוֹצִיא הַמִּצִּיאות מִיָּדָם. רַבִּי יוֹסִי אָמַר מִצִּיאת
 חֶרֶשׁ, שׁוֹמֵה אוֹ קָטָן, יֵשׁ בְּהֵם גֹּל גָּמוּר. וְאָמַר רַב הִסְדָּא בְּגִמְרָא שֶׁם,
 שֶׁאֵין כּוֹנֵת רַבִּי יוֹסִי לֹאמַר שְׁהוּא גֹל גָּמוּר מִן הַתּוֹרָה עַד שֶׁהָעוֹשֶׂה
 כֵּן יַעֲבֹר עַל לֹא מִהַתּוֹרָה וְיִהְיֶה פֶסוּל לְעִדּוֹת, אֲלֵא גֹל גָּמוּר
 מְדַבְּרִיתָן שֶׁל חֻכְמִים, נִפְקָא מִיָּדָה, וְהוֹחִילוֹק בֵּין חֻכְמִים לְרַבִּי יוֹסִי
 לְגַבִּי לְהוֹצִיאתָ - אֶת הַמִּצִּיאה שֶׁנִּטְלוּ מִהַקְטָנִים מִדְּרִיגָתָן - שֶׁלְדַעַת
 רַבִּי יוֹסִי שְׁהוּא גֹל גָּמוּר מִדְּבָרֵיהֶם אֲפֶשֶׁר לְהוֹצִיאה מִהֲנוּטֵל בְּבֵית
 דִּין, וְלִדַּעַת תַּנָּא קָמָא שְׁהוּא רַק מִפְּנֵי דְרַבִּי שְׁלֹמֹה אִי אֲפֶשֶׁר
 לְהוֹצִיאה הֵימָנוּ בְּבֵית דִּין. וְאִילוֹ לְעִיל הוֹכַחְנוּ שֶׁלְדַעַת רַבִּי יוֹסִי
 קָטָן זֹכֶה לְעֶצְמוֹ מִן הַתּוֹרָה.
 אֲבִי מִבְּאֵר אֶת דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסִי: אֶלָּא אָמַר אֲבִי, אֲכַן רַבִּי יוֹסִי סוֹבֵר
 כִּמְה הַתַּנָּא מִשְׁתַּנִּינֵי שֶׁקָּטָן אֵינוֹ זֹכֶה בַּמִּצִּיאתוֹ אֲלֵא מִדְּבָרֵי
 חֻכְמִים, וְהִטַּעַם שֶׁאִף שֶׁהַפּוֹעֵל נִחְשָׁב כַּעֲשִׂיר מוֹתֵר לְבָנוֹ לְלַקֵּט
 אַחֲרָיו, מִפְּנֵי שֶׁחֻכְמִים עֲצָמוֹהִי לְשִׁדָּה זוֹ, כְּמִי שֶׁהִלְכוּ בָּהּ נְמוּשׁוֹת,

דִּין חֶצֶר שֶׁל אָדָם שֶׁזֹּכֶה בִּשְׁבִילוֹ, אִתְּרַבָּא - לְמִדּוּהָ חֻכְמִים (לְעִיל
 י: מִשּׁוּם יָד - מִמְשַׁמְעוֹת יָד, שִׁידוֹ שֶׁל אָדָם הִיא רְשׁוּתוֹ וְלִכְּן הִיא
 זֹכֶה לְאָדָם הוּא הַדִּין שֶׁחֲצִירוֹ שְׁהִיא רְשׁוּתוֹ שֶׁתִּזְכֶּה עֲבוּרָה, וְאִף
 עַל פִּי כֵן לֹא נִקְרָא מְשִׁלִּיחִית - לֹא תְהִיָּה חֲצִירוֹ שֶׁל אָדָם גְּרוּעָה
 מִשְׁלֹחָה, וְלִכְּן לְנִפְיָ גַּם דְּחֹב הוּא לָהּ - לֹאשֶׁה לְהַתְגַּרְשָׁה, אֵין חֲבִין
 לְאָדָם אֶלָּא בְּפָנָיו - אֵין לְזִכּוֹת חֶפֶץ לְאָדָם כִּשְׁהוּא לְחֻבְתּוֹ אֲלֵא
 מִרְצוֹנוֹ, לִכְּן אִף הַחֶצֶר יִכּוֹלָה לְזִכּוֹת לֹאשֶׁה אֶת הָגֵט מִדִּין שֶׁלִּיחַ
 כִּיֹּן שְׁהוּא חֹב, אֲבָל מִדִּין יָד, וְאִמְרוּ בְּגִמְרָא (גִּיטִין עז:): חֶצֶר כִּידָה,
 מֵה יֵדָה בְּסִמּוּכָה אִף חֶצֶר בְּסִמּוּכָה, וּמִטַּעַם זֶה צְרִיכָה הָאִשָּׁה
 לְעִמּוּד בְּצַד חֲצִירָה. אֲבָל לְנִפְיָ לְזִכּוֹת בְּמִתְנָה שֶׁהִנִּיחָה אָדָם
 בַּחֲצִירוֹ, כִּיֹּן דְּזִכּוֹת הוּא לוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ אָדָם לְעִמּוּד בְּצַד חֲצִירוֹ,
 שְׁהָיָה וְכִין לְאָדָם שְׁלֹא בְּפָנָיו, וְלֹא תְהִיָּה הַחֶצֶר כִּשְׁמַצְרַפְתָּ לָהּ
 דַּעַת נֹתֵן הַמִּתְנָה, גְּרוּעָה מִשְׁלִיחַ שֶׁזֹּכֶה לְאָדָם שְׁלֹא בְּפָנָיו.
 הַגְמָרָא חוֹזֶרֶת לְדוֹן בְּמִשְׁתַּנִּינֵי: נוֹפָא - נִאמַר בְּמִשְׁתַּנִּינֵי, רָאָה אוֹתָן
 רַצִּין אַחֵר הַמִּצִּיאה וְכִיָּה אַחֵר צָבִי שְׁבוּר, אַחֵר גּוֹזְלוֹת שֶׁלֹּא פָּרְחוּ,
 וְאִמְרוּ זֹכְתָה לִי שְׂדִי, זֹכְתָה לוֹ. אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵה
 שֶׁנִּאמַר שֶׁזֹּכֶה, וְהוּא שֶׁבַעֲלֵה הַשְּׂדֵה אִם יִרְצֶה יוֹכֵל לְהִיֹּת רִץ
 אַחֲרָיו וְיִמְנָע - וְתוֹפְסֵן, קוֹדֵם שִׁיבְרָחוּ מִשְׁדָּהוּ. שֶׁאִם הֵן יוֹכֵלוּ
 לְבִירוֹחַ מִמֶּנּוּ, לֹא זֹכֶה בָּהֶן.
 רַבִּי יְרֵמְיָה מִבְּאֵר הַדִּין לְגַבִּי מִתְנָה: קָעִי - שֶׁאֵל רַבִּי יְרֵמְיָה, נָתַן צָבִי
 אוֹ גּוֹזְלוֹת לְחִבְרִיו בְּמִתְנָה, וְהֵן נִמְצְאוּת בַּחֲצִיר חֲבִירוֹ, וְהָיָה הַדִּין,
 הָאֵם זֹכֶה בָּהֶן אֲפִילוֹ אִם כְּשִׁירוֹץ לֹא יִתְפָּסֵן. קִלְקֵל מִיָּנִי - הַסְכִּים
 לוֹ רַבִּי אֲבָא כִּי פָּהֲגָא לְרַבִּי יְרֵמְיָה שֶׁחִילַק וְאִמְרוּ שֶׁבְּמִתְנָה זֹכֶה בָּהֶן
 אִף עַל פִּי שְׂרִין אַחֲרֵיהֶן וְאֵין מִיָּנִי.
 רַבָּא מִסְתַּפֵּק בְּדִין קִנְיָן חֲפָצִים בְּאוּרִי רְשׁוּתוֹ שֶׁל אָדָם: קָעִי - שֶׁאֵל
 רַבָּא, וְרַק אָדָם אֵיןִי בְּמִתְנָה זֶה שֶׁל בֵּית יוֹצֵא בְּמִתְנָה אַחֵר שֶׁל אוֹתוֹ
 בֵּית, וְהַפְקִירוֹ הוֹזִיק לְכָל הַקּוֹדֵם לְזִכּוֹת בּוֹ, מֵהוּ דִּינוֹ שֶׁל אֶרֶנָּה זֶה,
 הָאֵם זֹכֶה בּוֹ בַּעַל הַבֵּית. הָאֵם דְּבַר הָעוֹמֵד בְּאוּרִי שְׁאֵין סוֹפֵר לְנִיחָה
 בְּאוֹתוֹ מִקּוֹם, כְּמִתְנָה דְּמִי, זֹכֶה בַּעַל הַבֵּית בְּאַרְנָק שֶׁעָבַר בְּאוּרִי
 בֵּיתוֹ כִּבֵּל חֶפֶץ הַפֶּקֶר שֶׁנוֹפֵל בַּחֲצִירוֹ שְׁקוּנָה, וְאֲפִילוֹ אַחֵר כִּי תִפְסוּ
 אָדָם אַחֵר, אִי לֹא.

הַגְמָרָא רּוֹצֶה לְפַשׁוּט אֶת סְפִיקוֹ שֶׁל רַבָּא מִסּוּגִייתָנוּ: אָמַר לִיהּ רַב
 פָּפָא לְרַבָּא, וְאָמַר לָהּ - וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁרַב אֲדָא כִּי מִתְנָה אָמַר
 לְרַבָּא, וְאָמַר לָהּ - וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁרַבִּינָא אָמַר לְרַבָּא, לֹא הֵיִינוּ
 מִתְנִיתִין - הָאֵם אֵין מִקְרָה כּוֹזָה מוֹפִיעַ בְּמִשְׁתַּנִּינֵי, שְׁהָיָה שְׁנִינוּ
 בְּמִשְׁנָה רָאָה אוֹתָן רַצִּין אַחֵר הַמִּצִּיאה וְאִמְרוּ זֹכְתָה לִי שְׂדִי זֹכְתָה לוֹ,
 וְאָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְהוּא שְׂרִין אַחֲרֵיהֶן וְיִמְנָעוּ, וְכָעִי -
 וְשֶׁאֵל רַבִּי יְרֵמְיָה בְּמִתְנָה הִיא, וְקִבְלָהּ מִיָּנִי רַבִּי אֲבָא כִּי פָּהֲגָא
 שֶׁבְּמִתְנָה אִף עַל פִּי שְׂרִין אַחֲרֵיהֶן וְאֵין מִיָּנִי. וּמוֹכַח שְׁקוּנָה בַּחֲצִירוֹ
 גַּם דְּבַר שֶׁאֵין יִכּוֹל לְתוֹפְסוֹ וְאֵין סוֹפֵר לְנִיחָה.

רַבָּא דּוֹחָה אֶת הָרֵאיוֹ: אָמַר לִיהּ - רַבָּא לְאוֹתוֹ חֹכֵם שֶׁהִבִּיא לוֹ
 רֵאיוֹהּ זֶה, הָאֵם מִחֶפֶץ הַמִּתְנָה לְעַל הָאֶרֶץ קָאֲמַרְתָּ - אִמְרַת לְהִבִּיא
 רֵאיוֹהּ, שְׁאֵין חֶפֶץ הַמִּתְנָה לְעַל הָקֶרֶקֶע, כִּצְבִי גּוֹזְלוֹת שֶׁהוֹלִכִים עַל
 הָאֶרֶץ, דְּכְמוּנָה דְּמִי, וְלִכְּן קוֹנֶה אוֹתוֹ בַּחֲצִיר, וְאֵין לְהוֹכִיחַ לְאַרְנָק
 הַחוּלָף בְּאוּרִי בְּלִבְדָּה.

משנה

מִשְׁתַּנִּינֵי דִנָּה בְּדִין מִצִּיאת בְּנוֹי אִשְׁתּוֹ וְעַבְדֵּיו שֶׁל אָדָם, לְמִי הִיא
 שִׁיכָתָה:
 מִצִּיאת בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְטָנִים, וְכֵן מִצִּיאת עֲבָדֵי וְשִׁפְחוֹתֵי הַכְּנַעֲנִים, וְכֵן
 מִצִּיאת אִשְׁתּוֹ, הָרִי אֵלוֹ שְׁלֹו. אֲבָל מִצִּיאת בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוּלִּים אוֹ
 מִצִּיאת עֲבָדֵי וְשִׁפְחוֹתֵי הָעִבְרִיִּים, אֲפִילוֹ הֵם סְמוּכִים עַל שׁוֹלְחָנוֹ, אוֹ
 מִצִּיאת אִשְׁתּוֹ שֶׁנִּשְׁשָׂה אִף עַל פִּי שְׁלֹא נָתַן בְּתוּבָה, הָרִי אֵלוֹ שְׁלֵחָה:

רעז"י

גבי מתנה דביות הוא לו זכין ל' לאדם שלא בפניו. ושלאל מדעתו דאנן שקדי דניחא ליה
שקתא שלחו הלכך בי ליתיה בעד חצרו דליכא לדמיו ל'דה דאיהא ממזיקה לה תיפוק
לה זכיתיה משליחותה בי דהכי שדלחו וזכה לו שלא בפניו חצרו נמי וזכה לו שלא בפניו
ומיהו גבי מציאה בי ליתיה גבה דלא נפקא זכיתיה משום די ליכא לרבויה משליחות דגבי

חָצַר אִתְּרֵבְרָא מִשּׁוּם יְדִי	חָצַר לִבְיָא אֶל דַּעַת שְׁלֹחַ וְלֹא דַעַת שְׁלִיחַ	6
דְּחֹב הוּא לֵה אֵין תְּבִין ?	הִלְכָּךְ בַּעֲיֵן דַּעַת אַחֲרָת מַקְדָּה אוּתוּר: וְזִכָּר אֲרֵינִי.	7
דְּיָכוּת הוּא לֹא זִכִּין לֵאמֹר	וְהַפְקִירוּ לְכָל הַקְדוּרָה: שְׂאֵין סוֹפֵי לְנִיחַ. בְּתוּךְ	8
אוּתוּן אַחֲרַת הַמְצִיאָה	הֶאֱרִי: כְּמוֹתֵי דְמִי. וְקִנְיָא בַּעַל הַבֵּית דְּרֵאשׁוּן או	9
רְבִי יוֹחָנָן וְהוּא שְׂרָץ אַחֲרָה	לֹא כְּמוֹתֵי דְמִי לְהִכִּי בְּעֵי אִיר שְׂאֵין סוֹפֵי לְנִיחַ	10
בְּמִתְנַת הַיָּאֵד קְבֵלָה מִיָּד	בְּתוּךְ הַבֵּית כְּמוֹתֵי דְמִי דְאִילוּי שְׂקָה: סוֹפֵי	11
אֵינִי יִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל מִלְּפָנֵי	לְנִיחַ אַחֲרָת הַבֵּית שְׂפִירָא קִין דְּאִפְרִי קְדִם אִישׁ	12
	אִיר וְקִלְטָה בְּתוּךְ הַיָּאֵד אֶל קְנֵה דְמִשְׁכַּבְסַּנְ	13

לֹאֲרִיר קָנְאוּ בַעַל הַבַּיִת דָּחָן בְּמִסְכַּת גִּישִׁין (דף
 טו.) הִתְהַה עֲמֻדָּה בִּירָאֵשׁ הִגָּה וְרָקַע לָהּ גַּם מִיָּין
 שִׁנְכֵס לֹאֲרִיר הִגָּה הָרִיר וּמְגִירֶשֶׁת הָיָה לִמְעַלָּה
 וְהָיָה לְמִשְׁקָה כִּינֹן שִׁרְצָא מְרֻשֶׁשׁ הִגָּה נִחְמָק א
 נִשְׁרָף הָרִיר וּמְגִירֶשֶׁת: וְאֵינִי מֵלֵךְ אֶלְמָא
 מְחַלְלֵלִים וְרִיצָאן כּוּן וְאֵין סוּף לִנְתּוּ אֶלְמָר
 דְּקָדָה לִיה שְׁדוּה: **מַתְנִי** **מְצִיאָתָּ** גִּנּוּ וְכַתּוּ
 הַקְּטֻמִּים כּוּ. כֵּן קָטָן בְּקָרָא קִסְרֵי מִיֵּשׁ בַּתּוּ
 הַקְּטָנָה בְּכַתּוּבָתָּהּ (דף טו.) יִלְפִינָן לֵה מְקָרָא
 דְּקָטָנָה וְהָיָה שְׁפָרָה לֵךְ שִׁבְחָן בְּעִלְמָה: אֲבֵינָהּ
מְצִיאָתָּ קִבְּלוּ וְשִׁפְחָתוּ הַעֲבָרִים כְּשֶׁלֹּא שְׁרָדִי וְפֹפֹ
 קָבִיר לֹל עֲלֻמִּית בְּדִרְכֵיבִי (קִרְדָּא כּוּ) וְהִתְחַלְתֵּם
 וְגו': **מְצִיאָתָּ** אֲשֶׁתּוּ. רִקְנָן תִּקְסִין לִיה מִשּׁוּם אִידָבָה
מְצִיאָתָּ קִבְּלוּ וְשִׁפְחָתוּ הַעֲבָרִים: בְּקָרָא פְּרִיךְ לֵא
 יִחָא אֶלָּא פֻּעֵל דְּאִמְרֵינָן עֲלִיל (דף י.) מְצִיאָתוּ
 לְכַעַל הַבַּיִת: **נְבִי'** מִפְּנֵי מָה טָמְאָן מְרֻשֶׁת קָטָן
 לֵאבִיר. שְׁלֻמָּה בַתּוּ וְאִשְׁתּוּ טָמְאָן מְרֻשֶׁת לֵדָה
 וְשִׁפְחָתוּ הַעֲבָרִים: וְשִׁפְחָתוּ הַעֲבָרִים מְצִיאָתָּ
 שְׁלֵא בַתּוּ בְּכַתּוּבָתָּהּ הָרִיר אֶלְמָר

31 מְקוֹמָן בְּכַתּוּבוֹת אֵלָּא בְּנו טַעְמָא מֵאִי: מְרַעָה
32 אֲבָל אֲבִי. הִלְקֵךְ בְּשִׁמְגוּבִיהָ לְעוֹרֵךְ אֲבִי
33 הַתְּבִיחָה: וְלֵקֶט בְּנו אֲחֵרִי. מוֹתֵר לִבְנוֹ שֶׁל פּוֹעֵל
34 אִם עָנִי הוּא לְלִקוֹט אַחֵר אֲבִי אֵת לֵקֶט הַנוֹשֵׁר
35 אֲבָל אִם קָבֵל הַפּוֹעֵל אֵת הַשְּׂדֵה לְמִקְחָהּ
36 לְשִׁלּוֹשׁ וּלְרִבְעֵי עֶשְׂרִי הוּא וְדָרְי הוּא כְּבֻעַל
37 הַבֵּית בְּשָׂדֶה זֶה וְלֹא יִלְקֵט בְּנו אֲחֵרִי לִפְי שִׁלְטָט
38 בְּנו לְאֲבִיָּה בִּין כֶּף וּבִין כֶּף בּוֹ. דָּאֵם הָאֵב עֶשֶׂר
39 הַבֵּן עָנִי וְזוֹכֵה לְעֶצְמָה טַעְמָא דְּתָנָא דִּירָן אֲפִרְיָה
40 מִפְּנֵי מַה אֲמִדּוּ מִצִּיאַת קֶטֶן לְאֲבִיָּה: וְלִיה א"ל.
41 מִצִּיאַת קֶטֶן לְאֲבִיָּה: מְדַרְּשִׁי. מִפְּנֵי דְרַכִּי
42 שָׁלוֹם: וְנִפְקָא מִיְּתָא מְדַרְּשִׁי. אֵי אָתָּא
43 לְאִשְׁמוּעֵלִין דִּהֲתִמִּידוּ חֲכָמִים בְּתַשְׁתָּן כְּגוֹל גְּמוֹר
44 לְהוֹרִיצָא בְּדִינָן וְכִיּוֹן מְדַרְּשִׁיָּתָא לִית לִיה
45 זְכוּיָה נִמְצָא אֲבִי גוֹל אֵת הַנְּעִימִים: אֵלָּא אֲפִרְ
46 אֲבִי. רַבִּי יוֹסִי נָמִי בְּתַנָּא דִּירָן סִיל דְּקֶטֶן לִית לִיה
47 וְכִיּוֹן וְגַבִּי קֶטֶן הֵינּוּ טַעַם דְּכִיּוֹן דִּישִׁי לֹא לְפַעֵל
48 וְכִיּוֹן אֲנָשָׁה עָנִיִּים עָשׂוֹן מִיְּתָא מִלְּקֵט שָׁלָה
49 לְפִיכָךְ עֲשֵׂאָהָ כְּשָׂדֶה שֶׁהִלְכוּ בִּי הַנְּמוּשׁוֹת דִּתָּן
50 (פִּיחָא פִּיחָא מִיָּא) מֵאִיקְרִיָּה בִּי אֶדָם מוֹתֵרִין בְּלִקֶט
51 מִשִּׁילְכוּ בִּי הַנְּמוּשׁוֹת לְקוּטִי בְּתֵר לְקוּטִי מְדַהֲרָא
52 שַׁעְתָּא מִסְחָה עָנִיִּים דַּעֲתִיידוּ מִיְּתָא וְחָקָא נָמִי
53 מִסְחָה דַּעֲתִיידוּ בּוֹ:
עֵשׂו
40 וְכִי מוֹתֵר לְאֶדָם לְהַרְבִּיץ אֲרִי בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ כְּדִי שִׁרְאוּ עָנִיִּי

קעח בבא מצינעא. פרק ראשון - שנים אווזין - דף יב עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

תוספות

1 רבי יוחנן אמר לא גדול גדול ממש. מפרש ר"ח כי היכי דפליגי הקא פליגי נמי גבי עירוב
2 דתנן בפ' חולין (עירובין דף עט; ושם ר"ה ומנחה) ומנחה להם על ידי בנן ובתו ולשמואל
3 דאמר הקא קטן ממש הוה נמי גבי עירוב אינו זוכה דידו כיד אביו כיון דמצינא לאביו
4 דה"ל כל זכויותו לאביו ואמה העבריה אע"פ שהיא קטנה וזכא בעירובא דמצינא איהא
5 לאדוניה אף על גב דשמואל אית ליה פרק
6 התקבל (גיסין דף סד; ושם ר"ה אלא) קטן זוכה
7 לעצמו ואינו זוכה לאחרים הא משני הקס שאני
8 שתופי מבואות דרגנן והא דאמר שמואל פרק
9 מי שהוציאנה (עירובין דף מט; ושם; ר"ה וקטן)
10 דעירוב משום קטן וזכא אמר משום דירה ואמר
11 איכא בינייהו קטן דה"פ פ"ח הוה דאית ליה בית
12 לקטן קאמר ולא כפרשי' שפי' שאינו גובה
13 העירוב לפי שאינו זוכה ולרי' דאמר לא גדול
14 גדול ממש דה"ל דגבי עירוב נמי דקטן ואינו סמוך
15 על שולחן אביו וזכא קאמה העבריה (גדול סמוך
16 על שולחן אביו אינו זוכה וצריך ליתור שלא
17 לזכות העירוב ע"י בנו הגדול הסמוך לשולחנו
18 דקרי' כרבי יוחנן לגבי שמואל כדאמר פרק מי
19 שהוציאנה (שם מז) ועבדו ושפחתו העברים
20 אע"י דסומכין על שולחנם מציאתם לעצמם וכן
21 זוכין בעירוב ולא הוי דם כיד האדון דלא שייך
22 איכה אלא בבנו שדרכו לזונו תמיד ואם לא
23 יפרנסו אביו לא יפרנסו אחר אבל אדם אחר
24 מעלמא סמוך על שולחן חבירו חנם כגון יתום
25 וכדצא בו אין סברא שתהא מצינא לחבירו
26 וכי' עבר ואמה שבשכר שדרכם הם אוכלים
27 ובתו אפילו נערה ואינה סמוכה על שולחן אביה
28 מצינא לאביה משום איכה דאי בעי מסר לה
29 למנוול ומנחה שוחין כדאמר בפרק נערה (כתובות
30 דף מז ושם) ודלא כרשי' שפירש משום דכתיב
31 בעניניה דהוהא בהפרת נדרים הוא דכתיב
32 כדאינא בפרק קמא דקדושין (דף ג; ושם) ופרק
33 נערה (שם מז) ואשתו דזכא בעירוב אף על גב
34 דידה כיד בעלמא מוקי לה כסות נדרים (דף פח)
35 דאית לה בית באותו מביד דמנו דזכא לנפשה
36 וזכא נמי לאחריני
37 במנניה מצינא עם מלאכתה. וא"ת הא
38 דתניא בפרק קמא דקדושין (דף טז) אמה
39 העבריה מצינא לאביה ושכר בשלה לרבה
40 היכי מתוקמא אליבא דרבא דאם הגבירה עם
41 מלאכתה ליקא שכר בשלה ואם לא הגבירה עם
42 מלאכתה א"כ מצינא לאדוניה ור"ל דהתם
43 ודאי צריך להעמיד בנוקבת מרגליות
44 ששכרו' ללקט מצינא. וה"פ דברייתא ב"רא
45 בזמן שאמר ליה עשה עשה עמי באותו
46 ענין שהוא כמו נכש עמי ליה אבל אמר ליה
47 עשה עמי מלאכה של מצינא כו';
48 מא' בע"א גביה. דהיא נמי אינה יכולה למכור
49 עצמה אחר כן כדאינא בספרי: ולא
50 לזה עד תשרי. פירוש ונתנה רוצה ללוח בו שיש
51 לו טורח לכתוב שטר אחר ונמ כד' להרחיץ פשיט
52 דספרא אבל אין לפרש שבכר לזה בו קודם שנפל
53 דאי' מאי משני הני ריעי לפי שנפל ויש הוכחה
54 דמשום ססולא לא נהיר לשומרו והא לזה בו בכר
55 ופשיטא שנהיר לשומרו: בותבין' שטר ללוח
56 אף על פי שאין מלוח עמו. ולפיכא למיחש למחוי
57 לשקרא כמו באשרתא דדיני דאם כתבו קודם
58 דתחוי תחיתו דיד' סתרי פסולה דהקא כיון שהוא כותב חוכתו לא שייך מחוי כשקרא:

אב"י

עשו שאינו זוכה בזוכה מ"ט עניים גופייהו ניהא ליה
פי היכי דכי אנרו לדידהו נלקטו בגייהו בתרייהו
ופליגא דר' חייא בר אבא דאמר רבי חייא בר אבא
אמר רבי יוחנן לא גדול גדול ממש ולא קטן קטן
ממש אלא גדול וסמוך על שולחן אביו והו' קטן קטן
ואינו סמוך על שולחן אביו והו' גדול: מצינא עבדו
ושפחתו העברים הרי הוא של עצמן: אמאי לא יהא
אלא פועל ותניא מצינא פועל לעצמו במה דברים
אמורים בזמן שאמר לו נכש עמי היום עדור עמי
היום אבל אמר לו עשה עמי מלאכה היום מצינא
לבעל הבית אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן
הקא בעבד נזכר מרגליות עסקין שאין רבו רוצה
לשנותו למלאכה אחרת רבא אמר במנניה מצינא
עם מלאכתו עסקין רב פפא אמר כגון ששכרו
ללקט מצינא והיכי דמי דאקפי אנמא בכוריה: האי
שפחה היכי דמי אי דאיתיה שתי שערות מאי בעיא
גביה ואי דלא איתיה שתי שערות אי איתיה לאב
דאביה הויה ואי דליתיה לאב תיפוק במיתת האב
דאמר ריש לקיש אמה העבריה קנה עצמה במיתת
האב מרשות האדון מקל וחומר ולא איתותב ריש
לקיש נמא מהאי נמי תיהוי תיובתא לא לעולם
דאיתיה לאב ומאי הרי הו' שולחן לאפוקי דרבה:
מצינא אשתו: גירשה פשיטא הקא במאי עסקין
במגורשת ואינה מגורשת דאמר רבי זירא אמר
שמואל כל מקום שאמר חייב במגורשת ואינה
מגורשת בעלה חייב במגורשתה מעמא מאי אמור
רבנן מצינא אשה לבעלה פי היכי דלא תיהוי לה
איכה הקא אית לה איכה ואיכה: מתני' מצא
שטרי חוב אם יש בהן אחריות נכסים לא יחזיר
שפית דין גפרעין מהן אין בהן אחריות נכסים יחזיר
שאין בית דין גפרעין מהן דברי רבי מאיר וחכמים
גפרעין מהן: גמ' במאי עסקין אלימא פשחייב
מודה פי' יש בהן אחריות נכסים אמאי לא יחזיר

עשו את שאינו זוכה בזוכה. אע"פ שאין לקטן זכיה במקום אחר כאן עשאוהו בזוכה:
מאי טעמא עניים גופייהו ניהא ליה. בהאי תנאית דכי אגרו ליה לדידהו כו'; ופליגא.
דשמואל דפירש טעמא דמתני' משום דלית ליה זכיה: ארי' חייא בר אבא. דאמר אף
גדול שיש לו זכיה אם סמוך הוא על שולחן אביו מצינא לאביו משום איכה אבל אינו
סמוך על שולחן אביו אפילו הוא קטן מצינא
שלו: לא יהא אלא פועל. לא יהא עבדו אלא
שכיר בעלמא תניא דמצינא לבעל הבית בזמן
שלא פירש לו לאינו מלאכה שכרו ועבד זה
בשקנאו רבו ליתם מלאכה קנאו: שאין רבו
רוצה לשנותו. הלכך לא ניהא ליה שיגביה לו
מצינא דמצינא מעולה דבמיה משכר ביטול
מלאכתו לא שכינתא הלכך אי אחרמי אנשח
שלו הוא וישלם לרבו שכר ביטול: עם מלאכתו.
שלא ביטל כלום הלכך לעצמו: רב פפא אמר.
הא דתניא פועל מצינא לבעל הבית: ששכרו
ללקט מצינא. הרבה: והיכי דמי. דאתרמי:
דאקפי אנמא בכוריה. שפך הנקר חוץ לגדותיו
וצפו הדגים עם וכשיבשו המים היוצאים ממנו
שם דגים הרבה. דאקפי תרגום של הציף
דמתרגומין וצף הנרול וקפא כדולא נמליכס ב
ו: מאי בעיא גביה. הא תניא יוצאה בסימניה:
דאביה חייא. מצינא דהא קטנה היא: ואי
דליתיה לאב. מאי בעיא גבי האדון תיפוק מניה
במיתת האב: פקל וחומר. בפרק קמא דקדושין
(דף טז) מה סימנין שאין מוציאין מרשות האב
מוציאין מרשות האדון כדלפין וצאה חתם
אלו ימי בגרות אין כסף אלו ימי נערות מיתת
האב שמוציאה מרשות האב שאינו מוריש לבניו
מה שזכתה לו תורה בביתו שיהא מעשה דיה
לאחין כדלפין (כתובות דף מג.) והתנהגותם
אותם לבנים ולא בנויותם לבנים אינו דין
שמוציאה מרשות האדון: ולא איתותב רבי
שמעון בן לקיש. בקדושין (שם): לאפוקי דרבה.
לאפוקי שאינו של רבה אלא של אביה וצרי ליה
שולחן משום דאב מניה נזכר: במגורשת ואינה
מגורשת. כגון זקל זה גיטה ספק קרוב לה ספק
קרוב לו ברה"י: תיב במגורשת. ומשום הכי
אצטרך לאשמועין דמצינא שלה דטעמא
מאי אמור רבנן מצינא האשה כו': מתני'
אחריות נכסים. שעבוד קרקעות שיוגבה מהן:
יחזיר ולא יחזיר. טעמא בגמ' מפרש: גמ'
בשתיב מודה. שהלוח מודה שהשטר אינו פרוש:
אמאי לא יחזיר. אם לטרוף לקוחות כאן בדין
הוא טורק: במשעבד. ממקרקעי שמכר אחר כו':
הני ריעי. דואילו ונפל אתרע דיש לומר אם היה
כשר היה נזהר בו:

בשמי

הא מודה ואי פשאין חייב מודה פי' אין בהן אחריות נכסים אמאי יחזיר נהי דלא
גבי ממשעבדי כמני חרי מנבא גבי לעולם פשחייב מודה והקא היינו טעמא דתישינ
שפא כתב ללוח בגינס ולא לזה עד תשרי ואתי למטרף לקוחות שלא פדון אי הכי
כל שטרי דאתו לקמן ניהויש לזה הכי כל שטרי לא ריעי הני ריעי אלא הא דתנן
בותבין שטר ללוח אף על פי שאין מלוח עמו לכתחילה היכי פתבינהו ניהויש שפא
כתב ללוח בגינס ולא לזה עד תשרי ואתי למטרף לקוחות שלא פדון אמר רב אפי

בשמי

שואלת הגמרא על המקשן: וְלֹא אֵיתִיתָב רִישׁ לְקִישׁ וּנְחָדוּ דְּבָרֵיו, ומדוע צריך להפריכם גם מכאן.
עונה הגמרא: כוונת המקשן היתה, שהאם נִקְמָא מִתְּהֵא נִמְי תִּיהוּ תִּיּוֹבְתָא - נאמר שגם ממשנה זו אפשר להפריך את דבריו, שאם יהיה מי שיתרץ את הקושיא משם עדיין יהיו דבריו נפרכים מסוגייתנו.
הגמרא מיישבת את הקושיא מסוגייתנו על ריש לקיש: לֹא, לְרִישׁ לְקִישׁ אֵין הַמְדוּבֵר בַּמְּשֵׁנָה בַּשְּׂפָחָה שְׁמַת אַבִּיהַ, שְׁלֵעֻלָּם מְדוּבֵר דְּאֵיתִיתָ לְאָב, וְאֵין שְׁמַתָּה בַּמְּשֵׁנָה שְׁמִצִּיתָם הָרִי הֵן שְׁלֵחֵן וְהָרִי הַמְצִיאה שִׁיבַת לֹא אִבִּיהַ, יֵשׁ לֹמֵר שְׁכוּנוֹת הַמְּשֵׁנָה לְאַפְסֵי דְרָבָה - לִלְמַד שֶׁהַמְצִיאה אִינֶה שִׁיבַת לֹאדוֹן, אֲבָל בִּאֲמוֹת גַּם אִינֶה שֶׁל הַשְּׂפָחָה אֲלֵא שֶׁל אִבִּיהַ:
שֵׁנִי בַּמְּשֵׁנָתִינוּ: מְצִיאת אִשְׁתּוֹ שִׁגְרִישָׁה אָף עַל פִּי שְׁלֹא נָתַן כְּתוּבָה הָרִי הוּא שְׁלֵה:
שואלת הגמרא: אִם מְדוּבֵר כְּשִׁנְיָרְשָׁה, פְּשִׁימָא שְׁמִצִּיתָה שְׁלֵה, שְׁהָרִי אִינֶה אֲשֶׁתוֹ.
מבארת הגמרא: הָכָא בְּמֵא עֲסָקִין בְּמִגְדָּרְשָׁתָא וְאִינֶה מְגוֹדָרְשָׁתָא - שִׁסְפָּק אִם הִיא מְגוֹרְשָׁתָא, כְּגוֹן זֶרֶק לֹה גַּט בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים וּנְפֵל הַגֵּט סִפְק קְרוֹב לֹו סִפְק קְרוֹב לֵה, דְּהָאֵמֵר רַבִּי יוֹדָא אֵמֵר שְׁמוּאֵל, כָּל מְקוֹם שְׁאֵמֵרֵי חֲכָמִים עַל אֲשֶׁה בַּהֲלֻכוֹת גִּטִּין, שְׁהִיא מְגוֹדָרְשָׁתָא וְאִינֶה מְגוֹדָרְשָׁתָא, בְּעֵלָה שֶׁל אֲשֶׁה זֶה חֲזִיב בְּמִזְוֹנוֹתֶיהָ, שְׁכִינָה שְׁהִיא מְעוֹכֶבֶת לְהִינְשֵׁא בְּגָלוֹל חֲזִיב לִזְוֹן אוֹתָהּ, וְהַמְּשֵׁנָה מְחַדֶּשֶׁת שֶׁאָף עַל פִּי שְׁחִיב בַּמְּזוֹנוֹתֶיהָ מְכַל מְקוֹם מְצִיאתָה לַעֲצֻמָּה, מְשׁוּם שְׁמִצְנָא מֵאֵי אֵמֵר דְּרָבָן - מִזֶּה הִטְעַם שְׁאֵמֵרֵי חֲכָמִים מְצִיאתָ אִשְׁתָּ לְבַעֲלָהּ, כִּי הִיכִי דְלֵא תִּיּוֹבֵי לֵה אִיבָה שְׁלֵה תְּהִיבָה שְׁנֵאָה בִּינָה לְבִין בַּעֲלָה בְּרִאוּתוֹ שֶׁאָף שְׁהוּא מְפָרְסֵה אִינֶה נּוֹתֶנֶת לֹו אֶת מְצִיאוּתָהּ, וְהָכָא - בִּאֲשֶׁה שְׁבַעֲלָה גִירָשׁ אוֹתָהּ, אָף שִׁסְפָּק אִם חָלוּ הַגִּירוֹשִׁין, מְכַל מְקוֹם אֵית לֵה אִיבָה וְאִיבָה - יֵשׁ כְּבֵר מְמִילָא שְׁנֵאָה גְּדוּלָה בִּינֵיהֶם וּלְכֵן לֹא תִיקְנָה שְׁמִצִּיתָה לְבַעֲלָה, וְדִינָה שְׁמִצִּיתָה לַעֲצֻמָּה:

משנה

מִשְׁנֵיתֵנוּ מִמְּסִיכָה לַעֲסוֹק בְּדִינֵי מְצִיאת אֲבִידָה, וְדָנָה בְּדִין מְצִיאת שְׁטֵרִי חוֹב:
מִצָּא שְׁטֵרִי חוֹב, שִׁישׁ בָּהֶם חֵיבוֹ הַשְּׁבָה מִחֲמַת שִׁישׁ בָּהֶם סִימָן, אֲבָל אֵין הַמוֹצֵא יוֹדֵעַ הָאֵם מִן הַמְּלוּה נִפֵּל קוֹדֵם הַפִּירְעוֹן אוֹ מִן הַלוּה נִפֵּל אַחֲרֵי הַפִּירְעוֹן, אִם יֵשׁ בָּהֶן אַחֲרִיּוֹת נְכָסִים - אִם נִכְתָּב בְּשֵׁטֶר שֶׁהָלוּה מִשְׁעֶבֶד אֶת נִכְסֵיוֹ לְמַלּוּה לְצוּרֵךְ פִּירְעוֹן הַחוֹב, לֹא יִחְזִיר אֶת הַשְּׁטֵר לְמַלּוּה מְשׁוּם שְׁבִית דִּין נִפְרָעִין מִהֶן - בֵּית דִּין גּוֹבִים אֶת הַחוֹב מִקְרָעוֹת הַלְקוּחוֹת, וְיֵשׁ לַחוּשׁ שְׁמָא יֵשׁ פִּסּוֹל בְּשֵׁטֶר וְיִגְבּוּ בֵּית דִּין אֶת הַקְרָע שֶׁלֹא כְּדִין. אֲבָל אִם אֵין בָּהֶן אַחֲרִיּוֹת נְכָסִים, יִחְזִיר לְמַלּוּה מְשׁוּם שְׁאֵין בֵּית דִּין נִפְרָעִין מִהֶן, דְּרַבִּי רַבִּי מֵאִיר. וְחֲכָמִים אֲמִירִים, בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף לֹא יִחְזִיר, מִפְּנֵי שְׁבִית דִּין נִפְרָעִין מִהֶן, כִּיֹּן שְׁחֲכָמִים סוֹבְרִים שְׁאֲחִירּוֹת טַעוֹת סוֹפֵר, שֶׁאָף אִם לֹא נִכְתָּב הַשְּׁעֶבֶד בְּשֵׁטֶר הָרִי זֶה מִחֲמַת טַעוֹת הַסּוֹפֵר בְּלִבָּד אֲמַנָּם נִתֵּן לִגְבוּת בּוֹ מִנְכְּסֵיהֶם, וְכִיֹּן שְׁנֵאֲבָד הַשְּׁטֵר יֵשׁ לַחוּשׁ שִׁישׁ בּוֹ פִּסּוֹל וְהוּא אִינוֹ רְאוּי לְהַגְבוּת אֶת הַקְרָעוֹת:

גמרא

הַגְּמָרָא מְפָרֶשֶׁת אֶת דַּעַת רַבִּי מֵאִיר. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: בְּמֵא עֲסָקִין - בִּאִיזָה אֹפֹן דִּיבֵר, אֲלִימָא בְּשִׁתְּהִיב, הַלוּה, מוֹדָה שְׁהוּא חֲזִיב לְמַלּוּה וְעִדְדִין לֹא פָרַע אֶת חוֹבוֹ, אִם כֵּן, גַּם כֵּן - כֹּא-אֲשֶׁר יֵשׁ בָּהֶן בְּשֵׁטֵרוֹת אַחֲרִיּוֹת נְכָסִים, אֲמַאי לֹא יִחְזִיר לְמַלּוּה שְׁאִיבֵדֵם, הָא - הָרִי הַלוּה מוֹדָה שְׁעִדְדִין לֹא פָרַע אֶת הַהַלּוּאָה וְכִי הַחוֹב עוֹמֵד

עָשׂוּ חֲכָמִים אֶת הַקֵּטֶן שְׁאִינוֹ זֹכֵה - שֶׁאֵין לוֹ זְכִיָּה לַעֲצֻמָּה, שִׁיחִיהָ כֹּאן בְּזוֹכָה, שֶׁאֵמֵרֵי שִׁיכּוֹל לְזַכּוֹת לַעֲצֻמָּה, וְהַפּוֹעֵל זֹכֵה מִיד בְּנוֹ, מֵאֵי מְעָמָא עָשׂוּ כֵּן, לְפִי שְׁעָנִים גּוֹפִיָּהוּ נִיחָא לֵהוּ - נִזְחַל לֵהֶם בְּתִקְנָה זֶה וְאִינֶם מְקַפִּידִים בְּכֵךְ, כִּי הִיכִי דְכִי אֲנִי לְדִידָהּ - כְּדִי שְׁכֹאשֶׁר יִשְׁכְּרוּ אוֹתָם לְלִקּוֹט בַּשְּׂדֵה, נִלְקוּט בְּנִיָּהוּ בְּתִרְיָהוּ - לִקְטוּ בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם אֶת הַלֵּקֶט הַנוֹשֵׁר.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה דַּעַה נּוֹסֶטֶת מְדוּעַ מְצִיאת קֵטֶן לֹא אִבִּיהַ: וְשׁוּמָאֵל שְׁפִירָה שְׁמֵת הַמְּשֵׁנָה שְׁמִצִּיתָה קֵטֶן לֹא אִבִּיהַ בְּקֵטֶן שֶׁאֵין לוֹ זְכִיָּה, פְּלִיגָא - חוֹלֵק אֲדָרְכֵי חֵיָא בְּרֵא אֲבָא, דְּהָאֵמֵר רַבִּי תִּיָא בְּרֵא אֲבָא אֵמֵר רַבִּי יוֹחָנָן, מִזֶּה שֶׁאֵמֵרֵי בַּמְּשֵׁנָה שְׁבָנוּ גְּדוֹל מְצִיאתוֹ לַעֲצֻמָּה וּבְנוּ קֵטֶן מְצִיאתוֹ לֹא אִבִּיהַ, לֹא הַכוּנוֹה 'גְּדוֹל' גְּדוֹל מְשֵׁשׁ, וְלֹא הַכוּנוֹה 'קֵטֶן' קֵטֶן מְשֵׁשׁ, אֲלֵא גְּדוֹל וְקֵטֶן עַל שְׁלֵחֵן אֲבִיּוֹ, שְׁהוּא מְפָרְסֵה, וְהוּ 'קֵטֶן' וּמְצִיאתוֹ לֹא אִבִּיהַ, קֵטֶן וְאִינוֹ קֵטֶן עַל שְׁלֵחֵן אֲבִיּוֹ, וְהוּ 'גְּדוֹל' וּמְצִיאתוֹ לַעֲצֻמָּה, וְהִטְעַם מְשׁוּם אִיבָה:
שֵׁנִי בַּמְּשֵׁנָתִינוּ: מְצִיאת עֲבִיד וְשְׁפָחָתוֹ הָעֲבָרִים הָרִי הוּא שֶׁל עֲצֻמָּה: שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: אֲמַאי, לֹא הָיָא עֲבֵד זֶה אוֹ שְׂפָחָה זֶה אֲלֵא כְּדִין פּוֹעֵל הַנִּשְׁכֵּר לַעֲבוּדָה, וְתִנְיָא בְּבִרְיָתָא, מְצִיאת פּוֹעֵל לַעֲצֻמָּה, בְּמֵה דְּכָרִים אֲמִירִים, בְּזִמְן שְׁאֵמֵר לֹו בַּעַל הַבֵּית, נִכְשׁ עָמִי הִיּוֹם אוֹ עָדִיד עָמִי הִיּוֹם, שֶׁהַגְּבָהָה הַמְצִיאה אִינֶה מְלֹאכָה לְצוּרֵךְ הַבַּעַל הַבֵּית לְכֵן מְצִיאת הַפּוֹעֵל לַעֲצֻמָּה. אֲבָל אִם אֵמֵר לֹו עָשֵׂה עָמִי מְלֹאכָה הִיּוֹם וְלֹא פִירֵשׁ לוֹ לֵאִיזָה מְלֹאכָה הוּא שׁוֹכֵר, מְצִיאתוֹ שֶׁל הַפּוֹעֵל שִׁיבַת לְבַעֲלָה כִּיֹּן שְׁכַל מִיָּה שֶׁהַפּוֹעֵל עוֹשֶׂה הָרִי הוּא כְּמֹלֵאכָה שֶׁלְצוּרָכָה נִשְׁכֵּר לְבַעַל הַבֵּית וּבְכָלֹל זֶה מְצִיאת מְצִיאתָה זֶה, וְשֶׁכֹּאִילוּ נִשְׁכֵּר לְמוֹצֵאָה עֲבוֹר הַבַּעַל הַבֵּית. וּמִשְׁמַע בְּבִרְיָתָא זֶה, שְׁעֵבֵד אוֹ שְׂפָחָה שֶׁאֵין מְחִיבִים לְאִדּוֹנָם לְמֹלֵאכָה מְסוּיִימָת אֲלֵא כֹל אֲשֶׁר יִרְצֶה אִדּוֹנָם כֵּן יַעֲשֶׂה, אִם מְצֵאוֹ מְצִיאה הָרִי הִיא שִׁיבַת לְאִדּוֹנָם, וּמְדוּעַ כְּתָבָה הַמְּשֵׁנָה שְׁמִצִּיתָה עֲבֵד אוֹ שְׂפָחָה שִׁיבַת לַעֲצֻמָּה.
מְסִיבָה הַגְּמָרָא: אֵמֵר רַבִּי חֵיָא בְּרֵא אֲבָא, דְּהָאֵמֵר רַבִּי יוֹחָנָן, הָכָא - בַּמְּשֵׁנָתִינוּ, בְּעָבֵד שְׁמִלְאֲכוֹתוֹ לְהִיזֵי נֹכַח בְּרִנְיָלוֹת עֲסָקִין, שְׁעֵבֵד זֶה אֵין רַבִּי רֹוֹצֶה לְשִׁנּוֹתוֹ, לְמִלְאכָה אַחֲרָת וְאִינוֹ רֹוֹצֶה שִׁיחַפֵּשׁ מְצִיאוֹת עֲבוּרוֹ, כִּי מְצִיאה שְׁדִמְיָה מְרֻבִּים מִהַשְׁכֵּר שֶׁהָאִדּוֹן מְרוּיָה מְעוּבֹרֶת הַעֲבֵד אִינֶה מְצוּיָה, נִמְצָא שְׁכַשְׁהָ עֲבֵד מְגִבִּיהָ אֶת הַמְצִיאה זֹכֵה בַּה לַעֲצֻמָּה, וְיִשְׁלַם לְאִדּוֹנוֹ שְׁכַר בִּיטוֹל מְלֹאכָתוֹ. תִּירוּץ נוסף: רַבִּי אֵמֵר, מִשְׁנֵיתֵנוּ עָבֵד שְׁמִנְיָה מְצִיאתָ יָחִיד עָם מְלֹאכָתוֹ עֲסָקִין, שֶׁאֵין בִּיטוֹל מְלֹאכָה בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, וְלְכֵן אִינֶה שִׁיבַת לְאִדּוֹן כָּלֹל.
תִּירוּץ נוסף: רַבִּי אֵמֵר שֶׁהַבְּרִיָּתָא שֶׁאֵמֵרֵי מְצִיאת פּוֹעֵל לְבַעַל הַבֵּית נִאֲמָרָה בְּזִמְן שְׁשִׁכְרוּ בַּעַל הַבֵּית לְפּוֹעֵל לְלִקְטֵם עֲבוּרוֹ מְצִיאוֹת, וְהִיכִי דְמִי - וְאִיכָן דְּבֵר זֶה, דְּהָאֵמֵר אֲנִימָא בְּכּוּנוֹי - שְׁצָף הַנְּהַר עַל גְּדוֹתָיו וְעַמּוֹ עַל הַדְּגִים, וְכַשְׁחוֹר הַנְּהַר לְאַחֲרֵיוֹ נִשְׁאָרוּ הַדְּגִים עַל הַקְרָע וְשִׁכְרוּ בַּעַל הַבֵּית לְלִקְטֵם, וְאִם מְצָא דְגִים אוֹ אֲפִילוֹ מְצִיאה אַחֲרָת מְצִיאתוֹ לְרַבּוֹ, כִּי לִכְךָ נִשְׁכֵּר, לְלִקְטֵם מְצִיאוֹת אֲלוֹ. וּמִשְׁנֵיתֵנוּ עוֹסֶקֶת בְּסִתָּם עֲבֵד וְשְׁפָחָה, שְׁלֵא נִשְׁכֵּר בְּפִירוּשׁ לְמֹלֵאכָת לִיקוּט מְצִיאוֹת, וְלְכֵן מְצִיאתָם לַעֲצֻמָּה:
הַגְּמָרָא מְבַרֶּרֶת אֶת דִּין הַמְּשֵׁנָה שְׁשְׁפָחָה עֲבִרִית מְצִיאתָה לַעֲצֻמָּה: הָאֵי שְׁפָחָה הַכְּתוּבָה בַּמְּשֵׁנָה הִיכִי דְמִי, אִי בַּשְּׂפָחָה דְּאִיָּתִי - שְׁהִבִּיאָה, שְׁתִּי שְׁעָרוֹת, מֵאֵי בְּעִיָּה נְפִיָה - מִזֶּה הִיא עוֹשֶׂה אֲצִלוֹ, וְהָרִי אֲמָה עֲבִרִיהָ יוֹצֵאת מֵאִדּוֹנָה כֹּאשֶׁר הִיא מְבִיאָה סִימָנִים. וְאִי דְלֵא אִיָּתִי שְׁתִּי שְׁעָרוֹת, גַּם קִשָּׁה, אִי אֵיתִיהָ לְאָב - אִם יֵשׁ לֵה אֲב, דְּאִבְיָהּ חֵיָא - הָרִי מְצִיאה זֶה שִׁיבַת לֹא אִבִּיהַ, וְאִי דְלֵיתִיהָ לְאָב - וְאִם אֵין לֵה אֲב, שְׁמַת, תִּיפּוֹק - תִּצָּא לְחִירוֹת בְּמִיתָת הָאָב, דְּהָאֵמֵר רִישׁ לְקִישׁ, בְּגִמְרָא (קְדוּשִׁין טו.) אֲמַת הָעֲבָרָה (קִנְיָה) [קוֹנֶה אֶת] עֲצֻמָּה וּמִשְׁתַּחֲרַרֶת וְיוֹצֵאת בְּמִיתָת הָאָב - כֹּאשֶׁר הָאֲב מֵתוֹ מְרִישוֹת הָאִדּוֹן, שְׁכֵן לְמַדִּים מִקֵּל וְחוֹמֶר.

בְּשִׁטְרֵי הַקֶּנָּאָה - בשטר בו נעשית הקנאה בזמן החתימה על
שעבוד הנכסים בין אם תהיה הלואה ובין אם לא תהיה, ובאופן זה
בדין הוא שייגבו הקרקעות שנמכרו מזמן הכתוב בשטר, דְּהָא
שְׁעֻבָּה הִלּוּהּ נִפְשִׁיָּהּ - עצמו נכסיו מאותו הזמן שנכתב השטר,
ונשתעבדו כל קרקעותיו מיד, למרות שבפועל היתה ההלואה רק
לאחר זמן, ולכך אין זוה פסול של שטר מוקדם ומותר לתכחילה
לכתוב שטר חוב ללוה ללא המלוה, אבל שטר הלואה סתם שלא
שיעבד הלוה את נכסיו בשעת הכתיבה, אין כותבים ללוה את
המלוה עמו מחמת החשש שההלואה תהיה רק לאחר זמן והמלוה
יגבה מהלקוחות שלא כדין.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי, מִתְּנִיתִי דְּקִתְּנִי ו-משנתני שנכתב בהו אִם
יֵשׁ בָּהֶן - בשטרות אֲחֵרִיּוֹת נִכְסִים לֹא יִחְזִיר המוצא את השטר,
וְאִין קִינָא ו-העמדנו את דין המשנה שמדובר בְּשִׁטְרֵי מוֹדָה
בחובו שלוה ולא פרע, ובכל זאת אין מחזירים את השטר משום
החשש שִׁטְמָא בְּתֵב הִלּוּהּ את השטר בכדי ללוֹת בְּנִינָן וְלֹא לָוֶה עַד
תִּשְׁרִי וְאִם נחזיר את השטר אֲתִי ו-יבוא המלוה לְמַטְרָה - לגבות
מהלקוחות שִׁטְמָא בְּרִין, כאמור למעלה, וקשה, אֲמַאי לֹא יִחְזִיר, נִחְזִי
- נבדוק את תוכן השטר ונראה, אִי מדובר בְּשִׁטְרֵי הַקֶּנָּאָה הָא
שְׁעֻבָּה לִיה נִפְשִׁיָּהּ ואין חשש זה קיים, ולמה לא יחזירנו, וְאִי בְּשִׁטְרֵי
דְּלֹא הַקֶּנָּאָה גם כן מדוע שלא יחזיר, שהרי לִיכָא לְמִיחָשׁ - אין
לחשש שמא נכתב השטר בכדי ללוות ולא לזה, דְּהָא אֲמַרְתָּ בִּי
לִיכָא מְלוֹה בְּהִדְרִיָּה לֹא בְּתֵבִין - שהרי הכרענו שאין כותבים שטר
שאינו שטר הקנאה ללא שהמלוה נוכח בכתיבת השטר וראו
העדים שנתן המעות ליד הלוה.

מיישבת הגמרא: אֲמַר לָךְ רַב אֲסִי, אֵף עַל גַּב דְּשִׁטְרֵי דְּלֹא הַקֶּנָּאָה
בִּי לִיכָא מְלוֹה בְּהִדְרִיָּה לֹא בְּתֵבִין, בכל זאת בְּמִתְנִיתִין, בִּין דְּנִפְל
השטר אֲתִירַע לִיה ו-נפגמה חזקת כשרותו, וְחִיָּשִׁין דְּלִמָּא אֲקָרִי
וְתֵבִין - ויש לחשוש שמא אירע וכתבו את השטר שלא בנוכחות
המלוה, ולמרות שהזמן הכתוב בשטר הוא ניסן, לא היתה
ההלואה עד תשרי והגביה מהלקוחות היא שלא כדין, ואם כן
השטר פסול, ומחמת כן לא נוהר בו המלוה.

אביי מביא יישוב נוסף לבאר מדוע כותבים שטר ללוה אף ללא
המלוה ואין חוששים שמא תהיה ההלואה בזמן אחר והגביה
מהלקוחות תהיה שלא כדין: אֲבִי אֲמַר, עֲדִיו שֶׁל הִלּוּהּ בְּתֵבִין -
בעצם חתימתם, וְכֵן לֹא - למלוה את הכתוב בשטר, וְאִפִּילוּ שְׁטֵרֵי
דְּלֹא שִׁטְרֵי הַקֶּנָּאָה כותבין ללוה בלא מלוה, שאפילו לא ניתנו
המעות משתעבדות הקרקעות מעת חתימתם. ומה שלא אמר
אביי כרב אסי, היינו משום דְּקִשְׁיָא לִיה עַל דְּבִרְיָה, שִׁבִּין דְּאֲמַרְתָּ
בְּשִׁטְרֵי דְּלֹא הַקֶּנָּאָה בִּי לִיתִיה לְמְלוֹה בְּהִדְרִיָּה לֹא בְּתֵבִין - מכיון
שליטתך אין כותבים ללוה שטר שאינו שטר הקנאה אם המלוה
אינו נוכח בכתיבת השטר, לִיכָא לְמִיחָשׁ דְּאֲקָרִי וְתֵבִין - אין
לחשש שמא אירע וכתב השטר שלא בנוכחות המלוה כיון
שאסור לעשות כן.

הגמרא דנה בדברי אביי שבכל עדים החותמים על השטר, חל
השיעבוד בזמן החתימה. מקשה הגמרא: אֲלֹא הָא דִּתְנִין במשנה
(לקמן יח.) מִצָּא גִיפִי נָשִׁים וְשִׁטְרוֹת שְׁחָרִירִי עֲבָדִים כְּנַעֲנִים, או
שמצא דִּיתִיקָן - שטר צוואה שנכתב מפי שכיב מרע, או שמצא
שטר מִתְנָה שנכתב מפי אדם בריא, וְשׁוֹבְרִים - שטר המעיד על
פירעון חוב, ואינו יודע אם להחזירם למי שכתבם או למי שנכתבו
עבורו, הֲרִי זֶה לֹא יִחְזִיר את השטר לא לכותב השטר ולא למי
שנכתב עבורו, שאנו חוששים שִׁטְמָא בְּתֵבִים הִיוּ עַל מַנְת ליתנם,
וְקֹדֶם שֶׁנִּמְסְרוּ לִמִּי שֶׁנִּכְתְּבוּ עֲבוּרָו, נִמְלָךְ עֲלֵיהֶם מִי שֶׁכְּתִבָּם שְׁלֵא
לִיתָנָם. ולפי שיטת אביי יש להקשות, וְכִי נִמְלָךְ עֲלֵיהֶם מִאי הִיוּ - מה
החשש שנמלך הכותב שלא למוסרם למי שנכתבו עבורו, וְהָא

אֲמַרְתָּ עֲדִיו בְּתֵבִין וְכֵן לֹא, וגם אם נמלך הכותב, כבר שיעבד
עצמו לכל הכתוב בשטר.

מיישבת הגמרא: הִנֵּי מִיָּלִי שהשיעבוד חל בזמן חתימת העדים,
היינו דווקא הִכָּא דְּקָא מִטּו לְדִידָה - באופן שלאחר זמן הגיע
השטר ליד מי שנכתב עבורו, ולמפרע חל השיעבוד מזמן
החתימה, אֲבָל הִכָּא דְּלֹא מִטּו לְדִידָה - אבל במקרה שמעולם לא
הגיע השטר ליד מי שנכתב עבורו, לֹא אֲמַרְיִנן שחל השיעבוד בזמן
חתימת העדים, ולכך יש לחוש שמא נמלך הכותב ולא הגיע
השטר כלל למקבל, ולא זכה במה שכתוב בשטר.

הגמרא חוזרת ומקשה על דברי אביי ממשנתנינו: אֲלֹא מִתְנִיתִין
דְּקִתְּנִי ו-משנתנינו שנאמר בהו מִצָּא שְׁטֵרֵי חוֹב אִם יֵשׁ בָּהֶם
ו-שנכתב בשטרות אֲחֵרִיּוֹת נִכְסִים לֹא יִחְזִיר משום שאנו חוששים
שהמלוה יגבה מהלקוחות שלא כדין, וְאִין קִינָא ו-העמדנו את דין
המשנה בְּשִׁטְרֵי - [כשהלוה] מוֹדָה בחובו שלוה ולא פרע וְאִין
מחזירים את השטר למלוה מִשּׁוּם שְׁטָמָא בְּתֵב ללוֹת בְּנִינָן כמו
שכתוב בשטר, וְנִפְעֹל לֹא לָוֶה עַד תִּשְׁרִי, ויש להקשות, בְּשִׁטְמָא
לָרַב אֲסִי דְּאֲמַר שהדין שיכותבין שטר ללוה אף על פי שאין מלוה
עמו וְאִין חוששים שמא יכתוב בניסן וילוה בתשרי, הוא משום
שמדובר בְּשִׁטְרֵי אֲקִינָאָה שעשו בהם קנין על שיעבוד הקרקעות
למרות שלא היתה הלואה, מוֹכֵן לָךְ ו-יעמיד את המשנה בְּשִׁטְרֵי
דְּלֹא אֲקִינָאָה שלא חל בהם שיעבוד הקרקעות עד זמן ההלואה,
וְכִינָאֲמַרְיִנן לעיל שמחמת הנפילה חוששים שאירע ונכתב השטר
למרות שלא היתה הלואה. אֲלֹא לֹאֲבִי דְּאֲמַר עֲדִיו בְּתֵבִין וְכֵן
לֹא, ובכל שטר חל השיעבוד בזמן חתימת העדים וכותבים אותו
ללא שהמלוה עמו, מִאי אִיכָּא לְמִיחָשׁ - מדוע נאמר במשנתנינו
שלא יחזיר למלוה, הרי אף אם לא היתה ההלואה בזמן הכתוב
השטר, בדין הוא שייגבה המלוה את הקרקעות מהזמן הכתוב
בשטר, שהרי בחתימת העדים השתעבדו הקרקעות לפירעון
החוב.

מיישבת הגמרא: אֲמַר לָךְ אֲבִי, מִתְנִיתִין הִיינו מִעָמָא שלא יחזיר,
משום דְּהִיָּשׁ שאנו חוששים לְפָרְעוֹן וְלִקְנוֹנִיא - שמא נפרע החוב
וכבר בטל שיעבוד השטר, ועשו המלוה והלוה קנוניא ביניהם
שיוודה הלוה בחובו ויגבה המלוה קרקעות מהלקוחות ויחלקו
ביניהם. ולכך, בשטר שכתוב בו אחריות נכסים לא יחזיר המוצא
את השטר משום שחוששים לקנוניא, אבל בשטר שלא נכתב בו
אחריות נכסים סבר רבי מאיר שיחזיר המוצא את השטר למלוה,
כיון שהלוה מודה בחובו ואין השטר ראוי לגבות בו מהלקוחות.
וחכמים סברו, שלמרות שלא נכתב אחריות נכסים בשטר, אין
מחזירים אותו, כיון ש'אחריות טעות סופר' וגובים בשטר זה
מהלקוחות, ויש חשש לקנוניא בין המלוה והלוה ולגביית קרקע
מהלקוחות שלא כדין.

שואלת הגמרא: וְלִשְׁמוּאֵל דְּאֲמַר (לקמן טז.) שהמוצא שטר הקנאה
בשוק יחזיר את השטר למלוה וְלֹא תִּשְׁרִין לְפָרְעוֹן משום שאם
השטר היה פרוע, היו קורעים אותו בזמן הפרעון, וְטַעַם זֶה גַּם אִינוּ
חושש לְקְנוֹנִיא, שהרי בשעת הפרעון הוא קורעו ואין יעשו קנוניא
לאחר זמן, מִאי אִיכָּא לְמִיחָשׁ - איך יבאר שמואל את משנתנינו שאין
מחזירים שטר חוב שיש בו אחריות נכסים. הִנֵּימָא אִי סָבַר לִיה
שמואל פָּרַב אֲסִי דְּאֲמַר שדין 'כותבין שטר ללוה אף על פי שאין
מלוה עמו' הוא בְּשִׁטְרֵי הַקֶּנָּאָה, אבל בסתם שטרות אין השיעבוד
חל בשעת הכתיבה. מוֹכֵן מִתְנִיתִין ו-יעמיד את המשנה בְּשִׁטְרֵי דְּלֹא
הַקֶּנָּאָה שלא חל בהם שיעבוד הקרקעות עד זמן ההלואה, ולכך אין
מחזירים את השטר למלוה משום החשש שיגבה בהם שלא כדין,
אֲלֹא אִי סָבַר שמואל פָּאֲבִי דְּאֲמַר שדין 'כותבין שטר ללוה אף על פי'
שאינו מלוה עמו' נאמר בכל השטרות, משום שאנו אומרים עֲדִיו

בבא מציעא. פרק ראשון - שנים אוהזין - דף יג עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" קפא

תוספות

רש"י

1 **בשמי** הקנאה. שמקנה לו נכסיו מהיום בין ילדו בין לא ילדו יגבה מן לאותו זמן מהיום:
2 **אי קבי**. דבשטרי דלאו הקנאה לא עבידי דכתבי אלא אם כן ראו הלכות המעות מתני
3 דקתני בו: **כי ליכא מלוה ביה**. ונתן מעות בפניהם לא כתבין: **אפי** אפי. דא דתנן
4 בכותבין שטר ללוה בלא מלוה אפילו בשטר דלאו הקנאה נמי ואי נמי אתי למיטרי
5 מהאי דתנן והוא לא קוד דתשרי לא שלא כדן
6 הוא דעדי בחתומיו וכן לו מיום שהתמחה וכן
7 לו השעבוד ואפילו לא הלוה המעות עד תשרי
8 ולהכי מוקי ליה אביי כדאי טעמא משום דקשיא
9 ליה בין דאמרת כי אבל השתא דתנן בכותבין
10 דחישין דלמא כתב ללוה ולא ללוה ולקניה פרי
11 אמאי לא יחזיר דהי וכן ליה עדי בחתומיו
12 ופרי טרי: **דייתיקי**. צאת שכיב מרע ולשון
13 דייתיקי דא תיקי זאת תיקוס דדברי שכיב מרע
14 בכותבין וכתבין דמי: **סתתה**. מתנת כריא:
15 **ושוכרין**. פירעון שטר: **הני מילי**. היכא דמטא שטר
16 ליה. ואפילו לאחר זמן וכן לו חותמיו לגבות
17 מזמן הכותב בו ואי קשיא דא דתנן (שבועות פ"י
18 מן שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין
19 כשרין במאי מוקי לה אביי תריץ במוקדמת
20 בחיבתן לחתימתן ולהכי פסולין שבא לטרוף
21 משעת כתיבה א"נ שכתבו וחתמוהו בתשרי והם
22 כתבו בחובו ניסן שהוא ראש השנה לשטרות:
23 **בשליטא לרב אפי**. דמוקי להווא דכותבין
24 בשטרי אקנייתא: **מוקי**. מתניתין בדלאו אקנייתא
25 ולהכי לא יחזיר בדקאמרא איתרע ליה וחישי
26 דלמא אקרי וכתב וזהו ליה מוקדם ולכן חושפך
27 להשליכו: **לפרעון ולקנוניא**. שטא פרעו וזמן
28 הלוה נפל וזא דקא מודה לא פרעתי עצה היא
29 ביניהם של קמאות לטרוף את הלכותות שלקוח
30 ממנו קרקע שלא באחריות ויחלקו ביניהם:
31 **ולשמואל דאמר**. לקמן: **היישין** לפרעון.
32 בשטר הנמצא ואפילו אין חייב מודה דאם איתא
33 דפרעיה מקרע וזהו קרע ליה דאמר שמואל
34 לקמן (דף טו) המוצא שטר הקנאה בשוק יחזיר
35 לבעלים וכ"ש כשיחייב מודה מהאי טעמא גופיה
36 דמיום פריעתו הוא קורע הלכך ליכא למיחש
37 לאחר זמן לקנוניא מתני' במאי מוקי לה: **הניחא**
38 בו. ואי קשיא על פירוש לא סבירא ליה באביי
39 דאי באביי ס"ל מאי איריא שטר הקנאה הא
40 דאין אין חילוק בין זה לזה דאפילו דלאו
41 הקנאה נמי יחזיר הואיל ושמואל לא חיש
42 לפרעון לאו פירקא הוא דמודה אביי בדלא
43 מטא שטרא ליהדיה בדאמראן הלכך איכא למימר
44 כתב ללוה ולא ללוה לגמרי ולא מטא ליהדיה
45 מעולם: **שמואל** מוקי לה כשאין חייב מודה
46 בכתובה השטר שאומר לזה לא כתבתי ומוזיק
47 הוא ואית' יתקיים בחתומיו פיון שפלא איתרע
48 ליה ואמרין מפני שפסול היה לא נזהר
49 ומהמניין ליה להאי:

אני

1 **בשמי** הקנאה דהא שעביד נפשיה אי הכי מתניתין
2 דקתני אם יש בהן אחריות נכסים לא יחזיר
3 ואוקימנא כשיחייב מודה ומשום שפלא כתב ללוה
4 בניסן ולא ללוה עד תשרי ואיתי למטרף לקוחות
5 שלא פדיון אמאי לא יחזיר נחיו אי בשטר הקנאה
6 הא שעביד ליה נפשיה אי בשטר דלא הקנאה
7 ליכא למיחש דהא אמרת כי ליכא מלוה בהדיה
8 לא כתבין א"ל רב אפי אפי"ג דשטרי דלאו הקנאה
9 כי ליכא מלוה בהדיה לא כתבין מתניתין פיון
10 דנפל איתרע ליה וחישינן דלמא אקרי וכתב אביי
11 אמר עדי בחתומיו וכן לו ואפילו שטרי דלאו
12 הקנאה משום דקשיא ליה פיון דאמרת בשטרי
13 דלאו הקנאה כי ליתיה למלוה בהדיה לא כתבין
14 ליכא למיחש דאקרי וכתוב אלא הא דתנן מצא
15 גופי נשים ושרוריו עבדים דייתיקי מתנה ושוכרים
16 הרי זה לא יחזיר שפלא פתובים היו ונמלך עליהם
17 שלא ליתנם וכי נמלך עליהם מאי היו והא אמרת
18 עדי בחתומיו וכן לו הני מילי היכא דקא מטו
19 ליהדיה אבל היכא דלא מטו ליהדיה לא אמרין
20 אלא מתניתין דקתני מצא שטרי חוב אם יש
21 בהם אחריות נכסים לא יחזיר ואוקימנא כשיחייב
22 מודה ומשום שפלא כתב ללוה בניסן ולא ללוה עד
23 תשרי בשלמא לרב אפי דאמר בשטרי אקנייתא
24 מוקי לה בשטרי דלאו אקנייתא וכדאמרין אלא
25 לאביי דאמר עדי בחתומיו וכן לו מאי איכא
26 למימר אמר קד אביי מתני' היינו מעמא דחיש
27 לפרעון ולקנוניא ולשמואל דאמר לא חישין לפרעון
28 ולקנוניא מאי איכא למימר הניחא אי סבר לה
29 כרב אפי דאמר בשטרי הקנאה מוקי מתניתין
30 בשטרי דלאו הקנאה אלא אי סבר פאפי דאמר
31 עדי בחתומיו וכן לו מאי איכא למימר שמואל
32 מוקי למתניתין כשאין חייב מודה אי הכי כי אין
33 בהן אחריות נכסים אמאי יחזיר נהי דלא גבי מן
34 משעבדי מבני חרי מגבי גבי שמואל לטעמיה דאמר
35 שמואל אומר היה רבי מאיר שטר חוב שאין בו
36 אחריות נכסים אין גובה לא ממשעבדי ולא מכני

דאמר

לסופר ועוד שירא המלוה ששקמו הפריעה ואחלואה שנית לא בכתב השטר:
דא

קפב בבא מציעא. פרק אשון - שנים אוהזין - דף יג עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

תוספות

הא קאמר לא דיו דברים מעולם. משמע שהלזה טוען שהוא מוזהר דליכא למימר מה שטען לא דיו דברים מעולם היינו שאומר פרעתי דא"כ נהדר ליה ללזה לצור ע"פ צלוחיתו ועוד דשמואל לא חייש לפרעון וקשה דאפילו יש בו אחריות אמאי לא יחזיר אם לא יקיימנו לא יגבה כלום ואם יקיימנו בדין יגבה ואין לומר דחיישין שמא יוציאנו שלא בפניו או על

דאמר לא היו דברים מעולם אמר רבי אלעזר מחלוקת בשאין חייב מודה דרבי מאיר סבר שטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה לא ממשעבדי ולא מבני חרי ורבנן סברי (ממשעבדי הוא דלא גבי מבני חרי) מנבא גבי אבל בשחייב מודה דברי הכל יחזיר ולא חיישין לפרעון ולקנוניא ורבי יוחנן אמר מחלוקת בשחייב מודה דרבי מאיר סבר שטר שאין בו אחריות נכסים ממשעבדי הוא דלא גבי אבל מבני חרי מנבא גבי ורבנן סברי ממשעבדי גמי גבי

אבל בשאין חייב מודה דברי הכל לא יחזיר דחיישין לפרעון תנאי פותיה דרבי יוחנן ותיובתא דרבי אלעזר בחדא ותיובתא דשמואל בתרתי מציא שטרי חוב ויש בהם אחריות נכסים אף על פי ששניהם מודים לא יחזיר לא לזה ולא לזה אין בהן אחריות נכסים בזמן שהלזה מודה יחזיר למלוה אין הלזה מודה לא יחזיר לא לזה ולא לזה דברי רבי מאיר שהיה רבי מאיר אומר שטרי שיש בהם אחריות נכסים גובה מנכסים ממשעבדים ושאין בהם אחריות נכסים גובה מנכסים בני חורין והכמים ואמרים אחד זה ואחד זה גובה מנכסים ממשעבדים תיובתא דרבי אלעזר בחדא דאמר לרבי מאיר שטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה מנכסים ממשעבדים ולא מנכסים בני חורין וקאמר בין לר' מאיר בין לרבנן הא מבני חורין מנבא גבי וקתני בין לר"מ בין לרבנן חיישין לקנוניא דקתני אע"פ ששניהם מודים לא יחזיר לא לזה ולא לזה אלמא חיישין לקנוניא והא תרתי הוה חדא

אי לא קיימיה לשטריה טענין מוזהר וא"כ אמאי לא יחזיר ואין לומר כיון דנפל אתרע ליה הלכך אפילו יקיימנו יש לחוש שמו מוזהר הוא ולכך קאמר לא יחזיר פן יטרוף בשתשחבז הפילה דהא אמרין לקמן (דף טו) אמר שמואל מציא שטר הנקנא יחזיר דאי משום כתב ללוה ולא לזה בו' משמע דאין הלזה בפניו שהוא מודה מדקאמר שקא כתב ללוה ולא לזה ואמאי יחזיר יחדוש שקא מוזהר הוא ואפילו אם מקיים אותו אינו מועיל וכן רב דאמר לקמן (דף יז) הוציא שטר שכתוב בו דנפק יחזיר אמאי יחזיר יחדוש שקא ויין חתימתו הידיין ו"ל דמילתא דשמואל ורב אסי מיייר שאין הלזה בפניו ולכך יחזיר ואין לחוש שקא מוזהר הוא ובשירצה לגבות נטעון מוזהר ואם יקיימנו יגבה ואפי' אם יבא אח"כ הלזה ונטעון מוזהר הוא אין לחוש ביון שקא לידו בדיהר וכן משמע לעיל (דף ט) דקאמר ואמר שמקצא שטר שפול ליד דין בו' משמע אם הפולח מקצא גובה ביון שקא לידו בדיהר אבל הכא במתני' איירי שהלזה בפניו בשעת מציאה ונטעון מוזהר ולכך ביון דאיכא ריעותא דנפילה וגם טוען הלזה בודאי מוזהר לא יחזיר כי יש לחוש שקא יגבה מיתומים ולקוחות או שלא בפניו ע"י קיום השטר והקיום אינו מועיל כי שקא טרח לזיין השטר בטוב עד שסבורים העדים שהיא חתימתו כי היא דגט פשוט (בב דף סו) דמנן דיהא אורקא וכתב שרקא בעצמו היה סבור שהיא חתימתו ומידה מלזה עצמו: ביול להיות שיהיה ע"י קיום לפי שהוא יודע באמת שהוא מוזהר ויטיר לטורר ראייתו וא"ל לעיל (דף ט) דאמר רבי יוסי נפל ליד דין חרי הוא בחזקתו ולא חיישין לפרעון ואע"י דמשמע שהלזה בפניו ונטעון פרעתי דומיא דרישא דשנים אדוקין בשטר ואמאי לא יחזיר נאמן לומר פרעתי במגו דאי בעי אמר מוזהר הוא דאין לא יחזיר פן יגבה מיתומים ולקוחות ואפילו מקיים לא מהני ליה בדפרישותי ו"ל דאין זה מגו דטוב לו לומר פרעתי שלא יבחישו שום אדם מלומר מוזהר כי ירא פן יקיימנו ואע"י שהקיום אינו מועיל לגבות בו מכל מקום אין טוען בפרצון דבר שיכול להבחישו ואם נאמר שמן הלזה בעצמו הוא גובה ע"י קיום מצינו למימר דהרי הוא בחזקתו לא שיחזירונו למלוה שיש לחוש פן יוציאנו על יתומים ולקוחות אלא אם יקיימנו המלוה בעודו ביד המוציא יגבה מן הלזה ולא חיישין לפרעון: **דברי הכל יחזיר לפרעון ולקנוניא לא חיישין.** ולשקא כתב ללוה בניסן גבי גמי לא חיישין כדאב"י ולקנוניא משום יש בו אחריות נכס דבשאין בו אחריות לא שייך קנוניא לא גבי ממשעבדי דלא ידע ברייתא דבסמך א"ר רבי אלעזר סבר דאין בו אחריות גבי ממשעבדי דרבנן דאחריות ט"ס הוא אע"י דכל דע לזית שיהיה ע"י קיום לפי שהוא יודע באמת שהוא מוזהר ויטיר לטורר ראייתו וא"ל לעיל (דף ט) דאמר רבי יוסי נפל ליד דין חרי הוא בחזקתו דקאמר מחלוקת בשאין חייב מודה דברי הכל קאמר בטר הכי אבל חייב מודה לפרעון ולקנוניא לא חיישין משמע דאין בו אחריות קאי: **הא** מבני חרי גבי. בלא דייקא חיי מצי לאתויי דקתני ביהדיא וגובה מנכסים בני חורין אלא שכן דרך הנקרא: **אלמא** חיישין לקנוניא. ואע"י דמצינו למימר טעמא דלא יחזיר משום דשקא כתב ללוה בניסן מימ קשיא ד"ר דאמר יחזיר ולא חייש: **הני** תרתי מילי יניחו חדא היא. וא"ת ואמאי חדא היא הלא לא הוצרך לומר ר"א אבל בשחייב מודה דברי הכל יחזיר לפרעון ולקנוניא לא חיישין דהומיל בין במודה בין באינו מודה לרבי מאיר יחזיר באין בו אחריות דאינו גובה בו כלום ולרבנן לא יחזיר דגבי ממשעבדי חיישין לקנוניא ו"ל דהא דקאמר לפרעון ולקנוניא לא חיישין מתניתין קשימיה דתנן וכל מעשה ביד יחזיר אלמא לא חיישין לקנוניא ולא יעמידנו בשטרי חלוקתא בידיו לקמן (דף טו) ובין דמכח מתניתין קאמר לא חייש לה אלא מה שמקשר דל"מ אינו גובה כלום באין בו אחריות וזה לא חזיקה אותו המשנה לפרש ולכך קאמר חדא היא ולשמואל בחרתי משום דהא דקאמר לא חיישין לפרעון ולקנוניא לא מכח מתניתין קאמר דהא בעלמא קאמר ליה מציא שטר הנקנא בשוק כו':

מאי

עשיית טובה וגמילות-חסד ליהודי בגשמייות, עם היותה בנוגע לענייניו הגשמיים, הרי אצלו רוחניות הוא

משיחת חג הפורים ה'תש"ז

וְלֹא לָזֶה - הַלּוּחַ, מִשּׁוּם שֶׁאֵינוֹ חוֹשֵׁשִׁים שְׂמָא נִפְרַע הַחוּב וְהַשְׁטֵר
נִפְל מִיַּד הַלּוּחַ, אֲלָא שַׁעֲשׂוּ בֵּינֵיהֶם קִנּוּיָא שֶׁהַלּוּחַ יוֹדֵה בַּחוּב
וַיִּגְבּוּ מִהַלְקוֹתָיו שֶׁלֹּא כִדִּין. וְדִין זֶה הוּא בֵּין לְרַבִּי מֵאִיר וּבֵין
לְרַבִּנּוּ. אֲבָל אִם אֵין בֵּינָם אַחֲרִיּוֹת נִכְסִים, בְּזִמְנָא שֶׁהַלּוּחַ מוֹדֵה שְׁלוֹה
וְלֹא פִרְעָה, יִתְחִיר לְמַלְקוּתָא כִּיּוֹן שְׂחָדוֹ שְׁטֵר שֶׁלֹּא נִכְתָּב בּוֹ שִׁיעֻבּוֹד
הַנִּכְסִים וְלֹא שִׁיךְ בּוֹ הַפֶּסֶד לְלִקְחוֹת, וְאִילוּ מֵה שֶׁהַמְלוּחַ גּוֹבֵה
מִהַלּוּחַ, זֹהִי גְבִיּהָ כִדִּין, שֶׁהִי הַלּוּחַ מוֹדֵה שְׁלוֹה וְלֹא פִרְעָה
וּבִאֲפֻנֵי שְׁאֵין הַלּוּחַ מוֹדֵה בַּחוּב, כְּגוֹן שֶׁאִמְרַם שֶׁלֹּא לֹדֵה מִעוֹלָם, אִם
שְׂמוּדָה שְׁלוֹה אֲבָל טוֹעֵן שִׁפְרָע אֶת הַחוּב, לֹא יִתְחִיר הַמּוֹצֵא אֶת
הַשְׁטֵר לֹא לָזֶה - הַמְלוּחַ וְלֹא לָזֶה - הַלּוּחַ, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְטַעֲמֹה,
מִשּׁוּם שֶׁהָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר שֶׁמִּי שֶׁחָבֹב שִׁישׁ בֵּהֶם אַחֲרִיּוֹת נִכְסִים
גּוֹבֵה מִנִּכְסִים מְשֻׁעָבְדִים, כִּיּוֹן שֶׁנִּכְתָּב בַּשְׁטֵר שֶׁהַקִּרְקָעוֹת
מִשְׁעוֹבְדוֹת לַגְבִּיּוֹת הַחוּב, וּבִשְׁעֵת קִנְיַת הַקִּרְקָעוֹת יִדְעוּ הַלְקוֹחוֹת
שֶׁזֶה קוֹנִים קִרְקָע מִשְׁעוֹבְדָה לַגְבִּיּוֹת הַחוּב, וְקִיבְלוּ עַל עֲצָמָם
סִיכּוּן זֶה, וְשֶׁאֵין בֵּהֶם אַחֲרִיּוֹת נִכְסִים גּוֹבֵה רַק מִנִּכְסִים בְּנֵי חוֹרִין
שֶׁבִּרְשׁוֹת הַלּוּחַ, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא נִכְתָּב בַּשְׁטֵר שֶׁהַקִּרְקָעוֹת מִשְׁעוֹבְדוֹת
לַגְבִּיּוֹת הַחוּב, וּבִשְׁעֵת קִנְיַת הַקִּרְקָעוֹת לֹא יִדְעוּ הַלְקוֹחוֹת שֶׁחֵן
מִשְׁעוֹבְדוֹת לְצוֹרֵךְ כֶּךָ, וְלִכְךָ הוּא חִילַק בְּבִרְיָאָה כִדִּין הַשְּׁבֵת
הַשְׁטֵר בֵּין שְׁטֵר שִׁישׁ בּוֹ אַחֲרִיּוֹת לְשְׁטֵר שֶׁאֵין בּוֹ. וְהַנִּכְסִים אוֹמְרִים,
אֲחֵד זֶה - שְׁטֵר שֶׁנִּכְתָּב בּוֹ שִׁיעֻבּוֹד קִרְקָעוֹת, וְאֲחֵד זֶה - שְׁטֵר שֶׁלֹּא
נִכְתָּב בּוֹ שִׁיעֻבּוֹד קִרְקָעוֹת, גּוֹבֵה מִנִּכְסִים מְשֻׁעָבְדִים, כִּיּוֹן
אַחֲרִיּוֹת טַעוֹת סוֹפֵר' כְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר בַּגְּמָרָא לִקְמֵן (י.ד.), וְהַדְּבָר
יִדְעוּ כָּל כָּל שֶׁכָּל הַלּוּחָה הִיא עַל דַּעַת שֶׁקִּרְקָעוֹת הַלּוּחַ
מִשְׁתַּעֲבָדִים לְצוֹרֵךְ פִּרְעוֹן הַחוּב, וְעַל דַּעַת כֵּן קִנּוּ הַלְקוֹחוֹת אֶת
הַקִּרְקָעוֹת. וְלִכְךָ הֵם סוֹבְרִים שֶׁגַּם שְׁטֵר שֶׁאֵין בּוֹ אַחֲרִיּוֹת נִכְסִים
דִּינוּ כַּשְׁטֵר שִׁישׁ בּוֹ אַחֲרִיּוֹת הַמְּבֹאֵר בַּתְּחִילָת הַבְּרִיּוּתָא, שֶׁלֹּא
יִתְחִיר כָּל אֲפִילוֹ שְׁנֵיהֶם מוֹדִים, כִּיּוֹן שֶׁאֵינוֹ חוֹשֵׁשִׁים שֶׁהַשְׁטֵר פִּרְעוֹ
וְעַשׂוֹ קִנּוּיָא בֵּינֵיהֶם לַגְּבוּת מִלְּקוֹחוֹת.
דְּבָרֵי הַבְּרִיּוּתָא הֵם כְּדִבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן, וְיֵשׁ לַהֲקָשׁוֹת מִמֶּנּה עַל רַבִּי
אֲלֵעָזָר דְּבָרָא אַחַד, וְעַל שְׂמוּאֵל בְּשֵׁנִים. שְׂמָה שֶׁאִמְרַנו תִּיּוֹבְתָא
דְּרַבִּי אֱלֵעָזָר בְּחֻדָּא, הֵיכִינוּ כִּלְפֵי מַה דְּאָמַר רַבִּי אֲלֵעָזָר שֶׁלְּרַבִּי מֵאִיר
שֶׁמֶר שְׁאֵין בּוֹ אַחֲרִיּוֹת נִכְסִים אֵינוֹ גּוֹבֵה מִנִּכְסִים מְשֻׁעָבְדִים וְלֹא
מִנִּכְסִים בְּנֵי חוֹרִין, וְכֵן דְּאָמַר רַבִּי אֲלֵעָזָר שֶׁבֵּין לְרַבִּי מֵאִיר וּבֵין
לְרַבִּנּוּ לֹא תִּיּוֹשִׁינוּ לְקִנּוּיָא, וְאִילוּ בְּבִרְיָאָה קִתְּנִי - בְּבִרְיָאָה מְבֹאֵר
מִמֶּה שֶׁנֶּאֱמַר 'שֶׁהִיא רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר שְׁטֵרֵי חוּב שִׁישׁ בֵּהֶם אַחֲרִיּוֹת
נִכְסִים גּוֹבֵה מִנִּכְסִים מִשְׁעוֹבְדִים', שֶׁבְּשֶׁמֶר שְׁאֵין בּוֹ אַחֲרִיּוֹת נִכְסִים,
אֲמַנְם מְשֻׁעָבְדִים שֶׁנִּמְכְּרוּ לְלִקְחוֹת הוּא דְּלֹא נָבִי, הָא - [אֲבָל]
מִנִּכְסִים בְּנֵי חוֹרִין שֶׁבִּרְשׁוֹת הַלּוּחַ מִנְכָּא נָבִי, וְלֹא כְּדִבְרֵי רַבִּי
אֲלֵעָזָר שֶׁבִּיאָר דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר שֶׁאֵין גּוֹבִים כָּל כָּל בַּשְׁטֵר זֶה. וְכְּמוֹ
כֵּן קִשָּׁה דְּקִתְּנִי - [מְבֹאֵר דְּבָרֵי הַבְּרִיּוּתָא] שֶׁבֵּין לְרַבִּי מֵאִיר וּבֵין
לְרַבִּנּוּ תִּיּוֹשִׁינוּ לְקִנּוּיָא, דְּקִתְּנִי - שֶׁהִיא נֶאֱמַר בַּתְּחִילָת הַבְּרִיּוּתָא,
'מִצָּא שְׁטֵרֵי חוּב וְיֵשׁ בֵּהֶם אַחֲרִיּוֹת נִכְסִים אֶף עַל פִּי שְׁשֻׁנֵּיהֶם מוֹדִים
לֹא יִתְחִיר לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה' מִשּׁוּם שֶׁאֵינוֹ חוֹשֵׁשִׁים שְׂמָא הַחוּב כְּבָר
נִפְרַע וְהַשְׁטֵר נִפְל מִיַּד הַלּוּחַ, אֲלָא שַׁעֲשׂוּ הַמְלוּחַ וְהַלּוּחַ קִנּוּיָא
בֵּינֵיהֶם, שֶׁהַלּוּחַ יוֹדֵה בַּחוּב וַיִּתְחִיר אֶת הַשְׁטֵר לְמַלּוּחַ וַיִּגְבֵּה
קִרְקָעוֹת מִהַלְקוֹתָיו שֶׁלֹּא כִדִּין, אֲלֵמָּא - מוֹכַח אִם כֵּן, שֶׁבֵּין לְרַבִּי
מֵאִיר וּבֵין לַחֲכָמִים תִּיּוֹשִׁינוּ לְקִנּוּיָא בֵּין הַמְלוּחַ לְלוּחַ, וְלֹא כְּדִבְרֵי
רַבִּי אֲלֵעָזָר שֶׁסָּבַר שֶׁבִּאֲפֻנֵי שֶׁהַלּוּחַ מוֹדֵה בַּחוּב מִחֲזִירִים שְׁטֵר
שִׁישׁ בּוֹ שִׁיעֻבּוֹד נִכְסִים, וְאֵין חוֹשֵׁשִׁים שַׁעֲשׂוּ הַמְלוּחַ וְהַלּוּחַ
קִנּוּיָא בֵּינֵיהֶם.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִדּוּעַ אִמְרַת שְׂמַהבְרִיּוּתָא קִשָּׁה עַל דְּבָרֵי רַבִּי
אֲלֵעָזָר קוּשִׁיא אַחַת, וְהָא הֵן תִּרְתִּי הוּא - הִרִי יִשְׁנֵן שְׁתֵּי קוּשִׁוֹת
מִהַבְרִיּוּתָא עַל רַבִּי אֲלֵעָזָר: א. בִּבְיָאֹר שִׁיטָה רַבִּי מֵאִיר, הָאֵם
בַּשְׁטֵר שֶׁאֵין בּוֹ אַחֲרִיּוֹת נִכְסִים גּוֹבֵה מִנִּכְסִים בְּנֵי חוֹרִין אוֹ שֶׁאֵינוֹ
גּוֹבֵה כָּל כָּל. ב. בִּבְיָאֹר שִׁיטָה רַבִּי מֵאִיר וְחֲכָמִים בַּשְׁטֵר שֶׁרָאוּ
לַגְבִּיּוֹת מִלְּקוֹחוֹת וְהַלּוּחַ מוֹדֵה שֶׁלֹּא פִרְעָה אֶת הַחוּב, הָאֵם חוֹשֵׁשִׁים
לְפִרְעוֹן וְקִנּוּיָא אוֹ שֶׁאֵין חוֹשֵׁשִׁים.

דְּאָמַר שֶׁלֹּא הָיוּ דְּבָרִים מְעוֹלָם וְהַשְׁטֵר מוֹזִיף, וְאִם כֵּן לְדִבְרֵי הַשְׁטֵר
מִעוֹלָם לֹא נִכְתָּב עַל יָדוֹ, וְלֹא קִיבְלוּ חוֹזְרָה מִהַמְלוּחַ לֵאחֲרֵי הַפִּרְעוֹן
וְלֹא יִתְכַן שֶׁהַשְׁטֵר נִפְל מִיַּדוֹ, וּמִמִּילָא אֵין לוֹ שׁוּם תְּבִיעָה כִּלְפֵי
הַשְׁטֵר.
נִמְצָא שֶׁלְּרַב אֲסִי וְלֵאבִי מְדוּבָר בַּמִּשְׁנָה בִּאֲפֻנֵי שֶׁהַלּוּחַ מוֹדֵה
בַּחוּב, וְנִחְלָקוּ בִּמָּה שֶׁאִמְרַם רַבִּי מֵאִיר שֶׁאֵם יֵשׁ בַּשְׁטֵר אַחֲרִיּוֹת
נִכְסִים שֶׁלֹּא יִתְחִיר, שֶׁלְּרַב אֲסִי הִטְעָם הוּא כִּי אֵינוֹ חוֹשֵׁשִׁים שְׂמָא
הַשְׁטֵר מוֹקֵדִם וְיֹבָא לְטִרְפוֹ לְקוֹחוֹת מִהִמָּחַן הַכְּתוּב בּוֹ שֶׁלֹּא כִדִּין,
וְלֵאבִי [שֶׁאֵין חֶשֶׁשׁ זֶה מִשּׁוּם שֶׁעִדּוֹ בַּחֲתוּמֵי זִכָּן לֹא] אֵינוֹ חוֹשֵׁשִׁים
שְׂמָא כְּבָר פִּרְעָה וְעַתָּה הֵם עוֹשִׂים קִנּוּיָא עַל הַלְקוֹחוֹת. וְאִם אֵין בּוֹ
אַחֲרִיּוֹת נִכְסִים, שֶׁאֵין גּוֹבֵה מִלְּקוֹחוֹת, יִתְחִיר לְמַלּוּחַ וַיִּגְבֵּה מִהַלּוּחַ
בְּלִבָּד, שֶׁהִלָּא הוּא מוֹדֵה בַּחוּב. וְלִשְׂמוּאֵל מְדוּבָר בַּמִּשְׁנָה שֶׁאֵין
הַלּוּחַ מוֹדֵה בַּחוּב, וְלִכָּן אֵין מִחֲזִירִים אֶת הַשְׁטֵר לְמַלּוּחַ כֹּאשֶׁר
יֵשׁ בּוֹ אַחֲרִיּוֹת נִכְסִים, וְאִילוּ כֹּאשֶׁן בּוֹ אַחֲרִיּוֹת נִכְסִים אִי אִפְשָׁר
לַגְּבוּת בּוֹ כָּל כָּל, וְלִכָּן יִתֵּן לְהַחֲזִיר לְמַלּוּחַ לְצוֹרֵךְ עַל פִּי צְלוּחִיתוֹ.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֲמֹרָאִים אֲחֵרִים שֶׁגַּם כֵּן נִחְלָקוּ בְּפִירוּשׁ הַמִּשְׁנָה:
אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, מִתְּחִלָּתָא רַבִּי מֵאִיר וְחֲכָמִים הָאֵם בַּשְׁטֵר שֶׁאֵין בּוֹ
אַחֲרִיּוֹת נִכְסִים אִפְשָׁר לְהַחֲזִיר לְמַלּוּחַ, הִיא בְּאֲפֻנֵי שְׁאֵין הַתִּיּוֹב
[הַלּוּחַ] מוֹדֵה בַּחוּב, אֲלָא טוֹעֵן שֶׁהַשְׁטֵר מוֹזִיף. דְּרַבִּי מֵאִיר כְּבָר,
שֶׁמֶר חוּב שְׁאֵין בּוֹ אַחֲרִיּוֹת נִכְסִים - שֶׁלֹּא נִכְתָּב בּוֹ שֶׁהַלּוּחַ מִשְׁעוֹבְדָה
אֶת קִרְקָעוֹתָיו לְצוֹרֵךְ פִּרְיַתָּה הַחוּב אֵינוֹ גּוֹבֵה בּוֹ לֹא מְשֻׁעָבְדִי -
מִקִּרְקָעוֹת שֶׁמִּכְבַּר הַלּוּחַ לְלִקְחוֹת אַחֲרֵי הַלּוּחָה וְלֹא מִנִּכְסֵי חֵרִי -
מִקִּרְקָעוֹת שֶׁבִּרְשׁוֹת הַלּוּחַ, וּמִמִּנְחָה כֵּן אֵין סִיבָה שֶׁלֹּא לְהַחֲזִיר אֶת
הַשְׁטֵר, שֶׁהִרִי הַשְׁטֵר אֵינוֹ רָאוּי כָּל כָּל לַגְבִּיּוֹת, וְמָה שֶׁמִּחֲזִירִים אוֹתוֹ
לְמַלּוּחַ הוּא רַק מִשּׁוּם שֶׁהַשְׁטֵר רָאוּי לְשַׁמֵּשׁ אֶת הַמְלוּחַ כְּכִיסּוֹ
לְצְלוּחִיתוֹ. וְרַבִּנּוּן כְּבָר, [מְשֻׁעָבְדִי הוּא דְּלֹא נָבִי, אֲבָל מִנִּכְסֵי חֵרִי] -
מִנְכָּא נָבִי עַל יְדֵי הַשְׁטֵר, וְכִיּוֹן שֶׁהַשְׁטֵר רָאוּי לַגְבִּיּוֹת אֵין מִחֲזִירִים
אוֹתוֹ לְמַלּוּחַ, מִשּׁוּם שֶׁמִּחֲמַת הַנְּפִילָה אֵינוֹ חוֹשֵׁשִׁים שְׂמָא הַשְׁטֵר
מוֹזִיף כְּדִבְרֵי הַלּוּחַ. אֲבָל בְּשֶׁהַתִּיּוֹב מוֹדֵה בַּחוּב, דְּבָרֵי תִיּוֹב
הַמּוֹצֵא אֶת הַשְׁטֵר לְמַלּוּחַ וְלֹא תִיּוֹשִׁינוּ לְפִרְעוֹן וְלְקִנּוּיָא - וְאֵין
חוֹשֵׁשִׁים שְׂמָא פִּרְעָה הַלּוּחַ אֶת הַחוּב, וְמָה שֶׁהוּא מוֹדֵה הוּא קִנּוּיָא
עִם הַמְלוּחַ לְהוֹצִיא אֶת הַנִּכְסִים מִיַּד הַלְקוֹחוֹת, אֲלָא אֵינוֹ אוֹמְרִים
שֶׁהוֹדָאָתוֹ הִיא אֲמָת, וּמִחֲמַת הוֹדָאָתוֹ מִחֲזִירִים אֶת הַשְׁטֵר לְמַלּוּחַ
כְּדִי שִׁיגְבֵה בָּה אֶת הַחוּב.
וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מִתְּחִלָּתָא רַבִּי מֵאִיר וְחֲכָמִים הָאֵם בַּשְׁטֵר שֶׁאֵין בּוֹ
אַחֲרִיּוֹת נִכְסִים אִפְשָׁר לְהַחֲזִיר לְמַלּוּחַ, הִיא בְּשֶׁהַתִּיּוֹב [כְּשֶׁהַלּוּחַ]
מוֹדֵה שְׁלוֹה וְלֹא פִרְעָה. דְּרַבִּי מֵאִיר כְּבָר, שֶׁמֶר חוּב שְׁאֵין בּוֹ אַחֲרִיּוֹת
נִכְסִים, מְשֻׁעָבְדִי הוּא דְּלֹא נָבִי, אֲבָל מִנִּכְסֵי חֵרִי שֶׁבִּרְשׁוֹת הַלּוּחַ
מִנְכָּא נָבִי, וּמִשּׁוּם כֶּךָ, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא נִכְתָּב בַּשְׁטֵר שִׁיעֻבּוֹד הַנִּכְסִים
מִחֲזִירִים לְמַלּוּחַ כִּיּוֹן בּוֹה הַפֶּסֶד לְלִקְחוֹת, וְמָה שֶׁהַמְלוּחַ
גּוֹבֵה מִהַלּוּחַ, הוּא וְדָא כִדִּין, שֶׁהִרִי הַלּוּחַ מוֹדֵה שְׁלוֹה וְלֹא פִרְעָה.
וְרַבִּנּוּן כְּבָר, שֶׁגַּם שְׁטֵר שֶׁלֹּא נִכְתָּב בּוֹ שִׁיעֻבּוֹד הַנִּכְסִים מְשֻׁעָבְדִי
שֶׁנִּמְכְּרוּ לְלִקְחוֹת נָבִי, מִשּׁוּם שֶׁהֵם סוֹבְרִים 'אַחֲרִיּוֹת טַעוֹת
סוֹפֵר', וְכְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר לִקְמֵן (י.ד.), וְהַלּוּחָה הִיתָה עַל דַּעַת
שִׁיעֻבְעוֹד הַנִּכְסִים. וּמִשּׁוּם כֶּךָ, לְמַדּוֹת שְׁנֵיהֶם מוֹדִים שֶׁהַחוּב
קִיִּם, אֵין מִחֲזִירִים אֶת הַשְׁטֵר לְמַלּוּחַ מִחֲשֵׁשׁ שְׂמָא הַחוּב פִּרְעוֹ
וְהוֹדָאָת הַלּוּחַ הִיא מִחֲמַת קִנּוּיָא שַׁעֲשׂוּ הַלּוּחַ וְהַמְלוּחַ בֵּינֵיהֶם
לַגְּבוּת אֶת הַקִּרְקָעוֹת מִהַלְקוֹתָיו שֶׁלֹּא כִדִּין. אֲבָל בְּשֶׁהַתִּיּוֹב
[הַלּוּחַ] מוֹדֵה בַּחוּב, אֲלָא טוֹעֵן שֶׁלֹּא לֹדֵה, אוֹ אֲפִילוֹ מוֹדֵה
שְׁלוֹה אֲלָא שְׁטוֹעֵן שִׁפְרָע אֶת הַחוּב. דְּבָרֵי תִיּוֹב - בֵּין לְרַבִּי מֵאִיר
וּבֵין לַחֲכָמִים] לֹא יִתְחִיר הַמּוֹצֵא לְמַלּוּחַ אֶת הַשְׁטֵר מִשּׁוּם דְּתִיּוֹשִׁינוּ
לְפִרְעוֹן כְּדִבְרֵי הַלּוּחַ.
מְבִיאָה הַגְּמָרָא בְּרִיּוּתָא בְּעִנְיָן זֶה: תִּנְיָא בְּוֹתִיָּה דְּרַבִּי יוֹחָנָן - מִצִּינוּ
בְּרִיּוּתָא שֶׁנֶּאֱמַר בָּה כְּשִׁיטָה רַבִּי יוֹחָנָן, וּמִבְרִיּוּתָא זוֹ יִשְׁנָה תִיּוֹבְתָא
דְּרַבִּי אֱלֵעָזָר בְּחֻדָּא - קוּשִׁיא אַחַת עַל דְּבָרֵי רַבִּי אֲלֵעָזָר וְתִיּוֹבְתָא
דְּשְׂמוּאֵל בְּתִרְתִּי - וְשְׁתֵּי קוּשִׁוֹת עַל דְּבָרֵי שְׂמוּאֵל. מִצָּא שְׁמִי חוּב
וְיֵשׁ בֵּהֶם אַחֲרִיּוֹת נִכְסִים, אֶף עַל פִּי שְׁשֻׁנֵּיהֶם - הַמְלוּחַ וְהַלּוּחַ מוֹדִים
שֶׁהַחוּב עוֹדֵנוּ קִיִּים, לֹא יִתְחִיר הַמּוֹצֵא אֶת הַשְׁטֵר לֹא לָזֶה - הַמְלוּחַ

מיישבת הגמרא: לא קשיא, כאן - דברי שמואל שאמר סברא זו
של אחריות טעות סופר, נאמרו בשטר הלואה, ולא יהיב איניש וזו
בכרי - מכיון שאין לאדם רוח בהלוואת מעות, לכך אין הוא
מלוה את מעותיו ללא שעבוד נכסי הלווה לפרעון החוב, ואף אם
לא נכתב השעבוד בשטר אין להסתפק בדבר אלא ודאי היתה
ההלוואה על דעת כן. ואילו כאן - הדין שצריך הסופר להימלך
במוכר קודם כתיבת שבה שפר ושעבוד בשטר מדובר בפקח
וממכר, שבזה אין השעבוד מוכרח משום דעביד איניש דזבין ארעא
ליומיה - יתכן שאדם יקנה קרקע גם אם יש ספק על המכירה
שתהיה רק לזמן קצר ויתכן שלאחר יום אחד יגבו אותה ממנו.
וטעם הדבר הוא, משום שיתכן ולא יטרופה ממנו כלל, ואפילו אם
יטרופה ממנו, אפשר ויהיה זה רק לאחר זמן מרובה ובתוך זמן זה
הוא יאכל פירות הרבה מהקרקע. ולכך צריך הסופר להימלך
במוכר, האם ברצונו לשעבד את נכסיו ללוקה, ואם כן, באיזה
שעבוד.
מביאה הגמרא ראייה לחילוק: בי תהיא - כמו במעשה דאבה בר
איהי וזבין עליה מאתחיה - קנה קרקע מעולה מאחותו, ואתא בעל
חוב של המוכרת ומרפא מיניה - מאבחה בר איהי, כיון שהיתה
הקרקע משועבדת לפרעון החוב. אתא לקמיה דמר שמואל - בא
אבחה בר איהי לפני שמואל, ותבע את אחותו שתחזיר לו את דמי
הקרקע שטרפה מחמת חוב שלה. אמר ליה - לאבחה בר איהי,
האם כתבתי לך אחותך בשטר המכירה אחריות נכסים. אמר ליה
אבחה בר איהי, לא. אמר ליה שמואל לאבחה בר איהי, אם כן שלא
נכתב שעבוד בשטר, ויל לללא - לך לשלום, ואין מה לדון
בתביעה זו, שהרי לא נכתב בשטר שהמוכרת שיעבדה את נכסיה
למקרה שיגבו ממך קרקע זו, ומחלת בכך על תביעה זו. אמר ליה
אבחה בר איהי לשמואל, והא מר הוא דאמר אחריות טעות סופר
הוא, ואף שלא נכתב כאילו נכתב. אמר ליה שמואל, הני מילי
בשטרי הלואה, אבל בשטרי פקח וממכר, לא, משום דעביד איניש
דזבין ארעא ליומיה וכמו שנתבאר.
אגב דינים אלו של גביית קרקעות מלקוחות על ידי בעלי חוב של
המוכרים, מביאה הגמרא קובץ דינים בענין שעבוד קרקעות: אמר
אביי, ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות שאם יטרפו הקרקע
משמעון ישלם לו, וקא בעל חוב דראובן וקא טריף ליה לקרקע
מיניה - משמעון מחמת שהיתה משועבדת לפרעון החוב, דינא
הוא, נכון הוא על פי הדין דאילו ראובן ומשפעת דינא בתדיה -
שיכול ראובן ללכת ולהתדיין עם הבעל חוב כדי למנוע ממנו
לטרוף את הקרקע, ולטעון כנגדו שהחוב פרעו או שמעבד את
החוב כנגד תביעה אחרת שיש לו על הבעל חוב, ולא מצי אמר
ליה הבעל חוב למוכר, לאו בעל דברים ידי את - כיון שאיני גובה
את הקרקע ממך אלא מהלוקח ממילא הלוקח הוא הבעל דבר
ורק הוא יכול לטעון עלי בבית דין, ואם יש לך עלי תביעה אחרת,
עליך לתבוע אותי בבית דין. משום דאמר ליה המוכר לבעל חוב,
דמפקת מיניה עלי ידי דך - מה שתוציא ממני יחזור עלי, כלומר
אם תטרוף את הקרקע מהלוקח, הוא יחזור ויגבה ממני את דמיה
כיון שהמכירה היתה באחריות, ומשום כך אף אני בעל דבר. איבא
דאמר, אפילו אם מכירת הקרקעות היתה שלא באחריות, נמי יכול
המוכר לבוא ולהתדיין עם הבעל חוב למרות שאין הלוקח יכול
לתבוע ממנו את דמי הקרקע, משום דאמר ליה המוכר לבעל חוב,
לא ניהא לי דליהוי לשמעון הלוקח תרעומת עלי שמכרתי לו קרקע
שבעל חובי עומד לטרוף אותה.
דין נוסף בענין שעבוד קרקעות: ואמר אביי, ראובן שמכר שדה
לשמעון שלא באחריות, ולאחר המכירה יצאו עליה עסיקין -
עוררין הטוענים לבעלות על הקרקע ואומרים שלנו היא, ורוצה
הלוקח לחזור בו מהמכירה. אם רוצה הוא לחזור בו עד שלא
החזיק בה - קודם שגמר את קנין החזקה בקרקע,

מיישבת הגמרא: לעולם אין אלו שתי קושיות אלא קושיא חדא
הוא, משום דחד טעם הוא, דמשום דקאמר רבי אלעזר בבאור
המשנה שמהלוקת רבי מאיר וחכמים היא באופן שאין חייב
[הלווה] מודה בחובו אלא טוען שהשטר מוזף, ונחלקו התנאים
האם מחזירים למלוה שטר שאין בו אחריות נכסים, משום כך הוא
מפרץ הכי שלרבי מאיר אין גובים כלל בשטר זה אלא מחזירים
את השטר למלוה רק כדי לצור על פי צלוחיתו, ולא כדברי
הברייתא שלרבי מאיר גובה בשטר זה מקרקעות בני חורין. וכיון
שאמר 'מהלוקת בשאין חייב מודה', הוצרך רבי אלעזר לסיים
'אבל כשחייב מודה דברי הכל יחזיר' ולבאר שהטעם שיחזיר הוא
משום שאין חוששים שמא החוב נפרע וההודאה היא לצורך
קנוניא, וגם זה לא כדברי הברייתא הסוברת שחוששים לפרעון
ולקנוניא. וכיון שכל מהלך הדברים הוא משורש אחד, שתי
הקושיות הן כקושיא אחת.
ומה שאמרנו תיובתא דשמואל בתרתי, חדא - קושיא אחת יש
להקשות על שמואל, כרבי אלעזר - כמו שקשה על רבי אלעזר,
דחא שמואל מוכי מתניתין - מבאר את מהלוקת רבי מאיר וחכמים
במשנה באופן שאין חייב [הלווה] מודה בחובו, וכדברי רבי
אלעזר, ואילו בדברי הברייתא מבואר שמחלוקת רבי מאיר
וחכמים היא בשטר שאין בו אחריות נכסים והלווה מודה שלא
נפרע החוב. וחדא - וקושיא נוספת יש להקשות על שמואל, מהא
דאמר שמואל (למקמ טז): מאא שמר הקנאה בשוק יחזיר לבעלים -
למלוה, ואפילו אם הלווה אינו מודה, והיינו משום שלא תיישין
לפרעון, כיון שאם היה הלווה פורע את חובו, היה מוודא שהמלוה
קרע את השטר בכדי שלא יגבה ממנו שוב בשטר זה, ויש להקשות
דתיובתא מדקתני הקא - ממה שנאמר בברייתא, שבשטר שנכתב
בו שנכסי הלווה משועבדים לפרעון החוב, בין לרבי מאיר ובין
לחכמים אף על פי ששניהם מודים שהחוב אינו פרעו לא יחזיר לא
לוה [המלווה] ולא לוה [הלווה], מחשש שמא כבר נפרע החוב
ותהיה גבייה נוספת שלא כדין, אלמא תיישין לפרעון בשטר שנפל
ואפילו כשהלווה מודה שלא פרע את חובו, וכל שכן הקא בדינו
של שמואל דלא מודה הלוה, שהרי הוא אינו לפנינו שיוכל
להודות, דתיישין לפרעון - שיש לחשוש שמא פרע הלווה את
חובו ומידו נפל השטר, והחזרת השטר למלוה תגרום לגבייה שלא
כדין.
הגמרא מבררת את דעת חכמים שגובים מקרקעות גם ללא שיש
בשטר אחריות נכסים: אמר שמואל, מאי טעמיהו דרבנן, משום
דכשרי, מה שלא נכתב בשטר אחריות נכסים, טעות סופר הוא
שהשמיט מלכתוב דבר זה, וודאי שההלוואה היתה רק על מנת
שישתעבדו נכסי הלווה לצורך פרעון החוב, משום שאין אדם נותן
מממונו לאחר ללא ערבות מספקת.
מקשה הגמרא: אמר ליה רבא בר אבהי לרב אבהי, ומי אמר
שמואל הכי שאחריות טעות סופר, והאמר שמואל, סופר הכותב
שטר מכר צריך להימלך במוכר ולשאלו האם הוא מקבל על
עצמו גם שכן שישביח הלוקח בנכס, שאם תטרף השדה מידי
הלוקח ישלם לו השובר גם את השבח שהשביחה השדה עד
שנגבתה לבעל חובו, וכן אם משתעבד, לפצות את הלוקח
לכשתטרף, משפך - עידית שבנכסיו, וכן אם לכתוב בשטר שעבד
נכסים צריך ליפלה על כך עם המוכר, שיש משתעבדים לזה ולא
לזה. הרי ששמואל סובר שאחריות אינה טעות סופר שהרי יש
להימלך עליה, ושנא נמלך בו וסירב.
מבררת הגמרא: לימא מאן דאמר הא - האם נאמר שהאמורא
שאמר בשם שמואל סברא זו של אחריות טעות סופר, לא אמר הא
- אינו האמורא שאמר בשם שמואל את הדין שצריך הסופר
להימלך, אלא דינים אלו נאמרו על ידי שני אמוראים שנחלקו
בשיטת שמואל.

בבא מציעא. פרק ראשון - שנים אוהזין - דף יד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" קפה

תוספות

רש"י

מא' טעמייהו דרבנן. תימא א שמואל דע בריתא דקתני אהו זה ואהו זה גובה מנכסים
משועבדים אי' היה לו לפרש המשנה פותיה ולא היה איתותא ואי לא דע בריתא
מנליה דרבנן אין בו אחריות וגבי ממשעבדי וי' דל דע דבריתא ומ'מ אית ליה מסקרא
כדפרשית לעיל (דף יג: דה דרי) לא גבי ממשעבדי לא גבי נמי מבני חרי כמו לר'נ
שעבוד צריך לילקח. בשטרי מקח ואי לא כתבו
מבני חרי נמי לא גבי אי בעל חוב טרפה לה
כדאמר בסמוך אפי' שלא באחריות דלא ניתא לי
דלחור תרעומת דשמעון עלי אלמא לא הדר עליה
אבל אי נגול טרפה חוור על הגולן אפילו בלא
אחריות אפילו ממשעבדי כיון דהוי מקח טעות
הוי ליה שטר הלואה וחשקא אש דלא קאמר
הכא פירי ימירי' שבעל חוב טרפה וליה פירי
כדאמר לקמן (דף טו.) בעל חוב גובה את השבח
שבח אין פירי לא וקא ניתא נמי דלקמן (שם)
אמר שמואל אמליך וכוהבו שופרא וטבאחא ופירי
ולא קאמר שעבוד כדקאמר משום דלקמן מיירי
בגלל שטרקא אף בלא כתיבת שעבוד חוור עליו
ואפי' ממשעבדי וזיינו טעמא כדפרשית דכיון
דש לו שטר מקח ודרי' מקח בטל שגולה היתה
והוי ליה שטר הלואה דאמרין ביה אחריות
טעות סופר הוא והא דאמר שמואל בחזקת
הבתיים (כ"ב דף מג.) המוכר שדה שלא באחריות
אין מעיד לו עליה מפני שמעמידה בפני בעל
חובו הא לאו הכי מעיד לו עליה אפי' נמצאת
שאקה שלו משמע דלא הדר עליה הקם מיירי
שפירש לו בשטר שלא באחריות אבל סתמא
הדר עליה
דינא הוא דאמי' ראובן. תימא מאי נפקא מינה
דאם כל מה שיוכל לטעון ראובן טוען
שמעון דטועני' ללוקח ואין לומר דנ'מ אם יש
לבע"ח עדים שקרובים לראובן ורחוקים לשמעון
דאי טעין נמי שמעון הם פסולים דכיון דאי מפסיד
שמעון הדר על ראובן כדמוכח פ"ק דמכות (דף
ז.) גבי אלעזר וטוביה קרובים דערבא והו' וקא
מסיק דפסולים אף ללחוד ולפלוה כיון דאי לית
ליה ללחוד אזיל בחר ערבא ומהאי טעמא נמי
אל' דנ'מ אם יש לשמעון עדים שהם קרובים לו
ורחוקים לראובן דכי נמי טוען ראובן פסולים
שעל פי עדותם יצאה הטרקע ביד שמעון שהוא
קרובם וכל שכן כשקנה שלא באחריות שהם
פסולים שאז מרחימים לו הטרקע לגמרי וי'ל
דנ'מ אם אמר שמעון אין לי עדים ואין לי ראיה
ואח"כ מצא עדים או ראיה שהוא אינו יכול
להביא דאין הלכה פרשב"ג בראיה אחרונה (סנהדרין דף לא.) וראובן יבאם א"צ בגון שבעל
חוב חייב בשבועה דאורייתא לראובן והשתא יתגלגל עליו שבועה שלא פרע אבל לשמעון
לא ישבע אלא שבועה דרבנן ובפרק הכותב (כתובות דף פח.) אמר אי פקח הוא מייית ליה
לידי שבועה דאורייתא אלמא יש חומר בשבועה דאורייתא יותר משבועה דרבנן בנדות דולקות ונודות נפחות כדמפרש בתשובת הגאונים ועוד נפקא מינה בגון שראובן פקח ובעל
דברים ועוד שאינו מעיד ברצון נגד ראובן לפי שדע שפרעו או אם יכול ראובן ללכת עמו לב"ד הגדול ושמעון אינו יכול ווע'ע' תוס' כתובות צב: ד"ה דינא הוא וכו': ו**ויצא** עליה
עסיקין. פי' עוררין ולא אנסין מדפליג בין מוכר באחריות ללא באחריות וכן מוכח פ' שבועת העדות (שבת דף לא.) (ושם) ואשר לא טוב עשה וגו' זה הלוקח שדה שיש עליה עסיקין ואי
אנסיין תבא עליו ברכיה:

ומשני קדא הוא דחד טעמא הוא. טעם אחד הוסיקו לרבי אלעזר לומר את שתיקה דמשום
דקאמר מחלוקת דמתניתין בשאין חייב מודה הוסיק לומר שאינו גובה אפילו מבני חורין
וכיון דהוצרך לסיים אבל כשהחייב מודה דברי הכל יחזור הוסיק לומר לא חיישינן לקטנא:
שטר הקנאה. דליכא למימר כתב ללות ולא דאף להא אפילו לא לזה שעבד נפשתי ולא
חיישינן לפרעון. אפילו אין חייב מודה דאם
איתא דפרעיה מקרע הנה קרע ליה והכא קתני
אע"פ ששניהם מודים בו וכו'ש' בשאינו מודה.
והא לא קשין לר' אלעזר דהוא אמר בשאין
החייב מודה לא יחזור שום שטר הקנא לנבות
דהאי דקאמר ר' מאיר יחזור משום דלאו בר
בגיה הוא: מא' טעמייהו דרבנן. דאמרי כי אין
בו אחריות נכסים גובה אף מן המשועבדים:
אחריות טעות סופר הוא. בשאינו כתוב בשטר
סופר הוא ששעה אבל זה לא לזה לו מעותיו
בלא אחריות נכסים דלא שדי אינש וזוי' בבדי'
שבח שפר' ושעבד צריך לילקח. הסופר צריך
לילקח במוכר שדה לחבירו לישאל דמנו' אם
יקבל עליו לכתוב בשטר המכירה שהוא שיעבד
לו נכסיו למכירה זו שאם יבא בעל חובו
ויתרפה מן הלוקח שיגבה לוקח זה הקנן
והשבח שהחביב בה לפני טרפא משפר עדיות
שבנכסים ואם לא נמלך בו לא יכתוב שיש מוכר
שאינו מקבל עליו אחריות ואם קבל על הקנן
לא קבל על השבח ואם קבל על שניהם לא
קבל להגבותו מן העדיות אלא מן הביטוי'ת
אלמא לאו טעות סופר הוא דאיכא למימר
אמליך ביה ולא קבל עליה ליקא מאן דאמר
הא משמיה דשמואל: לא אפר הא. ואמוראי
ניגורו אליבא דשמואל: בשטרי הלואה. טעות
סופר הוא כיון דלא אכיל פירות ולא מתנה
מיד לא שדי וזוי' בבדי' לאופיה בלא אחריות
וזה יחבור נכסיו וכשיבא לגבות לא ימצא כלום:
עבדי אינש דבין ארעא לוימא. לספק יום אחד
שמו לא יטרפה ממנו ואם יטרפה שמואל לזמן
מרבח ואוכל בתוך כך פירות הרבה: וי'ל
לשלמא. אין כאן עוד דין שמחלק על הכל:
באחריות. אם יטרפה ממנו וישלם לו: לאשתעוי'
דינא כהדיה. דבע"ח וסלקו מעל שמעון בכל
טענה שיוכל לטעון ולומר פרעתיך בין וכן או
כן וכן יש לי עליך תביעה ואני מעבב חוב זה
תחתיה ולא צני'. בע"ח למימר ליה לאו בעל
דברים ידידי את בדרך זה קרקע שמעון אני נוטל
אם יש לי תביעה עלי העמדיני בדין: דמפקח
מיניה עלי' הדר. מה שאקרא מוציא משמעון יחזור עלי' עסיקין. עוררין כמו התעשקו עמו
(בראשית כז.)

יכול

רש

דלעקן דמיירי על קרחן שלא באריריז בדקאמר
שמואל מעות מתנה דאי באריריית אפאי מעות
מתנה:

27 גִּזְבָּה גִּזְבָּה אֶת הַקֶּרֶן מִנִּכְסִים מְשׁוּעָבְדִים וְשֶׁבַח
28 גִּזְבָּה מִנִּכְסִים בְּנֵי חֹרֶיִן הֵיכִי דְּמִי אִילִימָא בְּדַקְתָּנִי גִּזְלָן מִמָּאן גְּבִי אֵלָא לֹא בְּגֹן
29 שְׁגֹל שְׁדָּה מַחְבִּירוֹ וּמִכְרָה לְאַחַר וְהַשְׁבִּיתָהּ א"ל לֹא תִרְוָצִי קֹא מִתְרַצֵּת תִּרְיִן נְמִי
30 בְּכַעַל חֹבֹת ח"ש לְאַכִּילַת פִּירוֹת פִּיצֵד הָרִי שְׁגֹל שְׁדָּה מַחְבִּירוֹ וְהִי יוֹצֵאָה מִתַּחַת
31 יְדֹ בְּשֶׁהוּא גִּזְבָּה גִּזְבָּה אֶת הַקֶּרֶן מִנִּכְסִים מְשׁוּעָבְדִים וּפִירוֹת גִּזְבָּה מִנִּכְסִים בְּנֵי חֹרֶיִן
32 הֵיכִי דְּמִי אִילִימָא בְּדַקְתָּנִי גִּזְלָן מִמָּאן גְּבִי אֵלָא לֹא בְּגֹן שְׁגֹל שְׁדָּה מַחְבִּירוֹ וּמִכְרָה
33 לְאַחַר וְהַשְׁבִּיתָהּ אָמַר רַבָּא הָכָא בְּמֵאי עֲסָקִינָּה בְּגֹן שְׁגֹל שְׁדָּה מַחְבִּירוֹ מִלֵּאָה פִּירוֹת
34 וְאַכַּל אֶת הַפִּירוֹת וְחָפַר בָּהּ בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמַעְרוֹת בָּא נְגֹל לְבָבוֹת קֶרֶן מִנִּכְסִים
35 מְשׁוּעָבְדִים בָּא נְגֹל לְבָבוֹת פִּירוֹת גִּזְבָּה מִנִּכְסִים בְּנֵי חֹרֶיִן רַבָּה בַּר רַב הֲוֵינָא אָמַר בְּגֹן
שְׁמִילָה

186 ומרא עם ביאור - מחברת דבא מצינעא

מחזוריה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְלַצֹּרֶךְ תִּשְׁלֹם דְּמֵי שֶׁכֶּחַ כְּרָקָעוֹת כִּפִּי שִׁיבּוּאֵר בְּהַמְשָׁךְ דְּבִרִי
הַגְמָרָא, וְלַצֹּרֶךְ תִּשְׁלֹם דְּמֵי מִזֵּן הָאִשָּׁה וְהַנְּגוּלָה שֶׁהַתְּחִיב הַבֶּעַל
בְּכַתּוּבָה לִשְׁלֹם לְאַחֵר מִיתָתוֹ עַד שִׁנְשָׁאוֹ לְאַחֲרִים, לְכָל
הַתְּשֻׁלּוּמִים הַלָּלוֹ אֵין מוֹצִיאִין מִנְּכֶסִּים מְשֻׁעָבְרִים שְׂבִיד הַלְקוּחוֹת
לְפָרְעוֹ חוּבוֹתָיו אִלּוּ שֶׁל הַמוֹכֵר, מִכֵּן תִּיקֶן הָעוֹלָם - מִחֲשֵׁשׁ
שִׁמְנָעוֹ בְּנֵי אָדָם לִקְנוֹת שְׂדוֹת, שֶׁהָרִי אֵין קָצֶבֶת הוֹצָאוֹת מִזֶּן
הָאִשָּׁה וְהַבְּנוֹת יִדְוָעָה וְאֵין קוֹל עַל דְּמֵי הַפִּירוֹת וְהַשְׁבָּה, וְהַרְוָעָה
לִקְנוֹת קֶרֶקַע יְחֹשֶׁשׁ שִׁמָּא יִגְבוּ מִמֶּנּוּ בַּעֲתִיד אֵת הַקֶּרֶקַע לְצֹרֶךְ
הוֹצָאוֹת אִלּוּ, לִכְךָ תִּיקֶן שֶׁאֵין גּוֹבִים לְצֹרֶךְ תְּשֻׁלּוּמִים אִלּוּ
מִקֶּרְקַעוֹת שְׂבִיד הַלְקוּחוֹת, וְיֵשׁ לְדִיקָּה מִהַמְּשֻׁנָּה, מִמְּשַׁעֲבָרִי -
מִנְּכֶסִּים שְׂבִיד הַלְקוּחוֹת, הוּא דִּלָּא מִכֵּסֶּיִן - אֵין מוֹצִיאִים לְצֹרֶךְ
הוֹצָאוֹת אִלּוּ, הָאֵ - אֲבָל מִנְּכֶסִּים בְּנֵי חוּרִין מִכֵּסֶּיִן - גּוֹבִים לְצֹרֶךְ
תְּשֻׁלּוּמִים אִלּוּ, וְקִתְּנֵי מִיָּתָא - וְנֹאמַר אֵם כֵּן בְּמִשְׁנָה, שְׂגוּבִים קֶרֶקַע
לְצֹרֶךְ תְּשֻׁלּוּם דְּמֵי שֶׁכֶּחַ כְּרָקָעוֹת, מָאִי לָאוּ - הָאֵם אֵין מִשְׁנָה זֹו
עוֹסֶקֶת בְּלֹקֶחַ מְגוֹלָה וְבֵאל הַנְּגוּלָה וְטָרֵף אֵת הַקֶּרֶקַע שְׂלֹו מִהַלְקוֹת,
שְׁתּוּבָע הַלֹּקֶחַ מִהַמוֹכֵר גַּם אֵת הַשְׁבָּה, וְשִׁלָּא כְּדִבְרֵי שְׁמוּאֵל.
מִיִּישְׁבַת הַגְמָרָא: לֹא, הַמְּשֻׁנָּה עוֹסֶקֶת בְּבִעַל חוֹב שְׁטוּרֵף אֵת
הַקֶּרֶקַע מִהַלְקוֹת, וְבֹאוּפֵן זֶה מוֹדָה שְׁמוּאֵל שֶׁאֵם שִׁיעֵבֵד הַמוֹכֵר
אֵת עֲצָמָה, גּוֹבָה הַלֹּקֶחַ מִמֶּנּוּ אִף אֵת דְּמֵי הַשְׁבָּה.
מִקְשָׁה הַגְמָרָא: אֵי בְּבִעַל חוֹב, אִימָא רִישָׁא - קֶשָׁה תַּחֲלִיל דְּבִרִי
הַמְּשֻׁנָּה, שְׁנֹאמַר בְּהָ אֵין מוֹצִיאִין נִכְסִים שְׂבִיד לְקוּחוֹת לְאַכִּילָת
פִּירוֹת, וְהִינּוּ לְכֹאוּרָה שֶׁהִשְׁדָּה נִטְרָפָה מִהַלְקוֹת כִּשְׂחִיא מִלֹּאֵה
פִּירוֹת גְּמוּרִים. וְאֵי בְּבִעַל חוֹב, בְּעַל חוֹב שְׁטוּרֵף מִהַלְקוּחוֹת מִי אֵית
לֵיה פִּדְיָ - הָאֵם גּוֹבָה אִף פִּירוֹת שְׁנִמְצָאִים בִּיד הַלְקוּחוֹת, וְהָאִמָּר
שְׁמוּאֵל בְּעַל חוֹב גּוֹבָה מִהַלְקוּחוֹת אֵת הַקֶּרֶקַע עִם הַשְׁבָּה, וּמִשְׁמַע,
שֶׁשְׁבָּה, אֵין - גּוֹבָה הַבֶּעַל חוֹב מִהַלְקוּחוֹת, אֲכִיל פִּירוֹת לָאוּ - אֵינוֹ
גּוֹבָה מִהַלְקוּחוֹת, אֲלָא פְּשִׁטָּא שְׂדִין זֶה שֶׁל גְּבִיָּה שֶׁל פִּירוֹת הוּא
בְּגוֹלָל וְנִגְלָל - בֹּאוּפֵן שְׁנִגּוּלָה הַקֶּרֶקַע עִם פִּירוֹת וְנִמְכְּרָה כֵךְ לְלֹקֶחַ,
וְאִכְלָם הַלֹּקֶחַ, גּוֹבָה מִמֶּנּוּ הַנְּגוּלָה אֵת דְּמֵי הַפִּירוֹת שְׁנִגּוּלוֹ מִמֶּנּוּ, אוֹ
שֶׁהַלֹּקֶחַ גִּידֵל אֵת הַפִּירוֹת מִעֲצָמָה וְגַבָּה מִמֶּנּוּ הַנְּגוּלָה אֵת דְּמֵי
הַפִּירוֹת מִחֲמַת שְׁטוּעֵן שְׁקֶרֶקַע שְׂלֹו הִיא שֶׁהַשְׁבִּיחָה, וְחוּדֵר הַלֹּקֶחַ
וְתוּבָע מִהַמוֹכֵר אֵת דְּמֵי הַפִּירוֹת, וְיִמָּה דְּרִישָׁא שֶׁל הַמְּשֻׁנָּה עוֹסֶקֶת
בְּגוֹלָל וְנִגְלָל, אֵם כֵּן הַסִּפָּא נִמְיָ - גַּם כֵּן עוֹסֶקֶת בְּגוֹלָל וְנִגְלָל, וְכִמוֹ
שֶׁהִבְנוּ מִתְּחִילָה, וְשִׁלָּא כְּדִבְרֵי שְׁמוּאֵל. רִדְחָה הַגְמָרָא: מִיָּד אִרְיָא
- וְכִי יֵשׁ הַכֹּרֵךְ לְהַעֲמִיד אֵת שְׁנֵי חֻלְקֵי הַמְּשֻׁנָּה בְּאוֹתוֹ הַמְּקָרָה,
שְׁמָא הָאֵ - הַרִישָׁא שֶׁל הַמְּשֻׁנָּה, בְּדִיאִיתָא - בְּלֹקֶחַ מִן הַגּוֹלָל,
שֶׁהִנְגוּלָה גּוֹבָה פִּירוֹת, וְהָאֵ - הַסִּפָּא שֶׁל הַמְּשֻׁנָּה, בְּדִיאִיתָא - בְּלֹקֶחַ
מִן הַלּוּלָה, שֶׁהַמּוֹלָה גּוֹבָה שְׁבָה.
מִקְשָׁה הַגְמָרָא: וְכִי אֲפֹשֶׁר לְפָרֵשׁ כֵּן, וְהָאֵ לֹא תִנִּי הָבִי - וְהָרִי
בְּבִרְיִיתָא שְׁנֹאמַרָה עַל מִשְׁנָה זֹו מְבֹאוּרָה בֹּאוּפֵן אַחֵר, שֶׁכֵּךְ נֹאמַר
בְּבִרְיִיתָא, מִהַ שְׁמוֹצִיאִים לְשֶׁכֶּחַ כְּרָקָעוֹת שְׁנֹאמַר בְּמִשְׁנָה בִּיצֵר, הָרִי
שְׁנֹל שְׂדָה מְחִבְרִי וְחָרִי הִיא יוֹצֵאָה מִתַּחַת יָדוֹ, בְּשִׁשְׁחָא גּוֹבָה הָרִי הוּא
גּוֹבָה אֵת תְּקֵן אִף מִנְּכֶסִּים מְשֻׁעָבְרִים וְאִילוֹ אֵת הַשְׁבָּה גּוֹבָה רַק
מִנְּכֶסִּים בְּנֵי חוּרִין. וְיֵשׁ לְבַרֵּר כְּדִבְרֵי הַבְּרִייתָא, חִיבִי דְּמֵי, אֲלִימָא -
אֵם נֹאמַר שֶׁהַמְּקָרָה הוּא בְּדִקְתָּנִי - כִּפְשֻׁטוֹת לְשׁוֹן הַבְּרִייתָא, שִׁלָּא
מְכַרְהָ הַגּוֹלָל, אִלָּא אַחֵר שְׁטָרְפוּ מִהַגּוֹלָל עֲצָמָה הוּא בֹא וְגוֹבָה אֵת
שְׂדָה, הָרִי אֵי אֲפֹשֶׁר לֹמַר כֵּן, מִשְׁוֹם שְׁנֹלָל מִכֵּסֶּיִן נִמְיָ - מִמִּי הוּא
גּוֹבָה וּמְדוּעָה יִגְבָּה, הָרִי הַקֶּרֶקַע שְׁטָרְפוּ מִמֶּנּוּ הִיתָה גּוֹלָה בִּידוֹ, אֲלָא
לָאוּ - הָאֵם אֵין מְדוּבָר בְּגוֹלָל שְׁנֹל שְׂדָה מְחִבְרִי וְיִמְכְּרָה הַגּוֹלָל לְאַחֵר
וְהַשְׁבִּיחָה הַלֹּקֶחַ, וְכֹא הַנְּגוּלָה וְהוֹצִיאָה מִתַּחַת יָד הַלֹּקֶחַ, וְחוּדֵר
הַלֹּקֶחַ וְתוּבָע מִהַמוֹכֵר אֵת דְּמֵי הַקֶּרֶקַע וְהַשְׁבָּה, וְעַל דִּין זֶה מְבֹאוּרָה
בְּבִרְיִיתָא שְׂגוּבָה הַשְׁבָּה מִנְּכֶסִּים בְּנֵי חוּרִין, וְשִׁלָּא כְּדִבְרֵי שְׁמוּאֵל
שֶׁלְדַעְתּוֹ אֵינוֹ גּוֹבָה אֵת הַשְׁבָּה כִּלָּל. מִיִּישְׁבַת הַגְמָרָא: אֲמָר לֵיה רַב
נַחֲמֵן לְרַבָּא, לָאוּ תְּרִיצִי קָא מְתַרְצֵת - הָאֵם לֹא נִדְחַקֵת בְּבִיאֹר דְּבִרִי

יָכוֹל לְחַזֵּר בֹּו הַלֹּקֶחַ מִשְׁוֹם שְׁעִידִין לֹא נָתַן מַעוֹת וְלֹא עָשָׂה חֻזְקָה,
אֲבָל מְשַׁעֲבָרִי בְּהַ הַלֹּקֶחַ אֵינוֹ יָכוֹל לְחַזֵּר בֹּו אַחֵר שֶׁכֶּבֶר קִנָּה אֵת
הַקֶּרֶקַע, דְּאִמָּר לֵיה הַמוֹכֵר לְלֹקֶחַ, חִיָּתָא דְּקִתְּנֵי - שֶׁק מִלָּא
קִשְׁרִים, כְּלֹמֵר דְּבִר רִיק מִתּוֹכָן, קִבְּרָתָּ וְקִבְּלָתָּ - הַסְכַּמְתָּ וְקִבַּלְתָּ
עַל עֲצָמָךְ, וְהִינּוּ שְׂרֵאִית אֵת הַשְׁדָּה בִּשְׁעָה שֶׁהַחֻזְקָה בְּהַ הַסְכַּמְתָּ
לִקְנוֹתָהּ כְּמוֹת שֶׁהִיא לֹלָא בִּירוֹר נִוֶּסֶף הָאֵם יֵשׁ עֲלֶיהָ עֲרַעֵר אוֹ לֹא.
שׂוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: מִיָּתָא חֻזְקָה שֶׁאֲחִירָה אֵינוֹ יָכוֹל לְחַזֵּר בֹּו
מִחֲמַת הַעֲרַעֵר שִׁינָּא עַל הַשְׁדָּה, מִשִּׁיבָה הַגְמָרָא: מִכֵּי דִישָׁא אֲמָרִי
- מִזֶּמֶן שְׁתִּיקֵן הַקּוֹנָה אֵת גְּבוּלוֹת הַשְׁדָּה וְהַגְבִּיהֶם, שְׂבֹוה מוֹדָה
שִׁגְמַר בְּדַעְתּוֹ לִקְנוֹתָהּ.
הַגְמָרָא מְבִיאָה דַּעָה אַחֲרָתָּ: וְאִימָא דְּאִמָּרִי, אֲפִילוֹ אֵם הַמְּכִירָה
הִיתָה בְּאֲחִירָתָּ, שֶׁאֵם יִטְרָפָה הַמַּעֲרַעֲרִים מִן הַלֹּקֶחַ יִחְזוֹר עַל
הַמוֹכֵר שֶׁמְכָרָה לוֹ בְּאֲחִירָתוֹ, נִמְיָ - גַּם כֵּן אֵין הַלֹּקֶחַ יָכוֹל לְחַזֵּר
עַל הַמוֹכֵר מִחֲמַת הַעֲרַעֵר אֵם כֶּבֶר תִּיקֵן אֵת מִצְרֵי הַשְׁדָּה, וְאֵינוֹ
יָכוֹל לְחַזֵּר לְמוֹכֵר הָרִי לְאַחֵר שִׁיגְבוּ מִמֶּנּוּ אֵת הַקֶּרֶקַע אַחְזוֹר
לְתוּבָע מִמֶּךְ אֵת דְּמִיָּה, אֵם כֵּן כֶּבֶר עֵתָה אַעֲכֵב אֵת הַמַּעוֹת בִּידִי,
מִשְׁוֹם דְּאִמָּר לֵיה הַמוֹכֵר לְלֹקֶחַ, אֲחִיוֹ מְתַרְסָּ - הִרָאֵה לִי אֵת הַשְׁטָר
שֶׁכְּתָבוּ לָךְ בֵּית דִּין שֶׁהַמַּעֲרַעֲרִים רִשְׁאִים לְגַבּוֹת מִמֶּךְ אֵת הַשְׁדָּה,
וְאֹו אֲשִׁלָּם לָךְ, כְּלֹמֵר, אֵם יַעֲמִידוֹךְ הַמַּעֲרַעֲרִים לְדִין וְיִזְכּוּ בְּדִין
וְיִוצִיאֻוֹ אֵת הַשְׁדָּה מִתַּחַת יָדְךָ, אוֹ בְּדִין הוּא שֶׁתְּבַטֵּל אֵת הַמְּקָה,
אֲבָל אֵם אֵין זֶה אִלָּא עֲרַעֵר בַּעֲלָמָא, אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְעֲרַעֵר זֶה
וְאֵינוֹ מַעֲוִיֵן בְּבִטּוֹל הַמְּקָה.
הַגְמָרָא מְבִיאָה דִּינִים נוֹסְפִים בְּתַבִּיעַת הַלֹּקֶחַ עַל הַמוֹכֵר: אִיתָמַר,
הַמוֹכֵר שְׂדָה לְחִבְרִי וְאֲפִילוֹ שִׁלָּא בְּאֲחִירָתוֹ וְנִמְצָאָה שְׂאִיָּה שְׁלֹו
אִלָּא גּוֹלָה הִיתָה בִּידוֹ, וְכֹא הַנְּגוּלָה וְטָרֵף מִהַלְקוֹת אֵת הַקֶּרֶקַע עִם
הַשְׁבָּה שֶׁהַשְׁבִּיחָה הַשְׁדָּה לְאַחֵר הַמְּכִירָה וְטָרָפָה הַנְּגוּלָה מִמֶּנּוּ.
הַמוֹכֵר לִשְׁלֹם לְלֹקֶחַ, רַב אֲמָר יֵשׁ לוֹ לְלֹקֶחַ לְקַבֵּל מִהַמוֹכֵר אֵת
הַמַּעוֹת שִׁשִּׁילָם עֲלֶיהָ, שֶׁכִּיֵּן שֶׁהַמְּכִירָה בְּטִילָה לְמַפְרַע נִמְצָא
שְׁנָתָן אֵת הַמַּעוֹת בְּתוֹרַת הַלּוּוֹאָה, וְיֵשׁ לוֹ לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ גַם אֵת דְּמֵי
הַשְׁבָּה שֶׁהַשְׁבִּיחָה הַשְׁדָּה לְאַחֵר הַמְּכִירָה וְטָרָפָה הַנְּגוּלָה מִמֶּנּוּ.
וְשְׁמוּאֵל אֲמָר, אֲמַנְם מַעוֹת יֵשׁ לוֹ, אֲבָל שֶׁכֶּחַ אֵין לוֹ, שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל.
דְּנָה הַגְמָרָא בְּבִיאֹר דְּבִרִי שְׁמוּאֵל: בְּעוֹ מִיָּתָה מְרַב הוֹנָא, בֹּאוּפֵן
שְׁפִירָשׁ לוֹ הַמוֹכֵר לְלֹקֶחַ בִּשְׁעָה הַמְּכִירָה שִׁיחֲזוֹר לוֹ אִף אֵת דְּמֵי
הַשְׁבָּה, מִיָּהוּ שִׁתְּחִיב לְהַשִּׁיבָם לוֹ. הָאֵם מְעָמָא דְּשְׁמוּאֵל שְׁפִטַר אֵת
הַמוֹכֵר מִלְּשִׁלָם אֵת דְּמֵי הַשְׁבָּה, הוּא מְשֻׁם דִּלָּא פִירָשׁ לְלֹקֶחַ
שִׁישִׁלָם לוֹ אִף שְׁבָחָא - אֵת דְּמֵי הַשְׁבָּחָא - וְהָאֵ - בְּמִכְרָה זֹו, הָאֵ
פִירָשׁ לֵיה וְחִיב, אוֹ דִּלָּמָא, מְעָמִיָּה דְּשְׁמוּאֵל שֶׁמְכִיֵן שֶׁהַתְּבִירוֹ דִּלִּית
לֵיה - שֶׁאֵין לוֹ לְמוֹכֵר קֶרֶקַע, נִמְצָא שֶׁהַמַּעוֹת שְׁנָתָן הִיוּ כֹהֻלּוּאָה,
וְאֵם יִחֲזוֹרִים לְלֹקֶחַ בְּתוֹסֶפֶת דְּמֵי הַשְׁבָּה, הָרִי זֶה מְחִיו קְרִבִּית, מְכִיֵן
שֶׁהוּא מַחְזִיר יוֹתֵר מִמֶּה שֶׁקִּיבֵל. אֲמָר לָחוּ רַב הוֹנָא לְשׂוֹאֲלֵיו
תְּשׁוּבוֹת שׁוֹנוֹת בֹּוה, מִתְּחִילָה אֲמַר אֵין - אֲכֵן תִּנְאִי זֶה מוֹעִיל
לְחִיבֵי אֵת הַמוֹכֵר לִשְׁלֹם לְלֹקֶחַ אִף אֵת דְּמֵי הַשְׁבָּה, וְשׁוּב אֲמַר לָאוּ
- שֶׁאֵין תִּנְאִי זֶה מוֹעִיל לְחִיבֵי אֵת הַמוֹכֵר בְּדִמֵי הַשְׁבָּה מִשְׁוֹם
שְׁנֹרָאָה כְּרִיבִית, וְהִטַּעַם לִכְךָ הוּא שֶׁדָּבָר זֶה הִיָּה רְפִיָּא בִּידֵיהָ - רְפוּי
בִּידוֹ, כְּלֹמֵר שִׁלָּא הִיָּה בִּירוֹ לוֹ מִהַ סִּכְרָתוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל.
מְבִיאָה הַגְמָרָא הַכְּרִיעַ בִּסְפָּק זֶה בְּדִבְרֵי שְׁמוּאֵל: אִיתָמַר, אֲמָר רַב
נַחֲמֵן אֲמָר שְׁמוּאֵל, מַעוֹת יֵשׁ לוֹ אֲבָל שֶׁכֶּחַ אֵין לוֹ, וְאִף עַל פִּי שְׁפִירָשׁ
לוֹ הַמוֹכֵר לְלֹקֶחַ בַּעַת הַמְּכִירָה שִׁישִׁלָם לוֹ אֵת הַשְׁבָּה. מִיָּהוּ מְעָמָא,
כִּיֵּן דְּקִרְקַע אֵין לוֹ לְמוֹכֵר, וְהַדְּמִים הֵם הַלּוּוֹאָה, עַל כֵּן כֹּאשֶׁר הוּא
מַחְזִיר לְלֹקֶחַ אֵת דְּמֵי הַמְּכִירָה שֶׁקִּיבֵל עִם תּוֹסֶפֶת שֶׁל דְּמֵי הַשְׁבָּה,
הָרִי זֶה נִרְאָה כֹּאִילוֹ שֶׁכֵּךְ מַעוֹתָיו עוֹמְדִים וְנִטְלָל הַלֹּקֶחַ, וְהִינּוּ רִיבִית
תְּמוֹרַת הַלּוּוֹאָה מַעוֹתָיו לְמוֹכֵר.
הַגְמָרָא מְקַשָּׁה מִמְּשֻׁנָּה: אִיתִיבָה רַבָּא לְרַב נַחֲמֵן, שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה
(גִּיטִין מַח): אֵין מוֹצִיאִין קֶרְקַעוֹת לְצֹרֶךְ תְּשֻׁלּוּם דְּמֵי אֲכִילָת פִּירוֹת

רגילות בני אדם היא, כִּי תֵּבַע אֵינִישׁ – כאשר נגזל תובע את הגזול
 על גזילת קרקע עם פירות, קָרְנָא תֵּבַע בְּרִישָׁא – ראשית הוא תובע
 את דמי הקרקע, ורק לאחר מכן הוא תובע גם את דמי הפירות,
 ומשום כן יוצא קול על גזילת הקרקע ולא על גזילת הפירות.
 הגמרא חוזרת להקשות על דברי שמואל שלוקח מגזול אינו תובע
 מהמוכר דמי השבח שגבה ממנו הגזול: וְכִי כִּבֵּר שְׁמוּאֵל שְׁלוֹקָהּ
 מְגוּלָן שִׁגְבָה מִמֶּנּוּ הִנְגוּל אֵת הַקֶּרֶקַע עִם הַשֶּׁבַח וְהָרִי הוּא חוֹזֵר עַל
 הַמוֹכֵר, לֵית לִיהּ שִׁבְחָא – אינו גובה את דמי השבח מהמוכר, וְהָא
 אִמְרֵי לִיהּ וְהוּרָה לוֹ שְׁמוּאֵל לִרְבִּי חִינְנָא בְּרִי שִׁילַת שְׁהִידָה סוֹפֵר, אִם
 הֵנָּה כּוֹתֵב שֹׁטֵר מִכָּר, קוֹדֵם הַמְכִירָה אֶמְלִיד – תבקש את הסכמת
 המוכר וכתוב בשטר שהמוכר משתעבד שאם יגבו את הקרקע
 מהלוקח, הוא יפצה אותו משוּפָּרָא – מהחלק הטוב שבנכסיו,
 ויחזיר לו מלבד דמי הקרקע אף שִׁבְחָא וְפִירֵי – את דמי השבח
 שהשיבחה ואת דמי הפירות שצמחו בידי הלוקח. ויש לברר, בְּמֵאִי
 – באיזה גביה מלוקח אמר שמואל את דבריו, אִי בְּכַעַל חוֹב שְׁגוּבָה
 את הקרקע מחמת חובו, מִי אֵית לִיהּ פִּירֵי – וכי שמואל סובר
 שבעל חוב שגובה את הקרקע מחמת חובו גובה אף את הפירות
 שישנם בקרקע, וְהָאִמְרֵי שְׁמוּאֵל, בְּכַעַל חוֹב שְׁבֵא לִגְבוּת מִהַלְּקוֹחַ אֵת
 הַקֶּרֶקַע הַמְשׁוּעָבֵדֵת לַחוּב, גוֹבָה אֵת הַשֶּׁבַח, שִׁבְחָא אִין – את דמי
 השבח גובה הבעל חוב, אֲכַל אֵת הַפִּירֵי לֹא – אין הבעל חוב גובה
 מהלוקח, ואם כן אין להעמיד את הוראת שמואל לרב חיינא בר
 שילת בלוקח מלוה. אֲלֵא לֹא בְּלֻקָּהּ מְגוּלָן – האם אין לפרש
 שמדובר בלוקח מגזול שגובה הגזול ונטל את הקרקע עם הפירות
 שהיו בה, וחזר הלוקח לגבות את דמי מקחו מידי המוכר. ועל
 מקרה זה הורה שמואל, שיש לכתוב בשטר שהמוכר משתעבד אף
 על דמי השבח והפירות, ולא כמו שביאר רב נחמן בדברי שמואל
 לעיל שלעולם אין הלוקח חוזר על המוכר לגבות ממנו דמי השבח
 שנטל ממנו הגזול, ואפילו אם פירש המוכר לנגזל שיפצה אותו
 על דמי השבח.
 מתרצת הגמרא: אִמְרֵי רַב יוֹסֵף, לַעֲלוֹם מְדוּבֵר בְּלֻקָּהּ מְגוּלָן, וּבִכֵּל
 זֹאת הוּרָה שְׁמוּאֵל לְכַתּוּב בַּשֹּׁטֵר שֶׁהַמוֹכֵר מִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם לְלֻקָּהּ
 אֵת דְּמֵי הַקֶּרֶקַע וְהַפִּירֵי וְלֹא חֲשַׁשׁ לִכְךָ שֶׁנִּרְאָה כְּרִבִּית, מִשּׁוּם
 שֶׁהָבָא בְּמֵאִי עֲסָקִין – דברי שמואל נאמרו, בְּגוּזוֹ שִׁישׁ לֹא
 וְלִמּוֹכֵר קֶרֶקַע אַחֲרֵת וְבֵה פוֹרַע אֵת הַתְּשׁוּלוֹם וְאִינוּ מַחְזִיר לְלֻקָּהּ
 מַעוֹת, וּמַחֲמֵת זֶה אֵין הַתְּשׁוּלוֹם הַנוֹסֵף, נִרְאָה כְּרִבִּית, מִשּׁוּם שֶׁאֵין
 מִשְׁלֵם לוֹ מַעוֹת, וְלֹא נִיכֵר שֶׁמַּחְזִיר הַמוֹכֵר לְלֻקָּהּ יוֹתֵר מִדְּמֵי
 הַמְכּוּר.
 מקשה הגמרא: אִמְרֵי לִיהּ אֲבֵי רַב יוֹסֵף, אִם הַחֲשַׁשׁ הוּא מַחֲמֵת
 אִיסוּר רִבִּית, מִה מוֹעִיל שֶׁהַפְּרַעוֹן נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי קֶרֶקַע, וְכִי מוֹתֵר
 לְלוֹזֵת סָאָה בְּסָאָה בְּמָקוֹם שִׁישׁ לֹא קֶרֶקַע וְבֵה הוּא פוֹרַע. מִתְרַצֵּת
 הַגְּמָרָא: אִמְרֵי לִיהּ רַב יוֹסֵף לֵאבִי, הָתָם בְּדִין אִיסוּר הַלוּואַת סָאָה
 בְּסָאָה מְדוּבֵר בְּהַלּוּאָה מִמֶּשׁ, וְלִכְךָ אִף אִם יֵשׁ לוֹ קֶרֶקַע אֲסוּר
 הַדְּבַר, מִשּׁוּם אִיסוּר רִבִּית, אֲבָל הָבָא בְּדִין תְּבִיעַת הַלּוֹקָח מִהַמוֹכֵר
 לְדְמֵי הַשֶּׁבַח שִׁגְבָה מִמֶּנּוּ הִנְגוּל, הֵרִי זֶה וְכִינֵי – מכר שמתחילתו
 לא ניתן הכסף לשם הלוואה, ובאופן זה לא גזרו חכמים משום
 שאינו דומה להלוואת סאה בסאה.
 אִיכָּא דְאָמְרֵי – יש שהעמידו את תירוץ הגמרא באופן אחר, אִמְרֵי
 רַב יוֹסֵף הָבָא בְּמֵאִי עֲסָקִין – דברי שמואל נאמרו, בְּגוּזוֹ שִׁישׁ
 מְדוּרָה, שֶׁבִּשְׁעַת הַמִּכָּר הַתְּחִיב הַמוֹכֵר בְּקִנְיָן לְלֻקָּהּ שִׁיתָן לוֹ אֵת
 הַשֶּׁבַח, וּבִאֲפֻן זֶה אֵין חֲשַׁשׁ רִבִּית בְּגִבִּית דְּמֵי הַשֶּׁבַח מִהַמוֹכֵר,
 מִשּׁוּם שֶׁהוּא הַתְּחִיב לֹזֶה כִּבֵּר בִּשְׁעַת הַמִּכָּר קוֹדֵם לוֹמֵן שֶׁל שֹׁכֵר
 הַמִּתְנַת הַמַּעוֹת.
 מקשה הגמרא: אִמְרֵי לִיהּ אֲבֵי רַב יוֹסֵף, וְכִי מוֹתֵר לְלוֹזֵת סָאָה
 בְּסָאָה בְּמָקוֹם שִׁישׁ מְדוּרָה שִׁישׁ לֹא בְּסָאָה. מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: אִמְרֵי לִיהּ
 רַב יוֹסֵף לֵאבִי, הָתָם בְּדִין אִיסוּר הַלוּואַת סָאָה בְּסָאָה מְדוּבֵר

שֶׁנִּמְלָוֶה מְסִיקִין – גולנים עכו"ם נטלו את הקרקע מהגזול מחמתו,
 ואי אפשר לנגזל לגבות את הקרקע עצמה, שהרי היא בידי
 המסיקין, על כן חייב הגזול להעמיד לו שדה אחר, ומשום כך, בָּא
 נְגוּל לְגָבוּת מִהַגְּזוּל אֵת דְּמֵי הַקֶּרֶקַע, גוֹבָה אוֹתָם אִף מִנְּכָסִים
 מְשׁוּעָבֵדִים, כִּכֵּל מְלוּה בַּשֹּׁטֵר, אִף כִּשְׁבָא הִנְגוּל לְגָבוּת אֵת דְּמֵי
 הַפִּירֵי, גוֹבָה אוֹתָם רַק מִנְּכָסִים בְּנֵי חוּרִין, כִּמְלוּה עַל פֶּה שֶׁאֵין לֹה
 קוֹל.
 הגמרא מבארת למה רבא ורבה בר רב הונא לא אמרו זה כדברי
 זה: רַבָּא לֹא אִמְרֵי בְּבִיאור דְּבָרֵי הַבְּרִיתָא בְּרַבָּה בְּרִי רַב הוּנָא
 שֶׁהַעֲמִיד בְּאֲפֻן שֶׁהַקֶּרֶקַע שֶׁנְּגוּלָה נִיטְלָה עַל יְדֵי מְסִיקִין, מִשּׁוּם
 שֶׁלִּשְׁוֹן הָרִי הִיא יוֹצֵאָה מִתַּחַת יָדוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּבִרְיָתָא עַל הַקֶּרֶקַע,
 יוֹצֵאֵת בְּרִישָׁא מִשְׁמַמֶּה, כְּלוּמַר, שֶׁהַקֶּרֶקַע יוֹצֵאֵת מִיָּדֵי מִי שֶׁהִיא בִּידוֹ
 בְּדִין, וְלֹא שִׁינְאָה עַל יְדֵי מְסִיקִין שֶׁלֹּא כְּדִין. וְרַבָּה בְּרִי רַב הוּנָא לֹא
 אִמְרֵי בְּבִיאור דְּבָרֵי הַבְּרִיתָא בְּרַבָּא שֶׁהַעֲמִיד בְּאֲפֻן שֶׁהַגְּזוּל חָפֵר
 בּוֹרֵת בְּקֶרֶקַע וְאֲכַל אֵת הַפִּירֵי, מִשּׁוּם שֶׁלִּשְׁוֹן הָרִי הִיא יוֹצֵאָה
 מִתַּחַת יָדוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּבִרְיָתָא, יוֹצֵאֵת בְּרִישָׁא – כִּפִּי שֶׁנְּגוּלָה מִשְׁמַמֶּה,
 כְּלוּמַר, שִׁינְאָה מִתַּחַת יְדֵי הַגְּזוּל עַל יְדֵי הַמְסִיקִין, בִּשְׁלֻמוֹתָהּ כִּפִּי
 שֶׁהִיָּתָה בִּשְׁעַת הַגְּזוּלָה.
 תִּירוֹץ נוֹסֵף מְבִיאָה הַגְּמָרָא לְתִירוֹץ אֵת הַבְּרִיתָא כְּדָבָרֵי שְׁמוּאֵל: רַב
 אֲשִׁי אִמְרֵי לְבְּרִיתוֹן קָתָנִי – שְׁנֵי דִינִים נֶאֱמָרוּ בְּבִרְיָתָא כִּלְפֵי שְׁנֵי
 גוֹבִים שׁוֹנִים. הַדִּינָה, בְּגוּזוֹ שִׁישׁ שֶׁהָ מְכִירָו מְלֵאָה פִּירֵי וְאֲכַל
 הַגְּזוּל אֵת הַפִּירֵי וְכִפִּי אֵת הַשֶּׁבַח לְאַחַר, וְבֵה הִנְגוּל לְתוֹבַע אֵת
 הַקֶּרֶקַע וּבִאֲפֻן זֶה הָרִי הִיא יוֹצֵאֵת בְּעִנְיָה מִתַּחַת יְדֵי הַלּוֹקָח בְּדִין.
 כִּשְׁבָא הַלּוֹקָח לְגָבוּת מִהַמוֹכֵר אֵת דְּמֵי הַקֶּרֶקַע מַחֲמֵת שֶׁהִנְגוּל טֶרֶף
 מִמֶּנּוּ אֵת הַקֶּרֶקַע הַגְּזוּלָה, הֵרִי הוּא גוֹבָה מִנְּכָסִים מְשׁוּעָבֵדִים כְּדִין
 מְלוּה בַּשֹּׁטֵר שִׁישׁ לוֹ קוֹל. וְכִשְׁבָא הִנְגוּל לְגָבוּת מִהַגְּזוּל אֵת דְּמֵי
 הַפִּירֵי שֶׁנֶּאֱכָלוּ עַל יְדֵי, הֵרִי הוּא גוֹבָה מִנְּכָסִים בְּנֵי חוּרִין כְּדִין
 גְּבִית פִּירֵי שֶׁאֵינֶם נִגְבִּים מִנְּכָסִים מְשׁוּעָבֵדִים, מִפְּנֵי תִיקוֹן הָעוֹלָם.
 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: בִּין לְרַבָּא בִּין לְרַבָּה בְּרִי רַב הוּנָא קִשָּׁה, שֶׁמָּה שֶׁהִנְגוּל
 גוֹבָה מִהַגְּזוּל חוֹב מְלוּה עַל פֶּה הוּא, שֶׁהִיא אֵין לִנְגוּל שֹׁטֵר עַל
 תְּבִיעַתוֹ מִהַגְּזוּל, וְכִלְכִּלָה עַל פֶּה אֵינוֹ גוֹבָה מִנְּכָסִים מְשׁוּעָבֵדִים כִּיּוֹן
 שֶׁמַּחֲמֵת חֲסֵרוֹן הַשֹּׁטֵר לֹא יֵצֵא קוֹל עַל הַחִיּוּב, וְלֹא יִדְעוּ הַלְּקוֹחוֹת
 לְהִיזְהֵר מִלְּקֻנֹת קֶרֶקַע שֶׁל הַלּוֹה, וְכִמוֹ כֵּן לֹא יִדְעוּ הַלְּקוֹחוֹת
 שֶׁל גְּזוּל זֶה לְהִיזְהֵר מִלְּקֻנֹת מִמֶּנּוּ קֶרֶקַע מַחֲמֵת שְׁעוֹלָם
 לְגָבוּתָם מִהֶם עוֹבֵר תְּשׁוּלוֹם הַקֶּרֶקַע הַגְּזוּלָה.
 מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: הָבָא בְּמֵאִי עֲסָקִין בְּשִׁעְשׁוֹ הַגְּזוּל בְּדִין וְנִתְחַיֵּב
 לְחַזִּיר לִנְגוּל אֵת הַקֶּרֶקַע, וּמַחֲמֵת פֶּסֶק דִּין זֶה יֵשׁ קוֹל עַל חִיּוּב
 וְנִחְשָׁה כִּמְלוּה בַּשֹּׁטֵר, וְהָרִי וְכִי – וְלֵאחֲרֵי מִכָּר אֵת קֶרֶקַע וְנִתְחַיֵּב
 לְלֻקָּחוֹת, וּבְדִין הוּא שִׁיגְבוּ מִהֶם כִּיּוֹן שִׁידְעוּ עַל חִיּוּב שֶׁל הַמוֹכֵר,
 וְהִיא לֹהֵם לְהִיזְהֵר מִלְּקֻנֹת קֶרֶקַע שֶׁל שְׁעוֹלָם לְהִיגְבוּת מִהֶם
 מַחֲמֵת הַקֶּרֶקַע הַגְּזוּלָה.
 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִי הָבִי – אִם מְדוּבֵר בְּאֲפֻן שֶׁהַעֲמִיד הִנְגוּל אֵת
 הַגְּזוּל בְּדִין וְחִיּוּב הַגְּזוּל לְשַׁלֵּם אֵת דְּמֵי הַקֶּרֶקַע לִנְגוּל, הֵרִי הַגְּזוּלָה
 הִיָּתָה קֶרֶקַע עִם פִּירֵי, וּמִסְתַּבֵּר שֶׁהַחִיּוּב בֵּית דִּין הִיָּה עַל הַקֶּרֶקַע
 וְהַפִּירֵי, אִם כֵּן פִּירֵי נִמְי – הֵרִי גַם עַל חִיּוּב הַפִּירֵי יֵצֵא קוֹל,
 וְיִדְעוּ הַלְּקוֹחוֹת לְהִיזְהֵר מִלְּקֻנֹת קֶרֶקַע גַּם כִּשְׁעוֹר חִיּוּב
 הַפִּירֵי, וְהֵרִי זֶה גַם כֵּן כְּחוֹב הַכְּתוּב בַּשֹּׁטֵר, וּמִדּוּעַ אֵין הִנְגוּל גוֹבָה
 אִף אֵת דְּמֵי הַפִּירֵי מִנְּכָסִים מְשׁוּעָבֵדִים.
 מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: מְדוּבֵר בְּשִׁעְשׁוֹ הַגְּזוּל בְּדִין עַל הַקֶּרֶקַע – עַל דְּמֵי
 הַקֶּרֶקַע וְיֵצֵא קוֹל עַל חִיּוּבָם וְלִכְךָ הֵם נִגְבִּים אִף מִנְּכָסִים
 מְשׁוּעָבֵדִים, וְלֹא עֲמִיד בְּדִין עַל דְּמֵי הַפִּירֵי וְלֹא יֵצֵא עֲלֵיהֶם קוֹל,
 מִשּׁוּם כֵּן הֵם אֵינֶם נִגְבִּים מִנְּכָסִים מְשׁוּעָבֵדִים.
 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְכִי פֶּסֶק – מִהוּ חִזְקוֹ שֶׁרָאָה הַתְּנָא לְחֻלְקַן בִּין
 שְׁנֵי הַתְּבִיעוֹת, וְלִהְיוֹת שֶׁהַגְּזוּל תּוֹבַע אֵת הִנְגוּל בְּדִין רַק עַל דְּמֵי
 הַקֶּרֶקַע וְלֹא עַל דְּמֵי הַפִּירֵי. מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: סָתְמָא דְּמִילְתָּא –

הא דלא מסיק אלא שיעור ארעא. תימה בין דלא מסיק אלא שיעור ארעא אמאי נוטל שבח היתר על הציאה וי"ל דבאלו הכי פריך שפיר הניחא כו' ולפי המסקנא דמוקי באפותיקי א"ש דאע"פ דלא מסיק ביה אלא שיעור ארעא נותן לו הציאה לזקק ולקח ולקח היתר על הציאה לזקק חנם כדן יורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות: הניחא למיד כו'.

מפורש בהמקביל (ולקמן דף קיא) (ועיין בכתובות דף קא: דף טא:)

בגזון דשויא אפותיקי. השתא מצי איירי דמסיק ביה אפי' שיעור ארעא ושבתא ואפי' בין דשויא אפותיקי צריך ליתן הציאה כדין יורד כו' כדאמרינן בפרק המקביל (שם) גבי יתומים ואומרים אגו השבתנו ורוצים הציא' דימיירי באפותיקי ואע"ג דמסיק בהו שיעור ארעא ושבתא דקא אמ אביהם השביח גובה הכל ומיהו אין ראיה דשאני יתומים שאין להם על מי לחזור ליקח הציאה דכיון שעשה אביהם אפותיקי הרי הוא ביוחד לתוך שדה חבירו שלא ברשות שאני מפיסד הציאה אגב לזקק שאני מפיסד כלום שהמוכר משלם לו הציאה והשכח שנה פוטרי מחובו מצינו למימר דאפילו באפותיקי בין דמסיק ביה שיעור ארעא ושבתא שקיל הכל שבשכיל שעשאה אפותיקי לא יגרע כחו וא"ת בין דאמר ליה לא יתא לך פרעון אלא מזו כשמוכר לאחר הנה ליה כלוקח מגזון שפיר אינו של מוכר א"כ למה נוטל מן המוכר השבח היתר על הציאה וקא לזקק מגזון לשמואל לית ליה שבחא וי"ל בגזו שמקרה קודם שבא זמנו של בעל חוב דחל המקח עד הזמן ולא דמי לגזון שלא חל המקח כלל דזווי הוה הלואה ואם ישלם שבח הנה ליה רבית ואפילו מקרה אחר הזמן הנה סבור לפייס בע"ח בזווי וקח המקח עד שטרפה ממנה: מעות יש לו שבח אין לו. תימה בהגזון קמא (ביק דף עה. ושם: ד"ה דלמא) תנא ד' גובין מן המחזירין שבח ומוקי לה בת"ח דידע דרקע איתא נגזלת אלקא אפילו בהכיר בה יש לו שבח וי"ל דהתם מיירי כשקביל עליו אחריותו ונתן לו לשם מתנה. אכל בערכין פרק המוכר שדה (נ"ה כ"ט: ושם) גבי המוכר שדה בשנת היובל עצמה דאמר שמואל מעות חוזרין ליכא למימר אדם יודע שאין מוכר ביובל דאין זה פשוט דקא אמר רב מוכרה ודוצאה: ה"ל ולקחה כו'. בלא הכיר בה מיירי וקמיבעיא ליה אם הגזון יכול לבטל המקח ולהחזיר לו מעותיו או לאו: דמית לזקת. פרשיי אחר שלקחה ואין נראה דמדי שקנה הגזון ובה בו לזקק ואטו משום דמית ליה בטר הכי קעב כחו אלא יש לומר דמית קודם שלקחה הגזון מנגזל (ומית גזול) צ"ל שהיה חזקה או גוסס בשעה שלקחה מנגזל: מאי

המוגיע לכתפים כאן בשבח שאינו מוגיע לכתפים והא מעשים בכל יום וקא מנבי שמואל אפי' בשבח המגיע לכתפים לא קשיא הא דמסיק ביה פשיעור ארעא ושבתא הא דלא מסיק ביה אלא פשיעור ארעא דיהיב ליה שבחיה ומסליק ליה הניחא למ"ד אי אית ליה וזו לזקק לא מצי מסליק ליה לבעל חוב שפיר אלא למאן דאמר כי אית ליה וזו לזקק מצי מסליק ליה לבעל חוב נימא ליה אילו הוה לי וזו הוה מסלקנה מבוילה ארעא השתא דלית לי וזו הב לי גרביא דארעא בארעא שיעור שבחא הכא במאי עסקינן בגזון שעשאו אפותיקי דאמר ליה לא יתא לך פרעון אלא מזו: הכיר בה שאינה שלו ולקחה אחר רב מעות יש לו שבח אין לו ושמואל אמר אפי' מעות אין לו במאי קמיפלגי רב סבר אדם יודע שקרקע אין לו וגמר ונתן לשום פקדון ונימא ליה לשום פקדון סבר לא מקבל ושמואל סבר אדם יודע שקרקע אין לו וגמר ונתן לשום מתנה ונימא ליה לשום מתנה כסיפא ליה מילתא והא פליגי ביה דקא וימא דאיתמר המקדש את אחותו רב אמר מעות חוזרין ושמואל אמר מעות מתנה רב אמר מעות חוזרין אדם יודע שאין קידושין תופסין באחותו וגמר ונתן לשום פקדון ונימא לה לשום פקדון סבר לא מקבלה מיניה ושמואל אמר מעות מתנה אדם יודע שאין קידושין תופסין באחותו וגמר ונתן לשום מתנה ונימא לה לשום מתנה כסיפא לה מילתא צריכא דאי איתמר בהא בהא קאמר רב דלא עבדי אינשי דיהבי מתנות לנוכרה אכל גבי אחותו אימא מודה ליה לשמואל ואי איתמר בהך בהך קאמר שמואל אכל בהא אימא מודה ליה לרב צריכא בין לרב דאמר פקדון בין לשמואל דאמר מתנה האי לארעא במאי קא נחית ופירות היכי אכיל סבר אגא איחות לארעא ואיעביד ואיכול בגויה כי היכי דהוה קא עביד איהו לכי אתי מריה דארעא וזווי נהוו לרב דאמר פקדון פקדון לשמואל דאמר מתנה מתנה אמר רבא הלכתא יש לו מעות ויש לו שבח ואע"פ שלא פירש לו את השבח הכיר בה שאינה שלו ולקחה מעות יש לו שבח אין לו ואחריות מעות סופר הוא בין בשמרי הלואה בין בשמרי מקח וממכר בעא מיניה שמואל מרב חזר ולקחה מבגלים הראשונים מהו אמר ליה מה מוכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו מאי טעמא מר וזמרא אמר ניחא ליה דלא נקרייה גזולא רב אשי אמר ניחא ליה דליקו בהמנותיה מאי בינייהו איכא בינייהו דמית לזקק מאן דאמר ניחא ליה דלא לקרייה גזולא רבא

המוגיע לכתפים. קרוב ליקצר אלא שעדיין צריכין לקרקע הו' להו בפירות גמורין ואין בעל חוב גובה אותו בלא יציאה: והא מעשים בכל יום. דיני טורפי מקח באין לפני שמואל ומגבי לבעל חוב כל השבח עם הקרקע ואפילו מגיע לכתפים כל זמן שצריכין לקרקע הא דקתני נוטל יציאה מבעל חוב דלא מסיק ביה בעל חוב במוכר שיעור ארעא ושבתא הלכך יהיב בעל חוב לזקק שבחיה ומסליק ליה והאי דקנט למלמיה בלשון יציאה ולא תנא נוטל בגזו החוב מבעל הקרקע והמותר מבגדיה לאשמעוניהו היא גופא אקא דהיא דיציאה יתירה על השבח אין לו אלא יציאה שיעור שבת. הניחא למאן דאמר כו'. פלוגתא היא בכתובות (נ"ה ע"א: א' אית ליה וזו לזקק. מ' לפרוע החוב. ר"ב מצי מסליק ליה לבעל חוב. ארעא דבעי' קדים: שפיר. דמצי למימר דהיא דיש קרקע מותר על החוב עם השבח מסלק ליה לזקק בזווי על כרחו דלוקח ולא מצי אמר לזקק הב לי מן ארעא שיעור שבח דאמר כוליה דדייה ואת דרך בה שלא ברשות: דשויא נחליה. לזה לבעל חוב אפותיקי ליה ארעא והכל מודים בזו דאי הוה ליה וזו לזקק לא הוה מצי מסלק ליה. הקא במאי עסקינן. האי ברייתא דלעיל: הכיר בה. לזקק בקרקע זה שאינה שלו. של מוכר שגוזלה היתה אצלו ולקחה: מעות יש לו. מן המוכר לקשיציאנה נגזל מידה: שבח אין לו. ששקע זה עניו קנו לו לא מקבל. לשמור: מעות חוזרין. הקדושין חוזרין לו. בין לרב דאמר כו'. כלומר היכי מעינן לומר טעמא דרב משום דגמר ונתן לשום פקדון וטעמא דשמואל משום דגמר ונתן לשום מתנה ואי הוה דעתיה לחד מהך היכי הוה נותן להאי ארעא לעבודה ולאכול פירותיה על כרחיה סבור הוה שיתא המוכר קיים ולא הוה קני בדין וטעמא דפלוגתא דרב ושמואל טעם אחריתא הוא: דהוה עבדי. הגזון: לרב דאמר פקדון פקדון. כלומר אליבא דרב מקרישין דהאי מימר אמר וזו נהוו פקדון ולשמואל מקרישין דהאי מימר אמר וזו נהוו מתנה: הלכא. בפלוגתא קמייתא יש לו מעות ויש לו שבת ואע"פ דלא פירש. ולית לן דשמואל דאמר שבח צריך לימלה: ואחריות מעות סופר הוא. ולית לן דשמואל דאמר שעבוד צריך לימלה: חזר. גזון ולקחה מבגלים הראשונים לאחר שמכר לזקק: מהו. להיות במקום בעלים כאילו לקחה אחר ויציאה מיד הלוקח: אמר ליה. לא מצי לאפוקי שבשומכר מכר לו כל זכות שתבא לידו וכשלקחה לא לקחה אלא כדי שתתא מקדים ביד הלוקח: דלא ליכרייה גזולא. שלא יתפרנו לזקק זה כשיציאנה נגזל מיד וקראנו גזול לכך חוזר להעמיד מקביר: דמית לזקק. לאחר שלקחה גזול מן הבעלים והגזון בא להוציאה מבגדיה למ"ד. לא חזר להעמיד ממכרו אלא דלא לקרייה לזקק גזול:

הא

הא דלא מסיק אלא שיעור ארעא. תימה בין דלא מסיק אלא שיעור ארעא אמאי נוטל שבח היתר על הציאה וי"ל דבאלו הכי פריך שפיר הניחא כו' ולפי המסקנא דמוקי באפותיקי א"ש דאע"פ דלא מסיק ביה אלא שיעור ארעא נותן לו הציאה לזקק ולקח ולקח היתר על הציאה לזקק חנם כדן יורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות: הניחא למיד כו'.

מפורש בהמקביל (ולקמן דף קיא) (ועיין בכתובות דף קא: דף טא:)

בגזון דשויא אפותיקי. השתא מצי איירי דמסיק ביה אפי' שיעור ארעא ושבתא ואפי' בין דשויא אפותיקי צריך ליתן הציאה כדין יורד כו' כדאמרינן בפרק המקביל (שם) גבי יתומים ואומרים אגו השבתנו ורוצים הציא' דימיירי באפותיקי ואע"ג דמסיק בהו שיעור ארעא ושבתא דקא אמ אביהם השביח גובה הכל ומיהו אין ראיה דשאני יתומים שאין להם על מי לחזור ליקח הציאה דכיון שעשה אביהם אפותיקי הרי הוא ביוחד לתוך שדה חבירו שלא ברשות שאני מפיסד הציאה אגב לזקק שאני מפיסד כלום שהמוכר משלם לו הציאה והשכח שנה פוטרי מחובו מצינו למימר דאפילו באפותיקי בין דמסיק ביה שיעור ארעא ושבתא שקיל הכל שבשכיל שעשאה אפותיקי לא יגרע כחו וא"ת בין דאמר ליה לא יתא לך פרעון אלא מזו כשמוכר לאחר הנה ליה כלוקח מגזון שפיר אינו של מוכר א"כ למה נוטל מן המוכר השבח היתר על הציאה וקא לזקק מגזון לשמואל לית ליה שבחא וי"ל בגזו שמקרה קודם שבא זמנו של בעל חוב דחל המקח עד הזמן ולא דמי לגזון שלא חל המקח כלל דזווי הוה הלואה ואם ישלם שבח הנה ליה רבית ואפילו מקרה אחר הזמן הנה סבור לפייס בע"ח בזווי וקח המקח עד שטרפה ממנה: מעות יש לו שבח אין לו. תימה בהגזון קמא (ביק דף עה. ושם: ד"ה דלמא) תנא ד' גובין מן המחזירין שבח ומוקי לה בת"ח דידע דרקע איתא נגזלת אלקא אפילו בהכיר בה יש לו שבח וי"ל דהתם מיירי כשקביל עליו אחריותו ונתן לו לשם מתנה. אכל בערכין פרק המוכר שדה (נ"ה כ"ט: ושם) גבי המוכר שדה בשנת היובל עצמה דאמר שמואל מעות חוזרין ליכא למימר אדם יודע שאין מוכר ביובל דאין זה פשוט דקא אמר רב מוכרה ודוצאה: ה"ל ולקחה כו'. בלא הכיר בה מיירי וקמיבעיא ליה אם הגזון יכול לבטל המקח ולהחזיר לו מעותיו או לאו: דמית לזקת. פרשיי אחר שלקחה ואין נראה דמדי שקנה הגזון ובה בו לזקק ואטו משום דמית ליה בטר הכי קעב כחו אלא יש לומר דמית קודם שלקחה הגזון מנגזל (ומית גזול) צ"ל שהיה חזקה או גוסס בשעה שלקחה מנגזל: מאי

מעותיו כדן שומר, ולכן הערים הלוקח ונתן לו כדמי הקרקע. **ושמואל קבר, אדם יודע שקרקע אין לו, ועל כרחק שגמר הלוקח** **בדעתו ונתן את המעות לשום מתנה, ואין צריך המוכר להחזיר** **מתנה שקבל. ויש לשאול, ונימא ליה הלוקח למוכר שנותן לו את** **המעות לשום מתנה, והתשובה, כסיפא ליה מילתא - בושה היא** **למוכר לקבל מתנה, ולכן נתנם לו הלוקח באופן זה.** **מקשה הגמרא: והא רב ושמואל פליגי ביה חדא זימנא - נחלקו** **כבר פעם אחת בענין זה, דאיתמר, המקדש את אחותו, וקידושין** **אלו אינם חלים שהרי אחותו אסורה עליו באיסור כרת, רב אמר** **מעוה קידושין חוזרין למקדש, ושמואל אמר מעוה קידושין אינם** **חוזרין אלא מתנה הם. רב אמר מעוה חוזרין, היות ואדם יודע שאין** **קידושין תופסין באחותו, ונמר בדעתו ונתן לה את המעות לשום** **פקדון, ונימא ליה לשום פקדון, קבר לא מקבלה מיניה. ושמואל אמר,** **מעוה אלו שנותן לאחותו מתנה הם, לפי שהם יודע שאין קידושין** **תופסין באחותו, ונמר ונתן לה את המעות לשום מתנה, ונימא ליה** **לשום מתנה, כסיפא ליה מילתא. וקשה מדוע החזירה מחלוקתם** **פעמיים.** **מתרצת הגמרא: צריכא - רב ושמואל היו צריכים לחלוק בשני** **הנידונים, דאי איתמר בהא רק לגבי לוקח שדה מן הגזול, היינו** **אומרים, רק בהא קאמר רב שהמעות פקדון, משום דלא צריכא** **אנישי דיהבי מתנות לניזכרא - אין עשויים האנשים לתת מתנות** **לאדם שזר להם, ולכן המעות חוזרים ללוקח לפי שבדאי לא** **ניתנו לה בתורת מתנה. אבל נבי אחותו שאינה זרה לו אימא מודה** **ליה רב לשמואל - שנותן לה את המעות בתורת מתנה ואינה** **צריכה להחזירם לו, הלכך הוצרך רב לומר את דינו גם לענין** **קידושין. ואי איתמר בהא, רק לגבי מקדש את אחותו, היינו** **אומרים, בהא קאמר שמואל - רק לגבי קידושין אחותו אומרים** **שנותן לה את המעות בתורת מתנה, כיון שלאחותו אדם יכול** **ליתן מתנה, אבל בהא - לענין לוקח שדה מגזול אימא מודה ליה** **שמואל לרב שהמעות ניתנו בתורת פקדון כיון שאדם אינו רגיל** **לתת מתנה לאיש זר. לכן צריכא - הוצרכו רב ושמואל לחלוק** **בשני הנידונים.** **מקשה הגמרא: בין לרב דאמר שהמעות ניתנו בתורת פקדון, בין** **לשמואל דאמר שניתנו בתורת מתנה, קשה, האי - אותו לוקח שלא** **התכוין באמת לקנות הקרקע, אלא לתת את המעות כפיקדון או** **במתנה, לארעא במאי קא נחית - מטעם מה יורד לקרקע לעבד** **אותה, ופירות דהי אכיל - והיאך אוכל פירותיה, הלא לא קנה** **הקרקע כלל. ועל כרחק שהוא סבור שקנה הקרקע בקנין גמור,** **לפי שאינו יודע את הדין שקרקע גזולה אינה נמכרת כלל. ונמצא** **לפי זה שישנו טעם אחר לדברי רב ושמואל ולא כפי שנתבאר עד** **כה.** **מתרצת הגמרא: קבר הלוקח אמא איתות לארעא ואיכעיד ואיכיל** **בניה - אני ארד לקרקע, אעבוד אותה ואזרח מכן אוכל** **פירותיה, כי דהי דהנה קא עביד איהו - כשם שהיה נוהג בה אותו** **גזול שעתה קנייתה ממנו, ולכי אתי מריה דארעא - וכאשר יבוא** **בעל הקרקע ו-הנגזל, בכדי להוציא את גזילתו, וזואי נהו - ויהיו** **מעוה לרב דאמר פקדון פקדון לשמואל דאמר מתנה מתנה.** **הגמרא מביאה פסקי הלכה בענין המחלוקת ששנינו לגבי הלוקח** **שדה גזולה: אמר רבא הלכתא - לקח שדה מחבירו ונמצא שגזולה** **היא ביד המוכר, ובא הנגזל והוציאה מידו, והלוקח תובע את** **מעותיו מהמוכר, יש לו ללוקח לקבל מהמוכר מעוה שנתן עבורה,** **ויש לו לקבל ממנו גם את השבח שהשיבה השדה. ואם על פי** **שלא פירש לו - המוכר ללוקח בשעת המכירה שישלם לו את** **השבח אם יטרפו את השדה הימנו.** **הביר בה הלוקח בשדה שאינה שלו - של המוכר, אלא גזולה היא,**

המניע לכתבים - פירות שכמעט הסתיימה גדילתם והם קרובים **לזמן בצירתם, רק שהם צריכים עדיין לשהות בקרקע, והטעם** **שאינן הבעל חוב גובה פירות אלו עם הקרקע ללא תשלום דמי** **ההוצאות, משום שאין דינם כשבח שהושבחה הקרקע עצמה, כאן** **- דברי שמואל שבעל חוב גובה שבח נאמרו בשבח שאינו מניע** **לכתבים - בפירות שעדיין אינם סמוכים לבצירתם וזקוקים לקרקע** **למשך זמן, ולכן הם כחלק מהקרקע ואין הבעל חוב משלם על** **גבייתם.** **מקשה הגמרא: והא מעשים בכל יום שבאו לפני שמואל תביעות** **של בעלי חוב שרצו לגבות קרקעות עם השבח מלקוחות, וקא** **מניי שמואל אפילו בשבח המניע לכתבים, כל זמן שהפירות** **צריכים קצת לקרקע.** **מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא - מה שהיה שמואל מגבה קרקע** **עם שבח המניע לכתבים, היינו באופן דמסיק ביה בשיעור ארעא** **ושבחא - שהבעל חוב נושה במוכר כשיעור הקרקע עם השבח,** **לכך בדין הוא שיגבה כל שבח הצריך לקרקע, ואפילו שבח המניע** **לכתבים, והא - מה שאמר שמואל שאין בעל חוב גובה קרקע עם** **שבח המניע לכתבים בלי שמשלם דמי ההוצאה, היינו באופן דלא** **מסיק ביה אלא בשיעור ארעא - שאין הבעל חוב נושה במוכר אלא** **כשיעור הקרקע בלי השבח, לכך בדין הוא דהייב ליה - שיתן** **הבעל חוב ללוקח תשלום כשיעור שבהיה משום שאינו חלק** **מהחוב ומסליק ליה מהקרקע.** **מקשה הגמרא: הנימא למא דאמר דאי אית ליה זוזי ללוקח לא מצי** **מסליק ליה לבעל חוב - שבעל חוב הבא לגבות מהנכסים** **המשועבדים, אין הלקוחות יכולים לדחותו בממון, שפיר - מובן** **מדוע משלם הבעל חוב ללוקח את דמי השבח ומסלקו מהקרקע,** **כיון שאם רוצה הבעל חוב את הקרקע אין הלוקח יכול לדחותו** **בממון. אלא למא דאמר כי אית ליה זוזי ללוקח מצי מסליק ליה** **לבעל חוב, מדוע הבעל חוב גובה את כל הקרקע עם השבח,** **ומשלם ללוקח את דמי השבח, נימא ליה - הרי יכול הלוקח לטעון** **כנגד הבעל חוב, הרי אילו הוה לי זוזי הוה מסליקנה מביה ארעא** **- אילו היה לי מעוה הייתי יכול לשלם לך את כל החוב ולהשאיר** **את הקרקע ברשותי, אם כן גם השבח דלית לי זוזי - עכשיו שאין** **לי מעוה כשיעור כל החוב, אל תשלם לי את דמי השבח אלא הב** **לי נרמא דארעא בארעא שיעור שבהיה - תן לי חלק מהקרקע בערך** **השבח.** **מתרצת הגמרא: קא במאי עסקינן בגזול ששעשאו המוכר לקרקע** **אפותיקי, דאמר ליה למלוה לא יהא לך פדיון אלא מזו, ומשום כך** **לכולי עלמא אין הלוקח יכול לדחותו בממון ויכול הבעל חוב** **לפטור את הלוקח בדמי השבח.** **הגמרא חוזרת כעת לנידון הלוקח קרקע מגזול: הביר הלוקח בה** **בקרקע שנמכרה לו שאינה שלו - של המוכר, אלא שהיא גזולה** **בידו, ובכל זאת לקחה ממנו ושילם מעוה בעדה, ולאחר מכן הגיע** **הנגזל והוציא מידו של הלוקח, אמר רב, מעוה ששילם למוכר** **עבור הקרקע יש לו ללוקח לקבלם בחזרה מהמוכר, אולם את** **השבח - ההוצאות שהוציא והשקיע בקרקע, אין לו ואינו מקבלם,** **מאחר והקרקע לא היתה קנויה לו כלל. ושמואל אמר, אפילו מעוה** **אין לו.** **מבארת הגמרא: במאי קמיפלגי, רב קבר, אדם - הלוקח יודע** **שקרקע אין לו - שלא תישאר בידו, ונמר בדעתו ונתן את המעות** **למוכר לשום - לשם פקדון, ולכן עתה לאחר שנטל הנגזל את** **הקרקע בחזרה, תובע הלוקח מן המוכר שישלם לו פקדונו. ויש** **לשאול, ונימא ליה - ויאמרו לו הלוקח למוכר שנותן לו את המעות** **לשום פקדון, וממה שלא אמר כך מוכח שלא התכוין לשם פקדון,** **והתשובה, קבר הלוקח, שהמוכר לא מקבל עליו לשמור על**

כאילו מכרה לו הנגול בדמים שאין הגולן יכול לטרוף מהקונה, וכן
הדין במתנה, משום דאי לאו דמרת וארצי קמיה, לא הוי יחיה ליה
מתנה - שאם לא שטרך הגולן והרצה לפני הנגול דברי פיוס, לא
היה נותן לו את השדה במתנה. וכיון שטרך לרצותו אנו אומרים,
לחכי מרת וארצי קמיה - מן הטעם הזה שטרך להרצות דברי פיוס
בפניו, כי יחכי דליקים בהקנותיה - כדי שיתן לו הנגול את השדה
להעמידה ברשות הלוקח ויעמוד הגולן באמונתו כלפיו.
דין נוסף בזה: ועד אימת ניהא ליה דליקים בהקנותיה - עד מתי אנו
תולים שהטרח שטרך הגולן בקניית השדה, מוכיחה שכונתו
לקנות את השדה ללוקח בכדי שיעמוד באמונתו. הגמרא מביאה
שיטות חלוקות בענין זה:
א.א. מר רב הונא, עד שעת העמדה בדין - עד שהנגול יטרוף
מהלוקח את הקרקע, והלוקח יתבע את הגולן שישב לו את
המעות ששילם לו, ואם כבר העמידו בדין ועדיין לא שילם הגולן
בכדי להעמידה בידו, הרי גילה דעתו שאין לו רצון לעמוד
בנאמנותו כלפי הלוקח, לפיכך אם קנאה לאחר מכן מן הנגול,
לעצמו קנאה ולא בכדי להעמידה ביד הלוקח.
ב.ח. יא. מר רב אמי, גם אם העמידוהו בדין ובית דין חיבדוהו לשלם
ללוקח את מעותיו, עדיין אנו אומרים כן עד דמטא אדרבא ליהדיה
- עד שבית דין ימסרו ליד הלוקח שטר 'אדרכתא' ובו פסק הדין
המאפשר לו לגבות מנכסי הגולן בכל מקום שימצא נכסים
ששייכים לגולן ליד הקונה, וזמן מסירת האדרכתא הינו תשעים
יום לאחר העמדה בדין, ואם רק לאחר שהגיע שטר האדרכתא
לידי הקונה קנה הגולן את השדה, אין אנו אומרים שרצונו
להחזיק את עצמו לנאמן ולכן יכול לטרוף את השדה מהקונה.
ג.ר. ב. פסא אמר עד דמתהלך יומי אכריתא - עד שמתחילים ימי
ההכרזה. כלומר לאחר שהלוקח מצא קרקע של הגולן ומבקש
לגבות מעותיו ממנה, בא לבית הדין, והם מכריזים שכל מי שרוצה
לקנות קרקע יבוא ויקחנה, ומשעה זו ואילך אין אנו אומרים עוד
שברצונו לעמוד באמונתו ומפני כן הוא קונה את השדה, אלא
בוודאי לצורכו בלבד הוא קונה.
הגמרא מבררת את הדרך בה זכה הלוקח בקרקע זו בקניית הגולן:
מתקין לה רמי בר חמא, מכדי האי לוקח במאי קני להאי ארעא -
לוקח זה, במה קנה את הקרקע, בהאי שטרך - בשטר מכירתו,
הלא האי שטרך תפסא בעלמא הוא - כחרס בעלמא הוא, שהרי
נכתב על קרקע גזולה. אמר ליה רבא לרמי בר חמא, תהא - יהיה
דין זה באופן שהקונה אומר לגולן בפירושה שהוא מאמינו
על עמידתה בידו, שבהוא תקנא דלא קאמר ליה מדי - בעבור
אותה ההנאה שהקונה לא אמר לו דבר וקא סמיך עליה - וסומך
עליו, מרת ומייתי ליה נמר ומקני ליה - טורח המוכר ונותן לו את
הקרקע, ובשעה שקונה אותה מהנגול, גומר בדעתו להקנותה
ללוקח.
מתיב רב ששת, שנינו בברייתא, אמר אדם לחבירו מה שאניש
מאבא, מכור לך, או מה שתעלה מצודתי - מצודה של עופות או
של דגים, מכור לך, לא אמר כלום, כיון שעדיין לא ירש את אביו
וכן הדגים והעופות עדיין לא עלו במצודתו. אולם אם אמר לו מה
שאניש מן אבא היום, מכור לך, או מה שתעלה מצודתי היום מכור
לך, דבריו קיימין. וקשה, למה ברישא נאמר שלא קנה אפילו ירשה
אחר כך, והרי מאחר שהקונה מאמינו היה לנו לומר שיחול המקח.
אמר רמי בר חמא על קושיתו של רב ששת, הא נכרא והא תיובתא
- הרי אדם גדול, והתשובה שהשיב על דברי רב אף היא תשובה
גדולה.
אמר רבא, נכרא קא חוינא, ותיובתא לא קא חוינא - אכן אדם גדול
ראיתי, אולם לא ראיתי בדבריו תשובה גדולה לדברי רב, שכן
חלוקים הם המקרים הללו, כיון דהכא, בלוקח שדה גזולה, סמכא

הא מית ליה הלוקח, ואין מי שיחרפנו עוד ויקראנו גולן, ולכן לא
קנאה עבור יורשיו. ומאן דאמר - רב אשי ניהא ליה דליקים
בהקנותיה, בהרי קני נמי ניהא ליה דליקים בהקנותיה - כלפי
היורשים חז לו גם כן לעמוד באמונתו, ולא להחשב מוכר קרקע
גזולה, וקנאה עבורם.
מקשה הגמרא: גם לטעם של מר זוטרא, סוף סוף קרו ליה קני לוקח
גזולא, ונמצא שגם לטעמו יש לומר שקנאה עבור יורשי הלוקח.
הגמרא מפרשת באופן אחר: אלא איכא בינייהו דמית הגולן עצמו
לאחר ששב ולקח את השדה מן הנגול ובניו באים להוציא את
השדה מיד הלוקח, למאן דאמר - מר זוטרא דניהא ליה לאניש
דלא לקריהו גולן, הא מית ליה הגולן, ולאחר מותו לא אכפת לו
שיקרא לו גולן, ובודאי לא קנה את השדה עבור הלוקח והשדה
שייכת ליורשי הגולן. למאן דאמר - רב אשי דניהא ליה דליקים
בהקנותיה, הקא נמי, אף על גב דמית ניהא ליה דליקים בהקנותיה
- גם כאשר מת, בכל זאת רצונו הוא כבר מתחילה בשעה שקונה
את הקרקע להישאר בנאמנותו אפילו לאחר מיתו, ושלא יוצאו
את השדה מיד זה שלקח את השדה מידו.
מקשה הגמרא: גם לטעם של מר זוטרא, סוף סוף קרו ליה קני
גזולא, ובודאי שהוא אינו רוצה שיחרפו את בניו. ונמצא שגם
לטעמו יש לומר שהוא קנאה עבור הלוקח.
הגמרא מפרשת באופן אחר: אלא איכא בינייהו דיהבה - שנתנה
בהקנה למקבל ולא בדרך מקח וממכר. למאן דאמר - רב אשי
דניהא ליה דליקים בהקנותיה אם כן מתנה נמי ניהא ליה דליקים
בהקנותיה, והיא של המקבל. למאן דאמר - מר זוטרא דניהא ליה
דלא נקריהו גזולא, באופן של מתנה אין חשש בדבר, שאמר ליה
הגולן למקבל, מאי גזולא מיה - מה גזולתי ממך והרי לא נתת
מעות עבור הקרקע, אלא מתנה היא בידך.
הגמרא מביאה אופנים בהם רב לא אמר את דינו: פשיטא שאם
הגולן ופנה - מכרה לאדם נוסף, אוריתא - או שהורישא לאחד
מבניו, ויהבה - או שנתנה בהקנה לאחר, ואחר כך לקחה מן הנגול,
גילה בבעשים אלו כי לאו לאוקמה קמי לוקח קא בעי - שאין
רצונו להעמידה ברשות הלוקח הראשון, ואינו רוצה לעמוד
בדיבורו כלפיו, שהרי מכרה לאדם נוסף.
וכן אם גזל את הקרקע מאחד ממורישיו וגזלה ליה בירושה ממנו,
כגון שגזל את אביו ומכר את הקרקע ולאחר המכירה מת אביו
וזכה בקרקע, וכעת רוצה לטרוף אותה מהקונה בגלל שירש את
זכותו של אביו, במקרה זה נאמר שירושה מטיילא היא - מאלה
היא נעשית, ולא איחז קא מרת אבתא - ולא טרח להשיגה, על
כן אין לנו גילוי דעת שטרך להעמידה ביד הקונה, אלא חזר
ותובעה ממנו.
ואם נבי איחז - גבה הגולן את הקרקע מהנגול בחובו שהיה הנגול
חייב לו, ועתה שקנה את החוביות של הנגול רצונו לטרוף את
הקרקע מהקונה, חוינא - אנו רואים, אי אית ליה ארעא אחריתי -
אם היתה לנגול קרקע אחרת שניתן לגבות ממנה, ואמר הגולן
כשגבאה, האי בעינא - דווקא זו רוצה אני, מוכח כי לאוקמה קמיה
לוקח קא בעי - כוונתו היתה להעמיד את השדה ביד הלוקח. ואי
לא היתה לנגול קרקע אחרת אלא זו, הרי שזווי הוא דבעי אפריעי
- שרצונו של הגולן היה לגבות את הקרקע עבור חובו, בתורת
דמי החוב, ולא בכדי להעמידה ביד הלוקח.
אולם אם יקבה נהליה בהקנה - נתן הנגול את השדה במתנה
לגולן, והגולן רוצה לטרוף את השדה מהלוקח משום שיש לו את
החוביות של נותן המתנה, פליגי בה רב אחא ורבנא. חד אמר, דינה
של מתנה בירושה, דהא מטיילא - שהרי לא טרח הגולן בכדי
לקנותה מן הנגול ולפיכך מוציאה מן הלוקח כפי שהדין כן כאשר
ירש הגולן את השדה, וחד אמר, דינה של מתנה כמכר, דהיינו

מאי גולגא מין. וא"ת ובי מברך נמי גזל ונלא צריך להחזיר לו מעותיו וי"ל דמימי
 יקראנו גולגא כל זמן שלא יפרע לו:
ארצי קמיה כי היכי דליקום בהימנותיה. משמע דהכי הלקחא מדלא נקט לישנא דלא
 נקריה גולג ונעד דהלקח כרב אשי דהוא בריהא וגדול בחכמה ובמנון: **האי**

שקרא חספא בעלמא הוא. וא"ת ולימא דקני לה
 במה שהחזיק בה אחר שקנאה גולג וי"ל דמשמע
 ליה משעה שקנאה הגולג היא של לוקח אע"פ
 שלא עשה בו שום מעשה וא"ת מעותיו שהיו
 תחלה מלוה נעשו עתה מכר וי"ל באתרא דלא
 קנו בכסף א"נ ממלוה אינו יכול לקנות בדאמריקן
 פ"ק קדושין (דף ו) המקדש במלוה אינה
 מקדשת ובמכר לא קנה והא דאמר בהאש
 מקדש (שם דף מז.) ושון שבמכר קנה היינו
 במלוה שיש לו על אחרים דאן באשה בענין זה
 מקדשת לבע"א לא דאשה לא סמכא דעתה
 וקרא שיקח ויחזול אכל מלוה שאשה חייבת
 לו אם מוחל לה ומקדשה בה אינה מקדשת
 דלא נתן לה כלום דמקמי הכי היה ברשותה וכן
 במכר לא קנה אע"פ דכשם מקדשה בהנאת
 מחילת מלוה היא מקדשת דלא גרע מארווח
 לה זמנא ואדבר עליה לשלשון דמקדשת וכן
 במכר אם מכר בהנאת מחילה קונה כמו בהחליף
 דמי שור בקרה מי"מ לא משמע ליה שהיה מקנה
 לו בהנאת מחילת מלוה משום דמשמע מיד
 שלקחה הגולג קנה לוקח ראשון:

בהתיא דגא דקא סמך בו. והיא כאלו
 א"ל שדך זו תהא קניה לך
 לכשאקנא:

מה שאירש מאבא מכור לך לא אמר כלום.
 וא"ת לימא דרב דאמר כר"מ וברייתא
 ברבנן וי"ל דלדין קפריד דאית לן ברב בדאיתא
 פרק איהו נשך (לכמן דף עב.) דמימי גמרא
 טעמא דלא לקריה גולגא וניחא ליה דליק
 בהימנותיה דשמואל פסקי כרבי זיתן
 דבר שלא בא לעולם דשמואל פסקי כרבי זיתן
 הסגדל פרק אע"פ (כתובות דף נט.) ורב נחמן
 סבר בפירוש דקל אף משכא לעולם יכול לחזור
 בו ורב האי פסק דאין הלכה כרב בהא משום
 דס"ל דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וכו'
 ולא נהירא מבח דאיהו נשך (לכמן דף עב.)
קנייה לך מעכשיו. תימה מה צריך מעכשיו
 כיון דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם
 דאי לענין חרזה הא כל זמן שלא בא לעולם יכול
 לחזור אע"פ דאמר מעכשיו וי"ל דנ"מ אם נקדע
 חששו או שאבר קודם שלקחה דקני כיון דאמר
 מעכשיו:

שדה

הא מית. לוקח ומי יתפרע עד הלפך לא נתפס לזה אלא להעמידה בידו בחייו ולא
 לאחר מותו מ"ד בו: **דמית גולג**. לאחר שלקחה והכנים באים להוציא מיד הלוקח: **הא**
מית ליה. ולא נתפס להעמיד ממכרו אלא בימי חייו שלא יתפרעה: **אע"פ** דמית ניקח
 ליה מעיקרא: **דליקום** בהימנותיה. אפילו לאחר מיתה: **סוף סוף** קרו לבניה בני גולגא.

הא מית ליה ומאן דאמר ניקח ליה דליקום
 בהימנותיה כהרי בני נמי ניקח ליה דליקום
 בהימנותיה סוף סוף קרו ליה בני לוקח גולגא אלא
 איכא בינייהו דמית גולג מאן דאמר ניקח ליה
 לאיניש דלא לקריהו גולג הא מית ליה למ"ד ניקח
 ליה דליקום בהימנותיה ה"נ אע"פ דמית ניקח ליה
 דליקום בהימנותיה סוף סוף קרו לבניה בני גולגא
 אלא איכא בינייהו דהיכה במתנה מאן דאמר ניקח
 ליה דליקום בהימנותיה מתנה נמי ניקח ליה דליקום
 בהימנותיה מאן דאמר ניקח ליה דלא נקריהו גולגא
 א"ל **מאי גולגא מונד**: פשיטא וזנה אורתה ויהכה
 במתנה לאו לאוקמה קמי לוקח קא בעי נפלה ליה
 בירושה וירשה ממילא היא ולא היה קא טרח
 אבתרה גבי איהו בחובו חיונא אי אית ליה ארעא
 אחריית וימכר האי בעינא לאוקמה קמיה לוקח קא
 בעי ואי לא וזוי הוא דבעי אפרעי יהכה בהליה
 במתנה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר מתנה דאי
 בירושה דהא ממילא וחד אמר מתנה כמכר דאי
 לאו דטרח וארצי קמיה לא הוי יתיב ליה מתנה
 להכי טרח וארצי קמיה כי היכי דליקום בהימנותיה
 ועד אימת ניקח ליה דליקום בהימנותיה אמר רב
 הניא עד שעת העמדה בדיון חייא בר רב אמר עד
 דמכא אדרבא לדיה רב פפא אמר עד דמתחילן
 יומי אכרותא מתקוף לה רמי בר חמא מכדי האי
 לוקח במאי קני להאי ארעא בהאי שטרך האי
 שטרך חספא בעלמא הוא א"ל רבא תהא במאמיני
 בהחוא הנאה דלא קאמור ליה מידי וקא סמך עליה
 טרח ומייתי ליה גמר ומקני ליה מתיב רב ששת
 מה שאירש מאבא מכור לך מה שתעלה מצודתי
 מכור לך לא אמר כלום מה שאירש מן אבא היום
 מכור לך מה שתעלה מצודתי היום מכור לך דבריו
 קיימין אמר רמי בר חמא הא גברא והא תויבתא
 אמר רבא גברא קא חיונא ותויבתא לא קא חיונא
 הכא סמכא דעתיה והכא לא סמכא דעתיה הכא
 סמכא דעתיה דאילו טרח ומייתי ליה כי היכי דלא נקריה גולגא הכא לא סמכא דעתיה
 שלהוה לקמיה דרבי אבא בר זבדא אמר להו זו אינה צריכה לפנים אמר רבא זו צריכה
 לפנים ולפני לפנים הכא סמכא דעתיה והכא לא סמכא דעתיה הוה עובדא בפומבדיתא
 ואותביה אמר להו רב יוסף זו אינה צריכה לפנים ואמר ליה אבבי צריכה לפנים ולפני
 לפנים הכא סמכא דעתיה הכא לא סמכא דעתיה ומאי שנא סיפא אמר
 רבי יוחנן סיפא מה שאירש מאבא היום משום כבוד אביו מה שתעלה מצודתי היום
 משום

לכבוד אביו שלא לשהותו בביתו:
 משום

שדה שאני לוקח. ל"ג זו מדיקאמור והאלהים אפילו בשדה זו הלזא בפירוש אמר וז:
בשמי חלטאנא ואדרבא דלאו בני פרעון ניהו. תימה שטרי אדרבא אמאי לאו בני פרעון ניהו כיון דעדיין לא זכה בקרקע עד שקתבו לו שטרי חלטאנא וכן בסמוך דקאמר איהו דאפסיד אנפשיה דבעי ליה למקריעה או אבעי ליה למכתב שטר מכירה

משום ברי חייזר אמר רב הונא אמר רב האומר לחבירו **שדה** שאני לוקח לכשאקנהנה כנייה לך מעכשיו קנה אמר רבא מסתברא מלתא דרב בשדה כתם אבל בשדה זו לא מי יימר דמובין לה ניהליה והאלהים אמר רב אפי' בשדה זו מכדי רב כמאן אמרה לשמעיה ברי' דאמר אדם מנה דבר שלא פא לעולם דתניא האומר לאשה התקדשי לי לאחר שתגירי לאחר שתגירי לאחר שאשתחרר לאחר שתשתחררי לאחר שמוות בעליך לאחר שיחלוץ לך בכימך לאחר שתמות אחותיך אינה מקודשת ר"מ אומר מקודשת והא אשה בשדה זו דמיא וא"ר מאיר מקודשת: אמר שמואל המוצא שטר הקנאה בשוק וחיורו לבעלים דאי משום דכתב ללות ולא לזה הא שעבד נפשיה ואי משום פרעון לא חישינן לפרעון דאם איתא דפרעיה מקרע הוה קרע ליה אמר רב נחמן אבא מן ספרי דייני דמר שמואל הוה והוינא כבר שיתא כבר שכב ודברנא דהוה מכריז ואמרי חגי שטרי אקנייתא דמשתכחי בשוקא נהדרניהו למרייהו אמר רב עמרם אף אנן תנינא כל מעשה בית דין הרי זה חיור אלמא לא חישינן לפרעון א"ל רבי זורא מתניתין בשטרי חלטאנא ואדרבא דלאו בני פרעון ניהו אמר רבא והני לאו בני פרעון ניהו והא אמרי נהדרעי שומא הדר עד תריסר ירחי שתא ואמר אמימר אנא מנהרדעא אנא ובכירא לי לשומא הדר לעולם אלא אמר רבא התם היינו מעמא דאמרי איהו הוא דאפסיד אנפשיה דבעינא דפרעיה אבעי ליה למקריעה לשטרות א"נ למכתב שטרא אחריןא עילויה דמדינא ארעא לא בעיא למיהדר ומשום ועשיית הישר והטוב בעיני ה' הוא דאמור רבנן תהדר הלכך מרישא הוא דקא זבין איבעי ליה למכתב שטר זביני גבי שטר חוב

מאי איבא למימר אם איתא דפרעיה איבעי ליה למקריעה לשטרות אימור אשתמוטי קא משתמיט ליה דא"ל למחר יהבנא לך דהשתא ליתיה גבאי אי נמי אפשיטי דספרא זייר ליה: א"ר אבהו א"ר יוחנן המוצא שטר חוב בשוק אע"פ שקתוב בו הנפק לא יחזירו לבעלים לא מבעיא חיבא דלא כתוב בו הנפק דאיהא למימר כתב ללות ולא לזה אלא אפי' כתוב בו הנפק ומאי ניהו דמקיים לא יחזיר חישינן לפרעון איתביה רבי ירמיה לר' אבהו כל מעשה ב"ד הרי זה חיור א"ל ירמיה ברי לא כל מעשה ב"ד שוים אלא כגון שהוחזק בפרן אמר רבא ומשום דהוחזק בפרן חרד זמנא תו לא פרע כלל אלא אמר רבא מתניתין בשטר חלטאנא ואדרבא וברבי זורא וכפרן הואיל ואתא לידן נימא ביה מלתא דאמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן אמרו לו צא תן לו

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ואמר

ובכן שש או שבע הייתי, ודברנא דהוה מברין ואמר - חובר אני
שהיו מכריזים ואומרים, הני שטרין אקנינא דמשפחתי בשוקא
נהדריןאז למהרה - שהמוצא בשוק שטרי הקנאה שנכתבו למלוה,
יחזירם לבעליהם, כלומר למלוה.
אמר רב עמרם, אף אנן תנינא במשנה (להלן כ.), כל מעשה בית דין
- כל שטר שקויים בפני בית דין שנמצא, חרי זה יחזיר אותו המוצא
למלוה, שמקוימו מוכח שאכן היתה הלואה, כיון שביט דין אינם
כותבים הנפק אלא בפני בעל הדין שהוא הלוה, וכיון שבוזק
כתיבת ההנפק לא מוחה הלוה ואמר עדיין לא לויתי, מוכח שכבר
נטל לידיו את ההלואה הכתובה בשטר זה, אך עדיין קשה למה
לא נחוש שפרע כבר את החוב, אלא - אלא - אלא ודאי מוכח מכאן,
שלא תישנין לפירעון, שאילו פרעו היה הלוה קורע את השטר.
אמר ליה רבי יודא, יש לדחות ולומר דמתניתין עוסקת בשטרין
חלמאנא, הנמסרים על ידי בית דין למלוה כשחבירו מסרב לשלם
לו את חובו והם יורדים לבסיו ושמים לו אחד מנכסי הלוה,
ובשטר הם מאשרים שנכס זה הגיע לידיו בדין, וטרי אדרבא,
שבית דין נותנים למלוה כאשר לא מצאו נכס ביד הלוה שיוכל
לגבות ממנו את חובו, ובו הם מאשרים לו שיוכל 'לרדוף' אחר
נכסי הלוה, וכאשר ימצא נכס לגבות ממנו, יגבה, דשטרות אלו
לאו בני פירעון נינהו - אין שייך בהם כלל ענין של פרעון, ואין
ראיה לשטרות חוב אחרים, שיתכן שבהם חוששים לפרעון.
אמר רבא, והני לאו בני פירעון נינהו, והא אמרי נהדרין - בני
השיבה בנהרדעא, כי שומא - פרקע בשמו בית הדין וגבו אותה
מנכסי הלוה עבור המלוה, חרי - חזרת היא ללוה, אם השיג כסף
ורוצה לשלם את חובו ולהחזירא אליו, עד שיעברו תריסר ירחי
שנה - שנים עשר חודש מיום הגבייה, ואמר האמורא אמרי, אנא
מתרעא אנא, ובכל זאת ככריא לי דשומא חרי לעולם ולא רק עד
שנה. ואם כן, גם שטרי 'חלטאנא' ו'אדרכתא' עומדים לפרעון,
משום שיתכן שחזר הלוה ופרע את חובו וקיבל בחזרה את הקרקע
שגבו ממנו וכן את השטרות הללו שבהן נעשתה הגבייה, ועתה
שמחזירים למלוה, יחזיר ויגבה בהם את הקרקע שוב, ומכך
שהמשנה מורה להשיבם לידי המלוה, מוכח שאין חוששים
לפירעון, וכדברי רב עמרם.
אלא אמר רבא, הנהם - לגבי המוצא שטרות אלו וחלטאנא
ואדרכתא תינו טעמא שמחזיר את השטר למלוה, משום דאמר
כי איהו הוא דאפסיד אנפשיה - הוא זה שהפסיד לעצמו, דבעדנא
דפרעיה אכעז ליה למקריעה לשפטיה - משום שמיד כאשר פרע
את החוב היה צריך לקרוע השטרות, ואי נמי - ואם המלוה אמר
לו אבד ממני שטר זה, היה צריך הלוה לדרוש ממנו למכתב שטר
אחרין עילוי - לכתוב לו שטר שהוא מוכר לו את הקרקע הזו
שגבה ממנו. דמדינא ארעא לא פניא למיחר - משום שמעיקר
הדין אין המלוה צריך להחזיר ללוה את הקרקע, אף אם פרע לו
מעוט עבורה, ומשום שכתוב (דברים ו יח) 'נעשית הנשך והפסד
פניי ה', ונצטוונו בזה לעשות פשרה וליכל לפנים משורת הדין,
הוא דאמור רבנן תהדר - על כן אמרו חכמים שיוכל הלוה להשיב
לעצמו את נכסיו תמורת פירעון ההלואה, הלכך מרישא הוא דא
זבין - לכן היות ונחשב דבר זה כאילו הלוה קונה את הקרקע
מחדש, איבעז ליה למכתב שטר זבין - היה לו לכתוב על כך שטר
מכר, וכיון שלא כתב שטר מכר אלא הותיר ביד המלוה שטרי
חלטאנא או אדרכתא עליה, הרי הפסיד לעצמו בכך ומשום זה
אין חוששים להחזיר את השטרות לידי המלוה.
ממשיכה הגמרא: אבל לנפי שטר חוב, מאי אכא למימר, ולמה לא
נחוש לפרעון, שאין לומר שהוא הפסיד לעצמו, שאם איתא
דפרעיה - שאם אכן פרע את החוב איבעז ליה למקריעה לשפטיה
- היה לו לקרוע את השטר מיד, אימור - יש לטעון, אשתמושי קא

תיקנו חכמים שדבריו יהיו קיימים משום כדי חיו - שמא צריך
הוא למכור דבר זה עבור מזונות למחיתו עתה. אולם כאשר
מוכר לחבירו מה שתעלה מצורתו כל חודש או כל שנה, שאין זה
לצורך מחיתו הנחוצה לו עתה, לא תיקנו חכמים שיהיו דבריו
קיימים.
אמר רב הונא אמר רב, האומר לחבירו, שדה שאני עתיד להיות
לוקח מבעליה, לבשאקחנה מהם, תהיה קנייה לך מעכשיו, ולא
אוכל לחזור בו, הדין הוא שבשעה שהוא קונה את השדה קנה
אותה בבירר, ואין הוא יכול לחזור בו.
אומרת הגמרא: אמר רבא מסתברא מלתא דרב באופן שדיברו על
שדה סתם ולא על שדה מסוימת, שאז יש לומר שדעתו של
המקבל סומכת שאכן הנותן יעמוד בדיבורו ויקנה שדה כל שהיא
על מנת ליתנה לו, שהרי מצויות שדות רבות, ובודאי יוכל לקנות
אחת מהן, אכל באופן שדיברו על 'שדה זו' המסוימת, לא קנה,
משום שלא סמכה דעתו ולא האמינו בכך, שהרי מי ימר דמזבין
לה ניהליה - מי יאמר שבעליה של השדה ירצו למוכרה לנותן,
וכיון שלא האמינו, אי אפשר לומר שכאשר יקנה את השדה הוא
קונה אותה בשביל לעמוד בנאמנותו, ועל כן בזה לא אמרו רב.
אמר רבא, והאלהים - לשון שבועה, אמר רב את דבריו אפילו
בשדה זו, שהרי מברין רב כמאן אמרה לשמעיה - שהרי כדברי מי
מן התנאים אמר רב את דינו, ברבי מאיר דאמר אדם מקנה דבר
שלא לעולם א שערין אינו ברשותו, דתניא בברייתא, גוי
האומר לאשה, התקדשי לי לאחר שאתניי, והרי אין באפשרותו
כעת לקדשה, או שאמר אדם לגויה התקדשי לי לאחר שאתניי,
ובגויותה אין הוא יכול לקדשה, וכן עבד שאמר לאשה התקדשי
לי לאחר שאתניי מעבדותי, או שאמר אדם לשפחה התקדשי
לי לאחר שאתניי, והרי שפחה אין לה קידושין, או שאמר
לאשה התקדשי לי לאחר שנקמות בעליה, והרי עתה היא אשת איש
שאי אפשר לקדש אותה, או התקדשי לי לאחר שחלוץ לך ובמדי
שאה של בעלך יקיים בך דין חליצה, וכן האומר לאשה התקדשי
לי לאחר שנקמות אחותיך שהיא אשתו, והרי אחות אשתו אסורה
עליו בחייה באיסור כרת ואין קידושין תופסים בה אלא לאחר
מותה של אשתו, בכל אלו אינה מקדשת, רבי מאיר אומר מקדשת
כאשר יתקיים התנאי המאפשר את הקידושין, משום שלשטרות
אדם מקנה ומקדש דבר שלא בא לעולם או באופן שהמאורע לא
בא לעולם וכמו באופן שחסרים גירות או שחרור או מות הבעל
ובדומה. והא קידושי אשה באותם האופנים ששינו עתה, כמוכר
'שדה זו' דמיא, שגם לגבי מי שמקדש אשה באופנים האמורים אין
ראות שהדברים אכן יתקיימו, שהרי אין הם מסורים בידי האיש
או האשה. וכגון אם הוא עבד או שהיא שפחה, הרי אין בידם
לשחרר עצמם אלא הדבר תלוי בידי אדוניהם, ובכל זאת אמר רבי
מאיר שמקדשת כאשר יתקיימו התנאים, ואם כן יש לומר זאת גם
באופן שמכר שדה זו כשאקונה, שכשיקונה היא קנייה למקבל:
במשנה לעיל (יב) שנינו את דינו של המוצא שטר חוב בשוק.
הגמרא דנה בשטרות נוספים: אמר שמואל, המוצא שטר הקנאה
(שטר שבו מתחילה הלוה למלוה לשלם אף אם בסופו של דבר לא
ילוח בשוק, יחזיר המוצא לפעלים - למלוה. דאי נחשוש בשטר זה
שלא להחזירו משום דשמן כתב ללות ולא לזה לבסוף, שלכן
נצטרך להחזירו ללוה, הא שערב נפשיה - הרי מכל מקום שיעבר
עצמו גם אם לא ילוה. ואי נחשוש משום פירעון, שמא כבר פרע
חוב זה, ומחמת זה אין להחזירו למלוה, הרי לא תישנין לפירעון,
דאם איתא דפרעיה מקרע תהו קרע ליה - אם אכן פרע את החוב,
היה הלוה קורע את השטר, והרי הוא נמצא שלם.
אמר רב נחמן, אמא - אבי, מן ספרי דייני דמר שמואל תהו - היה
מסופרי בית דינו של מר שמואל, והווינא כפר שיתא כפר שבע -

בכתובתה. לְסוֹף - לאחר שהעידו העדים אָמַר לְהוֹ שבתאי
 פְּרַעְתִּי - פרעתי לה את דמי המעיל. אָתָּא לְקַמֵּיהּ - באה האשה
 לפני דְּרָבִי חִיָּא לתובעו לדון, אָמַר לֵיהּ רבי חיאי לשבתאי, הוֹחֲזֶקֶת
 כְּפָרָן לְאוֹתָהּ אֵיצְמָלָא, ואיך נאמן עד שיפרע לה דמים בפני עדים:
 הגמרא דנה בענין הוחזק כפרן לשבועה: אָמַר רבי אֲבִין, אָמַר רבי
 אֲלֵעָא, אָמַר רבי יוֹחָנָן, הִנֵּה חֵיִיב אדם לְהַבְרִיז שְׂבוּעָה - שחיבו
 אותו בית דין להישבע, כגון מודה במקצת או כופר בחוב ועד אחד
 מעיד שחיב, וְאָמַר הנתבע נִשְׁבַּעְתִּי, וְהָעֵדִים מַעֲרִידִין אוֹתוֹ
 שְׁלֹא נִשְׁבַּע, (וְהָיָה וְאָמַר נִשְׁבַּעְתִּי) הוֹחֲזֶק כְּפָרָן לְאוֹתָהּ שְׂבוּעָה -
 אינו נאמן בדבריו, עד שישבע בפני בית דין. אָמְרוּהּ - אמרו
 שמועה זו קִמְיָה - לפני דְּרָבִי אֲבָהוּ, אָמַר לְהוֹ רבי אבהו, מִסְתַּבְּרָא
 מִלְּתָא נראים ומסתברים דבריו דְּרָבִי אֲבִין רק באופן שְׁנֵתִיב
 שְׂבוּעָה בְּבֵית דִּין - שחיבובו בית דין להישבע, כגון מודה במקצת
 ומתחייב על פי עד אחד, במקרה זה אינו נאמן לומר נשבעתי, אֲכָל
 במקרה שאין בית דין מחייבים אותו להישבע, אלא שחיב עֲצָמוֹ
 שְׂבוּעָה, שאמר מעצמו לתובע, אשבע לך שאיני חייב לך, ולאחר
 מכן תבעו התובע בפני עדים שישבע לו, ולא רצה להישבע
 בפניהם, ואחר כך אמר לו 'נשבעתי לך', הריהו [נֶאֱמָן] שאף
 שדחאו בפני העדים ולא נשבע לו, אינו הוחזק בכך לכפר, משום
 שְׁעָבִיד אִינִישׁ דְּמִקְרִי וְאָמַר - עשוי אדם לומר שלא אעשה מה
 שלא חייבו אותי בבית דין אלא אני חייבתי את עצמי, וכשאומר
 כן אינו נחשב שמטבר וחזרו בו מהתחייבותו להישבע, אלא רק
 משתמט ודוחה את תביעתו של חבירו.
 אֲהֲדִירֶהּ קִמְיָה דְּרָבִי אֲבִין - השיבו חכמי בית המדרש את דברי רבי
 אבהו לחלק בין מתחייב על פי בית דין למתחייב על פי עצמו, לפני
 רבי אבין, אָמַר לְהוֹ - השיב רבי אבין על דברי רבי אבהו, אֲמַן נָמִי
 בְּבֵית דִּין אָמְרִי - אף אני, כאשר אמרתי את הדין שהוחזק כפרן
 בשבועה, לא אמרתי אלא רק כאשר התחייב שבועה על פי בית
 דין ולא על פי עצמו.
 מביאה הגמרא שיש ששנו שמועה זו בשם רבי יוחנן שפירש
 בעצמו שדבריו אמורים רק כאשר נתחייב שבועה בבית דין:
 אִיתְמַר נָמִי, אָמַר רבי אֲבִין אָמַר רבי אֲלֵעָא אָמַר רבי יוֹחָנָן, הִנֵּה חֵיִיב
 לְהַבְרִיז שְׂבוּעָה בְּבֵית דִּין כגון שבועת מודה במקצת, ולאחר זמן
 אָמַר נִשְׁבַּעְתִּי, וְהָעֵדִים מַעֲרִידִין אוֹתוֹ שְׁלֹא נִשְׁבַּע, (וְהָיָה וְאָמַר
 נִשְׁבַּעְתִּי), הוֹחֲזֶק כְּפָרָן לְאוֹתָהּ שְׂבוּעָה.
 הגמרא חוזרת לעסוק בדיני שטר שנמצא בשוק: אָמַר רבי אֲסִי אָמַר
 רבי יוֹחָנָן, הַמּוֹצֵא שֶׁטֶר חוֹב בְּשׁוּק, וְכָתוּב בּוֹ הֶנֶּפֶס - אישור בית
 הדין שנתקיים השטר בפניהם, וְכָתוּב בּוֹ זָמַן בּוֹ כִּיּוֹם - שנכתב
 שטר זה באותו יום בו מצאו בשוק, וְהָיָה הַמּוֹצֵא לְכַלְכֵּלִים, והטעם,
 לפי שאין בשטר זה כל חשש, שהרי אִי - אם נחשוש מִשּׁוֹם שְׁתַּב
 את השטר בכדי לָלוֹת וּלְבַסּוֹף לֹא לֹוֶה, הָא כְּתוּב בּוֹ הֶנֶּפֶס - הלא
 כתוב בשטר הנפק, ואין ההנפק נעשה אלא בפני הלוח וודאי לא
 היה נותן הלוח לקיים את השטר אם לא שכבר קיבל את ההלואה.
 ואִי - אם נחשוש מִשּׁוֹם פְּרַעְזָן, אין לחשוש כן, כיון שפְּרַעְזָה פֶּת
 יוֹמָא לֹא חֵיִישִׁין - אין חוששין שנפרע החוב כבר ביום ההלואה.
 מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבי יוֹרָא לְרַבִּי אֲסִי, מִי אָמַר רבי יוֹחָנָן חֵי
 - וכי אמר רבי יוחנן דין זה, הָא אֵת הוּא דְּאִמְרַת מִשְׁמִיָּה - הלא
 אתה הוא שאמרת משמו דְּרָבִי יוֹחָנָן, שֶׁטֶר חוֹב שְׁלֹוֶה בּוֹ, וּפְרַעְזָן,
 ורוצה שוב ללוות מאותו אדם סכום כזה, אִינוֹ חוֹזֵר וְלֹוֶה בּוֹ באותו
 שטר, והטעם הוא משום שְׁכָבֶר נִמְחַל שְׁעָבִידוֹ - מכיון וכבר פרע
 את ההלואה הראשונה, הרי שמה ששיעבד נכסיו לפרעון
 ההלואה כבר בטל וכמי שנמחל, ואילו על הלואה זו האחרונה,
 לא נכתב שיעבד, ונמצא שהלואה זו היא מלוה על פה שאין נכסי
 הלוח משתעבדים עבורה, וכאשר לא ישלם הלוח את חובו, עשוי
 מלוה זה להוציא קרקע שקנו הלקוחות מאת הלוח ובין ההלואה

וְאָמַר הלוח לאחר זמן פְּרַעְזָתִי על פי הוראתם של בית דין שאמרו
 'צא תן לו', נֶאֱמָן הלוח וצריך להישבע 'שבועת היסט' שאכן פרע.
 בָּא מִלּוֹה לפני בית הדין, ומבקש לְכַתּוֹב לוֹ אדרכתא, והוא שטר
 שיוכל על ידו לגבות מנכסי הלוח ככל אשר ימצא, הרי שאין
 בּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לוֹ.
 אבל אם אמרו בית הדין ללוח, 'חֵיִיב אֵתָּה לִיתֵּן לוֹ', שרק פסקו את
 הדין ולא כמקרה הקודם ששם הורו בית הדין 'צא תן לו', וְאָמַר
 הלוח לאחר זמן פְּרַעְזָתִי על פי הוראת בית הדין אִינוֹ נֶאֱמָן להישבע
 שבועת היסט ולהיפטר מן התשלום, אלא המלוה הוא שנשבע,
 ונטול ממנו את החוב. והטעם, מכיון שהוצרך המלוה לתובעו
 בבית דין, הרי שאין הלוח ממנהר לפרוע עד שיצוה עליו בית הדין
 בפסק גמור ויורו לו 'צא תן לו', ועל כן אם בָּא מִלּוֹה לפני בית דין
 ומבקש לְכַתּוֹב לוֹ שטר אדרכתא, בּוֹתְבִין בית דין וְנוֹתְנִין לוֹ שטר
 זה, שהרי אין הלוח נאמן לומר שפרע.
 רב ורבי מִשְׁמִיָּה - בשם דְּרַב נַחְמָן אָמַר, בכל מקרה שהורו בית
 הדין ללוח לפרוע, בין אמרו לו 'צא תן לו' בין אמרו 'חֵיִיב אֵתָּה
 לִיתֵּן לוֹ' וְאָמַר הלוח לאחר זמן פְּרַעְזָתִי על פי הוראת בית הדין
 נֶאֱמָן ונשבע שבועת היסט. בָּא מִלּוֹה לבית הדין ומבקש לְכַתּוֹב לוֹ
 שטר אדרכתא, אִין בית הדין בּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לוֹ. אָמַר אִי אִיכָא
 לְפִלְגוּי - אם אכן קיים חילוק בין היכן שבית דין הורו 'צא תן לו'
 לבין אם הורו 'חייב אתה ליתן לו', חֵיִי הוּא דְּאִיכָא לְפִלְגוּי - כך
 יש לחלק, במקרה שאָמְרוּ לוֹ בית דין 'צא תן לו' ולאחר זמן וְאָמַר
 'פְּרַעְזָתִי על פי בית דין', וְהָעֵדִים מַעֲרִידִין אוֹתוֹ שְׁלֹא פְּרַעְזָן (וְהָיָה וְאָמַר
 פְּרַעְזָתִי), שהיה המלוה תובע אותו בפני עדים לפרוע לו על פי
 הוראת בית הדין, ובפניהם העיז פניו ולא פרע למלוה, מכיון שכן,
 הרי הוא הוחזק כְּפָרָן לְאוֹתוֹ מָוֶן, ושוב אינו נאמן לומר פרעתי
 שלא בפני העדים, עד שיפרע לו בעדים.
 אבל אם הרו בית דין ללוח, 'חֵיִיב אֵתָּה לִיתֵּן לוֹ', וְאָמַר הלוח
 פְּרַעְזָתִי, וְהָעֵדִים מַעֲרִידִין אוֹתוֹ שְׁתַּבַּע המלוה בפניהם שישלם לו על
 פי הוראת בית דין, אולם הלוח לא פְּרַעְזָן, ואחר כך חוֹר וְאָמַר
 פְּרַעְזָתִי, לֹא הוֹחֲזֶק כְּפָרָן לְאוֹתוֹ מָוֶן - ונאמן בשבועה שישבע
 שאכן פרע לו, ואינו נחשב כמעז לעבור על הוראת בית הדין. מִאי
 מִשְׁמִיָּה - מדוע אכן לא נחשב כמעז, משום שאֲשַׁתְּמוּזִי הוּא קָא
 מִשְׁתַּמֵּי מִיָּנִיה - אינו רוצה לכפור ממש, אלא רק השתמט לזמן
 מועט מן המלוה, ועושה כן משום שְׁכָבֶר הלוח בדעתו, כיון שבית
 דין לא פסקו פסק גמור 'צא תן לו' אלא רק הורו על החיוב לתת
 לו, אם כן אוכל להמתין ולא לשלם עד דְּמַעֲיָנִי בִּי רִבְגֵּן בְּרִינִי - עד
 שידונו חכמי בית הדין בדיני ויפסקו פסק גמור 'צא תן לו'.
 הגמרא מביאה עוד בענין 'הוחזק כפרן': אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חֵנָה, אָמַר
 רבי יוֹחָנָן, תבע אדם מחבירו. מָנָה יֵשׁ לִי בְּיָדִי שְׁהִלּוּתִיךָ, וְהָלָה -
 הנתבע אָמַר לתובע אִין לִךְ בְּיָדִי בְּלוֹם, וְהָעֵדִים מַעֲרִידִין אוֹתוֹ שֶׁשֵּׁ
 לוֹ מִנֵּה שֶׁל חִבְרוֹ, וְהָיָה הנתבע וְאָמַר לתובע פְּרַעְזָתִי לך את שלוחי
 ממך, הוֹחֲזֶק כְּפָרָן לְאוֹתוֹ מָוֶן, ואינו נאמן בתביעה זו, שהרי
 העדים סותרים דבריו.
 מביאה הגמרא מעשה להוכיח כדן זה: כִּי הָא - כמעשה שהיה
 דְּשַׁבְּתָאִי, בְּרִיה - בנו דְּרָבִי מְרִינוֹס, כָּתַב לָהּ לְכַלְתִּיהּ אֵיצְמָלָא
 דְּמִילְתָּא בְּתוּבָתָהּ - כתב לכלתו (ואשת בנו) בכתובתה, שהביאה
 לפני הנישואין מבית אביה מעיל של צמר נקי בן יומו, וְקָבְלָה עָלֶיהָ
 - קיבל שבתאי על עצמו שאם תתאלמן או תתגרש, יהיה הוא
 אחראי במקום בנו, שמעיל זה או דמיו, יהיה בידה כאשר תצא
 מבית בעלה. אִירְכֵם בְּתוּבָתָהּ - איבדה האשה את הכתובה שבה
 היה כתוב אחריות חמיה על המעיל, וכאשר נתגרשה ובאה
 לתובע את דמי המעיל, אָמַר (להו) [לָהּ] שבתאי חמיה, לֹא הִיוּ
 דְּבָרִים מְעוּלִים - לא נתחייבתי על בגד זה מעולם. אֵתָּה סְתֵרִי וְאָמַרִי
 - באו עדים והעידו שאין - אכן כָּתַב לָהּ את אחריות המעיל

ת"י אהה ליתן לו. והא משמע דחייב אהה ליתן לו לא הוי פסק דין גמור כי אם צא ומן לו וכן משמע במרובה (ב"ק דף סט. ושם) וקשה דבפ"ק דסנהדרין (דף ו' ושם) אמרין ה"ד גמור דין פלוני אהה חייב פלוני אהה וזאי וי"ל דהתם מקרי גמור דין לענין שפסוק לבצוע לפי שיעור דליחין הדין נוטה:

ר"ב כהנא אמר בשתיב מודה. תימא א"כ למה נקט הנפס במילתא דר' יוחנן וי"ל דנקטיה משום דיקא דאי אין כתוב בו ביום אפילו כתוב בו הנפס דודאי לזה לא יחזור דחיישין לקטניא או לפשיטי דספרא:

הפוענ אחר מעשה ביד לא אמר כלום. אינו נאמן לומר פרעתי מעשה ביד קרי כל דבר שחייב לה אפי' לא כתב בגמ' מנה ומאתים ומזון האשה ותבנית לאחר מותו וא"ת למה בותבין בתובה כיון דכלא בתובה נמי אין נאמן לומר פרעתי וי"ל משום תוספת אבל מנה ומאתים לגביה בלא בתובה ותוספת נראה דאפי' אית לה סודי דהתנה לה נאמן לומר פרעתי ואין ראיה מפלתי דר' שבתאי דהנה דמקין לומר פרעתי אי לאו דהחוק פפון דר' שבתאי ערב היה אבל בעל שמוא לא היה נאמן ואין ראיה נמי מדתני לעיל (דף טז) מצא בתובה לא יחזור ומשע דלא יחזור משום תוספת שהיה נאמן לומר פרעתי דלגבי מנה ומאתים נמי מוסדי דהא נאמן לומר פרעתי מנה מזה דאי בעי אמר אלמנה נשאתיך אם אין לה עדי הינומא או אם אין לה עדי קדושין נאמן

אורבס בתובתה אמר (להו) לא היו דברים מעולם אתו סהדי ואמרי אין פתב לה לסוף אמר להו פרעתיה אתא לקמיה דרבי חייא א"ל הוחזקת פפון לאותה איצמלא: א"ר אבין א"ר אלעא א"ר יוחנן היה חייב לחבירו שבועה ואמר נשבעתי והעדים מעדיין אותו שלא נשבע (וחזר ואמר נשבעתי) הוחזק פפון לאותה שבועה אמרה קמיה דר' אבהו אמר להו מסתברא מלתא דרבי אבין שנתחייב שבועה בב"ד אבל חייב עצמו שבועה [נאמן] עבד איניש דמקרי ואמר אהדריה קמיה דר' אבין אמר להו אנא נמי בב"ד אמרי איתמר נמי א"ר אבין א"ר אלעא א"ר יוחנן היה חייב לחבירו שבועה בב"ד ואמר נשבעתי והעדים מעדיין אותו שלא נשבע (וחזר ואמר נשבעתי) הוחזק פפון לאותה שבועה א"ר אפי' א"ר יוחנן המוצא שטר חוב בשוק וכתוב בו הנפס וכתוב בו זמנו בו ביום יחזירו לבצעלים אי משום פתב ללות ולא לזה הא כתוב בו הנפס אי משום פרעון לפריעה פת יומא לא חיישין א"ל ר' זירא לר' אפי' מי א"ר יוחנן הכי הא אתה הוא דאמרת משמיה דר' יוחנן שטר שלוח בו ופרעו אינו חוזר ולזה בו שפכר נמחל שיעבורו אימת אילימא למחר וילימא חרא מאי אריא שפכר נמחל שיעבורו תיפוק ליה דהוה ליה מוקדם והנן שטרי חוב המוקדמין פסולין אלא לאו ביומיה אלמא פרעי איניש ביומיה א"ל מי קא אמינא דלא פרעי כלל דלא שכיחי איניש דפרעי ביומיה קא אמינא רב פהא אמר בשתיב מודה אי הכי מאי למימרא מהו דתימא האי מפרע פרעיה והאי דקא אמר לא פרעתיה משום דקבעי מחדר למזפא ביה זמנא אחריתי ולפשיטי דספרא חייש קמ"ל דאם בן מלוה גופיה לא שבק סבר שמעי בי רבנן ומפסדי לי מאי

שנא מהא דתנן מצא שטרי חוב אם יש בהן אחריות נכסים לא יחזור ואוקימנא בשתיב מודה ומשום שמוא פתב ללות בניסן ולא לזה עד תשרי ואתי למטרף לקוחות מניסן ועד תשרי שלא פדין ולא אמרינן דא"כ מלוה גופיה לא שביק דא"ל כתוב שטרא אחריתא בתשרי דדלמא שמעי רבנן ומפסדי לי אמרי התם משום דאית ליה רווחא דקא טריף לקוחות מניסן ועד תשרי מינה ניחא ליה ולא אמר ולא מידי הכא כיון דלית ליה רווחא דסוף סוף שטרא האידנא פתיב מאי איכא דקמריף לקוחות בשטר שנמחל שיעבורו לא שביק: אמר רבי חייא פר אבא א"ר יוחנן הפוענ אחר מעשה ביד לא

ואמר. לאחר זמן. פרעתי. ע"פ ביד: נאמן. ובשבעות היסט: בא מלוה. לפינוי לכתוב לו אדרכתא עליו אין בותבין ונותנין לו אינו נאמן. לישבע אלא שנגדו נשבע ונטול דכיון דתחילתו הוצרך לתובע לדין אין דרכו למחר לפרוע עד שפסקו דינו רפסק גמור: ואמר פרעתי. לאחר זמן ע"פ ביד: והעדים מעדיין אותו שלא פרע. בפניו תבעו לפרוע לו ע"פ

ביד ולא פרעו והואיל ובפניהם העיו לעבור ע"פ ביד אינו נאמן שוב לומר פרעתי שלא בעדים: הוחזק פפון לאותו פפון. שאין נאמן עוד עליו לומר החרתי ופרעתי עד שפרע בעדים: לא הוחזק פפון. ונשבע שפרעו ואע"פ שלא פרעו מיד כשתבעו בפני עדים ואין זה מעיז בב"ד דכיון דלא פסקו לו פסק גמור נשפט ממנו סבר כר: אצמלא. לבוש: הוחזק פפון לאותה אצמלא. עד שפרע: הוחזק פפון לאותה שבעה. לומר נשבעתי עד שישבע בפנינו בשנתחייב שבועה בב"ד. דכיון דתבעו בעדים לקיים דברי ביד ולא אבה אינו נאמן לומר עד קימתי אחריו כן: אבל חייב עצמו שבועה. שאמר לו אשכח לו ותבעו בעדים ולא אבה ואחר כך אמר נשבעתי נאמן ואנ"ע דקמי עדים דתייה: עבד איניש דמקרי ואמר. לא אעשה מה שלא חייבתי ביד אלא אני בעצמי ואין זו סרנגות וחסרה אלא דחיה בעלמא: וכתוב בו זמנו בו ביום. שביים שנמצא נכתב: שפכר נמחל שעבורו. מפרע מלוה ראשונה ועל האחרונה לא נכתב והוא לזה מלוה על פה וטורף לקוחות: שלא כדיון דאין מלוה על פה גובה מן הלקוחות: אימת דפרעיה אימתי חזר וקלח אימתה: אי נימא ליה. ולא ביום שנכתב: וילימא חרא שתי תיבות הן וליים אחריו וקיצור סופרים הוא: תיפוק ליה. דאפילו נכתב על מלוה זו אחרונה וכתוב בו יום מוקדם כזה היה לה שטר מוקדם: דלא שכיחי [איניש] דפרעי [ביומיה] קאמינא. הלכך לא חיישין למדי דלא שכיח ואי איתבין הוצרכו לומר דאין חזר ולזה בו: רב כהנא אמר. הא דא"ר יוחנן יחזור לבצעלים: בשתיב מודה. שלא פרע שמעי בי רבנן. שנמחל שעבורו: ומפסדי לי. למטרף לקוחות משום דשטרי חוב המוקדמין פסולין דכיון דהאי דאוקמא הכי לית ליה עדי בדתומי וכן לו אף זה מן המוקדמין: מינה ניחא ליה. ברמאות ותלי נפשיה בספיא ואמר דלמא לא שמעי ואיכא רוחא: פאי איכא דמריף לקוחות. מה שראש יש כזה שלא יתא בשטר שיחזור וכתוב לו והלא שניהם ביום אחד הלכך בשטר שנמחל שעבורו לא שביק: הפוענ אחר מעשה ביד. דבר שהוא תנאי ביד כגון כתובה ומוזון האשה והבת והטוען ואמר פרעתי שלא בעדים לא אמר כלום:

במקום

נאמן לומר פרעתי הכל במגו דאי בעי אמר אין את אשתי וא"ת דבפרק אלמנה ניונות (כתובות דף צו. ושם ר"ה יתומים) בעי רבי יוחנן היא אמרה לא נתנו מזונות ויתומים אמרו נתנו על מי להביא ראיה והא אתה לא תביא ראיה אמר כלום וי"ל דהתם מיירי במזונות דלשעבר ולא בלהבא:

לא אמר כלום. ולא מבקע' במקום שאין בו חובות

כתובה או במקום שבו חובין ויש עדים

שנשקפה כתובתה דאינו נאמן לומר פרעתי אם

יש לה עדי גירושין אלא אפי' במקום שבו חובין

כתובה ואינה מוציאה הכתובה אינו נאמן לומר

פרעתי אפי' אם היא מודה שהכתובה היא בידה

וגם הגט בידה נפרעת בעדי הגט גרידא ואע"ג

דבמה שנשאר שטר כתובה בידה הוא מפסיד

שאם תחזור ותתבע הכתובה הוא יכתוב שובר

שלא תגבה פעם שניה ואפילו אם יפסיד שוברו

יכול לומר פרעתי מנה מגו דאלמנה נשאתיה אם

אין לה עדי הנימוא או פרעתי הכל במגו דאין את

אשתי אם אין לה עדי גירושין אצל בעשי

שהכתובה היא בידה תגבה שנית מאתים אם

יפסיד שוברו שכתוב בכתובה בתולתא דא מ"מ

נפרעת בעדי גירושין לבד בלא חזרת בכתובה וגם

דר' יוחנן אית ליה פירק גט פשוט (כ"ב דף קעא:

ושם) בותבין שובר.

הוציאה גט ואין עמו כתובה גובה בכתובתה.

והכי פירושא דמתני' לר' יוחנן

הוציאה גט אפי' עדי הגט ואע"פ שמודה שכתובה

וגט בידה נפרעת בעדי הגט דכותבין שובר

הוציאה בכתובה ואין עמה גט פ"י עדי הגט היא

אומרת אבד גיטי שהלכתי להם עדי הגט והוא אומר פרעתי ואבד שוברי שעשו לי

שלא תגבה שנית נאמן במגו דאי בעי אמר לא גרשתיך וא"ת אם אמר לא גרשתיך יתחייב לה שאר כסות

ועונה וי"ל דעבנו חסין וחדרה לו בשערין פטור אף מן השערין כדאיתא בהמניח (כ"ב דף לה) והא דתנא ברש שני דיני גירות (כתובות דף קז) האשה שאמרה גרשני בעלי מתפרנסת

עד כדי כתובתה התם שפא אם היה הבעל בפניו היה מודה לך בך אלא אם היה אומר לא גרשתיך פטור אף מן המזונות וא"ת והיכי מצי אמר לא גרשתיך הא אייתי מהימנא דאמר

רב המנואן אשה שאמרה לבעלי גירשתי נאמנת יש לומר אם תובעת בכתובה או אם יש קטטה בינו לבינה אינה נאמנת כמו במת בעלה דנאמנת ובהו הענין אינה נאמנת בפ' האשה

שהלכה (יבמות דף קטו. קח.) ומן הספקה ואילך שיראה להביא עדי הגט נפרעת אע"פ שיש לו מגו ואע"ג דבשילוחי הכותב (כתובות דף פט. ושם) פריך אי ליכא עדי גירושין במאי גביא

ידימניה במגו היינו דוקא לרב דלית ליה דר' יוחנן דאמר הקא דלא אמר כלום אצל לר' יוחנן שפיה כחה קודם הספקה שאינו נאמן לומר פרעתי לאחר הספקה נמי יש ליפות כחה דלא

יזעיל מגו שלו ואיירי בולה מתני' אף במקום שבו חובין כתובה דבפרק גט פשוט (כ"ב דף קעא) אמר אבי אבד

שוברו של זה יאכל הלה חדרי משמע דסבר דאין בותבין שובר וא"כ הוציאה גט ואין עמו כתובה אמאי נפרעת הא כיון דמפסיד במה שנשאר שטר כתובה בידה כדפירש' לא יפיר עד

שחוציא כתובה ויפרעה ויש לומר דאבי קבל דברי רבא דאמר עבד ליה לאיש מלוה ובפרק המקטא (סוטה דף ו. ושם ר"ה אמו) דתנן אמרה נטמאתי שוברת בכתובה ופרקי בגמי ש"מ

דכותבין שובר אמר אבי תני מקרעת דחוקא בעלמא הוא כלומר מהקא את הדוק שגם רבא דאית ליה בותבין שובר דמי התם במקום שאין בותבין כתובה ושמואל דאית ליה אין בותבין

שובר ומוקי חק מתני' פרק הכותב במקום שאין בותבין כתובה מצי קבר בר' יוחנן דלא אמר כלום והוציאה הגט היינו עדי הגט ואע"פ שפסיד בגט שנשאר בידה שאם לא היה בידה

יכול לומר פעם אחרת אם יפסיד שוברו לא גרשתיך אם אין לה עדי הגט מ"מ היא תאמר בעיקר לאנסכי ביה דלית לה בותבין ביה גיטא דנן קרענהו באבי דבסמך ויהי כמו היכא

דלא אפשר דכתבין שובר כדאיתא בשילוחי הכותב (כתובות דף פט. ושם) כתובה ואין עמה גט שפך אירע שכתב לה ואין עמה גט היינו עדי הגט לא יפיר דנאמן לומר פרעתי מגו דלא

גרשתיך ומן הספקה ואילך גובה אפילו בלא עדי הגט כדפירשית לר' ורב מוקי התם מתני' בין במקום שאין בותבין כתובה בין במקום שבו חובין כתובה וגביא מנה מאתים ע"י שטר גט

וקרעין ליה דלא תיחדר ותגבי ביה ובתבין ע"ג גיטא דנן בר' ופליג אאבי דבסמך ותוספת ע"י כתובה לבדה עם עדי הגט שלא יהא לו מגו דלא גרשתיך ופליג נמי ארבי יוחנן דאמר

לא אמר כלום וגביא בעדי הגט גרידא:

א' לא דלדאי לך חספא בר. וא"ת וכי דרך למצא מרגליות תחת חרסי' ומפרש ר"ת דבפרק קעית הים אבנים רחבות ונראות כחרסים ותחתיהן נמצאים המרגליות ובהחובל (כ"ב דף צא.) נמי

אמרין צללת במים אדירים והעלית בך דתרי:

אלמנה מן האירוסין במאי גביא. וא"ת אלמנה מן הנישואין ובמקום שאין בותבין כתובה לפירוק במאי גביא אי לא אמרין דלא אמר כלום דמן האירוסין אין יכול להוכיח דאית לה כתובה

ולפירוק מן הנישואין במקום שאין בותבין וי"ל דבמקום שאין בותבין אתי שפיר דאינו נאמן לומר פרעתי כיון דלא נתקנה כתובה באותו מקום אלא במקום שבו חובין בשלמא אי

לא נתקנה כתובה אלא בשביל תוספת אצל מנה ומאתים אינו נאמן לומר פרעתי להכי מן האירוסין דאין לה תוספת לא תקני כתובה אצל אי אף משום מנה ומאתים תקנו לכתוב בכתובה

דנאמן לומר פרעתי נמי יתא נאמן לומר פרעתי ויתקנו לכתוב בכתובה:

מן האירוסין מנא ליה דאית לה כתובה. ולא מצי למיפשט מהא דתנא פ' מי שמת (כ"ב ד' מנה) המאכס את האשה בתולה גובה מאתים בר דאיכא לדחויי נמי בכתובת לה וסיפא איצטרך

ליה דקתני מקום שנתנו להחזיר קדושין בו ומ"מ אמת הוא דאירסה יש לה כתובה אפי' לא כתב לה כדמובא פרק האומר (קידושין דף סד. ושם) דקאמר היא אומרת קדשתי והוא

אומר לא קדשתיך הוא מותר בקדושתיה ואם נתן גט מעצמו בופן אותו ונתן לה כתובה והתם ע"כ לא כתב לה דאי כתב לה היכי מצי למימר לא קדשתיך דאין דרך לכתוב בכתובה

קודם קדושין וכן מוכח פרק נגרה (כתובות ד' מד.) וכאן אינו רוצה להוכיח אלא מן ברייתא או מן משנה ולא מן מיקראת התאמוראים אי נמי הכי קבעי באלמנה מן האירוסין דלא תגבי

בעדי מיתה דליטען ולימא פרעתי אצל ברושה אף מן האירוסין פשיטא ליה דאית לה כתובה דגובה בשטר גט כמו גרושה מן הנישואין במקום שאין בותבין וקורעין הגט וכתוב

אגביה גיטא דנן בו ובמסקנא דסבר אבי רבי יוחנן הטוען בו דלא אמר כלום אפי' אלמנה מן האירוסין אית לה כתובה:

במקום שאין בותבין כתובה. אלא סומכין על תנאי ב"ד ותגבה לעולם עד שחוציא הבעל שובר דגט שמעיד שגידלה הוא מוכיח שהיב הוא לה כתובה אי לא. קטל לה. לא גביא. אי משום דחיישין דלמא הדרא ומקא כתובה וגביא וימנא אחריתי א"נ משום דאי בעי אמר פרעתי: לאו מלתא היא דאמרי. דבמקום שבו חובין שטר כתובה יכול לטעון פרעתי דאם כן אלמנה מן האירוסין דאף במקום שבו חובין אין בותבין מן האירוסין: במאי גביא. כתובה על פרחן בעדי מיתה בעל: לטעון. יורש ולומר פרעתי: בתקנתה. שתקנו בכתובה לארסה והלא הכל יטענו פרעתי. גובה את הכל. בין כתובה של תנאי ב"ד דחיינו מנה לאלמנה ומאתים לכתולה בין תוספת. שלא כתב לה. את התוספת. דקא נמי. דכתב לה מיירי מאי

אי נקיטא כתובה גביא אי לא לא גביא הדר אמר אבי לאו מלתא היא דאמרי דאי סלקא דעתך במקום שאין בותבין כתובה עסקין אצל במקום שבו חובין כתובה אי נקיטא כתובה גביא אי לא לא גביא אלמנה מן האירוסין במאי גביא בעדי מיתה בעל לטעון ולמיא פרעתי ובי תימא הכי נמי אם כן מה הועילו חכמים בתקנתן א"ל מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי ואלמנה מן האירוסין דאית לה כתובה מנא לן אילימא מהא דתנן נתארמלה או נתגרשה בין מן האירוסין ובין מן הנישואין גובה את הכל דלמא היכא דכתב לה ובי תימא מאי למימרא לאפוקי מדרבי אלעזר בן עזריה דאמר שלא כתב לה אלא על מנת לכווסה אצטריכא ליה דיקא נמי דקתני גובה את הכל אי אמרת בשלמא דכתב לה היינו דקא תני גובה את הכל אלא אי אמרת דלא כתב לה מאי

האשה שאמרה גרשני בעלי מתפרנסת עד כדי כתובתה התם שפא אם היה הבעל בפניו היה מודה לך בך אלא אם היה אומר לא גרשתיך פטור אף מן המזונות וא"ת והיכי מצי אמר לא גרשתיך הא אייתי מהימנא דאמר רב המנואן אשה שאמרה לבעלי גירשתי נאמנת יש לומר אם תובעת בכתובה או אם יש קטטה בינו לבינה אינה נאמנת כמו במת בעלה דנאמנת ובהו הענין אינה נאמנת בפ' האשה שהלכה (יבמות דף קטו. קח.) ומן הספקה ואילך שיראה להביא עדי הגט נפרעת אע"פ שיש לו מגו ואע"ג דבשילוחי הכותב (כתובות דף פט. ושם) פריך אי ליכא עדי גירושין במאי גביא ידימניה במגו היינו דוקא לרב דלית ליה דר' יוחנן דאמר הקא דלא אמר כלום אצל לר' יוחנן שפיה כחה קודם הספקה שאינו נאמן לומר פרעתי לאחר הספקה נמי יש ליפות כחה דלא יזעיל מגו שלו ואיירי בולה מתני' אף במקום שבו חובין כתובה דבפרק גט פשוט (כ"ב דף קעא) אמר אבי אבד שוברו של זה יאכל הלה חדרי משמע דסבר דאין בותבין שובר וא"כ הוציאה גט ואין עמו כתובה אמאי נפרעת הא כיון דמפסיד במה שנשאר שטר כתובה בידה כדפירש' לא יפיר עד שחוציא כתובה ויפרעה ויש לומר דאבי קבל דברי רבא דאמר עבד ליה לאיש מלוה ובפרק המקטא (סוטה דף ו. ושם ר"ה אמו) דתנן אמרה נטמאתי שוברת בכתובה ופרקי בגמי ש"מ דכותבין שובר אמר אבי תני מקרעת דחוקא בעלמא הוא כלומר מהקא את הדוק שגם רבא דאית ליה בותבין שובר דמי התם במקום שאין בותבין כתובה ושמואל דאית ליה אין בותבין שובר ומוקי חק מתני' פרק הכותב במקום שאין בותבין כתובה מצי קבר בר' יוחנן דלא אמר כלום והוציאה הגט היינו עדי הגט ואע"פ שפסיד בגט שנשאר בידה שאם לא היה בידה יכול לומר פעם אחרת אם יפסיד שוברו לא גרשתיך אם אין לה עדי הגט מ"מ היא תאמר בעיקר לאנסכי ביה דלית לה בותבין ביה גיטא דנן קרענהו באבי דבסמך ויהי כמו היכא דלא אפשר דכתבין שובר כדאיתא בשילוחי הכותב (כתובות דף פט. ושם) כתובה ואין עמה גט שפך אירע שכתב לה ואין עמה גט היינו עדי הגט לא יפיר דנאמן לומר פרעתי מגו דלא גרשתיך ומן הספקה ואילך גובה אפילו בלא עדי הגט כדפירשית לר' ורב מוקי התם מתני' בין במקום שאין בותבין כתובה בין במקום שבו חובין כתובה וגביא מנה מאתים ע"י שטר גט וקרעין ליה דלא תיחדר ותגבי ביה ובתבין ע"ג גיטא דנן בר' ופליג אאבי דבסמך ותוספת ע"י כתובה לבדה עם עדי הגט שלא יהא לו מגו דלא גרשתיך ופליג נמי ארבי יוחנן דאמר לא אמר כלום וגביא בעדי הגט גרידא:

א' לא דלדאי לך חספא בר. וא"ת וכי דרך למצא מרגליות תחת חרסי' ומפרש ר"ת דבפרק קעית הים אבנים רחבות ונראות כחרסים ותחתיהן נמצאים המרגליות ובהחובל (כ"ב דף צא.) נמי אמרין צללת במים אדירים והעלית בך דתרי:

אלמנה מן האירוסין במאי גביא. וא"ת אלמנה מן הנישואין ובמקום שאין בותבין כתובה לפירוק במאי גביא אי לא אמרין דלא אמר כלום דמן האירוסין אין יכול להוכיח דאית לה כתובה ולפירוק מן הנישואין במקום שאין בותבין וי"ל דבמקום שאין בותבין אתי שפיר דאינו נאמן לומר פרעתי כיון דלא נתקנה כתובה באותו מקום אלא במקום שבו חובין בשלמא אי לא נתקנה כתובה אלא בשביל תוספת אצל מנה ומאתים אינו נאמן לומר פרעתי להכי מן האירוסין דאין לה תוספת לא תקני כתובה אצל אי אף משום מנה ומאתים תקנו לכתוב בכתובה

דנאמן לומר פרעתי נמי יתא נאמן לומר פרעתי ויתקנו לכתוב בכתובה:

מן האירוסין מנא ליה דאית לה כתובה. ולא מצי למיפשט מהא דתנא פ' מי שמת (כ"ב ד' מנה) המאכס את האשה בתולה גובה מאתים בר דאיכא לדחויי נמי בכתובת לה וסיפא איצטרך ליה דקתני מקום שנתנו להחזיר קדושין בו ומ"מ אמת הוא דאירסה יש לה כתובה אפי' לא כתב לה כדמובא פרק האומר (קידושין דף סד. ושם) דקאמר היא אומרת קדשתי והוא אומר לא קדשתיך הוא מותר בקדושתיה ואם נתן גט מעצמו בופן אותו ונתן לה כתובה והתם ע"כ לא כתב לה דאי כתב לה היכי מצי למימר לא קדשתיך דאין דרך לכתוב בכתובה קודם קדושין וכן מוכח פרק נגרה (כתובות ד' מד.) וכאן אינו רוצה להוכיח אלא מן ברייתא או מן משנה ולא מן מיקראת התאמוראים אי נמי הכי קבעי באלמנה מן האירוסין דלא תגבי בעדי מיתה דליטען ולימא פרעתי אצל ברושה אף מן האירוסין פשיטא ליה דאית לה כתובה דגובה בשטר גט כמו גרושה מן הנישואין במקום שאין בותבין וקורעין הגט וכתוב אגביה גיטא דנן בו ובמסקנא דסבר אבי רבי יוחנן הטוען בו דלא אמר כלום אפי' אלמנה מן האירוסין אית לה כתובה:

כתובה אחרי האירוסין, אלא רק אחרי הנישואין, בְּמֵאָה נָכְרִי –
במה תגבה את כתובתה הרי אין לה שטר כתובה, ועל כרחך
שגובה בְּעֵדֵי מִיתַת בָּעַל – עדים שמת חתנה מן האירוסין ועל פיהם
גובים בית דין כתובתה מיורשי הבעל. אולם אם כן, לְמַעוֹן הַיּוֹרֵשׁ
לְיִמְאָה פְּרָעְתִּיהּ – ויאמר 'פרעתי את כתובתה' ויפטר מלשלמה. וְכִי
תִּמְאָה הָכִי נָמִי – ואם תאמר שאכן על ידי טענה זו יפטר היורש מן
הכתובה, אִם בֶּן מָה הוֹצִילוּ חֲכָמִים בְּתִקְנֵיהֶן שְׂתִיקֵנוּ כתובה
לארוסה, הלא תמיד יוכל לטעון הבעל או יורשיו פרעתי, ונמצא
שהאשה אינה מקבלת כתובתה. מוכח מכאן, שאף במקום
שכותבים כתובה, גובים כתובתה מן הבעל ואינו יכול לטעון
פרעתי גם אם אין האשה מוציאה את השטר, ולכן באלמנה מן
האירוסין אין היורשים יכולים לטעון פרענו אלא אם כן יש להם
שובר.
הגמרא מקשה על חזרת אביי: אָמַר לִיה מַר קָשִׁישָׁא פְּרִיָּה – בנו דִּרְבִּי
חֲסִידָא לִרְבִּי אִשִּׁי, וְאֵלְמָנָה מִן הָאִירוּסִין שאמרנו דָּאִית לָהּ בְּתוּבָה,
מָנָא לָן – מנין לנו שיש לה כתובה, אִילָמָא – אם נלמד זאת מִהָא
דְּתָנִן – ממה ששנינו בכתובות (נד:), אִשָּׁה שֶׁנִּתְאַרְמְלָה אוּ נִתְנָרְשָׁה
בֵּין מִן הָאִירוּסִין וּבֵין מִן הַנִּישׁוּאִין גִּזְבָּה אֶת הַכֶּלֶל, גם את הכתובה
שתקנו לה חכמים וגם את התוספת שהתחייב לה בעלה, ומוכח
שיש כתובה מן האירוסין, יש לדחות, דְּלָמָא – יתכן שדין זה שגובה
את הכל, הוא רק הִיכָא – היכן דְּתִבְּלָה לָהּ כתובה מעצמו, אבל
חכמים לא תיקנו כתובה, ואין להוכיח מכאן שיש כתובה מן
האירוסין. וְכִי תִּמְאָה – ואם תאמר, שאי אפשר להעמיד את
המשנה כשכתב לה מעצמו לפי שאם כן יקשה מֵאָה לְמִימָרָא – מה
החידוש במשנה, הרי פשוט שאם התחייב לה כתובה הוא חייב
לשלם, על כך יש להשיב שהחידוש הוא לְאִפְסוּקֵי מִדְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן
עֲזַרְיָה – להשמיענו שלא כדעת רבי אלעזר בן עזריה, דְּאָמַר, שֶׁאֵל
בְּתָבָה לָהּ תוֹסֵפֶת כתובה אֵלָּא עַל מִנַּת לְבוֹנָסָה – כדי שתיכנס ברצון
לחופתה, ואינה גובה תוספת זו מן האירוסין כיון שלא כנסה, ולכן
אֲצַמְדִּיקָא לִיה – הוצרך התנא במשנה להשמיענו שגובה כל מה
שכתב לה בכתובתה.
מוכיחה הגמרא: דִּיקָא נָמִי – יש לדייק מלשון המשנה שמדובר
שכתב לה מדעתו את כתובת האירוסין, דְּתָנִי – שהיה כתוב גִּזְבָּה
אֶת הַכֶּלֶל, אִי אָמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא – אם אכן נאמר שמדובר דְּתִבְּלָה לָהּ
מרצונו, הִינּוּ דִּיקָא תָנִי – זהו שאמרנו במשנה שגִּזְבָּה אֶת הַכֶּלֶל,
דהיינו כל מה שנתחייב לה מדעתו בכתובתה. אֵלָּא אִי אָמַרְתָּ –
אולם אם נאמר שמדובר באופן דְּלֹא בְּתָבָה לָהּ את הכתובה מדעתו
אלא היא תקנת חכמים ומתנאי כתובה,

לֹא אָמַר כָּלִים וְחִיבִי לְשִׁלֵּם. מֵאָה טַעְמָא – מהו הטעם שאינו נאמן,
משום שכל מַעֲשֵׂה בֵּית דִּין – חיוב ממון החל על פי תקנת חכמים,
נחשב כְּמֵאָה דְּנִקְיִט שְׁמָרָא בְּיַדֵּיהֶם דְּמִי – כאילו התובע מחזיק בידיו
שטר חוב חתום על כך, ולכן הנתבע אינו נאמן לומר פרעתי אם
אין לו עדים.
שואלת הגמרא: אָמַר לִיה רַבִּי חִיָּיא בְּרַ אָבָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, וְכִי לֹא
מִשְׁנֵתִינוּ – משנה מפורשת היא זו, שמעשה בית דין דינו כשטר.
וכפי ששנינו בכתובות (פח:), גִּירָשׁ אִדָּם אִשָּׁה, והיא תובעת
כתובתה, אם הוֹצִיאָהּ בפני בית הדין את הַנֶּפֶס, וְאִין עָמִיד בְּתוּבָה,
שלא הוציאה איתו את שטר הכתובה, גִּזְבָּה בְּתוּבָתָהּ והבעל אינו
יכול לטעון פרעתי את הכתובה והחזרת לי את שטר הכתובה
וקרעתי אותו, משום שתנאי הכתובה, מעשה בית דין הוא. מוכח
שכתובה שהיא 'מעשה בית דין', גובים אותה כאילו כתובה
בשטר, וקשה מה חידש רבי יוחנן בדבריו.
משיבה הגמרא: אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן וּבִלְשׁוֹן מִשְׁלָן אִי לֹא דִדְלָא לָךְ
חֲסִידָא לֹא מִשְׁכַּחַת מִרְגְּנִיתָא תוֹתָהּ – אם לא שהייתי מגביה לך
חתיכת חרס, לא היית מגלה את המרגלית היקרה שתחתיה.
כלומר, זהו באמת החידוש שבמשנה שמעשה בית דין גובים אותו
כאילו כתוב בשטר, ואחר שאמרתי דין זה למדת שזוהו טעם
המשנה בכתובות.
הגמרא מביאה קושיא על הדברים: אָמַר אַבְי, מֵאָה – מהי מִרְגְּנִיתָא
זו, דְּלָמָא – הלא יתכן שבמקום שֶׁאִין בּוֹתְבִין בְּתוּבָה עֲסָקִין,
וסומכין על תנאי בית דין שבכל נישואין ישנה התחייבות לכתובה,
ולכן האשה אינה צריכה להראות את הכתובה, דְּגַם הִינּוּ בְּתוּבָתָהּ
– שהגט הוא בעצם שטר הכתובה, שכיון שאין כותבים כתובה
הגט מעיד על חיוב הכתובה ואינה צריכה להראות את הכתובה
כדי לגבותה, ורק אם הבעל הוציא שובר שאכן שילם לה
כתובתה, לא ישלם יותר. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁבּוֹתְבִין בְּתוּבָה, אִי נִקְיָא
בְּתוּבָה נָכְרִי – אם מחזיקה האשה בידה כתובה, גובה. וְאִי לֹא –
אם אין בידה כתובה, לֹא נָכְרִי – אינה גובה, משום שהבעל יכול
לומר שכבר פרע את הכתובה וקרעה. ואין להוכיח מהמשנה
בכתובות שסתם מעשה בית דין הוא כמו שנכתב בשטר.
אבבי דוחה את שאלתו: הֲדַר אָמַר אַבְי לֹא מִלְתָּא הִיא דְּאָמַרִי –
חזר אבבי מדבריו ואמר שאינם נכונים, משום דְּאִי סְלִיקָא דְּעֵתָךְ –
אם אכן נאמר שבמקום שֶׁאִין בּוֹתְבִין בְּתוּבָה עֲסָקִין, ולכן גובה
כתובתה בלא שטר כתובה, אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁבּוֹתְבִין בְּתוּבָה אִי נִקְיָא
בְּתוּבָה נָכְרִי – אם יש בידה כתובה גובה, וְאִי לֹא – ואם אין בידה
כתובה, לֹא נָכְרִי – אינה גובה, מה נאמר בְּאֵלְמָנָה שמת בעלה מן
הָאִירוּסִין ולא נשאה, שאין לה כתובה לפי שלא היו כותבים

אגרות קודש

ב"ה, ג' אדר, תשט"ו
ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"כ כו'

מו"ה יעקב יצחק אייזיק שי'

שלום וברכה!

...ת"ח על מה שמעתיק הסיפור ע"ד כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע מהספר חבל בנימין חלק
שני, וכמדומה שאי דיוק יש בו, כי כלתו הי' נכדתו של החתם סופר ולא של המלבי"ם.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

**הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע**

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

ג. מי שיש לו בית הפסא סמוך לביתו שאין שום אדם אחר נפנה לשם - אסור לו להכניס לשם אבנים בשבת יט] אלא אם כן הן מוכנין ועומדים לכך כ, מפני שהיה לו להזמין שם כא] מאתמול כב], שהרי מאתמול היה יודע שבודאי יפנה שם בשבת, כיון שאין שום אדם אחר נכנס לשם לפנות. מה שאין פן בשנים אחרים אפלו בני ביתו נכנסים שם לפנות - לא הטריחוהו כג] להזמין שם אבנים מבעוד יום על הפסק, כי שמא למחר ימצא אחר נפנה שם ויצטרך לילך לפנות במקום אחר, וגם שמא יקנחו הם במה שיזמין הוא:

חלק ב סימן שיב, הנצרך לנקיטו במה מקנה בשבת, סעיף ג:

ביאורי הלכה

יט] אבנים בשבת - היינו שאבנים אלו בכלל גזירת 'מוקצה' ואינם בכלל ההיתר של הכנסת אבנים לבית הכיסא, אבל בדיעבד כשלא הכין רשאי להכניס כראש של בוכנא¹².
כ] ועומדים לכך - אף שיכול לטרוח לפני השבת - מותר לכתחילה לטרוח בשבת¹³.
כא] להזמין שם - ייחוד האבנים נעשה לרוב על ידי עצם נתינתם בבית הכיסא¹⁴.

כב] מאתמול - טעם היתר טלטול אבנים כדי לא להטריחו יותר מידי, ובפרט אם חושש שאחרים ישתמשו באבנים שהכין, ובבית הכסא סמוך הקבוע לו בלבד אין סיבה להתיר טלטול אבנים באופן מיוחד¹⁵.
כג] לא הטריחוהו - הנזקק לעבור על איסור שבות, כגון טלטול או חיתוך נייר לקינוח¹⁶, רשאי לעשות זאת גם אם באפשרותו להשיג נייר חתוך משכניו¹⁷.

צינונים והוספות

- 12) אף שהתירו באופן כללי לטלטל אבנים בבית הכסא בשבת אפילו לכתחילה (כלומר, שאינם בכלל גזירת 'מוקצה', ראה לעיל הערה ג), ולא הצריכו שיכין קודם השבת, היינו רק בבית הכסא ש: (א) אינו סמוך לביתו, (ב) אינו קבוע לו בלבד, (ג) אין לו דבר אחר לקנה (שאם יש לו אין כאן כלל 'כבוד הבריות'), אבל בסמוך לביתו וקבוע לו בלבד (וכן אם יש לו דבר אחר לקנה) אסור לסמוך לכתחילה על היתר זה, אבל בדיעבד כיון שצריך לקנה הרי יש כאן כבוד הבריות שאיסור מוקצה נדחה בו עכ"פ (ויהיה מותר בכל אופן כראש של בוכנא) ולא אסרו אלא לסמוך על כך לכתחילה.
- 13) טרחה לצורך השבת מותרת, וכדלעיל הערות ד, ז.
- 14) והוא ייחוד לעולם, שהרי הוכנו בבית הכסא ולא יוצאו משם ללא שימוש (ראה לעיל הערה יא), אבל אבנים שבבית או שבחצר צריך לייחדם בפירוש לעולם.
- 15) וחזר דינו כשאר דיני "כבוד הבריות" כדלעיל הערה יב.
- 16) באופן שיתבאר להלן הערה כא.
- 17) לעניין קינוח, מצינו בפירוש שהקילו שלא להטריחו קודם השבת במקום כבוד הבריות (אף שבקינוח גופא הקילו באיסור מוקצה במיוחד כדלעיל הערה ג), ומכאן נלמד שאין להטריחו בשבת עצמה, אבל בשאר מקומות של כבוד הבריות (ראה להלן הערה כב) מנלן להתיר במקום שיכול לטרוח ולהימנע מאיסור שבות. (ראה ש"כ (פל"ב סס"ה) לגבי חילול שבת (כגון הדלקת אור) שהתירו עבור חולה שיש בו סכנה, במקום שיש אצל השכן מנורה שכבר דולקת, שאם ייגרם בכך צער וסבל גדול לשכן (כגון שהוא ישן וצריך יהיה להעיר אותו) - מותר להדליק האור עבור החולה.

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות יום הכיפורים ~

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תריג איסור רחיצה ביום הכיפורים:

ד אם הטיל מי רגלים ושפשף בידיו להעביר הנצוצות מעל רגליו או שעשה צרכיו וקינח בידו מותר לו לרחוץ ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו להעביר מהן הלכלוך וכדי לברך אשר יצר בידים נקיות אבל אם לא שפשף ולא קינח בידו לא יטול ידיו כלל שמותר לברך אשר יצר בלא נטילת ידים כיון שלא נתלכלכו ידיו והרצת ליטול ידיו קודם שיברך אשר יצר ישפשף בידו ויקנח כדי שיצטרך ליטול ידיו וכן נכון לעשות כדי לברך אשר יצר בידים נקיות וטהורות:

ה כמה דברים אמורים בליל יום הכיפורים אחר התפלה אבל קודם התפלה או ביום שמתפללין כל היום אם הטיל מים אע"פ שלא שפשף בידיו או שעשה צרכיו אע"פ שלא קינח בידו מותר ליטול ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו שמצוה להתפלל בידים טהורות ברחיצה שנאמר הכון לקראת אליהן ישראל:

ו וכן כהן העולה לדוכן נוטל ידיו אע"פ שנטל ידיו קודם התפלה וכן הלוי במקום שנוהגין שהלוי נוטל ידיו קודם שיוצק מים על ידי הכהן מותר לו ליטול ביום הכיפורים כיון שאינו מתכוין לתענוג.

ז ולפיכך הבא מן הדרך ורגליו כהות מותר לרחצן כיון שאינו מתכוין אלא לרפואה וכן כל כיוצא בזה:

ז אסור לרחוץ פיו ביום הכיפורים כמו שנתבאר בס' תקס"ז ע"ש:

ח ההולך לבית המדרש או להקביל פני אביו או פני רבו או מי שגדול ממנו בחכמה או לצרכי שאר מצות יכול לעבור במים עד צוארו בין בהליכה בין בחזרה ואין חושש משום איסור רחיצה ביום הכיפורים כיון שהולך לדבר מצוה ועוד שאינו מתכוין לתענוגו בלבד שיעשה שינוי מכל עובר במים בחול דהיינו שלא יוציא ידיו מתחת שפת חלוקו כדי להגביה חלוקו מעט כמו שעושין כל עוברי במים בחול כדי שע"י השינוי יזכור שהיום אינו חול ולא יבוא לסחוט את בגדיו.

ואע"פ שבגד שרייתו במים זהו כיבוסו אע"פ שאינו סוחטו כמ"ש בס' ש"ב אעפ"כ התירו לעבור במים ביום הכיפורים משום שלא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו אלא אם כן היה מלוכלך קודם השרייה כמ"ש בס' ש"ב ע"ש:

~ יום שני ~

מ כמה דברים אמורים באמת המים שאין מימיו רודפים

מהר אבל נחל שמימיו רודפין מהר ושומפין אף בחול אסור לעבור בו אפילו אין המים מגיעין לו אלא מעט למעלה ממתניו מפני הסכנה שלא יטפוחו המים:

י אין היתר לעבור במים לדבר מצוה אלא כשעובר במים עצמן אבל לעבור בספינה קטנה אסור אפילו לדבר מצוה לפי שלא התירו לדבר מצוה אלא איסור רחיצה כיון שאין מתכוין לתענוג אבל לעבור בספינה שיש בזה שבות גמור מדברי סופרים כמ"ש בס' רמ"ח ושל"ט העמידו חכמים את דבריהם לבטל מצוה בשב ואל תעשה:

יא הרב אסור לעבור במים כדי לקבל פני תלמידו ואפילו להקביל פני חברו אסור אם אין חברו גדול ממנו בחכמה אבל אם רוצה לשאול דבר הלכה מחברו או מתלמידו שלמד גם אצל חכמים אחרים ואין צריך לומר אם הולך ללמוד עם תלמידים כגון שאין התלמיד יכול לבא אצלו מותר לו לעבור במים בהליכה ובחזרה:

יב ההולך לשמור פירותיו מותר לו לעבור במים אע"פ שאין מצוה בהליכתו מכל מקום משום הפסד ממנו התירו לו לעבור אבל בחזרתו אסור לעבור שאין בכך הפסד ממנו אם לא יחזור למקומו עד לאחר יום הכיפורים:

יג אף במקום שהתירו לו לעבור במים לא יעבור אלא אם כן אין לו דרך אחרת שיכול להגיע למחוז חפצו אם לא יעבור במים אבל אם יש לו דרך אחרת להקיף את המים אפילו היא ארוכה מזו מוטב שירבה בהילוך להקיף את המים ואל יעבור במים שיש כאן חשש רחיצה ועוד שהוא קרוב לבוא לירי סחיטה:

יד מותר להצטנן בטיט אע"פ שיש בו קצת לחלוחית ואין בו משום איסור רחיצה אבל אם יש בו כל כך לחות עד שאם יניח עליו ידו תעלה בה לחות כל כך עד שאם ידביקנה לידו אחרת תדבק בה הלחות שקבלה מן הטיט והוה נקרא טופח על מנת להטפיה אסור להצטנן בו מפני שזהו כרוחץ במים:

~ יום שלישי ~

מז ומותר להצטנן בכל מיני פירות ובתינוק ובכל מיני כלים הריקים בין שהם של כסף וזהב בין שהם של חרס שלא אסרו אלא רחיצה במים אבל אסור להצטנן בכלים שיש בהם מים אפילו אינן מלאים שמא יתנענעו הכלים וישפכו המים שבהן על גופו וגמצא רוחץ ביום הכיפורים:

מז אע"פ שמן הדין מותר לשרות מפה במים בערב יום הכיפורים ומציאה מן המים קודם יום הכיפורים ומתנגבת והולכת עד שלא יהא בה טופח על מנת להטפיה ואז מקנח בה פניו ידיו ורגליו כדי להצטנן אע"פ שאינו עושה

ב נעילת הסנדל כיצד אסור לנעול מנעל של עור וסנדל של עור אפילו ברגלו אחת ואין חילוק בין ביתו לרשות הרבים בכל מקום אסור.

ואפילו סנדל של עץ ומחופה עור אסור ואפילו מי שהוא קיטע אסור לו ללבוש קב שלו (פירוש מי שנקטעו רגליו עושה לו דפוס כמין רגל וחוקק בו בית קיבול ומניח ראש שוקו בתוכו) אם הוא מחופה עור ומי שאפשר לו טוב להחמיר בסנדל של עץ אפילו אינו מחופה עור:

ג אבל מותר לנעול סנדל או מנעל של גמי ושל קש ושל בגד או של שאר מינים שהרי גושי הארץ מגיע לרגליו ומרגיש שהוא יחף ועוד שלא אסרו אלא מנעל וכל שאינו של עור אינו נקרא מנעל אלא מלבוש:

~ יום חמישי ~

ד וכן מותר לכוך בגד קשה סביב רגליו ומותר לצאת בו אפילו לרשות הרבים אע"פ שבכל שבתות השנה אסור לצאת בו לרשות הרבים כיון שאינו דרך מלבוש מכל מקום ביום הכיפורים כיון שאסור נעילת הסנדל ואי אפשר לו לנעול מנעל של עור נקרא זה דרך מלבוש לאותו היום.

ויש אוסרין לצאת בו לרשות הרבים אלא אם כן הולך לדבר מצוה או לשאר דבר הכרחי לו ביום ההוא והוא מפונק ואין די לו בלבישת אנפלאות מפני שהן עשוין מכבד רך או התירו לו לצאת לרשות הרבים בבגד קשה וכרוך סביב רגליו וטוב להחמיר כסברא זו.

אבל לצאת לרשות הרבים באנפלאות של בגד מותר בכל ענין לדברי הכל כיון שלובשן דרך לבישה והוא הדין שמותר לצאת בכל מין מנעל שאינו של עור אפילו לרשות הרבים.

מותר לעמוד ביום הכיפורים על גבי כרים וכסתות אפילו הן של עור שאין זה הנאת דרך נעילה ולא אסרו אלא כשהוא מנעיל ברגליו מכל מקום המחמיר בכרים וכסתות של עור תבא עליו ברכה.

במה דברים אמורים שלא בשעת תפלת שמונה עשרה אבל בשעה שמתפלל תפלת שמונה עשרה אסור לעמוד על גבי כרים וכסתות אפילו אינן של עור משום שנראה כמתנאה אם יעמוד על כרים בשעת תפלה אבל מותר לעמוד על שאר דברים חוץ מן כרים וכסתות אפילו בשעה שמתפלל תפלת שמונה עשרה אם אינו גבוה שלשה טפחים מן הארץ כמו שנתבאר בסימן צ':

ה חיה כל שלשים יום אחר לידתה מותרת לנעול אפילו ביום הכיפורים מפני שהצינה קשה לה וכן חולה אפילו אין בו סכנה אלא שהצינה קשה לו וכן מי שיש לו מכה ברגליו מותרים לנעול:

להעביר הליכלוך אלא כדי להתענג אע"כ מותר מן הדין כיון שהיא נגובה מן המים כמו שנתבאר בסימן תקנ"ד לענין תשעה באב מכל מקום ביום הכיפורים יש להחמיר לפי שאם היה מקנה במפה שאינה נגובה מן המים יש בכאן איסור מן התורה משום סחיטה לפיכך יש להחמיר אף בנגובה מן המים שהיו עליה מבעוד יום גזירה שמא לא תתנגב יפה ויקנה בה ויבא לידי סחיטה:

ו חולה אע"פ שאין בו סכנה מותר לרחוץ כדרכו ביום הכיפורים:

ז הכלה אחר נישואיה מותרת לרחוץ פניה ביום הכיפורים לפי שהיא צריכה להתנאות עד שתתחבב על בעלה וכל שלשים יום לחופתה היא קרויה כלה:

ח מי שראה קרי ביום הכיפורים בזמן הזה שבטלה תקנת עזרא שתיקן טבילה לבעל קרי אסור לו לטבול או לשפוך עליו תשעה קבין אפילו מי שנהג כך בכל ימות השנה לא ינהג כן ביום הכיפורים שאין מנהג להתיר את האסור אלא לאסור את המותר אלא אם הקרי עדיין הוא לח מקנחו במפה ודיו ואם נתייבש כבר או שנתלכלך בבשרו רוחץ במקומות המלוכלכין שבו לבד ומתפלל:

~ יום רביעי ~

ב אסור לאשה לטבול כליל ביום הכיפורים אפילו הגיע זמן טבילתה כלילה זו כיון שאסורה לשמש כלילה זו אין בטבילתה מצוה כלל לפי מ"ש ביו"ד סימן קצ"ז דטבילה בזמנה לאו מצוה היא אלא אם כן בעלה עמה ומשום ביטול פריה ורביה:

בא אבל אשה הלובשת לבנים ביום הכיפורים מותרת לרחוץ קצת בין ירכותיה בין בחמין בין בצונן דכיון שע"י רחיצה זו היא ממהרת לטבול ולשמש א"כ היא רחיצה של מצוה וכבר נתבאר שכל רחיצה של מצוה מותרת ביום הכיפורים ולא אסרו אלא כשמתכוין לתענוג:

חלק ד סימן תריד דיני סיכה ונעילת הסנדל ביום הכיפורים:

א סיכה כיצד אסור לסוך מקצת גופו ככל גופו ואם היה חולה אפילו אין בו סכנה או שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש שלא אסרו אלא סיכה של תענוג אבל בלא שום חולי אפילו אינו מתכוין לתענוג אלא להעביר את הוזהמא אסור ואינו דומה לרחיצה שכל שאינו מתכוין לתענוג מותר לפי שהסיכה מתענגין בה יותר מתענוג רחיצה לפיכך החמירו בה יותר (ואסרו אף בשאינו מתכוין לתענוג) אלא אם כן שהסיכה אינה של תענוג כלל כגון שסך לרפואה:

~ שבת קודש ~

חלק ד סימן תרטו דין תשמיש המטה ביום הכיפורים:

א כבר ביארנו שיום הכיפורים אסור בתשמיש המיטה ולפי שלבו של אדם גם עם אשתו ובקל יוכל לבא עמה לידי הרגל דבר לפיכך צריך לנהוג עמה ביום הכיפורים כל הרחקות שנוהג עמה בימי טומאת נדתה דהיינו שלא יגע בה ואין צריך לומר שלא יישן עמה במטה אחת אפילו הוא בבגדו והיא בבגדה וכן לא ירבה עמה בדברים וכן בכל הפרטים שנתבארו ביו"ד סי' קצ"ה.

ובכל דברים אלו צריך להזהר בין כליל יום הכיפורים בין ביום:

ב הרואה קרי כליל יום הכיפורים ידאג כל השנה שמא לא קבלו תעניתו והשביעוהו במה שבידם להשביעו עקבד שבא למזוג כוס לרבו ושופך לו רבו הקיתון (פירוש קיתון של מים שממנה מוזג הכוס של יין) על פניו כלומר אי אפשי בשימושך ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן עולם הבא שבדאי יש לו זכויות הרבה שהגינו עליו והוא יאריך ימים שכן הסימן יראה זרע יאריך ימים:

חלק ד סימן תרטז הקטנים מתי יתחילו להתענות:

א כל הדברים האסורים ביום הכיפורים משום מצות עינוי בלבד לא גזרו על הקטנים לפיכך מותר לגדול להאכיל את הקטן ולהשקותו ולסוכו ולרחצו בצונן אבל לא ירחיצו בחמין כל גופו אפילו הוחמו מבע"י שהרחיצה בחמין אינה אסורה משום מצות עינוי בלבד שהרי בכל שבתות השנה אסור לרחוץ בחמין אלא יש בה גם משום גזירת מרחץ (פירוש שהבלנים הם חשודים להחם מים בשבת ולכך אסור לכנוס למרחץ בשבת) כמו שנתבאר בסימן שכ"ו ולפיכך אסור לעשותה לקטן בידים כמו שאסור להאכילו בידים כל האיסורין של דבריהם כמ"ש בס' שם"ג:

~ יום שישי ~

ו וכן אם ירדו גשמים ורוצה לילך מבית הכנסת לביתו או להיפך והוא אדם מפונק ומצטער בלכלוך רגליו במי גשמים מותר לו לנעול וכשיגיע לביתו או לבית הכנסת יחלצם אבל מי שאינו מפונק אסור.

אבל אם יש שם רפש ומיט מותר לכל אדם לנעול לפי שהכל חשובין מפונקין לענין זה (ויש אומרים דאף בטיט ורפש אין היתר אלא למי שידוע שהוא מפונק אבל אין כל אדם יכול לומר מפונק אני אבל המנהג כסברא הראשונה).

אבל לא כמו שנוהגין רבים מהמון עם שהולכים ברחוב במנעלים אף שאין שם רפש ומיט וכשבאין לבית הכנסת הם הולכים ג"כ במנעלים רק בהגיעו למקומו חולץ ואלו בחשיכה יתהלכו ופושעים נקראו אם אינן שומעים לקול מוריהם:

ז ההולך במקום שמצויים עקרבים או שאר דברים הגושנין מותר לו לנעול אפילו מנעל של עור ואפילו אינו הולך לדיבר מצוה אלא לטייל מותר לנעול כדי שלא ישכנו עקרב וכיוצא בו:

ח כשהולך מביתו לבית הכנסת במנעלים לא ילך בהן בבית הכנסת וכן לא יניחם בבית הכנסת בגלוי לפי שלכלוך שעל גבי המנעלים הוא ולזול לבית הכנסת ביום קדוש כזה שחייבים לכבדו בכסות נקיה ובכל דבר טהרה אלא יניחם במקום מוצנע בבית הכנסת שלא יראו או ישלחם לביתו אם אפשר לו:

ט המהלך בדרך אע"פ שבתשעה באב מותר בנעילת הסנדל ביום הכיפורים אסור לפי שעיקר איסור נעילת הסנדל ביום הכיפורים הוא מן התורה כמ"ש בס' תר"א ע"ש לפיכך החמירו בו יותר מבתשעה באב:

י וכן מטעם זה ההולך בין הנכרים וחושש שלא ילעיגו עליו אע"פ שבתשעה באב מותר לנעול ביום הכיפורים אסור:

יא כל מקום שמותר לנעול טוב שיחליף מנעל של שמאל בימין ושל ימין לשמאל:

~ 'לקוטי תורה' פרשת פקודי - הפרשה החסידית ~

אלה פקודי המשכן

וְגַם מֵה שִׁכְתוֹב (שם): "אֲשֶׁר צִוָּה עַל פִּי מֹשֶׁה" – וְהָיָה לַיהוָה לְמִימָר: "אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה".
וְגַם אָמְרוּ (שם): "עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם" – מִה עֲנִין עֲבוֹדַת

"אלה פקודי המשכן משכן העדות וגו'" (פרשתנו לח, כא):
הִנֵּה דִּוְעֵה הַקּוֹשִׁיָא³ בְּמִקְרָאוֹת אֵלּוּ – אָמְרוּ: "מִשְׁכָּן מִשְׁכָּן" שְׁנֵי פְעָמִים.

2. ("אשר צוה על פי משה, עבדת הלוויים ביד איתמר בן אהרן הבהו").

3. (תנחומא פקודי ב. שְׁמוֹת רַבָּה פֶּרֶשָׁה נא, ג. פִּרְשׁ רש"י על הפסוק).

1. (נאמר שבת פרשת ויקהל-פקודי, החדש, מְכַרְכִּים הַחֲדָשׁ יִסֵּן, כ"ה אָדָר תַּקס"ו. הַתָּחָת אֲדַמְר"ר הָאֲמִצְעִי נִדְפְּסָה בְּתוֹרַת חַיִּים שְׁמוֹת תַּרְנֶה, ב).

שפתיב בזהר פרישת תרומה דף ככ"ח: "כד אתפפיא סטרא אחרא – אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא לעילא על בולא כו"⁸. ומתחלה צריך להיות אתפפיא, ואחר כך בחינת "אתהפכא חשוכא לנהורא"⁹.

וענין אתפפיא זו – היינו בכל ה' חושים: כמו בראיה – "עוצם עיניו מראות ברע" (ישעיה לז, טו); וכן בשמיעה כו"¹⁰; וכן בדבור ומעשה; וכן במחשבה ומדות הנפש – "קדש עצמך במותר לך"¹¹. ועל ידי זה יבא לבחינת אתהפכא – להיות ה' חושים ומחשבה שלו – ממש כלי לאור אין-סוף ברוך-הוא.

וזהו שנאמר על ישראל (ירמיה ג, ד): "היכל ה' המה" – פירוש "היכל הוי": היינו פי מצות עשה ומצות לא-תעשה תלויין בשם הוי', כמו שיתבאר לקמן, מצות עשה בו"ה, ומצות לא-תעשה ברו"ה. לכן על ידי קיום המצות-עשה ולא-תעשה נעשים בחינת "היכל" וכלי לגילוי שם הוי'ה ממש, אשר זהו ענין "ושכנתי בתוכם". וכמו שיתבאר לקמן בענין "פקודי המשכן משכן העדות כו".

וזהו ענין מאמר רז"ל¹²: "עתידים צדיקים שיאמרו לפניהם קדוש", והיינו, משום שעל ידי תורה ומצות הם ממשיכים על נפשם גילוי אור אין-סוף, מה שהוא בחינת "קדוש" ומובדל כו' – ולכן נגד ג' פעמים "קדוש" נאמר עליהם "היכל ה' המה" ג' פעמים¹³ (בירמיה סימן ז', ד). והיינו ג' בחינת לבושי הנפש – מחשבה ודבור ומעשה, שבהן תלויין קיום כל המצות¹⁴.

והיינו ה"דירה בתחתונים", שהיו הנשמות נעשים בעולם-הזה, בגוף דוקא – כלי לבחינת "קדוש" ומובדל. וכמו שכתוב (וישע יא, ט): "בקרפך קדוש". וזהו "ושכנתי בתוכם" דוקא. וכל זה נעשה על ידי אתפפיא סטרא אחרא ב"סור מרע ונעשה טוב כו'" (תהלים לד, טו).

הלויים שהיתה במפעולת לישא את המשכן – מה שייד זה אצל "פקודי המשכן"? וגם מה שכתוב (שם): "עבודת הלויים ביד איתמר" – ולמה לא נזכר גם כן מה שהיה ביד אלעזר? (וכמבואר קושיות אלו ב"אלישיד").

והענין הוא:

פי הנה ענין המשכן הוא השראת השכינה בישראל. וכמו שכתוב (תרוה כה, ח): "ושכנתי בתוכם"; וכתוב: "היכל ה' המה" (בירמיה סימן ז, ד); והוא כמאמר רז"ל¹⁵: "נתאזה הקדוש ברוך-הוא להיות לו דירה בתחתונים" – וצריך להבין, והלא גם בלאו הכי כתיב (ירמיה כה, כד): "את השמים ואת הארץ אני מלא"?

אך הענין:

פי "דירה" זו – היינו שהיה בחינת גילוי אלקותו יתברך. והיינו "בתחתונים" דוקא, דפירוש "תחתונים" אין רוצה לומר במקום, שהרי הוא יתברך אינו בגדר מקום, וכמו שכתוב (תשא לג, כא): "הנה מקום אתי";

רק פירוש "עליונים" ו"תחתונים" – היינו כמעלה ומדרגה, שעולם-הזה השפל הוא היותר תחתון ושפל במדרגה. דהיינו, שהוא סוף ותכלית כל המדרגות, השתלשלות העולמות; שלכך השגת אלהות הוא בו בהסתר וצמצום גדול, ו"החשך יכסה ארץ" (ישעיה ס, ב). ו"נתאזה הקדוש ברוך-הוא להיות" בו דוקא בחינת "דירה" וגילוי אלקותו יתברך – להאיר את החשך דוקא. והיינו על ידי תורה ומצות. וכנודע ממאמר רז"ל¹⁶: "פה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם-הזה מפל חיי העולם-הבא" – לפי שעל ידי זה ממשיך גילוי אלקות יותר מבחינת "חיי העולם-הבא" כו'.

והנה המשכת דירה זו וגילוי זה, הוא על ידי דאתפפיא סטרא-אחרא דוקא, שהוא היצר הרע. וכמו

11. (יבמות כ, א. ספרי פרישת ראה יז, כא. ראה תניא פרק ל).

12. (בבא בתרא עה, ב).

13. (ראה גם לקוטי תורה שלח לה, ג).

14. (וענין מה שנתבאר לקמן שלח נא, ג) בדבור המתחיל "וישלח יהושע", בהפסקה דפרשת שלח.

וענין מה שנתבאר מענין ג' פעמים "ארץ" – ב"תורה אור" ריש פרשת בראשית, בדבור המתחיל "השמים כסאי". וענין מזה בשל"ה ריש פרשת וחי. וענין ברגעא מהימנא פרשת עקב, דף ער"ב, סוף עמוד ב'. ובהרמ"ז שם. וענין מה שנתבאר בפרידש "היכל", סוף דבור המתחיל "כי אתה גוי" (תורה אור מא, א).

4. (במדבר א, ג. נשא ה, כב ואליך).

5. (תנחומא נשא, טו. וראה שם בחקותי ג. בראשית רבה סוף פרשה ג. במדבר רבה פרשה יג, ו).

6. (ואמרו חז"ל: "אתרי טפילה ל") (שמות רבה פרשה מה, ו); "הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו" (בראשית רבה פרשה סח, ט. ובכמה מקומות).

7. (אבות ד, יז)

8. (באשר נקפפת ה"סטרא אחרא" (הצר האחר), מתעלה כבוד הקדוש ברוך הוא למעלה על הכל). (וענין גם כן (זהר) ריש פרשת וחי' (סו, ב)).

9. (הפסית החושך לאור).

10. (ראה קונטרס "העבודה" פרק ב).

אברין דמלפא²¹; ובלא-תעשה ליפא שום מעשה, רק שישיב ואינו עובר עברה – אם כן, איך יהיה זה גדול מהעושה מצות-עשה?

אך הענין, דאדרבה, היא הנותנת: דלפי שערש הלא-תעשה – ממקום גבוה מאד, מבחינת י"ה, על פן אין להם פלים למטה, רק על ידי "שב ואל תעשה" כו'. וזהו ענין "בארץ לא זרועה" (ירמיה ב, ה) – פירוש: שהזריעה היא בחינת "לא", היינו בקיום בחינת "לא", דהיינו שמירת מצות לא-תעשה – זהו ממשיך מבחינת אשר "לא ישב אדם שם" (ירמיה ב, ו), היינו למעלה מבחינת מצות עשה, שהם בחינת 'אדם' – 'רמ"ח אברין דמלפא' כו'.

ויבין זה בהקדים תחלה ענין מצות עשה, שהם "רמ"ח אברים דמלפא"; ושמ"ה לא-תעשה הם שמ"ה גידים, שבהן תדמם²². והנה פירוש "אברים" הוא, על דרך משל האבר הוא כלי לחיות הנפש שמלוכש בו, כמו כח השכל – מלוכש בראש, וכח המעשה – בידים.

והנה מבואר ב"בינונים" חלק א', פרק נ"א: איך שהחיות המלוכש בהאברים הוא רק בחינת גילוי והארה מהנפש, דאילו הנפש עצמה לא שייך לומר שמתחלקת לרמ"ח אברים כו', וגם הגילוי ממנה מאיר ומתלבש במוחין, והארה נמשך ממש לשאר כל האברים, ומקבל כל אבר כח וחיית הראוי לו כפי מזגו כו'. יענין שם באריכות.

אמנם מפל מקום מוכן, שהארה זו מחיות הנפש שובל אבר מתאחד עם עצמות הנפש והיו לאחדים ממש, שהנפש היא המשפלת בשכל שבמוח, והיא המדברת כו'²³; ובהסתלק הנפש מהגוף מסתלקים כל

קיצור. ענין המושקן – "ושכנתי בתוכם", דירה בתחתונים. והיינו על ידי אחפפא ואתהפכא. "היכל ה' המה" ג' פעמים – כנגד ג' פעמים "קדוש".

ב. והנה צריך להבין הפעם: למה "אסתלק יקרא דקודשא בריך-הוא" דוקא ממה ד"אתהפכא סטרא אחרא" – והלא אין הסטרא-אחרא תופס מקום כלל בהשתלשלות בידוע, וכמו שכתוב: "שממית בידים תתפש כו"¹⁵?

אך הענין יובן בהקדים שרש ענין מצות-עשה ומצות לא-תעשה:

פי הנה ידוע מה שכתוב בתקוני זהר בהקדמה דף ר', סוף עמוד ב', ודף ה' עמוד א', על פסוק (שמות ג, טו) "זה שמני לעלם, וזה זכרי": שמני עם י"ה – שס"ה לא-תעשה, ו"ה עם זכרי – רמ"ח מצות-עשה.

והנה י"ה למעלה מבחינת ו"ה, שהרי י"ה הוא שם בפני עצמו.

גם פירוש "יהא שמייה רבא"¹⁶, יש מפרשים: שס"ה רבא כו' כמו שכתוב ב"מור אורח חיים" ריש סימן נ"ו. וכמו שנתבאר גם כן בענין ה"נסתרות לה" אלקינו" (נצבים כט, כה) – י"ה¹⁷, ו"הנגלות" – ו"הנגלות כו'.

וכן "שמני" – למעלה מבחינת "זכרי", כמובן ממה שכתוב בגמרא סוף פרק ג' דפסחים¹⁸.

ואם כן, הלא-תעשה הם גבוהים ממצות-עשה. ולכן "עבר על מצות-עשה ושב" – לא זו ממש עד שמוחלין לו¹⁹, מה שאין פן במצות לא-תעשה – "תשובה תולה כו". והיינו לפי שגמשים מבחינת י"ה²⁰. וזה יפלא לכאורה: שהרי המצות-עשה ענינם גילוי והמשכת אלקות על ידי מעשה זו, דרמ"ח פקודין' הם רמ"ח

רב אבינא רמי: כתיב, "זה שמני לעלם וזה זכרי לדור דור". אמר הקדוש ברוך-הוא: לא קשאני נכתב אני נקרא – נכתב אני ביו"ד ה"א, ונקרא אני באל"ף דלית.

19. (קדושין לט, ב).

20. וכמו שנתבאר במקום אחר – בדבור המתחיל "לכאור ענין יום הכפורים" (לקמן יום הכפורים סח, א).

21. (ראה זהר חלק ב משפטים קיח, א. קיז, ב. תקוני זהר תקון ל, דף עד סוף עמוד א).

22. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "בשעה שהקדומו ישראל נעשה לנשמה" (לקמן פסוק יג, א). ובדבור המתחיל "לסוכתי ברכבי" (לקמן שיר השירים ב, ב).

23. (וענין מה שנתבאר בענין משל זה באריכות על פסוק "וידבר" דעשרת הדברות (לקמן פסוק טו, ד)).

15. (והיא בחיבלי מלך. משלי ל, כח. "כלומר, כמו ה"שממית" [עקביש] שהולכת "בחדרי מלך" ואינה תופסת מקום כלל, כך כל בחינת ההשתלשלות דאבי"ע אינו תופס מקום כלל לבי עצמות אור אין סוף ברוך הוא, והיינו לעוצם רוממות עצמות וזהו האור אין סוף, כי נבדל בערך לגמרי גם מבחינת מקור להשתלשלות, ואם כן הרי היה האור המאיר מאתו לכל ההשתלשלות בהשוואה אחת. אור התורה ואתחנן (דברים כרך א) רפז, א. ובקמה מקומות).

16. (נפח הקדוש).

17. (כן הלשון בתקוני זהר ריש תקון כב ושם תקון ע דף כטז, א. קנח, א. תקונים מזהר הרש קא, ב).

18. ג, א. "ושמו אהרן, מאי אהרן" – אטו האדניא לאו שמו אהרן הוא? אמר רב נתן בר יוחנן: לא בעולם-הזה העולם-הבא; העולם-הזה – נכתב ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דלית, אבל לעולם-הבא ביו"ד אהרן – נקרא ביו"ד ה"י ונקרא ביו"ד ה"י. סבר רבא למדרשה בפירקא, אמר ליה יהוא סבא: 'לעלם' כתיב.

באברים החיצונים²⁸.

והנמשל יובן, דאף על פי ש"אין לו גוף ולא דמות הגוף"²⁹, עם כל זה "דברה תורה כלשון בני אדם"³⁰, ויש שם גם בן בחינת פנימיות וחיצוניות.

ודרך כלל, הנה מצות עסק התורה הוא כפיקול מבחינת אברים הפנימיים. כי "אורייתא מחכמה נפקת"³¹, וכתוב בחכמה (קהלת ה, א): "חכמת אדם תאיר פניו"; וכענין "ציהבו פניו של רבי אבהו על ידי שמצא תוספתא חדתא"³², שעל ידי זה יש הארת פנים – קד נמשך למעלה להיות "אור ה' פניו אליך" (ישא ו, כה) – בחינת פנימיות.

וכמאמר ר"ל³³: "כל הקורא ושונה, הקדוש ברוך הוא קורא ושונה כנגדו". וענין זה ש"הקדוש ברוך הוא קורא ושונה כנגדו", הוא גילוי בחינת אור אין-סוף בחכמה-עילאה, כי מצד עצמו אינו מערף בחינת חכמה כלל, והרי זה גילוי בחינת פנימיות. וכמו במוח שבראש שם גילוי פנימית החיות. וזהו "כי באור פניך נתת לנו . . תורת חיים כו"³⁴.

ואמנם בעסק מעשה המצות הוא ההמשכה בבחינת אברים החיצונים, כמשל: על ידי גמילות חסדים נמשך בבחינת "חסד – דרועא ימינא כו". ולכן "תלמוד-תורה כנגד כולם"³⁵, להיותו בבחינת הפנימיות.

(וכמו על דרך משל, החיות שבמוחין פולל כללות כל החיות של הרמ"ח אברים³⁶, כך התורה היא המוחין של כללות המצות³⁷, והיינו שהיא מוחין-ד"א³⁸).

וזהו "והנגלת לנו ולבנינו" הן תורה ומצות, אותיות ו"ה שבשם הויה: הו"ו הוא בעסק התורה – שיהיה "הקדוש ברוך הוא קורא ושונה כנגדו", וה"ה הוא במעשה המצות. וזהו "וכי עם ו"ה" שעולה רמ"ה, היינו שעל ידי מצות-עשה נמשך יחוד ו"ה.

הפחות שהיו נמשכים ממנה בהאברים, הרי מוכן, שהפחות והחיות שברמ"ח אברים מתאחדים עם הנפש ממש, ועם כל זה שוכנים כל אחד בכלי מיוחד, כל אחד ואחד בפני עצמו – להיותם הארה מהנפש כו.

וכך יובן על דרך משל למעלה – ענין "רמ"ח אברים דמלכא", שהוא כמאמר הירושלמי²⁴: "איהו וחיוריה חד, איהו וגרמוהי חד".

פי "חיוריה" הוא האור והחיות הנמשך מאין-סוף ברוך הוא להיות מתלבש בבחינת חסד. והנה החסד נקרא "דרועא"²⁵ – שהוא אבר וכלי לאור וחיות זה הפשוט הנמשך מאין-סוף ברוך הוא, ד"לאו מפל אינון מדות איהו כלל"²⁶. והרי אם בן "איהו וחיוריה חד", שאור וחיות זה מיוחד במקורו – אין-סוף ברוך הוא, וכלל במשל התאחדות החיות שבהאבר במקורו – הוא עצם הנשמה; וגם "איהו וגרמוהי חד", שהוא יתברך ומדת חסדו כו מיוחדים בתכלית.

והנה המשכה זו, שיתלבש אור אין-סוף ב"רמ"ח אברים דמלכא" על דרך משל, להיות "איהו וחיוריה וגרמוהי חד" – הוא על ידי רמ"ח מצות-עשה. כגון, על ידי צדקה וגמילות-חסדים נמשך בבחינת "חסד – דרועא ימינא"²⁴; ועל ידי קיום מצות דינים נמשך ב"גבורה – דרועא שמאלא"; וכן על ידי אתערותא-דלתתא – כש"כובש את יצרו", שהוא גם בן בחינת גבורה, כמאמר ר"ל: "איהו גבור כו"²⁷.

ועל פי זה יובן גם בן ענין מעלת עסק התורה על כל שאר המצות:

פי הנה יש ב' מדרגות בבחינת רמ"ח אברים: האחד – האברים החיצונים, והב' – אברים הפנימים. ועל דרך משל באדם התחתון: אברים הפנימים – בהם הוא התלבשות פנימיות החיות יותר מבאברים החיצונים. ולכך רוב אברים הפנימים נקובתם במשח, מה שאין בן

24. (הוא והחיות הנמשכת ממנו (האורות) אחד, הוא וכליו אחד. תקוני זהר בהקדמה דף ג, סוף עמוד ב).

25. (תקוני זהר בהקדמה, "פתח אליהו" דף י, ב: "חסד – דרועא ימינא [ורועא ימין], גבורה – דרועא שמאלא [ורועא שמאלא]).

26. (שם).

27. ("כובש את יצרו". אבות ד, א). וענין מה שנתבאר מזה באריכות בדבור המתחיל "משח דבר" (תורה אור סו, ד).

28. (ראה חולין מב, א).

29. (על פי פיוט "גידל").

30. (ברכות לא, ב).

31. (זהר חלק ב משפטים קכא, א. וראה שם יתרו פה, א).

32. (ירושלמי שבת פרק ה, הלכה א).

33. (ראה ילקוט שמעוני אבה תתרה. תנא דבי אליהו רבה ריש פרק יח).

34. (נוסח תפלת העמידה).

35. (פאה א, א. שבת קכו, א).

36. כמו שנתבאר ב"ספר של בינונים" פרק ג"ה תפ"ל.

37. וכמו שנתבאר בביאור על פסוק "ויהי קול מעל לרקיע כו".

38. כמו שנתבאר על פסוק "השמים כסא" (תורה אור בתחילתו).

האין שפמנו תמצא החכמה הוא בחינה שלפני כל ההשתלשלות דשם הויה. ועל זה אמרו בספר יצירה⁴⁶: "לפני אחד מה אתה סופר", וכמאמר⁴⁷: "אנת הוא חד ולא בחושבן". ושם הוא למעלה משום השנה וגילוי, ד"לית מחשבה תפיסא ביה כלל"⁴⁸, רק החכמה ש"מאין תמצא" הוא ראשית הגילוי.

וזהו שאמרו רז"ל⁴⁹: "כבריתו של עולם – ברישא ושוכלא וחד נהורא": כי "נהורא" היינו בחינת חכמה – ראשית הגילוי. וכדי להיות התהוות החכמה מאין, הוא על ידי "ברישא חשוכא", שמוכרח להיות העולם והסתר תחלה, שלא יתגלה מהבחינת אין שלמעלה מהחכמה. ועל זה נאמר (תהלים יח, יב): "ישת חשך סתרו"⁵⁰. ועל ידי חשך והעלם זה נמשך אחר כך להיות בחינת "נהורא" בחכמה – ראשית הגילוי.

ומדוע באות יו"ד, שהוא רק נקודה אחת: כי עיקר ומקור – הוא מה שבבחינת העלם, "ישת חשך סתרו"; והגילוי משם – רק הארה קטנה, בחינת יו"ד, נקודה בעלמא⁵¹. ומיו"ד נמשך בבחינת ה'. וזהו שנקראו "הנסתרות" – שהם בחינת עלמא דאחכסא.

(ונקראו גם בן "מעמקים"⁵², ועל זה נאמר (תהלים צב, ו): "מאד עמקו מחשבותיו"⁵³.)

ועיין מה שנתבאר בביאור על פסוק "אלה מסעי" (לקמן מסעי צ, ג), בענין שהחכמה נקרא "אמת", וזהו ענין "חזתמו של הקדוש ברוך הוא אמת"⁵⁴. ומשם מובן מעלת החכמה, הנקרא י"ה – על המדות, שהן בחינת ו"ה.

ונקראו חכמה ובינה גם בן "מעני תלשועה" (שעיה יב, ג). כמו שכתוב ב"מאורי אור" שם, סעיף פ"ד)

(ופירוש "זכרי עם ו"ה": הנה לפירוש הנמרא סוף פרק ג' דפסחים משמע, ד"זכרי" זהו הקריאה של הו' כמו שנקרא בשם אדנות. והיינו, כי קיום המצות צריך להיות בבחינת קבלת-עול, בחינת עבד שעובד את האדון, ועל זה מורה שם אדני³⁹.)

ואם בן, פירוש "זכרי עם ו"ה" – שעל ידי מצות-עשה ממשכים גילוי שם הויה בשם אדנות. על דרך מה שכתוב (תבואה ב, ב) "וה' בהיכל קדשו כו"; וכענין פונת אמן, שהוא חיבור הו' אדני⁴⁰).

קיצור. ענין "שמי עם י"ה" – שם"ה לא-תעשה, "זכרי עם ו"ה" – רמ"ח מצות עשה. מדוע לא-תעשה גבוהים ממצות עשה. פירוש רמ"ח מצות עשה הם רמ"ח אברים דמלכא. המ'כות אור אינ"סוף בעשר ספירות, חסד כו"⁴¹. והתורה היא אברים הפנימים כו'. ופירוש "זכרי עם ו"ה" :

ג. אבל "שמי עם י"ה" – שם"ה לא-תעשה, הן נמשכים מבחינת י"ה, שעל זה נאמר: "הנסתרות לה' אלקינו" – שהם למעלה מבחינת ו"ה.

וביאר ענין לשון "נסתרות" שנקרא בן בחינת י"ה: דהנה כתיב (איז כה, יב): "והחכמה מאין תמצא", פירוש: שהחכמה היא ראשית הגילוי בהשתלשלות⁴², והוא הי"ד דשם הויה. ועל זה אמרו רז"ל⁴³: "ביו"ד נברא העולם-הבא", פירוש: שמהחכמה נמשך בבחינת בינה, שהוא הבנת והשגת אלקות, ששמנה שרש העולם הבא – "וישבין ונהניו כו"⁴⁴; "להנחיל אוהבי יש"⁴⁵.

וזהו בחינת י"ש מאין: כי החכמה היא עדיין בחינת אין – בתי"ה – לפי ש"מאין תמצא". ואמנם, בחינת

39. וכמו שנתבאר במקום אחר – בדבור המתחיל "ועתה יגדל נא פה אדני".

40. ועיין מה שנתבאר מזה בביאור על פסוק "שובה ישראל" (לקמן שיר השירים סה, ד).

41. וב"מאורי אור" אות יו"ד, סעיף י"ג פירש, ד"זכרי" בדכורא, ו"א כו'. ועיין בהקדמת תקוני ותר דף ד', עמוד ב'. ודף ה', עמוד א'. ובתיקון כ"ב, דף ס"ב, עמוד ב'. וב"לקוטי תורה [מהארי"ל]" פרשת בראשית, בהקדמתו למעמי מצות. ומה שנתבאר בדבור המתחיל "ובור את יום השבת לקדשו".

42. ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "אני ישנה ולבי ער", גבי "ירעתי".

43. (ראה עין חיים שער דרוש אבי"ע פרק א).

44. (מנחות כט, ב).

45. (ברכות יז, א: העולם הבא . . צדיקים יושבין . . ונהנים מזיו השכינה).

46. (עקצין בסופה: "עתידי הקדוש ברוך הוא לתנחיל לכל צדיק וצדיק שלש

מאות ועשרה עולמות, שנאמר (משלי ח, כא): 'להנחיל אוהבי יש'").

47. (פרק א, משנה ז).

48. (תקוני ותר בהקדמה "פתח אליהו", יז, א).

49. (שם).

50. (שבת עז, ב).

51. (ועיין מה שנתבאר מענין יו"ד דשם הו', ב"ביאורי תוהר" פרשת אחרי עז, ג), על פי המאמר שם דף ע"ט, עמוד ב': "הביאו עלי פפרה".

52. (ועיין מה שנתבאר מענין יו"ד דשם הו', ב"ביאורי תוהר" פרשת אחרי עז, ג), על פי המאמר שם דף ע"ט, עמוד ב': "הביאו עלי פפרה".

53. (ועיין מה שנתבאר מענין יו"ד דשם הו', ב"ביאורי תוהר" פרשת אחרי עז, ג), על פי המאמר שם דף ע"ט, עמוד ב': "הביאו עלי פפרה".

54. (ועיין מה שנתבאר מענין יו"ד דשם הו', ב"ביאורי תוהר" פרשת אחרי עז, ג), על פי המאמר שם דף ע"ט, עמוד ב': "הביאו עלי פפרה".

55. (שבת נה, א).

מה שאין פן לבחינת "ישת חשד סתרו" לא שייך כלי, דהא "לית מחשבה תפיסא ביה" כלל, רק על ידי לא-תעשה – שלא לעשות המנגד, והוא החלב, שהוא מנגד ומסתיר לבחינת השראת הקדושה האלקית, שאינו שורה רק בבחינת הביטול, והוא בחינת חכמה – כח"מה. ולכן נקרא החכמה "אמת", כמו שנתבאר ב"בנונים" פרק ל"ה בהנחה.

ואם פן, נמשך בחכמה אפס קצחו בבחינת גילוי מבחינת "ישת חשד סתרו" על ידי ביטול זה, כמו שנתבאר לעיל בפירוש "ברישא חשוכא והדר נהורא" כו', לךד אכילת החלב הוא מנגד ומסתיר בחינת הביטול ומונע הגילוי.

ועל ידי שינוי ולא עובר העבירה שבאה לידו, הרי זה ממשך מבחינת י"ה – "הנסתרות" כנ"ל, כי אי אפשר להיות מהם המשכה – רק על ידי בחינה כזו שהוא ענין השלילה מן המנגד כו', וכמו שכתוב (אמור כב, לב) "ולא תחללו" – לא תעשו חלל וחסרון⁵⁷, ועל ידי זה מפיילא ישובן כו'.

וזהו בחינת ענין "בארץ לא זרעה", בחינת 'לא' דלא-תעשה הוא למעלה מבחינת 'הן' דמצות-עשה, פי "ברישא חשוכא כו'", "ישת חשד סתרו".

(ופירוש "שמי עם י"ה", הנה לפי מה שכתוב בנמרא סוף פרק ג' דפסחים ה"ל – "שמי" היינו שם הו' כמו שכתב – ואם פן מהו "שמי עם י"ה"?)

אך יש לומר, על פי מה שכתוב ב"בחי" פרשת בשלח, דף פ"ו, עמוד ג'⁵⁸, על פסוק (בשלח טו, ב) "עזי וזמרת י"ה". וזה לשונו:

ומצאתי במדרש תלים בפסוק "עזי וזמרת י"ה": בעולם הזה מקלסין אותו בשתי אותיות, אבל לעולם-הבא – בשש אותיות, שנאמר (ישעיה כו, ד): "כי בי"ה הויה צור עולמים".

והיינו, שהפסוק זה נאמר (בישעיה סימן כ"ו, א) גפי "ביום ההוא יושר השיר הזה", שהוא שיר זכר, שלעתיד לבא, לכן אזי מקלסין אותו בשש אותיות, דהיינו שבחינת י"ה שהוא עכשיו בבחינת "מעמקים", שלא נגלה כלל בחיות העולמות, שמקור ושרש חיותם מבחינת ו"ה, הנה לעולם הבא יומשך בבחינת גילוי. ולכן הוסיף על שם י"ה – כללות שם הויה. וזהו "שמי עם י"ה כו'".

והנה מושם הוא שרש הלא-תעשה. פי הנה להיות עכשיו גילוי מבחינת "הנסתרות", בחינת "ישת חשד סתרו", אי אפשר כלל להיות הגילוי, אפילו למעלה בעולמות העליונים, בהשגת המהות ממש, מאחר ד"לית מחשבה תפיסא ביה כלל"; רק ענין הגילוי הוא ההשגה איך שאינו מושג, ושא אי אפשר שיהיה בו השגה, ונקרא ענין השגה זו "דרך השלילה";

כמו ענין "חפים ולא בחכמה ידיעא"⁵⁵ – אי אפשר להיות השגת מהות בחינת "חפים", רק שגשגול איך ד"לא בחכמה ידיעא", שאינו מערף וסוגי ומחות החכמה שבהנבראים. שהחכמה שבהנבראים הוא דבר נוסף על עצמותו, מה שאין פן הוא יתברך וחכמתו אחר. ודבר זה אי אפשר להשיג איך הוא, רק שגדע השלילה ד"לא בחכמה ידיעא כו'".

וכן, הרי מן השכל שבאדם לא יתהוה שום דבר – וחכמתו יתברך הוא המהות יש מאין הברואה, כמו שכתוב (תהלים קד, כד): "בחכמה עשית", הרי דבר זה אי אפשר להשיג איך מבחינת החכמה יהיה הויה מאין ליש, הרי שאי אפשר להשיג המהות, רק השלילה ד"לא בחכמה ידיעא כו'".

(ובענין השלילה יש גם פן מדרגות השגות רבות לאין קץ. שהרי אנו לא נוכל רק להשיג איך ד"לא בחכמה ידיעא" – שאינו מערף השכל אנושי. והרי יש מדרגות אין קץ ב"חכמה ידיעא" עצמו, שהיא חכמה דבי"ע, ונדעין העליון כו', ושם ישינו איך שאינו מערף חכמה ידיעא דגדעין כו', וגם יושג יותר מהו הענין "לא בחכמה ידיעא", ואיך ענין השלילה. והמבין יבין)

ומשם נמשכו שרש מצות לא-תעשה, שענינם גם פן הוא השלילה במעשה: "לא תאכל חלב"⁵⁶; "לא תאכל דם" (אחרי יו, יב). והוא, לפי ששרשם מבחינת "ישת חשד סתרו", שאינו בא עכשיו בהשגה נגלית, רק בבחינת השגת השלילה כו', לךד הפלי למטה לחמשך גילוי זה אי אפשר להיות על ידי מצות-עשה, שהיא "קום ועשה" – שהרי האתרוג הוא על דרך משל כלי ואבר להאור הנמשך, וזהו רק מבחינת ו"ה – 'הנגלות', שנמשך בכלים להיות מושג, הלכך יש למטה גם פן כלי לזה ב"קום ועשה".

55. (תקוני ותר שם).

56. (ויקרא ג, יז: "כל חלב וכל דם לא תאכלו").

57. (ראה לקושי תורה אמור לז, ב. ויקרא ד, ד. ובכמה מקומות).

58. (הוצאת שעוועל עמוד קל).

אָמנם יש גבוה מעל גבוה⁶¹. כי 'ירושלים שלמטה' הוא שם אד' – בגימטריא היכל, שהוא היכל לשם הו', אשר עליו נאמר (חבקוק ב, כ): "וה' בהיכל קדשו כו", והוא ענין חיבור ויחוד ו"ה; 'ירושלים שלמעלה' – חיבור חכמה ובינה, סוד חיבור ויחוד ו"ה. והוא מה"פרדס" שער ח', פרק י"ג.

והיינו: כי ירושלים פירוש יראה-שלם⁶². ונודע שיש יראה-תתאה וראה-עילאה. וגם ב' בחינות שלום, כמו שכתוב (ישעיה נ, יב): "שלום שלום – לרחוק ולקרוב", שהן ב' בחינות יחידים ותמשכות הנ"ל: דבחינת ו"ה – הנמשך על ידי קיום מצות לא-תעשה; ובחינת ו"ה – הנמשך על ידי קיום מצות-עשה כנ"ל. והוא ענין 'יראה-שלם שלמטה' – שבבחינת ו"ה, 'יראה-שלם שלמעלה' – בבחינת ו"ה.

ועל זה נאמר "ששם נעלו שבטים כו", שבעלותם בירושלים שלמטה על ידי קיום מצות-עשה – עליו בשניהם. וכמו שיתבאר אם ירצה השם.

ועל ירושלים שלמעלה, על זה נאמר "שבטי ו"ה עדות לישראל", שירושלים שלמעלה זהו חיבור ויחוד ו"ה, ואין נקראו גם כן נשמות ישראל "שבטי יה עדות לישראל":

כי הנה על דרך משל: ענין עדות ועדים – שהיא הנגדה הנאמנת – אין שייך אלא על דבר הנסתתר ונעלם מעיני הפל, על זה צריך עדות שיעידו על זה, אבל על דבר הנגלה אין צריך ואין שייך עדות. ואפילו על מלתא דעבידא לאגלווי⁶³ מפש מיד, לא הצריכה התורה עדות. כמו כן על דרך משל, פירוש "עדות לישראל", זהו על ירושלים שלמעלה, שהוא בחינת ו"ה, הנקרא עלמא-דאדתנסא⁶⁴.

כי בחינת יחוד ו"ה, שהוא ענין אור הנמשך בכלים, זהו הנקרא 'עלמא דאתגליא', ולכן נקרא 'ירושלים שלמטה';

וזהו ענין 'זכרי עם ו"ה': זכרי היינו שם אדני, שהוא הנקרא ירושלים שלמטה כנ"ל, כי הוא מקור לבי"ע, והוא בסדר ההשתלשלות, ואין שייך על זה עדות.

עוד יש לומר, על פי מה שנתבאר ב"תורה אור" (נ, א), סוף דבור המתחיל "וארא אל אברהם", פירוש "ושמי הו' לא נודעתי" (וארא ג, א): "לא הודעתי אין כתיב כאן, אלא נודעתי כו' – אני בעצמי – בחינת יחיד כו" ענין שם. אם כן, פירוש "שמי עם ו"ה", היינו בחינה זו ד"שמי הו' לא נודעתי" נמשך ומתגלה בבחינת ו"ה, על ידי קיום מצות לא-תעשה כו'.

וענין מה שנתבאר במקום אחר בענין "בשעה שישאל עוני 'הא שמיא רבא מכרד' הקדוש ברוך-הוא מנגנע בראשו כו"⁵⁹. וממה שכתוב שם יובן גם כן פירוש "שמי", דהיינו "שמיא רבא" שנמשך בבחינת ו"ה, דהיינו ענין "מנגנע בראשו כו". וב"מאורי אור" פירש בענין אחר:

קיצור. ענין "החכמה מאין תמצא". "ברישא חשוכא – ישת חשך סתרו", "והדר נהורא". ומשם שרש הלא-תעשה, כי לפי ד'לית מחשבה תפיסא ביה כלל, ואינו מושג בבחינת 'הו', רק בבחינת השלילה, על כן על זה באו המצות לא-תעשה, שהם גם כן בבחינת 'לא', למנוע הדבר המסתיר לבחינת הביטול. פירוש "שמי עם ו"ה":

ד. וזהו מה שכתוב (תהלים קכב, ד): "ששם נעלו שבטים שבטי ו"ה עדות לישראל להודות לשם הויה":

פירוש: "ששם עלו" – היינו ב"ירושלים הבנויה בעיר שחופרה כו" (שם, ג). ופירשו בגמרא (פרק קמא דתענית, דף ה', עמוד א'): דפירוש "בעיר שחופרה לה" היינו "ירושלים שלמעלה". והיינו כמאמר ר"ל פרק ב' דחגיגה (יב, ב), בשבעה רקיעים – זבול – שבו ירושלים, ובית-המקדש, ומזבח כו"⁶⁰.

ופירוש: "ששם עלו", היינו ב"עיר שחופרה לה", דהיינו ב"ירושלים שלמעלה" – שבעלותם בשלש רגלים ב"ירושלים שלמטה" להראות פני ה', הנה בחיותם ב"ירושלים שלמטה" – "שם עלו" בשניהם, דהיינו גם ב"ירושלים שלמעלה". – כן פירש מורנו הרב משה אלשיך (בתלים שם – סימן קכ"ב).

וכתב בשל"ה ריש פרשת ויחי, דלפי פשוטו, 'ירושלים שלמטה' הוא ירושלים אשר בכאן, בארץ הקדש כו';

59. (ברכות ג, סוף עמוד א).

60. ("אמר רבי יהודה: שני רקיעים הן . . . ריש לקיש אמר, שבעה: . . . זבול שבו ירושלים, ובית המקדש, ומזבח בנוי, ומיכאל הישר הנדול עומד ומקריב עליו קרבן, שנאמר (מלכים א' ד'): 'בנה בניתי בית זבול לך כמזבן לשבתך עולמים').

61. (על פי קהלת ה, ז: "גבה מעל גבה שמור תבחים עליהם").

62. (בראשית רבה נ, י"ד).

63. (דבר העתיד להתגלות. ראש השנה כב, ב).

64. (ראה תניא פרק כו. וראה זתר חלק א בראשית יח, א. ויצא קנב, א בסתרי תורה. קנב, ריש עמוד ב. ותר חלק ב וראה כט, ב)

ש"ה הנסתרות לה' אלקינו, רק "הנגלות לנו ולבנינו", עם כל זה, הנה מן "הנגלות" יש עדות לכל משכיל על דבר על "הנסתרות". וכמו שאנו יודעין מהגוף שהוא חי ומדבר – אנו יודעין שיש לנו נפש בו, כך מהמדות גשמייות "הנגלות לנו" יש עדות על פנימיותן⁷¹.

ועל דרך זה יתפרש ענין "עדות ליושרא" – פירוש: "ישראל" הוא בחינת אדם-דלעילא שעל הפסא⁷² וכו'. בנודע⁷³. והוא בחינת ו"ה, שנקרא "נגלות" לגבי י"ה שנקרא "נסתרות".

ואמנם עם כל זה נמשך מבחינת י"ה להתלכש בו"ה, והיינו ענין מוחידו"א הנמשך בו מחכמה-יבינה. רק שזו ההארה אינה כמו שהיא למעלה בבחינת י"ה עצמו, בחינת "ישת חשך סתרו", כי נתצמצמה עד שתוכל להתלכש בבחינת ו"ה. ועם כל זה היא מבחינת י"ה, ולמעלה מעלה מבחינת ו"ה, על כן נקראת "עדות", שהיא עדות ממש על בחינת הנסתרות – "ישת חשך סתרו".

דאף על פי שכמו שהן במהותן ועצמותן אי אפשר להן להתגלות למטה, מכל מקום נמשך משם בחינת גילוי אור בישראל-דלעילא, עד שהוא עדות ממש על בחינת י"ה.

והיינו עדות אותיות דעות, בסוד "אל דעות הויה" (שמואל א' ב, ג), והוא בחינת הדעת, הממשך מהמשכה מבחינת י"ה, שהן חכמה-יבינה לבחינת ו"ה, שהן בחינת המדות⁷⁴.

וכן גם כן בכל אחד מישראל למטה, על דרך מה שכתוב ברבות (וישלה, סוף פרשה ע"ט) בפירוש "י"ה עדות לישראל": "י"ה מעיד עליהן שהן בני אבותיהן כו".

והענין, כמו שכתוב ברבות כי תשא (סוף פרשה מ"ו),

אבל י"ה נקרא עלמא דאתפסיא, שהוא למעלה מסדר ההשתלשלות, ואינו נתפס כלל בשום כלי בו, כי "לית מחשבה תפיסא ביה כלל". ולכן על המשכת בחינה זו נאמר "שכמי יה עדות לישראל", שעם היות שאין מושג המהות ממש, יש עדות על זה. והיינו כי עדות אותיות דעות⁶⁵. ועל זה נאמר (תהלים עה, ח): "ויקם עדות בנעקב", וכתוב (תהלים קלב, יב): "ועדותי זו אלמדם"⁶⁶. ויש לבאר פירוש "עדות לישראל":

על דרך אמרם ז"ל בגר מערכי⁶⁷: "עדות היא שהשכינה שורה בישראל", ופירוש ה"עדות" הוא: על ידי "שהיה נותן בה שמן במדת חברותיה", ואף על פי כן היתה דולקת יותר הרבה מהם, עד ש"ממנה היה מתחיל ובה היה מסיים", הרי זה עדות על השראת השכינה.

והרי עם כל זה, ענין זה הוא עשייה גשמיית – שהגר דולק יותר, ואינו ערוך למהות השראת השכינה שהוא גילוי אלקות. ועם כל זה הוא עדות ממש על זה, שגם זה, עם היותו מעשה גשמי, הוא עדות ממש על השראת השכינה אף על פי שאין ערוך זה לזה.

וכך פירוש כאן בענין "עדות לישראל": על ידי שהיו "עומדים צפופים ומשתחיים רווחים כו"⁶⁸ – עדות היא "ששם עלו" בירושלים שלמעלה. כמו שכתב מורנו הרב משה אלשיך⁶⁹.

וכך על דרך זה המדות נקראים "עדות", כמו שכתוב (תהלים קיט, יד): "בדרך עדותיך ששתי". והיינו, שהעציות הם סימן לבחינת "שער רישיה בעמר נקא כו"⁷⁰ (דניאל ג, ט); וכן התפילין – לגבי "תפילין דמארי עלמא"⁷⁰; והסוכה – למקפים עליונים. והרי במהותן אין ערוך זה לזה, אף על פי כן הן עדות זה לזה.

וכמו בענין התורה, שיש בה נגלה ונסתר, הנה אף

65. (רמ"ו בזהר שופטים ערה, א).

66. וענין מה שנתבאר בזה נוגע בדבור המתחיל "וידעת היום" (לקמן ואתחנן ד, ב), התפרש בין 'ממלא כל עלמין' ובין 'סובב כל עלמין', שבבחינת 'ממלא כל עלמין' נאמר (איוב יט, כו): "ומבשרי אחזה אלוה" – "אחזה" ממש. אבל בבחינת 'סובב כל עלמין' נאמר (בשלח יד, לא): "ואמנינו בתורה". ומכל מקום נאמר (ואתחנן ד, לט): "וידעת היום" – שיהיה נמשך בבחינת דעת ממש כו'.

67. (שבת כב, ב): "מתיב רב ששת (אמור כד, ג): 'מחין לפרוקת [.] העדות געו' – וכי לאורה הוא צריך? והלא כל ארבעים שנה שחלכו בני ישראל במדבר לא הלכו אלא לאור! אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל. מאי 'עדות'? אמר רב: זו גר מערב, שנותן בה שמן במדת חכמותיה, וממנה היה מוליד ובה היה מסיים".

68. (אבות ה, ח).

69. (על הפסוק "ששם עלו שכמים וגו'" הובא לעיל).

70. (ברכות ו, א)

71. וכמו שנתבאר כל זה במקום אחר, על פסוק "וידעת היום כו".

72. (אדם . . שעל הפסא: יחזקאל א, כו: "ומפעל לרשע . . דמות פסא, ועל דמות הפסא דמות פמראה אדם עליו מלמעלה").

73. וכמו שנתבאר במקום אחר – בדבור המתחיל "וכור את אשר עשה לך עמלק כו".

74. וענין בן"ספר של ביונים" חלק א', פרק ג', וענין באדרא וזטא דף רצ"א, עמוד א': "דעת דהיא סהדווא (= עדות) כו".

שלא להמשיך אחר התאוות ואהבות גופנים אשר לא לה' המה; וכן בשאר כל המדות, כנודע ומבואר בספרים, הרי כל זה הוא ענין להסיר הכיסוי המסתיר ומנוע אור קדושת ה', ומעורר וממשיך מבחינת יו"ד ה"י – בחינת "הנסתרות לה' אלקיננו", ישת חשך סתר⁸⁰, שלמעלה ממצות-עשה כנ"ל:

קיצור. "ששם עליו כו'" בבחינת "כעיר שחופרה כו'". וירושלים שלמטה – בחינת ה' אחרונה, וירושלים שלמעלה – ה' ראשונה. וזהו ענין "שבתים" – שבת י"ה עדות לישראל, כי היא עלמא דאתפסיא, על פן על זה שיד עדות. וכן המצות נקראים "כדרך עדותיך": תפילין – על "תפילין דמאיר עלמא". כן גם בעלמא דאתנליא מאיר בחינת "עדות" – אותיות "דעות", מבחינת עלמא דאתפסיא. וכן גם בגפש האדם מאיר בחינת י"ה. (ופירוש "להודות" – כי ברכה והודאה, זהו כענין מצות-עשה ומצות לא-תעשה):

ה. וזהו "אלה פקודי המשכן מושכן העדות" – כפל לומר ב' פעמים "מושכן", והם ב' בחינות הנ"ל – דירושלים שלמטה ובחינת "כעיר שחופרה לה כו'".

והיינו, שעל ידי מצות-עשה נעשה בחינת יחוד ו"ה דהו"י. וזהו בחינת "מושכן" סתם, "ושכנתי בתוכם", בחינת השראת השכינה ה' תתאה "השוכן אתם" (אחר טו, טז), ויחוד ה' עם בחינת הוא"ו. וכענין "קדוש בן"ו, שהוא המושכת הארה מבחינת קדש-העליון, והוא נמשך על ידי רמ"ח מצות-עשה.

ואחר כך "משכן העדות" הוא בחינת י"ה. וזהו גם כן ענין "קדש העליון", מה שלמעלה מבחינת "קדוש בן"ו⁸¹, והוא הנמשך על ידי מצות לא-תעשה.

וביאור הדברים:

הנה פירוש "אֶלֶּה פְּקוּדֵי", לשון "אלה" הוא כמו שכתוב (ישעיה כ, כו): "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אֶלֶּה". כי "אלה" הוא לשון גילוי, ו"מי" הוא לשון נסתר – דקיימא לשאלה⁸²: מי הוא זה ואיזהו?! – שלא נודע מהותו.

על פסוק (ישעיה סד, ו) "וַעֲתָה ה' אֲבִינוּ אֹתָהּ כו'": "ובפניהם הם ניכרים, שנאמר (ישעיה ס"א, ט): "כָּל רֹאיהֶם ופִּירוֹם כִּי הֵם זֶרַע בְּרַךְ ה'".

והיינו על ידי שיש בכל אחד בחינת שם הו"י ממש⁷⁵: בחינת יו"ד הוא בחינת ביטול אליו ותברך שלמעלה מדעת ושכל המושג⁷⁶; ובחינת ה' הוא ענין התבוננות בגדולת ה'. וב' בחינות אלו נקראו "תרין ריעין דלא מתפרשין"⁷⁷; ונקרא "נקודה בהיכלא"⁷⁸, שהה"א וההתבוננות הוא היכל לגילוי בחינת הביטול של היו"ד כו'. וזהו ענין י"ה עדות לישראל כו', ששם עליו כו'. וזהו הנמשך ומתגלה על ידי קיום מצות לא-תעשה, שענינו בחינת אתפסיא וביטול.

וזהו "ששם עליו כו' להודות לשם הו"י":

כי פירוש "להודות" היינו בבחינת הודאה וביטול לבחינה שלמעלה מההשגה, מה ד"לית מחשבה תפיסא ביה כלל". וכנודע שיש הפרש בין ברכה להודאה, דהברכה ענינו ההמשכה בבחינת גילוי, אבל הודאה היינו בבחינה שלמעלה מהשגה וגילוי⁷⁹.

ועל דרך זה הוא ההפרש גם כן בין מצות-עשה ומצות לא-תעשה:

דמצות-עשה, שהן בבחינת ו"ה, בחינת רמ"ח אברים, שהואור נמשך בבחינת גילוי בתוך הכלי – זהו כמו בחינת ברכה. ולכן מברכים על הרבה מצות-עשה.

אבל בחינת לא-תעשה, שהן בבחינת י"ה, עלמא דאתפסיא, אינו נתפס בשום השגה, רק בבחינת הודאה. ולכן אין בה קיום ועשה להיות בבחינת כלי, כי אם בבחינת 'לא'. וזהו "שבת י"ה עדות לישראל להודות לשם הו"י", שבבחינה זו אין שייך – רק הודאה כו'.

ובכל זה יובן גם כן הטעם דעל ידי "אתפסיא סמרא אחרא אסתלק יקרא קדושא ברידה הוא לעילא": כי זו היא בחינת ומדרגת תלאת-עשה – שהוא בחינת "ולא תחלו כו'" (אמור כב, לב), להיות "עוצם עיניו מראות ברע וכו'", וכן בשאר כל החושים; וכן בפנימית המדות,

מה, ג). וב"סידור" ב"ביאור על פסוק 'אתה הצבת כל גבולות ארצי' כו'", ענין שם.

80. (תהלים יח, יב).

81. ענין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "צאינה וראינה בנות ציון" (לקוטי תורה שיר השירים כא, ב).

82. (זתר חלק א בהקדמה א, ב).

75. כמו שנתבאר במקום אחר – בדבור המתחיל "ראה אנכי נתן".

76. וכמו שנתבאר ב"ספר של אבינונים, פרק י"ח.

77. (ראה זתר חלק ג ונקרא ד, א).

78. (זתר חלק א בהקדמה ג, א. תקוני זתר תקון ה, יט א. תקון כט עב, סוף עמוד ב).

79. וכמו שנתבאר סוף דבור המתחיל "והודה אתה יודוך אחיך" (תורה אור

והענין:

בבחינת 'ממלא כל עולמין' הנקרא שכינה⁸⁹. וכן גם על ידי שאר כל רמ"ח מצות-עשה נעשה יחוד זה.

ונקרא גם בן "אלה" – כמז' שכתוב (בחקותי כו, לד. מסעי לו, ג): "אלה המצות"; וכתוב (ואתחנן ד, מה): "אלה העדות ותחוקים"; וכמו שכתוב (אמור כג, ד. לו): "אלה מועדי הוי"ו"⁹⁰.

וזהו שכתוב 'פקודי' – לשון רבים – פי על ידי כל מצוה מרמ"ח מצות-עשה נמשך בחינת יחוד לפי בחינת המצוה ההיא וישרשה למעלה.

וזהו שכתוב ברבות, באיכה על פסוק (א, טו) "על אלה אני בוכיה":

על ביטול תורה – הלא הוא דכתיב (בחקותי כו, מו. ראה יב, א): "אלה החקים והמשפטים"; על ביטול קרבנות – הלא הוא דכתיב (פנחס כט, לט): "אלה תעשו לה' במועדיכם".

דהיינו, פי על ידי כל זה נמשך בחינת "אלה פקודי המשכן", בחינת ההמשכה מ'סובב כל עולמין' ב'ממלא כל עולמין', שהוא הנקרא "אלה". ולכן בחורפן בית המקדש נאמר "על אלה אני בוכיה", היינו על הסתלקות האור והגילוי הנקרא "אלה כו" – שחזר למקורו בבחינת העלם. וכמו שכתוב בזה חלק א', ויגש, דף ר"ג, עמוד א': "בגין דוי"ו אתרחק ואסתלק מינה, וכדין⁹¹ (ירמיה לא, י): רחל מבכה כו", עיין שם.

וכל זה הוא בחינת 'משכן' סתם, והוא אותיות ו"ה, שנקרא "הנגלות", וזהו "אלה" – לשון התגלות בדלעיל; אבל 'משכן העדות' הוא בחינת משכן דלעילא, בבחינת ירושלים שלמעלה. דהיינו בחינת י"ה שנקרא "נסתרות" כנ"ל. ולכך נקרא 'משכן העדות', עדות שייך על הנסתרות דוקא כנ"ל. וכמו שנתבאר לעיל בפירוש "שכמי י"ה עדות לישראל". ויחוד זה די"ה, הוא על ידי המצות לא-תעשה, ששרשן מבחינת י"ה כנ"ל.

(ושני בחינות אלו הוא בחינת שכינתא-תתאה ושכינתא-עלאה⁹²).

כי "אלה" הוא בחינת המדות, שנקראים "הנגלות" כנ"ל, ונמשכים ונולדים מן השכל; והתבוננות הוא בחינת בינה – "אם הבנים"⁸³ (תהלים קיג, ט) שנקרא "מי"⁸⁴. וכנודע בפירוש "לך ה' הגדולה והגבורה וגו'" (דברי הימים א' כט, יא), שהן ששה מדות, וכולם בטלים במקורם – "לך ה' כו", אותיות "לך" הם 'נ' שערי בינה', שהוא בחינת "מי ברא אלה".

והנה נקראו הששה מדות "אלה" – פי כל מדה כלולה מכל הששה עולה מספר ל"ו, שהוא בגימטריא 'אלה'. וגם 'אלה' אותיות ל'אה'⁸⁵ שילדה ששה בנים⁸⁶, הם ששה מדות הנ"ל. נמצא "אלה" הוא בחינת וא"ו דשם הוי", דהיינו ששה מדות שכל אחד כלול מששה. וזהו ענין ששה סדרי משנה, שהן בחינת הששה מדות העליונות למעלה, ולמטה – מלובשים בשיתא סדרי משנה; ורעים, מועד כו', וכל סדר כלול מן כל הששה – פי הרי סדר ורעים כלול גם מדינים דסדר מועד ושאר הסדרים, וכן סדר מועד כלול מכולם, וכן שאר הסדרים – ועל ידי זה עולה מספר "אלה".

וזהו "אלה פקודי המשכן":

פירוש "פקודי" הוא כמו ענין "ופקדת נוד" (איוב ה, כד). וכמאמר רז"ל⁸⁷: "תייב אדם לפקוד את אשתו", שהיחוד נקרא "פקידה".

ופירוש "פקודי המשכן", שהמשכן הוא בחינת ה"א אחרונה דשם ה' כנ"ל, הנקרא "שכינה" – והיא מקור ושרש נשמות ישראל.

ולזהו "פקודי המשכן" – בחינת יחוד ו"ה, הוא על ידי בחינת "אלה", שית סדרי משנה; שעל ידי עסק התורה שבבחינת ו' נעשה יחוד ו"ה, והוא בחינת יחוד קודשא בריך-הוא ושכינתיה⁸⁸ שנעשה על ידי עסק התורה.

פי פירוש "קודשא בריך-הוא" היינו "קדוש" בוא"ו, מה שנמשך הארה מבחינת קדשה-עליון להיות מאיר

83. (ראה וזה חלק א ויהי ריט, א).

84. (זהר חלק ב משפטים קיז, א).

85. (עין חיים דרוש יעקב ולא פקד ב, מאורי אור א סוף פא).

86. (ויצא ל, ב).

87. (ערוכין ק, ב. וקמות סב, ב).

88. (נוסח "לשם יחוד" שאומרים לפני עשיית המצות).

89. (וכמו שנתבאר פירוש ויגש יחוד זה באריכות על פסוק "ששים הקה מלכות כו'" (לקמן שיר השירים מ, ג ואילך), עיין שם).

90. ועיין ברבות ריש פרשה ויקהל.

91. (משום שנא"ו התרחק והסתלק ממנה, ואו).

92. (תקוני וזה עט, א. קנו, א. תקונים מזהר חדש ק, ד. קנח, ב. שם קא, ד. קסו, ב. שם קח, א. קעג, ב. שם קיד, ג. וזה חלק א כו, א. ג, ב).

והיינו בחינת "לב נשבר ונדרה" (תהלים נא, יט), עד שנעשו בבחינת אין.

ועל ידי זה אחר כך "ותרבי ותגדלי ותבואי":

"ותגדלי" על דרך "כי מי גוי גדול כו'" (ואתחנן ד, יז). וכמו שכתוב בפרשת ריש פרשה לך לך, על פסוק (יב, ב) "ואעשך לגוי גדול": "אותה אומה שכתוב בה 'כי מי גוי גדול' – אעמיד ממך". והיינו כמו שכתוב (תהלים לב, ט): "כי חלק הו' עמו", שנאמר בו (יחזקאל יא, יא): "גדול הו' כו'". והו' "וקרבתנו מלפניו לשמך הגדול"⁹⁵.

גם על דרך מה שנתבאר בדבור המתחיל "ויהי בשלח פרעה" (תורה אור סא, א), שמכירים בחינת הנצוצים שנפלו מעולם התהו, מה שלקח הבכורה מעשו שנקרא (תולדות ב, א) "בנו הגדול" כו'. ועל דרך "והאופנים [...] ברעש גדול"⁹⁶.

"ותבואי בעדי עדיים": שזכו לקבלת התורה. שעל זה נאמר (שיר השירים ג, יא): "בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו", וקשרו להם גם בן שני כתרים כו', כנ"ל.

והענין: כי ה"עטרה" הוא בחינת מקור, דהיינו מה שאינו יכול לבוא בהתגלות בהשגת המהות; והוא בחינת "ישת חשך סתרו"; בחינת "רעוא דכל רעיון"⁹⁷; "אנכי" – "מי שאנכי"⁹⁸; "סתימא דכל סתימין"⁹⁹; "נורא תהלות" (בשלח טו, יא); "דלא ידע ליה בר איהו"¹⁰⁰ – שמשם נמשך להם הארה.

והוא כמו שנתבאר לעיל בענין הלא-תעשה, שעל ידם נמשך מבחינת י"ה הנקרא "נסתרות". ועל פן נקרא "משפן העדות" – לשון "עדי" וקישוט כמו "עדי עדיים"; וגם הוא לשון נצחיות כמו "עדי עד", כי בחינת כתרים הנ"ל הם המשכת אינסוף ברוך-הוא, והרי בחינת אינסוף – בשמו פן הוא, למעלה עד אין קץ. וכמאמר¹⁰¹: "הכל ירוממוך סלקה", שיש עליית אין קץ בהשגת אלקות. כי ב"כל מקום שנאמר 'נצח', 'סלה', 'עד' – אין לו הפסק"¹⁰². והיינו שזכו לבחינת הנצחיות.

וענין מה שנתבאר מזה על פסוק "שיר השירים כו"⁹³, שהם ב' בחינות מסירת-נפש דקריאת-שמע – ב"אחד" ו"בכל נפשך". וכמו שיתבאר גם פן לקמן, דפסוק ראשון דקריאת-שמע הוא בחינת "משפן העדות", ופסוק "ואהבת" הוא בחינת משפן סתם):

קיצור. ענין "אלה", "מי ברא אלה" – וא"ו מודות הפלולים מן-א". "קדוש" בוי"ו. ששה סדרי משנה. "אלה המצות" זהו "פקודי המשפן", יחוד ו"ה. והו' "על אלה אני בזכיה". ו"משפן העדות" זהו בחינת י"ה:

ו. והנה להבין מעט עוד בפירוש וענין "משפן העדות" ו"עדות לישראל", הנה מלבד הפירוש הנזכר לעיל, שהוא לשון עדות לפי שהוא בחינת עלמא-דא-תפסא, יש עוד טעם למה שנקרא עדות.

ויובן בהקדים תחלה ענין הפסוק (ביחזקאל סימן י"ו, ז): "דרבבה כצמח השדה נתתיך, ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים". והביא רש"י שם ב' פירושים:

הא' – לשון "עד", כמו "במחו בה' עדי עד" (בישעיה סימן כ"ח, ו).

השני – לשון "עדי", דהיינו ענין קישוטים. כמו "את עדיים מחר חורב" (תשא לג, ו), שאמרו רז"ל (פרק ט' דשבת, דף פ"ח, עמוד א'), שהן "שני כתרים שקשרו להן, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע".

ופירוש "כצמח השדה": היינו על דרך משל צמח השדה, שלא יצמח כי אם אחר ביטולו והתפללותו בכח הצומח. והוא ענין רקבון הגרעין, שנעשה בחינת אין ונכלל בכח הצומח, ואחר כך יצמיח בו כח הצומח. והטעם הוא, לפי שלא יוכל להיות התהוות יש ממש כי אם באשר יבא בחינת היש לבחינת הביטול באין תחלה⁹⁴.

וכך יובן בכנסת-ישראל בגלות מצרים, שהיו משועבדים שם בתכלית – שהיו במשל רקבון הגרעין,

93. (לקמן שיר השירים א, א).

94. (וענין מה שנתבאר מזה ב"תורה אור", בדבור המתחיל "קחו מאתכם תרומה").

95. (ברכת קריאת שמע דשחרית).

96. (ברכת יוצר). וכמו שנתבאר במקום אחר – בדבור המתחיל "האזינו השמים" (לקמן האזינו עד, ד ואילך).

97. (אדרא וזקא רפה, ב).

98. (זהר חלק א קסו, ב).

99. (אדרא וזקא רפה, א. זהר חלק ב תרומה קמו, ב).

100. (ראה זהר חלק ב וקחל דף רי, ב. חלק ג נשא דף קכט, ב. דף קמ, ב. אדרא וזקא דף רפה, א).

101. (ברכת יוצר דשבת).

102. (ערוכין נד, א). (וענין בזה פרשת ויקרא, דף כ', סוף עמוד א', מענין סלה. וב"מקדש מלך" שם).

וגם בפירוש "עדי עד" יש לומר שגם כן לשון 'עד' הפשוט – כמו "עד פה תבוא" (באיוב סימן ל"ח, יא), וכמו "עד כאן תחום שבת"¹⁰³.

וגם פירוש זה עולה בקנה אחד עם פירוש הנ"ל, והוא: כי להיות שהמשכה זו שהיא מבחינת "ישת חשך סתרו" ו"סתומא דכל סתומין", ד"לית מחשבה תפיסא ביה כלל", על כן נאמר על זה לשון "עד", רוצה לומר, עד כאן שייד בחינת השגה, ולא עד בכלל – שאין בבחינת הפתר והמקיף שום השגה כלל. וכענין מה שכתוב בזהר ריש פרשת בראשית דף א', עמוד ב' על פסוק "מי ברא אלה": "דהא לעילא לית תמן שאלה כו" ענין שם.

ומה שכתוב "עדי עד" – לשון רבים, רוצה לומר, שאין שיעור כלל לעדיים וכתרים – עד רום המעלות, בעילוי אחר עילוי, זו למעלה מזו, מאחר שהוא אינסוף. (אי נמי יש לומר: עדי – א', עדיים – ב'. כענין "קדש הקדשים", דפירש ב"פרדס" ב"ערכי הפניונים" ערך קדש: דפירוש "קדש" הוא פתר, ו"קדשים" הם חכמה ובינה כו'. ועל דרך זה הוא ענין "עדי עד"ים", דהיינו גם כן יחוד חכמה-בינה. שמקור ההמשכה – מבחינת "ישת חשך סתרו", שהוא בחינת פתר. והוא ענין יחוד י"ה הנמשך על ידי קיום ושמירת הלא-תעשה.

וענין מה שנתבאר בפרשת שמות (תורה אור נג, ב), בדבור המתחיל "זה שמי", כענין "איה סופר". ופירוש "איה" היינו: י"ה הם חכמה ובינה, והאלף – פלא, והו בחינת פתר.

עוד יש לומר בפירוש "עדי עד"ים: על פי מה שנתבאר לעיל דעדיים אלו הוא בחינת "עדות לישראל", והם בחינת "תרין עטרין", הנזכר באדרא וזמא דף רצ"א, עמוד א', והדעת כוללם יחד – והו "עדי עד"ים. ופירוש: ה"תרין עטרין" הם בחינת מדות שלמעלה מהשכל הנמשכים ומתלבשים במדות שלמטה מהשכל, וההמשכה הוא על ידי הדעת. וכמו שנתבאר במקום אחר¹⁰⁴.

וזהו ענין "משפן העדות", שמבואר למעלה שהוא בחינת יחוד י"ה, שנקרא עלמא דאיתפסיא, ולכך שייד

על זה לשון עדות – ועתה יוכן גם כן בתוספת מעם שהוא גם כן לשון עדי וקישוט, ומבחינת כתרים אלו נמשך להיות "עדות לישראל" גם כן, והו "ותבואי בעדי עד"ים" כו'.

וזהו "אשר פקד על פי משה" – הפיונה בזה, ש"משפן העדות" דוקא הוא "פקד על פי משה", ואדסמך ליה קאי:

כי מתחלה פתיב "אלה פקודי המשפן", שהוא ענין יחוד י"ה, שנקרא "פקודי המשפן", דהיינו משפן סתם, ה' תפתא. שיחוד זה הוא על ידי בחינת "אלה" – ששה סדרי משנה ורמ"ח מצות-עשה כנ"ל;

ועתה אומר, איך ש"משפן העדות", שהוא בחינת יחוד י"ה, הוא "פקד על פי משה", שעל ידי בחינת משה נעשה פקידה זו ויחוד זה. כי משה הוא בחינת הביטול, כמו שכתוב (בשלח טו, ז): "ונחנו מ"ה"; ומבואר למעלה, דהמשכה זו מבחינת י"ה הוא דוקא על ידי הביטול, כמו שנתבאר לעיל בפירוש "ששם עלו שבטים כו', להודות כו'".

וזהו שמצינו ברבי עקיבא, שהיה פורע ומשתחוה עד ש"אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת"¹⁰⁵, לפי שאי אפשר להמשכה זו לבא בגילוי בשכל ודעת או כלי המדות, אלא רק על ידי בחינת הביטול, שהוא ענין ההשתחוה שבשמונה-עשרה כפודע¹⁰⁶:

קיצור. עוד יש לומר פירוש "משפן העדות" – מלשון "ותבואי בעדי עד"ים, ופירש רש"י שני פירושים: לשון "עדים מהר חורב", בחינת כתרים; ולשון "עדי עד" – נצחיות, "הללוך סלה" (תהלים פד, ה). גם לשון "עד פה תבוא". ועל זה אמר "אשר פקד על פי משה". :

ז. ועל פי זה יוכן גם כן מעט ענין הפסח ואכילת מצה: דהנה פסוק "רבבה בצמח השדה כו', ותבואי בעדי עד"ים כו'", (שהוא בחינת "משפן העדות" כנ"ל) נאמר על יציאת מצרים. והיינו שזכו כליל א' דפסח לבחינת גילוי יחודים עליונים כנ"ל. דהיינו אפילו יחוד י"ה, שהוא מבחינת "ישת חשך סתרו" – נגלה עליהם אז. כמאמר:

כריעות והשתחויות".

106. (וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "שימי בחותם" (לקמן שיר השירים מה, ג), דהמשכה שעל ידי שמירת מצות לא-תעשה הוא ענין אחר עם ההמשכה שבתפלת שמונה-עשרה.

וענין מה שנתבאר מענין תפלת שמונה-עשרה: בדבור המתחיל "הודה אתה" (תורה אור מה, ג). וסוף דבור המתחיל "השמים כסא" (תורה אור א, ג)

103. (הגינה טו, א).

104. וענין ברעיא מהימנא פרשת שופטים, דף ער"ה, עמוד א'. ובפירוש הרמ"ז שם מענין "עדות כו'", ומבואר במקום אחר (ראה באורי זוהר להצמח צדק חלק ב עמוד תרכט ואילך).

105. (ברכות לא, א: "כך הנה מנהגו של רבי עקיבא... ויבטחה מתפלל בינו לבין עצמו – אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת. וכל כך למה? מפני

לעין, שאין במצה התנשאות כמו בחמץ ושאר כו'. ובחינת ביטול זה, הוא שבו ועל ידו נמשך מבחינת י"ה, כנ"ל בענין "משכן העדות אשר פקד על פי משה" דוקא. וזהו "מצות יאכל את שבעת הימים": פירוש "יאכל" הוא לשון מפעיל, דהיינו שיאכלו את ז' הימים במצה. והענין הוא, להמשיך מבחינת מ"ה שבמצה בכל ז' המדות, להיות נמשך בהם מבחינת הביטול דמ"ה, ואז יוכלו בנסת ישראל לקבל מבחינת יחוד העליון די"ה, שזהו בחינת "עדות לישראל" ו"עדי עד"ים¹⁰⁸.

והנה, אכילת מצה היא הכנה לקבלת התורה שבשבעות. כי על קבלת התורה נאמר: "בעמרה שעמרה לו אמו", שהוא בחינת התגלות "רעוא דכל רעיון" ו"סתומא דכל סתימין", וגם "קשרו להם שני כתרין", שזהו ענין "עדי עד"ים הנ"ל – ולכך הוצרכו תחלה לאכילת מצה, שהוא בחינת הביטול כו'.

(והנה, עם היות כי כליל א' דפסח מתגלה גם כן בחינת "עדי עד"ים הנ"ל, אך הגילוי הזה הוא אז ממילא, דהיינו אתערותא דלעילא שלא על ידי אתערותא דלתתא; ולכן נקרא "פסח" – לשון דילוג, כנודע בענין "מדלג על ההרים כו'" (שיר השירים ב. ח). ואחר ליל א' דפסח מסתלק גילוי זה, ולכך אחר כך מתחיל מצות ספירת העומר ז' שבועות – כדי להמשיך גילוי יחודים הנ"ל על ידי אתערותא דלתתא.

והאתערותא דלתתא דספירת העומר, ידוע שהיא התהפכות השבע מדות דנפש הבחמית, וכל מדה כלולה מזו, שתהיינה פולס לה – ובחינה זו הוא בחינת ומדרגת "שבעת הימים", בחינת ו"ה הנ"ל. ואחר כך מתגלה על ידי זה ממילא אחר כך ביום החמשים – מבחינת "עדי עד"ים הנ"ל, שלמעלה מבחינת ו"ה.

ולכן נאמר (אמור כג, טו): "תספרו חמשים יום" – ובאמת אין סופרים רק מ"ט?

אלא שעל ידי ספירת המ"ט יום מתגלה ממילא שער החמשים, כי הוא מבחינת ומדרגת י"ה. וכבר נתבאר, דשם הוא מדרגת הלא תעשה, שענינם בבחינת "שב ואל תעשה" ולא בבחינת "קום ועשה" – מפני שאין לו כלי כו', על כן

"שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים"¹⁰⁷. ולהיות כי מבחינת גילוי זה נמשך "עדות לישראל" כדלעיל, ולכן נאמר על זה "ותבואי בעדי עד"ים – וככל הפירושים שנתבארו לעיל בזה – הכל היה הגילוי מזה כליל א' דפסח, ולכן נצטוו לאכול מצה.

וכתיב: "מצות יאכל את שבעת הימים" (סוף פרשת בא י"ג, ז). ולשון זה לפי פשוטו אינו מובן – דהנה ליה למימר "בשבעת הימים", אבל "את שבעת הימים" משמע שיאכלו מצה את ז' הימים עצמן – וזה תמוה! אבל לפי האמת אתי שפיר, כי הנה ז' הימים הן ז' מדות – חסד וגבורה כו', שהן נמשכים מבחינת ו"ה דשם ה'יה. ה"ו הוא ששה מדות שבפסוק "לך ה' הגדולה כו'", והשביעית היא בחינת הה"א, שהיא בחינת "לך ה' הממלכה כו'". ומדות אלו ישנם גם כן בנפש, והוא בחינת האהבה הנמשכת מצד השכל והתבוננות בגדולת הבורא יתברך, כשמשגיח איד "כי הוא חיד כו'" (נצבים ל, ט), ושמחידש בכל יום מעשה בראשית כו'. שמהתבוננות זו יולד האהבה או היראה, וכנ"ל בענין "מי ברא אלה כו'".

אמנם למעלה מזה היא האהבה והדביקות הנמשכת מצד התבוננות בעצמות אור אינסוף, שמצד מהותו ועצמותו – כלל חשיב השבח הזה של ביטול העולמות אליו יתברך. כי במהותו ועצמותו "לית מהשבה תפיסא ביה כלל", וחיית כל העולמות הוא רק על ידי מהשבה אחת כו'. ובחינת אהבה זו נקרא "עדי עד"ים, והוא בחינת "תרין עשרין" הנ"ל, הנמשכים מבחינת המדות שלמעלה מהשכל ומתגלים במדות שלמטה מהשכל, והוא ההמשכה מבחינת י"ה בור"ה.

וכדי שזכו ישראל לבחינת גילוי זה בפסח – כי ביציאת מצרים היה עדיין בבחינת קטנות, "כצמח השדה" בתחלתו, ולא היה להם, רק האהבה זוטא ולא אהבה רבה הנ"ל דבחינת "עדי עד"ים – לכן כדי שיגיעו לגילוי זה נצטוו לאכול מצה, שענין המצה הוא המשכת בחינת מ"ה, והוא בחינת הביטול. כמו שנתראה

107. (הגדה של פסח). כמו שנתבאר פירוש זה במקום אחר – בדבור המתחיל "קול דודי כו'" (לקמן שיר השירים יד, ג).

108. (ועין מענין "מצות יאכל את שבעת הימים", בדבור המתחיל "להבין מה שכתוב בהגדה מצה זו כו'" (לקמן צו יא, ג).

ועין מה שנתבאר בדבור המתחיל "קחו מאתכם תרומה" (תורה אור פט, ג), במצה ו"לחם עוני" והו בחינת אתפניא כו', עין שם. ומבואר לעיל בענין

לא תעשה, שעל ידי "אתפניא סטרא אחרא", על ידי זה "אסתלק וקרא דקודשא בריך הוא", שעל ידי זה נמשך מבחינת יחוד י"ה, שהוא "משכן העדות". ולכן על דרך זה, על ידי בחינת המצה נמשך בחינת "ותבואי בעדי עד"ים.

ועין גם כן ב"פרי עין חיים" שער חג המצות, פרק א', מענין "ותרכי ותגדלי ותבואי בעדי עד"ים עין שם).

שיוכלו להגיע בפסוק ראשון דקריאת-שמע ליחוד העליון ד"ה' אלקינו" הנקרא "נסתרות" כנ"ל. ואם לא השיר והזמרה בפסוקי-דומרה אי אפשר לבא למדרגת היחוד הזה כו'. וזה היה עבודת הלויים בשיר והמרה כו'. והיו נושאים את המושפן, וכמו שכתוב: "בני גרשון ובני מררי נושאי המושפן" (בפרשת בהעלותך י"ד, י"ז); בני קהת "נושאי המקדש"¹¹²; וכתוב: "ובחנות המושפן יקימו אתו הלויים" (במדבר א', נ"א)¹¹³.

אך הפעם איך שעל ידי פסוקי-דומרה בשיר ורגנה דוקא יגיעו לבחינת היחוד העליון הזה, יובן בהקדים תחלה ענין שיר הלויים כו'. דהנה פתיב: "והחיות רצוא ושוב כמראה הכֹּקֵן" (ביחזקאל סימן א', י"ד). ופירש רש"י: "כלהבת הכבשן שיוצאה תמיד מפי הכבשן וממחרת לחזור ולכבוס, כך כו'¹¹⁴".

וכך נפש-האלקית שבאדם, שנקראת "נר הוי'", וכמו שכתוב (משלי ב, כ): "נר ה' נשמת אדם", צריך להיות עולה ויורד בבחינת רצוא-ושוב בתמידות בלתי הפסק, והוא ב' מיני התפעלות הללו זה את זה בתמידות. וכמו שכתוב "והחיות רצוא ושוב", פירוש: אחר הרצוא שוב, ואחר השוב רצוא, וכן חוזר חלילה¹¹⁵. ועל ידי זה עולה נפש-האלקית ממדרגה למדרגה עד רום הפעלות כו'. והיו ענין שיר הלויים על הקרבן.

וזהו גם כן הענין שנשאו את המושפן כו' – מפני שעל ידי השיר ברצוא-ושוב מנביחים ומרוממים למושפן, עד שנגעשה גם בחינת יחוד העליון בבחינת "מושפן העדות" הנ"ל. וזהו פענין פירוש "ורשלים הבנויה כעיר שחופרה לה", שמחבר בחינת ירושלים-שלמטה שהוא יחוד ו"ה, לבחינת ירושלים-שלמעלה שהוא בחינת י"ה, והיו לאחדים ממש.

וכך הוא ענין פסוקי-דומרה לפני קריאת-שמע, ענין הכנה לרומם הנפש עד שתוכל ליחד יחוד העליון בפסוק ראשון דקריאת-שמע באמרו "הוי' אלקינו". דהיינו גם כן חיבור ויחוד בחינת הארת הנשמה

גם במצות הספירה אין צריך לסופרו כמו בשבעה שבועות ד"מצוה למימני יומי כו'¹⁰⁹, כי הוא מבחינת ו"ה, מה שאין פן בחינה זו – ההמשכה משער הנו", רק שגמשך ממילא על ידי קדימת ספירת ו' שבועות, שהוא בחינת התהפכות המדות כו', "ולא תחללו כו'", שעל ידי זה ימושך אחר כך גילוי זה ממילא. וכענין "ואתם תחרישון" (בשלח יד, יד), כמו שנתבאר במקום אחר¹¹⁰.

וזהו עיקר ענין 'עדי עד'יים' הנ"ל, שאז זכו לגילוי הכתרים כו', והוא בחינה גבוה יותר, כי בחינת עד'יים הנ"ל הם בלי קץ כנ"ל.

נמצא העולה מזה, שבלי פסח נמשך גילוי בכנסת-ישראל – בחינת גילוי יחודים הנ"ל מבחינת ו"ה ומבחינת י"ה, באתערותא-דלעילא על ידי אכילת מצה, וזהו שכתוב "מצות ואכל את שבעת הימים". ואחר כך מסתלקת ההמשכה, וחוזרים ומפשיכים על ידי אתערותא-דלתתא בספירת העומר ו' שבועות, ואזי מתגלה בשבועות בחינת "עדי עד'יים" הנ"ל בשעת קבלת התורה):

קיצור. ועל דרך זה יובן ענין אכילת מצה – בחינת ביטול ואתכפאי, להיות "כצמח השדה" – בחינת און, ועל ידי זה "ותרבי ותגדל כו'". ובחג השבועות – בחינת "בעמרה כו'", שהוא ענין 'פעדי עד'יים':

ח. והנה בסדר התפלה אנו מוצאים ככל ענין הנ"ל בפירוש "אלה פקודי המשפן משפן העדות כו'".

דהנה ידוע, שבפסוק ראשון דקריאת-שמע (ואתחנן ג, ד): "שמע ישראל ה' אלקינו כו'" הוא בחינת יחודא-עילאה ד"ה הנ"ל, הנקרא "הנסתרות לה' אלקינו כו'", והוא ענין "מושפן העדות אשר פקד על פי משה כו'"; ובפסוק (שם, ה) "ואהבת [...] בכל לבבך כו'" – הענין הוא בבחינת אהבה הנמשכת מהשכל והמעש¹¹¹, והוא ענין יחודא-תתאה, כמו שכתוב "אלה פקודי המשפן כו'", וכנ"ל בענין "שאו מרומם כו' וראו מי ברא אלה כו'".

אך הנה קודם קריאת-שמע תקנו אנשי בנסת הגדולה – פסוקי-דומרה. והענין של פסוקי-דומרה הוא, כדי

113. (וענין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "שאו את ראש כו' למשפחותם לבית אבותם" (לקמן במדבר א, ג)).

114. ("בשמוציאות ראשן מתחת הרקיע הנמונה למעלה מהן, כמו שגמורש בענין, נרמעות מפני השכינה שלמעלה מן הרקיע, וממחרות להשיב את ראשן").

115. וכמו שנתבאר מזה בדבור המתחיל "וכל העם רואים את הקולות" (תורה אור עג, ד).

109. (מנחות סו, א. חגיגה יב, ב).

110. (ראה לקמן צו טו, ג. תורת חיים נח נג, א. שער האמונה פרק יז).

111. (וענין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "בכ"ה בכסלו" (אולי הכונה לחודש אור כט, ב)).

112. (על פי בהעלותך י, כא: "ונסעו תהתים נשאי המקדש").

מבחינת הדפק. כי אנו רואים בחוש שיש בדפק ענין עליה וענין ירידה. דהיינו הסתלקות החיות והתפשטות החיות, והם באים זה אחר זה בתמידות, והוא ענין הדפק בלב שהוא הנשימה; וגם בדפק היד נרגש העלאה והמשיכה זו בתמידות¹²².

וקד למעלה – בחינת "רצוא-ושוב כמראה הבזק", שעבודת הלויים לשאת המשכן, שרשם הוא מבחינת הדפק העליון, שהוא בחינת הסתלקות והתפשטות. והוא מה שאמר "אשר פקד על פי משה עבודת הלויים", שהוא מבחינת אחוריים-דמ"ה דמשה, שהן אותיות דפ"ק – היפך אותיות פקד. אך "משפן העדות פקד על פי משה" – מבחינת פנימיות כו, כנ"ל.

ואמנם דוקא בזכמה הוא שיש התפשטות והסתלקות, והוא בא בהתלבשות בדפק; אבל מבחינת בינה אין שם הסתלקות אלא התפשטות בלבד, והיינו ענין הדים המתפשט בשם"ה גידים, שנאמר בו (ראה יב, כ): "כי הדים הוא הנפש", דהיינו עיקר המחיה.

אך על ידי בחינת החכמה נעשה בגידי הדים – בחינת הדפק כו. והן בחינת יחוד-עליון הנ"ל דיי"ה – על ידי מצות לא-תעשה, ד"לאו קודם להן כו"¹²³. והוא "קול דודי דופק", שהוא יחוד חכמה ובינה, "תרין ריעין כו". והוא "אשר פקד על פי משה" גם עבודת הלויים ברצוא-ושוב למטה, ועל ידי זה יש בלויים יכולת להעלות בחינת המשפן לבחינת "משפן העדות" – לקשרם ולחברם יחדיו "כעיר שחופרה כו"¹²⁴.

ומה שאמר "כיד איתמר בן אהרן כו", הענין הוא: שלא ישאר האדם רק בבחינה זו דרצוא-ושוב בלבד, כי אין זה תכלית הפונה, אלא צריך שימשיך זה בבחינת כלי, שישפון בו בחינת הביטול הזה בבחינת רצוא-ושוב.

והנה, בחינת הכלי לאור דרצוא-ושוב הוא הדבור

המלוכשת בגוף עם מקורה ושרשה שלמעלה – בחינת מוליה¹¹⁶.

וזהו "ששם עלו שבטים שבטי י"ה", שמתחברים בחינת שבטים דבריאה עם שרשן ומקורן שבאצילות הנקרא "שבטי י"ה". והיינו "ששם עלו" בבחינת "ירושלים הבנויה כעיר שחופרה כו", שהוא חיבור והתקשרות בחינת "משפן" עם "משפן העדות", דהיינו "שחופרה לה יחדיו" ממש.

וזהו ענין עבודת הלויים: כי לוי – מלשון לווה וחיבור¹¹⁷; וכמו שכתוב (קרח יח, כג): "ועבד הלוי הוא", דהיינו עלמא-דאתפסא הנקרא "הוא", שעבודת הלויים – לקשר ולחבר בחינת עלמא-דאתפסא עם עלמא-דאתגליא¹¹⁸.

וזהו "אשר פקד על פי משה עבודת הלויים כו": דהנה פשט הכתוב מושמעו, שעל פי משה פקד עבודת הלויים. כי מה שאמר "אשר פקד על פי משה עבודת הלויים ביד איתמר כו", קאי "אשר פקד" – גם על מה שלאחריו דהיינו "עבודת הלויים", וגם על מה שלפניו והוא "משפן העדות". וכך רצונו לומר: "אלה פקודי כו" משפן העדות אשר פקד – המשפן על פי משה – עבודת הלויים לשאת המשפן. ועל שניהם אומר "אשר פקד כו". ומה שאמר "כיד איתמר" – ענין שלישי הוא, ש"כיד איתמר" כל העבודה הזאת כו.

(וביאור ענין "אשר פקד על פי משה" – גם עבודת הלויים לשאת המשפן כו): הנה אותיות פקד הם אותיות דפ"ק. וכמבואר בספרי הקבלה, שהדפק שרשו מבחינת אחוריים-דחכמה¹²⁰ (והוא שם קפ"ד¹²¹ – אחוריים-דאבא כו). וכמו שכתוב (שיר השירים ה, ב): "קול דודי דופק כו".

והענין הוא: דבחינת רצוא-ושוב הנ"ל שרשו נמשך

121. (י"ד, י"ד ה', י"ד ה' י"ג, י"ד ה' י"ז ה' – עולה קפ"ד. פרי עין חיים שער המידות פרק ח).

122. (וענין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "אני ישנה" (לקמן שיר השירים לז, א), גבי "קול דודי דופק").

123. (ראה המשך "יום טוב של ראש השנה" תרס"ז עמוד קלו. ויש נסמן).

124. וענין בזה חלק ב' פרשת שמות, דף י"א, סוף עמוד ב', על פסוק (שמות ב, א): "ולך איש מבית לוי", וק"מקדש מקד" שם, ד"בית לוי" והו בחינת חכמה ובינה, והיינו "משפן העדות". "ויקח את בת לוי" (שם) והו בחינת מלכות – משפן סתם כו, ענין שם.

116. כמו שנתבאר במקום אחר – בדבור המתחיל "יונתי בחגני הפלע" (לקמן שיר השירים מז, ד).

117. ("עלה איש אל" – רצא כט, לד).

118. (וענין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "אז יעיר משה ובני ישראל" (תורה אור סב, ג). ובדבור המתחיל "אשריה לתיו" (תורה אור סג, א). וענין בזה חלק ב', פקודי, דף רכ"א, עמוד ב', ובפרשת קרח, דף קע"ח, עמוד ב').

119. (ראה קהלת עקב ערך דפס בשם חב"י האר"ל).

120. (ראה לקוטי תורה להאר"ל פרשת וירא בטעמי המצוות מצות ביקור חולים. מאורי אור אור ד סעיף יט. אות פ סעיף יג).

נמצא שיש פאן חיבור "משכן" עם "משכן העדות", להיות "בעיר שחופרה לה" מלמטה למעלה ומלמעלה למטה. היינו: על ידי עבודת הלויים זהו ההעלאה מלמטה למעלה על ידי רצוא ושוב, והיו "זבחות המשכן וקיומו אותו הלויים" (במדבר א, נא) – להעלות למעלה מעלה; ואחר כך על ידי עסק התורה "ביד איתמר" זהו החיבור י"ה עם ו"ה מלמטה למטה כו'.

ובענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ראה אנכי" (לקמן פרשת ראה יח, ד), בפירוש "היא שמייה רבא" – שם ו"ה יתגדל ויתרבה ויומשך בבחינת ו"ה כו', ולא יהיה פס ו"ה" (בשלח יח, טז) – התכנסות בחינת י"ה מבחינת ו"ה. וכל זה "פקד על פי משה" וכנ"ל.

וכן לענין מעשה המצות – המה גם כן בחינת כלים, אלא שהן מתחלקים באופנים שונים, ועם כל זה, הרי כללות כולם שיהא בחינת כלי לשכון בו בחינת קדושה העליונה. וכמו שכתוב (שלח טו, ט): "ועשיתם את כל מצותי והייתם קדשים לאלהיכם. אני ה' אלקיכם", שיש בזה בחינת ההעלאה וההמשכה כנ"ל. והמצוה היא בחינת כלי לזה, כמו שכתוב (משלי ג, כג) "כי יר מצוה". וצריך להיות "שמחה של מצוה", שעל ידי זה נמשך הגלוי מבחינת עלמא דאיתפסיא, בחינת י"ה כו', פי השמחה היא בבניה הנקראת "משכן העדות".

ונמצא כללות סדר התפלה בפסוקי דמורה וקריאת שמע: "ואהבת", "ודברת בם כו'" – היינו פסוק האמור בפסוק זה ד"אלה פקודי כו'", על דרך "איתמר בן אהרן הכהן".

ופירוש: "אהרן הכהן", ידוע שהוא בחינת אהבה רבה דכהנא רבא, והוא הממשיך הכח הזה להיות כל סדר העבודה הזאת¹²⁹.

גם כל עסק הלויים היה על ידי אהרן, וכמו שכתוב (במדבר ד, יט): "אהרן ובניו יבואו, ושמו אותם איש איש על עבודתו כו'", ובתיב¹³⁰: "וילוו אליך וישרתוך כו'", פי תכלית ההעלאה שעל ידי הלויים הוא בשביל ההמשכה

בדברי תורה דוקא. וכמו שאומרים בפרשה דקריאת שמע אחר "ואהבת" ברצוא ושוב כנ"ל: "ודברת בם בשבתך בביתך כו'" (ואתחנן ג, ז). פירוש "ודברת": שתמשיך רצוא ושוב הזה בבחינת כלי, והוא באותיות התורה. ודוקא כשיש בדבור זה בחינת הביטול. ועל דרך המבואר במקום אחר, על פסוק (ישעיה נא, טז) "ואשים דברי בפיד", שאינו – רק כלי ל"דבר ה' זו הלכה"¹²⁵ שאומר בפיו, ואזי הדבור – בחינת כלי לרצוא ושוב.

וזהו ענין פי משה: "פירוש משה" דוקא, שפירוש היה בבחינת ביטול עד שאמר (עקב יא, טו): "ונתתי עשב, דהיינו לפי שאינו דבר ומהות בפני עצמו, כי אם כמל לממרי ו"שכינה מדברת מתוך גורנו כו"¹²⁶. וכמו כן בכל אדם יש ניוץ והארת בחינת משה¹²⁷, דהיינו, על ידי קריאת שמע למסור נפשו ב"אחד" בביטול ממש, על ידי זה אחר כך "תען לשוני אמרתך כו'" (תהלים קיט, קעב) – "אמרתך" ממש.

וזהו "ביד איתמר": פירוש "איתמר" – מלשון "איתמר" הנזכר בגמרא תמיד, דפירוש – איתמר – שמומילא איתמר ונדבר. ובענין "אז נדברו יראי ה'" (מלאכי ג, טז), שענינו הוא ענין הדיבור אשר בא ממילא ומאליו, ששייך לומר "נדברו" – לשון נפעל ממילא. שאם הדבור בא מצד עצמם, היה לו לומר 'מדברים' או 'דוברים', אלא "נדברו" היינו כאשר נדבר הדבור בהם ממילא. וכך הענין בפירוש איתמר בלשון תרגום – שנאמר ממילא כו'.

והוא בדבר ה' שנאמר ממילא, מפני שהדבור של האדם הוא בתכלית הביטול בעצמותו, עד שאין הדיבור בא מצד עצמו כלל, אלא נדבר בו "דבר ה' זו ההלכה" ממילא ומאליו, ובענין "אז נדברו יראי ה' כו'".

וזהו כדוגמת לימוד המשניות שלמד הרב "בית יוסף", שאמר לו המגיד¹²⁸: "אני המשנה המדברת בפיד כו'". ובענין "שכינה מדברת מתוך גורנו של משה כו'". וזהו ענין "ודברת בם" שאחר "ואהבת", שהוא לעשות כלי בבחינת הביטול להיות "ואשים דברי בפיד כו'".

125. (שבת קלח, ב. פירות יב, ב).

126. (שמות רבה פרשה ג, טו. וקרא רבה פרשה ב, ג. מכילתא שמות יח, יט) וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "משה דבר כו'" (תורה אור טו, ד).

127. (ראה תקוני ותר תקון סט קיב, א. קיד, א. ועוד. וראה תורה אור סח, ג במראי מקומות שם. וראה רש"י חולין צג, א דבור המתחיל "משה". תניא פרק מר: "אפם קצרו... מאיר לכללות ישראל בכל דור ודור". וראה לקוטי שיחות חלק ו עמוד 177 הערה 44).

128. (מגיד מישורים ריש פרשת ויקרא).

129. וכמו שנתבאר במקום אחר על פסוק "בהעלותך את הגדת" (ראה לקמן בהעלותך כט, ג ואילך. נשא כא, א). ובענין "בשמן הטוב כו' יורד על תהון וזן אהרן כו'" (תהלים קלח, ב).

130. (קרח יב, ב. ושם: עקיד).

ולכן נאמר אלעתידי-לבוא לשון "וְהָיָה" – "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא כו'", דפירוש "וְהָיָה" היינו שפְּחִינַת ו"ה קודם לבְּחִינַת י"ה, לפי שיהיה דירה פתחתונים כו' :

קיצור. ענין שבסדר התפלה בכל יום נמצא כל זה, כי פסוקי-דמרה זהו פְּעִנָן בְּחִינַת עבודת הלוים, ועל ידי זה מגיע ב"שמע ישראל" לבְּחִינַת יחודא-עילאה, וזהו "פקד על פי משה". ומלמעלה-למטה זהו בְּחִינַת איתמר, על דרך "אז נִדְּבָרוּ יְרֵאִי ה'":

שְׁעַל יְדֵי אֶהְרֶן – "אֶהְרֶן כו'" (ההלים קלג, ב), שְׁהוּא הִלְכוֹת הַתּוֹרָה כו'. וכמו שנתבאר במקום אחר.

והנה כל זה עכשיו. אבל לעתידי-לבא פתיב: "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה", שפְּחִינַת ו"ה, שְׁהוּא בְּחִינַת יְרוּשָׁלַיִם-שְׁלֵמָה, יִהְיֶה בְּמִדְרֵיגַת י"ה מִשָּׁשׁ, שְׁהוּא בְּחִינַת "מִשָּׁשׁן הַעֲדוּת". כי מה שְׁעַכְשִׁיו אינו מוֹשֵׁג כָּלָל, רק בְּבְּחִינַת שְׁלִילָה כו', יוֹמָשֵׁד לְעֵתִיד-לְבָא בְּבְּחִינַת גְּלוּי. וְהוּא "דִּירָה פִּתְחָתוֹנִים" – בְּבְּחִינַת ו"ה דִּקְא.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויהי כל הארץ שפה אחת

כלל (וכמו זה) נתן חכ' לשלמה מחכ' דא"ס ממש וכה"ג בחדס דאברהם מחדס הגעלם בעצמות א"ס ע"כ יש מ"ד דוכות אבות לא תמה כלל כמו חסדי ה' כי לא תמנו כו' וכן אנו אומרים כי לא כלו רחמיו ורחמיהם כי לא תמו חסדיהם כו' וז"ש לית לך אתר ידיעא ולא אמר שם ידיעא כמו במאמ' דאנת הוא עה"ע כו' כי למעלה הוא מבחי' מקור לאו"כ אלא אתר דהיינו כמאמר הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו דבחי' הקו"ח נק' מקומו ש"ע אבל בע"ס הגנוזות בעצמות ממש אין העולם מקומו וזהו דבר והיפוכו שהוא הנקודה והקו וכן מאמר דאיהו תפס בכ"ע ולמדת"ב כלל שהוא הקו"ח דתפס בכ"ע ובאמת למדת"ב כו' כמו שהוא בבחי' הנקוד' (כו'). וזהו פי' יחיד חי העולמים חי העולמים בבחי' קו"ח ומבחי' יחיד נמשך להיות חי העולמים ע"י בחי' הנקודה שנשאר אחר הצמצום ויחיד עצמו הוא למעלה גם מבחי' הנקודה וכמו שמסיים אבל לאו דאית לך צדק כו' ולא מכל אינון מדות כלל אפי' בהעלם שאין שם מספר יו"ד ספ' כלל וכמ"ש לפני אחד מה אתה סופר וכמו ברישא שא' אנת הוא חד ולא בחושבן י"ס כלל (וכמשי"ת שזהו כמו עצמות הנפש בבחי' יחידה שלמעלה גם מיו"ד כחות הכלולים בה כו') וז"ש אלא לאשתמודע תוקפך וחילך לב"ג ולאחזאה לון איך מתנהג עלמא בדינא ורחמי כו' פי' בזה בא ליתן טעם בשרש ומקור להתהוות מציאות דע"ס דאצילות באו"כ בבחי' התיקון הנ"ל ע"י הקו"ח היפוך דנקודה היינו רק לאחזאה כו' כדי שיהיה הנהגת העולמות באו"כ דמדות דאצילות בצדק ומשפט

(יג) אך הנה בדרך כלל נחלקו הג' מאמרים הללו שבמאמר דאליהו ע"ד ג' חלקי המדרגות הנ"ל בעקודים נקודים וברורים שהוא בכללות ענין דנקודה ספ' פרצוף או נקודה קו שמה כנ"ל ובמאמר הא' דיבר בבחי' התיקון דברורים בהתלבשות האורות בכלים דוקא שהוא ציור אדם כמו שהוא ברמ"ח איברי' חיצוניים כמ"ש חסד דרועא כו' עד חכ' מוחא אור בכלי דוקא כו' וע"כ הזכיר חו"ב וכתר לבסוף כנ"ל. ובמאמר הב' מ"ש אנת הוא עה"ע כו' מדבר בבחי' הקו"ח שנק' קו המדה כנ"ל דאשקי לאילנא בתום אורות ומוחין כו' ובמדה ומשקל דכל יח"ע בעילאי ותתאי כו' ושהוא ממלא כל שמהן כו'. ובכאן במאמר הג' אנת חכים כו' מדבר בבחי' העקודים בכלל' זהו בחי' הרשימו דנקודה שנשאר אחר הצמצום הראשון שלפני הקו"ח הנק' קו כו' וכמו בחי' הנקודה שאין בה גם בחי' המשכה כללית וכ"ש פרטות כלל רק כלול בה בבחי' ההעלם כל הע"ס שהן בהעלם בעצמות א"ס הנק' ע"ס הגנוזות בעצמות כשלהבת הקשורה בגחלת כנ"ל שאינו עדיין בבחי' מקור המשכות האורות דע"ס מן ההעלם לגילוי כלל וזהו שא' אנת הוא חכים פי' אנת ממש שהוא עצמות המאציל ולא הזכיר כאן בשם עה"ע סה"ש דאשקי כו' (ולא הזכיר כאן לבחי' כתר כי זהו בחי' הנקודה שכלול בה בהעלם חו"ב ומדות כו' שהוא כלי א' שעקודים בה הכל) ולא בבחי' ידיעא פי' שלא באה לגילוי מהעלמו בשם ידיע' עדיין גם לא בשם ע"כ וכה"ג והיינו בחי' החכ' הקדומה שנעלמה בעצמות א"ס ממש שע"ז א' לתבונתו אין מספר

ונמצא סוף המאמר הזה מכוון עם תחלת המאמר דאנת הוא חד ולא בחושבן י"ם כלל אפי' בהעלם כו' וכן מ"ש עילאה על כל עילאין שהן ע"ס הגנוז' בכלל שמושלל מהם לגמרי כו' ולמדת"ב כלל מח' שכוללת כל הע"ס שבהעלם (כמשי"ת) ומ"ש ולא בחכ' ידיעא היא חכ' הקדומה שכולל ציור קומה דיוצר בראשית ומושום דנעוץ תחלתן בסופן א' מיד אנת הוא דאפי' כו' כג"ל. ואמנם בסוף המאמר שא' ולא מכל אינון מדות כלל דקאי גם על מדות דתורה שמתנהג עלמא בדינא ורחמי כו' הוא למעלה גם ממ"ש עילאה עכ"ע סדכ"ס כו' משום דגם סדכ"ס נק' בשם העלם להעלם ובא לגילוי בבחי' או"י דתו"מ באדם העליון אבל בבחי' או"ח אל העצמות ממש א' ולא מכל אינון מדות כלל והוא מ"ש למת"ב כלל אפי' מח' דתורה שבעצמות ממש כו':

שהוא בחי' התכללות דמדות דחכ' דתורה הקדומה שמלוכש בו"א וע"כ צמצם א"ע להיות רק בבחי' נקודה א' לבד בבחי' עקודים בכלל ואח"כ יומשך בבחי' קו שהוא הקו"ח להיות המשכות דע"ס מן ההעלם לגילוי באו"כ (זהו ער"מ אדם שיש בו פנימיות וחיצוניות שנק' או"כ שז"ש למעלה אפי' יו"ד תקונין כו' עיקר שלמות המוחין ומדות בכלים שלהם הוא בהנהגתו בעולם ביושר שכלו וטוב מדותיו שעיי"ז נשלם ג"כ עצם הנפש שזהו שא' ג"ש יושב ועוסק בתורה וג"ש יושב ודן כו' אבל למעלה שאור אין סוף עצמו נק' שלימותא דכולא א' לאחזאה כו' אבל לאו דאית לך צדק כו' ולא מכל אינון מדות כלל אפי' בחי' שלימות דמדות אלה שנק' אדם אדמה לעליון אין זה רק בבחי' דמיון לבד מצד בחי' ההתכללות דאדם אבל א' כי לא אדם הוא וכך אומ' וכל קומה לפניך לבד כו' וד"ל).

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ביאור לד"ה ואולם

זו ההמשכה הוא ע"י יעקב דוקא שהוא בחי' ת"ת קו האמצעי שעולה עד הכתר, ולכן נק' נחלה בלי מצרים משא"כ חו"ג שיש להם מצרים, כי חו"ג שרשן מב' קוין ימין ושמאל שהם חו"ב א"כ הרי החסד יש לו מוצר לצד מעלה דהיינו בחי' חכמה כו' אבל הת"ת עולה עד הכתר הוא בחי' בלי מוצר וגבול כי הרי פנימי' הכתר הוא בחי' מל' דא"ס שהוא בחי' בלי גבול ממש ולכן הוא בחי' י"ג מדה"ר להיות נושא עון כו' (משא"כ אפילו חכמה דאצי' שהיא ראשי' האצי' עכ"ז יש בחי' מוצר לבחי' החסד הנמשך ממנה כמאמר שאלו לחכמה נפש החוטאת כמה תתכפר אמרה תמות, אבל בחי' י"ג מדה"ר דכתר הוא בחי' נושא עון) וכמו שמצינו שמרע"ה כשה' צריך להמשיך מחילה לישראל הוזכר י"ג מדה"ר בחטא העגל וכן במרגלים והיינו שנק' רחמים רבים שהם בחי' רחמי' בלי גבול ממש (ובחי' מדה"ר דיעקב ת"ת דאצילות נק' רחמים סתם ומ"מ כיון ששרשו בכתר לכן ה"ז נחלה בלי מצרים ע"ש שרשו שהוא בחי' בלי גבול ולכך גם למטה הוא מיוחד חו"ג כמ"ש בענין והנורא והיינו נמי פ' בלי מצרים כי חו"ג יש לכל א' מוצר כי א"א להיות המשכת החסד רק בשיעור מחמת מדת הגבורה שכנגדו וכן להפך מדת הגבורה היא בשיעור מחמת מדת החסד שכנגדו אבל בחי' רחמנות

ד. אך הנה כדי להמשיך ההמשכה זו מבחי' א"ס ב"ה, דהיינו שיומשך להיות בכח"מ הג"ל, הוא ע"י אתעדל"ת (ובזה יובן ג"כ עוד טוב טעם שהמשיל בס"י ענין יחוד הע"ס במאצילן שהוא כשלהבת הקשורה בנחלת לומר שההמשכה מא"ס ב"ה בהע"ס תלוי באתעדל"ת כמו ער"מ יציאת והמשכת השלהבת מהנחלת הוא ע"י שמנפים עליה וכמ"ש במ"א כך ענין המשכה מבחי' ע"ס הגנוזות במאצילן שהוא ער"מ השלהבת הגנוזה בתוך הנחלת שיומשך במל' דאצילות שהוא בחי' גלוי השלהבת מהנחלת תלוי באתעדל"ת) וכמ"ל בפנים אות ד' שהוא ע"י מס"ג באחד והעלא' אותיות שנפלו בשב"כ כענין ואספת דגנך כו' ונת' שם אות ה' שההעלא' זו הוא בחי' יעקב שהוא התעורר' רחמים וכמ"ש תתן אמת ליעקב נחלה בלי מצרים כו'. ולהבין למה דוקא ע"י בחי' יעקב, הוא בהקדים שההמשכה מאור א"ס ב"ה באצילות צ"ל ע"י בחי' ממוצע כי אצי' אין ערוך כלל לגבי א"ס ב"ה, והממוצע הוא בחי' כתר שהוא נק' ממוצע בין המאציל לנאצלים שיש בו מבחי' תחתונה שבמאציל ושרש וראש לנאצלים, ולכן ההמשכה להיות בכח"מ דהיינו מבחי' מל' דא"ס באצילות צ"ל ע"י אמצעות הכתר דוקא וממנו נמשך בח"ע ואח"כ במל' דאצילות, וע"כ

הקירוב, ויוסף צד"ע הוא ההמשכה מלמעלה למטה מאור א"ס ב"ה (והוא ענין בבח"מ שנמשך ההמשכה מאור א"ס בבחי' כבוד שבחי' כבוד הוא מל' כנ"ל וההמשכה מאור א"ס הוא ע"י יסוד ז"א, כי היסוד נק' יחיד שמגיע בבחי' ע' בסידור סוף פ' ברוך שאמר גבי יחיד חי העולמים מלך כו', וזהו ואולם חי אני וימלא כבוד כו' כי היסוד נק' חי וכדפי' בספר שערי אורה תחלת שער ב' על פסוק זה דואולם חי אני שהמשך חיים מאל חי למדת אני שהיא המל', ואם אמנם לעיל בפנים נת' דואולם חי אני קאי על מהו"ע ית' המ' שהכוונה א' דכשמדבר בבחי' מל' דאצי' הנה המקור המשפיע לה הוא בחי' יסוד ז"א וכשאנו מדברים בשרש בחי' המל' כמו בבחי' מל' דא"ק הנה המקור המשפיע הוא יסוד דא"ק כו', ולמעלה מעלה בא"ס ב"ה דלא שייך כינוי ספי' פרימים הנה ענין ההמשכה הוא ממהו"ע ית' הנק' יחיד לבחי' אנה אמלך כו' וזהו ואולם חי אני ואח"כ יומשך ממל' דא"ס למטה להיות וימלא כבוד כו'), וז"ש ל' רננו, כי רננא ברמשא ושמחה בצפרא, ופי' רננא הוא העלא' ממטה למעלה ולכן הוא ברמשא מדת לילה בחי' מל' למען יומרך כבוד כו' ושמחה היא המשכה מלמעלה למטה, ולפי שמתחלה צ"ל העלא' כנ"ל בפ' את כל הארץ כו' לכן אמר רננו (אך עדיין אינו מדוקדק דהא כאן יש המשכה ג"כ, אך י"ל דרננו כולל ההעלאה וההמשכה, כי העלאה מצד עצמה היא במרירות והתעוררות רחמים מי בוכים הנה הוא בכי' וצעקה לבד ולא שייך אפי' רינה, וההמשכה מצד עצמה היא בחי' שמחה וחדוה וגילוי אור, ולא שייך בכיה ומרירות, אבל מצד היחוד והקירוב של המקבל ומשפיע כבן המלך שיצא משביה ובא אל אביו שנתעורר עליו רחמנות הנה יש כאן תעורבות חדה שהיא שמחה עם בכיה ורחמנות יחד וזהו ל' רננו וז"ש רננו צדיקים מצד יחוד צ"ע וצ"ת ע"כ אמר רננו כו'. כך מ"כ וצ"ע בתורה ע"פ רני ושמחי בת ציון):

אין לה מנגד דאע"פ שחייב ע"פ הדין מ"מ שייך רחמנות), ולכך כרי שיהי' בבח"מ שהוא מבחי' מל' דא"ס ע"י אמצעות הכתר עליון הוא ע"י בחי' יעקב דוקא בחי' רחמים שעולה עד הכתר שהוא בחי' התעוררות רחמים רבים כמאמר ברחמיך הרבים כו' שאפילו על עולמות עליונים שייך רחמנות דכלא חשיבי' קמי' ית', ועי"ז תתן אמת ליעקב שנמשך מבחי' אלף פלא עליון עד בחי' המל' תי"ו סופא דכל דרגין (ובמ"א ע"פ אלה מסעי מבואר פ' תתן אמת שהוא בחי' תיקון ואמת שבי"ג מדה"ר שלמעלה משאר התיקונים כי הוא בחי' הארת פנים דא"א תרין תפוחין יאר ה' פניו וכו' ונמשך אמת זה ליעקב ז"א דאצי' וממנו למל' כו' יעו"ש). אך מהיכן יהי' התעוררות המשכת רח"ר הנ"ל הנה הוא דוקא ע"י העלאת מ"ן מלמטה שנקרא בחי' מים תחתונים בוכים אנן בעינן למחוי קדם מלכא דהיינו שרוצים לעלות ולהכלל ג"כ באור א"ס ב"ה והיינו בחי' העלאה של האותיות דנפלו בשבה"כ למטה מאד ועי"ז מתעורר למעלה בעצמות המאציל בחי' רח"ר הנ"ל כמשל בן המלך שנפל בידי האויב בשביה כאשר יוצא חפשי מבית השביה ובא אל אביו שמתעורר בהאב רחמים גדולים עד שירים קולו בבכי מרוב הרחמים וז"ש בבכי יבואו כו' וע"י התעוררות רח"ר שהוא מבחי' י"ג מדה"ר נמשך ההמשכה מאור א"ס ב"ה ע"י אמצעות הכתר להיות ברוך כבוד ה' ממקומו כדפרישית לעיל וזהו ענין תתן אמת ליעקב בחי' אמת הוא המשכת אור א"ס תתן ליעקב דוקא ע"י התעוררות רח"ר בחי' יעקב כו' והתעוררות רחמים הוא ע"י העלא' האותיות וזהו וימלא כבודי את כל הארץ פ' את הוא העלא' אותיות דשבה"כ שעי"ז נמשך להיות וימלא כבודי. וזהו רננו צדיקים בחי', צדיקים היינו צדיק עליון בחי' יוסף יסוד ז"א וצדיק תחתון בנימין יסוד דנוק' ופי' כי בנימין הוא בחי' העלאה ממטה למעלה ולכן נק' בנימין בן אוני שהוא העלא' משבה"כ וגם ל' ימין מקרבת שהעלא' הוא

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

וידבר כו' זאת חקת

מלובש בדבר זר דהיינו שא"א להתענג בבחי' תענוג כ"א בחיותו מלובש בדבר זר כמו בשכל וכדומה, משא"כ למעלה התענוג אינו מדבר זר כלל כ"א עצמות התענוג שלמעלה מהתענוג שמתלבש בבחי' חכ' ושם הוי', וצריך להמשיך

ד) אך ענין לעברה ולשמרה היינו להמשיך תוס' אורות בג"ע, וזהו מ"ש אז תתענג על הוי' דהיינו להמשיך תענוג עליון שלמעלה מבחי' שם הוי' דהיינו מבחי' מקור חיים מקור התענוגים כו' כי למטה באדם התענוג הוא

אחים ורעים' להקב"ה, אמצאך בחוץ הוא בחי' בע"ת, ונק' בחוץ לפי שנפלו בשבירה, וכך פרה אדומה היא בחוץ דוקא, דהנה פרה איתא בזהר דקבילת משמאלא ומאן הוא לשמאלא כד"א ופני שור מהשמאל, כי הנה יצא"ר יניקתו מבחי' שמאל, כי הנה שמאל דוחה שהשפעה שמקו השמאל אינו בבחי' ודרך ימין שמקרבת כ"א בבחי' דחי' שדוחה את ההשפעה ולכן ע"י ריבוי הצמצומי דחי' אחר דחי' יוכל להיות שיקבלו ג"כ החיצוני, וז"ע פרה דקבילת משמאלא וזהו ענין פרה אדומה לתקן ענין זה, ושבע הויות נוכח פני אוהל מועד היינו להעלות פנימיותה שהוא בחי' הטוב שנמשך ונתפשט בתוכה מבחי' פני שור שבמרכבה ולהחזירו ולהעלותו לשרשו, ואח"כ שריפת הפרה לעשותו אפר, הענין דהנה עד"מ כששורפין עצים ועי"ז נעשים אפר שהאפר הוא מהותו ועצמותו של העץ הנשרף כי הכל הי' מן העפר רק שנרכבו עוד בו ג' יסודות אש רוח מים אל העפר שהוא עצמותו, וע"י השריפה באש אוי ג' יסודות אמ"ר שהיו בהעץ חלפו ועברו בעשן המתהווה מהרכבתן ויסוד הד' שהי' בעץ שזהו עצמותו שהוא העפר שבו הוא הנשאר קיים והוא האפר והוא ג"כ ענין חומר וצורה שבכל דבר יש חומר וצורה והחומר הפשוט של העץ הוא יסוד העפר וג' היסודות אמ"ר הן רק הצורה של העץ, וע"י שריפת האש נשאר רק עצם החומר שלו הפשוט.

והנה כך עד"מ בעבודת ה' יש ג"כ עד"ז והוא כי הנה"כ נשתלשלה מבחי' פני שור מהשמאל כמו בחי' פרה דקבילת משמאלא וכמו שמבחי' פרה נמשך אח"כ השפעה לחיצונים כך מן המדות דנה"ב נמשך החשק והתאוה לתענוגי עוה"ב חיתור או באיסור ח"ו, והנה כשהארם חושק וחפץ לדבר מעניני עוה"ז הגשמי הנה אותו דבר הוא כלי להרצון והתשוקה שכלב האדם, וכן אותיות המושבה והדבור שמהרהר ומדבר איך להשיג הדבר הם ג"כ כלים להרצון ההוא וכ"ש המעשה שהם כולם בחי' כלים ולבושים להרצון ההוא גם הם כמו צורה לחומר לעצם הרצון שהוא דרך משל כמו חומר הפשוט והם הצורה להיות רוצה כך וכך כו', והנה עצם הרצון אף כשנחלש בתאוה רעה הוא רע גמור מ"מ אין מהות כח הזה חמא ורע מצד עצם עצמותו שהרי עצם מהותו הוא רק כח המתאוה והרי הוא יכול להיות כח המתאוה לטוב כמו שהוא עכשיו מתאוה לרע אלא שהרע הוא מה שהטה והמשך כח המתאוה להיות מתאוה לרע ונעשה בו הצורה רע מאוד ונתלבש בלבושים צואים עד שנמשך לסור ממ"ע או להתאוות לאיסור, אבל מצד כח המתאוה בעצמו הרי יש בכח זה להפוך לבבו מן הקצה אל הקצה להיות מתאוה ואוהב וחפץ לדבקה בה, כי באמת כח המתאוה שבנה"ב מצד עצמו שרש יסודתו בקדושה העליונה מבחי' פני שור שבמרכבה כנ"ל, אלא

מבחי' מקור התענוגים מעצמות התענוג כו', וזהו לעבדה ולשמרה שע"י רמ"ח מ"ע ושם"ה ל"ת עי"ז ממשיכים תוס' אור בג"ע מעצמות התענוג כי תרי"ג מצות דאורייתא וז' דרבנן הם תר"ך עמודי אור שהוא בחי' כתר שלמעלה מחכ' כו', וזהו מ"ש אשר קדשנו במצותיו שע"י המצות ממשיכים מבחי' קדש עליון שהוא בחי' כתר כו', וזהו מ"ש והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום שהמצות נמשכים מבחי' אנכי מהותו ועצמותו כו', וע"כ עי"ז נמשך תוס' אור בג"ע מעצמות התענוג כו'. וכן ע"י הקרבנות עי"ז נמשך תוס' אור בג"ע, דהנה ענין הקרבנות הוא שהיו מקריבין בהמה גשמי' ע"ג המזבח והי' נכללת באש שלמעלה, וכך עכשיו שתפלות כנגד תמידין תקנו, הוא ג"כ כדי להפוך את הנה"ב היורדת למטה וליכלל באש של קדושה שיהי' ואהבת ככל לבבך בשני ציריך וזהו בחי' העלאה ממטה למעלה, ועי"ז נמשך המשכה מלמעלה למטה וכמ"ש ריח ניחוח להוי' שע"י הריח של הקרבנות ממטה למעלה עי"ז נמשך ההמשכה בבחי' שם הוי' מלמעלה משם הוי' וכמ"כ בתפלות יש ג"כ בחי' שוב וכמארו"ל כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאלו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים, שהמנחה ונסכים הוא בחי' שוב (וע' בלק"ת פ' שלח בדרוש בפ' נסכים כתיב) וכך בק"ש ותפילין הוא ג"כ בחי' רצוא ושוב כו', וזהו שע"י הקרבנות עי"ז נמשך תוס' אור בג"ע כו', וזהו מ"ש באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם בשמי הוא קטורת, אכלתי יערי כו' שתיתי ייני עם חלבי שהוא הכל ענין הקרבנות כו', ונק' בהמ"ק באתי לגני, והיינו לפי שע"י ביהמ"ק וקרבנות עי"ז ממשיכים המשכת גילוי תוס' אורות בג"ע, וע"כ נק' באתי לגני.

ה) אך הנה ענין פרה אדומה הוא שיהי' בחוץ דוקא, והענין הוא דהנה כתיב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והי' לד' ראשים, היינו שאף שד' ראשים הוא בחי' ד' חיות המרכבה מ"מ מבחי' ד' ראשים אלו יכול להשתלשל שיהי' ד' גליות ד' מלכיות, וז"ע פרה אדומה שרומז לד' מלכיות, וכמ"ש במדרש ובילקוט פרה זו מצרים כמ"ש עגלה יפיפ' מצרים, אדומה זו בבל וכמ"ש אנת רישא דרהבא כו', והיינו שמהתענוג עליון נפל בשבירה למטה ונפל בד' מלכיות ונתהווה מזה בחי' תענוגים גשמי' וכמ"ש ארו"ל על ר"ע כשראה כרך גדול של רומי א' אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו עאכ"ב, והיינו לפי שכשהתענוג שנפל בשבירה שהוא בחי' פסולת ואחוריי' של התענוג העליון הוא כך, כ"ש לעושי רצונו שהוא בחי' תענוג העצמי שלא ע"י שבירה, וזהו שד' מלכיות נק' ד' מראות נגעים, לפי שנגע הוא היפך הענג דהיינו העונג שנפל בשבירה. וז"ע פרה שהיא בחוץ דוקא שהוא בחי' תשובה, ולהפוך את היצא"ר שנפל בשבירה בבחי' תענוג גשמי' וכמ"ש מי יתנך כאח לי יונק שדי אמי אמצאך בחוץ, מי יתנך כאח לי קאי על צדיקים שנקראי

והלבושים צואים שהי' כח המתאווה מלוכש בהם יחיו חולפים ועוברים וכלים לגמרי דהיינו שלא יהי' כח המתאווה מלוכש בהם עוד לא במח' שיסח דעתו לגמרי מלחשוב ולדבר בזה וכ"ש במעשה ח"ו, ולהיות עוצם עיניו מראות ברע וכדומה לאכפוי' לס"א לעשות ההיפך נגד תאוות נה"ב בכל החושים ראי' ושמיעה כו' ובמחדו"מ ועיי"ו ואהבת בכל לבבך בשני יצריך שגם היצו"ר ישוב לעבודת ה' ממש והיינו שמבחי' אתכפי' יבוא לבחי' אתהפכא כו'.

שבירידת המדרגות ונפילתן בשבה"כ נמשך שיהי' כח המתאווה מצד ההתלבשות במחדו"מ של רע ולזאת כשישוב אל ה' יוכל להפוך לבו מן הקצה אל הקצה שכשישרוף את ההרכבה של מחדו"מ של רע וישאר עצם כח המתאווה שהי' מלוכש בתאוה רעה ישוב לאהבת ה' כמו שהי' בשרשו בבחי' פני שור שבמרכבה, וז"ע שריפת הפרה שישאר רק האפר שהוא ענין עצם המדות דנה"ב דהיינו בחי' כח המתאווה עד"מ כנ"ל שהוא חומר הפשוט, אבל הצורה

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המושך תער"ב ~

את ה' האמרת היום, שבת פרשת תבוא, תער"ג

תחי' כו', והיינו להיות בנה"א גילוי בחי' דעה העליונה להיות הביטול בבחי' כל"ח כו', ודרבון הוא שדר בינה בפרה הוא הלימוד דתושבע"פ לפעול הביטול בנה"ב, דתושבע"פ הוא בינה וכנודע דתושב"כ ותושבע"פ הן חו"ב כו', ומרדע שמורה דעה בפרה י"ל שזהו ג"כ הלימוד לנה"א, רק שזהו בנשמות דבי"ע שנק' זרע בהמה דבהמה אין לה דעת, וידוע הענין שזהו שאין להם בחי' ד"ע רק בחי' ד"ת כו' כמ"ש במ"א, וגבי משה כתי' ונתתי עשב בשדך לבהמתך שהמשיך בחי' הדעת גם בנשמות דזרע בהמה כמ"ש בתו"א ד"ה ואלה המשפטים, וזהו ג"כ ענין שמורה דעה בפרה, שגם בנשמות דבי"ע יהי' בהם הביטול דר"ע כו'. ועפ"י יובן ג"כ ענין אלף בינה שהחכ' מלמדת הבינה ומחדש בה דבר חדוש שאין בה מצ"ע כו'. והענין הוא לפי המבוי' לעיל דהנבראים מצ"ע אין בהם הדעה הזאת איך שכל"ח גם בנשמות דאצי' להיות כי דעת הנמצאים הוא הכל במה שמושג, ובהשגה אא"ל איך שהכל אינו בבחי' מציאות כו', וע"כ זהו רק מה שנותנים מלמע' כו', והוא הלימוד דתושב"כ שמלמד לנה"א כו'. וכמו"כ יובן בבחי' בינה למע' דהעיקר הוא בחי' השגה ותחי' ההשגה באויה אופן שתחי' הרי ענינה הוא ענין ההשגה כו', וע"כ אין בה מצ"ע הידיעה הזאת איך שכולא קמי' כלא כו', רק שזהו מה שנמשך מבחי' החכ' שהיא באמת למע' מהשגה ושם נודע הדעה העליונה איך שהוא לבדו הוא כו', והיינו כמ"ש בד"ה מזמור לתורה דבינה הוא בחי' ד"ת כו', ונת"ל פמ"ב דבחי' העיקר הוא ההנחה ומה שבינה מקבלת היא בחי' השכלי לבד, אבל ההנחה היא בבחי' העלם מהבינה כו', וע"כ זהו"ע הלימוד שהחכ' מלמדת את הבינה להיות בה ג"כ בחי' הדעה העליונה שזהו

קצא) אמנם ע"י תושבע"פ הלימוד הוא גם לנה"ב היינו לפעול את הביטול גם בנה"ב, וכמא' אם פגע כך מנוול זה משכחו לבהמ"ד גם אם אבן הוא נימות, והיינו שגם שיהי' לבו כלב האבן המס ימס ע"י המים דתו' כו', כי תושבע"פ הוא בחי' הארת ש' מ"ה כמו שבא בהתלבשות לברר כו', ולכן האותי' דתושבע"פ אינם אותי' שלמע' שהרי יש בהם אותי' גם מל' הארמי כו' כנודע והיינו מה שנתברר כו', והן אותי' דלבנה כו'. וכידוע שיש אבן ולבנה, דאבן הוא בידי שמים והיינו אותי' דמ"ה שניתנו מלמע' כו', ולבנה הן אותי' שנתבררו שהו"ע ש' ב"ן כו' וכמ"ש בתו"א ד"ה ויראו כו' ותחת רגליו כו', והנה עיקר לבנה שזה מה שנתברר הוא בתפלה שהן אותי' שמתבררים מהנה"ב כו', וכמ"ש במ"א שהתפלה הוא דבור האדם ממש. וזהו מט"מ קושר כתרים כו', דהכתר נעשה מאב"ט שהן אותי' התפלה שטובים ומאירים ע"י הזיכור כו' (והעיקר הוא ג"כ בבחי' מס"ג בתפלה ובד"כ דבור היוצא מקירות פנימי' לבו כו'), אבל הדבור דתו' הרי באמת הוא דבר ה' דכל ההלכות הן דבר ה' ממש שנתגלה ע"י התנאים ואמוראים כו', וכמ"ש ואשים דברי בפיך כו' (ומ"מ ה"ז בא בדבור התו"א ואינו דומה להדבור דתושב"כ שהן מפי הגבורה כו', ועמ"ש בהבי' הב' דיונתי ספ"ג בענין משה מפי עצמו כו'), רק שזהו שבא בהתלבשות לברר, ע"כ יש בזה ג"כ אותי' שנתבררו כו', וכענין לבנת הספיר כו' וכמ"ש במ"א. וי"ל דב' בחי' לימוד הנ"ל דתושב"כ ותושבע"פ, דתושב"כ הוא הלימוד לנה"א ותושבע"פ לימוד לנה"ב כו', וז"ע ב' החכ' דמלמד ודרבון, דמלמד הוא שמלמד את הפרה כו' בשביל ליתן חיים לבעלי' זהו הלימוד לנה"א להמשיך בה מבחי' החכ' וכמ"ש והחכ'

התורה כו', וע"כ צ"ל וחכם בבניה שילמוד בבחי' ביטול ממש, וכמ"ש בש"ב שצריך לכוון איך שזה חכמתו ורצונו ית' והכוונה הזאת צ"ל תמיד במוחו (בהעלם עכ"פ ופעם בשעה או שתים צריך לכוון בזה כמ"ש בש"ב שם), ועי"ז יהי' הביטול בלימוד התו' ויהי' תכלית כוונתו לידע אמיתית התורה כו'. וע"פ כל הנ"ל יוכן מ"ש את ה' האמרת היום כו' (חסר בכי"ק).

קיצור. ותושבע"פ שהיא הארת ש' מ"ה שמתלבש לברר, ולכן עם היותה דבר ה' יש בה אותיות דלכנה המתבררים מק"ג, הרי היא לימוד גם לנה"ב, משכחו לבהמ"ד שע"י התורה נהפך האבן למים, וזהו מלמד י"ל תושב"כ בנה"א, ודר בינה תושבע"פ בנה"ב, ומורה דעה י"ל דעת בנשמות דבי"ע, וז"ע אלף בינה, דבינה השגה היא בחי' דת, ועי' החכ' מתחדש בה בחי' ד"ע, ומעמידו על בור' הו"ע וחכם בבניה שזה שומר את ההשגה, ובתורה הוא שבתושבע"פ יזכור תמיד שזהו חכמתו ורצונו ית'.

התחדשות ממש כו'. וכמ"ש במ"א בענין כלה עילאה שגם בבניה הביטול הוא בבחי' ביטול במציאות ממש כו', ועמ"ש בלק"ת ד"ה שה"ש בענין ב' בחי' כלה כו', וזהו מה שנמשך בבניה מבחי' חכ' כו'. וענין שמעמידו על בור' שלא יפול במעות הוא כי בתושב"כ הרי כל הענינים המה בקיצור נמרץ ובתושבע"פ באים הענינים בפרטיות באריכות גדולה בריבוי סברות ובפולפול עצום כו', שזהו בחי' בינה כו', וצ"ל בזה וחכם בבניה והוא שמחמת ריבוי האורך ורוחב יכול לשכוח את תוכן המכוון, וכמו עד"מ מי שלומד גמ' עם פרש"י ותוס' וכו' ועכ"ז יכול להיות שלא ידע את נקודת האמת, וע"כ צ"ל וחכם בבניה שידע התוכן המכוון בחי' נקודת האמת שבהדבר הלכה כו', וזהו ע"פ פשוט. וברוחני' הענין הוא להיות דבתושבע"פ אין האלקות בגילוי כ"כ כמו בתושב"כ שנא' תמיד וידבר ה' אל משה כו' שנראה בה האלקות, משא"כ בתושבע"פ כו', וע"כ יכול להיות שהגם שלומד תו' ומ"מ יהי' בבחי' יש ודבר ויכול לשכוח ח"ו על ה' נותן

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

אר"א צדקת פזרונו - ש"פ משפטים תרפ"ט

לשמור ולעשות בפועל ממש את המצות, ובכל מצוה ומצוה ה"ה יודע פרטי' ועניני', והיינו דלכד זאת מה שיודע את ההלכה הרי הענין נוגע לו בפועל ממש עם רירט אים אן דער ענין לקיימו בפועל ממש להתרחק מדבר האסור, ומה שצריכים לעשות, לעשותו כדינו הנה כאשר עושה כן ואינו שם לבו כלל לשום מונע ומעכב הנה אז הוא כובש את המלחמה ומנצח, וזהו והנצח זו בנין ירושלים, דירושלים הוא ענין שלמות היראה דזהו אוצר העליון הנה זה דוקא בא ע"י מדת הנצח שהוא התוקף והחזק שלא להתפעל משום מונע ומעכב כלל, וכשם שבמלחמה גשמי' הנה עי"ז שהאיש חיל משליך חייו מנגד ונכנס בקשרי המלחמה בגבורה עצומה ומחרף את נפשו הנה בזה גופא ה"ה מטיל אימה על אויבו ומחליש אותו, כמו כן הוא במלחמה הרוחני' דכאשר עומד חזק נגד הנה"ב והיצה"ר שהם המסיתים ומדיחים אותו מלקיים מצות ה' ולפעמים גם מונעים אותו בתחבולות שונות, הנה בזה גופא שעומד חזק במקומו ומקיים מצות ה' במס"ג ובגבורה עצומה הנה בזה גופא ה"ה מחליש את הנה"ב וכמו שראינו במוחש בדורות הקדמונים דעל ידי תוקף העבודה בתורה ומצות נתבטלו כמה גזרות ר"ל, וכדאיתא במדרש

(ח) והנה בענין כיבוש המלחמה הנה הגם שיש מכסיסי מלחמה והם חכמות עמוקות באופני הנהגת המלחמה בחכמה ומועצות בהשכלות והמצאות, וישנם חכמים גדולים השוקדים בהחכמות כו' וישנם אנשי חיל שאינם יודעים כלל עמקי החכמות של מכסיסי המלחמה כי אם הם עובדים באמונה ובמסירת נפש, הנה באמת העיקר הוא המסירת נפש וכמו שאנו רואים במוחש דכל עיקר ענין כבוש המלחמה אינו תלוי אלא באלו הלוחמים במסירת נפשם ממש, שהן המה המנצחים. וכן הוא במלחמת הנה"א עם הנה"ב שאומר רבינו בעל השמחה ג"ע דהמנצחים הן המה החיל אשר יראת ה' נה בלבם אט די ואם יראת שמים לייכט בא זיי אין הארצין, היינו דעם היות דיש הרבה דרכים בעניני ההתבוננות באופן שהמוח יהי' שליט על הלב בכדי לכבוש העיר קטנה, ומ"מ הנה בעבודה בפועל במס"ג דוקא, הנה בזה דוקא מנצחים את המלחמה וכמאמר איזהו גבור הכובש את יצרו, דכאשר הוא עומד חזק בתוקף גדול שלא לזוז זי כל שהוא מדיני התורה ומוחלט אצלו האמת כמו שהוא דתורה מצות וישראל הם נצחיים בכל עת וזמן ובכל מקום, וכאשר לומד תורה הנה לימודו בתורה הוא על מנת

הם לבושי הנפש וכל לבוש מעלים על העצם, אבל באנשים פשוטים מאיר בהם העצם שלא ע"י לבושים ולכן יש להם תוקף גדול לעמוד במס"נ להגן על התורה ולומד"ו והם המה הנקראים בדי הארון, וכשם שהבדים בהם היו נושאים הארון אשר שם הלוחות כן גם הפשוטים שבישראל בהם ועל ידם התורה מתקיימת בישראל אלא שהתוקף הוא בהעלם ומתגלה על ידי המנגד. והוא צדקת פרונו בישראל דע"י העבודה דנש"י בלימוד התורה וקיום המצות במס"נ שלא להתפעל משום מונע ומעכב דבשביל ניצוח זה נותנים כחות מלמע' מאוצר העליון דיר"ש, והוא פרונו שהוא על דרך פרונו תשב ירושלים מרב אדם כו', ופרש"י שלא יהי' לה קצב ושיעור כו' ותגדל מיום ליום והיינו דעל ידי המסירת נפש על תורה הנה על ידי זה יומשך רב טוב לבית ישראל.

קיצור. והנה במלחמה גשמית הגם שיש טכסיס מלחמה ומכל מקום המנצחים הם אלו שמוסרים נפשם בפועל וכן הוא במלחמה הרוחנית אומר רבינו הגדול, דהמנצחים המה החיל אשר יראת ד' נגה בלבם, דלבר זה שיועד דיני התורה הנה הוא מקיימן בפועל בהתוקף דמס"נ, וכשם שע"י שמרדכי קיבץ כ"ב אלף תלמידים ולמדם תורה וזה נתן כח לכל ישראל לעמוד במס"נ כל השנה, וזכו שנשבר המן הרשע ימ"ש, הנה כן ע"י החיזוק בלימוד התורה בכל המדינות זה יתן כח גם לישראל היושבים בתוך הגזירה אשר יעמדו על נפשם ללמוד תורה ולקיים המצות שע"י ז' יומשך רב טוב לבית ישראל.

רבינו המן ימ"ש קיבץ מרדכי כ"ב אלף תינוקות של בית רבן ולימדם תורה וזה נתן תוקף ועז בכל ישראל לעמוד כל השנה חזק בקיום התו"מ, ועי"ז נתבטל הגזירה ונהפך מאבל ליו"ט, דתוקף זה ישנו בנשמות ישראל דוקא והיינו שבהם יש הכח והעז לעמוד נגד כל מונע ומעכב מללמוד תורה ולקיים מצות ה'. והוא צדקת פרונו בישראל דצדקה עשה הקב"ה בישראל שפזר לבין האומות, דעבודת הבירורים הרי א"א להיות באופן אחר, וצדקה עשה הקב"ה בישראל מה שבהם בחר להיות עבודת הבירורים בארץ הלזו הנשמי ע"י דוקא, וכתוב כי יעקב בחר לו י"ה מה שהי' הבחירה בנשמות ישראל דוקא שבהם ועל ידם יושלם הכוונה העליונה דנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה ומכון לשבתו ית' וכח זה ניתן בכא"א מישראל, אשר כל אחד ואחד מישראל כחו רב מצד עצם נקודת נשמתו גם לעמוד בנסיון בתוקף גדול, והוא דבנין ירושלים שהוא ההמשכה מהאוצר העליון דיר"ש הוא ע"י מדת הנצח דוקא, ונש"י להיותם קשורים ומיוחדים באלק' בתכלית היחוד דכל ישראל נקראים בנים למקום וכמ"ש בנים אתם לה"א הנה לזאת מדת הנצח הוא בתוקף אצלם, וכמאמר חבוקה ודבוקה כך טוענת עולך יחידה ליחדך, והיינו דנשמת כל איש ישראל היא חלק אלו' ממעל שהיא חבוקה ודבוקה כך ממש בעצמו' א"ס ב"ה, ולזאת היא טוענת עול התו"מ צ"ע כי יחידה ליחדך במס"נ ממש על לימוד התורה וקיום המצות, דמסירת נפש זה ישנו באנשים פשוטים יותר מכמו ביודעי תורה, וטעם הדבר הוא לפי שידוע דשכל ומדות

~ לקוטי דיבורים - בלה"ק ~

שיחת שמחת תורה, תרצ"ה

וב"עשה טוב" של מדות טובות, באה בכוח ההשגה וההתבוננות בענין אלקי בתפלה, וישנם כאלה שהעבודה שבלב והעבודה עם הלב באה אצלם מתוך התעוררות של יראת שמים.

ובכל זה ישנם הבדלים בין בעלי חוש וכשרון. מי שהוא בעל חוש ובעל כשרון גדול יותר – השכלתו מהירה יותר, השגתו רחבה יותר, ובמילא גם ענין העבודה הבא מההשכלה וההשגה הוא באופן אחר. כל אלה ששומעים אימרת חסידות יודעים את האימרה שמדובר אודותה בחסידות על מאמר רז"ל? "ולעבדו בכל לבבכם – איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה" – התפלה היא עבודה שבלב ועם הלב,

יד. "תומכי תמימים" היתה מסודרת לחנך בעזהשי"ת חניכים בדרכי החסידות. אני מדגיש לומר בדרכי החסידות, שכן דרכי החסידות הן בכללות דבר השווה לכל נפש.

בתורת החסידות ישנם הבדלים, לא כולם שווים ולא כולם יכולים להיות שווים, ידיעת תורת החסידות תלויה בחושים ובכשרונות, במילא ישנם הבדלים של דעת בני אדם במעלות כשרונותיהם.

גם בבעלי עבודה ישנם הבדלים. ישנם כאלה שהעבודה שלהם, הן העבודה שבלב בעבודת התפלה והן העבודה עם הלב בבירור וזיכרון המדות בשני הענינים, ב"סור מרע" של מדות רעות אפילו בדקות שבדקות,

הדיבור להסביר. שכן, כוח הדיבור "תופס" רק בחלק הגוף. ברם, שם הוא מבטא את כל הפרטים הנותנים למאזין האפשרות הטובה ביותר שהדבר יתואר ברעיונו בתמונתו האמיתית.

לכן רואים אנו שישנם דברים שאנו שומעים איך שמספרים אודותם, ובשעת מעשה מתדמין הדבר לפנינו בהתאם לסיפור, ואחרי שאנו רואים את הדבר עצמו, הרי למרות שהתיאור שתיארנו לעצמנו כששמענו את הסיפור תואם למציאות, אך ההתפעלות מראיית הדבר במציאות גדולה ביותר. ההתפעלות היא כמו מדבר שלא ראו אותו אף פעם.

טעמו של דבר הוא, כי כל מה ששמעו בדיבור הוא רק על גוף הדבר, האברים החיצוניים שלו, ואילו בחיות ומה גם בנפש של הדבר לא הרגישו כששמעו את הסיפור. אך כשרואים את הדבר, הרי רואים גם את החיות שבו, ומכך באה התפעלות הנפש הגדולה, כאילו מדובר בדבר חדש שלא ראו אותו אף פעם.

יז. תפלה, תפלה חסידית, היא מהדברים שאינם ניתנים להימסר במלים ובסיפור. המלים והסיפור יהיו רק על האברים החיצוניים של התפלה. כל אשר ביכלתנו לספר ולדבר בתיאורה של תפלה חסידית לפנינו, הרי זה רק על חיצוניותו של המתפלל, איך שהיה מסור כל כולו בעבודת התפלה, לא ראה ולא שמע את הנעשה סביבו. אך, כל זה הוא רק החיצוניות של תפלה. תפלה עצמה היא עבודה שבלב, לב הוא חיים, תפלה היא חיות, עבודה שבלב היא תפלה, כלומר, חיים חיוניים.

רואים אנו בחיי היום יום הפשוט, כאשר יהודי פשוט מתפלל, הרי זה בחיות, הוא מבטא מלות התפלה בעונג תמימותי ובסקרנות כזו, שרואים שכל מלה מעניקה לו חיות. ה"ברכו", ה"קדושה", ה"אמן", ה"אמן יהא שמיה רבא" חיים ושמחים אצלו. באותו רגע הוא נטול דאגות, הוא שבע בתפלתו ובאמירת התהלים שאחרי התפלה. כך הדבר ביהודי הפשוט ביותר, היודע פירוש הפשוט של המלים החרוזות על ה"עמוד" – "דע לפני מי אתה עומד". אבל ישנם יהודים תמימים פשוטים ונעימים כאלה, שגם את פירוש המלים הפשוט אינם יודעים, אלא חזקה בהם האמונה בהש"ת, והם יודעים שענין התפלה הוא שמדברים לפני הבורא היחיד יתברך. ידיעה זו נותנת להם חיות במלות התפלה, ב"אמן", וב"אמן יהא שמיה רבא".

ענין התפלה אצל בר הדעת הוא השתכחות הנפש, דבר של "יחידות", כל אחד לפי דרכו. בהשתכחות הנפש אין אופן כללי, בכל אחד היא בהתאם למהלך נפשו.

כלומר בעבודה ישנם שני ענינים: העבודה שבלב והעבודה שעם הלב.

עבודת התפלה היא עבודה שבלב, כל העבודה היא בלב עצמו.

טו. ישנם דברים שאינם ניתנים להימסר בדיבור ובסיפור. כמה שיהיה אדם ניחון בחושים ובכשרונות הטובים ביותר וביכולת לספר דבר בכל פרטיו ופרטי פרטיו, בסדר ובהסברה הטובים ביותר, שלמאזין יתואר הדבר מן ההכרח ברעיונו מעצמו, והתיאור יהיה תמונה אמיתית שאודותו סופר כפי שהוא בחיים.

כפי שאנו יודעים במוחש, שאירעו דברים ששמענו אודותם, וכאשר שמענו עליהם – דומיינו הדברים בנו בהתאם להבנתנו את אשר סופר. וכאשר יצא לנו כעבור זמן לראות את הדברים עצמם – ראינו שהתיאור שתיארנו לעצמנו בעקבות הסיפור ששמענו – אמיתי.

אלא, כל אלה הם בדברים שניתנים להימסר במלים ובסיפור. אך, ישנם דברים שאינם ניתנים להימסר בשום אופן במלים, כמה כשרון שישקיע המספר וכמה כוחות שינצל לחפש את הביטויים הנכונים ביותר – לא תימסר האמת של הסיפור כפי שהוא בחיים.

ודאי הדבר שמי שהוא בעל כשרון נפלא בכל החושים והכשרונות השייכים להבעת ענין במלים, הרי גם הדבר המופלא ביותר יבוטא אצלו בבהירות ובטוב, ובודאי שבמאזין לסיפורו תיווצר תמונה מדמות הדבר, אך כל אלה הם האברים החיצוניים של הדבר ולא הדבר בעצם מהותו כפי שהוא בתמונת החיים האמיתית.

טז. בכל דבר ישנם גוף ונפש שהם לפי ערך אחד לשני. לא כאן המקום להסביר שגם בנפש יש גוף, ובדומם שעין הבשר שלנו אינה מבחינה בו שום תנועה של חיים – גם בו ישנה נפש.

הרי זה משל לשני דברים, שבעינינו, נבראים יושבי בתי חומר, הם שתי קצוות רחוקות והפכיות אחת מן השניה, נפש היא רוחנית, דומם הוא חומרי, לא רק גשמי אלא חומרי, וכדאי להסביר איך שברוחני הגדול ביותר שלנו ישנו גם גוף, אלא שהגוף הוא לפי ערך הנפש, ובחומרי ישנה גם נפש, אלא שהנפש היא לפי ערך הגוף. כך שבכל דבר ישנם גוף ונפש.

כוח הדיבור יכול "לתפוס" רק את החלק הגופני של הדבר אודותו הדיבור מדבר. גם כשהדיבור מסביר כוח או חוש מכוחות וחוש הנפש, ביכולתו להסביר רק את הגוף של הכוח או של החוש ולא את הנפש של הכוח והחוש. את הנפש של הכוח והחוש אין בכוח הדיבור להסביר. גם את החיות של הכוח והחוש אין בכוח

רוח האהבה והחיבה בין התלמידים עצמם ובינם לבין המשפיעים, המשיגים וועד ההנהלה.

הישיבה היתה ביתו של התלמיד. תלמיד שבא לישיבה ונתקבל בה, היה זה מתוך קביעות. הקביעות היתה גם בזמן וגם בנפש. התלמיד ידע שהישיבה היא ביתו, ורוח הישיבה היא חייו. היה זה יסוד החינוך וציר החיים של התלמידים ה"תמימים", "לקלוט" את החינוך הטוב בדרכי החסידות.

נחוץ מאד שתלמידי התמימים דליובאוויטש, יספרו לתלמידי התמימים הלומדים כיום בישיבות השונות הנושאות את השם הגדול "תומכי תמימים", על חייהם והתנהגותם בישיבת "תומכי תמימים" בליובאוויטש, ונחוץ הדבר מאד שכל התלמידים יחיו הלומדים בישיבות "תומכי תמימים" יקבלו זאת כמורה דרך בחייהם. על יסוד הנהגה זו יעזור השי"ת להם להיות יראי אלקים, חסידים ולומדים שיקימו בעזה"י את קרן התורה והעבודה.

בליובאוויטש ראו איך מתפללים, מה נקרא – תפלה, גם תפלה של השכלה וגם תפלה של עבודה, תפלה של ימי חול ותפלה של שבת, תפלה של כל השנה ותפלה של ראש השנה ועשרת ימי תשובה – ומה שראו בליובאוויטש אי אפשר להביע במלים.

הריני בטוח שבחלק מסויים של אנ"ש ותלמידי התמימים, ד' עליהם יחיו, נשאר חקוק בלבותיהם וברגשותיהם מה שראו ושמעו בליובאוויטש, דבר שצריך לתת להם כוח לעסוק בחסידות, גם בלימוד החסידות ובעבודה שבלב ועם הלב וגם בדרכי החסידות.

יח. בדרכי החסידות אין חילוקי דרגות, הן דבר השווה לכל נפש, ואפילו מי שמוחו אינו מוכשר כל כך להבין ענין עמוק בחסידות, הרי לדרכי החסידות כולם מוכשרים. כמו כן דרכי החסידות הן דבר שבא על פי הרגילות.

הרוח בישיבת "תומכי תמימים" היתה, שדרכי החסידות הפכו לענין של רגילות, בראש ובראשונה היתה

~ רשימת המאסר ~

הרבי הרי"צ

בַּעַת הַהִיא לְר' קֶאפִּיל שִׁי דְרוּשׁ לֹו גַּמ"ח כ"ח רֹוּבֵל כֶּסֶף, וְאַבָּא עֹנָה לֹו כִּי אֵין לֹו מַה לְהַלֹּוֹת לֹו. ר' קֶאפִּיל שִׁי הֶעִיף עֵינֹו בְּהַמְטֵבַע שְׁלִי, וַיֹּאמֶר: "אִם כִּי אֵינְנָה אֶלָּא ט"ו, אָבֵל מַה לַעֲשׂוֹת, בְּשַׁעַת הַדָּחֵק גַּם זֶה טוֹב".

בְּשִׁמְעִי דְבָרֵי ר' קֶאפִּיל שִׁי רַעַד חֵלֶף בְּקֶרְבִּי. וְאַרְאֶה שְׂחוּק קָל עַל שְׁפָתַי אַבָּא, וְעֵינַיִם בְּהִירוֹת מְאִירוֹת בְּפָנָיו הַצֹּהֲבוֹת, וְאַנְכִּי מְלַחֲמָה פְּנִימִית הַתְּלַקְחָה בְּקֶרְבִּי.

בְּרַגְעִים אֲחָדִים בְּמָה מַחְשְׁבוֹת עָבְרוּ בְּרַעְיוֹנִי, וּמִבְּלִי דְבָר הַטְּמָנְתִּי הַמְטֵבַע שֶׁל זֶהָב בְּצִלְחָתִי, וְאַטּוּל יָדִי לְאַכּוֹל סְעוּדַת הַצֹּהֲרִים עִם אַבָּא, וְתַבְדֵּל לַחַיִּים טוֹבִים אִמָּא תִי'.

ר' קֶאפִּיל הֵלֵךְ לֹו, וְאַבָּא אָמַר לִי: "גְּמִילוּת חֶסֶד גְּדוֹלָה מַצְדָּקָה, בְּזָה שֶׁהִיא הֵן לְעֵנִיִּים וְהֵן לְעֹשִׁירִים¹⁸¹, אִוֵּן אִז עַס ווִילֵט זַעַךְ נִיט אִוֵּן מִיָּא גִיט, יַעֲמֹולֵט אִיז דָּאס נֶאךְ בַּעֲסֵער, מִיָּא לֹאִיט יַעֲנַעם אִיִּיף א וואך צוויי, אִוֵּן מִיָּא אִיז מִקְבֵּל אַקְרִיק אִוֵּן מִיָּא הָאט א גְּרִיִּסֵּעַ מִצוּה".

כְּבֵד הָיָה לִי מְאֹד לְהַפְרֹד אֶף לְזִמֵּן קֶצֶר מִן שַׁעֲשׁוּעֵי זֶה, הַמְטֵבַע שֶׁל זֶהָב, אֲשֶׁר פְּעָמִים בְּכָל יוֹם הָיִיתִי מְשַׁתְּעֵשֶׁע בָּהּ. אָבֵל מִפִּינֹן שְׁאַבָּא הַגִּיד אֲשֶׁר גְּמִילוּת חֶסֶד הוּא עוֹד גְּדוֹל מַצְדָּקָה, שׁוֹב אֵין כִּי כַח מְלַחֲמָנֵע, וּבְגִמְרֵי הַסְּעוּדָה הַנִּינִי רַץ לְרֹאוֹת אֶת ר' קֶאפִּיל שִׁי וּלְקַיֵּם אֶת הַמְצָוָה.

בְּאַתִּי לְחַנּוּתוֹ שֶׁל ר' קֶאפִּיל שִׁי, וּמִצָּאֲתִיו יוֹשֵׁב וְתוֹהָא, יוֹשֵׁב וּמִחְכָּה עַל קוֹנָה. מִבֵּיט הַנִּינִי בְּכָל הַצְדִּים, מִבֵּיט וּמִחְרִישׁ, לְשׁוֹנִי נִגְלָד בְּפִי וּלְבִי מְתַבָּרֵץ.

(181) סוכה מט, ב.

מתפלל הנני בלבי, אשר ר' קאפיל זה יאמר לי כי פֿכר השיג הגמ"ח, וזֶהְבִי בלתי דרוש לו, ואז הלא משנה שֶׁכֶר יִהְיֶה לי: הִזָּהֵב יִשְׁאָר בְּצִלְחָתִי, וְגַם שֶׁכֶר מִצָּנָה יִהְיֶה לי.

עֲמַדְתִּי רְגָעִים אֶחָדִים, וְאֶנְחָה יוֹצֵאת מִלְּבוֹ שֶׁל ר' קאפיל: "דרוש לי כֶּסֶף, כֶּסֶף הֶרְבֵּה. הַקֵּאמִסִּינֶער צָרִיךְ לְנִסּוֹעַ הַלֵּילָה לְהִבִּיא סְחוּרָה, וְכֶסֶף אֵין".

רוֹאֶה הִנְנִי כִּי תַפְלָתִי לֹא הוֹעִילָה, הָאֶנְחָה וְהַפְּזֻמוֹן מְבַנְיִים הֵמָּה אֶל רְכוּשִׁי, עוֹד רְגַע וְעָלִי לְהַפְרֵד מֵאֲהוּבֵי וְשִׁעְשׁוּעֵי, אֲבָל מָה אוֹכֵל לַעֲשׂוֹת, אֲבָא אָמַר כִּי גַמ"ח גָּדוֹל מְצַדֶּקָה, וְאֲבָא זֶה אֲשֶׁר יָקָר לי בְּמָאֵד, וְתוֹדָה-לֵאלֹלֵי כִי הִבְרִיא וְעָלִי לְקַנֵּס דְּבָרוֹ, וּבִשְׁכָּרוֹן לֵב הוֹצֵאתִי אֶת הָאוֹצָר שְׁלִי, מִשְׁאֵת נַפְשִׁי, וְאֶמְסְרֶהוּ עַל יַד ר' קאפיל שִׁי'.

"בְּשָׁבוֹעַ הַבָּא לטוֹבָה" – אוֹמֵר ר' קאפיל – "תִּקְבֹּל חֲזָרָה, וְרַק עַל שָׁבוֹעַ אֶחָד דְּרוֹש לִי". אוֹדָה וְלֹא אֲבוֹשׁ, כִּי לֹא יְכוּלְתִּי לַעֲמֹד אֶף רְגַע מִפְּרִץ הַדְּמָעוֹת אֲשֶׁר נִשְׁרוּ מֵעֵינִי, וְאֶרְוֶן הַחוּצָה. בְּבוֹאֵי הַחֲדָרָה, תִּכְרִי פֶּכֶר הָיו לומְדִים, וְרַבֵּי ר' נִסָּן הֵבִיט עָלַי בְּהִבְטָה שֶׁל רִגְזוֹ. שׁוֹמֵעַ הִנְנִי מָה שְׁלומְדִים, אֲבָל לִבִּי בַל עָמִי.

עֲבָרָה שָׁבוֹעַ אֶחָד, שָׁנִים, שְׁלֹשָׁה, וּבְכָל עֵת הִנְנִי מְסַבֵּב סְבִיבוֹת ר' קאפיל שִׁי', וְר' קאפיל זֶה אֵינוֹ מְדַבֵּר עָמִי אֶף הֵגָה, אֵינוֹ מְבִיט בְּפָנָתִי.

ובְּפוּרִים, בְּיוֹם שֶׁכָּל אָדָם יוֹצֵא מִגְּדָרוֹ, הִנֵּה גַם אֲנִכִּי יוֹצֵאתִי מִגְּדָרִי, וְעִשִּׁיתִי לי חֲזֵק לֵב וְשִׁאֲלִיתִי אֶת ר' קאפיל שִׁי' מָה יִהְיֶה עִם הַגַּמ"ח. "הַגַּמ"ח" – עוֹנָה ר' קאפיל – "הֲלֹא זֶה מַעֲשֵׂה יִשְׁנָה, מִי יִכּוֹל לַחֲשׁוֹב אוֹדוֹת גַּמ"ח פָּאָלוֹ. גַּם אִם יִתֵּן הַשֵּׁם וְיִהְיֶה מְסַחֵר הָאֲתוּרוֹגִים בִּקְרִיץ הַבָּא טוֹב, גַּם אִזְ אֵינֶנִּי חוֹשֵׁב אוֹדוֹת גַּמ"ח פָּאָלוֹ".

לְרַגֵּעַ בִּינְתִי הַסִּתְתָּרָה: מָה בֵּין גַּמ"ח זֶה לְגַמ"ח אַחֵר? אֲבָל מְפוֹרֵשׁ שְׁמַעְתִּי מִמֶּנּוּ כִּי הוּא מַעֲשֵׂה יִשְׁנָה, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁב בְּהַחֲזָרָת גַּמ"ח זֶה, וְחִגִּי נִהְפֵּךְ לְתוֹנָה, וְאֶפְנֶה הַצָּדָה וְאֶבְכֶּה.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

לרגלי מסעו לדרכו צלחה איזה חדשים, ובבקשה לקרבו בימין מקרבת בכל מיני קירוב כי ברכה בו, גם בישבו פה במושב צר ודחוק כאורח של הנוודים, ירחמם השייט, פעל ועשה הרבה בלימוד ברבים אשר החי נפשות רבות, יהי השייט בעזרו ויצליחו בגו"ר.

ידידו הדו"ש ומברכו

יוסף יצחק

בי"ח שבט תרפ"ט

כבוד ידידי הרה"ג המפורסם ווי"ח אי"א
מוהר"ר ישראל שי

שלום וברכה.

בזה הנני להכיר את הרה"ג הנכבד והנעלה ווי"ח אי"א
מוהר"ר חיים אייזיק שליט"א רויטער אשר התאחר בפה

יוצאים לדרך!

השבת אנו קוראים את פרשת פקודי ומסיימים את ספר שמות, בהכרזת "חזק, חזק ונתחזק". חמש שמות נקרא בשם 'ספר הגאולה' כי הוא מספר על גאולת עם ישראל ממצרים. בסוף החמש, בפרשה שלנו, מספר על הקמת המשכן, גלוי השכינה שהיה במשכן, וממש בסיום הספר מספר על הענן שהיה שוכן מעל אהל מועד, אך לפני שבני ישראל היו נוסעים הלאה, הענן היה עולה בחזרה למעלה.

למה הספור על הגאולה והקמת המשכן, מסתים במסעות של בני ישראל ובענן שהיה מסתלק? מה זה בא ללמד אותנו?

התורה באה ללמד אותנו מה המטרה האמתית. יש מצב שבו הענן שורה על המשכן, שזה רומז על גלוי השכינה. אבל המשימה שלנו היא לגלות את הקדשה בעולם גם כשנוסעים הלאה, גם כשהענן מסתלק ואין גלוי אלקות.

לכן הספור על המשכן מסתים דוקא בהסתלקות הענן, כי כאן מתחילה העבודה החשובה. כך גם כשיהודי נמצא בגלות, ומסביבו יש חשך. לא תמיד קל ופשוט לו לקיים תורה ומצוות - עליו לדעת שהוא נמצא באמצע ה'מסע' לעבר הגאולה העתידה. לא רק שכשייש נסיון או משהו שמפריע לנו לקיים תורה ומצוות, אנחנו ממשיכים קדימה, אלא הנסיון עצמו מלמד אותנו שאנחנו כפונן הנכון. ממש כמו הענן, שדוקא כשהוא היה מסתלק בני ישראל היו ממשיכים לנסע קדימה. עלינו לדעת שיש לנו תמיד את הכוח לא להתפעל מהחשך שמסביב, לא לחשב מה יגידו אחרים, אלא להתקדם הלאה במסע. להמשיך בקיום התורה והמצוות, ולהפוך את העולם כלו למקום של משכן, למקום של השראת השכינה.

(מעובד ע"פ לקו"ש חט"ז עמ' 475. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

כשמדובר אודות עניין של הצלת בני-ישראל, אין מקום לחשבון-על-פי שכל, אלא עושים הכול, ואפילו על הספק, כדי לעזור לכל אחד ואחת מישראל

משיחת חג הפורים ה'תשי"ז

חומש לקריאה בציבור

פרשת פקודי

~ נקודות משיחות קודש ~

משפן העדות (לח, כא)

עדות לישראל שותף להם הקב"ה על מעשה העגל (רש"י)
היינו שהמשפן מכפר על חטא העגל ושולל אותו. ויש
לבאר, דהנה משמעות המשפן היא, שיהודי עושה מדברי
הרשות שלו 'מקדש' להקב"ה, ועבודה זו באה מהפנה
ש"אין עוד מלבדו", והעולם ומלואו אינו אלא "הארה וכל
אלקיו". והפנה ואמונה זו - היא הנגוד המחלט של חטא
העגל, שפן 'עבודה זרה' אין פרושה כפירה בה' דוקא, אלא
גם המחשבה שיש 'דבר' כלשהו מלבד ה'.

(לקוטי שיחות, כרך ג', עמ' 931)

שני ד' ויעש את האפדן והב תכלת וארגמן
ותולעת שני ושש משזר: ג' וירקעו את פחי
הזהב וקצין פתילם לעשות בתוך התכלת
ובתוך הארגמן ובתוך תולעת השני ובתוך
השש מעשה חשב: ד' כתפת עשורלו חברת
על-שני כתיב קצוותיו קרי קצותיו חפר: ה' וחשב
אפדתו אשר עליו ממנו הוא כמעשהו זהב
תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר כאשר
צוה יהוה את-משה: ס' ויעשו את-אבני
השהם מסבת משבצת זהב מפתחת פתוחי
חולתם על-שמות בני ישראל: ז' וישם אתם על
כתפת האפדן אבני זפרון לבני ישראל כאשר
צוה יהוה את-משה: פ' ויעש את-החשן
מעשה חשב כמעשה אפדן זהב תכלת וארגמן
ותולעת שני ושש משזר: ט' רבוע היה כפול
עשו את-החשן זרת ארפו וזרת רחבו כפול:
י' וימלאו-בו ארבעה טורי אבן טור אדם פטרה
וברקת הטור האחד: יא' והטור השני נפד ספיר
ויהלם: יב' והטור השלישי לשם שבו ואחלמה:
יג' והטור הרביעי תרשיש שהם וישפה מוסבת
משבצת זהב במלאכתם: יד' והאבנים על-שמות

לח כא אלה פקודי המשפן משפן העדת אשר
פקד על-פי משה עבדת הלוים ביד איתמר
בן-אהרן הכהן: כב ובצלאל בן-אורי בן-חור
למטה יהודה עשה את כל-אשר-צוה יהוה
את-משה: כג ואתו אהליאב בן-אחיסמך
למטה-דן חרש וחשב ורקם בתכלת ובארגמן
ובתולעת השני ובשש: ס' כד כל-הזהב
העשוי למלאכה בכל מלאכת הקדש ויהי
זהב התנופה תשע ועשרים כפר ושבע מאות
ושלשים שקל בשקל הקדש: כה וכסף פקודי
העדה מאת כפר ואלף ושבע מאות וחמשה
ושבעים שקל בשקל הקדש: כו בקע לגלגלת
מחצית השקל בשקל הקדש לכל העבר
על-הפקדים מן עשרים שנה ומעלה לשש-
מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות
וחמשים: כז ויהי מאת כפר הפסף לצקת את
אדני הקדש ואת אדני הפרכת מאת אדנים
למאת הכפר כפר לאדן: כח ואת-האלף
ושבע המאות וחמשה ושבעים עשה ווים
לעמודים וצפה ראשיהם וחשק אתם:
כט ונחשת התנופה שבעים כפר ואלפים
וארבע-מאות שקל: ל' ויעש בה את-אדני פתח
אהל מועד ואת מזבח הנחשת ואת-מכפר
הנחשת אשר-לו ואת כל-כלי המזבח: לא ואת
אדני החצר סביב ואת-אדני שער החצר ואת
כל-יתדת המשפן ואת-כל-יתדת החצר סביב:
לב' וימן-התכלת והארגמן ותולעת השני
עשו בגדי-שרד לשרת פקדש ויעשו את-בגדי
הקדש אשר לאהרן כאשר צוה יהוה את-
משה: פ

על־שולי המעיל סביב לשרת פאשר צוה יהוה
את־משה: ם וַיַּעַשׂוּ אֶת־הַתְּכֵנֶת שֶׁשׁ מַעֲשֵׂה
אָרֶג לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו: ־ וְאֵת הַמִּצְנֶפֶת שֶׁשׁ
וְאֶת־פָּאָרִי הַמְּנַבֶּעֶת שֶׁשׁ וְאֶת־מִכְנָסֵי הַבָּד שֶׁשׁ
מִשְׁזָר: ־ וְאֶת־הָאֲבִגָּט שֶׁשׁ מִשְׁזָר וְתִכְלֵת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מַעֲשֵׂה רָקִם כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ם וַיַּעַשׂוּ אֶת־צִיצֵן נֹזֶר־הַקֹּדֶשׁ
זָהָב טָהוֹר וַיִּכְתְּבוּ עָלָיו מִכְתָּב פְּתוּחֵי חוֹתָם
קֹדֶשׁ לַיהוָה: ־ וַיִּתְּנוּ עָלָיו תְּתִיל תִּכְלֵת לְתֵת
עַל־הַמִּצְנֶפֶת מִלְּמַעַל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה: ם וַתֵּכֶל כָּל־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד
וַיַּעַשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה בֶּן עֶשְׂרִי: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וְאֵת הָאֲבִגָּט שֶׁשׁ מִשְׁזָר וְתִכְלֵת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי (לט).

(כט)

צָמָר (תִּכְלֵת אֲרָגָמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי) וּפִשְׁתָּן (שֶׁשׁ) הֵם חֹסֶד
וּגְבוּרָה, שְׁנֵי הַפָּסִים, וְלֹכֵן אֵין חֲבוּרֵן עוֹלָה יָפֵה. אָכֵל בְּמָקוֹם
שֶׁל גְּלוּי אֹר נַעֲלָה אֶפְשָׁר לְחַבֵּר אוֹתָם, כִּי שְׁנֵיהֶם מִתְבַּטְּלִים
בְּפָנֵי הָאֹר, וְכֵמוּ בְּטוֹל שְׂרֵי הַמֶּלֶךְ בְּשִׁעוּמָדִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ.
וְלֹכֵן בְּמִקְדָּשׁ, שֶׁם הָאִיר אֹר נַעֲלָה, אֵין אֶסוּר שְׁעֻטָּנִי. וְזֶה
הִיָּה בְּאֲבִגָּט בְּרָקָא, שְׁעֻטָּנִי "הַכּוֹן לְקִרְאָת אֱלֹקֵיךָ יִשְׂרָאֵל",
הַהֲכָנָה לַעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ.

(לקוטי שיחות, כרך לו, עמ' 159)

רְבִיעִי: ־ וַיָּבִיאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶל־מֹשֶׁה אֶת־הָאֹהֶל
וְאֶת־כָּל־כְּלָיו קְרָסָיו קְרָשָׁיו כְּתִיב בְּרִיחוּ קְרִי בְּרִיחוּ
וְעַמְדָּיו וְאֲדָנָיו: ־ וְאֶת־מִכְסֵּה עוֹרֹת הָאֵילִם
הַמֵּאֲדָמִים וְאֶת־מִכְסֵּה עֹרֹת הַתְּחָשִׁים וְאֵת
פְּרֹכֶת הַמָּסָד: ־ אֶת־אֲרוֹן הָעֵדוּת וְאֶת־בְּדָיו
וְאֵת הַפָּפִירֹת: ־ אֶת־הַשִּׁלְחָן אֶת־כָּל־כְּלָיו וְאֵת
לֶחֶם הַפָּנִים: ־ אֶת־הַמִּנְחָה הַטָּהוֹרָה אֶת־נִרְתִּיהָ
נֶרֶת הַמַּעֲרֹכָה וְאֶת־כָּל־כְּלֶיהָ וְאֵת שֶׁמֶן הַמָּאֹר:
־ וְאֵת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת
קִמְרֵת הַסַּמִּים וְאֵת מָסַד פֶּתַח הָאֹהֶל: ־ אֵת |

בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵנָּה שְׂתִים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמוֹתָם
פְּתוּחֵי חוֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ לְשָׁנִים עֶשֶׂר שָׁבַט:
־ וַיַּעַשׂוּ עַל־הַחֹשֶׁן שְׂרָשֶׁרֶת גְּבֻלַת מַעֲשֵׂה עֲבֹת
זָהָב טָהוֹר: ־ וַיַּעַשׂוּ שְׂתֵי מִשְׁבָּצֹת זָהָב וּשְׂתֵי
מִבְּעֹת זָהָב וַיִּתְּנוּ אֶת־שְׂתֵי הַמִּבְּעֹת עַל־שְׁנֵי
קְצוֹת הַחֹשֶׁן: ־ וַיִּתְּנוּ שְׂתֵי הָעֲבֹתֹת הַזָּהָב
עַל־שְׂתֵי הַמִּבְּעֹת עַל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן: ־ וְאֵת שְׂתֵי
קְצוֹת שְׂתֵי הָעֲבֹתֹת נָתַנוּ עַל־שְׂתֵי הַמִּשְׁבָּצֹת
וַיִּתְּנֵם עַל־כְּתֹפֶת הָאָפֶד אֶל־מֹל פָּנָיו: ־ וַיַּעַשׂוּ
שְׂתֵי מִבְּעֹת זָהָב וַיִּשְׁמֹו עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן
עַל־שְׁפָתָיו אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאָפֶד בֵּיתָה: ־ וַיַּעַשׂוּ
שְׂתֵי מִבְּעֹת זָהָב וַיִּתְּנֵם עַל־שְׂתֵי כְתֹפֶת הָאָפֶד
מִלְּמַטָּה מִמֹּל פָּנָיו לַעֲמֹת מִחֲבֵרָתוֹ מִמַּעַל
לְחֹשֶׁב הָאָפֶד: ־ וַיִּרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטְּבַעְתָּיו
אֶל־מִבְּעֹת הָאָפֶד בְּתִיל תִּכְלֵת לְהִיָּת עַל־
חֹשֶׁב הָאָפֶד וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאָפֶד כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וְלֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאָפֶד (לט, כא)

הָאָפֶד – שׁ"חֹגֶר אוֹתוֹ מֵאַחֲרָיו .. וּמַגִּיעַ עַד עַקְבָּיו",
שִׁדָּה לְחֻלָּק הָכִי נִמְדָּה וְהָכִי חִיצוֹנִי שְׁבָאָדָם. וְאֵלֹה הַחֹשֶׁן –
שׁ"תְּלוּי . . עַל לְבוֹ מִלְּפָנָיו", שִׁדָּה לְחֻלָּק הָכִי נַעֲלָה וְהָכִי
פְּנִימִי שָׁבֹד ("מִלְּפָנָיו" גַּם מִלְּשׁוֹן פְּנִימִיּוֹת, פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב).
וְזֶה וְלֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאָפֶד – גַּם הַדְּבָרִים הָכִי נִמְדָּכִים
וְהָכִי חִיצוֹנִיִּים שְׁבָאָדָם, צָרִיכִים לְהִיָּת מִחֲבָרִים לְדְבָרִים הָכִי
נַעֲלִים וְהָכִי פְּנִימִיִּים שָׁבֹד.

(ספר השיחות תשמ"ח, כרך א עמ' 314)

שְׁלִישִׁי: ־ וַיַּעַשׂ אֶת־מַעֲשֵׂה הָאָפֶד מַעֲשֵׂה אָרֶג
כָּלִיל תִּכְלֵת: ־ וּפִי־הַמַּעֲשֵׂה בְּתוֹכּוֹ כְּפִי תַחֲרָא
שְׁתָּה לְפָנָיו סָבִיב לֹא יִקְרַע: ־ וַיַּעַשׂוּ עַל־שְׁוִלֵי
הַמַּעֲשֵׂה רְמוֹנֵי תִכְלֵת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי
מִשְׁזָר: ־ וַיַּעַשׂוּ פַעֲמָנִי זָהָב טָהוֹר וַיִּתְּנוּ אֶת־
הַפַּעֲמָנִים בְּתוֹד הָרַמְנִים עַל־שְׁוִלֵי הַמַּעֲשֵׂה
סָבִיב בְּתוֹד הָרַמְנִים: ־ פַּעֲמָן וְרַמָּן פַּעֲמָן וְרַמָּן

מִזְבֵּחַ הַנֶּחֱשֵׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנֶּחֱשֵׁת אֲשֶׁר־לוֹ
אֶת־בְּדִיּוֹ וְאֶת־כָּל־כְּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ:
אֵת קַלְעֵי הַחֹצֵר אֶת־עַמֻּדֶיהָ וְאֶת־אֲדָנֶיהָ
וְאֶת־הַמָּסָךְ לְשַׁעַר הַחֹצֵר אֶת־מִיתְרֵיו וְיִתְּדֶיהָ
וְאֵת כָּל־כְּלֵי עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן לְאַהֲל מוֹעֵד:
אֶת־בְּגָדֵי הַשָּׂרָד לְשָׂרָת בְּקֹדֶשׁ אֶת־בְּגָדֵי
הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בְּגָדֵי בָנָיו לְכַהֵן:
כָּל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בְּן עֲשׂוֹ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הָעֲבֹדָה: מִן וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־
הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה בֶּן
עֲשׂוֹ וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיְבִיאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶל מֹשֶׁה (לט, לג)

נִרְאָה בְּמַקְמוֹ, וְהוּא נִזְקָף וְקָם מֵאֲלֵיו (רש"י)

יֵשׁ לְשֵׁאל, מִדּוּעַ הִיטָה הַקָּמַת הַמִּשְׁכָּן בְּדֶרֶךְ זוֹ. וְיֵשׁ
לִזְמַר, דִּהְיָה בְּמִשְׁךְ שְׁבַעַת יָמֵי הַמְּלֹאכִים נַעֲשֶׂתָה עֲבֹדַת
הַמִּשְׁכָּן מִכֶּחָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּדֶרֶךְ 'אַתְּצִוְתָּא דְלִמְתָּא'.
וְאַף שֶׁבְּעֹבְדָהּ זוֹ יֵשׁ חֲבִיבוּת מִיְּדֻתָּה, אֵין בְּכַחַה לְהִבִּיא אֶת
הַשָּׂרָדַת הַשְּׂכִינָה לְעוֹלָם; לָזֶה יֵשׁ צָרָה בְּפַעֲלָה הַבָּאָה מִכּוּחַ
שֶׁל הַקָּב"ה, בְּדֶרֶךְ 'אַתְּצִוְתָּא דְלַעֲלֵא'.

(לקוטי שיחות, כרך יא, עמ' 183)

חמישי מ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
בַּיּוֹם־הַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַחַד לַחֲדָשׁ תִּקְּים
אֶת־מִשְׁכָּן אֹהֶל מוֹעֵד: וְשַׁמַּתְּ שֵׁם אֶת אֲרוֹן
הָעֵדוּת וְסַכַּת עַל־הָאָרֶץ אֶת־הַפָּרֹכֶת: וְהִבַּאתָ
אֶת־הַשִּׁלְחָן וְעָרַכְתָּ אֶת־עֶרְבּוֹ וְהִבַּאתָ אֶת־
הַמִּנְחָה וְהַעֲלִיתָ אֶת־נִרְתִּיהָ: וְנִתְּתָה אֶת־מִזְבֵּחַ
הַזֶּהֱבָה לְקַמֶּרֶת לִפְנֵי אֲרוֹן הָעֵדוּת וְשַׁמַּתְּ אֶת־
מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן: וְנִתְּתָה אֶת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה
לִפְנֵי פֶתַח מִשְׁכָּן אֹהֶל־מוֹעֵד: וְנִתְּתָה אֶת־הַכִּיֹּר
בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנִתְּתָה שֵׁם מַיִם:
וְשַׁמַּתְּ אֶת־הַחֹצֵר סָבִיב וְנִתְּתָה אֶת־מָסַךְ שַׁעַר
הַחֹצֵר: וְלִקְחָתָהּ אֶת־שִׁמֹן הַמִּשְׁחָה וּמִשְׁחָתָהּ
אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וְקִדְּשָׁתָה אֹתוֹ

וְאֶת־כָּל־כְּלָיו וְהָיָה קֹדֶשׁ: וּמִשְׁחָתָה אֶת־מִזְבֵּחַ
הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כְּלָיו וְקִדְּשָׁתָה אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה
הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קְדָשִׁים: וּמִשְׁחָתָה אֶת־הַכִּיֹּר
וְאֶת־כַּנּוֹ וְקִדְּשָׁתָה אֹתוֹ: וְהִקְרַבְתָּ אֶת־אֹהֶרֶן
וְאֶת־בָּנָיו אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּרְחַצְתָּ אֹתָם
בַּמַּיִם: וְהִלַּבְשָׁתָה אֶת־אֹהֶרֶן אֵת בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ
וּמִשְׁחָתָה אֹתוֹ וְקִדְּשָׁתָה אֹתוֹ וְכַתֵּן לֵי: וְאֶת־בָּנָיו
תִּקְרִיב וְהִלַּבְשָׁתָה אֹתָם בְּתֹנֹת: וּמִשְׁחָתָה אֹתָם
כַּאֲשֶׁר מִשְׁחָתָה אֶת־אֲבִיהֶם וְכַתֵּנוּ לֵי וְהָיְתָה
לְהִיֵּת לָהֶם מִשְׁחָתָם לְכַהֲנַת עוֹלָם לְדוֹרָתָם:
וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ בֶּן

עֲשֶׂה: ם

~ נקודות משיחות קודש ~

וְהִלַּבְשָׁתָה אֶת אֹהֶרֶן אֵת בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ . . וְאֵת בָּנָיו . . כְּתֹנֹת

(מ, יג"ד)

עֲבֹדָתוֹ שֶׁל אֹהֶרֶן בְּיוֹם הַשְּׂמִינִי לְמִלּוּאִים, פְּעֻלָּה אֶת
שְׁלֵמוֹת מַצִּיאֹת הַמִּשְׁכָּן (וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם), וְכַפִּי שֶׁכְּתִב
רַשִׁי" (שְׂמִינִי ט, כג) שֶׁעַל־יְדֵי קָרְבָּנוֹתָיו וְעֲבֹדָתוֹ נִפְעָלָה
הַשָּׂרָדַת הַשְּׂכִינָה. וְיֵשׁ לִזְמַר, שֶׁלִּכְּנֵן הִיטָה צָרָה לְהִיּוֹת כָּל
הַקְּנָה לְעֹבְדָהּ זוֹ, הֵינִי הַלְּבָשֶׁת כָּל "בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ" (לֹא רַק
הַכְּתֹנֹת), עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, כִּי הוּא זֶה שֶׁעוֹשֶׂה אֶת הַמִּשְׁכָּן (רָאָה
רַשִׁי" לְעִיל לט, לג: וּמֹשֶׁה הֶעֱמִידוֹ).

(לקוטי שיחות, כרך כו, עמ' 294)

ששי וַיְהִי בַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בִּשְׁנֵי הַשָּׁנִית בְּאַחַד
לַחֲדָשׁ הוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן: וַיִּקָּם מֹשֶׁה אֶת־
הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת־אֲדָנָיו וַיִּשֶׂם אֶת־קֶרְשָׁיו וַיִּתֵּן
אֶת־בְּרִיחָיו וַיִּקָּם אֶת־עַמֻּדָיו: וַיִּפְרֹשׂ אֶת־
הָאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן וַיִּשֶׂם אֶת־מִכְסֵּה הָאֹהֶל
עָלָיו מִלְּמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ם
כ וַיִּקָּח וַיִּתֵּן אֶת־הָעֵדוּת אֶל־הָאָרֶץ וַיִּשֶׂם אֶת־
הַבְּדִים עַל־הָאָרֶץ וַיִּתֵּן אֶת־הַפָּרֹכֶת עַל־הָאָרֶץ
מִלְּמַעְלָה: כִּי וַיָּבֹא אֶת־הָאָרֶץ אֶל־הַמִּשְׁכָּן וַיִּשֶׂם
אֶת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ וַיִּסָּד עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ם וַיִּתֵּן אֶת־הַשִּׁלְחָן

לֹא יַעֲלֶה הָעֵנָן וְלֹא יִסְעוּ עַד-יוֹם הָעֲלֹתוֹ: ֹּ כִּי
עֵנָן יִהְיֶה עַל-הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאִשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ
לְעֵינֵי כָל-בֵּית-יִשְׂרָאֵל בְּכָל-מַסְעֵיהֶם:

צ"ב פסוקים, בל"י ב"ל סימן. *

חֹזֶק חֹזֶק וְנִתְחַזַּק

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹהָ רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא
כִּרְעוּתָהּ וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וְיַצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וְיִקְרַב
מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֶלְמָא וּבְזִמְנָן קָרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ
לְעַלְמָא וּלְעַלְמֵי עַלְמֵי. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמֵם,
וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמָה דְקֻדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא. אֲמֵן לְעֵלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבַּחְתָּא וְנִחְמַתָּא, דְאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן

~ נקודות משיחות קודש ~

ובהעלות הענן . . יסעו בני ישראל (מ, לו)
בסיום פרשתנו, העוסקת בהשראת השכינה במשכן,
מספר על מסעות המשכן, היינו הסתלקות השכינה, ענן ה'.
ויש לבאר, דהנה תכלית המשכן היא עשית "דירה לו יתברך
בתחתונים"; וכונה זו מתבצעת בעקר על-ידי-זה שהמשכן
נותן כח, שגם ב'מסע הגלות' (כי המסעות רומזים לברור
'מדבר העמים' בזמן הגלות), שאז אין גלוי שכינה, מבררים
את העולם, כך שגם שם מאיר אלקות.

(לקוטי שיחות, כרך טז, עמ' 475)

מפטיר ל ויכם הענן את-אהל מועד וכבוד יהוה
מלא את-המשכן: ל ואל-יכל משה לבוא אל-
אהל מועד כִּי-שָׁכַן עָלָיו הָעֵנָן וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא
אֶת-הַמִּשְׁכָּן: ל ובהעלות הענן מעל המשכן
יסעו בני ישראל בכל מסעיהם: ל ואם-לא יעלה
הענן ולא יסעו עד-יום העלתו: ל כִּי עֵנָן יִהְיֶה
עַל-הַמִּשְ�כָּן יוֹמָם וְאִשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי
כָל-בֵּית-יִשְׂרָאֵל בְּכָל-מַסְעֵיהֶם:

בְּאֶהֱל מוֹעֵד עַל יַרְדְּ הַמִּשְׁכָּן צִפְנָה מַחֲוִין
לְפָרְכָת: כ ויערך עליו ערך לחם לפני יהוה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה: ס כִּי וַיִּשָּׂם
אֶת-הַמִּנְחָה בְּאֶהֱל מוֹעֵד גִּבַּח הַשְּׁלֶחֶן עַל יַרְדְּ
הַמִּשְׁכָּן גִּנְבָה: כה ויעל הנרת לפני יהוה כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה: ס כִּי וַיִּשָּׂם אֶת-מִזְבַּח
הַזָּהָב בְּאֶהֱל מוֹעֵד לִפְנֵי הַפָּרְכָת: ט וַיִּקְטֹּר
עָלָיו קֹמֶרֶת סָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-
מֹשֶׁה: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וימת את אֲדֹנָיו (מ, יח)

קְרָשִׁים – רומזים לכחות הפנימיים, שכל ומדות. יריעות
– רומזים לכחות המקיפים, תענוג ורצון. אֲדֹנִים – רומזים
לבטול, שהוא דרגה פחותה יותר מן העבודות הפרטיות
האמורות, אבל הוא יסודם. ולכן היו האֲדֹנִים החלק הנמוך
ביותר שבמשכן, אך היו יסוד המשכן בלוי, גם של הקרשים
והיריעות. ואף התחלת עבודת היום היא הודאה ובטול –
"מוֹדָה אֲנִי" ו"הודו".

(לקוטי שיחות, כרך א', עמ' 165)

שביעי כה וַיִּשָּׂם אֶת-מִסְךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן: כה ואת
מִזְבַּח הָעֹלָה שָׂם פֶּתַח מִשְׁכָּן אֹהֶל-מוֹעֵד וַיַּעַל
עָלָיו אֶת-הָעֹלָה וְאֶת-הַמִּנְחָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת-מֹשֶׁה: ס וַיִּשָּׂם אֶת-הַכִּיֹּר בֵּין-אֹהֶל מוֹעֵד
וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן שָׁמָּה מִים לְרִחֻצָּה: לא וַרְחֲצוּ
מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל בְּנֵי אֹהֲלֵי מִשְׁכָּן וְאֶת-
רְגֵלֵיהֶם: ל כַּבֹּאִם אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד וּבְקִרְבָתָם
אֶל-הַמִּזְבֵּחַ יִרְחֲצוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-
מֹשֶ�ה: ס ל וַיִּקֶּם אֶת-הַחֲצִיר סָבִיב לַמִּשְׁכָּן
וּלְמִזְבֵּחַ וַיִּתֵּן אֶת-מִסְךְ שַׁעַר הַחֲצִיר וּכְל מֹשֶׁה
אֶת-הַמְּלָאכָה: פ ל ויכם הענן את-אהל מועד
וכבוד יהוה מלא את-המשכן: ל ואל-יכל משה
לבוא אל-אהל מועד כִּי-שָׁכַן עָלָיו הָעֵנָן וּכְבוֹד
יְהוָה מָלֵא אֶת-הַמִּשְׁכָּן: ל ובהעלות הענן מעל
המשכן יסעו בני ישראל בכל מסעיהם: ל ואם-

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מִשָּׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲיָחִים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכֶּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֶעֱם, וְכִלְיֹתֶיהָ כִּילִי־שָׁלוֹם. אֶרֶץ יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֵשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשָּׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבד, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

נָא וּתְשַׁלֵּם כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה וַיָּבֵא שְׁלֹמֹה אֶת־קִדְשֵׁי | מִה שֶׁהִקְדִּישׁ דָּוִד אָבִיו אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכֶּלִּים נָתַן בְּאֶצְרוֹת בֵּית יְהוָה: א אֲזַי וְאֶזְרָא שְׁלֹמֹה כָּל מְלָאכָת הַבָּנִין וְקִהֵּל שְׁלֹמֹה אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת נְשִׂאֵי

הָאֲבוֹת הַנְּשִׂאִים לְכָל בְּתֵי הָאָבוֹת

לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה

וְרוּשָׁם לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן

בְּרִית־יְהוָה מֵעִיר דָּוִד הִיא צִיּוֹן

שֶׁם הָעִיר דָּוִד כְּשֶׁהֵבִיאוּ מִבֵּית עֹבֵד

אֲדָוָה: ב וַיִּקְהֲלוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ

שְׁלֹמֹה כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּיָרַח

שי למורא

נא וַיָּבֵא שְׁלֹמֹה וְגו', כִּי אֵת כָּל

הַבָּנִין וְאֵת כָּלֵי עֲשֵׂה שְׁלֹמֹה מִשְׁלֹו מִמֶּה

שֶׁקִּבֵּץ הָיָה. א נְשִׂאֵי הָאָבוֹת,

שֶׁהֵם הַנְּשִׂאִים. וְכָפַל חֶלְשׁוֹן לְחֹסֶפֶת

בְּאוֹר. ב בְּיָרַח הָאֲתָנִים, חֹדֶשׁ

תִּשְׁרִי נִקְרָא "יָרַח הָאֲתָנִים", מִלִּשְׁוֹן

אֵיתָן וְחֹק, עַל שֶׁם שֶׁבְּחֹדֶשׁ תִּשְׁרִי הָם

הַמוֹעֲדִים הַזֵּהוּר חֲקִים וְיִמְלִשִׁים אֵת

הפטרה לפרשת פקודי לקריאה בציבור

ולשמו"ת במלכים א פרק ז

ו נָא וּתְשַׁלֵּם כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה

הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה וַיָּבֵא שְׁלֹמֹה

אֶת־קִדְשֵׁי | דָּוִד אָבִיו אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכֶּלִּים נָתַן

בְּאֶצְרוֹת בֵּית יְהוָה: ח א אֲזַי וְאֶזְרָא שְׁלֹמֹה אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל

וְאֶת־כָּל־רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת נְשִׂאֵי הָאָבוֹת לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְרוּשָׁם

לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה מֵעִיר דָּוִד הִיא צִיּוֹן: ב וַיִּקְהֲלוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה

הַאֲתָנִים חֹדֶשׁ תִּשְׁרֹף בְּחַג קֹדֶם חַג הַסִּפּוֹת הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי: ג וַיָּבֹאוּ כָּל זָקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־הָאָרוֹן וְלֹא חֲלָוִים, כִּי הַכֹּהֲנִים הָיוּ לְקָדֹשׁ הַקְּדוּשִׁים: ד וַיַּעֲלֵוּ מִבְּעֵז אֶת־אָרוֹן יְהוָה וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־כְּלֵי־קֹדֶשׁ אֲשֶׁר בָּאֵהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲלֵוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים

הָאָרוֹן, וְהַחֲלָוִים אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְכָלֹּי: ה וְהַמִּלֶּךְ שָׁלְמוֹה וְכָל־עַדֹת יִשְׂרָאֵל הַנוֹעֲדִים עָלָיו אֹתוֹ לִלְכֹת עִמּוֹ לִפְנֵי הָאָרוֹן מִזִּבְחִים צֹאן וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא־יִסְפְּרוּ וְלֹא יִמְנּוּ מֵרֶב: ו וַיָּבֹאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־אָרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֶל־דְּבִיר הַבַּיִת אֶל־קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים אֶל־תַּחַת פְּנָפִי הַכְּרוּבִים שֶׁשָּׂשָׂה שְׁלֹמֹה, וְעָמְדוּ בְּאָרְזָם: ז כִּי הַכְּרוּבִים תַּחֲלֶה פָּרָשִׁים בְּנָפִים אֶל־מְקוֹם עֲמִידַת הָאָרוֹן וּבְחִינֵי הָאָרוֹן בְּנִים נִמְּו וַיִּסְפּוּ הַכְּרוּבִים בְּנִים עַל־הָאָרוֹן וְעַל־בְּדָיו מִלְמַעְלָה: ח וַיֵּאָרְכוּ הַכְּדִים וַיֵּרְאוּ רֹאשֵׁי הַכְּדִים מִן־הַקֹּדֶשׁ עַל־פְּנֵי הַדְּבִיר בְּחִינַת דִּוְחָקִין וּבִלְטִין בְּפִרְכָּתָם, שְׁחִיתָה מֹל הַפֶּתַח, וְלֹא יֵרָאוּ הַחֻצָּה וַיְהִי שֵׁם בְּאוֹתָהּ הַנָּחַה וּמִצָּב עַד הַיּוֹם הַזֶּה עַד אֲשֶׁר נִגְנוּ בִּימֵי יֵאֱשִׁיאוּ: ט אֵין בְּאָרוֹן דָּק שְׁנֵי לְחוֹת הָאֲבָנִים וְשִׁבְרֵי לִחוֹת וְהַסֵּפֶר תּוֹרָה וְכָל מִה שְׁכָתוֹב בַּתּוֹרָה נִכְלָל בְּעֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת אֲשֶׁר הִנָּח שֵׁם מִשָּׁה בְּחֶרֶב אֲשֶׁר פָּרַת יְהוָה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: י וַיְהִי בְצֵאת הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ אַחֵר שֶׁהֶעֱמִידוּ שֵׁם הָאָרוֹן וְהֶעֱנִן עָנָן מֵלֶא מֵלֶא אֶת־בֵּית יְהוָה: יא וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד בַּחֲבִיל וּבַעֲזָרָה לְשָׁרֵת מִפְּנֵי הֶעֱנָן פִּי־מֵלֶא כְּבוֹד־יְהוָה אֶת־בֵּית יְהוָה: יב אֵז אָמַר שְׁלֹמֹה יְהוָה: יג בְּנָה בְּנִיתִי בֵּית זָכָל לָךְ מְכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים: יד וַיִּסֹּב הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו וַיִּבָּרֶךְ אֶת כָּל־קְהֵל יִשְׂרָאֵל וְכָל־קְהֵל יִשְׂרָאֵל עָמְדוּ: טו וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּפִיו אֶת דְּוֹד אָבִי וּבִידּוֹ מֵלֶא לֵאמֹר: טז מִן־הַיּוֹם

הַיּוֹם אֵל הַשְּׁלֵמוֹת, בְּחַג, חַג הַסִּפּוֹת. ד) וְאֵת אֹהֶל מוֹעֵד, אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁשָּׂשָׂה מִשָּׁה, וְהָיָה בְּנִבְעוֹן, וּמִשָּׁם הֶעֱלוּהוּ וְהַכִּיִּסוּהוּ בְּאוֹצְרוֹת בֵּית ה' בְּעֵלְיוֹת אֲשֶׁר מִמַּעַל לְחִיבֵל וְלְדְבִיר. ו) אֵל תַּחַת פְּנָפִי הַכְּרוּבִים, כְּרוּבִים שֶׁשָּׂשָׂה שְׁלֹמֹה עוֹמְדִים עַל גְּזָלֵיהֶם בְּקִרְעָה, וְאֵין אֵלֵי הַכְּרוּבִים שֶׁל הַכִּפְּרִת שֶׁעַל הָאָרוֹן.

ז) וַיִּסְפּוּ, מִלְשׁוֹן סִכָּה. ח) וְלֹא יֵרָאוּ הַחֻצָּה, כִּי הָיוּ דָק דִּוְחָקִים בְּפִרְכָּתָם. עַד הַיּוֹם הַזֶּה, עַד הַיּוֹם שֶׁנִּגְנוּ יֵאֱשִׁיאוּ הַמֶּלֶךְ אֶת הָאָרוֹן בְּמִעְרָה שְׁבִתֵּי הַבַּיִת. יב) אָמַר לְשָׁכֵן בְּעֶרְפֶּל, וְהִכֵּן אָמַר, "כִּי בָעֵן אֶרְאֶה עַל הַכִּפְּרִת" (ויקרא טו.ב). יג) בֵּית זָכָל, בֵּית קְבוּעוֹת. מְכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים, כִּי מַעֲבִשׁוֹ לֹא תִשָּׁרָה הַשְּׁכִינָה בְּמָקוֹם אַחֵר. טו) וּבִידּוֹ

כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בִּירַח הָאֲתָנִים בְּחַג הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי: ג וַיָּבֹאוּ כָּל זָקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־הָאָרוֹן: ד וַיַּעֲלֵוּ אֶת־אָרוֹן יְהוָה וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־כְּלֵי־קֹדֶשׁ אֲשֶׁר בָּאֵהֶל וַיַּעֲלֵוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים וְהַחֲלָוִים: ה וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל־עַדֹת יִשְׂרָאֵל הַנוֹעֲדִים עָלָיו אֹתוֹ לִפְנֵי הָאָרוֹן מִזִּבְחִים צֹאן וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא־יִסְפְּרוּ וְלֹא יִמְנּוּ מֵרֶב: ו וַיָּבֹאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־אָרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֶל־דְּבִיר הַבַּיִת אֶל־קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים אֶל־תַּחַת פְּנָפִי הַכְּרוּבִים: ז כִּי הַכְּרוּבִים פָּרָשִׁים בְּנָפִים אֶל־מְקוֹם הָאָרוֹן וַיִּסְפּוּ הַכְּרוּבִים עַל־הָאָרוֹן וְעַל־בְּדָיו מִלְמַעְלָה: ח וַיֵּאָרְכוּ הַכְּדִים וַיֵּרְאוּ רֹאשֵׁי הַכְּדִים מִן־הַקֹּדֶשׁ עַל־פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יֵרָאוּ הַחֻצָּה וַיְהִי שֵׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ט אֵין בְּאָרוֹן דָּק שְׁנֵי לְחוֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר הִנָּח שֵׁם מִשָּׁה בְּחֶרֶב אֲשֶׁר פָּרַת יְהוָה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: י וַיְהִי בְצֵאת הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ וְהֶעֱנִן מֵלֶא אֶת־בֵּית יְהוָה: יא וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד לְשָׁרֵת מִפְּנֵי הֶעֱנָן פִּי־מֵלֶא כְּבוֹד־יְהוָה אֶת־בֵּית יְהוָה: יב אֵז אָמַר שְׁלֹמֹה יְהוָה: יג בְּנָה בְּנִיתִי בֵּית זָכָל לָךְ מְכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים: יד וַיִּסֹּב הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו וַיִּבָּרֶךְ אֶת כָּל־קְהֵל יִשְׂרָאֵל וְכָל־קְהֵל יִשְׂרָאֵל עָמְדוּ: טו וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּפִיו אֶת דְּוֹד אָבִי וּבִידּוֹ מֵלֶא לֵאמֹר: טז מִן־הַיּוֹם

ב): כִּי בָעֵן אֶרְאֶה עַל הַכִּפְּרִת: יג חֻצֵּי וְכֹאֵה הַשְּׁכִינָה אִם כֵּן בְּנָה בְּנִיתִי בֵּית זָכָל לָךְ וְלֹא תִהְיֶה עֲמִיל בְּחֶסֶם, וְהוּא יְהִי מְכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים: יד וַיִּסֹּב הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו אֶל מֹל הַעֵם וַיִּבָּרֶךְ אֶת כָּל־קְהֵל יִשְׂרָאֵל וְכָל־קְהֵל יִשְׂרָאֵל עָמְדוּ: טו וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּפִיו אֶת דְּוֹד אָבִי שִׁמְנָה לֹא בִן שְׁכִינָה בֵּית וּבִידּוֹ הַטּוֹבָה מֵלֶא קָם אֶת דְּבָרוֹ לֵאמֹר: טז מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי

אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא־בַחֲרָתִי בְּעִיר מִכָּל שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת בַּיִת לַיהוָה שְׁמִי שָׁם וְאֶבְחַר בְּדָוִד לַיהוָה עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל שֶׁעַל יָדוֹ בָּאָה הַתְּהִלָּה לְבָחוֹר בִּירוּשָׁלַם לִבְנוֹת בַּיִת: יְיָ וַיְהִי עִם־לֵבָב דָּוִד אָבִי לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְזֶה הָיָה נִמְנָע בְּיָמֵי דָוִד, בֵּינוֹן שֶׁהָיָה לוֹ מַלְחָמוֹת רַבּוֹת: יַחַד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דָּוִד אָבִי יָעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם־לֵבָבְךָ לַיהוָה הָיִיתָ עִם־לֵבָבְךָ טוֹב עֲשִׂיתָ בָּזֶה, וְלִבְנוֹת תִּחְשַׁב כִּי עַל יָדוֹ בָּאָה הַתְּהִלָּה לְצִוִּיּוֹת עָלֶיךָ וְלִהְיוֹת הַכֵּל: יִטְרַק אֹתָהּ לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם־בְּנֶה הֵיכָל מִחֻלְצִיד הוּא־יִבְנֶה עֲשִׂיתָ בָּזֶה, וְלִבְנוֹת תִּחְשַׁב כִּי עַל יָדוֹ בָּאָה הַתְּהִלָּה לְצִוִּיּוֹת עָלֶיךָ וְלִהְיוֹת הַכֵּל: יִטְרַק אֹתָהּ לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם־בְּנֶה הֵיכָל מִחֻלְצִיד הוּא־יִבְנֶה

הַבַּיִת לְשְׁמִי וְזָקָא: כְּוִיָּקָם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר וְאָקָם תַּחַת דָּוִד אָבִי וְאֲשֶׁב | עַל־כִּפְּאֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּאוֹפֶן שֵׁשׁ לִי מִנּוּחָה מִן הָאוֹיְבִים וְאִבְנֶה וְיִבְלִיתִי לִבְנוֹת הַבַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּכֹנֶה לְשִׁמְהָ: כֹּא וְאֲשֶׁם שָׁם בְּבֵית הַזֶּה מְקוֹם לְאֹזֶן אֲשֶׁר־שָׁם לַחֹת שֶׁל בְּרִית יְהוָה אֲשֶׁר כָּרַת ה' עִם־אֲבֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאֹ אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא־בַחֲרָתִי בְּעִיר מִכָּל שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת בַּיִת לַיהוָה שְׁמִי שָׁם וְאֶבְחַר בְּדָוִד לַיהוָה עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל:

שִׁי לְמוֹרָא
מִלֵּא, בִּכְתּוּב יְדוֹ הַשְּׁלִים דִּבְרוּ:
(יח) הַמִּיבֵּת כִּי הָיָה עִם לֵבָבְךָ,
טוֹב עֲשִׂיתָ בָּזֶה, וְלִבְנוֹת תִּחְשַׁב, כִּי עַל
יָדוֹ בָּאָה הַתְּהִלָּה לְדָבָר.

יְיָ וַיְהִי עִם־לֵבָב דָּוִד אָבִי לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: יַחַד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דָּוִד אָבִי יָעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם־לֵבָבְךָ לַיהוָה הָיִיתָ עִם־לֵבָבְךָ טוֹב עֲשִׂיתָ בָּזֶה, וְלִבְנוֹת תִּחְשַׁב כִּי עַל יָדוֹ בָּאָה הַתְּהִלָּה לְצִוִּיּוֹת עָלֶיךָ וְלִהְיוֹת הַכֵּל: יִטְרַק אֹתָהּ לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם־בְּנֶה הֵיכָל מִחֻלְצִיד הוּא־יִבְנֶה הַבַּיִת לְשְׁמִי: כְּוִיָּקָם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר וְאָקָם תַּחַת דָּוִד אָבִי וְאֲשֶׁב | עַל־כִּפְּאֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וְאִבְנֶה הַבַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: כֹּא וְאֲשֶׁם שָׁם מְקוֹם לְאֹזֶן אֲשֶׁר־שָׁם לַחֹת שֶׁל בְּרִית יְהוָה אֲשֶׁר כָּרַת ה' עִם־אֲבֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאֹ אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבֶת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִגְדֶיהָ:

שְׂמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁפָּעֶתָ לוֹ, שְׁלֵא יִכְבֶּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְגַן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרֵךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

הַנִּתְחַיִּים אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַפָּדָר עַל־הָעֵצִים
אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ: ^ט וְקִרְבּוּ
וּבְרָעִיו יִרְחֹץ בַּמַּיִם וְהַקְטִיר הַפֶּתֶן אֶת־הַכֹּל
הַמִּזְבֵּחַה עֲלֶה אִשָּׁה רִיחַ־נִיחּוֹחַ לַיהוָה: ^ס
(ישראל) . וְאִם־מִן־הַצֹּאן קִרְבָּנוּ מִן־הַפְּשָׁעִים אוֹ
מִן־הָעֵזִים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יִקְרִיבוּ: ^י וְשִׁחַט
אֹתוֹ עַל יָרֵךְ הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ
בְּנֵי אֹהֶל־הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמֹו עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:
^י וְנִתַּח אֹתוֹ לְנִתְחָיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פָּדָרוֹ
וְעֶרְךָ הַפֶּתֶן אַתֶּם עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ
אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ: ^י וְהִקְרַב וְהִכְרִיעַ יִרְחֹץ
בַּמַּיִם וְהִקְרִיב הַפֶּתֶן אֶת־הַכֹּל וְהַקְטִיר
הַמִּזְבֵּחַה עֲלֶה הוּא אִשָּׁה רִיחַ נִיחּוֹחַ
לַיהוָה: ^פ

א * וַיִּקְרָא אֱלֹהֵי־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֹהֶל
מוֹעֵד לֵאמֹר: ^ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם אִדָּם בְּיַיִקְרִיב מִכֶּם קִרְבֶּן לַיהוָה
מִן־הַבְּהֵמָה מִן־הַבֶּקָר וּמִן־הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֹתִי
קִרְבְּנֶכֶם: ^ג אִם־עֲלֶה קִרְבָּנוּ מִן־הַבֶּקָר זָכָר
תָּמִים יִקְרִיבוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יִקְרִיב
אֹתוֹ לְרֹצֵנוּ לִפְנֵי יְהוָה: ^ד וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ
הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו: ^ה (לוי) וְשִׁחַט
אֶת־כָּנֹף הַבֶּקָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אֹהֶל־
הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ^ו וְהִפְשִׁיט
אֶת־הָעֹלָה וְנִתַּח אֹתָהּ לְנִתְחֶיהָ: ^ז וְנִתְּנוּ בְּנֵי
אֹהֶל־הַכֹּהֲנִים אֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְעֶרְכוּ עֵצִים
עַל־הָאֵשׁ: ^ח וְעֶרְכוּ בְּנֵי אֹהֶל־הַכֹּהֲנִים אֶת

תקוותי חזקה שישתנה מזלו לטובה אף שאין איתנו יודע עד מה,
אם יהיה זה תיכף-ומיד או לאחר משך זמן קצר, וגם זה תלוי בתוקף
אמונתו ובטחונו אשר השם יתברך הוא הזן את העולם כולו בטובו
בחן ובחסד וברחמים . . . וככל שיוסיף בביטחונו תוקדם הברכה
ויתוסף בה

ממכתב כ"ט אדר ראשון, תשכ"ב

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א			
באר שבע (ח)	05:57	05:49	08:18	08:14	08:52	08:47	09:53	09:49	12:21	12:21	17:46	17:50	18:12	18:16	17:29	18:26
חיפה (ח)	05:56	05:49	08:17	08:12	08:51	08:47	09:52	09:49	12:20	12:19	17:47	17:52	18:11	18:15	17:18	18:25
ירושלים (ח)	05:55	05:48	08:16	08:12	08:50	08:46	09:51	09:48	12:19	12:18	17:49	17:53	18:10	18:14	17:12	18:24
תל אביב (ח)	05:57	05:49	08:18	08:14	08:52	08:48	09:53	09:50	12:21	12:21	17:46	17:50	18:12	18:16	17:27	18:26
אוסטריה, וינה (ח)	06:17	06:05	08:25	08:18	09:09	09:02	10:09	10:04	12:35	12:33	17:53	18:02	18:26	18:35	17:42	18:48
אוסטריה, מלבורן (ק)	07:14	07:19	09:43	09:45	10:20	10:22	11:25	11:25	14:02	14:00	19:48	19:39	20:15	20:05	19:21	20:16
אוקראינה, אודסה (ח)	06:19	06:07	08:29	08:22	09:11	09:05	10:11	10:07	12:37	12:36	17:56	18:05	18:28	18:37	17:45	18:49
אוקראינה, דונייצק (ח)	05:52	05:39	08:00	07:52	08:43	08:37	09:43	09:38	12:09	12:07	17:27	17:36	18:00	18:09	17:17	18:22
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	06:03	05:50	08:10	08:03	08:55	08:48	09:55	09:49	12:20	12:18	17:38	17:47	18:11	18:20	17:28	18:34
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	06:29	06:16	08:35	08:27	09:21	09:13	10:20	10:15	12:45	12:44	18:03	18:12	18:37	18:47	17:53	19:01
אוקראינה, קייב (ח)	06:22	06:09	08:27	08:19	09:13	09:06	10:13	10:08	12:38	12:36	17:55	18:05	18:30	18:40	17:45	18:53
אהוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	06:36	06:30	09:01	08:57	09:33	09:29	10:34	10:31	13:03	13:01	18:29	18:32	18:54	18:56	18:12	19:06
איטליה, מילאנו (ח)	06:45	06:33	08:56	08:49	09:37	09:31	10:37	10:33	13:03	13:02	18:25	18:33	18:54	19:02	18:12	19:15
אקוודור, קיטו (ח)	06:21	06:19	08:52	08:50	09:20	09:19	10:23	10:21	12:54	12:53	18:27	18:26	18:49	18:48	18:08	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:49	06:54	09:19	09:21	09:54	09:56	10:59	10:59	13:35	13:33	19:19	19:11	19:45	19:36	18:53	19:47
ארגנטינה, בריול'ה (ח)	07:38	07:44	10:05	10:08	10:44	10:47	11:49	11:50	14:27	14:24	20:12	20:02	20:42	20:32	19:46	20:43
ארה"ב, בולטימור (ק)	07:25	07:15	09:41	09:36	10:19	10:13	11:19	11:15	13:47	13:45	19:09	19:15	19:37	19:43	18:56	19:55
ארה"ב, ברוקלין (ק)	07:15	07:05	09:30	09:24	10:08	10:03	11:09	11:05	13:36	13:34	18:58	19:04	19:27	19:33	18:45	19:45
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	07:15	07:05	09:31	09:25	10:09	10:03	11:10	11:05	13:36	13:35	18:58	19:05	19:27	19:34	18:46	19:45
ארה"ב, דטרויט (ק)	07:52	07:41	10:06	10:00	10:45	10:39	11:46	11:41	14:12	14:11	19:34	19:40	20:03	20:10	19:21	20:22
ארה"ב, האוסטון (ק)	07:36	07:29	09:59	09:54	10:32	10:28	11:33	11:30	14:01	14:00	19:28	19:32	19:52	19:56	19:12	20:06
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	07:08	07:00	09:29	09:24	10:03	09:58	11:04	11:00	13:32	13:30	18:56	19:01	19:23	19:28	18:42	19:38
ארה"ב, מיאמי (ק)	07:35	07:28	09:59	09:55	10:31	10:27	11:32	11:29	14:01	13:59	19:28	19:31	19:52	19:55	19:12	20:05
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	07:11	07:01	09:26	09:20	10:04	09:59	11:05	11:01	13:32	13:30	18:53	19:00	19:23	19:29	18:41	19:41
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	07:39	07:29	09:54	09:49	10:33	10:27	11:33	11:29	14:00	13:58	19:22	19:28	19:51	19:57	19:09	20:09
ארה"ב, שיקגו (ק)	07:10	07:00	09:24	09:18	10:03	09:57	11:04	10:59	13:31	13:29	18:52	18:59	19:22	19:29	18:40	19:40
בוליביה, לה-פס (ח)	06:35	06:36	09:07	09:07	09:37	09:36	10:40	10:39	13:13	13:11	18:50	18:46	19:13	19:13	18:29	19:18
בלגיה, אנטוורפן (ח)	07:07	06:53	09:11	09:03	09:58	09:50	10:57	10:52	13:22	13:21	18:39	18:49	19:14	19:25	18:30	19:39
בלגיה, בריסל (ח)	07:07	06:53	09:11	09:03	09:58	09:50	10:58	10:52	13:23	13:21	18:40	18:50	19:15	19:25	18:30	19:38
ברזיל, סאו פאולו (ח)	06:06	06:09	08:38	08:39	09:09	09:10	10:13	10:13	12:48	12:46	18:31	18:25	18:51	18:45	18:04	18:54
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	05:55	05:57	08:26	08:27	08:58	08:58	10:01	10:01	12:36	12:34	18:15	18:09	18:39	18:33	17:52	18:42
בריטניה, לונדון (ח)	06:25	06:11	08:29	08:21	09:16	09:08	10:16	10:10	12:41	12:41	17:59	18:09	18:33	18:43	17:51	18:57
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	06:35	06:20	08:35	08:27	09:25	09:17	10:25	10:19	12:49	12:47	18:05	18:16	18:42	18:53	17:59	19:08
גרמניה, ברלין (ח)	06:32	06:18	08:34	08:26	09:22	09:15	10:22	10:16	12:47	12:45	18:04	18:15	18:39	18:50	17:54	19:04
גרמניה, פוטסדאם (ח)	06:49	06:36	08:55	08:47	09:41	09:33	10:40	10:35	13:06	13:04	18:23	18:33	18:57	19:07	18:13	19:21
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:06	06:09	08:37	08:38	09:10	09:10	10:13	10:13	12:48	12:46	18:35	18:29	18:53	18:47	18:05	18:56
הודו, מומבאי (ח)	06:51	06:46	09:18	09:14	09:48	09:45	10:49	10:47	13:19	13:17	18:47	18:49	19:10	19:12	18:30	19:21
הודו, פונה (ח)	06:47	06:42	09:14	09:10	09:44	09:41	10:45	10:43	13:15	13:13	18:43	18:45	19:06	19:08	18:26	19:17
הונגריה, בודפשט (ח)	06:06	05:54	08:15	08:08	08:58	08:51	09:58	09:53	12:24	12:24	17:42	17:51	18:15	18:24	17:32	18:37

מדינה ועיר	זריחה	סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה	מנחה גדולה	שקיעה	צאת הכוכבים	נסיכת שבת	יציאת שבת
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש
טורקיה, איסטנבול (ח)	06:20	06:10	08:35	08:29	09:13	09:08	10:14	10:09	12:40	12:39	18:49
יוון, אתונה (ח)	06:43	06:34	09:01	08:55	09:37	09:32	10:38	10:34	13:05	13:04	19:12
מולדובה, קישינב (ח)	06:27	06:15	08:36	08:29	09:19	09:12	10:19	10:14	12:45	12:43	18:57
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:48	06:43	09:15	09:11	09:45	09:42	10:47	10:44	13:16	13:14	19:18
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	06:28	06:36	08:48	08:52	09:31	09:34	10:34	10:36	13:09	13:06	19:19
נפאל, קטמנדו (ח)	06:19	06:12	08:42	08:38	09:14	09:10	10:16	10:12	12:44	12:42	18:48
סין, בייג'ינג (ח)	06:34	06:24	08:49	08:44	09:27	09:22	10:28	10:23	12:54	12:53	19:02
סנגפור, סינגפור (ח)	07:12	07:10	09:43	09:41	10:11	10:10	11:14	11:12	13:45	13:43	19:47
פולין, ורשה (ח)	06:01	05:47	08:04	07:55	08:52	08:44	09:51	09:46	12:16	12:14	18:33
פורו, לימה (ח)	06:12	06:12	08:44	08:43	09:13	09:12	10:16	10:15	12:49	12:47	18:52
צרפת, ליון (ח)	07:02	06:51	09:13	09:06	09:55	09:48	10:55	10:50	13:21	13:19	19:32
צרפת, פריז (ח)	07:14	07:01	09:21	09:13	10:05	09:58	11:05	11:00	13:31	13:29	19:45
קולומביה, בועטה (ח)	06:04	06:02	08:35	08:33	09:03	09:01	10:06	10:04	12:37	12:35	18:38
קנדה, טורונטו (ק)	07:38	07:27	09:51	09:44	10:31	10:25	11:31	11:27	13:58	13:56	20:08
קנדה, מונטריאול (ק)	07:15	07:04	09:26	09:20	10:08	10:01	11:08	11:03	13:34	13:33	19:46
קפריסין, לרנקה (ק)	07:03	06:54	09:22	09:17	09:57	09:52	10:58	10:54	13:26	13:24	19:32
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	07:23	07:08	09:21	09:13	10:13	10:05	11:12	11:06	13:36	13:35	19:56
רוסיה, מוסקבה (ח)	06:57	06:41	08:54	08:45	09:47	09:38	10:46	10:40	13:10	13:08	19:31
רוסיה, חוסטוב על-הדון (ח)	06:44	06:32	08:53	08:46	09:36	09:29	10:36	10:31	13:01	13:00	19:14
שווייץ, ציריך (ח)	06:48	06:36	08:57	08:50	09:40	09:33	10:40	10:35	13:06	13:04	19:19
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:29	06:25	08:57	08:55	09:27	09:24	10:29	10:26	12:58	12:57	19:00

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהג הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של שבת קדש:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל-אויב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומפל-פירענויות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמודות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב